Clasicii
Literaturii Universale

Coperta
colecției:
Vasile

Socoliuc

A
d
a

l
b
e

r
t

S
t
i

f
t
e

r

D

E
R

N
A
C

H
S
O

M
M
E

R

I

n
s
e

i

V

e
r
l

a
g

L
e
i

p
z
i

g
,

1
9
4

0

Adalbert
Stifter

TOAMNA

In româneşte de H.R.
RADIAIţ

Editura
Univers
București—

1984

La sfîrşitul secolului al XVIII-lea, Revoluţia Franceză şi apoi războaiele napoleoniene au zdruncinat din temelii rămăşiţele feudale din Europa occidentală şi centrală. Ca urmare a acestor zguduiri, la începutul secolului al XlX-lea, tn anul 1804, au apărut pe harta Europei două noi imperii: Imperiul Francez şi Imperiul Austriac.

Imperiul Austriac avea de fapt o vechime de aproximativ opt secole, ca imperiu feudal: suveranii unor formaţii statale de diferite categorii ierarhice inferioare erau vasalii împăratului austria:, tn anul 1804, vechiul Imperiu Austriac de tip feudal a devenit imperiu unificat centralizat, astfel că toţi locuitorii fostelor ţări vasale (cehi, unguri, croaţi, sloveni, polonezi etc.) au devenit austrieci.

La început, locuitorii fostelor ţări vasele au resimţit o oarecare mindrie cînd s-au văzut „egali" cu locuitorii fostei ţări suzerane.

Abia după trecerea cîtorva decenii şi-au dat seama că noua lor situaţie, de austrieci, îi expunea primejdiei de a-şi pierde şi bruma de identitate naţională pe care o avuseseră mai înainte. Această conştienţă a primejdiei de a se vedea deznaţionalizaţi a generat nemulţumirile care aveau să explodeze in 1848.

Adalbert Stifter a fost contemporan cu noul Imperiu Austria: centralizat. S-a născut, într-o familie mic-burgheză, la 23 octombrie 1805, în mica aşezare Oberplan situată în Codrul Boemiei (numită azi, în limba cehă: Homi Plană). încă din copilărie, în şcoala primară, a fost educat, bineînţeles, ca cetăţean austriac, şi ded Sn acest context istoric şi geo-politic a încolţit, a evoluat, s-a format şi s-a conturat concepţia lui de viată, viziunea lui politică, conştiinţa lui naţională şi patriotică.

La vîrsta de 12 ani (în anul 1817), cînd şi-a pierdut tatăl, a fost trimis, pentru a-şi continua instrucţia, la mînăstirea benedictină jle la Kremsmunster. La 21 de ani, în 1826, a plecat la Viena, capitala Imperiului, ca să urmeze acolo dreptul, dar nu şl-a terminat studiile superioare, fiind atras mai mult de artele plastice (îndeosebi de desen şi de pictură), de ştiinţele exacte şl de ştiinţele naturii.

La Viena a locuit pînă In anul 1848, dînd lecţii particulare. Printre elevii lui s-a numărat şl un fiu al cancelarului Metternich. Nevoit să renunţe la dragostea sa din tinereţe^ întruchipată In persoana tinerei Fanny Greipl, pe care părinţii ei i-au refuzat-o, Stifter e-a căsătorit, la Viena, tn anul 1837, cu Amalia Mohaupt, cu care, spre mare lui durere, n-a avut copii.

Activitatea sa pedagogică particulară l-a făcut pe Stifter să dorească fierbinte o catedră, pe care Insă n-a izbutit s-o obţină niciodată, aşa tnctt, pînă la urmă, s-a mulţumit să intre tn aparatul administrativ al învăţămintului primar, ca inspector şcolar.

Cînd a fost avansat consilier, tn 1848, s-a stabilit la Linz, unde a râVnas pînă la tragicul sfîrşit al vieţii sale: bolnav de cancer la ficat şi nemai puţind suporta suferinţele pricinuite de nemiloasa boală, şl-a tăiat beregata cu briciul în noaptea de 25 spre 26 ianuari» 1868 şl după două zile (la 26 ianuarie 1668) a murit

Activitatea literară, Stifter şi-a început-o relativ tîrziu, pe la vîrsta de 35 de ani, datorită unei tnttmplăit Pe atunci, navigaţia aeriană, aflată abia la primele el începuturi, se reducea la încercări de înălţare tn văzduh cu balonuL Intr-o bună zi a stârnit senzaţie în Austria ştirea că la o Asemenea încercare, socotită ca foarte temerară, a participat şl o femeie. Stifter, care crezuse pînă atunci că adevărata sa vocaţie artistică este pictura, a scris o povestire, inspirată din episodul real al participării unei femei la o ascensiune cu balonul. Povestirea, publicată într-o revistă, a avut un succes răsunător, care l-a determinat pe autor să continue. De atunci încolo şi-a considerat activitatea literară ca pe o adevărată misiune.

A 6cris numeroase povestiri, pe care Ie-a publicat mal fntîi în periodice şi pe care le-a reunit apoi sub titlurile *Studiem (Studii,* **6 valume, 1844—1850) şi** *Bunte* **Stei ne (Pietre** *multicolore,* **3 volume, 1853). O selecţie de poveştiri din aceste două cicluri a fost publicată in româneşte în anul 1970 sub titlul** *Vechea pecete.*

In anul 1857 a apărui romanul *Der Nachsommer* **(3 volume),** prezentat acum cititorilor români sub titlul *Toamna* şi **considerat de** critica literară modernă **drept** opera majoră **a prozei narative a lui** Adalbert Stifter. De **fapt, cuvîntul german** *Naehsammer* **de- âemneâzâ perioada celor cîteva zile Inimoase şi călduroase, nelipsite în Austria (şi în România) la mijlocul toamnei, adică aproximativ între 5 şi 15 noiembrie. Titlul românesc al romanului, întru- cîtva diferit de cel al originalului, se explică prin absenţa, în limba română, a**

unui termen întru totul echivalent cu termenul german *Nachsomvxer*, **a cărui traducere românească exactă, perifrastică, ar fi** *Vara de la mijlocul toamnei* **sau** *Vară în plină toamnă.*

Ultima operă a lui Adalbert Stifter, anume *Witiko* **(3 volume, 1865—1867), este o epopee în proză, inspirată dintr-o veche legendă istorică din Boemia sa natală.**

Adalbert Stifter s-a sinucis la foarte scurt timp după apariţia ultimului volum al epopeii *Witiko*. **A aşteptat oare să-şi vadă publicată epopeea „naţională", ca să-şi pună capăt zilelor ? Această presupunere ne sugerează următoarea întrebare : Adalbert Stifter, născut în Boemia, a fost oare ceh de origine, dar germanizat prin. educaţie ? sau a fost un membru al minorităţii germane (austriece) din Boemia ? întrebare fără răspuns. Numele lui cu sonoritate germană nu este concludent Şi nici unul din biografii lui Stifter n-a abordat niciodată, nici măcar tangenţial, această problemă.**

Critica literară din a doua jumătate a secolului al XlX-lea şi de la începutul secolului al XX-lea a fost foarte contradictorie In aprecierile ei privitoare la opera lui Stifter. Astfel, unii critici au plasat proza lui Stifter pe aceeaşi treaptă cu proza lui Goethe, iar alţii au afirmat că Stifter n-a fost derît un imitator al lui Goethe. Unii au văzut în Stifter un exponent al romantismului, iar alţii, dimpotrivă, un mare clasicist. Unii l-au pus alături de Kierkegaard şi l-au considerat un precursor al lux Nietzsche, în timp ce alţii au susţinut că a fost un platonician. Intrucît faţă de revoluţiile de la 1848, Stifter, — adversar al violenţei şi totodată înalt funcţionar de Stat, — a avut o atitudine relativ rezervată, unii critici l-au calificat drept reacţionar, în timp ce alţii i-au atribuit, dimpotrivă, calitatea de precursor al secolului al XX-lea, îndeosebi în gîndi- rea politică şi în pedagogie. Contradicţiile criticii literare au mers foarte departe : unii critici au calificat scrierile lui Stifter drept „literatura de almanah", adică o literatură superficială, de valoare îndoielnică, pe cînd alţii l-au socotit dimpotrivă un autor deosebit de profund. Stifter a mai fost calificat şi drept reprezentant tipic al epocii şi stilului Biedermeier, al catolicismului baroc, al Restauraţiei, al curentului *Vormarz* **(grupul de teoreticieni care au pregătit revoluţia de la 1848) etc.**

Întreaga critică literară, însă, a fost şi este unanimă în a admira forma stilistică impecabilă a prozei lui Stifter şi excepţionalul lui talent de a descrie natura, şi în principal munţii Boemiei şi Codrul Boemiei. Iar cititorul simte că aceste descrieri ale unor aspecte .din natură nu sînt inspirate numai de frumuseţea peisajelor, ci că sînt străbătute şi de fiorul unui cald patriotism. Totuşi, în patriotismul lui Stifter lipsesc cu desăvîrşire accentele naţionaliste ; dimpotrivă, datorită cu siguranţă firii sale, dar probabil şi educaţiei sale benedictine, suportul patriotismului lui este un larg şi cuprinzător umanitarism.

După moartea lui Stifter, voga lui din timpul vieţii a început să scadă şi, în cele din urmă, publicul cititor l-a dat uitării. Abia cu mult mai tîrziu, Nietzsche a încercat să-l repună în valoare, iar după aproape şase decenii de la moartea lui, în anul 1925, a fost readus în atenţia publicului şi a criticii, datorită lui Hugo von Hofmannsthal, care a scris o călduroasă prezentare la o nouă ediţie a romanului *Der Nachsommer.*

Ce se poate oare desprinde din noianul de păreri critice contradictorii, exprimate în trecut referitor la operele lui Stifter ? Care dintre criticii lui au avut dreptate ? Noi credem că nici unul. Diferitele aspecte, care, în proza lui Stifter, au justificat încadrarea lui într-un curent sau altul, într-o şcoală sau alta, s-au datorat aproape sigur fie unor reminiscenţe, fie unor necesităţi tehniee ale naraţiunii, adică n-au fost Influenţe propriu-zise, conştiente sau nu, iar unele dintre acele aspecte n-au fost probabil nici măcar influenţe, esenţiale, sau tangenţiale, ci pur şi simplu asemănări întâmplătoare. Faptul că un personaj al romanului Der *Nachsommer* îl Idolatrizează pe Goethe nu înseamnă neapărat influenţă. Singura directivă conştientă în proza lui Stifter a fost, credem noi, fluxul naraţiunii. Stifter a fost unf mare povestitor, şi ca atare a povestit aşa cum i s-a părut Iul că este mai nimerit să pevestească, fără să-l pese şi probabil şl fără să-şi dea seama că, povestind, aminteşte pe alocuri de unele curente sau concepţii anterioare lui sau contemporane cu el.

/

Romanul *Der Nachsommer* **a fost un punct de cotitură în creaţia literară a lui Stifter. Pînă la acest roman, Stifter scrisese numai povestiri, de diferite dimensiuni, dar nici una de amploarea uaui roman. Unele povestiri ale lui, ceva mai lungi, publicate ulterior separat şi intitulate** *romane,* **n-au fost romane propriu- zise, ci nuvele.** *Der Nachsommer* **este primul şi ultimul său roman. După aceea, Stifter n-a nai scris nici o povestire, nici o nuvelă, nici un roman, ci numai epopeea** *Witiko.* **Avem impresia ire- zistibiliă că Stifter şi-a planificat opera literară la scara întregi sale vie{i : după proza lui de ficţiune, — numeroasele sale povestiri şl nuvele, scrise timp de aproximativ două decenii, — a urmat un roman, unul singur, care a vrut să fie, şi a şi fost, profesiunea sa de credinţă pe plan etic, estetic, pedagogic, politic etc., iar în final**

o **epopee „naţională**, prin care autorul s-a înapoiat, sufleteşte, în ţara sa matală. Bibliografia lui Stifter prezintă astfel un fel de straniu paralelism, o stranie simetrie, cu biografia lui ; iar odată cu încheierea ciclului bibliografic i s-a încheiat şi ciclul biografic, adică viaţa.**

Der *Nachsommer* este un roman tipic al genului cunoscut îndeobşte şl în unele ţări ne-germanofone sub denumirea germană de *Bildungsroman* (= roman de formare) : un roman în care sînt urmărite, analitic şi descriptiv, etapele de formare ale unei personalităţi.

La apariţia romanului Der *Nachsommer,* critica literară a epocii, pînă atunci aproape unanim favorabilă faţă de scrierile lui Stifter, deşi atît de contradictorie in ceea ce priveşte încadrarea lui intr-un curent sau altul, a devenit brusc refractară. S-a spus atunci că romanul este o parafrazare a lui *Wilhelm Meister* de Goethe, sau o imitaţie deghizată după *Heinrich von Ofterdin- gen* de Novalis. Apoi, i s-a mai reproşat lui Stifter prolixitatea verbală, luxul excesiv de amănunte pretins inutile.

Aceste două obiecţii principale ale detractorilor romanului *Der Nachsommer* se spulberă insă de la sine, dacă opera este privită, aşa cum am spus, ca o profesiune de credinţă a autorului. Dovada se află în primul rînd în faptul că romanul este o înşiruire de elemente autobiografice, extrase nu numai din autobiografia fizică şi civilă a autorului, dar şi din cea spirituală (idei, convingeri, înclinaţii, aspiraţii, chiar şi manii etc.) şi plasate, în mod cu totul original şi cu o mare iscusinţă tehnică, nu într-un singur personaj, d distribuite în mai multe personaje : povestitorul (romanul fiind scris la persoana I), „amfitrionul" povestitorului, tatăl povestitorului, şi încă vreo trei sau patru personaje secundare. Iar

lungimea pretins exagerată a textului este justificată de nevoia de a urmări îndeaproape procesul de formare a personalităţii personajului principal, povestitorul care este do fapt una di® faţetele personalităţii autorului.

Socotim oportun să dăm şi citeva lămuriri, referitoare la unele amănunte care nu sînt explicite in textul romanului. Cînd autorul spune „statul nostru" trebuie înţeles „imperiul austriac", dar clnd spune „(ara noastră", el se referă probabil tot la imperiul austriac, dar cu o aluzie discretă la Boemia „fluviul nostru" este, bineînţeles, Dunărea, iar „oraşul cel mare", sau „metropola", sau „capitala* este Viena Pe vremea lui Stifter, Viena avea o centură de plantaţii (zonă verde), dincolo de care existau cartiere suburbane, cu caracter seml-rural Azi, fostul centru urban se numeşte *die Innere Stadt* **(= oraşul interior), fosta centură verde este un monumental bulevard inelar (Rino), iar suburbanele au devenit cartiere urbane. De asemenea, pe vTemea lui Stifter nu existau biblioteci publice şi muzee, ci înaintaşele lor, numite „colecţii de cărţi" şi „colecţii de artă*. Se găsesc în roman şi referiri la unele puncte de Interes arhitectura] ale Vienei : ccd doi bărbaţi care duc în spinare cornişa sînl atlanţii de la poarta principală a curţii de onoare a palatului imperial** *(Hof burg);* **ţatedrala arhiepiscopală este** *Stefansdom* **(catedrala Sf. Ştefan); etc. Călătoria ta ţari se făcea pe atunci cu trăsura mică sau cu diligenta, pornind cu cai odihniţi, care, după ce parcurgeau „cale de o poştă", erau schimbaţi la poşta următoare Nu exista încă drumul de (ier. Ilustraţiile din cărţi sau volante se realizau cu ajutorul gravurii; fotografia nu fusese încă Inventată, şi cu atit mai puţin zincografia. De aceea; povestitorul,' în peregrinările sale ştiinţifice prin ţară, se documentează** *desenînd* **obiectele studiate.**

Ţinem să precizăm că rîndurile de mai sus nu au pretenţia să alcătuiască o prefaţă, ci au numai scopul de a furniza cititorilor romanului *Der Naehsommer* **un minimum de informaţii, dacă nu**

neapărat necesare, cel puţin foarte utile, în vederea înţelegerii juste a operei de căpetenie a lui Adalbert Stifter, considerat azi de critica literară universală ca fiind unul din cei mai de seamă prozatori ai literaturii de limbă germană şi cel mai de seamă al Austrişi.

H.R.R.

PARTEA ÎNTÎI

. 1. CĂMINUL'

Tatăl meu a fost negustor. Ocupa, cu chirie, un apartament la etajul întîi al unei case modeste din centrul oraşului. In aceeaşi casă îşi avea şi prăvălia, şi biroul, ca fi depozitele de mărfuri şi celelalte dependinţe necesare pentru bunul mers al afacerilor. La etajul întîi, în afară de apartamentul locuit de noi, nu mai era decît un singur apartament, locuit de o familie alcătuită din două persoane în vîrstă, un bărbat şi soţia lui, cu care luam masa împreună o dată sau de două ori pe an, fie că ne duceam noi la ei, fie că veneau ei la noi, tind se ivea un prilej, ca de pildă o sărbătoare, sau o zi menită, după datini, vizitelor sau urărilor de bine. Tata avea doi copii : eu, primul născut, şi o fată, cu doi ani mai mică decît mine. Fiecare dintre noi, copiii, aveam, In apartament, cîte o odăiţă. Acolo trebuia si ne vedem de treburile ce ne fuseseră impuse încă din copilărie şi tot acolo dormeam. Mama avea grijă să ne respectăm programul, dar din cîiid în dnd ne Îngăduia să zăbovim In camera ei de zi şi să ne jucăm în voia Tata stătea mai tot timpul în prăvălie şi în birou. La ora douăsprezece venea sus, în apartament, şi prânzeam cu toţii In sufragerie. Slujbaşii tatei luau masa cu noi, tar cele două slujnice şi rîndaşul de la magazie aveau masă lor în camera slugilor. Nouă, copiilor, ni se dădeau bucate simple. Tata şi mama mîncau din tind In tind friptură şi beau de fiecare dată tite

un pahar de vffi bm primeau şi ei friptură şi cîte un pahar din acelaşi vin. ţd

U

4
3

început, tata nu avusese declt un contabil şi doi vînzători; mai tîrziu a avut patru.

In apartament mai era şi o cameră măricică, pe pereţii căreia se aflau nişte dulapuri late, nu prea adînci, marche- tate şi frumos lustruite. Dulapurile aveau uşi cu geamuri, iar în spatele geamurilor perdeluţe verzi de mătase, şi erau ticsite cu cărţi. Tata pusese perdelele de mătase verde, deoarece nu putea să sufere ca titlurile, scrise, după olpicei, cu litere aurii pe cotoarele cărţilor, să poată fi citite de alţii, de parcă s-ar fi fălit cu biblioteca lui. Zăbovea adesea cu încîntare în faţa acelor dulapuri, ori de cîte ori găsea o clipă de răgaz, după prînz sau la alte ore, deschidea uşile unuia din de, contempla cărţile, scotea una, o răsfoia, şi o punea la locul ei. Seara nu lipsea de acasă decît arareori, cînd treburile îl reţineau în tîrg sau cînd se ducea cu mama la vreun spectacol, ceea ce făcea cîteodată cu plăcere ; dar de obicei, seara, tata stătea un ceas, cîteodată şi două sau chiar mai mult, la o masă veche, cioplită cu măiestrie, aşezată în bibliotecă pe un covor la fel de preţios, şi citea. Atunci n-avea voie nimeni să-l deranjeze, necum să intre în bibliotecă. Apoi ieşea şi spunea că ne putem aşeza la cină, la care slujbaşii nu mai erau de faţă şi care se servea numai în prezenţa mamei şi a noastră. In timpul cinei stătea de vorbă bucuros cu noi, copiii, şi ne spunea tot felul de lucruri, uneori şi poveşti hazlii şi basme. Cartea din care citea o punea întotdeauna frumuşel înapoi în dulapul din care o luase, iar dacă intrai în bibliotecă numaidecât după ce ieşise el, nu puteai observa nici cel mai mic indiciu că cineva făcuse lectură acolo cu o clipă înainte. Tata pretindea ca absolut nici o cameră să nu vădească urmele unei folosiri recente, ci să fie întotdeauna dereticată, ca o cameră de primire, dar pe de altă parte să exprime şi ce destinaţie are. Nu putea să sufere camerele bălmăjite, cum le spunea el, adică cele care pot servi în acelaşi timp pentru mai multe scopuri : pentru dormit, pentru joacă şi aşa mai departe. Fiece lucru şi fiece am, obişnuia el să spună, trebuie să aibă o identitate precisă. Această trăsătură de maximă precizie ni s-a întipărit în minte şi ne-a făcut să respectăm poruncile părinţilor, chiar atunci cînd nu le înţelegeam. Aşa, bunăoară, nici chiar noi,, copiii, nu aveam voie să intrăm în. dormitorul părinților. îngrijirea şi dereticarea acestuia îi erau încredințate unei slujnice bătrîne.

în camere erau atârnate ici şi colo tablouri, iar în unele camere se aflau mobile de pe vremuri, cu figuri năstruşnice cioplite în lemn, sau marchetate cu motive decorative vegetale şi geometrice.

Tata mai avea şi un dulap cu monede, şi cîteodată ne arăta unele din ele. Se găseau acolo, mai cu seamă, taleri de toată frumuseţea, pe care se puteau vedea bărbaţi în- zăuaţi sau chipuri cu plete bogate ; şi mai erau unele din timpuri străvechi, cu minunate capete de flăcăi sau femei, şi una cu un bărbat cu aripi la picioare. Tata mai avea şi nişte pietre, în care erau săpate tot soiul de lucruri. Punea mare preţ pe acele pietre şi spunea că provin de la poporul oel mai priceput în artă din toate timpurile, şi anume de la grecii din vechime. Uneori le arăta unor

prieteni, iar aceştia zăboveau îndelung în faţa casetei cu monede, ţineau cîte o monedă în mîini şi vorbeau despre ea.

Uneori, destul de rar, primeam oaspeţi. Cînd şi cînd mai erau poftiţi la noi şi copii, şi aveam voie să ne jucăm cu ei, iar alteori, mai des, ne duceam noi în vizită, cu părinţii, la cunoscuţi care aveau copii, şi ne jucam acolo. Nu mergeam la şcoală, ci învăţam acasă, cu profesori particulari, iar orele de cursuri, împreună cu aşa-numitele ore de lucru, în care trebuia să ne facem lecţiile, alcătuiau un program de la care nu aveam voie să ne abatem.

Mama era o femeie afectuoasă. Ne iubea nespus de mult, şi, ca să ne facă plăcere, ne-ar fi îngăduit, fără doar şi poate, dte o abatere de la regula statornicită, dacă nu s-ar fi temut de tata. Trebăluia de zor prin casă, se îngrijea de toate, rînduia totul, nu îngăduia, din pricina temerii amintite, nici o abatere, şi era pentru noi o întruchipare a binelui, tot atît de desăvîrşită şi de vrednică de veneraţie ca şi tata. în casă purta, de obicei, rochii foarte simple. Numai cînd trebuia să iasă undeva cu tata îşi punea rochiile splendide de mătase şi bijuteriile, încît ne apărea ca

o zînă din cărţile noastre cu poze. Am băgat însă de seamă că purta

întotdeauna pietre simple de tot, deşi foarte strălucitoare, şi că tata n-o împodobea niciodată cu cele cio

plite, despre care spunea totuşi că ar avea pe ele figuri grozav de frumoase.

Cît timp noi, copiii, eram încă mici, mama îşi petrecea fietare vară la ţară împreună cu noi. Tata nu putea să ne ţină tbvărâşie, deoarece treburile îl reţineau în oraş, dar venea la ţară în fiecare duminică şi în fiecare zi de sărbătoare, rămînea la noi toată ziua şi ne lăsa să facem pe gazdele. îl vizitam şl noi pa el în oraş, odată sau de două ori pe săţitămîiiă, şi atunci făcea el pe gazda şi ne ospăta.

Ehipă cîțiva ani, acest fel de viață a încetat, la început fiindcă tata înaintase în vîrstă, şi nu mai putea dedi cu greii să s# lipsească de mama, pe care o respecta profund, iar inai tîrziu şi datorită faptului că izbutise să cumpere, într-un cartier mărginaş, o casă cu grădină, uh<ie puteam să respirăm aer curat, să facem mişcare şl sa stăm, cum am zice, tot anul la țară.

Cumpărarea casei de la periferie a însemnat o mare bucurie. Ne-am mutat din casa veche şi întunecoasă din centru în casa spaţioasă şi luminoasă de la periferie Tata pusese în prealabil să fie reparată de sus pînă jos, dar chiar şi după ce ne-aih mutat în ea, tot mai lucrau feluriţi meşteşugari în unele camere Casa era destinată exclusiv familiei noastre ; în afară de noi nu mai locuiau îrr ea decît slujbaşii prăvăliei, precum şi, ca paznic şi grădinar, un bărbat mai în vîrstă, cu soţia şi cu fiica lui.

In.casa aceea, tata şi-a amenajat ca bibliotecă o cameră cu muk mai încăpătoare decît avusese în apartamentul din cfentlu Totodată a rezervat o cameră anume pentru tablouri, căci în centru, din pricina lipsei de spațiu, tablourile fuseseră răspîndite în diferite încăperi. Pereții acestei noi camere â tablourilor au fost acoperiți cu un tapet castaniu închis, cu care ramele poleite formau un frumos contrast. Pe jos a fost întins un covor de culoare pastelată, ca să nu influenţeze perceperea culorilor tablourilor. Tata şi^a comandat şi un şevalet de lemn cafeniu şi l-a instalat în camera tablourilor, ca să poată să aşeze pe eJ cîte o pînză şi s-o privească în lumină prielnică.

Pentru mobilele vechi, cioplite şi intarsiate, a fost amenajată o altă cameră. Tata adusese cîndva de la munte un tavan cioplit din lemn de tei şi de coconar. A dispus

să fie montat în camera cu pricina şi l-a completat cu <u>cîteva</u>

adaosuri, care nu şp…băgau de seamă, încît pînă la urmă părea că este tavanul original al camerei. Nouă, copiilor, ne-a plăcut grozav, astfel că, atunci cînd, seara, tata şi mama se duceau în camera veche ca să lucreze ceva şi ne luau şi pe noi, zăboveau cu îndoită plăcere acolo şi îi rugam să ne povestească despre vremurile în care fuseseră făcute asemenea minunății.

La capătul unui culoar de lemn, care, la parterul casei, ducea pînă în grădină, tata a pus să se construiască o odăiță de sticlă, adică o odăiță cu cei doi pereți dinspre grădină alcătuiți numai din geamuri, ceilalți doi pereți fiind de lemn-, în această odăiță a adăpostit arme vechi din felurite epoci şi de felurite tipufi. Numeroase tulpini de iederă se cățărau, din grădină, pe ramele geamurilor şi intrau şi în cameră, unde se încolăceau pe piesele şarpantei de lemn, aşa că, atunci cînd era deschis un ochi de geam, prin care sufla vîntul, iedera foşnea în jurul armelor vechi. Unei ghioage mari de lemn, care se afla în odăiță, unde se lăfăia cu ghinturile ei înfricoşătoare, tata îi spunea „luceafărul de dimineață", ceea ce noi, copiii, nu puteam înțelege, deoarece luceafărul de dimineață ni se părea cu mult mai frumos.

Mai era o odăiță pe care tata o căptuşise cu mătaşe roşie, meşteşugit tighelită ; dar nimeni nu ştia încă ce anume ar fi putut să-şi găsească loc acolo.

în grădință erau pomi fructiferi pitici, straturi de legume şi

de flori, iar la capătul ei, de unde puteai privi munţii, care, la o depărtare de o jumătate de milă, descriu im arc mare în jurul oraşului, se aflau copaci înalţi şi pajişti. Vechea seră a. fost în parte reparată şi în parte mărită printr-un adaos.

În plus, casa mai avea o curte mare, deschisă spre grădină. Cînd iarba grădinii era udă, aveam voie să ne jucăm în curte, spre care dădeau ferestrele cămărilor, precum şi cele ale bucătăriei, unde trebăluia mama.

Tata se ducea în fiecare zi în oraş, la prăvălie şi la birou. Potrivit rînduielii, slujbaşii îl însoţeau. La ora douăsprezece venea la masă, împreună cu slujbaşii cărora nu le venise rîndul să vegheze în prăvălie în timpul orei de masă.

După-amiază tata se întorcea, de cele mai multe ori, în tîrg. Duminicile şi zilele de sărbătoare Ie petrecea cu noi.

Intrucît acum dispuneam de mai mult spaţiu, primeam mult mai des musafiri din oraş. Aceştia veneau la noi cu copiii lor, şi

ni se dădea voie să ne zbenguim în curte sau in grădină. Profesorii au continuat să vină la noi, la periferie., ața cum veniseră mai înainte în centru.

De teamă ca, datorită şederii îndelungate la birou, să nu se

aleagă cu vreo boală, tata, la stăruințele mamei, îşi îngăduia în fiecare zi un răgaz, pe care îl folosea spre a face mişcare. Atunci se ducea fie la o galerie de pictură, fie la vreun prieten, care avea şi el tablouri, fie la vreun străin, care avea cine ştie ce rarități. Vara, în zilele de sărbătoare, dacă era vreme frumoasă, mai ieşeam uneori şi la iarbă verde şi ne petreîeam ziua într-un sat sau la munte.

Mama, care se arăta din cale afară de îndntată de cumpărarea casei de la periferie, se ocupa, cu zel sporit, de gospodărie. In fiecare sîmbătă, rufăria „albă ca floarea de cireş" strălucea în grădină, în locul rezervat pentru întinsul rufelor, iar în casă, camerele erau dereticate sub supravegherea ei, una cîte una, în afară de cele care adăposteau minunăţiile tatei, unde curăţenia se făcea întotdeauna numai sub ochii lui. De fructele, florile şi legumele din grădină, mama se ocupa împreună cu tata. Ii mersese vestea prin împrejurimi, astfel că vecinele veneau şi îi cereau slugi care îşi făcuseră ucenicia în casa noastră.

Cînd am crescut mai măricei, ne-am simțit zi de zi tot mai atraşi de tovărăşia părinților. Tata ne arăta tablourile şi ni le explica. Ne-a spus că nu are decît tablouri vechi şi de preț, şi că prețul acela poate fi obținut oridnd, dacă se iveşte vreodată nevoia de a le vinde. Cînd ne plimbam, ne explica efectele luminii şi umbrei, ne învăța numele culorilor obiectelor şi ne arăta liniile care iscă mişcarea, dar
o mişcare în repaos, căci repaosul şi mişcarea sînt temeiul oricărei opere de artă. Vorbea cu noi şi despre cărțile sale. Ne-a spus că există cărți în care sînt cuprinse toate cîte s-au întîmplat cu neamul omenesc de la începutul iui şi pînă în vremea noastră, că într-însele sînt povestite viețile •unor bărbați şi femei care s-au bucurat cîndva de mare faimă şi care au trăit de mult, unii din ei cu peste ^

lfi

ide ani in urmă. Ne-a mai spus că în alte cărți este cuprins tot ce au aflat oamenii, în mulți ani, despre lume şi despre alte lucruri, în legătură cu alcătuirea şi structura lor. Unele nu ne

arată, ce-i drept, ce s-a întâmplat sau cum sînt rînduite toate cele de pe lume, ci mai degrabă ce şi-au închipuit oamenii că s-ar fi putut întâmpla, sau ce gîndesc ei cu privire la cele lumeşti şi la cele mai presus de fire.

Cam pe atunci a murit un unchi al mamei. Mama a moştenit bijuteriile soţiei lui, care se prăpădise înaintea lui, iar noi, copiii, restul averii. Ca tutore al nostru natural, tata a plasat cu garanţie pupilară întreaga sumă şi i-a adăugat, an de an, dobinzile.

In cele din urină, cînd am devenit adolescenţi, instrucţia obişnuită, pe care o primiserăm pînă atunci, a încetat treptat. Mai întîi au părăsit 9cena profesorii care ne învăţaseră noţiunile elementare ale cunoştinţelor socotite, Sn zilele noastre, drept trebuincioase tuturor oamenilor ; apoi s-au împuţinat şi cei care ne iniţiaseră în materiile predate de obicei copiilor meniţi să facă parte din păturile mai cultivate sau mai distinse ale societăţii. Soră-mea, pe lîngă materiile la care urma să se desăvîrşească în continuare, a fost nevoită să pătrundă încetul cu Încetul şi tainele gospodăriei şi să-şi însuşească rosturile ei de căpetenie, ca să poată călca într-o bună zi, cu cinste, pe urmele mamei. In ceea ce mă priveşte, după ce mi-am însuşit cunoştinţele considerate, în şcolile noastre, ca premergătoare iniţierii în aşa-numita cultură generală, strict necesară oricui în viaţă, am mers înainte în unele discipline, tn care, fiind mai anevoioase, nu mă puteam lipsi de îndrumare.

Intr-o bună zi s-a pus chestiunea carierei mele viitoaie, şi atunci tata a luat o hotărîre pe care mulţi au dezapro- bato-o cu toată energia. Anume, a hotărît să mă fac om de ştiinţă universal. Fusesem pînă atunci extrem de sîrgu- incios la învăţătură şi îmi însuşisem, plin de zel, orice materie nouă pe care mi-o predaseră profesorii, astfel **că,** de cîte ori erau întrebaţi cum am scos-o la capăt într-o anumită disciplină, aveau întotdeauna numai cuvinte de laudă. Cariera **respectivă mi-o alesesem** eu însumi, iar tata îmi încuviinţase alegerea. Mi-o alesesem, deoarece simţeam

un fel de îndemn lăuntric, care mă mîna în această direcţie. In pofida tinereţii mele, mi-am dat seama încă de pe atunci că nu-mi voi putea însuşi toate ştiinţele ; dar ce şi cît aş putea învăţa, era pentru mine un lucru tot atât de nelămurit, pe cît

era de nelămurită şi atracţia mea spre activitatea ştiinţifică. Nu întrezăream nici foloase deosebite, pe care le-aş fi putut obţine prin strădaniile mele, ci mi se părea doar că aşa trebuie sâ procedez, ca şi cum viitorul ar ascunde ceva temeinic şi important. Cum să pornesc, insă, la drum şi de unde să încep, nu ştiam nici eu, şi nici ai mei nu ştiau. Nu aveam nici cea mai mică tragere de inimă pentru o anumită disciplină, ci toate mi se păreau vrednioe de studiat Nu aveam nici un punct de reper, din care să pot deduce că sînt înzestrat cu o capacitate excepţională pentru o anumită ramură ştiinţifică, şi nici una nu mi se părea cu neputinţă de biruit. Ai mei n-au putut descoperi nici ei vreun indiciu din care să reiasă că aş avea o Înclinare certă pentru un anumit domeniu.

Nu enormitatea unui asemenea început i-a fost luată în nume de. rău tatei, ci i s-a spus că ar fi trebuit să mă îndrepte şpre o, profesiune care să fie de folos societăţii şi căreia să-l închin timpul şi viaţa, ca să pot odată şi odată să părăsesc această lume cu cugetul împăcat că mi-am făcut datoria.

La această critică, tata a replicat că omul nu există pe lume numai de dragul societății, ci în primul rînd pentru el însuşi. Şi că dacă existența lui se desfăşoară în mod ireproşabil pentru el însuşi, ea va fi de folos şi societății. Cel pe care Dumnezeu l-a menit să devină cel mai bun pictor din lume, ar păgubi omenirea dacă ar ține să se facă, bunăoară, jurist, iar dacă, potrivit voinței divine, ajunge cel mai mare pictor, aduce şi lumii cel mai mare folos. Acest adevăr se manifestă întotdeauna printr-un imbold lăuntric, care îl împinge pe om către un anumit țel şi pe care este bine să-l urmeze. Cum ar putea altminteri să-şi dea seama ce menire are pe lume, — de artist, de general, de judecător, — dacă n-ar exista un spirit care să i-o spună şi care să-l călăuzească spre acele țeluri, ca să-şi afle fericirea şi împlinirea ? Dumnezeu le orînduieşte pe toate în aşa fel, încît talentele să fie împărțite just, iar fiecafe f.rrahă rarp trebuie 4ăcută pe fame să “fiefărntâ; şi sâ ntl vină o vreme cînd toți oamenii vor fi arhitecți. în aceste talente profesionale sînt cuprinse şi cele sociale, iar la marii artişti, jurişti, oameni politici, sînt cuprinse întotdeauna şi echitatea, toleranța, dragostea de țară. Din asemenea plămadă de bărbați, care şi-au cultivat cît mai deplin imboldul lăuntric, au ieşit de cele mai multe ori, în vremuri de restrişte, binefăcătorii şl salvatorii patriei lor.

Există inşi care susțin ci s-au făcut negustori, sau medici, sau slujbaşi de stat, numai spre binele omenirii ; în cele mai multe cazuri, această afirmație nu corespunde adevărului. Dacă nu i-a îndemnat chemarea lăuntrică, atunci ei nu fac, prin spusele lor, decît să tăinuiască un motiv mai josnic, şi anume faptul că meseria nu le-a fost decît un mijloc de a-şi procura bani şi bunuri şi de a-şi asigura existenţa. Mulţi din ei au îmbrăţişat o anumită profesiune fără să-şi fi cîntărit cu luare-aminte alegerea, sau au îmhrăţişat-o siliţi de cine ştie ce împrejurări, şi ca să nu-şi mărturisească slăbiciunea, invocă binele omenirii, pe care, chipurile, l-au urmărit Apoi, mai există încă o categorie ciudată de oameni, care vorbesc fără încetare despre binele obştesc : cei coi probleme personale. Aceştia sînt mereu La strîmtoare, au întruna necazurț şi neplăceri, datorită propriei lor uşurinţe, şi recurg, drept explicaţie, la procedeul cel mai comod : dau vina pe orînduirea socială şi spun că, de fapt, nu se gîndesc decît la patrie şi că doresc să-i îndrepte pe cît posibil lipsurile. Dar cînd se în- tîmplă să-i cheme într-adevăr patria, o bagă în aceeaşi oală cu proprile lor probleme. In vremuri de cumpănă, aceşti oameni se dovedesc a fi cei mai egoişti, ba chiar, adeseori, şi cei mai crunţi. Pe de altă parte, nu încape îndoială că există şi oameni pe care Dumnezeu i-a înzestrat cu o deosebită înclinare şi vocaţie socială. Aceştia se consacră, dintr-o pornire lăuntrică, problemelor oamenilor, le şi înţeleg mai clar decît alţii, sînt încîntaţi dacă le pot rezolva şi-şi jertfesc adeseori viaţa pentru vocaţia lor. Iar în răstimpul, fie el îndelungat, fie el de-o clipă, în care îşi jertfesc viaţa, se simt fericiţi, deoarece şi-au urmat imboldul lăuntric.

în acţiunile noastre, Dumnezeu nu ne-a pus înainte, drept scop, folosul, nici cel personal, nici cel public, ci a conferit practicării virtuţii un farmec al ei şi o frumuseţe a ei. Spre acest ţel năzuiesc firile alese. Cel ce face binele numai pentru că răul este dăunător neamului omenesc se află destul de jos pe scara fiinţelor morale. Acela va fi îndemnat să recurgă la păcat, de îndată ce ar aduce astfel vreun folos omenirii sau lui însuşi. Astfel de oameni sînt şi cei în stare să folosească orice mijloc şi care fac rău atît patriei, cît şi familiei lor şi propriei persoane. In vremurile în care au acţionat li s-a spus oameni de stat, dar ei n-au fost decît imitaţii de oameni de stat, iar folosul vremelnic realizat de ei a fost un fals folos şi s-a dovedit, în zilele judecăţii, o tristă fatalitate.

Tata nu era stăpînit de egoism, dovadă faptul că îndeplinea fără plată, în consiliul oraşului, o funcţie publică, că deseori lucra toată noaptea în acea funcţie şi că, în treburile obşteşti, se afla mereu, cu sume însemnate, la loc de frunte.

Spunea că trebuie să fiu lăsat în voia mea şi că, pînă la urmă, din nedumerire se va desprinde la ce sînt bun şi ce rost îmi este menit pe lume,

Am fost îndemnat să-mi continui exercițiile fizice. încă de pe

vremea dnd eram încă foarte mici am fost puşi să facem cît mâi multă mişcare. Aceasta a fost una din pricinile de căpetenie pentru care vara ne-o petreceam la țară, iar grădina casei de la periferie a fost unul din motivele principale pentru care tata a cumpărat casa. Eram lăsați de obicei, de mici copii, să umblăm şi să fugim în toată voia, şi nu eram opriți decît atunci cînd cădeam frînți de oboseală. In oraş luase ființă un aşezămînt, în care se practicau, după o anumită regulă, exerciții fizice, menite să solicite toate părțile trupului, după nevoile fiecăreia, şi să ajute la dezvoltarea lor firească. Tata mi-a dat voie să frecventez acel aşezămînt, după ce a cerut sfatul unor oameni cu experiență şi după ce a văzut cu ochii lui tot ce se făcea acolo. întrucât pentru fete nu exista pe atunci un asemenea aşezămînt, tata a pus să i se instaleze soră-mi, într-o încăpere a apartamentului nostru, toate aparatele pe care el şi medicul casei, un adept al unor astfel de prac-

tici, le-au socotit necesare, iar sora-mea a fost nevoită să execute toate exercițiile permise de acele aparate. Cumpărarea casei de la periferie a înlesnit şi mai mult instalarea aparatelor. Nu numai că dispuneam de mai mult spațiu înlăuntrul casei, spre a putea

instala, în condiţii mai prielnice şi pe o suprafaţă mai mare, toate aparatele necesare pentru exerciţiile fizice, dar mai aveam curtea şi grădina, unde se puteau practica exerciţii fizice şi unde se mai puteau instala şi alte aparate. Faptul că făceam toate astea cu dragă inimă se înţelege de la sine, datorită elanului şi neastâmpărului tinereţii. încă din copilărie în- văţaserăm să înotăm şi ne duceam vara aproape zilnic, chiar atunci cînd locuiam la periferie, de unde druînul era mai lung, la bazinul de înot. Chiar şi pentru fete se înfiinţaseră, pe atunci, bazine de înot speciale. în plus, făceam cu plăcere drumeţii lungi, mai cu seamă vara. Cînd ne aflam în aer liber, afară din oraş, părinţii ne îngăduiau, - mie şi soră-mi, să colindăm prin împrejurimi. Străbăteam atunci drumuri lungi sau ne urcam pe munte, apoi ne întorceam la locul în care ne aşteptau părinţii. La început ne însoţea, de cele mai multe ori, un slujitor, dar mai tîr- ziu, cînd am mai crescut, am fost lăsaţi să umblăm singuri. Pentru ca părinţii să poată ajunge mai uşor şi mai comod în orice loc din afara oraşului, tata a cumpărat după dtva timp doi cai, iar argatul, care pînă atunci fusese grădinar şi, din cînd în dnd, supraveghetorul nostru, a ajuns şi vizitiu. Intr-o şcoală de călărie, în care se puteau antrena, la ore diferite, băieţii şi fetele, am învăţat să călărim, iar mai tîrziu ni s-au fixat anumite zile ale săptămînii şi anumite ore, în care puteam să facem exerciţii de călărie. In grădină aveam posibilitatea să sar la loc fix, să merg pe scmduri înguste, să mă caţăr pe spaliere şi să arunc discuri de piatră spre o ţintă sau la o depărtare cît mai mare. Surorii mele, deşi toată lumea o trata ca pe o domnişoară, îi plăcea grozav să ajute la muncile gospodăreşti mai grele, dovedind nu numai că se pricepe, dar că-i poate întrece în destoinicie chiar pe cei care, încă din copilărie, făcuseră asemenea munci. Părinţii nu numai că nu puneau piedici acestor activităţi ale ei, ci chiar le încurajau. Soră-mea mai

făcea şi lectură, cînta acoiiipanimdu-se la pian sau la harfă, şi picta cu acuarele.

După ce mi s-a luat şi ultimul profesor, care îmi dăduse lecţii de limbi străine, şi după ce, în ramurile ştiinţifice în care,

datorită faptului că erau mai grele sau mai importante, fusese socotită necesară o instruire mai îndelungată, am înaintat In aşa măsură, încît nu mai era nevoie de profesor, s-a pus problema cum să se procedeze în legătură cu cariera ştiii/ţifică aleasă de mine, dacă eia cazul să se întocmească un anumit plan şi dacă să fie angajaţi profesori în vederea îndeplinirii lui. M-am rugat să nu mi se mai ia nici un profesot, dedarînd că mă voi strădui să mă descurc singur. Tata mi-a îndeplinit dorinţa, iar eu am fost înclntat că am ajUns sâ stau pe propriile mele picioare.

Am cerut sfatul unor oameni care se bucurau de mare vază în cercurile ştiinţifice şi care lucrau în instituţiile sau întreprinderile oraşului. De cîte ori am apelat la ei, n-am depăşit niciodată limitele modestiei. Intrucît, de cele mai multe ori, n-am pus acestor oameni dedt cîte o întrebare în legătură cu studiile mele, fără să încerc să mă vîr sub pielea lor, ei nu mi-au luat în nume de rău demersurile, iar răspunsurile au fost întotdeauna foarte prietenoase şi pornite din inimă. Şi printre musafirii care ne treceau din cînd în cînd pragul se numărau oameni de ştiinţă. M-am adresat şi lor. De cele mai multe ori întrebările se refereau la cărţi şi la ordinea în care ar fi trebuit să le citesc. La început am continuat în ramurile în care mai luasem lecţii, deoarece pe atunci erau socotite a fi temeiul unei culturi umaniste generale, doar că mă străduiam, pe de o parte, să pun în ele mai multă rînduială decît pinS atunci, iar pe de altă parte să abordez şi disciplina pentru care simţeam o crescîndă tragere de inimă. Aşa s-a făcut ftă în întreaga mea activitate a mai domnit, totuşi, o oarecare ordine, deoarece, ţinînd seama de lipsa ei de orientare, era pîndită de primejdia de a se fărîmiţa în cele mai felurite lucruri şi de a se pierde în cele mai neînsemnate mărunţişuri. Cît despre disciplinele de care abia mă apucasem, am cercetat şi acele aşezăminte din oraşul nostru, care le-ar fi putut fi de folos : biblioteci, colecţii de unelte, şi mai cu seamă locuri unde se făcuseră cercetări pe care, datorită faptului
ca eram nepregătit, precum şi lipsei de condiţii si de in-

strumente, nu fe-aş fi putut duce niciodată singur la bun sfîrşit. Tata mi-a procurat bucuros cărţile şi întregul material didactic de care aveam nevoie.

Eram plin de rîvnâ şi, odată ce mă apucam de o anumită

disciplină, o studiam cu toată înflăcărarea de care dau de obicei dovadă tinerii cînd este vorba de lucruri îndrăgite de ei. Deşi, în timpul frecventării instituţiilor publice menite desăvîrşirii spirituale sau fizice, precum şi cu prilejul vizitelor ce ni le făceau unii nouă sau le făceam noi lor, cunoscusem o mulţime de tineri, n-am ajuns totuşi să fiu darnic numai şi numai de distracţii, şi încă, adeseori, serbede, cum văzusem că sînt cei mai mulţi dintre acei tineri. Distracţiile organizate la noi în casă dnd primeam musafiri aveau întotdeauna un caracter mai seriot,. Făcusem cunoştinţă şi cu o sumedenie de persoane mai în vîrstă, dar pe vremea aceea nu le-am dat prea mare atenţie, deoarece tinerii obişnuiesc să se lege sufleteşte mai degrabă de cei din generaţia lor şi să nesocotească ceea ce pot găsi la oamenii mai în vîrstă.

Cînd am împlinit optsprezece ani, tata mi-a dat pe mînă o parte a averii ce-mi re venei, din moştenirea lăsată de fratele bunicii. Pînă atunci nu avusesem bani pe care ' să-i gospodăresc după plac ; tata îmi cumpăra orice îmi I trebuia, iar pentru lucrurile de mai mică însemnătate, tata *1* îmi dădea bani ca să mi le cumpăr singur. Din cînd în cînd ***1*** mai. primeam şi sume mai mărunte pentru distracţii. Pe viitor, însă, mi-a spus tata, îmi va înmîna, în prima zi a fiecărei luni, o anumită sumă, urmînd ca eu să înregistrez I toate sumele într-un catastif, deoarece va scădea aceste | plăţi din valoarea întregii mele averi, a cărei administrare | rămînea, ca şi mai înainte în **seama** lui, ar **socoteala** lui va trebui să coincidă cu a mea. Mi-a aşternut pe o **foaie** de hîrtie Usta cheltuielilor, cărora, de acum înainte, urma şă I le fac faţă cu venitul meu lunar. Mi-a spus că n-are să-mi ţ mai cumpere niciodată nici un obiect din cele cuprinse în 4' acea listă şi că va trebui să procedez cu luare-aminte şi să ' fiu bun gospodar, deoarece n-are să-mi dea niciodată avansuri, nici măcar în situaţiile cele mai stringente. Şi că, dacă mă voi gospodări în mod mulţumitor citva timp, îmi
va spori alocaţia lunară şi va hotărî, după o foarte atentă chibzuinţă, la ce soroc va putea să-mi dea pe mînă întreaga sumă care îmi revenea din moştenire, ca să mă descurc absolut singur, chiar şi înainte de majoratul legal.

2. DRUMEŢUI?

M-am descurcat bine cu alocaţia lunară care îmi fusese fixată. De aceea, după rîtva timp, tata mi-a sporit-o, după cum îmi făgăduise. De atunci încolo am fost nevoit să-mi acopăr din

venitul lunar fixat, nu numai o parte a trebuințelor, ci toate. Acum, tata nu-mi mai înmîna banii lunar, ci, ca să mă obişnuiesc cu intervale de timp mai mari, o dată la trei luni. Nu s-a încumetat să mi-i înmâneze semestrial, sau chiar anual, pentru ca nu cumva să fac vreo prostie. Nu-mi dădea în întregime dobînzile moştenirii lăsate de fratele bunicii, ci doar o parte, iar restul îl adăuga la capital, astfel că, deşi nu puneam nimic deoparte din alocația lunară, averea mea sporea. Ca îngrădire a rămas în vigoare îndatorirea să locuiesc în casa părinților mei şi să iau masa cu ei, Pentru aceste prestații a fost statornicită o sumă, pe care trebuia s-o achit trimestrial. Celelalte nevoi, ca îmbrăcăminte, cărți, instrumente şi altele, mi le puteam satisface după cum găseai» eu de cuviință,

Soră-mea a primit şi ea împuternicirea de a dispune de partea ei din moştenirea lăsată de fratele bunicii, dar în limitele cuvenite unei fete.

Am fost amîndoi foarte încîntaţi de această rlnduială şi am

hctărît să ne supunem dorinței şi voinței părinților, ca să le facem plăcere.

Eu, după ce am lucrat în mai multe compartimente ale diferitelor ramuri ştiințifice, pe care le abordasem cu profesorii

mei în ultima perioadă a studiilor, şi care sînt socotite îndeobşte drept cunoştinţe necesare oricărui om cult, m-am apucat de matematică. Mi se spusese întotdeauna că este cea mai grea şi mai minunată ştiinţă, temelia tuturor celorlalte, lamura adevărului, şi că pătrunderea ei înseamnă un cîştig statornic pentru toată viaţa.

Mi-am cumpărat cărțile care mi-au fost recomandate, ca să pot porni de la noțiunile premergătoare însuşite pînă atunci şi să ajung la cele superioare. Mi-am procurat o tablă de ardezie de

dimensiuni foarte mari, ca să-mi pot aşterne pe ea exercițiile. Stăteam aşa la masa mea, în ceasurile destinate însuşirii cunoştințelor, şi socoteam. Călcam pe urmele oamenilor care, încetul cu încetul, au descoperit adevărurile acestei ştiințe şi care, pornind de la ele, au ajuns mereu la altele. Mi-am fixat anumite intervale de timp, în care să nu merg mai departe, ca să pot repeta cunoştințele însuşite pînă atunci şi să mi le întipăresc în memorie, înainte de a mă avînta spre alte zări. Cărțile pe care aveam de gînd să le parcurg una după alta mi le-am aşezat în ordinea respectivă pe un raft. După un timp nu prea lung am ajuns în unele compartimente destul de grele ale matematicii superioare.

în cele din urmă, tata mi^a îngăduit să petrec uneori, vara, un anumit timp, despărțit de părinți. Pentru cea dintîi escapadă de acest fel a fost aleasă o casă la țară a unui prieten al tatei, situată nu prea departe de oraş. Am primit o odăiță de sub acoperiş, ale cărei ferestre dădeau spre viile din apropiere şi, printre depresiunile dintre vii, spre munții din zare. Stăpâna casei îmi schimba k două-trei zile perdelele albe ca neaua. Părinții mei veneau foarte des la mine în vizită şi-şi petreceau ziua la țară. La fel de des mă duceam şi eu la ei în oraş şi rămâneam uneori şi peste noapte la ei.

A doua vilegiatură, în vara următoare, mi-am petrecut-o mult mai departe de oraş, în casa unui ţăran. în casele ţăranilor noştri, unde toate odăile de'locuit şi celelalte încăperi sînt situate de obicei la parter, se mai află totuşi, adeseori, deasupra acestor încăperi, încă un cat, ca una sau mai multe camere. Printre ele se numără şi aşa- numita odaie-de-sus. Adesea, ea este singura încăpere a etajului. Odaia-de-sus este, oarecum, mândria casei. în ea sînt instalate paturile frumoase ale familiei, de obicei două la număr, în ea se află scrinurile cu veşmintele de sărbătoare, în ea sînt atârnate pe pereţi armele de tragere la ţintă şi cele de vânătoare ale bărbatului, dacă are asemenea arme, precum şi premiile câştigate la trageri, în ea este păstrată vesela mai arătoasă a femeii, mai cu seamă dacă are căni de cositor sau vase de porţelan, în ea sînt ţinute şi tablourile mai de preţ ale casei, şi alte podoabe, ca, bunăoară, un frumos prunc ELsus de ceară, aşezat intr-un puf alb şi fin. Intr-o asemenea odaie-de-sus a casei unui ţăran locuiam eu. Casa era atît de departe de oraş, încît n-am putut să-i vizitez pe părinţi decît o singură dată, folosind diligenţa, iar ei n-au venit deloc la mine.

Această vilegiatură a produs în mine unele schimbări.

Deoarece nu puteam să fiu alături de ai m.ei, am resimt țit m,ult mai intens nevoia de comunicare decît dacă m-aş fi aflat

acasă, unde mi-o puteam satisface în orice clipă. Ca urmare, am recurs la scrisori şi la relatări amănunţite. Pînă atunci, învăţasem întotdeauna numai din numeroasele cărţi pe care mi le cumpărasem cu banii mei şi pe care le înşirasem pe rafturi; dar nu încercasem încă niciodată să compun eu însumi un text ceva mai lung. Acum am fost nevoit să încerc, am încercat cu dragă inimă şi m-am bucurat cînd am simţit, încetul cu încetul, cum creşte în mine talentul de a zugrăvi şi de a povesti. Am trecut apoi la descrieri din ce în ce mai complexe şi mai iscusit alcătuite.

S-a mai ivit şi o altă schimbare.

încă din copilărie fusesem un adept convins al realității lucrurilor, așa cum apare ea în natură sau în desfășurarea ordonată a vieții omenești. Această atitudine le-a pricinuit adesea mari necazuri celor din jurul meu. întrebam fără încetare numele lucrurilor, obîrșia și folosirea lor, iar dacă nu mi se răspundea pe loc nu mă liniștеam. De asemenea, nu puteam să sufăr ca un obiect să fie preschimbat în altceva. Mă noîhnea cu osebire faptul că, datorită preschimbării sale, obiectul, după părerea mea, se v degrada. M-^am întristat atunci cînd un copac bătrîn din grădină a fost doborît și tăiat butuci. Butucii au mai erau un copac, și fiind și putrezi, nu se mai putea ciopli din ei un scăunel, sau o masă, sau o cruce, sau un căluț. De cînd am. făcut cunoștință cu natura și am privit molizii și brazii de pe munte, mi se rupea inima ori de cîte ori la noi în casă se făcea cîte ceva din scînduri, pentru că acele scînduri fuseseră astfel de molizi și brazi. Cînd treceam prin oraș, îl întrebam pe tata cine a înălțat catedrala Sfîn- tul Ștefan, de ce nu are decît o singură turlă, de ce e atât

de țuguiată, -de-ee~ biserica e a.111 de neagră, cui H apar- "
ține cutare sau cutare casă, de ce e atît de mare, de ee altă casă are cîte două ferestre una lingă alta şi dt ce ia

o altă casă, ceva mai încolo, doi bărbaţi de piatră **duc** in spinare cornişa porţiL Tata îmi răspundea la întrebări după cum se pricepea : la unele numai cu presupuneri, la , altele că nu ştie. Cînd ne duceam la ţară, voiam să cunosc toate plantele şi pietrele şi întrebam de numele ţăranilor şi ale cîinilor. Tata obişnuia să spună că ar trebui să mă fac scrii: , ca să zugrăvesc toate acestea, sau. artist, pentru ca, din felurite materiale, să făuresc obiecte, punînd suflet în ele, sau cel puţin savant, oa să cercetez natura lucrurilor.

Intrudt locuiam la țară, această însuşire m-a îndrumat pe un anumit făgaş. M-am lăsat de matematică şi m-am consacrat contemplării lumii înconjurătoare. Am început să privesc cu băgare de seamă toate cele ce se întâmplă în casa în care locuiam. Încetul cu încetul m-am deprins cu toate uneltele şi cu menirea lor. Ieşeam cu muncitorii la cîmp, pe păşuni şi în pădure, iar uneori lucram cot la cot cu ei. în felul acesta am învățat în scurt timp cum se îngrijesc şi cum se dobîndesc toate produsele agricole din zona unde locuiam M-am străduit să mă ini- țiez şi în prelucrarea rustică, primară, a produselor meşteşugăreşti. Am aflat cum se face vin din struguri, ață şi pînză din in, unt şi brînză din lapte, făină şi pîine din grîne. Am reținut denumirile cu care sătenii desemnau lucrurile, şi mi-am însuşit în scurt timp indiciile după care se poate aprecia calitatea mai bună sau mai proastă a produselor agricole brute sau prelucrate. Am provocat chiar şi discuții în legătură cu posibilitatea de **a** se obține unele dintre ele în condiții mai lesnicioase, **dar** m-am lovit de o îndărătnică împotrivire.

După ce am învățat cum se obțin produsele primare în ținutul în care mă aflam, am trecut la obiectele osîrdiei meşteşugăreşti. Nu departe de locuința mea era o vale netedă şi întinsă, străbătută de un rîu, care, datorită debitului lui constant şi faptului că iama nu prea îngheța, era deosebit de bun pentru punerea în mişcare a unor maşini. Ca urmare, în acea vale se aflau cîteva fabrici. ' Mai toate aparțineau unor firme comerciale de vază. Proprietarii lor locuiau la oraş şi îşi inspectau din cînd în 1 când fabricile, conduse de cîte un administrator sau direc- | tor. Am vizitat, una după alta, toate acele întreprinderi [1] şi m-am informat ce se fabrica acolo. Am căutat să aflu procesul de fabricație : cum se aduce materia primă, cum i este dusă la prima fază de prelucrare, de acolo la a doua, ; şi cum trece astfel prin toate treptele, pînă ce iese pe 1 poartă ca produs finit al fabricii. Mi-am însuşit acolo cu- ; noştințe privitoare la calitatea materiilor prime introduse în procesul de fabricație şi mi s-a atras atenția asupra criteriilor după care se poate deduce calitatea produselor finite ale întreprinderii. M-am inițiat şi în mijloacele şi căile prin care se realizează transformările suferite treptat de materiile prime. Cu cele mai multe din maşinile folosite în acest scop eram familiarizat în linii mari. datorită cunoştințelor asimilate anterior. De aceea nu mi-a venit greu să înțeleg cum acționează fiecare maşină în vederea atingerii diferitelor scopuri urmărite. Prin bunăvoința maiştrilor respectivi am cercetat toate elementele componente ale fiecărei maşini, pînă cînd am izbutit să sesizez funcționarea ei ca un tot, de parcă aş fi văzut-o desenată pe o foaie de hîrtie, după cum nici pînă atunci nu avusesem prilejul să cunosc asemenea utilaje decît tot din desene.

într-o perioadă mai târzie am abordat ştiinţele naturii. Am început cu botanica. Am căutat să determin mai în- tîi ce plante cresc în ţinutul în care mă aflam. în acest scop am cutreierat toate împrejurimile şi m-am străduit să aflu biotopii şi modul de viaţă al diferitelor plante şi să colecţionez toate speciile. Pe cele pe care le puteam căra şi care meritau cît de cît să fie păstrate le luam acasă. Despre cele pe care nu le puteam deplasa, ca de pildă, în primul rînd, copacii, întocmeam descrieri, între- gindu-mi cu ele colecţia. Cu prilejul acestor descrieri, pe care 'le făceam ţinînd seama în permanenţă de toate însuşirile constatate de mine la plante, a reieşit faptul că, potrivit clasificării mele, o grupă era alcătuită din alte specii decît cele indicate de către botanişti ca înrudite. Am băgat de seamă că botaniştii clasificau plantele numai după o singură caracteristică, sau după titeva caracteristici, bunăoară după cotiledoane, sau după sepale, şi că astfel

într-o grupă erau cuprinse plante care, judecind după întreaga lor configurație şi după majoritatea însuşirilor lor, sînt foarte diferite unele de altele. Am păstrat totuşi clasificarea

tradițională, dar i-am alăturat şi descrierile mele. In aceste descrieri, plantele erau grupate după criterii concrete şi, dacă-mi este îngăduit să mă exprim astfel, după structura lor.

Cu mineralele pe care le colecţionam, lucrurile s-au petrecut cam la fel încă din copilărie am căutat să-mi ' procur cîteva mostre de minerale. Aproape toate mi-ku fost cumpărate sau dăruite din alte colecţii. Erau aşadar piese de muzeu şi cele mai multe mai aveau pe ele etichetele cu denumirile lor. In plus, aproape toate erau în stare cristalină. Sistemul lui Mohs stârnise cîndva mare vîlvă. Aflasem de el datorită studiilor mele matematice, şi îl îndrăgisem. Acum, însă, cînd îmi căutam şi-mi adunam materialele în zona în care locuiam, le-am găsit mult mai des în stare necristalină decît cristalină, şi cu tot felul de însuşiri concrete, pe care nu le au în stare cristalină. Cristalizarea mineralelor, — premisa sistemului lui Mohs, — rai s-a înfăţişat, o dată mai mult, ca o inflorescenţă, potrivit căreia sînt grupate mineralele. Nu m-am putut abţine ca, şl aici, să completez clasificările uzuale, adăugîndu-le propriile mele descrieri.

La aproximativ o mila de oraşul nostru se întinde, către soare-apune, un şir de coline de toată frumuseţea. Aceste coline se succed în trepte pînă departe, întrerupte doar ici şi colo de şes uri ceva mai întinse, pînă ce, la orizont, la o altitudine mai mare, se încheie cu un ţinut încă şi mai deluros, aşa-numita Ţară-de-Sus. In preajma oraşului, colinele sînt presărate din belşug cu vile şi împodobite cu grădini şi plantaţii, dar la o depărtare mai mare iau o înfăţişare mai rustică. Au pe versantele lor podgorii sau ogoare, pe alocuri şi pajişti, iar culmile, ca şi unele porţiuni neînsorite, sînt acoperite cu păduri de foioase, dar alcătuite mai mult din arbuşti decît din copaci. Pîraie sau alte ape nu prea sînt pe acolo. Vara, cînd setea sau întâmplarea mă făcea să cobor, dădeam adesea, printre coline, de albia secată, umplută cu bolovani albi, a unui pîriu. In acest ţinut deluros am locuit, şi în cuprinsul lui am înaintat tot mai departe către soare-apune. L-am cu-

treierat în lung şi în lat şi am lipsit adesea zile în şir de acasă. Am parcurs cărările cinguratice care şerpuiesc printre ogoare sau printre vii şi care se întind de la un sat 1a altul, de la o aşezare la alta, pe multe mile, ba chiar şi pe distanţe de o zi de mers. Am umblat prin pădure pe poteci pustii, ascunse printre copaci şi arbuşti şi care, nu arareori se pierd fără urmă în desiş, în iarbă sau în mă- răciniş. Am hoinărit adesea, chiar şi fără drumeag, pe pajişti, prin păduri, şi pe alte coclauri, ca să găsesc ceea ce căutam. Faptul că prea puţini orăşeni se avîntă pe asemenea drumuri este lesne de înţeles, deoarece ei nu-şi pot îngădui să piardă mult timp ca să guste plăcerile vieţii la ţară, aşa încît rămîn pe şoselele late, binecunoscute ca fiind destinate desfătării cimpeneşti, şi nu au habar de alte cărări. Către miazăzi întregul ţinut deluros era străjuit, pe o lungime de multe mile, de nişte munţi înalţi. Pe vechiul zid de incintă al oraşului nostru este un loc din care se poate zări, printre case şi copaci, un petec albăstrui al acelui lanţ de munţi. M-am urcat deseori pe bastion şi, contemplînd petecul albăstrui, n-am avut alt gînd decît: iată munţii Atunci cînd, din casa în care mi-am petrecut prima vilegiatură estivală, am zărit o parte a lanţului de munţi, nu i-am dat prea mare atenţie. Acum priveam din cînd în cînd, cu plăcere, de pe o măgură sau de pe coama unei coline, porţiuni întregi ale salbei albăstrii care, în verigi din ce în ce mai nedesluşite, se pierdea în depărtare. Adesea, cînd, răzbind prin hăţişul sălbatic, mă pomeneam pe neaşteptate într-un luminiş şi mă izbea în faţă amurgul, care învăluia ţinutul pînă hăt departe în mireasmă şi în abur roşietic, mă aşezam pe jos şi stăteam aşa pînă se stingea focul de artificii din faţa mea, în timp ce fel de fel de simţăminte îmi năpădeau inima.

Ori de cîte ori mă întorceam în casa părintească, eram întimpinat cu multă bucurie. Mama se obişnuise cu absenţele mele, iar eu, de fiecare dată, veneam acasă mai maturizat- Nu arareori, ea şi soră-mea mă ajutau să despachetez obiectele pe care le aduceam, ca să le pot orîn- dui în încăperile destinate acestui scop.

A venit, în sfîrşit, şi clipa în care tata a socotit nimerit sărim dea pe mină, spre liberă folosinţă, întregul ve-

nit ce-mi revenea din Twnştpniraa ~~lăsata de frate~~△ eutHerr-------

1
1
1

Mi-a spus că pot dispune de acest venit cum voi crede de cuviinţă, numai că trebuie să-mi ajutigă A precizat că el nici n-are să adauge nimic din avutul său, nici n-are să-mi dea vreodată avansuri, deoarece venitul meu anual este atât de substanţial, incit nu numai că va putea face faţă nevoilor mele, chiar dacă acestea ar creşte simţitor, dar îmi va ajunge şi pentru distracţii, şi că ar mai trebui să-mi mai şi rămînă ceva bani. A mai spus că, prin urmare, este în puterea mea să-mi asigur şi un venit mai mare pentru viitor, cînd voi avea de făcut, poate, cheltuieli sporite. Şi că nu mă mai socoteşte obligat să locuiesc la părinţi şi să iau masa la ei, dacă nu vreau, ci oriunde poftesc. Mi-a adus la cunoştinţă că-mi va păstra capitalul în acelaşi loc ca pînă atunci. A adăugat că, de îndată ce voi fi împlinit vîrsta de douăzeci şi patru de ani, mi-1 va da pe mînă. După acea, îl voi putea administra cum mă va duce capul

— Te sfătuiesc, însă — a continuat tata, — să nu te lăcomeşti atunci la o rentă mai mare, deoarece, de cele mai multe ori, ea nu se poate obţine decît mărind şi nesiguranţa capitalului. Caută să fii întotdeauna sigur de capital, iar renta astfel micşorată măreşte-ţi-o prin cumpătare. Dacă vei avea nevoie de sfatul meu, acesta nu-ţi va lipsi niciodată. Iar dacă mor, sau dacă mă retrag din afaceri, aveţi să primiţi amlndoi, şi din partea mea, cîte

o sumă, care vă va spori averea. Nu pot să spun de pe acum cît de mare va fi acea sumă, dar mă străduiesc ca, prin prudenţă şi printr-o gospodărire sănătoasă a afacerilor, s-o fac să fie cît mai mare cu putinţă şi totodată cît mai sigură cu putinţă Noi toţi ne aflăm, insă, în mina Domnului, şi El poate, prin evenimente pe care nici un ochi omenesc nu este în stare să le prevadă, să-mi dea peste cap situaţia financiară De aceea, fii înţelept şi gospodăreşte-ţi avutul aşa cum ai făcut şi pînă acum, spre mulţumirea mea şi a mamei tale.

Am fost mişcat de cuvintele tatei şi i-am mulțumit din toată inima. I-ara spus că mă voi strădui întotdeauna să mă arăt vrednic de încrederea sa, să-i cer stăruitor să-mi fie sfătuitor şi că în chestiunile băneşti, ca şi în alte privințe, n-am să întreprind niciodată nimic împotriva lui

şi că nu înţeleg să fac nici cel mai mic pas făiă să-l consult pe el. I-am mai spus că, atîta vreme cît locuiesc în. oraşul nostru, m-aş simţi profund îndurerat dacă ar trebui să mă mut din casa părinţilor mei şi că-1 rog să-mi îngăduie să rămîn în casa şi la masa lor, atîta timp cît Dumnezeu nu va isca El însuşi o schimbare, printr-o fatalitate oarecare.

Tata şi mama s-au bucurat la auzul acestor cuvinte. Mama mi-a spus că, în noua mea situaţie, de bărbat independent, locuinţa de care dispun ar putea să-mi fie insuficientă, aşa că vrea să-mi mai dea cîteva încăperi, dar că acest spor de spaţiu nu va implica o urcare exagerată a preţului. M-am declarat, fireşte, de acord. Mi-a cerut să mă duc de îndată cu dînsa, ca să-mi arate cum înţelege să-mi extindă spaţiul. I-am mulţumit pentru grijă. Chiar în zilele următoare m-am instalat în noua mea locuinţă.

Iarna mi-am petrecut-o, în parte, cu pregătiri, pentru ca să pot face în vara următoare noi drumeţii lungi, îmi pusesem în gînd să mă avînt, în sfîrşit, în munţi şi să-i cutreier după pofta inimii.

Cînd a venit vara, am plecat din oraş, cu trăsura, pe drumul cel mai scurt, spre munţi. Voiam ca, din punctul de sosire, să-i parcurg apoi pe jos, de-a lungul, de la răsărit pînă

la apus. Am pornit de îndată. Am coborît pe văi, chiar dacă se abăteau din drumul meu şi şerpuiau în fel şi chip. După asemenea abateri am căutat întotdeauna să revin pe traseul meu principal, **M-ana** urcat şi pe cîte un povîmiş abrupt şi am coborît apoi în valea de pe versantul opus. M-am căţărat pe cîte un pisc şi am încercat să văd de acolo ţinutul şi să stabilesc direcţia în care să înaintez. M-am ţinut în general, pe dt posibil, de linia principală a crestelor şi m-am abătut cît mai puţin cu putinţă de cumpăna apelor.

Intr-o vale, pe malul unei ape extrem de limpezi, am văzut odată un cerb mort. Fusese hăituit, apoi nimerit de lin glonte, şi căutase pe semne apa proaspătă ca să-şi aline durerea. Murise, însă, pe maL Acum zăcea acolo cu capul în nisip, iar picioarele din faţă îi atîmau în puhoiul cristalin. In jur nu se vedea nici o făptură vie. Animalul mi-a plăcut mult de tot; i-am admirat frumuseţea

şi mi-a inspirat o milă .profundă. Ochii de abia i se stin----------

seseră, dar mai luceau încă, dureros. Ochii aceia, dimpreună cu chipul, care mi s-a părut aproape grăitor, erau ca o mustrare adresată ucigaşilor săi. Am pus mina pe cerb : nu se răcise încă. După ce am zăbovit cîtva timp lîngă animalul mort, am auzit din. pădurile de pe munţi zvon de chiote şi de

lătrături de cîini. Zgomotele s-au apropiat, au putut fi desluşite, şi curînd după aceea au sărit peste pîrîu doi cîini de toată frumuseţea, urmaţi de alţi cîţiva. S-au apropiat de mine. Cînd au zărit însă, lîngă sălbăticiune, un om străin, unii s-au oprit la oarecare depărtare şi m-au lătrat violent, iar ceilalţi, urlînd, au descris în jurul meu cercuri ample, în interiorul cărora au ţopăit, şi, zburdînd, s-au împiedicat de pietre şi s-au dat peste cap. După o bună bucată de vreme au sosit şi oameni cu arme de vînătoare. Cînd s-au apropiat de cerb, şi deci şi de mine, au venit şi cîinii, care nu s-au mai sfiit, m-au mirosit şi s-au foit în jurul sălbăticiunii. După apariţia vînătorilor la locul întîinplării, am plecat degrabă.

Pînă atunci, pentru studiile mele de istorie naturală, nu cercetasem animale, cu toate că citisem descrierile lor şi le învăţasem cu rîvnă. Nesocotisem într-atîta configuraţia lor trupească reală, încât, deşi îmi petrecusem o parte a verii la ţară, încă mai căutam să aflu caracteristicile caprelor, oilor, vacilor, privind numai pozele din cărţi, şi nu făpturile vii care umblau în faţa mea.

Acum ăm început să văd lucrurile în altă lumină. Cerbul, pe care îl privisem, îmi mai plutea încă dinaintea ochilor. Era un viteaz de viţă, răpus de duşmani, o fiinţă fără prihană. Chiar şi cîinii, vrăjmaşii săi, mi-au părut îndreptăţiţi în meseria lor. Siluetele lor zvelte, sprintene, nervoase, mi-au rămas şi ele dinaintea ochilor. Numai de oamenii care împuşcaseră animalul mi-a fost silă, deoarece făcuseră din asta o petrecere. Din clipa aceea am început să dibuiesc şi să contemplu animalele, aşa cum dibuisem şi contemplasem pînă atunci pietrele şi plantele. Acum, cînd mă mai aflam încă în munţi, precum şi mai târziu, acasă şi cu prilejul celorlalte drumeţii ale mele, am cercetat diferite animale şi m-am străduit

să identific caracteristicile lor esențiale,' atit după trupul lor, cît şi după felul lor de viață şi după rosturile lor. Mi-am însemnat toate constatările şi le-am comparat cu descrierile şi cu clasificările găsite de mine în cărți. Şi iar s-a întîmplat să fiu în dezacord cu cărțile, cînd am văzut că unele animale apar grupate laolaltă în funcție de degete sau de alte indicii secundare, cu toate că, după părerea mea, sînt întru totul diferite ca structură. De aceea mi-am întocmit, spre folosință proprie, o altă clasificare, neconformă cu ştiința oficială.

In afară de ceea ce am aflat din îhtîmplare, în această primă drumeție a mea în munți, n-am urmărit nici un scop precis. Cutreierasem munții fără țintă, numai ca să-i văd. De aceea, după ce mi-am mai potolit acest prim imbold, am coborît pe drumul cel mai scurt în cîmp deschis şi de acolo m-am înapoiat acasă cu trăsura.

în vara următoare, însă, am simțit din nou chemarea

muntelui. Dacă prima dată nu privisem decît superficial, şi totuşi impresiile fuseseră puternice, de astă dată am început să intru în amănunte, am fost mult mai stă- pîn pe mine şi mi-am îndreptat atenția asupra unor lucruri deosebite. Multe din ele mi-au năpădit sufletuL M-am aşezat pe un bolovan şi am privit fîşiile late de umbră, întrerupte pe alocuri de porțiuni luminoase, multe din ele conturate atât de precis, încît umbra părea tăiată cu cuțitul. M-am întrebat de ce umbrele sînt aici atlt de albastre, şi luminile atît de intense, şi verdele atit de învăpăiat, şi apele atit de scînteietoare. Mi-au venit în gînd tablourile tatălui meu, pe care erau pictați munți, şi mi-am zis că ar trebui să le iau cu mine, ca să pot face comparația. Am zăbovit uneori timp mai îndelungat în mici aşezări, ca să cunosc oamenii, îndeletnicirile lor de zi cu zi, simțămintele lor, modul lor de a vorbi, de a gîndi şi de a cînta. Am făcut cunoştință cu țitera, am privit-o* am cercetat-o şi am ascultat-o cum suină, atît ca instrument solist, cît şi ca acompaniament al vocii. Mi s-a părut a fi un obiect care nu-şi are locul decît în munți şi care este una cu munții. Norii, formarea lor, felul cum atîrnă ei pe pereții munților şi cum caută ei piscurile, apoi şi formarea ceții şi predilecția ei pentru munți au fost pentru mine fenomene minunate.

^ Am Urcat în vara aceea şi în unele locuri mai înalte şi i-am pus pe ghizi nu numai să mă însoţească pe gheţari, ceea ce mi-a plăcut peste măsură şi mi-a dat prilej de meditaţie, dar m-am suit cu ajutorul lor şi pe cele mai semeţe piscuri.

3·

în varietăţile de marmură existente în munţi şi pe care în unele văi oamenii se pricep să le şlefuiască am văzut vestigiile unei lumi străvechi, apuse. Am căutat şi am găsit plante rare şi le-am trimis acasă. Frumoasa ghin- ţură i-o adusesem încă de vara trecută soră-mi, în ierbarele mele, iar acum i-am mai adus şi bujori de munte şi floarea reginei. Din coconari şi din jepi am luat fructele gingaşe. Aşa s-a scurs vremea şi aşa m-am întors acasă îmbogăţit.

De atunci plecam în fiecare vară la munte.

Cînd, după o iarnă petrecută în locuința mea din casa părintească, mă uitam pe fereastră şi nu prea mai vedeam. nori cenuşii şi ceață, ci mult mai ades tăria albastră şi voioasă, cînd aceasta îmi vestea prin colorit apropiata sa catifelare, cînd pe ziduri şi pe hornuri şi pe acoperişurile de țiglă, pe care le puteam cuprinde eu privirea în toate direcțiile,

se aştemeau pete de lumină solară din ce în ce mai intense, cînd nu se mai zărea pic de zăpadă, iar pe copacii din grădina noastră se umflau mugurii: atunci simţeam dorinţa de a evada în mijlocul naturii. Spre a-mi satisface cît de cît acest imbold, ieşeam cu dragă inimă din oraş şi mă învioram pe întinsul pajiştilor, al câmpiilor, al viilor. Dar atunci cînd înfloreau pomii şi apăreau cele dintîi frunze, mă şi îndreptam către albastrul munţilor, cu toate că pe povîrniş-urile lor mai strălucea zăpada. Am stat rînd pe rînd în diferite locuri, ca să le cunosc îndeaproape, ca desfătare.

Tata n-a avut nimic de obiectat împotriva acestor călătorii. A fost şi foarte mulțumit de felul în care îmi gospodăream venitul, căci în fiecare an îmi mai prisosea cîte

o sumă frumuşică, pe eare o puteam adăuga la capital, fără ca în felul acesta să-mi sGadă nivelul de trai. Mă preocupau lucruri care îmi făceau plăcere şi care costau destul de puțin, mult mai puțin decît distracțiile la care se dedau cunoscuții

mei. Eram de o simplitate desăvîr- şită la îmbrăcăminte, la mîncare şi la băutură, pentru că

aşa mi-era firea, pentru că părinţii ne învăţaseră de mici să fim cumpătaţi şi pentru că, dacă aş fi acordat prea mare atenţie acestor lucruri, m-aş fi abătut de la preocupările mele preferate. Aşa, toate mergeau strună, tata şi mama se bucurau că duc o viaţă ordonată, iar eu mă bucuram de bucuria lor.

Intr-o bună zi mi-a venit ideea să mă apuc de desen. Mi-am zis că aş putea tot atît de bine să-mi desenez obieo- tele din natură, pe cît puteam să le descriu, şi că, la urma urmei, desenul este chiar mai bun decît descrierea. M-am mirat că nu-mi venise de la bun început această idee. Desenasem, ce-i drept, şi mai înainte, dar cu linii drepte şi curbe, care înfăţişau suprafeţe şi corpuri geometrice şi care fuseseră trasate cu compasul şi cu rigla, după reguli matematice. Ştiam foarte bine că se pot înfăţişa, cu ajutorul liniilor, orice fel de corpuri, şi văzusem acest lucru în tablourile tatei, dar nu adîncisem problema, deoarece preocupările mele erau altele. Această delăsare izvora pesemne dintr-o însuşire a mea, foarte pronunţată şi care mi se reproşa adeseori. Anume : cînd. mă preocupa intens un domeniu, uitam din pricina lui multe altele, poate mai importante. Mi se spunea că asta înseamnă unilateralitate, ba chiar lipsă de sensibilitate.

Mi-am început activitatea de desenator cu plante, cu frunze, cu vrejuri, cu crengi. în primele încercări asemănarea n-a fost prea mare, iar calitatea desenelor a lăsat mult de dorit, clupă cum mi-am dat seama mai tîrziu. Dar întrucât am fost plin de zel şi mi-am tot repetat încercările, s-a îmbunătăţit văzînd cu ochii. Plantele puse mai înainte în ierbare, cu oricîtă grijă ar fi fost preparate, îşi pierdeau încetul cu încetul nu numai culoarea, dar şi forma, şi nu mai aminteau nici pe departe înfăţişarea lor de la început. Plantele desenate, în schimb, îşi păstrau cel puţin alcătuirea, ca să nu mai vorbim de faptul că există plante care, datorită fie constituţiei lor, fie mărimii lor, ca bunăoară ciupercile sau copacii, nici nu pot fi puse într-un ierbar. Acestea puteau fi păstrate foarte bine în desene. Cu timpul, însă nici desenele, ca atare, nu m-au mai mulţumit, deoarece le lipsea culoarea, care, la plante, îndeosebi **la flori, este** extrem **de** importantă. Am hotărît aşadar să-mi **colorez desenele** şi nu m-am dat bătut pînă

n-au început să semene cu modelele şi n-au făgăduit să semene din ce în ce mai mult.

După plante am trecut şi la alte obiecte, a căror culoare era izbitoare şi lesne de reprodus. Am încercat să desenez în culori cîţiva fluturi. Mai tîrziu au venit la rînd unele obiecte mai puţin viu colorate, care, deşi mai şterse, sînt totuşi importante, ca bunăoară rocile în stare necristalizată, şi am

ajuns încet-încet să le prețuiesc farmecul.

De vreme ce începusem să desenez, fiind deci nevoit să privesc lucrurile mai precis, şi întrucît desenul şi activitatea mea din acea epocă nu mă satisfăceau totuşi pe deplin, m-am pomenit, pînă la urmă, pe un alt făgaş, care ducea cu mult mai departe.

Am mai spus că-mi plăcea să mă urc pe munţi şi să scrutez de pe crestele lor împrejurimile. Acolo, unui ochi mai înrcercat, alcătuirile plastice ale pămîntului i se înfăţişau în caracteristici mult mai pregnante şi se grupau mai sinoptic în porţiuni mari. Acolo i se revela spiritului şi sufletului farmecul genezei acestor formaţii, a cutelor şi proeminenţelor lor, a desfăşurării lor şi a abaterii lor de la o anumită direcţie, a tendinţei lor comune spre un punct central şi a răspîndirii lor pe teritoriu. Mi-a revenit în memorie o imagine veche, pe care o citisem cîndva intr-o carte şi pe care o uitasem. Atunci and, din aburul văzduhului, apa se depune pe geamurile ferestrelor noastre în picături infime, de abia perceptibile printr-o lupă, şi se mai lasă şi gerul, ia fiinţă urzeala de fire, stele, evantaie, palmete, inflorescenţe, căreia îi spunem flori de gheaţă. Toate lucrurile acestea se împletesc într-un tot, iar andrelele, şanţurile, peliculele şi nodurile formate de gheaţă, privite cu lupa, sînt vrednice de admirat. La fel se înfăţişează, privit de pe înaltul munţilor, pămîntul de la poalele lor. Trebuie să fi fost făurit dintr-o plămadă încremenită, şi îşi întinde, la o scară uriaşă, evantaiele şi palmetele. Muntele însuşi, pe care mă aflu, este punctul alb, luminos şi extrem de strălucitor, pe care îl vedem în I centrul gingaşei urzeli a geamurilor noastre îngheţate. I Datorită curentului de aer sau a topirii pricinuite de căl- | dură, marginile palmetelor de pe geamurile îngheţate | crapă şi prezintă întreruperi. In lanţurile de munţi se pro-

duc degradări cauzate de agenții atmosferici, ca urmare a influenței apei, aerului, căldurii şi frigului. Numai că andrelele de gheață de pe geamuri se degradează mai repede decît crestele munților. Contemplarea pămîntului aflat sub mine, căreia îi dedicam adesea ceasuri în şir, îmi înălța inima către simțăminte superioare, şi-mi părea

o preocupare nobilă, ba chiar o preocupare față de care toate ostenelile mele de pînă atunci nu fuseseră decît lucrări pregătitoare ale îndemnului de a cerceta geneza scoarței pămîntești și de a cuprinde, prin culegerea multor date mărunte din locurile cele mai felurite, întregul, care se înfățișează privirilor noastre, atunci cînd călătorim de la o culme la alta pe pămîntul nostru, după ce le-am parcurs în sfîrșit pe toate și nu mai rămîne altă formație de cercetat decît întinsul și boltirea mării.

Stimulat de aceste simţăminte şi meditaţii, am început să mă îndeletnicesc, ca o cheie de boltă, sau ca o sinteză a tuturor strădaniilor mele de pînă atunci, cu ştiinţa genezei pămîntului însuşi. Pe lîngă faptul că, din cînd în cînd, desenam cu precizie, de pe înălţimi, configuraţia scoarţei pămînteşti, de parcă aş fi privit-o într-o oglindă, mi-am procurat cele mai eminente opere care tratează despre această ştiinţă, m-am familiarizat cu instrumentele trebuincioase, precum şi cu modul lor de folosire.

De ştiinţa pămîntului m-am ocupat cu neostoită rîvnă şi în modul cel mai ordonat.

în plus, am învăţat, încet-înoet, să cunosc cerul, morfologia fenomenelor sale şi capriciile meteorologice.

De atunci încolo, expediţiile mele în munţi au avut aproape exclusiv acest scop.

3. POPASUL

într-o zi am plecat din munți spre zona deluroasă.' Voiam să trec de pe un masiv pe altul, traversînd o porțiune de podiş. Toată lumea cunoaşte înălțimile subalpine, care fac, ca să spunem aşa, tranziția dintre munți şi şes. Acoperite cu păduri de foioase şi conifere, colinele, colorate îmbietor, lasă să se

vadă deasupra lor, ici şi colo,

creştetul albe^ru ai ~~vreu~~nui rfiuifEe. sînt întrerupte pe V alocuri de cîte o pajişte strălucitoare, mînă printre ele toate apele venite din munți şi pornite la vale, spre şes, duc în spinare cîte o căsuță şi cîte o bisericuță, iar acolo unde munții descresc, se întind în toate direcțiile, pînă spre zonele mai cultivate şi mai locuite.

Cînd, coborînd pe povîrnişul muntelui, am izbutit, la un moment dat, să pot scruta mai nestingherit tăria, am zărit, către apus, norii molateci ai unei furtuni, care începuseră să se adune, lent, şi care învăluiau cerul. Mi-am continuat voiniceşte drumul şi am observat că norii se înmulțesc şi se lățesc. Am umblat cam multişor, şi am ajuns într-o parte a ținutului, unde dealuri scunde alternează cu mici porțiuni de şes, unde sînt presărate gospodării țărăneşti, unde livezile par păduri, unde prin frunzişul întunecat licăresc turlele bisericilor, unde în fundul văilor susură pîraiele, şi unde, datorită întinderii mari a . şesului, se poate vedea, din orice punct, brîul zimțat, albastru, al munților. Acolo am fost nevoit să-mi caut un adăpost, deoarece nu mai era chip să ajung pînă în satul [în care avusesem de gînd să poposesc. Furtuna înaintase I într-atît, încît s-ar fi putut dezlănțui pînă într-un ceas,

I sau, în împrejurări favorabile, chiar şi mai devreme.

In fața mea aveam satul Rohrberg, a cărei turlă de

I biserică, luminată puternic de soare, se înălța deasupra j; cireşilor şi sălciilor. Se afla destul de aproape de drumul

1 mare, dar şi mai aproape erau două gospodării, care se

1
4
6

I lăfăiau în mijlocul pajiştilor şi ogoarelor. Se mai zărea şi

I o casă, cocoțată pe o colină. Nu părea a fi nici casă țără-

I nească, nici anexă gospodărească, ci mai degrabă reşedinţa

l de vară a unui tîrgoveţ. Privisem casa asta şi mai îna-

1 inte, ori de cîte ori trecusem pe acolo, dar nu mă sinchi- ■ sisem niciodată de ea mai îndeaproape. Acum mi-a atras % cu atît mai mult atenția, cu cît, față de locul în care mă | aflam, era cel mai apropiat adăpost şi totodată făgăduia ț mai mult confort decît casele țărăneşti. în plus, răspîndea , un farmec ciudat. Cu toate că, în afara turlei bisericii din Rohrberg, peste o bună parte a zonei se aşternuse umbra, casa de pe deal mai era încă puternic luminată, iar albul ei scăpărător, îmbietor, contrasta cu cenuşiul şi vinețiul peisajului.

Am hotărît, aşadar, să cer adăpost în acea casâ.%'%; în consecinţă, am căutat o cărare, care să ducă de la< drumul mare la casa de pe colină. Deprins cu obiceiurile ■locale, nu mi-a venit greu să dau de poteca tivită cu un zăplaz şi cu tufe, care urca pe colină. Am pornit la deal, şi, aşa cum bănuisem, m-am pomenit în faţa casei. Mai primea încă din plin lumina soarelui. Dar cînd m-am apropiat de ea mi s-a dezvăluit o privelişte minunată. Casa era acoperită, de sus pînă jos, cu trandafiri, şi, aşa cum se întimplă pe acele rodnice meleaguri deluroase, ca, odată ce înfloreşte ceva, să înflorească totul, aşa se întîmplase şi aici: trandafirii îşi dăduseră, pare-se, cuvîntul să înflorească toţi odată, ca să învăluie casa într-o năframă de culori vrăjite şi într-un nor de miresme îmbătătoare.

Spusa mea, precum că întreaga casă fusese acoperită, de sus pînă jos, cu trandafiri, nu trebuie luată chiar cu- vînt cu cuvînt. Casa avea două caturi destul de înalte. Peretele parterului era acoperit cu trandafiri numai pînă la ferestrele etajului. Restul pînă la acoperiş era golaş şi alcătuia fîşia albă, strălucitoare, care se vedea de departe şi care, într-un fd, mă ademenise să urc. Trandafirii erau prinşi de un spalier fixat pe faţada casei. Erau produşi de numeroşi arbuşti: unii dintre ei pitici, cu primele frunze j imediat deasupra solului, apoi alţii mai năltuţi, eu tulpini ceva mai lungi decît primele, şi aşa mai departe, pînă dnd ' crengile celor mai înalţi se uitau pe feresftre, în camerele de la etaj. Plantele erau în aşa fel repartizate şi îngrijite, ■ încît nicăieri nu se vedea o lacună între ele, iar zidul casei, [1] atîta cît creşteau ele de înalte, era în întregime acoperit cu trandafiri.

Nu mai văzusem niciodată o asemenea performanță, la o scară atît de mare.

Unde mai pui că erau reprezentate acolo aproape toate speciile de trandafiri pe care le cunoşteam, şi cîteva pe care încă nu le cunoşteam. Culorile mergeau de la albul pur al trandafirilor albi, trecînd prin albul gălbui şi ro- şietic al trandafirilor hibrizi, pînă la roşul pal, la purpuriu şi la roşul

albăstriu şi negricios al trandafirilor roşii. în aceeaşi măsură alternau şi conformațiile şi structura. Plantele nu erau împărțite după culori, ci criteriul după

care erau sădite părea să fie numai cel ca pe zidul acoperit cu trandafiri să nu se ivească nici o discontinuitate. De aceea, florile alcătuiau o împestriţătură de culori.

Verdele frunzelor mi-a atras şi el atenţia. Se păstrase pur, şi n-am remarcat nici o vătămare, din cele care se ivesc la trandafiri mai des decît la alte plante, şi nici una din frecventele boli ale plantelor. N-am zărit nici o frunză uscată, sau mîncată. de omizi, aau răsucită de acţiunea lor. Lipseau pînă şi insectele parazite, cărora le place atît de mult să se oploşească la trandafiri. Frunzele erau complet dezvoltate şi îşi etalau feluritele nuanţe de verde. Amestecate cu culorile florilor, frunzele alcătuiau un încîntător înveliş al casei. Soarele, care încă mai părea să lumineze numai această casă făcea ca trandafirii şi frunzele lor verzi să aibă culori ca de aur şi de foc.

Uitînd că încercam să-mi găsesc un adăpost, am zăbovit cîtva timp în faţa florilor, apoi m-am dezmeticit şi am chibzuit ce am de făcut. Am căutat o intrare în casa, dar n-am dat de nici una. Întregul zid, cît era el de lung, i\u avea nici uşă, nici poartă. Nu se zărea nici măcar o cărăruie, care să indice intrarea în clădire. Pe întregul teren din faţa casei era un strat de nisip, greblat cu îngrijire. O fîşie de gazon şi un gard viu marcau limita dintre acest teren şi ogoarele din spatele meu. Pe amîndouă laturile lungi ale casei se întindeau nişte grădini, despărţite printr-un grilaj vopsit în verde de terenul acoperit cu nisip. în acest grilaj trebuia, aşadar, să se găsească intrarea.

1'. Şi aşa a şi fost. •' '

în grilajul din imediata apropiere a drumului de acces de pe colină am descoperit poarta, sau, mai bine zis, două canaturi ale unei porţi, în aşa fel incluse în grilaj, în cît, la prima vedere, nu puteau fi zărite. Pe canaturi se aflau cele două clanţe de alamă, iar la marginea unuia dintre canaturi, minerul clopoţelului.

Mai întîi m-am uitat un pic, prin grilaj, în grădină. Terenul cu nisip şe prelungea în spatele grilajului, numai că era tivit cu tufe înflorite şi întrerupt de pomi fructiferi înalţi, care făceau umbră. în umbra lor erau aşezate mese şi. scaune dar nu se vedea nici ţipenie de om. Grădina continua în spatele casei şi se întindea, după cum mi s-a părut, pînă hăt departe.

Am încercat mai întîi clanţele, dar poarta nu s-a deschis. Apoi am apucat minerul clopoţelului şi am sunat.

La auzul clopoţelului, un bărbat, ivit de după tufişurile din grădină, s-a apropiat de mine. Cînd a ajuns în faţa mea, pe

partea dinăuntru a grilajului, am văzut că avea, pe capul descoperit, părul nins. Altminteri era puţintel la trup şi purta un fel de surtuc de casă, sau cum i s-o fi spunînd hainei care îi era peste tot strimtă şi care îi atîrna pînă aproape de genunchi. De îndată ce a ajuns în faţa mea, m-a privit o clipă şi după aceea m-a întrebat :

— Ce doriți, stimate domn ?

— Se apropie o furtună, — i-am răspuns eu, — şi va ajunge curînd aici. Sînt un drumeţ, după cum se poate vedea după raniță, şi de aceea rog să mi se dea adăpost în casa asta, pînă stă

ploaia, şau cel puțin pînă încetează răpăiala mai puternică.

— Furtuna nu se va dezlănțui, — a spus el.

— Nu trece nici măcar un ceas şi se dezlănţuie, — i-am replicat eu. — Cunosc bine munţii aceştia şi mă pricep niţel şi la norii şi la furtunile de pe aici.

— întrucât sînt cu mult mai vîrstnic decît dumneata, cred că

m-am familiarizat de mult mai îndelungată vreme cu locul în care ne aflăm, decît dumneata cu munții, — a răspuns el. — îi ştiu şi norii şi furtunile, şi mai ştiu că azi n-are să cadă ploaia pe această casă, pe aceste grădini şi pe aceste meleaguri.

— N-are nici un rost să ne tot exprimăm părerea că o furtună va uda sau ba această casă, — am spus eu. — Dacă vă este peste mînă să-mi deschideţi portiţa grilajului, fiţi atît de bun şi chemaţi-1 pe stăpânul casei.

— Eu sînt stăpînul casei.

La auzul acestor cuvinte m-am uitat cu mai multă luare-aminte la omul din faţa mea. Chipul lui vădea şi el

o vîrstă înaintată, dar mi s-a părut mai tinăr decît părul şi făcea parte din categoria acelor chipuri prietenoase, îmbujorate, nedeformate de grăsimea deceniilor scurse, despre care nu se ştie niciodată ce vîrstă eu. Am spus i

'■— Atunci trebuie să cer iertare că am fost atît de stăruitor, fără să țin seama de obieeiul pămînttihri. Dacă spusa dumneavoastră, că nu vine furtună, trebuie s-o înțeleg ca pe' un refuz, atunci am să plec de îndată. Să nu vă închipuiți că, tinăr cum sînt, mă tem prea tare de ploaie. Nu-mi este mai plăcut să fiu udat pînă la piele decît să rămîn uscat, dar nu-mi este, totuşi, nici chiar atît de neplăcut, încît, din pricina asta să cad pe capul cuiva. M-a prins deseori ploaia, şi nu e nici o nenorocire dacă mă prinde şi azi.

— Aici sînt de fapt două chestiuni distincte, — a răspuns el, — şi am cîte o replică pentru fiecare dintre ele. Prima este că, în ce priveşte fenomenele naturii, dumneata ai făcut o afirmație greşită, poate pentru că nu cunoşti destul de bine condițiile locale sau că nu ții seama îndeajuns de acele fenomene. Această greşeală am ținut s-o îndrept, căci, în lucrările naturii trebuie respectat adevărul. A doua : dacă, fie cu furtună, fie fără, vrei să intri în această casă şi dacă ai de gînd să-i accepți ospitalitatea, te primesc cu dragă inimă. Casa asta a mai avut aospeți, şi pe mulți dintre ei i-a găzduit bucuros ; şi te va găzdui la fel de bucuros şi pe dumneata şi-ți va da masă şi îngrijire atîta vreme dt vei socoti că ai nevoie. Aşa încît te rog să intri.

Cu aceste cuvinte, a apăsat pe zăvorul canatului porţii, canatul s-a deschis, s-a răsucit cu o rolă pe o şină de fier semicirculară şi mi-a făcut loc să intru.

Am stat o clipă nehotărît.

— Dacă nu vine furtună, — am spus- eu, — atunci n-am, la urma urmei, nici un motiv să intru aici, deoarece numai din pricina furtunii m-am depărtat de drumul mare şi am urcat pînă la casa asta. Fie-mi însă cu iertare dacă revin asupra problemei. Sînt aproape un fel de naturalist şi am studiat ani de-a rîndul fenomenele naturii şi mai cu seamă munţii aceştia, iar experienţa îmi spune că astăzi se va abate o furtună asupra acestor meleaguri şi a acestei case.

— Acuma chiar că ar trebui să intri în casă, — a spus el. — Propun să aşteptăm împreună, ca să vedem care din noi doi are dreptate. E adevărat că eu nu sînt naturalist şi deci nu pot să spun că m-am îndeletnicit cu ştiinţele na

turii, dar am citit cîte ceva despre aceste lucruri şi m-am străduit în tot timpul vieţii să le observ şi apoi să cuget asupra celor citite şi văzute. Mulţumită acestor strădanii am zărit astăzi semne neîndoielnice că norii, care încă se mai află către soare-

apune, care au şi tunat o dată şi care te-au îndemnat pe dumneata să te sui pînă la mine, nu vor aduce ploaie nici aici, nici în altă parte. Cînd soarele va coborî, s-ar putea ca norii să se fragmenteze şi să se împrăştie pe cer. Diseară va bate poate vîntul, iar mîine vom avea cu siguranță din nou vreme frumoasă. S-ar putea întîmpla:, nu-i vorbă, să cadă cîțiva stropi grei sau să burnițeze un pic, dar în nici un caz pe această colină.

— Dacă aşa stau lucrurile. — am răspuns eu, — intru bucuros, şi tot bucuros aştept cu dumneavoastră, grozav de curios, deznodămîntul.

După aceste cuvinte am intrat, iar el a încuiat grilajul şi a

spus că o ia înainte, ca să-mi arate drumul.

M-a condus în jurul casei, deoarece uşa se afla pe faţada opusă celei cu trandafiri. După ce a descuiat-o cu o cheie, m-a poftit să intru. Dincolo de uşă am zărit un culoar, pardosit cu

marmură amonitică.

— Asta, — a spus el, — este de fapt intrarea principală, însă deoarece n-aş vrea să mi se strice pardoseala culoarului, o țin mereu încuiată, şi toată lumea intră pe o altă uşă, de care vom

da după ce vom trece din nou de colţul casei. De dragul pardoselii, sînt nevoit să te rog şi pe dumneata să-ţi vîrî bocancii în aceşti papuci de pîslă.

înăuntru, chiar lîngă uşă, se aflau cîteva perechi de pîslari

gălbui. Nimeni nu putea fi mai convins decît mine de nevoia de a cruța această nobilă şi frumoasă marmură, care este atît de minunată în sine şi care aici era şlefuită cu măiestrie. Mi-am vîrît aşadar cizmele într-o pereche de asemenea încălțări, el la fel, şi am pornit amîndoi aşa pe pardoseala netedă. Culoarul, luminat de sus, ducea spre o uşă castanie cu tăblii. In fața ei, el şi-a lepădat papucii de pîslă, mi-a cerut să fac şi eu acelaşi lucru şi, după ce i-am lăsat amîndoi pe pragul de lemn ai uşii, a deschis-o şi m-a condus într-o cameră. Părea să fie o sufragerie, deoarece în mijloc avea o masă astfel concepută, încît să poată fi mărită sau micşorată, în funcție de numărul mai mare sau mai mic de persoane care urmează să ia loc în jurul ei.

în afară de masă. în încăpere nu se maL aflau decît scaune şi un bufet, in care poate că se ţineau lucrurile trebuincioase servirii mesei.

— Leapădă-ţi în această cameră pălăria, bastonul şi raniţa,

— a spus bătrînul, — şi după aceea am să te conduc într-o altă încăpere, în care ai să poţi să te odihneşti.

După ce a rostit acestea, iar eu i-am dat ascultare, s-a apropiat de o rogojină lată de paie şi de nişte perii de ghete,

aflate la ieşirea din cameră, şi-a curăţat cu multă luare-aminte ambele încălţări şi m-a poftit să fac la fel. După ce am isprăvit, a deschis uşa de ieşire, care era tot castanie şi cu tăblii, şi m-a condus, printr-un vestibul, în- tr-o cameră de odihnă, situată lîngă vestibul.

— Acest vestibul, — a spus el, — este de fapt intrarea în sufragerie, în care se poate intra şi pe uşa cealaltă.

Camera de odihnă era o încăpere prietenoasă şi părea destinată anume odihnei. N-avea alt mobilier decît mese, scaune

şi fotolii. Pe mese, însă, nu se afla nimic din ceea ce, în mod obişnuit, se întîlneşte în camerele noastre de primire, precum cărți, sau mape cu desene, sau alte asemenea lucruri, ci dimpotrivă, blaturile lor erau goale şi grozav de bine şlefuite şi lustruite. Erau de lemn de mahon, de culoare închisă, care, cu timpul, aproape că se înnegrise. Se găsea aici un singur obiect, care nu era nici masă, nici scaun, anume : o etajeră cu cîteva policioare, plină cu cărți. Pe pereți erau atîrnate gravuri.

— Aici te poţi odihni, dacă eşti ostenit de drum sau doreşti pur şi simplu să te destinzi, — a spus bătrînul. — Eu mă duc să poruncesc să ţi se pregătească ceva de mîn- care. Are să trebuiască să rămîi cîteva minute singur. Pe etajeră sînt nişte cărţi, dacă doreşti cumva să le răsfoieşti.

După aceste cuvinte a plecat.

Eram într-adevăr obosit, aşa că m-am aşezat pe un scaun.

Stînd jos, mi-am dat seama de ce ţinea bătrînul să-şi curețe cu atita grijă încălţămintea înainte de a intra în această cameră şi de ce-şi exprimase dorinţa ca şi eu să fac acelaşi lucru. Camera avea ca pardoseală vin parchet minunat, cum nu meii văzusem niciodată. Era aproape un covor de lemn. Nu mă mai săturam admirîndu-1. Fuseseră îmbinate tot soiul de esenţe de lemn în culorile lor naturale, încît rezulta o întreagă combinaţie de desene. întru- dt mă obişnuisem, din colecţiile tatei, cu asemenea lucruri,

:.;i mă şi pricepeam niţel să le judec, mi-am dat seama că aici totul trebuie să fi fost realizat după un plan întocmit în culori, care mi s-a părut a fi el însuşi o **capodoperă.** Mi-am zis că aici n-am voie să mă scol în pidoare şi să calc pe o asemenea frumuseţe, mai ales ţinînd seama **de** măselele bocancilor mei de munte. Dealtfel, nici nu-mi venea sa mă scol în picioare, deoarece, după o drumeţie destul de lungă, odihna era foarte binevenită.

Şi am stat aşa, în casa albă, spre care urcasem ca să aştept acolo furtuna.

Soarele tot mai dezmierda casa, se uita pieziş pe ferestrele acestei camere şi aşternea pete luminoase pe frumoasa ei

pardoseală.

După o bucată de vreme m-a cuprins un simţămînt ciudat, pe care la început nu mi l-am putut explica : mi s-a părut că nu mă aflu într-o cameră, ci în aer liber, şi anume intr-o pădure

tăcută. Mi-am îndreptat privirea spre ferestre, ca să găsesc o explicație, dar ferestrele nu mi-au dat-o. Am văzut prin ele un petec de cer, în parte senin şi i în parte cam înnorat, iar sub cer **un** petec din verdele gră- **i** dinii, verdele unor copaci semeți, o priveliște de care mai avusesem parte foarte des. M-am simțit împresurat de aer liber, de aer curat. **In** sfîrşit am descoperit şi pridna : ferestrele camerei aveau oberlihturile deschise. Aceste ober- lihturi nu erau batante spre interior, ca de obicei, ci gli- sante, şi anume în aşa fel, încît să poată fi glisată în toc iie cerceveaua cu geam, fie o cercevea cu un zăbranic fin de mătase gri. Acum, în timp ce mă odihneam în cameră, in oberlihturi se aflau cercevelele cu zăbranic. Aerul putea năvăli în voie în cameră, dar muştele şi praful nu.

Cu toate că, în primul moment, aerul curat mi-a dat impresia că mă aflu sub cerul liber, această explicaţie, ea singură, nu mi s-a părut suficientă. Am mai băgat de seamă încă ceva. în camera în care mă aflam nu pătrundea nici cel mai mic zgomot al unei case locuite, zgomot care, oridt de deplină ar fi linişţea din casă, se percepe, mai mult sau mai puţin, în răstimpuri. Acest gen de absenţă a zgomotului casnic ascundea cu siguranţă vecinătatea unor în-ţ;

căperi locuite, dar nu putea nici ea, precum nici aerul liber, să-mi creeze senzaţia că mă găsesc într-o pădure.

Într-un tîrziu am avut impresia că am aflat motivul. Anume, am auzit, cu foarte rare şi scurte întreruperi, cînd mai de

aproape, cînd mai de departe, când mai încet, cînd mai tare, ciripit şi cîntec de păsări. Mi-am îndreptat lua- rea-aminte asupra acestei constatări şi mi-am dat curînd seama că nu se auzeau numai vocile unor păsări care trăiesc pe lîngă casa omului, ci şi cele ale unora al căror cântec şi ciripit îmi era cunoscut doar din păduri şi din crîn- guri mai singuratice. Aceste sunete nu prea izbitoare, cunoscute de mine din hoinărelile mele prin munți, şi cărora, la drept vorbind, nu le dădusem atente dintru început, fuseseră pesemne cauza principală a amăgirii mele, cu toate că şi tăcerea din încăpere şi aerul curat avuseseră poate partea lor de vină. Trăgînd cu urechea la acest ciripit în- tîmplător, m-am încredințat că, într-adevăr, se puteau desluşi sunetele unor păsări sihastre, care viețuiesc numai în desimea codrului, ceea ce părea ciudat într-o cameră elegantă locuită.

Dar întrucît descoperisem, sau crezusem că am descoperit, temeiul impresiei mele, s-a spulberat şi o bună parte a misterului, şi totodată a plăcerii create de el.

Stînd aşa şi ascultînd cu luare aminte cântecul păsărilor, mi-

a trecut numaidecât şi altceva prin minte. De obicei, atunci cînd se apropie o furtună şi zăpuşeala încremeneşte în văzduh, păsările de pădure amuţesc. Mi-am adus aminte că adeseori, în asemenea clipe, n-am auzit, în cele mai frumoase, mai dese şi mai singuratice păduri, nici cel mai slab sunet, în afară, poate, de ciocănitul ghionoaiei, o dată sau de două ori, şi de ţipătul scurt al acelui vultur, pe care ţăranii îl numesc hultan. Dar şi el tace, atunci cînd furtuna se află în imediata apropiere. Numai păsările care trăiesc pe lîngă casa omului şi care se tem de furtună ca şi el, sau cele care sălăşluiesc în slăvi şi pe întinderi şi admiră, poate, maiestuoasa ei apropiere, prevestesc că este gata să se dezlănţuie. Astfel, am văzut rîndunele care făceau volte, sau chiar ţipau, dinaintea norilor grei ai unei furtuni ameninţătoare, şi tot astfel am văzut ciocârlii eare cântau în timp

i ce săgetau tăria înspre norii de furtună întunecați. Cîntecul păsărilor de pădure mira apărut acum ca un semn rău pentru prezicerea mea, că vine furtună. M-a mirat şi faptul că. încă nu se arătaseră semnele dezlănțuirii, pe care, atunci cind părăsisem drumul mare, n-o crezusem prea departe. Soarele tot mai dezmierda casa, iar petele lui de lumină tot mai stăruiau pe frumosul parchet al camerei.

Amfitrionul meu îşi pusese în gînd, pare-se, să mă lase multă vreme singur, pesemne ca să-mi dea răgaz pentru linişte şi odihnă, deoarece nu s-a întors atît de curînd pe cit mă aşteptam.

După ce m-am odihnit aşa o bună bucată de vreme şi odihna a început sâ mă plictisească, m-am sculat de pe scaun şi, în vîrful picioarelor, ca să feresc pardoseala, m-am dus la etajeră, ca să mă uit la cărţi. Dar acolo nu se aflau decît aproape numai poeţi. Am găsit volume de Herder, Lessing, Goethe, Schiller, tălmăciri din Shakespeare făcute de Schlegel şi Tieck, o *Odisee* grecească, dar şi cîte ceva din *Geografia* lui Ritter, din *Istoria universală* a lui Jo- hannes Miiller şi din operele lui Alexander şi Wilhelm Humboldt. I-am pus deoparte pe poeţi şi am luat *Călătoria în ţările Echinoxului* de Alexander Humboldt, care-mi era cunoscută, dar pe care o reciteam întotdeauna cu plăcere. Cu cartea în mînă m-am înapoiat la locul meu.

Citeam de o bună bucată de vreme, cînd amfitrionul meu a intrat în cameră.

Credeam că, dacă a lipsit atîta, şi-a schimbat costumul, deoarece, oricum, avea un oaspete, iar hainele pe care le

văzusem pe el erau destul de ponosite. Dar s-a întors în aceleaşi veşminte în care apăruse în faţa mea la poarta grilajului.

Nu s-a scuzat că a lipsit, ci mi-a spus să am bunătatea, dacă m-am odihnit şi' doresc să iau masa, să-l urmez în sufragerie,

unde voi fi servit.

Am răspuns că m-am odihnit, dar că n-am venit decît să cer adăpost şi nu ca să mai stingheresc şi altminteri, îndeosebi în ce priveşte mîncarea şi băutura.

— Nu stinghereşti, — a răspuns bătrînul. — Trebuie să mănînci ceva, mai cu seamă că eşti nevoit să rămîi aici pînă cînd se lămureşte problema furtunii. Intrucît este trecut de amiază, iar noi prinzim exact la amiază, şi întru- cît de la prînz pînă la cină nu кс mai serveşte nimic, sc va pune masa anume pentru dumneata, ca să nu aştepţi pînă

diseară. Dar dacă ai prînzit şi vrei să aştepţi pînă diseară, onoarea casei cere, totuşi, să ţi se ofere ceva, iar dumneata eşti liber să accepţi sau nu. Urmează-mă aşadar în sufragerie.

Am pus cartea lîngă mine pe scaun şi m-am pregătit să-l

urmez.

El, însă, a luat cartea şi a pus-o la locul ei, pe etajeră.

— Să-mi fie cu iertare, — a spus el. — La noi este un obicei: pentru ca o persoană care aşteaptă în această cameră sau care se găseşte aici din orice alt motiv, să poată citi cîte ceva, fie la întîmplare, fie la alegere, noi punem cărţile înapoi pe etajeră după folosire, pentru ca încăperea să-şi păstreze înfăţişarea cuvenită.

Apoi a deschis uşa şi m-a poftit s-o iau înainte spre sufrageria care îmi era cunoscută.

Cînd am ajuns am găsit masa pusă. Pe o splendidă faţă de masă de pînză albă am văzut un singur tacâm, precum şi

compoturi, vin, apă şi pîine, iar într-un vas gheaţă fărâmiţată, de pus în vin. Nu mi-am mai văzut raniţa şi toiagul de drumeţie, dar pălăria mai era încă la locul ei.

însoţitorul meu a scos dintr-unul din buzunarele hainei un

clopoţel, cred că de argint, şi a sunat. Numaidecât a apărut o slujnică şi a adus o găină friptă şi o lăptucă frumoasă cu picăţele roşii.

Amfitrionul meu m-a poftit să iau loc şi să mă ospătez.

Invitația fiind atît de prietenoasă, am acceptat-o. Mai mîncasem o dată, nu-i vorbă, dar înainte de amiază, şi, după atîta drum, mi se făcuse iarăşi foame. M-am înfruptat aşadar din bunătățile ce-mi fuseseră puse în față.

Amfitrionul meu s-a aşezat lîngă mine, mi-a ținut tovărăşie, dar n-a mîncat şi n-a băut nimic.

După ce am isprăvit mi-a propus să mă ducă în grădină, dacă nu sînt prea ostenit.

Am primit.

A sunat din nou din clopoțel, ca să poruncească să se strângă masa, şi m-a dus în grădină, de astă dată nu prin culoarul prin care intraserăm, ci prin unul pardosit cu dale obişnuite. Purta

acum pe pletele albe o tichiuță dintr-un material ajurat, asemenea celor puse de obicei pe capetele copiilor, spre a le prinde cîrlionții ca într-o plasă.

Cînd am ajuns sub cerul liber am constatat că, în timp ce

mîncam, soarele încetase să mai lumineze casa, căci fusese acoperit de perdeaua de nori, prevestitori ai furtunii. Deasupra grădinii, ca şi deasupra întregului ținut, se aşternuse umbra uscată, caldă, care se iveşte întotdeauna în asemenea împrejurări. Dar perdeaua de nori nu se schimbase prea mult în timp ce mă aflasem în casă, şi nu prevestea dezlănțuirea apropiată a ploii.

Rotiniu-mi privirea m-am convins numaidecît că grădina din spatele casei era foarte întinsă Nu era, însă, o grădină ca cele amenajate de obicei în jurul caselor de țară ale orăşenilor, adică plantată cu arbuşti şi copaci neroditori sau cel mult purtători de fructe ornamentale, iar printre ei gazon şi poteci aşternute cu nisip, sau cîteva straturi de flori, ci o grădină care îmi amintea de cea din jurul casei mele părinteşti de la periferie. Cuprindea o livadă foarte întinsă, dar pomii lăsau destul loc liber între ei, pentru numeroşi arbuşti fructiferi sau şi pur floricoli, şi ca să crească şl să se coacă acolo legume şi flori. O parte din flori fuseseră sădite în răzoare anume, e parte înşirate ca borduri, şl o parte se găseau în locuri speciale, unde îşi puteau etala frumusețea. Pe mine, asemenea grădini m-au întîmpinat întotdeuna cu simțămîntul domesticității şi al utilității, pe cînd celelalte pe de o parte nu-mi amintesc de casă, din lipsă de fructe, iar pe de altă parte nu sînt nici cu adevărat pădure. Tot ce poate înflori în epoca trandafirilor, aici înflorise şi mirosea, şi deoarece norii grei stăteau grămadă pe cer, mireasma era cu atît mai pătrunzătoare şi mai puternică, ceea ce indica, iarăşi, furtună.

în preajma casei se afla o seră. Dar nu era aşezată cu latura ei lungă înspre cărarea pe care mergeam noi, ci cu cea scurtă. Iar această latură scurtă, acoperită şi ea în parte cu tufe, era îmbrăcată cu trandafiri.

Am parcurs o alee lată, care tăia grădina în două. La început era orizontală, dar apoi o lua încetişor la deal.

Trandafirii dominau şi în grădină, fie că ici şi colo, pe cîte un loc adecvat, se afla cîte un arbust singuratic, fie că arbuştii erau

înşiraţi, ca garduri vii, pe anumite trasee, fie că erau grupaţi în răzoare, unde găseau condiţii prielnice ca să se dezvolte şi unde se puteau înfăţişa ochiului în chip cît mai plăcut. Un grup de trandafiri foarte închişi la cu

loare, aproape violeți, era împrejmuit cu un grilaj fin» ca să-l pună în evidență sau să-l ocrotească. Toate florile erau deosebit de corect dezvoltate, ca şi cele de pe fațada casei. Chiar şi cele pe cale de a se ofili mai aveau petale viguroase şi sănătoase.

Î*

Mi-am exprimat mirarea în legătură cu această din urmă constatare.

— Păi n-ai văzut niciodată una din acele femei bă- trîne, — a spus însoţitorul meu, — care, în tinereţe au fost foarte frumoase şi care au rămas voinice vreme îndelungată ? Ele se aseamănă cu aceşti trandafiri. Chiar dacă chipul lor este brăzdat de nenumărate riduri, mai stăruie totuşi, printre riduri, graţia şi o culoare plăcută, nespus de frumoasă.

Am răspuns că n-am băgat niciodată de seamă acest fenomen, şi ne-am continuat drumul.

în afară de trandafiri, mai erau şi alte flori în grădină, în locuri umbroase se întindeau straturi întregi de urecheaursului. De fapt, se veştejiseră cam de mult, dar frunzele lor verzi şi tari dovedeau că erau bine îngrijite. Ici şi colo, pe cîte un loc izolat, se afla un crin. Nişte garoafe frumos crescute se lăfăiau în ghivece, pe un stativ al lor, pe care fuseseră fixate nişte

dispozitive, menite să ferească florile de soare. Nu înfloriseră încă, dar bobocii erau foarte umflaţi şi prevesteau flori de toată frumuseţea. S-ar putea ca pe stativ să fi fost aşezate doar cele selecţionate, deoarece, înaintînd un pic, am văzut pepiniera acestor plante, rîn- duită în straturi lungi, întinse pînă departe. Altminteri, r>e mai aflau acolo florile obişnuite de grădină, unele în straturi, altele pe locuri mici, demarca te, şi altele înşirate ca borduri. De o preferinţă deosebită părea să se bucure micşuneaua, căci ea se înfăţişa în mare număr şi de o mare frumuseţe, precum şi în multe soiuri. Mireasma ei binefăcătoare străbătea văzduhul. Am văzut această floare chiar şi în ghivece, puse în locuri prielnice. Cît despre plantele cu bulb, — zambile, lalele şi altele, — nu mi-am putut da seama care şi cîte din ele erau prezente în grădină, deoarece trecuse vremea înfloririi lor.

Legumele ocupau terenurile mai mari şi mai întinse, între ele şi pe laturile lor se vedeau culturi de fragi. Păreau să aibă parte de o îngrijire deosebită, multe din ele

erau legate de araci, şi aveau intre ele nişte plăcuțe de tinichea cu denumirea lor.

Pomii fructiferi erau răspîndiți în întreaga grădină. Şi pe ei, dar mai cu seamă pe numeroşi pomi pitici, am văzut plăcuțe albe ca denumiri.

In unii pomi am zărit nişte cutiuțe de lemn, atîrnate fie de trunchi, fie de crengi. în Țara-de-Sus se obişnuieşte să li se ofere graurilor asemenea cutii, ca să-şi înjghebeze cuibul în ele. Cutiile aflate aici erau însă de un alt soi. Am vrut să întreb, dar ne-am luat cu vorba şi am uitat.

în timp ce străbăteam aşa grădina am auzit din nou, mai cu seamă din partea ei plantată cu arbuşti, glasurile de păsări pe care le auzisem în camera de aşteptare, numai că aici erau mai clare.

După ce am străbătut o mare parte a grădinii, mi-a venit în gînd şi un alt amănunt, şi anume faptul că nu zărisem nicăieri stricăciuni produse de omizi. In timpul hoinărelilor mele pe aceste meleaguri le văzusem totuşi, măcar că, nefiind prea mari

şi neprimejduind pomicultura, nu-mi atrăseseră prea mult atenţia. Izbit de prospeţimea frunzişului din această grădină, mi-au venit din nou în minte. De aceea am privit mai îndeaproape frunzişul şi mi s-a părut că este chiar mai împlinit decât auirea, frunzele verzi . erau mai mari şi mai colorate, toate întregi, iar cireşele, merele şi perele, crude încă, se zăreau dintre frunze plesnind de sănătate. întrucît această constatare mi-a atras luarea aminte, am privit mai îndeaproape şi varza, plantată nu departe de poteca noastră. Nici o nervură golaşă, care să fi fost ronţăită de omizi. Foile erau întregi şi frumoase. Mi-am pus în gînd să aduc vorba cîndva, în £aţa însoţitorului meu, de aceste observaţii.

între timp am ajuns pînă la limita terenului plantat. Acolo începea pajiştea, care urca mai abrupt, la început presărată cu copaci, dar mai sus golaşă.

Ne-am urcat pe ea.

Cînd am ajuns la o înălţime destul de mare şi copacii nu mai stânjeneau priveliştea, m-am oprit un pic, ca să privesc cerul. însoţitorul meu s-a oprit şi el. Furtuna nu se mai vedea acum numai către soare-apune, ci pretutindeni. Am auzit, de departe, şi tunete, care s-au tot repetat. Le-am auzit ba dinspre soare-apune, ba dinspre miazăzi, ba din locuri pe care nu le-am putut identifica. Omul meu, se vede treaba, era sigur de ceea ce spusese, deoarece am văzut că nişte muncitori trăgeau de zor la cîteva fîntîni cu cumpănă, ca să trimită apa spre jgheaburile care străbă- teau grădina, şi prin ele în rezervoare. Am mai văzut şi că nişte muncitori se duc la rezervoare ca să-şi umple stropitoarele şi că le deşartă pe răzoare. Eram tare nerăbdător &ă văd cum se vor desfăşura lucrurile, dar n-am scos nici un cuvînt, iar însoţitorul meu a tăcut şi el.

După o scurtă oprire pe pajişte ne-am reluat urcuşul, la urmă din ce în ce mai pieptiş.

în sfîrşit, am ajuns în locul cel mai înalt şi totodată la hotarul grădinii. Dincolo, terenul cobora din nou, dar în pantă dulce. în locul în care ne aflam era un cireş foarte mare, cel mai mare pom din grădină şi poate cel mai mare din tot ținutul. în jurul trunchiului lui era o laviță de lemn, iar în fața ei patru mesuțe, cîte una spre fiecare din cele patru puncte cardinale,

pentru odihnă, sau pentru a putea contempla priveliştea, sau pentru citit şi scris. De acolo se putea cuprinde cu privirea aproape întregul orizont. Mi-am adus aminte atunci, foarte precis, că în timpul drumeţiilor mele, mai văzusem acest copac, fie de pe drumul mare, fie din alte locuri. îmi apăruse ca un punct întunecat, bine marcat, care încununa locul cel mai înalt din tot ţinutul, în zilele senine se putea vedea de aici, cu siguranţă, întregul lanţ de munţi de la miazăzi ; dar acum nu se zărea nimic, deoarece totul se contopea într-o singură îngrămădire de nori de furtună. Către miază-uoapte se desluşea un şir de înălţimi îmbietoare, în spatele cărora, după aprecierea mea, trebuia să se afle orăşelul Landegg.

Ne-am aşezat pe laviţă şi am stat aşa cîteva minute. Părea că nimeni nu putea să treacă pe acolo fără să se oprească şi să-şi rotească privirea, căci în jurul cireşului iarba era călcată în picioare, încît se vedea pămîntul golaş, de parcă o potecă ar fi făcut înconjurul cireşului. Te simţeai aşadar îndemnat să te reculegi în acel loc.

După ce ne-am odihnit o bucată de vreme, am zărit o făptură care, ivită dintre arbuştii şi copacii aflaţi la o depărtare

nu prea mare, urca spre noi. Cînd a ajuns ceva mai aproape mi-am dat seama că era un amestec de băiat şi adolescent. Ba ți se părea că cel ce se apropia este un flăcău în lege, ba că este încă un băiat. Purta un veşmînt de în, în dungi albe şi albastre, în jurul gîtului n-avea nimic- iar pe cap numai o claie de cîrlionți castanii.

După ce s-a apropiat a spus :

— Văd că ai treabă cu un bărbat străin, aşa că n-an? să te stînjenesc şi am să cobor înapoi în grădină.

— Bine fad, — a spus însoţitorul meu.

Băiatul a făcut o rapidă şi uşoară plecăciune înspre, mine, s-a întors şi a luat-o înapoi, in direcţia din care venise.

Noi am mai rămas.

între timp, pe cer nu se schimbase mai nimic. Stăruia aceeaşi pătură de n.ri, şi auzeam aceleaşi tunete. Numai că, deoarece această îngrămădire de nori părea să se fi întunecat şi mai mult, scăpăra din cînd în cînd şi cîte un fulger.

După cîtva timp, însoțitorul meu a spus :

— Călătoria dumitale nu are, cred, un țel, care să poată fi stînjenit de o vizită de cîteva ceasuri, sau de o zi, sau de mai multe zile.

— Aşa e, cum ați spus, — am răspuns eu. — Scopul meu este ca, atîta cît mă țin puterile, să-mi duc mai departe cercetările ştiințifice şi, pe lîngă aceasta, să gust viața în aer liber, ceea ce de asemenea socot că nu este de lepădat.

2

3

4

— Acest al doilea scop. într-adevăr, nu este nici el de lepădat, — a replicat însoţitorul meu. — Iar acum, de vreme ce mi-ai dezvăluit ţelul călătoriei dumitale, ai să primeşti de bună seamă, dacă am să te rog să nu pled astăzi mai departe, ci să-ţi petred noaptea în casa mea. Dacă ai să doreşti apoi să mai zăboveşti la mine şi mîine, sau încă vreo cîteva zile, poţi să rămîi. Depinde numai de dumneata.

— Aş fi vrut, chiar dacă furtuna ar fi ţinut un timp mai

îndelungaţi să ajung încă astăzi la Rohrberg, — am spus eu. — Dar întrucît sînteţi atît de amabil cu un călător necunoscut, primesc cu dragă inimă să rămîn la noapte în casa dumneavoastră, şi vă sînt recunoscător pentru invitaţie. Cu privire la ce voi face mîine, nu pot să iau deocamdată nici o hotărîre, deoarece ziua de mîine n-a sosit încă.

— Prin urmare, aşa cum am presupus de la bun început că se va întîmpla, ne-am înţeles pentru noaptea ce vine, — a spus

însoțitorul meu. — Ai băgat, pesemne, de seamă că, atunci cînd ai intrat ca să iei masa, **raniţa** du- mitale şi toiagul dumitale de drumeție nu se mai aflau în sufragerie.

— într-adevăr, am băgat de seamă, — am răspuns eu.

— Am pus să ți le ducă pe amîndouă în camera dumitale, — a spus el, — deoarece bănuisem că ai să rămîi la noapte în casa noastră.

4. GĂZDUIREA

După un scurt răstimp, amfitrionul meu a spus :

— întrucît ai binevoit să primeşti să te găzduiesc la noapte, am putea să ne depărtăm nițeluş de acest pom şi să ieşim la cîmp deschis, ca să cunoşti mai îndeaproape locurile. De-ar fi să se dezlănțuie furtuna, amîndoi îi pricepem destul de bine semnele, ca să facem la timp cale întoarsă şi să ajungem nevătămați acasă.

— Fie, — am spus eu, şi ne-am sculat de pe laviță.

La cîţiva paşi în spatele cireşului, un zăplaz solid despărţea grădina de terenul vecin. Cînd am ajuns la zăplaz, însoţitorul meu a scos din buzunar o cheie, a descuiat o portiţă, a deschis-o, am ieşit, a închis portiţa în urma noastră şi a încuiat-o.

In spatele grădinii începeau ogoarele, pe care creşteau cele mai felurite grîne. Cerealele, care, altminteri, la cea mai slabă adiere încep să se clatine, stăteau foarte liniştite, şi drepte ca săgeata ; puful gingaş al spicelor, peste care ne alunecau

privirile, încremenise şi el, într-o vagă lumină verde-aurie.

Printre grîne şerpuia o cărare lată şi destul de bătătorită. Se desfăşura de-a lungul colinei, fără suişuri şi fără coborîşuri, încît rămînea mereu pe cea mai înaltă parte a colinei. Pe acea potecă am luat-o noi.

De ambele părţi ale drumului, printre grîne, se aflau maci învăpăiaţi, dar nici ei nu-şi mişcau frunzele gingaşe.

Peste tot se auzea ţîrîitul greierilor, parcă tet ca un soi de linişte, sporind nerăbdarea care domnea pretutindeni. Prin stratul de nori aşternut peste întregul cer se rostogolea din cînd în cînd cîte un tunet profund, iar cîte un fulger palid sfîşia o clipă întunecimea văzduhului.

însoțitorul meu păşea liniştit lîngă mine şi mîngiia încetişor ici-colo cîte un spic verde. îşi scosese de pe părul alb plasa, o băgase în buzunar şi-şi ținea creştetul neacoperit în aerul calm.

Poteca ne-a călăuzit spre un teren măricel, pe care nu creşteau grîne, ci era acoperit numai cu iarbă foarte măruntă. Era şi aici o laviță, sub un frasin de mărime potrivită.

— Am lăsat neînsămînţat acest petic, aşa cum l-am moştenit de la străbunii mei, — a spus însoţitorul meu, — deşi, dacă l-am desţeleni şi am dezgropa copacul, ar da, după un şir de ani, o însemnată cantitate de grîne. Aici îşi petrec muncitorii pauza de la amiază, şi aici prînzesc, cînd li se aduce mîncarea. Am pus să se facă laviţa asta, deoarece şi mie îmi place să zăbovesc aici, măcar ca să-i privesc pe secerători şi să admir solemnitatea muncilor agricole. Toate deprinderile au ceva liniştitor, fie şi numai caracterul de lucru statornicit şi mereu văzut. Aid, însă, mai e şi un alt motiv pentru care locul a rămas necultivat, cu copacul pe el. Umbra acestui frasin este, ce-i drept, cam sărăcădoasă, dar fiind singura prin partea locului, are căutare, iar oamenii, deşi nu prea cultivaţi, pun cu siguranţă preţ şi pe priveliştea de care se pot bucura aici. Ia, te rog, loc lîngă mine şi priveşte puţinul pe care ni-1 oferă astăzi cerul înnorat.

Ne-am aşezat pe laviţă, sub frasin, cu faţa spre miazăzi. Am văzut grădina, întinsă pieziş sub mine, ca o poală verde. Am văzut la capătul ei zidul alb, dinspre miazănoapte, al casei, iar deasupra zidului alb acoperişul roşu, prietenos. Din seră nu se vsiea decît acoperişul şi hornul.

Mai departe către miazăzi, cîmpia şi munţii abia se zăreau, din pricina umbrei albastre a norilor şi din pricina negurii, de asemenea albastră. Către miazăzi se vedea turla albă din

Rohrberg, iar către miazănoapte grîne şi iar grine, mai întîi pe dealul nostru, apoi dincolo de el, pe dealul următor, şi aşa mai departe, dt vedeai cu ochii. Printre dealuri se găseau gospodării ţărăneşti albe, şi alte case izolate, sau grupuri de case. Potrivit obiceiului local, printre ogoare şerpuiau şiruri de pomi fructiferi, iar în

preajma caselor sau a satelor, pomii erau mai apropiaţi unii de alţii, ca in cringuii. L-am rugat pe însoţitorul meu să-mi vorbească despre case şi despre proprietarii ogoarelor.

— Ogoarele, de la cireş spre soare-apune, pînă la primul şir de pomi fructiferi, sînt ale noastre, — a spus el. — Cele pe care le-am străbătut de la cireş pînă aici sînt tot ale noastre. Ele se mai întind pînă la acele clădiri lunguiețe, pe care le vezi colo jos. Sînt anexele noastre gospodăreşti. Către miazănoapte, dacă ai bunătatea să-ți întorci privirea, se întind pînă la fînețele acelea cu pilcuri de arini. Fînețele ne aparțin tot nouă şi alcătuiesc acolo hotarul proprietăților noastre. Către miazăzi, ogoarele sînt ale noastre pînă la împrejmuirea de păducel, acolo unde ai părăsit dumneata drumul mare. Vezi, deci, că dealul este acoperit, în bună parte, de proprietatea noastră. Sîn- tem înconjurați de această proprietate ca de un prieten, care niciodată nu şovăie şi nu-şi calcă legămîntul de credință.

La aceste cuvinte m-a izbit faptul că, atunci cînd vorbea despre proprietate, folosea numai expresiile „noi" şi „noastre". M-am gîndit că ele includ poate o soţie, sau şi copii. Mi-am adus aminte de băiatul pe care îl văzusem în timp ce urcam ; s-ar fi putut să fie un fecior de-al lui.

— Restul colinei este împărţit în trei gospodării ţărăneşti, — a încheiat el, — care sînt vecinii noştri cei mai apropiaţi. Incepînd din locurile joase, care înconjură colina şi dincolo de

care terenul urcă iar, terenurile aparţin megieşilor noştri mai depărtaţi.

— Este un pămînt binecuvîntat de Dumnezeu, — am spus eu.

— Adevăr ai grăit, — a replicat el. — Pămîntul şi plantele sint o binecuvîntare a lui Dumnezeu. E de necrezut, iar omul nu-şi prea dă seama de valoarea nemăr-

. ginită a acestor plante. De-ar fi cumva să piară de pe continentul nostru, ne-am prăpădi cu toţii de foame, în pofida celorlalte bunuri ale noastre. Poate că ţările calde sînt atît de slab populate şi n-au ajuns, în ştiinţă şi în artă, la nivelul ţărilor cu climă mai rece, tocmai pentru că nu au grîne. Nici n-ai crede

cît produce chiar şi acest fleac de colină. Am încercat cindva să măsor suprafaţa cultivaiă cu cereale pe această colină, pentru ca, pe baza producţiilor ogoarelor noastre şi a capacităţii de producţie a ogoarelor vecinilor, pe care le cercetasem, să stabilesc, printr-un calcul al probabilităţilor, cantitatea medie anuală de cereale produsă pe suprafaţa respectivă. Nu-ţi vine să dai crezare cifrelor* şi nici eu nu mi-am închipuit că pot fi atît de mari. Dacă n-ai nimic împotrivă, am să-ţi arăt studiul acasă. Pe atunci credeam că grînele fac parte din categoria lucrurilor nepalpabile, dar permanente, ale vieţii noastre, ca aerul. Dar să nu mai vorbim despre grîne şi despre aer, deoarece şi grînele şi aerul există din belşug şi ne înconjură peste tot. Consumarea şi producerea lor nestingherită întinde, peste veacuri şi milenii, de-a lungul istoriei, un lanţ nesfîrşit. Pretutindeni unde apar popoare cu misiuni istorice certe şi cu instituţii publice bazate pe raţiune, constatăm în acelaşi timp că sînt cultivatoare de grîne, iar acolo unde ciobanul trăieşte cu constrîngeri sociale mai puţin severe, dar unit cu turma sa, nu grînele îl hrănesc, d rudele lor mai sărace, zarzavaturile, care îi asigură existenţa, mai săracă şi ea... Fie-mi cu iertare că vorbesc acum despre zarzavaturi şi despre grîne, dar este firesc, deoarece vieţuiesc în mijlocul lor şi abia la bătrmeţe mi-am dat mai bine seama că sînt binecuvântate.

— N-am nimic de iertat, — am replicat eu, — întrudt, deşi sînt un vlăstar al metropolei, împărtăşesc întru totul părerea dumneavoastră despre grîne. Am cercetat îndeaproape aceste plante, am citit despre ele, bineînțeles mai mult din punctul de vedere botanic, şi, de cînd îmi petrec o bună parte a anului în mijlocul naturii, sînt din ce în ce mai convins de însemnătatea lor.

— Ai fi şi mai convins, — a spus el, — dacă ai avea

proprietăți, sau dacă pe proprietățile dumitale ai pune suflet în îngrijirea acestor plante.

—• Părinţii mei stau la oraş, — am răspuns eu. — Tata este negustor, şi în afară de o grădină, nici el, nid eu, nu avem nid o proprietate funciară.

— E foarte important să ai pămînt, — a replicat el. — Valoarea plantelor n-o poate aprecia cum trebuie dedt cd ce le îngrijeşte.

Am tăcut amîndoi o bucată de vreme.

M-am uitat la anexele gospodăreşti şi am văzut oameni care trebâluiau pe acolo. Unii, îndeplinind munci casnice, intrau şi ieşeau pe poartă, alții, pe o fineață din apropiere, coseau iarbă, iar o parte din ei erau preocupați să bage pe poartă, în căruțe încărcate cu vîrf, finul care se uscase peste zi. Din pricina depărtării mari n-am putut să desluşesc ce muncă îndeplineşte fiecare, şi nici să identific stilul arhitectural al clădirilor şi detaliile lor.

— îmi vine greu, mai cu seamă astăzi, — a continuat el după un răstimp, — să-ţi dau lămuriri, aşa cum mi-ai cerut, despre casele din jur şi despre proprietarii ogoarelor. Ce-i drept, de aici pot fi văzuţi cei mai mulţi dintre vecini, dar azi, cînd cerul este acoperit, nu numai că nu putem zări munţii, dar ne scapă din vedere şi multe puncte albe din Ţara-die-Jos, care sînt de fapt locuinţe şi despre care aş dori să-ţi vorbesc. Pe de altă parte, nu-i cunoşti pe oamenii aceia. Ar fi trebuit să fi colindat aceste meleaguri, să fi trăit pe aici, ca să le poţi pătrunde rosturile şi să-i poţi înţelege pe locuitorii lor. Poate mai vii şi rămîi mai mult la noi, sau poate îţi prelungeşti şederea de faţă. Pînă una-alta, vreau să-ţi spun cîteva generalităţi, şi să adaug şi unele lucruri deosebite, care ar putea să te intereseze. Eu vizitez acest loc şi de dragul vecinilor mei, deoarece, pe lingă faptul că aici sus adie, chiar şi în zileie cele mai frumoase, o boare răcoroasă, şi pe lingă faptul că aici mă aflu printre muncitorii mei, de aici îi văd pe toţi cei cu care mă învecinez, îmi trec prin minte o seamă de lucruri despre ei, şi chibzuiesc cum le pot fi de folos, sau în general cum poate fi promovat binele obştesc. Cei mai nuilţi dintre ei sînt oameni fără carte, dar dacă ştii să le vorbeşti după mintea lor şi nu cauţi să-i împingi brusc pe alt făgaş intelectual, nu sînt grei de cap. tn acest caz sînt de obicei şi blajini. Am primit cîte ceva de la ei pentru îmbogăţirea mea lăuntrică, iar eu le-am procurat o seamă de avantaje concrete. Obişnuiesc să imite tot ceea ce, după o experimentare mai îndelungată, li se pare just. Numai să nu oboseşti. Adeseori, la început, au rîs de mine, dar pînă la urmă tot au făcut ca mine. în multe privinţe îşi mai rid de mine şi acum, şi eu rabd. Poteca aceasta care şerpuieşte prin ogoarele mele este o scurtătură, şi cîteodată, cînd stau pe laviţă, mai trece pe aici cîte unul

clin ci, se opreşte, îmi vorbeşte, ii dau sfaturi, şi învăţ din cuvintele lui. Ogoarele mele sînt acum mai roditoare decît ale lor, şi ei îşi dau seama, ceea ce K pune serios pe gîn- duri. Numai pajiştea care se află în spatele nostru, mai jos decît ogoarele, şi este udată de un pîrîiaş, n-am izbutit s-o

ameliorez aşa cum aş fi vrut; este încă degradată de tufele şi butucii de arin de pe malurile pîrîiaşului, unde creează chiar, pe alocuri, mici tăuri ; dar nu pot să intervin, deoarece am nevoie de tufe şi de butucii de arin pentru alte scopuri. .

Ca să-mi curm întrebarea privitoare la vecinii lui, întrebare la care, după cum mi-am dat seama, nu putea să răspundă, cel puţin nu aşa cum fusese pusă, l-am întrebat dacă domeniul său nu cuprinde şi zone împădurite.

— Bineînţeles, — a răspuns el, — dar ele nu se află atît de aproape pe cît ar fi fost de dorit de dragul comodităţii, destul de departe însă ca să nu ştirbească frumuseţea şi farmecul acestei coline cultivate cu grîne. Dacă dumneata, în loc să fi urcat pînă la casa noastră, ţi-ai fi continuat drumul spre Rohrberg, ai fi dat, după o jumătate de ceas de mers, în dreapta, foarte aproape de şosea, de colţul unei păduri de fagi, pe care şoseaua îl ocoleşte. Acest colţ suie pe un povîrniş abrupt, se prelungeşte spre zona dindărăt, invizibilă, de pe drumul mare, şi face parte dintr-o pădure care se întinde pînă departe. De aici se poate vedea un petic măricel al pădurii : acolo, în stînga ogorului cu orz tînăr.

— Cunosc foarte bine pădurea aceea. — am spuse eu. — Şerpuieşte în jurul unei înălţimi şi atinge drumul mare numai în treacăt, dar cînd intri în ea îţi dai seama cît e de întinsă. Este pădurea Aliz. Are fagi şi arţari voinici, râspindiţi printre brazi. Alizul, care izvorăşte acolo, se varsă în Agger. Pe ambele maluri ale Alizului se înşiră stînci înalte, cu buruieni rare, şi de acolo coboară la vale, către miazăzi, o fîşie de teren cu fagii cei mai vînjoşi.

— Cunoşti bine pădurea, — a spus el.

— Da, — am răspuns eu. — Am cutreierat-o. Am desenat acolo cel mai semeț fug dublu din cîți am văzut în viața mea, am cules plante şi pietre şi am cercetat straturile stîncoase. .. —

— Aeea fîşie de pădure, acoperită cu fagi vinjoşi, precum şi alte porțiuni ale ei, fac parte din acest domeniu,

— a spus amfitrionul meu. — Ne mai aparține, ceva mai departe, către miazăzi, şi un muncel, unde creşte pe alocuri mesteacănul pitic, care nu prea e bun de ars, dar dă lemn pentru timplărie de lux.

— Cunosc şi muncelul, — am spus eu. — Acolo se termină granitul, din care este' plămădită întreaga parte nordică a țării noastre, iar către miazăzi începe, treptat, calcarul, care, la urmă, formează granița sudică a țării, în munții cei mai înalți.

— Aşa e, muncelul este cel mai sudic bloc de granit,

— a spus însoțitorul meu. — Se prelungeşte chiar dincolo de ape. Din cînd în cînd putem zări de aici, în ciuda norilor, hotarul granitului. Acolo e piscul Klam, care mai conține granit, în dreapta muncelul Gais, apoi Asser, Losen şi la urmă Grumhaut, ultimul care se mai poate vedea de aici.

Am confirmat toate acestea.

între timp, după-amiaza înaintase de-a binelea şi se apropia seara.

îngrămădirea de nori de pe cer mi-a părut, intr-un tîr- ziu, deosebit de ciudată.

Atunci cînd urcasem colina spre caşa cea albă, ca să caut adăpost, mă aşteptasem ca furtuna să se dezlănţuie dintr-o clipă în alta, dar trecuseră cîteva ceasuri bune şi tot nu izbucnise, ci stătea nemişcată, acoperind întreaga boltă cerească. Din stratul de nori, devenit pe alocuri aproape întunecat, ţişneau fulgere, cînd mai sus, cînd mai jos, Fulgerelor le urmau, în rostogoliri grele, calme, tunetele ; dar în stratul de nori nu se arăta nici un fel de concentrare a furtunii şi nici o prevestire a ploii.

într-un tîrziu i-am spus însoţitorului meu, în timp ce-i arătam oamenii care coseau iarba pe platoul cu anexe gospodăreşti :

— Nici ăştia nu se aşteaptă să vină mîine o furtună, urmată de obişnuita ploaie, deoarece cosesc acum iarbă, pe care, la noapte, o ploaie zdravănă le-ar putea-o uda, sau, mîine, un soare puternic le-ar putea-o usca şi preschimba în lin.

— Ăştia habar n-au de vreme, — a spus însoţitorul meu, — T şi cosesc iarba numai pentru că aşa am poruncit eu.

Acestea au fost singurele cuvinte pe care le-a rostit despre vreme. Nici eu nu i-am prilejuit altele.

De pe acest popas cîmpenesc, unde zăboviserăm o bună bucată de vreme, nu ne-am depărtat şi mai mult de casă, ci, după ce ne-am sculat in picioare, gazda mea a făcut cale întoarsă.

Ne-am înapoiat pe acelaşi drum pe care veniserăm. Tunetele au mai răbufnit acum chiar şi mai tare, ba dintr-un punct al cerului, ba din altul.

După ce am intrat amîndoi în grădină şi după ce însoţitorul meu a închis după el portiţa şi am început să co- borîm de pe culmea cu cireşul cel mare, mi-a spus :

— Dă-mi voie să-1 chem pe băiat şi să-i poruncesc ceva. Am încuviinţat numaidecît. Atunci a strigat spre un

punct al tufişului:

— Gustav !

Băiatul pe care îl zărisem în timp ce urcam a apărut aproape în aceeaşi loc al grădinii, în care se ivise prima dată. lntrucît acum a stat mai mult timp în faţa noastră, am putut să-l privesc mai îndeaproape. Chipul lui mi-a părut foarte rumen şi frumos, iar ochii mari, negri, pe care îi observasem prima dată sub cîrlionţii lui castanii, erau deosebit de atrăgători.

— Gustav, — a spus însoțitorul meu, — dacă vrei să mai stai la masa ta sau altundeva în grădină, să nu uiți ce ți-am spus despre furtună. Deoarece norii acoperă tot cerul, nu putem şti cînd țişneşte un fulger spre pămint şi în ce loc nimereşte. De aceea, să nu stai sub copaci prea înalți. Poți să rămîi aici, dacă pofteşti. Dumnealui înnoptează azi la noi. Să fii la ceasul cinei în sufragerie.

— Da, — a spus băiatul, s-a înclinat, s-a retras şi, pe o

potecă acoperită cu nisip, a dispărut în tufişurile grădinii.

— Băiatul acesta este fiul meu de suflet, — a spus însoţitorul meu. — E obişnuit să facă la ora asta o plimbare cu mine, de aceea a şi plecat de la masa lui de lucru

- şi a venit lîngă cireş ca să mă caute, dar cînd a văzut un străin s-a întors la locul luU -

După ce mă obişnuisem cu exprimarea simplă, logică, ar însoţitorului meu, care, ori de cîte ori vorbise despre ogoarele sale, folosise aproape întotdeauna cuvîntul „noastre", m-a surprins faptul că acum, cînd vorbise despre fiul său adoptiv, preferase cuvîntul „meu“, deşi s-ar fi cuvenit, dacă ar fi inclus-o şi pe nevastă-sa, să folosească tot cuvîntul„nostru".

După ce am coborît de pe pajişte şi am intrat în grădina plantată, am luat-o pe alt drum decît cel pe care urcaserăm.

Pe acest drum am văzut acum că proprietarul grădinii cultiva acolo şi viță de vie, deşi ținutul nu prea era prielnic pentru viticultură. Fuseseră înălțate nişte ziduri anume, pe câre se cățărau, cu ajutorul unor spaliere de lemn, lăstarii de viță de vie. Alte ziduri opreau vîntul. Doar spre miazăzi terenul era deschis. In felul acesta se reținea căldura şi se asigura protecție.

Bătrinul mai cultiva şi piersici, iar după frunzele acestora aria dedus că avea soiuri foarte nobile.

Am trecut pe lîngă nişte tei înalţi, iar în preajma lor am zărit o prisacă.

Cît priveşte sera, la întoarcere n-am văzut decît latura ei lungă, dar n-am putut să desluşesc nici un amănunt, deoarece însoțitorul meu n-a luat-o pe cărarea care ducea într-acolo. N-am vrut nici să-l rog anume, căci bănuiam că are să mă ducă la familia sa.

Cînd am ajuns în fața clădirii, m-a dus în casă prin intrarea secundară, apoi, pe o scară obişnuită de gresie, la etaj, şi a străbătut acolo, împreună cu mine, un culoar cu multe uşi. A

descuiat una din ele cu o cheie pe care o ținuse pregătită în buzunar, a deschis uşa şi a spus :

— Asta e camera dumitale, atîta vreme cât rămîi la noi. Poți să intri chiar acum în ea sau nu ; cum vrei. Numai că, dacă pleci, trebuie să te întorci la ora opt, cînd ai să fii chemat la cină Acum sînt nevoit să te las singur. In camera de aşteptare ai răsfoit astăzi *Călătoriile* lui Humboldt ; am pus să ți se aducă această carte în camera dumitale. Dacă mai doreşti, fie pentru

acum, fie pentru di- seară, vreo altă carte, numeşte-mi-o, ca să văd dacă se găseşte în biblioteca mea.

Am refuzat oferta şi am spus că mă mulțumcsc cu cea care se află în cameră şi că, dacă vreau să mă ocup şi de alte probleme literare, în afară de Humboldt, am în raniță tot ce-mi trebuie, atît pentru a scrie cîte ceva cu creionul, cît şi pentru a parcurge şi a cizela lucruri gata scrise, îndeletnicire căreia, în drumețiile mele, mă dedic adesea în ceasurile serii.

După aceste cuvinte mi-a spus la revedere, iar eu am intrat în cameră.

Am cuprins dintr-o privire încăperea. Era o cameră de oaspeţi obişnuită, asemenea celor care se găsesc în orice casă mai arătoasă de la ţară, unde uneori se iveşte situaţia de-a trebui să dai găzduire cuiva. Mobilierul nu era nici nou, nici făcut după moda unei anumite epoci, ci din epoci diferite, dar fără să bată în mod neplăcut la ochi. Tapiţeria scaunelor şi a canapelei era de

piele presată, material care, încă de pe atunci, nu se mai găsea decît anevoie. Un adaos agreabil, care nu se întîlneşte prea des în asemenea camere, era o pendulă de modă veche, în perfectă stare de funcţionare. Raniţa şi bastonul îmi fuseseră aduse în cameră, aşa cum spusese bătrînul.

M-am aşezat pe un scaun, am luat, după un scurt răstimp, raniţa, am frunzărit prin hîrtiile pe care le scosesem dintr-însa, şi am scris cîte ceva.

Intr-un tîrziu, după ce se înserase de-a binelea, m-am sculat şi m-am îndreptat spre una din cele două ferestre deschise, m-am aplecat în afară şi mi-am rotit privirea. Dinaintea mea, pe panta lină a colinei, am văzut iarăşi grîne. In dimineaţa aceleiaşi zile, cînd pornisem la drum din adăpostul meu de peste noapte, văzusem în jurul meu tot grîne, dar acelea se legănau de zor, în timp ce acestea erau ţepene şi neclintite, ca o oaste de suliţi. In faţa casei se afla terenul acoperit cu nisip, pe care îl mai văzusem şi pe care călcasem la sosire. Ferestrele mele erau aşadar pe faţada cu trandafiri. Dinspre grădină mai răzbatea **încă** un slab ciripit de păsări, iar mireasma miilor de **trandafiri** se înălţa spre mine ca o ofrandă.

Pe cerul a cărui amurgire venise astăzi mult **mai** devreme, se petrecuse o schimbare. Stratul de nori **era** despicat; norii zăceau vraişte pe boltă, în clăi **separate*** ca nişte munţi, iar printre ei se zăreau porţiuni **seninei**

Fulgerele erau însă mai puternice şi mai dese, iar tunetul bubuiamai clar şi mar stîilft.

- După ce m-am uitat cîtva timp pe fereastră, am auzit o bătaie in uşă. A intrat o slujn că şi m-a anunţat că sînt aşteptat la cină. Mi-am pus liîrtiile pe noptieră, am aşezat peste ele cartea lui Humboldt şi, după ce am închis uşa după mine, am urmat-o pe slujnică în sufragerie.

Cînd am intrat am zărit trei persoane : bătrînul care făcuse plimbarea cu mine, un alt bărbat, tot în vîrstă, care nu avea nimic deosebit, decît veşmintele sale de preot, şi fiul de suflet al

stăpînului casei, în haina lui de in cu dungi albastre.

Stâpînul casei m-a prezentat preotului spunînd :

— Dumnealui e sfinția-sa preotul din Rohrberg, care se teme să nu izbucnească o furtună şi care de aceea îşi va petrece noaptea aceasta în casa noastră.

Apoi, arătîndu-mă pe mine, a adăugat :

— Dumnealui e un călător străin, care va împărţi de asemenea cu noi acelaşi acoperiş.

După aceste cuvinte şi după o scurtă rugăciune mută, ne-am aşezat la masă. pe locuril< destinate fiecăruia. Cina a fost foarte simplă. Era alcătuita din supă, friptură şi vin, pentru care, Ja fel ca la prînz, s-a servit nişte gheaţă fărî- miţată. Ne-a servit slujnica pe care o văzusem la prînz. Preotul şi gazda au discutat mai mult despre lucruri privitoare la meleagurile

acelea, iar pe mine m-au făcut uneori părtaş la conversaţie, cînd a fost vorba de subiecte mai generale. Băiatul n-a scos nici un cuvînt.

într-un tîrziu, întunericul a devenit atît de intens, încît luminările, care mai înainte luptaseră cu amurgul, au ieşit pe deplin biruitoare, iar ferestrele negre n-au mai fost luminate decît de fulgere.

Cînd am isprăvit masa şi ne pregăteam să ne despărţim,

gazda a spus că are să ne conducă, pe preot şi pe mine, spre camerele noastre, pe o scară situată mai aproape. Am luat fiecare cîte o luminare de ceară, care ne-a fost întinsă, gata aprinsă, de către slujnică, în vreme ce băiatul Gustav a dat bună-seara şi a ieşit pe uşa obişnuită. Stă- pînul casei ne-a scos din sufragerie pe uşa prin care intrasem prima dată. Ne-am pomenit afară, pe frumosul culoar cu pardoseală de marmură, din care urca o scară

făcută din acelaşi fel de marmură. N-a fost nevoie să mai J incălţăm papucii de pîslă, deoarece de-a lungul culoarului I şi pe scară călcam acum pe o fişie de postav. La jumăta;ea j scării, unde era un podest, un fel de platformă mai largă, stătea, pe un soclu, o figură de marmură albă. Datorită j cîtorva fulgere, care au sdnteiat tocmai în clipa aceea,] făcînd ca umerii şi capul făpturii de marmură să pară şi] mai stacojii decît la flăcările luminărilor noastre, mi-am! dat seama că podestul şi toată scara erau luminate de sus. I

Cînd am ajuns în capul scării, stăpînul casei a luat-o, j împreună cu noi, pe o uşă spre stînga, şi am dat de cu- 1 loarul din care se intra în camera mea. Era culoarul ca- 1 merelor de oaspeţi. Amfitrionul a arătat una din ele ca fiind a preotului, şi m-a condus pe mine la a mea. După ce am intrat, m-a întrebat dacă mai am vreo dorinţă, ca să î mă simt cît mai bine, îndeosebi dacă mi-ar face plăcere • anumite cărţi din biblioteca sa.

După ce i-am spus că nu am nici o dorinţă şi că pînă mă culc am să găsesc eu cu ce să-mi omor timpul, mi-a răspuns:

— Eşti în camera dumitale şi faci cum crezi. Atunci, i somn uşor !

— Vă urez şi eu noapte bună, — am replicat eu, — şi j vă mulțumesc pentru osteneala ce v-ați dat astăzi cu mine. |

— N-a fost nici o osteneală, — a răspuns el, — căci j altminteri aş fi putut s-o evit, neinvitindu-te să-ți petreci noaptea sub acoperişul meu.

— Aşa este, — i-am răspuns.

— Dă-mi voie, — a spus el, scoţînd o lumînărică de j ceară şi aprinzind-o la a mea.

După această operaţie a făcut o plecăciune, la care -am răspuns cu alta, şi a ieşit pe culoar.

Am închis uşa după el, am lepădat haina şi mi-am scosj cravata, deoarece, deşi era tîrziu, în noaptea calmă se mai simţea o mare zăpuşeală. Am străbătut de cîteva ori camera încolo şi înapoi, apoi m-am apropiat de fereastră, m-am aplecat în afară şi am privit cerul. Atit cît mi-au îngăduit întunericul şi fulgerele care încă mai scăpărau,, am observat

că văzduhul se înfăţişa la fel ca înainte de cină. Zdrenţe de nori stăteau pe boltă, iar printre ele, aşa

cum dovedeau stelele, apăruseră porţiuni seninerDin cînd în cînd ţîşnea de acolo cîte un fulger peste colina cu grîne şi peste vîrfurile copacilor neclintiţi, iar tunetul se rostogolea în urma lui.

După ce am respirat cîtva timp aerul curat, am închis amîndouă ferestrele şi m-am băgat în pat.

Am mai citit o bucată de vreme în pat, cum îmi era obiceiul, ba chiar mi-am mai şi însemnat cîte ceva cu creionul în hîrțoagele mele, apoi am stins lumînarea şi m-am pregătit să dorm.

înainte ca somnul să-mi fi cuprins pe deplin simțurile am mai auzit cum se stîrneşte vîntul afară, clătinînd coroanele copacilor, care fremătau straşnic. N-am mai avut însă destulă putere ca să mă scol, ci am adormit de-a bine- lea numaidecît după aceea.

Am avut un somn foarte liniştit şi adînc.

Cînd m-am trezit, primul meu gînd a fost să văd dacă plouase. Am sărit din pat şi am deschis repede ferestrele. Soarele răsărise, întregul cer era senin, nici o boare nu adia, dinspre grădină răsuna ciripitul păsărilor, trandafirii îşi răspîndeau mireasma, iar pămîntul, sub picioarele rnele, era cît se poate de uscat. Numai nisipul fusese măturat un pic înspre verdele pajiştii alăturate, iar un om se trudea să-l netezească la loc, ca să-i redea înfăţişarea cuvenită.

Adversarul meu avusese aşadar dreptate, şi eram nerăbdător să aflu ce temeiuri îi creaseră convingerea cu care mă înfruntase atît de sigur de el, şi cum ajunsese la ele.

Ca să mă lămuresc cît de curînd în această privinţă şi ca să nu-mi tărăgănez prea mult plecarea, am hotărît să mă îmbrac şi să-l caut fără întîrziere.

După ce am fost gata cu îmbrăcatul şi am coborît în sufragerie, am găsit acolo o slujnică ocupată cu pregătirile pentru micul dejun, şi am întrebat-o de stăpînul casei.

— E in grădină, la aria de nutreț, — mi-a spus.

— Şi unde este aria de nutreț, cum îi zici ? — am întrebat.

— Numaidecît în spatele casei şi nu departe de seră, — a răspuns ea.

Am ieşit din casă şi m-am îndreptat spre seră.

In fața ei am dat de amfitrionul meu, pe un teren acoperit cu nisip, pe acelaşi teren de pe care zărisem încă din ajun sera pe latura ei mică, precum şi micul ei horn. Această fațadă era îmbrăcată cu trandafiri. Amfitrionul meu era absorbit de o ocupație ciudată. în fața lui, pe nisip, se aflau o mulțime de păsări. Ținea în mină un fel de capac de coş, împletit, lunguieț, şi presăra dtntr-lnsul nutreț pentru păsări. Părea nemaipomenit

de încîntat vă- zîndu-le cum pigulesc, cum se cațără unele peste altele, î cum se răstoarnă, cum se ciorovăiesc, cum cele sătule îşijj iau zborul, şi cum altele vin val-vîrtej în locul lor. Am constatat acum că, în afară de obişnuitele păsări de curte, se mai vînzoleau aici şi altele, pe care altminteri nu le mai văzusem decît în desişul codrilor. Nu mi s-au părut atît de sperioase; pe cî*, pe drept cuvînt, mă aşteptam. Aveau deplină încredere în el. Bătrînul era din nou cu capul gol : părea că-i place acest obicei, deoarece şi în ajun, în timpul plimbării, îşi băgase în buzunar tichia subțire. Stătea aplecat, iar părul său alb, lins, dar bogat, îi atîrna pe tîmple. Era şi de data aceasta îmbrăcat fistichiu. Purta, ca în ajun, un fel de surtuc, care îi venea pînă la genunchi, dar albi- cios, şi cu o dungă verticală castanie-roşietică pe piept şi pe spate, lată cam de o palmă, surtucul părînd confecționat din două materiale diferite, unul alb şi altul roşu. Am iele materiale trădau însă o vîrstă respectabilă, căci albul aj unsese gălbui-castaniu, iar roşul stacojiu-castaniu. De sub surtuc ieşeau la iveală nişte jambiere ponosite, terminate jos cu ghete cu cataramă.

M-am oprit în spatele lui. la oarecare depărtare, ca să nu-**1** stînjenesc şi să nu-i sperii păsările.

Dar după ce şi-a golit coşul, iar oaspeţii lui şi-au 1 at zborul, m-am apropiat. Tocmai se întorcea ca să se ducă înapoi în casă. Cînd m-a zărit a spus :

— Ai şi ieşit ? Nădăjduiesc că ai dormit bine.

— Da, am dormit foarte bine, — i-am răspuns eu. — Am mai apucat să aud vîntul care se stîrnise aseară, dar nu ştiu ce s-a mai petrecut după aceea ; ştiu numai că azi pămîntul e uscat şi că aţi avut dreptate.

— Cred că pe aceste meleaguri n-a căzut nici o picătură de ploaie, — a răspuns el.

— Văzînd rum gr^tă pămîntul, fiin^i d" n-rvflşi"p!ţ=rere,'—«im răspuns eu. — Acum însă nu vă las pînă nu-mi spuneţi, măcar şi în parte : de unde aţi putut şti asta atît de sigur şi cum aţi dobindit o asemenea pricepere, deoarece trebuie să recunoaşteţi că foarte multe semne au fost împotriva dumneavoastră.

— Am să-ți spun ceva, — mi-a răspuns el. — Explicația pe care mi-o ceri s-ar putea să se cam lungească, pentru că nu pot să ți-o dau în mod superficial, tocmai dumi- tale, care te îndeletniceşti cu ştiințele. Făgăduieşte-mi să mai rămîi la noi azi şi la noapte, şi atunci am să pot nu mimai să-ți răspund la întrebare, dar să-ți mai spun şi multe alte lucruri, iar dumneata ai să poți să vezi cîte şi mai cîte şi să-mi vorbeşti despre ştiința dumitale.

N-am putut să resping o asemenea propunere sinceră şi prietenoasă ; pe de altă parte, aveam timp prea destul Ca să-mi pot permite să dedic unei preocupări secundare nu numai o zi, ci chiar mai multe zile. Am folosit aşadar formula obişnuită că accept, dar numai dacă nu stînjenesc.

— Bine, atunci să mergem mai intîi la micul dejun, la care doresc să-ți țin tovărăşie, — a spus el, — căci preotul din Rohrberg ne-a părăsit încă dinainte de revărsatul zorilor, ca să

fie la timp la biserică, iar Gustav a şi plecat la treabă.

Cu aceste cuvinte am luat-o amîndoi înapoi spre casă. Cînd am ajuns acolo, bătrînul i-a dat unei slujnice, ca să-l pună la loc, ceea ce socotisem la început că este capacul unui coş, dar care era de fapt un paneraş pentru seminţe, împletit anume, foarte turtit şi lunguieţ. Apoi am intrat amîndoi în sufragerie.

In timpul micului dejun mi-am luat inima în dinți :

— Chiar dumneavoastră mi-ați spus că aş putea vedea, aici felurite lucruri. Aşa încît sper că nu mă socotiți prea îndrăzneţ dacă cer îngăduința să pot cerceta mai îndeaproape această casă şi împrejurimile ei. Locul în care este situată gospodăria este unul din cele mai îmbietoare cu putința, şi am şi văzut aici atît de multe lucruri, care mi-au atras luarea aminte, încît este firească dorința de a putea vedea încă şi mai multe.

— Dacă-ţi face plăcere să vizitezi casa noastră şi cîteva din dependinţele ei, — a răspuns el, — putem începe numaidecît după micul dejun. Nu ne va răpi prea mult timp, deoarece clădirea nu este prea vastă. După aceea, tot ce vom mai avea de vorbit ni se va părea mai firesc şi mai lesne de înţeles.

— De bună seamă că-mi face plăcere, — am răspuns eu. După micul dejun ne-am început aşadar turul casei. M-a condus sus, pe scara cu statuia de marmură albă. In locul luminii roşii,

nestatornice, a luminărilor şi a fulgerelor din noaptea trecută, pe scară cădea acum lumina albă, tihnită, a zilei, şi făcea ca umerii şi capul personajului de marmură să dobîndească o strălucire catifelată. în această casă a scării nu numai treptele erau de marmură, ci şi paramentul pereţilor. Sus, spaţiul era închis cu o cupolă de sticlă, armată cu sîrmă subţire. După ce am urcat scara, amfitrionul meu a deschis o uşă situată faţă în faţă cu cea care ducea la culoarul camerelor de oaspeţi. Uşa dădea acces într-o sală mare. In prag, unde se termina fişia de pînză întinsă pe scară, se aflau iarăşi papuci de pîslă. După ce am încălţat fiecare cîte o pereche, am intrat în sală. Era o colecţie de marmure. Pardoseala era alcătuită din cele mai colorate varietăţi de marmură care se pot găsi în munţii noştri. Plăcile se îmbinau atît de bine, încît cu greu se putea zări un rost ; murmura era şlefuită foarte fin, iar culorile erau în aşa fel combinate, încît pardoseala se înfăţişa ca un tablou încîntător. în plus, strălucea şi sclipea în lumina intrată pe ferestre. Pereţii aveau culori simple, calde. Soclul lor era verde mat, placajul pereţilor era realizat din marmura cea mai deschisă, aproape albă, pe care o dau munţii noştri, pilaştrii erau roz, iar cornişele prin care pereţii se racordau cu tavanul, erau combinate tot din verzui deschis şi alb, străbătute de o baghetă galbenă, ca o dungă aurie de toată frumuseţea. Tavanul era cenuşiu pal, dar nu de marmură ; numai în mijlocul lui se afla o compoziţie de amonit roşu, iar din ea cobora bara de metal, care, cu patru braţe, susţinea cele patru lămpi de marmură, de culoare închisă, aproape neagră, menite să lumineze încăperea în timpul nopţii. Sala nu adăpostea nici un tablou, nici un scaun, nici un fel de mobilier, numai în trei pereţi era cîte o uşă lucrată dintr-un lemn frumos, de culoare închisă, iar în al patrulea perete cele trei ferestre, prin care sala era luminată în

timpul zilei. Două dintre ele stăteau deschise, iar ca adaos la splendoarea marmurei, sala mai era invadată şi de mireasma trandafirilor.

Mi-am exprimat admiraţia pentru arhitectura sălii. Pe bătrînul care mă însoţea, încîntarea mea părea că-l bucură, dar n-a mai scos nici o vorbă despre asta.

Din sala de marmură m-a dus, pe una din uşi, într-o încăpere ale cărei ferestre dădeau spre grădină.

— Aceasta este, ca să zic aşa, camera mea de lucru, — a spus el. — In afara ceasurilor din zorii zilei nu prea are soare şi de aceea este plăcută vara ; îmi place să citesc sau să scriu aici, ori să mă ocup cu alte treburi care îmi merg la inimă.

Cînd am intrat în această cameră, mi-am amintit cu emoție, — aş putea spune chiar : cu un fel de nostalgie, — de tatăl meu. Aici nu mâi era pic de marmură. Camera semăna cu odăile noastre obişnuite ; dar avea mobilier de pe vremuri, aşa cum îl avea şi-l îndrăgea tata. Numai că mobilierul acesta mi s-a părut atît de frumos, încît am fost convins că nu mai văzusem niciodată ceva asemănător. I-am împărtăşit amfitrionului meu această pasiune a tatei şi i-am vorbit pe scurt despre lucrurile pe care le avea. Totodată l-am rugat să-mi dea voie să privesc mai îndeaproape obiectele, ca să-i pot vorbi tatei despre ele cînd am să mă întorc acasă, sau să i le pot măcar zugrăvi cît de cit. însoțitorul meu s-a învoit foarte bucuros să-mi împlinească dorința. Mi-a atras atenția mai cu seamă un scrin-pupitru, pentru că era nu numai cea mai mare piesă din încăpere, dar pesemne şi cea mai frumoasă. Patru delfini, sprijiniți de pardoseală cu partea de jos a capetelor, îşi înălțau trupurile răsucite, care purtau corpul inferior al scrinului. Am crezut la început că delfinii sînt făcuți din metal, dar însoțitorul meu mi-a spus că sînt cioplìți din lemn de tei şi suflați, după o metodă medievală, cu acest aliaj metalic gălbui-verzui, care nu se mai fabrică în zilele noastre. Corpul inferior al scrinului era strunjit la toate muchiile, şi avea şase sertare. Deasupra lui se afla corpul mijlociu, care se retrăgea spre spate printr-o curbură pronunțată şi cuprindea clapa care, deschisă, slujea la scris. De pe corpul mijlociu se înălța un trunchi cu douăsprezece sertare arcuite şi cu o uşiță la mijloc. Pe muchiile trunchiului şi pe ambele laturi ale uşiței din mijloc se aflau, în chip de coloane, nişte figuri poleite cu aur. Cele două mai mari, de-o parte şi de alta a uşii, erau nişte bărbați voinici, care susțineau cornişa principală. Cîte o plăcuță, care li se deschidea pe piept, acoperea, pe fiecare canat, gaura cheii. Cele două figuri de la muchiile laterale din față erau sirene, care, asemenea peştilor purtători, se terminau în cîte două cozi de peşte fiecare. Cele două figuri de la muchiile laterale din spate erau fete în veşminte drapate Toate trupurile cu cozi de peşte, precum şi figurile coloanelor, mi s-au părut lucrate foarte realist. Sertarele aveau butoane aurite, de care puteau fi trase. Pe suprafața octogo- nală a butoanelor erau săpate busturi de bărbați înzăuați sau de femei chipeşe. Suprafața întregului scrin era operă de marchetărie : frunze de arțar în panouri de nuc, încon-jurate de benzi încolăcite şi de furnir de arin sîngeriu. Benzile arătau ca o mătase boțită, ceea ce se datora faptului că erau făcute din furnir mtilticolor de trandafir pitic, cu dungi fine, tăiat perpendicular pe direcția fibrelor. Scrinul nu era marchetat numai în față, aşa eum este cazul adesea la astfel de mobile, ci şi lateral şi pe frizele coloanelor.

Cît timp am privit cu luare aminte scrinul, însoţitorul meu â stat lîngă mine, mi-a arătat una şi alta şi mi-a explicat, la rugămintea mea, tot ceea ce n-am înţeles.

Tot în această cameră am mai făcut şi o altă observaţie. Anume, am avut impresia că hainele însoţitorului meu nu mai sînt atît de fistichii pe cît îmi păruseră în ajun, precum şi de dimineaţă, cînd îl văzusem pe terenul cu păsări. Alături de mobilierul din cameră mi s-au părut mai degrabă potrivite şi la

locul lor, şi am început să bănuiesc că am să aprob poate, pînă la urmă, acest costum, şi că bătrînul s-ar putea să fie, în această privință, mai cu scaun la cap decît mine.

în afară de scrinul-birou mi-au mai atras atenția două mese, de aceeaşi mărime şi cu aceeaşi înfățişare, care se deosebeau numai prin faptul că fiecare din ele purta pe blat o altă reprezentare. Anume, fiecare masă avea pe blat cîte un blazon, ca cele ale cavalerilor şi familiilor nobiliare, numai că aceste

două blazoane nu erau identice între ele. Dar pe amîndouă mesele erau înconjurate de cîte un chenar de frunze, flori şi plante iacolăcite.. N~am- văzut niciodată lujere de flori şi spice de cereale mai gingaşe decît aici, şi totuşi erau de lemn intarsiat în lemn. Mai erau în cameră : scaune de lemn sculptat, cu împletituri şi cu marchetărie, două fotolii sculptate, de tip medieval, cadre de lemn sculptat, cu tablouri, şi în sfîrşit două paravane de piele presată şi întinsă, pe care erau aplicate flori, fructe, animale, băieți şi îngeri de argint pictat, care arătau ca de aur colorat. Pardoseala încăperii era alcătuită, ca şi mobilierul, din panouri cu marchetărie veche. Cred că datorită frumuseții pardoselii, cînd am intrat în cameră nu ne-am lepădat pîslarii.

Deşi bătrînul spusese că această încăpere este camera sa de lucru, nu se zărea nici urmă de muncă. Totul părea încuiat în sertare sau pus la loc.

Cînd mi-am exprimat încîntarea cu privirea la această cameră, însoţitorul meu s-a arătat la fel de scump la vorbă ca în sala de marmură ; dar, la fel ca acolo, mi s-a părut că pot desluşi pe chipul lui satisfacţie.

încăperea următoare era tot de modă veche şi dădea tot spre grădină. Ca şi în cea precedentă, pardoseala era tot marchetată, dar pe ea se aflau trei dulapuri. Camera era o garderobă. Dulapurile erau mari, cu marchetărie de pe vremuri, şi fiecare avea cîte o uşă cu două canaturi. Mi s-au părut mai puţin frumoase decît scrinul din camera precedentă, dar totuşi de o mare frumuseţe şi ele, mai cu seamă cel din mijloc, cel mai mare, care avea o cornişă poleită cu aur şi care, pe uşile sale concave, prezenta o superbă decoraţie cu motive heraldice, vegetale şi geometrice. în afară de dulapuri nu se mai aflau aici decît nişte scaune şi un cuier. Feţele interioare ale uşilor camerei, decorate cu muluri şi marchetărie, erau şi ele în armonie cu mobilierul.

Cînd am ieşit din această încăpere ne-am lepădat pîslarii.

Camera următoare, tot cu ferestrele înspre grădină, era dormitorul. Cuprindea mobilă mai modernă, dar nu chiar întru totul cu înfăţişarea cu care mă deprinsesem în oraş. Aici se urmărise, pare-se, în primul rînd, practicitatea. Patul, aşezat în mijlocul camerei, era înconjurat de perdele groase. Era foarte scund şi avea lingă el doar o noptieră, pe care se aflau cărţi, un sfeşnic şi un clopoţel, precum şi unelte pentru aprins

luminarea. Se mai găseau aici şi alte piese de dormitor, mai cu seamă cele necesare pentru dezbrăcat şi îmbrăcat, precum şi pentru spălat. Feţele interioare ale uşilor erau şi aici în armonie cu mobilierul.

Cu dormitorul se învecina o cameră cu aparate ştiinţifice destinate îndeosebi ştiinţelor naturale. Am zărit instrumente dintre cele mai moderne pentru studiul ştiinţelor naturii. Pe constructorii acestor instrumente îi cunoşteam personal din

oraş, sau, dacă aparatele proveneau din alte ţări, îi cunoşteam după nume. Se găseau aici unelte pentru studiul celor mai de seamă ramuri ale ştiinţelor naturii. Se mai aflau şi colecţii de piese, cu osebire din regnul mineral. Printre aparate şi pe pereţi era spaţiu suficient pentru a se putea face experienţe cu aparatele. Această cameră dădea tot spre grădină.

în sfîrşit am ajuns în camera din colţul imobilului, ale cărei ferestre dădeau, unele spre partea principală a grădinii, iar

altele spre nord-vest. N-am putut însă să ghicesc destinaţia acestei camere, atît de ciudată mi s-a părut. De-a lungul pereţilor erau dulapuri de stejar lustruit, cu o sumedenie de sertăraşe. Sertărarşele aveau etichete, ca cele ce se văd în băcănii sau spiţerii. Unele asemenea etichete le-am înţeles : erau denumirile unor seminţe sau ale unor plante. Pe cele mai multe, insă, nu le-am înţeles. **In** cameră nu se aflau nici scaune, nici alt mobilier. Dinaintea ferestrelor erau fixate nişte policioare, ca cele pentru ghivece, dar n-am văzut nici un ghiveci pe ele, iar la o cercetare mai amănunţită am mai constatat că erau şi mult prea şubrede ca să poată susţine ghivece. Dealtmin- teri, dacă ar fi avut această destinaţie, s-ar fi pus desigur ghivece pe ele, deoarece în toate camerele, cu excepţia sălii de marmură, văzusem flori, în orice locşor cît de cît adecvat.

Nu l-am întrebat pe însoțitorul meu care este destinația camerei, şi nici el n-a mai scos o vorbă despre asta.

Am ajuns din nou în încăperile situate pe latura de miazăzi a casei, cu vederea, peste terenul cu nisip, spre ogoare.

Prima cameră după cea din colţ era o, bibliotecă, mare şi încăpătoare, şi plină cu cărţi. Dulapurile nu erau atît dc înalte ca cele care se văd de obicei în biblioteci, ci numai cît să se poată ajunge lesne pînă la volumele cele mai de sus. Erau şi atît de puţin adinei, încît să nu poată cuprinde decît cîte un singur rînd de cărţi, aşa ca acesta să nu ascundă alt rînd, şi deci tuturor cărţilor din bibliotecă să li se vadă cotoarele. Ca mobilier, în cameră nu se găsea decît, în mijloc, o masă lungă, pentru a se putea pune cărţi pe ea. In sertarul ei erau cataloagele colecţiei. Cu prilejul acestei vizitări superficiale a casei nu ne-am ocupat de conţinutul cataloagelor.

Alături de bibliotecă se afla o sală de lectură. Era mică şi nu avea decît o singură fereastră, care, spre deosebire de toate celelalte ferestre ale casei, era înzestrată cu perdele de mătase verde, pe cînd celelalte aveau storuri de mătase cenuşie. La pereți erau înşirate mai multe feluri de scaune, mese şi pupitre, care vădeau grija pentru o cît mai mare comoditate a cititorilor. în mijlocul camerei se afla, ca în bibliotecă, o masă mare, — sau un sipet, căci avea mai multe sertare, — care servea pentru a se putea întinde planşe, dosare, hărți şi alte obiecte asemănătoare. Sertarele adăposteau gravuri în aramă. Mi-a bătut la ochi, în această cameră, faptul că nicăieri nu zăceau vraişte cărți sau ceva ce ar fi putut aminti de scopul ei, adică de lectură.

După sala de lectură urma iar o cameră mai mare, ai cărei pereți erau acopereți cu tablouri. Pînzele aveau numai rame aurite, erau exclusiv picturi în ulei şi fuseseră atîrnate la înălțimea potrivită pentru a putea fi contemplate comod. Dar erau atîrnate atît de aproape una de alta, încît nu se zărea între ele nici o bucățică de perete. Ca mobilier erau aici numai cîteva scaune şi un şevalet, pentru a se putea pune pe el din cînd în cînd cîte un tablou spre a-1 privi mai bine. Acest mobilier mi-a amintit de camera cu tablouri a tatei.

Camera cu tablouri comunica, în sfîrşit, cu sala de marmură, prin a treia uşă a acesteia. Astfel ne-am încheiat rondul.

— Mi-ai văzut locuinţa, — a spus însoţitorul meu. —■ Nu e mare şi nici prea grozavă, dar este foarte plăcută.. In cealaltă aripă a clădirii se află camerele de oaspeţi,

aproape toate la fel cu cea în care ai dormit dumneata azi-noaptc. Acolo se găseşte şi locuinţa lui Gustav, pe care însă n-o putem vizita, deoarece acum băiatul învaţă şi l-am tulbura. Traversînd sala şi coborînd scara putem ieşi din nou în aer liber.

După ce am traversat sala şi am coborît scara **am ajuns** la uşa de ieşire, unde ne-am lepădat pîslarii. **însoţitorul** meu a spus :

— Te miră poate faptul că în casa mea există **locuri în** care trebuie **să** te supui obligației incomode de a **încălţat** pîslari. Dar să ştii că nu se poate altminteri, deoarece pardoselile sînt prea gingaşe ca să poți călca pe ele cu **încăl**țăminte obişnuită, iar încăperile cu astfel de pardoseli **nici** nu sînt de fapt destinate să fie locuite, ci numai privite şi în sfîrşit, chiar şi privitul cîştigă mult dacă eşti silit **să-l** răscumperi cu osteneală. In aceste camere eu port de obicei tîrlici cu tălpi de lînă. In camera mea de lucru pot să ajung şi fără nici un ocol, adică fără să trec prin sală, cum am făcut noi acum, fiindcă de la parter urcă spre acea cameră un culoar pe care se prea poate ca dumneata să nu-î fi zărit, căci ambele sale capete sînt închise cu **aşi mascate** cu tapete. Preotul din Rohrberg suferă de gută **şi nu su**portă căldura la picioare, şi de aceea, cînd vine la noi, pun pe scară sau în camere o fîşie de ştofă de lînă, cum ai văzut aseară.

Am răspuns că această măsură de prevedere este foarte nimerită şi că ar trebui luată peste tot unde sînt de ocrotit pardoseli artistice sau prețioase.

Cînd am ajuns în grădină, i-am spus, întorcînd **capul** şi privind casa :

3
3
4

— Locuința dumneavoastră nu este neînsemnată, **aşa** cum ați afirmat. După cum am putut să deduc **din cele** văzute, nu sînt multe de-o seamă cu ea. Pe de **altă parte,** privind-o de pe drumul mare, n-aş fi crezut că **este** atît de vastă.

— Atunci dă-mi voie să-ți mai arăt ceva, — a **răspuns** el. — Urmează-mă prin desişul acela.

După aceste cuvinte a luat-o înainte, iar **eu l-am ur**mat A apucat pe un drum care ducea spre un **desiş. Cînd** . am ajuns acolo şi-a continuat drumul pe o **potecă îngustă.** In cele din urmă s-au ivit şi nişte copaci **înalţi, sub care** şerpuia poteca. După un scurt răstimp ne-a apărut în faţă o pajişte încîntătoare. pe care se afla o clădire lunguiaţă, numai cu parter. Avea o mulţime de ferestre, care dădeau spre noi. N-o zărisem pînă atunci, nici de pe drumul mare, nici din grădină. De vină fuseseră pesemne copacii care o înconjurau. Din hornul ei se înălţa un fum subţire, cu toate că, fiind vară, casa nu avea nevoie de încălzire, şi fiind încă devreme dimineaţa, nu sosise încă nici ora gătitului. Cînd ne-am apropiat am auzit din casă un hîrîit şi un hîr- şîit, ca de ferăstrău şi de rindea. După ce am intrat m-am pomenit într-adevăr într-un atelier de tîmplărie, în care se lucra de zor. Lîngă ferestre, prin care pătrundea lumină din belşug, se aflau tejghelele, iar de ceilalţi pereţi, care nu aveau ferestre, erau rezemate piese ale obiectelor în lucru. Am găsit şi aici o asemănare cu tata. Şi el instruise un tîmplar tînăr şi-l învăţase să-i repare, după indicaţiile sale, mobila veche. Aici, tot aşa, mi-am dat seama numai- decît, după piesele rezemate de pereţi, că un întreg atelier de acest fel lucrează aproape exclusiv la renovarea unor mobile de pe vremuri. N-am putut să stabilesc, la prima vedere, dacă aici se confecţionau şi obiecte noi.

Fiecare muncitor avea la fereastră un spaţiu al său, despărţit prin bariere de cel al vecinului său. în acest spaţiu îşi ţinea uneltele, precum şi piesele la care tocmai lucra, iar celelalte, de care nu avea nevoie pentru moment, şi le păstra la spate, la peretele din fund al casei, astfel că domnea o rînduială uşor de cuprins dintr-o singură privire. Lucrau acolo patru tîmplari. într-un dulap mare, care ocupa o parte a unui perete lateral, se aflau unelte de rezervă, de folosit atunci cînd una din cele de serviciu s-ar strica în mod neprevăzut, iar repararea ei ar răpi prea mult timp. în alt dulap, de pe peretele opus, se găseau sticluţe şi borcănaşe, în care se ţineau lichidele şi alte substanţe folosite la prepararea firnisurilor şi a vemiurilor, sau pentru a da lemnului o anumită culoare ori aparenţa vechimii. Despărţită de atelierul propriu-zis era vatra, în care ardea focul indispensabil lucrărilor de tîmplărie. Locaşul ei era neinflamabil, pentru a nu primejdui atelierul şi conţinutul lui.

' — Aici sînt restaurate, — a spus însoţitorul meu, — cel puţin atît cît ne îngăduie timpul şi împrejurările, lucruri care au fost realizate cu mult înaintea noastră, ba chiar cu mai multe veacuri în urmă, şi care s-au stricat. Mobilele vechi au, aproape ca şi tablourile vechi, farmecul inerent lucrurilor vetuste şi ofilite, iar pe măsură ce omul înaintează în vîrstă, acest farmec sporeşte. De aceea omul, cînd innbătrîneşle, ţine să păstreze ceea ce aparţine trecutului, căci şi el are un trecut, care nu prea se mai armonizează cu prezentul plin de prospeţime din jurul lui. Şi de aceea am înfiinţat aici un atelier de restaurat mobilă veche, pe care o smulgem din ghearele degradării, o restaurăm, o curăţăm, o şlefuim şi căutăm s-o redăm menirii ei funcţionale.

în timp ce mă aflam în atelierul de tîmplărie se lucra la blatul unei mese, care, după cum mi-a spus însoţitorul meu, data din secolul al şaisprezecelea. Era marchetat cu esenţe de lemn de culori diferite, dar naturale. Numai acolo unde apărea un frunziş, acesta era făcut din lemn băiţuit în verde. In jur avea un chenar, alcătuit din ghirlande de crengi împletite şi răsucite în sipirală, încărcate cu frunze şi fructe. Cîmpul din interiorul chenarului, despărţit de chenar printr-o bandă roşie de lemn de trandafir, prezenta, pe un fond de arţar alb-castaniu, o colecţie de instrumente muzicale. Ele nu erau marchetate, bineînţeles, în raport cu mărimea lor reală. Vioara era mult mai mică decît mandolina, toba şi cimpoiul erau la fel de mari, iar pe sub amîndouă se întindea, aidoma unui sul de urzeală, flautul. Dar privite fiecare în parte, toate acestea mi s-au părut grozav de frumoase, iar mandolina era atît de desăvîrşită şi de încîntătoare, încît nu mi-am amintit să fi văzut asemenea lucruri mai fermecător înfăţişate în tablourile vechi ale tatei. Unul dintre tîmplari tăia bucăţi de arţar, cimişir, santal, abanos, alun şi trandafir, pentru ca, în dimensiuni mai mici, să se poată usca mai bine. Un altul desprindea de pe blat unele părţi deteriorate şi netezea stratul suport de dedesubt, ca să poată potrivi corect furnirul nou. Al treilea cioplea, dintr-o bîrnă de arţar, picioarele mesei, şi le geluia, iar al patrulea se străduia să aleagă, după un desen în culori din faţa sa şi dintr-o mulţime de bucăţi de lemn de lîngă el, pe cele care corespundeau cel mai bine culorilor de pe desen. însoţitorul meu mi-a spus că scheletul şi picioarele mesei se pierduseră şi că trebuie făcute din nou.

L-am întrebat cum se procedează pentru ca partea nouă să se armonizeze cu cea existentă. Mi-a răspuns :

— Am întocmit o schiță, care ne înfățișează cam cum trebuie să fi arătat picioarele şi scheletul.

La o altă întrebare a mea, cum se poate şti asta, mi-a răspuns :

— Aceste lucruri îşi au istoria lor, la fel ca orice alte obiecte mai importante, şi din această istorie se poate reconstitui înfăţişarea şi alcătuirea lor de odinioară. De-a lungul anilor, conformaţia mobilelor s-a tot schimbat, şi dacă-ţi îndrepţi atenţia asupra acestui lanţ de înnoiri, poti deduce dintr-un întreg care există cum au fost părţile pierdute, iar din părţile

existente poţi ajunge la întreg. Noi. am întocmit cîteva desene, fiecare din ele cuprinzînd şi blatul mesei, şi astfel ne-am apropiat din ce în ce mai mult de presupusa conformaţie iniţială a obiectului. Pînă la urmă ne-am oprit la un desen, care nu ni s-a părut greşit.

La întrebarea mea dacă se găseşte întotdeauna de lucru pentru atelierul său, a răspuns :

3

4

2

— Atelierul n-a luat fiinţă din capul locului aşa cum îl vezi acum. Mai întîi s-a manifestat plăcerea de a colecţiona lucruri vechi şi străvechi, şi pe măsură ce această plăcere s-a intensificat, s-au adunat încetul cu încetul şi obiectele care îşi aşteptau restaurarea. La început, reparaţiile s-au făcut prin metode improvizate. Am luat-o de multe ori pe căi greşite. Intre timp a tot sporit numărul de obiecte colecţionate, prefigurînd atelierul viitor. Cînd mi s-a dus vestea că achiziţionez antichităţi, mi s-au adus asemenea obiecte sau mi s-au indicat locurile unde le pot găsi. Ni s-au alăturat uneori şi oameni care şi-au îndreptat atenţia asupra obiectelor vechi, ne-au scris despre ele şi ne-au trimis chiar desene. Astfel, cercul nostru s-a tot lărgit. Unele reparaţii incompetente făcute pe vremuri ne-au fost şi ele prilej de muncă reînnoită, şi întrucît la început, înainte de a ne statornici aici, am lucrat în locuri felurite şi am fost adesea nevoiţi să schimbăm locurile, s-a pierdut

mult timp, iar obiectele de restaurat s-au înmulţit. într-un tîrziu ne-a dat prin minte să creăm obiecte noi. Am ajuns la această idee datorită lucrurilor vechi care ne tot treceau prin mîini. Noilor obiecte nu le-a fost dată însă înfăţişarea curentă în zilele noastre, ci cea pe care am socotit-o noi că este frumoasă. învăţăm din cele vechi, dar nu le imităm, aşa cum se întîmplă uneori în arhitectură, unde într-un stil, bunăoară în cel gotic, sînt copiate construcţii întregi. Noi am căutat să creăm obiecte de sine stătătoare pentru vremea noastră, cu urme din ceea ce ne-au învăţat vremurile apuse. Chiar şi străbunii noştri au învăţat cîte ceva de la străbunii lor, aceştia de la ai lor, şi aşa mai departe, pînă ce ajungem la începuturi nesemnificative şi naive. Peste tot, însă, adevăraţii dascăli au fost lucrările naturii.

— Se află în casa dumneavoastră asemenea obiecte cu totul noi ? — am întrebat eu.

— Nu prea, — a răspuns el. — Unele sînt împrăştiate în diferite locuri din ţinut, altele sînt strînse la un loc, dar nu în casa aceasta. Dacă asemenea lucruri îţi fac plăcere sau vei dori să le studiezi în viitor, şi dacă drumul dumitale te va aduce cîndva din nou pe aici, nu ne va fi greu să te conducem spre locul în care să poţi vedea mai multe dintre cele mai izbutite

obiecte ale noastre.

— Foarte felurite sînt căile oamenilor, — am răspuns eu, — şi cine ştie dacă drumul care, din pricina unei furtuni, m-a călăuzit pînă aici sus, la dumneavoastră, n-a fost binecuvîntat şi dacă nu-1 voi mai parcurge cîndva din nou.

— Ai rostit un cuvînt foarte adevărat, — a răspuns el. — Căile oamenilor sînt foarte felurite. Abia cînd ai să fii mai bătrîn ai să-l înțelegi mai bine.

— Ați clădit acest pavilion anume ca să vă slujească drept atelier de tîmplărie ? — am întrebat eu în continuare.

— Da, — a răspuns el, — l-am clădit anume în acest scop. Dar cu mult mai tîrziu decît locuința. Odată ce am ajuns să facem mobila la noi acasă, ne-a venit foarte uşor să înființăm un atelier propriu anume pentru asta. Construirea atelierului n-a fost însă nici pe departe operația cea mai grea ; cu mult mai greu a fost să găsim oamenii. Am avut mai mulți tîmplari, dar am fost nevoit să-i con

cediez. Am dobindit eu - însumi, încet-încet, cunoştinţele îrebuitoare, iar tenacitatea, dirzenia şi deprinderea mi-au venit în ajutor. în cele din urmă am tocmit nişte oameni, care nu erau tîmplari şi care urmau să-şi învețe abia aici meseria. Dar

şi aceştia, ca şi cei dinainte, aveau un cusur, foarte frecvent printre muncitori, dar nu numai printre ei, şi anume mulţumirea de sine sau delăsarea, care spune în permanenţă „E bine şi aşa“, şi care socoteşte că e de prisos orice avînt. Este o meteahnă prezentă în cele mai neînsemnate şi în cele mai însemnate aspecte din viaţă, şi am întîlnit-o adesea cînd am fost tînăr. Cred că această plagă a pricinuit cele mai mari rele. Multe vieţi s-au irosit datorită ei, iar multe altele, chiar dacă nu s-au irosit, au ajuns, din pricina ei, la nenorocire sau la sterilitate ; a zădărnicit opere, care altminteri ar fi fost create, iar acolo unde este ea prezentă, arta şi tot ceea ce e în legătură cu arta n-ar mai fi deloc cu putinţă. Numai oamenilor desăvîrşiţi într-un anumit domeniu nu le dăunează, şi din rîndurile acestora se desprind artiştii, poeţii, savanţii, oamenii politici şi marii conducători de oşti. Dar m-am depărtat de subiect. în atelierul nostru de tîmplărie, acest cusur a făcut ca din mîinile noastre să nu iasă nimic de calitate. în cele din urmă am găsit un om care nu lăsa lucrul de îndată ce-1 mustram, Chiar dacă în sinea lui poate că se mînia şi se amăra ades din pricim încăpăţînării mele. După îndelungi strădanii din partea amîndurora am ieşit la liman. în rîvna de a îmbina acurateţea cu utilitatea, lucrările au devenit pilduitoare şi ne-au slujit ca îndreptar, înţelegerea frumuseţii formelor a crescut, şi atunci cele uşoare şi gingaşe au fost preferate celor greoaie şi grosolane. Meşterul şi-a ales ucenici şi i-a crescut după vederile sale. Cei înzestraţi s-au acomodat repede. Au fost studiate chimia şi alte ştiinţe ale naturii, iar prin lectura unor cărţi frumoase s-a căutat să se obţină dezvoltarea intelectului.

Cu aceste cuvinte s-a îndreptat spre omul care alegea bucăţile de lemn, potrivit schiţei aflate dinaintea sa pe blatul mesei, şi a spus :

— Te rog, Eustaţiu, fii bun şi arată-ne cîteva desene.

Tînărul căruia îi fuseseră adresate aceste cuvinte s-a sculat în picioare şi ne-a dovedit că are o fire cumpă-

nită, binevoitoare. Şi-a scos şorţul de -postav verde, a plecat de la locul lui de lucru şi a venit spre noi. Lîngă locul unde lucra se

afla o uşă cu geam, în spatele căreia era întinsă, în falduri, o perdea de mătase verde. Tîmplarul a deschis uşa şi ne-a condus intr-o cameră primitoare. în cameră, care avea o pardoseală marchetată artistic, se aflau cîteva mese late şi netede. Din sertarul uneia dintre mese, tîmplarul a scos o mapă mare cu desene, a deschis-o şi le-a aşternut pe blat. Mi-am dat seama că desenele fuseseră scoase ca să le pot privi eu, astfel că am întors încet filele. Erau numai desene de clădiri, unele înfăţişînd clădiri întregi, altele detalii de clădiri. Erau întocmite atît în 'perspectivă, cît şi în proiecţii verticale şi orizontale şi în secţiuni longitudinale şi transversale. Întrucît mă îndeletnicisem şi eu însumi, o bună bucată de vreme, cu desenul, m-am simţit, în faţa acestor planşe, mai la largul meu decît printre mobilele vechi. Atunci cînd am desenat plante şi pietre am căutat să le redau cît mai exact şi m-am străduit sâ exprim, în creion negru, esenţa lor în aşa fel, încît să fie recunoscute după categorie şi specie. Desenele din faţa mea înfăţişau, bineînţeles, clădiri. Eu nu desenasem niciodată clădiri ; de fapt, nici nu privisem vreodată cu atenţie clădirile. Pe de altă parte, însă, liniile erau folosite aici ca să redea o seamă de volume mari, de materiale stratificate şi de suprafeţe întinse, aşa cum apăreau şi în desenele mele, la stînci şi la munţi ; sau erau curbele line ale unor ornamente, ca în desenele mele de plante. La urma urmei, toate clădirile iau fiinţă din produse ale naturii, care alcătuiesc modelele, bunăoară din vîrfuri de stînci, sau chiar din brazi, molizi sau alţi copaci. De aceea m-am uitat la desene cu multă luare aminte şi le-am cercetat fidelitatea şi veridicitatea. După ce le-am parcurs pe toate, le-am întors şi m-am uitat încă o dată la fiecare planşă.

Desenele erau executate în întregime în creion negru. Era indicată lumina şi umbra, iar liniile erau unele mai groase, iar altele mai subţiri, ca să redea nu numai materialitatea lucrurilor, ci şi aşa-numita perspectivă aeriană. Unele planşe erau acuarelate,' fie pentru a scoate în evidenţă anumite porţiuni, care aveau o culoare deosebit de intensă sau de caracteristică, — bunăoară acolo unde verdele plantelor se distingea în mod izbitor de zidurile din spatele lor, sau acolo unde, prin înriurirea soarelui ori a apei, materialul lua o culoare neobişnuită, ca de pildă la anumite pietre, care, din pricina apei, devin castanii, ba chiar aproaipe roşii, — fie că fuseseră folosite culori, pentru a conferi întregului o atmosferă de concret şi de armonie, fie că era vorba, în sfîrşit, de unele porţiuni foarte mici, subliniate prin culori, spre a estompa anumite suprafeţe sau corpuri, sau compartimente întregi. întotdeauna, însă, culorile erau folosite în aşa fel, încît desenele să nu se transforme în picturi, ci să rămînă desene, care, prin culoare, erau şi mai deplin puse în lumină. Eu cunoşteam prea bine procedeul, pe care îl folosisem şi eu însumi adeseori.

Cît priveşte valoarea desenelor, aceasta mi s-a părut remarcabilă. După (părerea mea, fuseseră executate de o mînă iscusită; pe de altă parte, n-am putut observa aici nici o evoluție, nici un progres, iscusința fiind însuşită in întregime încă dinainte de perioada executării desenelor. Linile dovedeau acuratețа şi siguranță, aşa-numita perspectivă liniară, atît cît eram eu în stare să judec, — o cercetare matematică nu puteam face, — era foarte corectă, materialul, şi anume creionul negru, era bine stă- pînit, iar posibilitățile lui reduse erau utilizate cu pricepere, astfel încît volumele ieşeau limpede în evidență şi se desprindeau din anturaj. Culoarea, acolo unde adoptase un fel de realism, era aplicată cu obiectivitate şi cu măsură, — ceea ce, aşa cum ştiam din experiență, se întîmplă foarte rar, — pentru ca lucrurile să apară ca lucruri, nu ca nuanțe coloristice. Acesta este cazul mai cu seamă la obiectele care au culori mai puțin categorice, precum pietrele, zidurile şi altele asemenea, în timp ce obiectele cu culori certe, ca florile, fluturii, ba chiar şi unele păsări, sînt mai uşor de tratat.

In timp ce priveam desenele mi-a sărit în ochi ceva deosebit. La decoraţia unor clădiri, inspirată din natură, deci cu motive vegetale sau chiar animale, se observau greşeli grosolane, ba chiar absurdităţi, pe care nu le să- vîrşeşte nici măcar un începător, dacă priveşte atent planta sau animalul. In alte desene, la aceaşi decoraţie a altor clădiri, aceste greşeli lipseau, decoraţia fiind executata corect, adică în conformitate cu modelele din natură. Pe vremuri, cînd mă îndeletniceam cu desenul, con- ! templasem adesea tablourile tatei şi observasem la ele, chiar şi la cele pe care le socoteam foarte izbutite, greşeli.! asemănătoare. întrucît tablourile tatei datau din vremuri] vechi, iar aceste desene înfăţişau şi ele clădiri vechi, am dedus că sînt. poate, planuri ale unor clădiri reale, şi că! greşelile constatate în decoraţia din desene ar fi greşeli; din decoraţia reală a clădirilor, şi că decoraţia fără greşelii în desene nu avusese greşeli nici la clădirile reale. De j aceea, desenele au crescut şi mai mult în ochii mei, dato- |rită deplinei lor fidelităţi.

Privind desenele, mi-a venit în minte şi un gînd năstruşnic. Nu văzusem niciodată laolaltă atîtea desene de] clădiri, după cum nici clădirile ca atare nu alcătuiseră niciodată obiectul atenţiei mele. Acum, însă, cînd am văzut, într-o succesiune ameţitoare, toate aceste frunze, aceste { lujere, aceste dantele, aceste curbe, aceste spirale, ele mi[1] s-au părut că sînt oarecum lucruri din natură, un fel de lume vegetală, cu animalele care o populează. M-am gîn- <3it că ele ar putea deveni tot atît de bine un obiect al contemplării şi ai cercetării, ca şi plantele adevărate şi alte plăsmuiri ale pămîntului, cu toate că aici ele nu sînt decît un univers de piatră. Nu luasem în seamă niciodată loate astea, deşi privisem din cînd în cînd, la o biserică sau la cine ştie ce altă clădire, un vrej de piatră, sau un trandafir, sau măciulia unui scaiete, sau fusul unei coloane, sau grilajul unei uşi. Mi-am propus ca, de acum înainte, să cercetez mai îndeaproape aceste lucruri.

— Desenele astea sînt toate numai reproduceri ale unor clădiri reale, existente în țara noastră, — a spus însoțitorul meu. — Le-am adunat cu timpuL Nu lipseşte nici măcar o singură clădire de la noi, care este frumoasă fie în întregime, fie în parte. Ca şi aiurea, şi în țara noastră s-a întâmplat ca unor biserici vechi sau altor edificii, care au rămas neterminate, să li se execute completări într-un stil cu totul diferit, aşa că au luat naştere clădiri care prezintă un amestec de stiluri, şi deci sînt în parte frumoase şi în parte urîte. Nu am cuprins aici bisericile de țară clădite în vremea noastră.

— Cine a făcut aceste desene ? — am întrebat eu.'

— Desenatorul se află în fața dumitale, •— a răspuns însoțitorul meu, arătîndu-1 pe tînăr.

M-am uitat la el, şi atunci pe chipul lui a apărut o uşoară îmbujorare.

— Meşterul a colindat, încetul cu încetul, toate ținuturile țării, — a continuat amfitrionul meu, — şi a desenat construcțiile care i-au plăcut. A adus acasă un bloc cu schițe, pe care apoi le-

a executat ,pe curat, pe planşe separate. în afară de planşele de arhitectură, avem şi planşe care înfăţişează interioare. Fii bun, Eustaţiu, şi arată-ne mapa cu interioare.

Tinărul a închis mapa pe care tocmai o văzusem şi a virît-o în sertar. Apoi a scos din alt sertar o altă mapă şi ne-a pus-o în.

față, spunînd :

— Aici se află obiectele bisericești.

Am privit desenele din mapa pe care mi-a deschis-o, aşa cum privisem mai înainte planşele de arhitectură. Erau desene înfăţişînd altare, strane, amvoane, chivoturi, cristelniţe, paraipete de cor, jeţuri, icoane, vitralii şi alte obiecte care se văd în biserici. Ca şi desenele arhitecturale, erau executate, fie în întregime în creion negru, fie parte în creion negru şi parte în culori. Dacă şi mai înainte mă ocupasem cu cercetarea acestor obiecte, acum m-am adîncit şi mai mult în studierea lor. Erau mai variate, iar pentru ochi mai atrăgătoare decît clădirile. Am privit fiecare planşă în parte, iar la multe din ele am mai revenit încă o dată. După ce am isprăvit cu această mapă, meşterul mi-a pus în faţă alta şi a spus :

— Aici sînt obiectele laice.

Mapa conţinea desene înfăţişînd tot soiul de mobile, care se întîlnesc în locuinţe, în castele, în mînăstiri şi aşa mai departe. Erau acolo reproduceri de lambriuri, de plafoane întregi, de pervazuri de uşi şi de ferestre, ba chiar de pardoseli marchetate.

La obiectele lumeşti se lucrase cu mult mai mult în culori decît la cele bisericeşti şi la clădiri, deoarece la mobilele din locuințe, culoarea este adesea un element esențial al înfățişării lor, mai cu seamă dacă sînt marchetate cu esențe de lemn de culori diferite. Am găsit în această colecție de desene reproduceri ale unor obiecte pe care le văzusem în locuința amfitrionului meu.

Astfel, printre ele se aflau scrinul-birou şi dulapul cel măre de haine. Chiar şi masa, la care încă se mai lucra in atelierul de tîmplărie, era aici, gata, în fața noastră, pe hîrtie. Am băgat de seamă, totodată, că numai blatul era reprezentat clar, în linii viguroase, iar scheletul şi picioarele fuseseră schițate vag. Mi-am dat seama că desenatorul voia să indice în felul acesta partea nouă, care urma să fie adăugată mobilelor. Metoda lui mi-a plăcut foarte mult.

— Colecția noastră înmănunchează aproape toate obiectele bisericești din țara noastră, — a spus amfitrionul meu. — Cred, cel puțin, că nu lipsește nimic esențial.

E mai greu să susțin același lucru în privința celor laice, întrucît nu poți să știi ce se mai află împrăștiat ici și colo prin țară.

După ce am cercetat şi mapa cu obiecte laice, însoţitorul meu a spus :

— Aceste desene înfăţişează numai obiecte reale, care ni s-au păstrat din vremuri vechi. Am întocmit însă şi desene care înfăţişează mobile sau alte obiecte mai mărunte, imaginate de

noi. Meştere, arată-ne şi mapa aceea.

Tînărul a pus mapa pe masă.

Aceasta era cu mult mai cuprinzătoare decît fiecare din cele dinainte şi conţinea nu numai reprezentarea completă a obiectelor întregi, ci şi secţiunile lor transversale şi longitudinale şi proiecţiile lor orizontale. Erau proiecte de mobile de tot felul, apoi de lambriuri, pardoseli, plafoane, firide şi în sfîrşit chiar şi de elemente de construcţie, case de scări şi altele. Fuseseră executate cu mare migală şi băgare de seamă ; unele desene fuseseră refăcute de patru, chiar şi de cinci ori. şi de fiecare dată cu schimbări şi îmbunătăţiri. Versiunile ultime fuseseră redate întotdeauna in culori, şi cu atît mai mare claritate, cu cît obiectele urmau să fie executate din lemn său din marmură. Am întrebat dacă unele dintre aceste obiecte au şi fost executate.

— De bună seamă, — a răspuns însoţitorul meu, — altminteri ce rost ar fi avut să întocmim atîtea desene ? Toate obiectele <pe care le-ai văzut desenate de mai multe ori şi a căror versiune ultimă a fost redată în culori, au fost executate. Aceste desene sînt planurile şi proiectele pentru noile mobile, pe care, cum am spus adineauri, sîntem pe cale să le realizăm. Dacă treci vreodată prin localitatea despre care ţi-am spus că adăposteşte unele din ele, ai prilejul să vezi acolo nu numai multe din cele desenate aici, ci şi altele, care, asamblate cu ele, alcătuiesc un tot.

— Cînd priveşti aceste desene, — am spus eu, — şi cînd le priveşti pe cele cercetate mai înainte, îţi dai seama că edificiile' dintr-o anumită epocă şi mobilierul menit să fie pus în ele aleătuiesc o unitate indisolublă.

— Bineînțeles că alcătuiesc o unitate, — a răspuns el. — Păi

mobilele sînt rudele arhitecturii, aş zice nepoatele sau strănepoatele ei, şi s-au născut din ea. Acest lucru este atît de adevărat, încît şi mobilele noastre actuale țin de arhitectura noastră actuală. Camerele noastre seamănă cu nişte cuburi goale sau cu nişte lăzi, în care se potrivesc de minune mobilele în linii drepte şi cu suprafețe netede. Prin urmare nu e de mirare că mobilele vechi, cu mult mai frumoase, aflate în locuințele noastre, le fac unora o impresie penibilă, deoarece sînt în contradicție cu locuința ; dar aceia n-au dreptate, pentru că atunci cînd găsesc că mobila nu e frumoasă, de fapt locuința este aceea care nu e frumoasă, aşa încît ea, locuința, nu mobila, ar trebui schimbată. De aceea, asemenea mobile sînt cu adevărat la ele acasă în castele şi în clădirile de odinioară, deoarece acolo găsesc o ambianță pe potriva lor. Noi am tras foloase de pe urma acestei situații, iar din desenele noastre arhitecturale am tras multe învățăminte pentru proiectarea mobilierului, pe care l-am conceput în armonie cu clădirile.

— Cînd ai în faţă atîtea asemenea lucruri, în atîtea imagini, aşa cum am avut noi acum, — am spus eu, — este cu neputinţă să nu resimţi o impresie puternică.

— înainte de noi au trăit oameni foarte înţelepţi, — a răspuns el. — Lumea n-a recunoscut întotdeauna acest lucru şi

începe abia acum să-l admită întrucîtva. Nu ştiu dacă să numesc înduioşare sau întristare simţămîntul care mă cuprinde cînd mă gîndesc că înaintaşii noştri nu şi-au dus la bun sfîrşit operele cele mai mari şi mai cuprinzătoare. Au contat, pesemne, pe o veşnicie a simţului estetic, încît au fost încredinţaţi că posteritatea va clădi mai departe ceea ce au început ei. Bisericile lor neterminate dăinuie în vremea noastră ca nişte venetici. Noi nu le-am

mai înțeles, sau le-am desfigurat prin adaosuri pseudo-arhitecturale urî'* Aş .rea să fiu tînăr atunci cînd va veni Vremea în care, în patria noastră, emoția stîmită de aeeste începuturi va deveni atît de puternică, încît să se găsească mijloacele necesare spre a le continua. Mijloace există, numai că

sînt folosite pentru altceva, aşa cum aceste clădiri au fost lăsate neterminate nu din lipsă de mijloace, ci din alte motive.

Am arătat că mă pricep mai puţin la acest domeniu, dar că în altă problemă, anume cu privire la desen, s-ar putea să am şi eu ceva de spus :

— Am desenat timp îndelungat plante, pietre, animale şi alte lucruri, şi m-am deprins temeinic, aşa că pot să Uiă încumet să-mi spun părerea. In ceea ce priveşte acuratețea liniilor, corectitudinea perspectivei, plasarea iscusită a fiecărui volum şi alegerea justă a culorilor, aceste desene mi se par întru totul excelente, şi mă simt obligat să-mi manifest sus şi tare admirația.

La auzul acestui elogiu, meşterul n-a spus nimic, ci ?i-a coborît privirea în pămînt, dar amfitrionul meu părea încîntat.

La un semn al patronului, meşterul a legat la loc mapa Şi a pus-o în sertar.

Am pornit apoi spre celelalte încăperi ale atelierului de tîmplărie. Cînd am trecut pragul, mi-am zis că, în ciuda Colecțiilor tatălui meu, în mijlocul cărora trăisem toată viața, nu înțelesesem pînă atunci prea mare lucru din obiectele de pe vremuri şi că mai aveam abia de învățat.

Din camera desenelor ne-am dus în camera meşterului. Acolo, pe lîngă mobilele obişnuite, mai erau mese de desen şi şevalete. Camera era la fel de simpatic amenajată ca şi camera desenelor.

Am vizitat şi camerele ucenicilor şi am intrat apoi şi în

dependințe. Acestea erau încăperi trebuitoare pentru diferitele obiecte de care are nevoie o asemenea întreprindere. Cea mai importantă era uscătoria, situată în dosul atelierului de tîmplărie, din care se putea ajunge în compartimentul ei de joi şi în cel de sus. Avea menirea să asigure tuturor esențelor de lemn prelucrate aici, starea de uscăciune necesară, ca să nu apară mai tîrziu avarii. In compartimentul de jos erau păstrate bucățile de lemn brut **mai .mari, în r-p.l /4a_aua-hnpățiW» mai miþj-tjiiTTt3î'fifTeTAm** putut să-mi dau seama cu cită seriozitate se procedase la organizarea acestui atelier, deoarece am găsit în uscătorie nu numai un stoc foarte mare **de** material lemnos, ci şi mai toate esențele de lemn indigene şi străine. Aveam oa-recari cunoştințe în materie, de pe vremea cînd mă ocupam cu ştiințele naturale. In plus, lemnul era, aproape tot, gata tăiat în dimensiunile şi formele provizorii în care urma să fie prelucrat, pentru ca astfel să se poatâ usca în toată voia. însoțitorul meu mi-a i.rătat diferitele recipiente şi mi-a explicat in linii mari conținutul lor.

în compartimentul de jos am văzut lemn de zadă, îmbinat în nişte structuri ciudate, foarte mari, ca nişte schele zvelte, sau cadre, sau aşa cev=_ şi, întrucît nu mi le-am putut explica, am întrebat de rostul lor.

— în țara noastră, — mi-a răspuns însoțitorul meu, — se

găsesc multe retabluri sculptate în lemn Toate sînt făcute din lemn de tei, iar unele din ele sînt de o mare frumuseţe. îşi au obîrşia în vremuri foarte vechi, cam între secolele al treisprezecelea şi al cincisprezecelea, şi, atunci cînd au canaturiler deschise, arată ca un chivot. Sînt, în parte, foarte deteriorate şi ameninţă să se strice de tot, mai devreme său mai tîrziu. Unul din ele l-am restaurat pe cheltuiala mea şi lucrăm acum la un al doilea. Schelele de lemn, de care ai întrebat, sînt suporturi, pe care trebuie fixată decoraţia. Decoraţia s-a mai păstrat destul de bine, dar suporturile au putrezit rău, aşa că trebuie să facem altele noi, după schiţele pe care le vezi aici.

— Păi vi s-a îngăduit să restauraţi retablul vreunei biserici ? — am întrebat eu.

— Ni s-a îngăduit abia după multe piedici, — a răspuns el. — Dar am învins piedicile. Ne-am izbit îndeosebi de neîncrederea beneficiarilor în priceperea şi capacitatea noastră;

şi aveau dreptate. Unde am ajunge dacă s-ar îngădui ca unele opere existente să fie modificate în mod pripit ? S-ar putea desfigura sau distruge obiecte de cea mai mare importanță. Am fost nevoiți să arătăm ce vrem să modificăm sau să adăugăm şi cum ar arăta lucrarea după restaurare. Abia după ce am explicat că m vom modifica defel structurile existente, că nici un ornament nu va fi mutat de la locul lui, că nici un personaj nu va suferi schimbări la chip, la miini sau la faldurile veşmintelor, ci că nu urmărim decît să păstrăm existentul în forma sa actuală, ca să nu se degradeze mai rău, că vrem să completăm materialul acolo unde s-a degradat, ca să-i menținem integritatea, că nu vom adăuga decît elemente extrem de mărunte, a căror înfățişare este bine cunoscută datorită elementelor similare existente şi care deci pot fi confecționate aidoma celor vechi, şi că am întocmit un desen în culori, în care se vede cum va arăta retablul curățit şi restaurat, şi, -in sfîrşit, după ce am restaurat, potrivit concepției noastre, cîteva cioplituri în lemn, de mărime redusă, cîte o figură şi altele, şi le-am supus vizionării, abia atunci ni s-a dat încuviințarea. Nici nu mai vorbesc despre piedicile care ne-au fost puse de către cîv- muire, despre bănuieli şi alte neplăceri de acest soi, care dealtfel nici nu prea mi-au ajuns La urechi.

— Ați desfăşurat o muncă îndelungată şi cred că şi importantă, — am spus eu.

— Am muncit cîțiva ani, — a răspuns el, — iar în ceea ce priveşte importanța, nimeni nu s-a îndoit mai muU| decît noi înşine dacă avem cunoştințele trebuincioase. De aceea nici n-

am introdus schimbări esenţiale. Chiar şi în cazurile in care s-a constatat cu certitudine că părţile com-1 ponente ale retablului au fost grupate, cu timpul, altfel decît la obirşie, am păstrat forma în care l-am găsit noi. N-am făcut altceva decît să descotorosim figurile de murdărie şi de spoială, am fixat ceea ce se coşcovise şi se] desprinsese, am completat ceea ce lipsea, acolo unde, cum am spus, înfăţişarea veche era pe deplin cunoscută, a.nj

- umplut cu lemn tot ce era mîncat de cari, am preîntâmpinat, printr-o metodă verificată, distrugerile viitoare pr >-i duse de aceste insecte, şi în sfîrşit, cînd întregul retablu a fost gata, l-am acoperit în întregime cu un firnis foarte i mat. Are să vină o vreme cînd, sub auspiciile statului, nu-j meroşi specialişti se vor reuni într-un aşezămînt care se; va ocupa de restaurarea unor vechi opere de artă, se va; îngriji ca ele să fie reasamblate potrivit concepţiei originare şi va căuta să împiedice degradarea lor viitoare ; căci, aşa cum ni s-a îngăduit nouă să lucrăm, cu toate că şi noi am fi putut pricinui, fără să vrem, o desfigurare, tot astfel

14 s-ar putea îngădui în Viitor şi altora, care să nu fie atît de grijulii ca noi sau care,. în dragostea lor de frumos, să procedeze după capul lor şi să ştirbească astfel esenţa moştenirii artistice.

— Şi credeţi că o lege, care ar interzice să se schimbe cît de

puțin esența unei opere de artă moştenite, ar putea preîntâmpina pentru totdeauna degradarea şi distrugerea ei ? — am întrebat eu.

— Nu ; nu cred, — a răspuns el, — deoârece pot veni timpuri cu o asemenea sărăcire a simțului artistic, încît să

abroge chiar şi legea ; dar o asemenea lege s-ar dovedi totuşi folositoare pentru a se asigura o durată mai îndelungată a operelor de artă şi o mai bună întreţinere a lor, decît dacă n-ar exista deloc. Cea mai bună protecţie a operelor de artă din trecut ar fi însă asigurată, de bună seamă, de un simţ artistic in continuă dezvoltare şi care să nu mai slăbească niciodată. Dar nici un mijloc, oricit de de- săvîrşită ar fi folosirea lui, n-ar putea împiedica distrugerea, în cele din urmă, a unei opere de artă, datorită activităţii necurmate a oamenilor şi pornirii lor spre înnoiri, precum şi efermerităţii materiei. Tot ce există, oricît de mare şi de trainic ar fi, dăinuie un timp, îndeplineşte un scop, şi piere. Şi astfel, peste toate operele de artă, care mai dăinuie azi, se va aşterne cîndva vălul veşnic al uitării, aşa cum este aşternut acum peste cele dinaintea lor.

— Lucrați acum la restaurarea unui al doilea re- tablu, — am spus eu, — după ce ați terminat unul. Dar ați afirmat că există mai multe în țară. Veți mai restaura şi altele ?

— Dacă aş avea mijloacele necesare, aş mai restaura şi altele, — a răspuns el. — Dacă aş fi destul de bogat aş pune

chiar să se termine unele clădiri medievale începute.' La Griinau, de pildă, chiar lîngă hotarul ţării noastre, biserica parohială a oraşului are un turn, care este cel mai frumos din țară şi care, dacă ar fi terminat, ar fi şi cel mai înalt. A fost însă construit numai pînă la vreo două treimi din înălțimea sa finală. Acest turn, în stil vechi german, ar fi cel dintîi monument a cărui terminare aş plăti-o. Cînd mai vii pe aici, te duc într-o biserică, în care a fost restaurat pe cheltuiala statului un retablu sculptat, una dintre

cele mai prețioase opere de artă de acest fel din cîte există.

Cu aceste cuvinte am plecat din uscătorie, înapoi spre camera de lucru. Pe drum, însoțitorul meu mi-a spus :

— De vreme ce Eustaţiu se îndeletniceşte în . clipa dc faţă mai cu seamă de finisarea operelor de artă aflate în lucru, l-a instruit pe fratele său, care a crescut între tiir. : şi care se ocupă acum cu precădere de desene. în prezer.t desenează decoraţiile aflate, în ţara noastră, la edificii, la lucrări în lemn sau în alte părţi, şi pe.care nu le avem încă prinse în planşele noastre cu lucrări mai mari. Aşteptăm să se întoarcă în curînd pentru cîteva zile. Din toate acestea ar putea învăţa şi lumea de astăzi, dacă vrea | să înveţe. Nu numai din măreţie, dacă am contempla măreţia lucrurilor făcute de strămoşii noştri, şi de popoarele precreştine înzestrate cu simţ artistic, am putea învăţa să locuim iar în clădiri alese sau să fim înconjuraţi le mobilă aleasă, cel puţin aşa cum grecii se roagă în temple frumoase ; ci ne-am putea desăvîrşi'şi în lucrurile mărunte, şi atunci tapetele camerelor noastre ar putea fi mai frumoase, obişnuitele mobile, carafe, ceşti, lămpi, sfeşnice, : topoare, ar deveni mai frumoase, pînă şi desenele de pe ştofele de haine şi, în sfîrşit, şi bijuteriile cu pietre scumpe ale femeilor, ar putea împrumuta ceva din rafinamentul J trecutului, în loc ca, aşa cum se întîmplă adesea astăzi, o barbarie de nestemate să zacă într-o barbarie de aur. Gîn- deşte-te numai la numeroasele desene de cruci, .randafiri, J stele, pe care le-ai văzut pe planşele noastre cu edificii j medievale, şi ai să-mi dai dreptate.

L-am admirat pe omul care, în timp ce-mi vorbea astfel, mergea alături de mine în veşminte ciudate, ba chiar j lipsite de gust.

— Din asemenea strădanii am putea învăţa cel puţi ' să-i stimăm pe oamenii care au trăit înaintea noastră, 1

— a continuat el, — în loc să ne obişnuim să auzim vor- **1**
bindu-se numai despre progresele noastre, în comparaţie'® cu neştiinţa înaintaşilor noştri. Supraaprecierea unor anu mite lucruri aminteşte prea des de lipsa de experienţă.®

La aceste cuvinte ajunseserăm înapoi în atelier, undei ne-am

luat rămas-bun de la meşter. I-am întins mîna, pe ■ care el mi-a strîns-o şi şi-a scuturat-o pe a sa cu însufk-a

-ţfrer Cînd âm ieşit din clădire şi mi-am întors capul, am văzut prin fereastră cum 151 scoate şorţul verde şi şi-l leagă din nou la brîu. Totodată am auzit din nou zgomotul rindelei

şi al ferăstrăului, care, in timpul vizitei noastre in atelier, cam amuţise.

Ara păşit pe poteca dintre tufişuri şi am ajuns din nou în apropierea locuinţei.

— Ai văzut, aşadar, întreaga mea gospodărie, — a spus gazda mea.

— Păi n-am văzut bucătăria, pivniţa şi camerele slugilor, — am i’ăspuns eu.

— Ai să le vezi, dacă vrei, — a spus el.

•Nu mi-am luat îndărăt vorba, pe care o rostisem mai mult în glumă, şi am intrat din nou în casă.

Am văzut aici o bucătărie mare, boltită, o cămară încăpătoare, trei camere de servitori, una pentru un fel de intendent, apoi spălătoria, cuptorul, pivniţa şi cămara de fructe. Aşa cum bănuisem, totul vădea ordine şi simţ practic. Am văzut slujnice la treabă şi l-am întîlnit şi pe intendent, care îşi îndeplinea îndatoririle zilnice. Panerașul fin şi turtit, din care gazda mea hrănise păsările, se sprijinea intr-o firidă anume, de lingă uşă, unde părea a fi la locul lui.

Din aceste încăperi ne-am îndreptat spre seră. Adăpostea foarte multe plante, cele mai multe fiind de sezon. Pe etajere se aflau camelii, cu frunze verzi bine îngrijite, ro- dodendri, printre care, după cum glăsuia eticheta, unii galbeni (astfel de rododendri nu mai văzusem niciodată), azalee în soiuri'foarte variate, precum şi extrem de multe plante exotice. Dintre trandafiri se găsea aici, în număr covîrşitor, trandafirul de India, iar florile lui tocmai se deschiseseră. De seră era alipit un mic pavilion vitrat, care adăpostea ananaşi. Pe aleea cu nisip din faţa ambelor clădiri se aflau, în hîrdaie, lămîi şi portocali. Bătrinul grădinar avea părul şi mai alb decît patronul său. Era şi el îmbrăcat ciudat, numai că nu mi-am putut da seama care este Ciudăţenia. M-a izbit faptul că avea pe el mult alb pur, care, laolaltă cu şorţul lui alb, mi-a amintit mai degrabă de un bucătar, decît de un grădinar.

M-a frapat din nou faptul că latura îngustă a serei **era** îmbrăcată pe dinafară cu trandafiri, ca şi faţada **dinspre** miazăzi a locuinţei, dar nu mi-a făcut o **impresie** neplăcută.

Bătrîna soţie a grădinarului, pe care am găsit-o[1] în **lo**cuinţa lui, era înveşmîntată tot în alb. Cu locuinţa gr&di narului se

învecinau odăițele ajutorilor.

— Acum ai văzut totul, — a spus amfitrionul meu, **în ,** timp **ce** ieşeam din odăițe, — **în afară de** camerele **de 2 oaspeţi, pe** care am să ți le arăt, **dacă doreşti,** şi de **locuinţa** | fiului **meu** adoptiv, în care însă nu **putem** intra **acum, deoarece** l-am

stînjeni pe băiat la învățat.

— Să lăsăm treaba asta pentru mai tîrziu, cînd âm să j vi-o amintesc, — am spus eu. — Acum fac însă apel la *i* bunăvoința dumneavoastră pentru altceva,- pentru ceva ce-mi stă mai aproape de inimă.

— Şi care este acea dorință mai apropiată de inimă ?

— Să-mi spuneți, în sfîrşit, — am răspuns eu, — **cum j** de ați ajuns la o certitudine atît de categorică în ce **pn- I** veşte vremea.

— Rugămintea este întru totul îndreptățită, — a **răs**puns el, — şi cu atît mai îndreptățită, cu cit părerea **dumi-** j tale a fost motivul pentru care ai urcat pînă la casa noastră, iar disputa cu privire la furtună a fost motivul pentru car ai rămas aici timp mai îndelungat. Dar să ne ducem **la** prisacă şi să ne aşezăm pe o bancă sub un tei. Pe **drum** şi pe bancă am să-ți povestesc ce mi-ai cerut.

Am luat-o pe o potecă lată, presărată cu nisip, străjuită la început de pomi fructiferi, iar apoi de tei înalți, **umbroşi.!** Printre trunchiuri se aflau bănci, pe potecă se foiau **păsări** care ciuguleau în nisip, iar în rămuriş răsuna din nou **ciri**pitul pe care îl auzisem în ajun.

— Ai văzut în locuința mea colecția de **instrumente** pentru ştiințele naturale, — a început însoțitorul meu, **pe** cind mergeam pe poteca acoperită cu nisip. — Ele **explică**

o parte a problemei noastre.

— L'e-am văzut, — am răspuns eu. — Mai cu **seamă** am observat barometrul, termometrul, precum şi un **aero-** metru şi un higrometru ; dar asemenea instrumente **am**

şi eu, şl au prezis, cînd le-am cercetat înainte de a pomi la drum, mai degrabă ploaie decît vreme frumoasă.

— Barometrul a coborît, — a răspuns el, — şi a arătat

o presiune atmosferică mai scăzută, fapt care prevesteşte adesea venirea ploii.

— întocmai, — am răspuns eu.

— Acul higrometrului, — a continuat el, — s-a apropiat mai mult de punctul de umiditate maximă.

— Da, aşa a fost, — am răspuns eu.

— Electrometrul, insă, — a spus el, — a anunțat electricitate atmosferică puțină, astfel că nu ne puteam aştepta la o descărcare a ei, fenomen care, pe meleagurile noastre aduce de obicei ploaie.

— Am făcut, bineînțeles, şi eu, aceeaşi observație,

— am replicat eu, — dar tensiunea electrică nu prea e în legătură cu schimbările vremii, ci este, de cele mai multe ori, doar o urmare a lor. In plus, ieri, către seară, s-a dezvoltat destul de multă electricitate, iar toate semnele despre care

vorbiţi au prevestit o precipitaţie.

— Da, au prevestit-o, şi a şi căzut, — a spus însoţitorul meu, — deoarece din vaporii invizibili s-au format nori vizibili, care nu sînt altceva decît picături infime de apă. Ei sînt precipitaţia. Tensiunea electrică scăzută n-am luat-o în seamă ;

ştiam că, dacă se formează nori, apare şi electricitate suficientă. Semnele despre care am vorbit nu se referă însă decît la spaţiul restrîns in care te afli în clipa respectivă, dar trebuie să iei în considerare şi unul mai vast, precum şi albastrul văzduhului şi alcătuirea norilor.

— Văzduhul avea, încă de ieri dimineaţă, culoarea albastră profundă şi întunecată, premergătoare ploii, — am răspuns eu, — iar formarea norilor a început încă de la amiază şi s-a accelerat foarte repede.

— Pînă aici ai dreptate, — a spus însoţitorul meu, — iar

natura ţi-a dat şi ea dreptate, producînd o înnorare neobişnuită. Mai există însă şi alte indicii, în afară de cele despre care am vorbit pînă acum, şi care ţi-au scăpat. Ştii, cred, că există semne, proprii numai unui anumit ținut şi înțelese de localnici, cărora le-au fost transmise din generație în generație. Uneori, ştiința izbuteşte să formuleze destul de corect temeiul acestei experiențe îndelungate.

Dumneata ştii că, în unele zone, un noruieț care se iveşte şi stăruie într-un anumit punct al cerului, altminteri senin, înseamnă, pentru acea zonă, un semn neîndoielnic de furtună ; că o nuanță mai tulbure într-un anumit loc al cerului, o pală. de vînt venită dintr-o anumită direcție, sînt prevestitorii unei ploi de durată, şi semn că ploaia vine sigur. Ținutul nostru are şi el asemenea indicii, dar ieri n-a apărut nici unul din cele care vestesc ploaie.

— N-am putut observa indicii caracteristice exclusiv acestui ținut, — am răspuns eu, — dar cred că asemenea semne, ele singure, nu v-au putui determina să rostiți o sentință atît de categorică.

— Nici nu m-au determinat, — a răspuns el. — Mai avem

şi alte motive.

— Anume ?

— Toate semnele prevestitoare, despre care am vorbit pînă acum, sînt foarte rudimentare, — a spus el, — şi nu î le identificăm, de cele mai multe ori, decît datorită unor *i* schimbări care se ivesc în văzduh şi pe care, atunci cînd | nu ajung la o anumită mărime, nici nu le mai putem ob- **1** serva. Scena pe care iau naştere fenomenele meteorologice *i* este foarte întinsă. Acolo unde nu putem pătrunde cu pri- f virea şi de unde efectele nu ajung pînă la instrumentele **1** noastre ştiinţifice, s-ar putea să existe cauze şi contrain- **1** dicii, care, dacă le-am cunoaşte, ar putea să transforme f prevestirea noastră în contrariul ei. Indiciile pot aşadar | sâ ne şi înşele. Mâi există însă şi unelte mult mai sensibile, *J* a căror constituţie este o taină pentru noi, şi care sînt ac**-1** ţionate de cauze cu neputinţă de măsurat altminteri, dar * cu un efect foarte cert.

— Şi care sînt acele unelte ?

— Nervii.

— Simţiţi aşadar cu ajutorul nervilor apropierea ploii *ti*

— Eu nu, — a răspuns el. — Prin eforturile prea pu-' temice la care îşi supune nervii, omul tulbură, din păcate,? funcţionarea lor gingaşă, încît ajung să nu-i mai vorbească atît de clar pe cît ar fi putut. Natura i-a dat însă omului,f în schimb,

ceva mai de preț : inteligența şi rațiunea, cu care poate să-şi înlocuiască percepțiile senzoriale şi şă-şi

asigure poziția prioritară. Eu ra-am referit la nervii animalelor.

— E foarte adevărat ceea ce spuneți, — am răspuns eu. — Animalele se află într-o corelație mult mai nemijlocită decît noi cu tainele naturii. Trebuie însă să stabilim care sînt aceste raporturi şi să le găsim o formulare, mai cu seamă în ceea ce priveşte prognoza vremii.

— Eu n-am izbutit să stabilesc care este această corelaţie, — a răspuns el, — şi cu atît mai puţin să-i găsesc o formulare ; ambele operaţii sînt, pare-se, foarte dificil» în această formă generală ; dar am făcut întîmplător cîteva observaţii, apoi le-am repetat intenţionat şi am dobîndit astfel experienţă şi rezultate, care fac cu putinţă o prognoză cu o certitudine aproape deplină. Multe animale depind într-o măsură atît de mare de ploaie şi de lumina soarelui, iar la unele este în joc chiar viaţa lor după cum e soare sau ploaie, încît Dumnezeu s-a văzui nevoit, vrînd- nevrînd, să le înzestreze cu uneltele necesare ca să poată presimţi fenomenele respective. Omul, însă, nu poate percepe o asemenea senzaţie ca senzaţie, n-o poate înţelege, deoarece ea scapă simţurilor lui; numai animalele, datorită acestei presimţiri, îşi iau măsuri de precauţie, iar omul poate să urmărească acele măsuri de precauţie şi să tragă învăţăminte din ele. Unele animale îşi găsesc hrana cînd e umezeală, altele şi-o pierd cînd e umezeală. Cînd plouă, unele trebuie să-şi ferească trupul, altele să-şi pună la adăpost puii. Multe animale trebuie să-şi părăsească sălaşul de moment, sau să-şi caute alt rost. Intrucît presimţirea trebuie să fie neîndoielnică, pentru ca acţiunea care decurge din ea să ducă la securitate, şi întrucît nervii au şi fost solicitaţi, cînd toate uneltele ştiinţifice făurite de mîna omului mai sînt încă mute, o prognoză a vremii, bazată pe

o observare precisă a comportamentului animalelor poate să ofere mai multă certitudine decît cea dobîndită cu ajutorul tuturor uneltelor ştiinţifice la un loc.

— Dumneavoastră inauguraţi o nouă orientare în materie.

— Oamenii au adunat, în acest domeniu, o sumedenie de cunoştinţe. Cei mai buni meteorologi sînt insectele, şi în genere animalele mici. Dar ele sînt cu mult mai greu de observat, deoarece, atunci cînd vrei să le observi, nu sînt

uşor de găsit, şi deoarece nici comportamentul lor nu este

întotdeauna uşor de înţeles. Dar de unele animale mai mici depind adesea altele mai mari, a căror hrană sînt cele mici, iar comportamentul animalelor mai mici are drept urmare comportamentul altora mai mari, pe care omul le poate urmări mai lesne. Am tras aici, bineînţeles, o concluzie indirectă, care face ca primejdia de a greşi să fie mai mare decît în cazul observaţiei directe şi în cel al faptului concret, de obicei grăitor. Să dau un exemplu : de ce, atunci cînd se apropie ploaia, brotacul coboară spre fund, de ce rîndunica zboară mai jos, iar peştele sare din apă ? Primejdia de a greşi scade, ce-i drept, printr-o repetare frecventă a observaţiei şi printr-o confruntare atentă ; dar mai sigure ca orice rămîn mulţimile de animale mici. Ai auzit, desigur, că păianjenii sînt prevestitori ai vremii şi că furnicile ştiu cînd are să vină ploaia. Trebuie să observi viaţa acestor făpturi mărunte, să cercetezi organizarea lor domestică, să te apropii des de ele, să vezi cum îşi petrec timpul, să identifici hotarele teritoriilor lor, să afli care sînt Condiţiile fericirii lor şi cum şi le realizează. De aceea, vînătorii, pădurarii şi oamenii care trăiesc în singurătate şi se simt îndemnaţi să contemple viaţa în izolare cun sc foarte bine aceste lucruri şi ştiu cum poate fi prevestită vremea după comportarea animalelor. Dar, ca în toate, es'.a nevoie şi de dragoste. — Şi-a întrerupt expunerea şi a spus : — Ăsta e locul de care ţi-am vorbit. Aici se află cel mai frumos tei din grădina mea. Am pus să se amenajeze sub el o laviţă mai comodă şi rareori trec pe aici fără să iau loc pentru cîteva minute, ca să mă desfăt cu zumzetul din frunzişul lui. Stăm jos ?

Am răspuns afirmativ. Ne-am aşezat. Zumzetul se auZea într-adevăr deasupra capetelor noastre. Am întrebat :

— Dumneavoastră aţi făcut aceste observaţii urmărind viaţa animalelor, aşa cum aţi spus ?

— De fapt nu mi-am pus în gînd să fac observaţii, — a răspuns el. — Dar întrucît am trăit mulţi ani în aceasJ casă şi în această grădină, s-au acumulat cu timpul o seami de constatări, care au dus la anumite concluzii, iar aceste concluzii m-au dus, la rîndul lor, invers, la alte observaţii Mulţi oameni, care sînt obişnuiţi să creadă că ei înşişi ş

preocupările lor sînt buricul pămîntului, socotesc că aceste lucruri sînt fleacuri; dar la Dumnezeu nu e aşa : nu este neapărat mare un lucru în care unitatea noastră de măsură intră de cîteva ori, şi nu este neapărat mic un lucru pentru care nu mai avem unitate de măsură, ceea ce putem deduce din faptul că El are aceeaşi grijă de toate. Am crezut adeseori că studierea omului şi a activităților lui, ba şi a istoriei lui, nu este decît o altă ramură a ştiințelor naturii, chiar dacă e mai importantă pentru noi, oamenii, decît pentru animale. Am avut într-o vreme prilejul să aflu unele lucruri în acest domeniu şi să memorez cîte ceva. Dar ia să mă întorc la subiect. Despre ceea ce fac animalele mici cînd e să vină ploaie sau soare, sau în general cum trag eu concluzii din comportamentul lor, nu pot să vorbesc acum, pentru că ar fi prea incomod, cu toate că ar merita osteneala ; un lucru pot să spun, însă, şi anume că, potrivit experienței mele de pînă acum, nici unul din animalele mici din grădina mea n-a dat vreun semn de ploaie, începînd cu albinele, care zumzăie în aceste crengi, şi pînă la furnicile care-şi depun larvele la soare, lîngă zăplazul grădinii mele, sau la gîndacul săltăreț, care-şi usucă hrana. Dar avînd în vedere că aceste animale, cînd m-am apropiat de ele, nu m-au înşelat niciodată, am dedus că formarea apei, pe care o preziceau instrumentele noastre ştiințifice mai grosolane, nu va duce, la apariția norilor, căci altminteri animalele ar fi ştiut. Nu mi-am dat însă seama cu precizie ce se va întîmpla cu norii ; am ajuns doar la concluzia că, prin răcirea pe care ar trebui s-o pricinuiască umbra lor, ca şi prin curenții de aer, cărora ei înşişi îşi datorau existența, s-ar putea isca un vînt, care, noaptea, ar putea mătura din nou cerul, înseninîndu-1.

— Cum s-a şi întîmplat, — am spus eu.

— Am putut să prevăd cu atît mai sigur fenomenul,

— a răspuns el, — cu cît cerul nostru şi grădina noastră au mai avut adeseori înfăţişarea de ieri, şi întotdeauna lucrurile s-au petrecut ca azi-noapte.

—- Larg este drumul despre care vorbiţi, — am spus eu, — şi cunoaşterea omenească se află aici în faţa unei probleme defel

lipsită de însemnătate. Este.o dovadă în plus că orice cunoaştere are ramificaţii, deseori nebănuite,

şi că lucrurile cele mai mărunte nu trebuie nesocotite,* chiar dacă nu ştim încă în ce fel se află în legătură cu cele* mari. Aşa trebuie să fi ajuns şi oamenii cei mai de seama la operele pe care

le admirăm, şi tot aşa poate şi meteoro-® logia să cunoască o mare dezvoltare, dacă ține seama de'< lucrurile despre care ați vorbit dumneavoastră.

— Sînt de aceeaşi părere, — a răspuns el. — PemruJ voi, tinerii, studiul ştiințelor naturii este mai lesnicios decît > a fost

pentru noi, cei în vîrstă. Azi, naturaliştii folosesc : mai mult metoda observaţiei şi cea a încercărilor, în Iod să recurgă, ca odinioară, la presupuneri, la teorii, ba chiar[1] şi la fantezii. A trecut mult pînă să se generalizeze acestef metode, cu toate că, în toate epocile, au fost folosite uneori| de cîte un naturalist izolat. Cu cît mai mult teren se cîştigă cu metoda nouă, cu atît mai mult material stă la indemînSf în vederea unor cuceriri viitoare. Azi, ştiinţa sțudiază cui toată seriozitatea fiecare ramură în parte, în loc să se| ocupe, ca odinioară, numai de aspectul ei general. De aceea,} va veni şi vremea în care va fi luată în seamă şi chestiunea! despre care am vorbit acum. Dacă progresul realizat de ştiinţele naturii în cîteva decenii, va continua cîteva veacuri, nici nu putem bănui căt de departe vom ajunge. Un singur lucru ştim acum : că domeniul încă necunoscut este mai mare decît cel cunoscut.

— Ieri am zărit cîțiva muncitori, — am spus eu, — careî deşi cerul era plin de nori, pompau totuşi apă, îşi umpleau stropitorile şi udau plantele. Nu cumva au ştiut şi ei că nu vine ploaie, sau au executat doar poruncile dumnea< voastră, ca şi cosaşii care coseau iarba la fermă ?

— A doua ipoteză a dumitale este cea justă, — a răs# puns el. — Muncitorii aceştia cred, de fiecare dată cînd semnele de afară sînt împotriva mea, că mă înşel, deşf succesul prezicerilor mele le-ar fi putut fi învățătură. Tot aşa au crezut fără îndoială şi ieri, că vine ploaie. Au udat plantele, fiindcă aşa am poruncit eu şi fiindcă la noi s-l introdus obiceiul ca cel care nesocoteşte în mod repetat poruncile să fie concediat. Dar în afară de animale mal există şi alte lucruri care prevestesc vremea, şi anumt plantele.

— In ceea ce priveşte plantele, ştiam asta, şi chiar mai bine decît in ceea ce priveşte animalele.

— In grădina mea şi în sera mea se găsesc plante,

— a spus el, — care vădesc o izbitoare corelaţie cu atmosfera, mai ales cînd se apropie ivirea soarelui, după ce a stat ascuns vreme îndelungată în nori. In mirosul florilor se poate adulmeca ploaia care se apropie, ba chiar şi în iarbă o poţi mirosi destul de clar. Lucrurile astea eu le în- tîlnesc întîmplător în grădină şi în casă ; dar dumneata ai să le cunoşti cu mult mai bine şi mai temeinic atunci cînd ai să păşeşti pe noul făgaş al ştiinţei şi dacă ai să foloseşti mijloacele de care dispune ea acum, îndeosebi matematica. Mai cu seamă dacă ai să te avînţi pe o singură direcţie, ai să faci progrese neobişnuit de mari.

— Din ce ați dedus asta ? — am întrebat eu.

— Din înfățișarea dumitale, — a răspuns el, — ca și din afirmația categorică pe care ai făcut-o ieri cu privire la vreme.

— Acea afirmație a fost însă greşită, — am răspuns eu, — aşa încît dumneavoastră ați fi putut deduce din ea tocmai contrariul.

— Nu, asta nu, — a spus el. — Afirmația dumitale a dovedit, fiind atît de sigură, că ai supus unor observații precise

obiectul dc studiu şi, fiind atît de caldă, că-**1** îmbrățişezi cu dragoste şi cu rîvnă. Faptul că părerea dumitale a fost totuşi greşită se datorează numai împrejurării că n-ai cunoscut o an j mită situație, care ar fi putut să ți-o influențeze, altminteri ai fi judecat altfel.

— Da, aveți dreptate, aş fi judecat altfel, — am răspuns eu, — şi n-am să mai judec niciodată atît de pripit.

— Ai spus ieri că te îndeletniceşti cu ştiințele naturii,

— a continuat el. — Pot să întreb dacă ai ales o anumită orientare, şi pe care anume ?

Pus oarecum în încurcătură de această întrebare, am % răspuns :

— Eu nu sînt, la urma urmei, decît un simplu drumeț. , Am taman atîta avere, cît îmi trebuie ca să pot trăi independent, şi cutreier lumea ca s-o privesc. M-am apucat de curînd de toate ştiințele, dar le-am lăsat baltă şi mi-am

s propus să studiez în primul rînd numai geologia. Ca să

întregesc lucrările de specialitate pe care le citesc, încerc,

în călătoriile pe care le întreprind în diferite provincii ale» ţării, să fac observaţii, apoi aştern pe hîrtie ceea ce am vă-* zut şi întocmesc desene. întrucît acele lucrări se ocupă în-i deosebi de munţi, cercetez şi eu cu precădere munţii, dar* ele conţin şi

multe alte lucruri care mă interesează.

— Această ştiinţă este foarte vastă, — a replicat amfifl trionul meu, — dacă este luată în înțelesul de istorie a pă-mîntului. Ea include unele ştiinţe şi face apel la altele^ Acum, cînd ştiinţa asta este încă tînără şi cînd i se schi-; țează cele

dintîi şi cele mai palpabile trăsături, munții sînt de cea mai mare însemnătate ; îi va veni însă rîndul şij cîmpiei, iar problema ei simplă şi mai greu de rezolvat nu va fi, desigur, mai puțin importantă.

— Va fi cu siguranță importantă, — am răspuns eu. —4

încă înainte de a mă fi consacrat îndeletnicirii mele actualei şi încă înainte de a fi cunoscut munţii, am îndrăgit cîmp.al şi graiul ei, prin care îmi vorbea atunci.

— Cred, — a replicat însoţitorul meu, — că, în epocal noastră menirea de căpetenie a ştiinţei despre care vor-[1] bim

este să culeagă material. Din materialul adunat, vre-i murile viitoare vor alcătui ceva ce încă nu cunoaştem. Cu-* legerea de material precede întotdeauna ştiinţa ; şi nu e de mirare, deoarece culegerea de material trebuie să existe înaintea ştiinţei; dar e de mirare că imboldul de a culege material încolţeşte în minţile oamenilor atunci cînd ure mează să apară o ştiinţă, chiar dacă ei încă nu ştiu ce anumfif va îmbrăţişa acea ştiinţă. Inimile sînt cuprinse de un fel de farmec al bănuielii, întrebîndu-se în ce scop există urt anumit lucru şi cu ce scop l-a creat Dumnezeu. Dar şi fără acest farmec, culegerea de material are ceva foarte atrăi gător. Toate mostrele de marmură le-am cules eu însumţ în munţi şi am condus personal extragerea lor din stîncij tăierea lor cu ferăstrăul, şlefuirea lor şi îmbinarea lor. Truda aceasta mi-a procurat multe satisfacţii şi cred că bucăţile de marmură îmi sînt atît de dragi numai pentru că le-am căutat eu însumi.

— Aveţi toate soiurile aflătoare în munţii noştri ? — am întrebat eu.

— Nu le am pe toate, — a răspuns el. — Aş fi izbutit eventual să le obţin încetul cu încetul, dacă aş fi avut cal puţin posibilitatea să-mi continui neîntrerupt expediţiile*

4
5
6

Dar de cînd am început să îmbătrînesc îmi vine din ce în ce mai greu. Acum, cînd mă urc şi eu odată, rar de tot, pînă la muchea gheţarului Simmeis, simt că nu mai e ca în tinereţe, cînd omul

nu cunoaşte alt hotar decît sfîrşitul zilei sau pur şi simplu imposibilul. Deoarece nu mai pot să parcurg acum distanțe atît de mari, ca să-mi procur blocurile de marmură care îmi mai lipsesc, aprovizionarea cu marmură scade din ce în ce, şi scade şi datorită faptului că posed atît de multă şi că s-au rărit şi locurile unde mai pot găsi cîte ceva ce-mi lipseşte. întrucît eu însumi am adus toată marmura, nu pot să montez în casa mea nici o bucată de marmură adusă de o mînă străină.

— Atunci poate că şi casa tot dumneavoastră personal ați clădit-o, sau ați renovat-o complet ? — am întrebat eu.

— Eu însumi am clădit-o, — a răspuns el. — Locuința

aferentă terenurilor noastre era înainte vreme ferma, unde ai văzut ieri, cînd am stat pe lavița de la popasul cîmpe- nesc, nişte oameni care coseau iarba. Am cumpărat-o de la fostul ei proprietar, împreună cu toate terenurile ce țineau de ea, am clădit casa pe colină şi i-am dat fermei destinația de anexă gospodărească.

— Dar este cu neputinţă ca dumneavoastră să fi amenajat şi grădina.

— Cum a luat naştere grădina e altă poveste, — a răspuns

el. — Trebuie să spun : am reamenajat-o ; şi trebuie să spun : n-am reamenajat-o. Mi-am clădit casa pentru restul zilelor mele într-un loc care mi s-a părut prielnic. Ferma se afla în vale, ca mai toate clădirile de acest

l fel, pentru ca să aibă în preajmă iarba grasă de care este adesea nevoie în gospodării ; eu năzuiam însă să-mi am locuinţa pe colină. După ce a fost gata, urma să urc lîngă ea şi grădina, care se afla lîngă fermă şi nu ajungea pînă r la mine decît cu nişte copaci stingheri sau cu nişte pilcuri

I de copaci. Teiul, sub care stăm acum, precum şi ortacii lui,

I care se află în jurul lui sau care alcătuiesc o alee în grădină, sînt tot acolo unde au fost înainte. Bătrînul şi falnicul cireş t de

pe colină se înălța în mijlocul grînelor. Am legat colina \ de grădină, am croit un drum care suie spre cireş şi am înjghebat în jurul lui o laviță. Şi la fel am procedat cu mulți alți copaci. Pe unii, printre care cîțiva foarte mari.

de nu-ți venea să-ți crezi ochilor, i-am răsădit. I-am **dcz-S** gropat iarna cu ditamai mormanul de pămînt în jurul **ră-I** dăcinii, i-am răsturnat folosind nişte **frînghii, i-am** adus fi încoace şi i-am coborît, cu ajutorul unor **pîrghii şi pari,** în **j** gropile pregătite anume. Crengile şi **ramurile fuseseră** scurtate după regulă, încît au înmugurit cu **atît** mai **îm-f** belşugat în primăvara următoare ; copacii păreau să se **fi** ^ trezit la o nouă viață. Arbuştii şi pomii fructiferi pitici **au A** fost răsădiți. într-un timp mai scurt decît ne-am fi aş **tep-f** tat, am avut bucuria să vedem grădina renăscută atît de | frumos pe noul ei amplasament, de parcă nu s-ar fi **aflat'** niciodată în altă parte. In apropierea fermei am pus să se# doboare nişte cioturi de copaci, care stînjeneau cultura ', grînelor, deoarece acolo unde fuseseră înainte copaci **am%** creat ogoare, ca să cîştig în partea aceea terenul pe **carel** il pierdusem în partea asta prin mutarea grădinii.

— Aveți o gospodărie incintătoare, — am făcut eu ol remarcă.*.

-— Nu numai gospodăria, ci tot ținutul e încîntător, — a î

răspuns el, — şi e plăcut **să** locuieşti atei, cînd vii dinne| oamenii care stau înghesuiţi, şi cînd setea de muncă îţi* sporeşte vlaga. Uneori trebuie să arunci o privire şi în si-;' nea ta. Dar nu e bine să fii mereu singur cu tine, fie şi **pe ■** cele mai minunate meleaguri ; din cînd în cînd trebuie să[4] te întorci în societatea ta, măcar ca să-ţi desfeţi ochii cu~ unele strălucite epave omeneşti, rămase din epoca tinereţii,? sau ca sâ-ţi înalţi privirea la cîte o namilă de om care **s-a** salvat. După asemenea răgazuri, viaţa la ţară se scurge iar ca untelemnul. Dar trebuie să te afli departe de oraş şi **s&** nu-1 laşi să te atingă. în oraş ies la iveală schimbările pfi care le-au **pricinuit** artele şi meşteşugurile ; la **ţară, cel®** **pe** care le-au pricinuit trebuinţele imediate sau **înrîurire#** fenomenelor naturale. Cele două categorii de schimbări se împacă una cu cealaltă, iar atunci cînd te-ai lepădat **dl!** prima, a doua ţi se pare aproape ca ceva **permanent,** şi atunci simţirii tale i se înfăţişează un prezent **frumos,** iar minţii un trecut frumos, care, prin schimbările **produse dl** om şi prin schimbările produse de natură, se **pierd** într-f nemărginire.

N-am răspuns nimic la acest discurs, şi am tăcut **amînj** doi cîtva timp. într-un tîrziu a reluat :

— Mai rămîi la noi în după-amiaza asta şi la noapte ?

-—. După felul cum am fost primit aici, — am răspuns

eu, — încerc un simţămînt plăcut, dacă mi se îngăduie să mai rămîn aici azi şi la noapte.

— Prea bine, — a replicat el. — Dar }i dumneata re- buie să-mi dai voie să te las singur o parte a dimineţii, deoarece se apropie ceasul la care trebuie să mă duc la Gustav, ca să-l ajut la învăţătură.

— Va rog să nu vă sinchisiți de mine, — am răspuns eu.

— Atunci te părăsesc, — a reluat el. — între timp, mai plimbă-te un pic prin grădină, sau cercetează ogorul, sau

vizitează casa.

— Deocamdată nu doresc decît să-mi fie îngăduit să mai zăbovesc o clipă sub acest copac, — am replicat eu.

— Fă cum te îndeamnă inima, — a răspuns el, — numai să nu uiţi ce ţi-am spus ieri : că la noi prînzul se serveşte la ora douăsprezece.

— Nu uit, — am spus eu, — şi n-am să stric rînduiala.

La cîteva clipe după aceste cuvinte s-a sculat, şi-a scuturat, cu mîna, din păr, insectele şi alte mărunţişuri care îi căzuseră pe cap din copac, mi-a spus „la revedere" şi s-a îndreptat spre casă.

5. DESPĂRȚIREA

Am mai zăbovit o bună bucată de vreme sub copac şi mi-am rînduit în minte tot ceea ce văzusem şi auzisem. Albinele

zumzăiau în tei, iar păsările cîntau în grădină. Prin verdeaţa copacilor se zăreau unele părţi ale casei, în care intrase bătrînul, — zidul ei alb, învelitoaree. ei de ţiglă, — iar în dreapta mea, dincolo de tufişurile din zona în care bănuiam prezenţa atelierului de tîmplărie, se înălţa în văzduh o dîră subţire de fum. Cîntecul păsărilor şi zumzetul albinelor erau pentru mine ca un fel de tăcere, deoarece, datorită drumeţiilor mele pe munte, eram deprins cu concertul lor necurmat. Tăcerea aceasta a fost întreruptă de unele sunete izolate, provenite de la muncitorii din grădină, fie că se auzea scîrţîitul unei pompe, cu aju-

torul căreia trăgeau apă şi o trimiteau prin jgheaburi **în-** f tr-un butoi, spre a fi folosită, seara, la stropit, fie că ră- **1** suna, mai departe sau mai aproape, grai omenesc, **care** % era o poruncă **sau** o lămurire. Cele cîteva pete de cer, **care** *M* răzbeau prin verdeaţa pomilor, erau complet albastre, şifl dovedeau cîtă dreptate avusese amfitrionul meu **cîhd p-e-J** zisese vreme frumoasă.

Intr-un tîrziu m-am trezit din meditaţie şi am suit spre 3
grădină.

M-am îndreptat spre cireşul cel falnic. Am căutat un 4 loc deschis, deoarece în grădină, din pricina perspectivei .1 limitate, nu puteam avea o privire sinoptică precisă asupra 1 condiţiilor meteorologice. Aici, sus, cerul se boltea deasu- '■ pra mea ca un clopoţ uriaş, atotcuprinzător, iar în tot acest j clopot nu se afla nici un singur noruleţ. Munţii înalţi, pe | care nu-i putuserăm vedea în ajun, se înlănţuiau azi, cu I întreaga lor limpezime, de-a lungul cerului de la miazăzi. Dinaintea lor se zărea podişul cu numeroase puncte albe,

— biserici şi sate, — mai aproape de mine se vedea cîte o turlă dintr-o aşezare pe care o cunoşteam, iar la picioarele mele grădina, precum şi casa în care mă bucurasem în a jun 1 de o primire atît de prietenoasă. Grînele aflate nu departe 1 de mine, după zăplazul grădinii, şi care în ajun fuseseră j foarte liniştite, aveau acum o unduire, ce-i drept, slabă, I dar vioaie. M-am simțit îndemnat să cred că vremea nu era numai atunci atît de frumoasă, ci că avea să rămînă * încă mult timp la fel de frumoasă.

De la cireşul cel falnic m-am înapoiat în grădină şi am *M* privit diferite lucruri.

Am mai intrat încă o dată şi în seră. Am putut să pri- i vesc

acum unele lucruri mai în amănunțime decît avuse- j sem posibilitatea mai înainte, cînd, împreună cu însoțitorul meu, nu făcusem altceva decit să traversez sera. * Grădinarul alb mi s-a alăturat, mi-a explicat cîte ceva, m-a ; informat despre diferite lucruri şi mi-a răspuns binevoi! or *§* la toate întrebările, în măsura în care îi îngăduiau cunoştințele şi priceperea. Cînd m-am pregătit să ies din seră, **1** ini-a spus că vrea să-mi mai arate ceva, ce patronul uitase J să-mi' arate. M-a condus pe un teren acoperit cu nisip, pe S care razele soarelui puteau pătrunde din toate părțile şi care, datorită arborilor şi arbuştilor care îl înconjurau la

o anumită depărtare, "eră totuşi apărat de vînturile puternice. în mijlocul terenului se afla un pavilion de sticlă, îngropat parțial în pămînt. De aceea, precum şi pentru că era înconjurat de copaci, nu-1 zărisem mai înainte. Cînd ne-am apropiat mi-am dat seama că era în întregime de sticlă şi că avea numai atîta schelet metalic, cît era nevoie pentru fixarea geamurilor. Mai era armat şi cu un grilaj puternic de fier, pesemne împotriva grindinei. După ce am coborît cele cîteva trepte care duceau de la nivelul grădinii pînă în interior, am văzut că în pavilion erau plante, şi anume o singură specie : cactuşi. Erau acolo peste o sută de soiuri, în ghivece mici. Ghivecele scunde şi rotunde stăteau slobod, cele lunguiețe, cu rădăcini aeriene, aveau pereți făcuți din coji de copac, vălătuciți cu pămînt, pentru ca plantele să-şi prindă în ei rădăcinile aeriene. Toate geamurile de deasupra capetelor noastre erau deschise, pentru ca aerul să poată străbate întreaga încăpere, fără ca efectul razelor solare să fie, totuşi, tulburat. Ghivecele erau aşezate in şiruri, pe stative de lemn, care, la rîndul lor, erau întrerupte, astfel că se putea circula în toate direcțiile şi se putea vedea totul. Grădinarul m-a călăuzit prin pavilion şi mi-a arătat despărțămintele şi subdespăr- țămintele în care erau păstrate plantele.

I-am spus că mă bucură faptul că gazda mea îi poartă într-atîta de grijă familiei acestor plante, deoarece sînt desigur deosebite şi ciudate.

— Cînd le priveşti un timp mai îndelungat şi le şi îngrijeşti un timp mai îndelungat devin din ce în ce mai ciudate, — a răspuns însoţitorul meu. — Formaţiile lor cărnoase prezintă grupări extrem de variate, ghimpii lor pot servi atît ca podoabă, cît şi ca armă de apărare, iar florile lor par supranaturale, ca basmele. Peste o lună aţi putea vedea unele foarte frumoase. Acum sînt încă prea puţin dezvoltate.

I-am spus că am mai văzut în viața mea flori, nu numai din cele care, oricît de frumoase ar fi, cresc pe toate drumurile, ci şi unele rare, precum şi altele care unesc frumusețea cu mireasma. I-am mai spus şi că m-am îndeletnicit cîndva cu botanica, dar nu cu gîndul la horticultură, ci pentru propria mea instruire şi încîntare, şi că aceste

plante, cactuşii, n-au fost cel din urmă lucru căruia i-am **1** acordat atenţie.

— Dar colecţionaţi obiecte vechi, — a răspuns el, — aşa

că ar fi de bună seamă nimerit să procedaţi la fel şi cu \ plantele vechi. în sera de la Inghof se află un *Cereus,* mai 1 gros decît un braț bărbătesc, cu veşmînt cu tot. Se cațără] pe perete, apoi se încovoaie şi creşte în continuare pe ta- j van, de care este legat cu nişte curmeie. Partea de jos s-a | şi prefăcut în lemn, în care au fost săpate tot felul de **1** nume. Cred că este un *Cereus peruvianus.* Cei de acolo nu I prea pun preț pe el, aşa că ar trebui să cumpăraţi acel *Cereus,* chiar dacă, din pricina lungimii sale, ar trebui legate trei căruțe una de alta, spre a**-1** putea aduce încoace.

Are acum, cu siguranță, virsta de două sute de ani.

N-am răspuns nimic, ca să nu-i dau peste cap cronologia referitoare la cultura cacteelor în Europa.

După ce am văzut tot ce era de văzut acolo, i-am mulțumit pentru osteneală şi am ieşit din căsuță. S-a despărțit de mine cu cuvinte foarte amabile şi cu multe plecăciuni.

Întrucît voiam să arunc o privire şi în afara grădinii, m-am îndreptat spre grilajul de la intrare, pe care amfitrionul meu mi-1 deschisese în ajun ca să intru. Un muncitor, care lucra prin preajmă, mi-a deschis uşa, pentru că eu nu ştiam cum funcţionează broasca. Am ieşit şi m-am dus pe acel versant al colinei pe care urcasem în ajun, şi l-am parcurs în mai multe direcţii. Deşi în linii mari cunoşteam foarte bine regiunea în care mă aflam, nu zăbovisem niciodată atît de mult în ea, ca să fi pătruns în toate ungherele ei. Mi-am dat seama că nimerisem într-o regiune frumoasă, foarte roditoare, că printre cotiturile colinelor erau presărate locuri fermecătoare, şi că desimea terenurilor locuite dădea ţinutului un aer de mare voioşie. Vremea s-a încălzit treptat, fără să devină dogoritoare, şi s-a aşternut tăcerea care, mai mult ca oricînd, stăruie pe 1 ogoare în epoca înfloririi trandafirilor. In acea epocă, toate plantele cîmpului sînt verzi şi pe cale de a se pîrgui, iar dacă în zonă nu sînt multe pajişti, de pe care să se cosească iarba, oamenii n-au de lucru pe ogoare şi le lasă singure, sub soarele aducător de rod. Tăcerea era întocmai ca în cre-

ierii munților, dar aici omul nu se simțea la fel de singuratic ca acolo, deoarece era împresurat pretutindeni de prezența plantelor alimentare.

Dangătul unui clopot dintr-un sat de departe, ca şi ceasul meu, pe care l-am scos din buzunar, mi-au amintit că e amiază.

M-am îndreptat spre casă; grilajul mi-a fost deschis, dupt ce

am tras o dată de stinghia clopoţelului, şi am pornit spre sufragerie. Acolo i-am găsit pe amfitrionul meu şi pe Gustav, şi ne-am aşezat la masă. Eram doar noi trei.

In timpul mesei, amfițrionul meu a spus la un moment dat :

— Ai să te miri că stăm la masă singuri. într-adevăi, este de deplîns faptul că s-a pierdut vechiul obicei ca stă- pînul casei

să ia masa laolaltă cu familia şi cu slujitorii. Slujitorii făceau astfel parte din familie, căci slujeau adeseori o viață întreagă în aceeaşi casă. Stăpinul împărțea cu ei o viață tihnită, şi întrucît tot ce este bun în stat şi în omenire provine de la familie, ajungeau să fie nu numai slujitori de nădejde, care îşi iubesc slujba, ci şi oameni de nădejde, care, în simplitate şi cucernicie, țin de casă ca de o biserică de nezdruncinat, şi cărora stăpînul le este un prieten credincios. Dar de cînd sînt despărțiți de el, fiind plătiți pentru munca lor şi primindu-şi hrana separat, nu mai sînt ataşați nici de el, nici de copilul lui, ci au alte țeluri, i se pun împotrivă, îl părăsesc cu uşurință şi tot cu uşurință cad pradă viciului, deoarece sînt lipsiți de familie şi de cultură. Prăpastia dintre oamenii aşa-numiți culți şi cei inculți se cască din ce in ce mai mult, iar atunci cînd pînă şi țăranul îşi mestecă bucatele într-o odăiță separată, se iscă o diferențiere nefirească acolo unde una firească n-ar fi existat. — După un răstimp a continuat : — Am vrut să introduc acest obicei în

- casa noastră, dar oamenii erau deprinşi altfel, nu se sinchiseau decît de ei înşişi, nu s-au putut ataşa de persoane străine şi şi-ar fi pierdut doar libertatea de comportare. Nu încape îndoială că, încetul cu încetul, s-ar fi deprins cu acest tip de relație, mai cu 'seamă cei. tineri, asupra cărora educația mai are o înrîurire ; numai că eu sînt atît de bătrîn. încît o asemenea strădanie ar depăşi cu mult anii -câți mi-au mai rămas de trăit. De aceea i-am eliberat pe slujitorii mei de o atare obligație, urmînd ca, după® mine, alții mai tineri să reînnoiască încercarea, dacă vor® împărtăşi vederile mele.

în timp ce vorbea mi-am amintit de casa mea părin- 3 tească, în care era atît de plăcut faptul că cel puțin sluj-* başii de la prăvălia tatei luau masa la prînz laolal dl cu noi.

Răgazul de după masă a fost menit vizitării **fermei, ij** iar lui Gustav i s-a dat voie să ne însoţească.

N-am luat-o pe drumul care, trecînd prin faţa cîre-M şului,

duce sus, la ogoare, acel drum fiindu-mi cunoscuV» după cum a spus amfitrionul meu, ci am ieşit în cîmp ■ printr-o portiță de lîngă stupină şi am coborît pe o cărare* povîrnişul lin, acoperit cu pomi fructiferi înalți, care, în—■ cărcați cu soiurile oele mai bune din tot ținutul, nu mai ■ încăpuseră în livada fermei. Rareori mai întîlnisem pa- 1 jişti atît de' grase ca cele pe care umblam.

Cînd am ajuns la clădirile fermei, mi-am dat seama că formau un patrulater vast, aidoma gospodăriilor mai măricele din ținut, **şi** că mai fuseseră reparate ici **şi** colo şi apoi extinse prin adaosuri. Ograda avea de-a lungul clu- 1 dirilor un trotuar de lespezi late, iar pe restul suprafe **ei j** fusese aşternut balast, care era primenit des. în clădirile 9 din jurul ogrăzii se aflau grajdurile, şurile, şopronul **pen-** I tru căruțe şi locuințele. Hambarul era situat ceva **mai** 1 departe, în grădină. Ne-am uitat la animalele care se **gâ- I** seau în clipa aceea acasă, începînd cu caii şi cu bovin **Qe** J şi sfîrşind cu porcii şi cu orătăniile. Pentru vite **fusese** J împrejmuit, în spatele casei, un ocol frumos, pe care **pu-** | teau fi lăsate în aer liber. Prin ocol curgea, într-un jgheab j adînc de piatră, apă proaspătă, din care puteau să **se** | adape. Nu mai văzusem niciodată o asemenea instalați ■, 1 care mi-a plăcut mult. Un țarc asemănător fusese **amena-** 1 jat şi pentru păsările de curte, iar nu departe de el se **in-*** tindea o pajişte, pe care se puteau zbengui mînjii. **Am j** vizitat şi locuințele oamenilor. Aici mi-au **atras** aten **a ys** ancadramentele de piatră, mari **şi frumoase, ale ferestre-**J§ lor, care, după cum se putea observa lesne, **fuseseri** m lt ■“ mărite. In **şopron** se **aflau** nu numai carele şi **celelalte |** vehicule, ci **şi** restul uneltelor agricole. Depozitul de **[unoi** de grajd, **care şi aici, ca** în cele mai multe gospodării ță- ;

rănești din țara noastră, se aflase în ogradă, fusese mutat într-un loc din spatele casei, străjuit de jur împrejur de tufișuri înalte.

— Multe lucruri mai sînt aici pe cale să ia ființă şi să se dezvolte, — a spus amfitrionul meu, — dar mergem înainte fără să ne pripim. Oamenii au crescut în alte medii şi s-au deprins cu ele, aşa încît, pentru ca noul să nu-i zăpăcească şi să nu-i facă să-şi piardă dragostea de muncă, trebuie să le menajăm prejudecățile. Şi mai trebuie să ne împăcăm cu gîndul că atîtea lucruri au şi fost înfăptuite şi să sperăm că vor urma altele.

Oamenii care locuiau în această casă se îndeletniceau cu stingerea fînului cosit în ajun sau, acolo unde era na- voie, cu uscarea lui deplină. Amfitrionul meu a intrat în vorbă cu unii din ei şi le-a pus felurite întrebări în legătură cu treburile de fiecare zi.

Cînd ne-am îndepărtat prin partea opusă, am văzut şi grădina, în care erau cultivate legume şi alte. plante, trebuincioase gospodăriei.

La înapoiere am luat-o pe alt drum, nu pe cel pe care venisem. In timp ce, la ducere, lăsasem cireşul cel falnic la miazănoapte, acum l-am lăsat la miazăzi, de parcă ar fi urmat să facem înconjurul întregii grădini. Ne-am suit spre pajiştea despre care amfitrionul meu îmi spusese în ajun că este hotarul nordic al proprietăţii sale, şi că nu putuse s-o amelioreze aşa cum ar fi vrut. Drumul urca lin, iar la poalele pajiştii ne-a întîmpinat un pîrîiaş cu o mulţime de cotituri, tivit cu papură şi mărăcini. După ce am străbătut o bucată de drum, însoţitorul meu a spus :

— Asta e pajiştea pe care ţi-am arătat-o ieri de pe colină şi despre care am spus că pînă acolo se întinde proprietatea noastră, şi că n-am putut s-o amenajez aşa cum aş fi vrut. După cum vezi, terenurile vecine cu pîrîul sînt mlăştinoase şi pline de rogoz. Situaţia s-ar putea îndrepta lesne şi am obţine bunătate de iarbă, dacă i-am da pîrîu- lui o albie dreaptă, ca să curgă mai repede, dacă am consolida ici şi colo cu bolovani malurile şi am umple cu pă- mînt uscat adîndturile. Am să-ţi arăt acum motivul pentru care n-am procedat aşa. Vezi puieţii de arini care cresc pe ambele maluri ale pîrîului ? Dacă te apropii bagi de seamă că aceşti puieţi răsar din buturugi groase, din cocoaşe şi protuberanţe **de** lemn, aflate parţial **la vedere § j** deasupra pământului şi parţial ascunse în ţărîna **udă.** **,**

Ne-am apropiat de pîrîu şi am văzut că, **într-adevăr,** aşa stau lucrurile.

— Aceste îngrămădiri informe de substanță lem- | noasă,

— a continuat el, — din care se înalţă mlădiţele subţiri sau crengile chircite, se formează aici, în teren mocirlos, dar şi în nisip sau în piatră, şi sînt un produs degenerat al arinului, care, altminteri, creşte drept în sus. în această strădanie multiplă a lemnului de a genera **o** sumedenie de mlade sau de crengi bifurcate şi de a se dezvolta astfel el însuşi, se produce o asemenea încîlcire şi răsucire a fibrelor şi a scoarţei, încît, atunci cînd tai cu ferestrăul un astfel de buştean şi geluieşti suprafaţa secţiunii, apare, în cercuri, în scînteieri şi în şerpuiri de tot felul, o combinaţie de culori şi de desene de toată frumuseţea, ceea ce face ca această esenţă de arin să fie foarte căutată pentru lucrările de tîmplărie şi deci' deosebit de preţioasă. După ce am cumpărat proprietatea **asta, cînd** am cercetat pajiştea şi **am** descoperit **buştenii de arin,** am pus să fie scos unul din pămînt şi să fie **tăiat cu ferăstrăul,** şi apoi l-am studiat. Întrucît mă pricepeam destul de bine să recunosc diferitele esenţe de lemn, mi-am dat seama că aceşti buşteni se numără printre cei mai frumoşi din cîţi există, şi că învăpăierea culorii lor şi luciul lor cald şi mătăsos, însuşirile principale ale unei esenţe de preţ, cu greu şi-ar mai găsi pereche. Am pus să se dezgroape cîţiva buşteni şi să se taie în scînduri subţiri. Ai să **poţi ;** vedea, nu departe de proprietatea noastră, cum sînt folosite, dacă ai să mai vii pe aici sau dacă ai să ne dai timp ca să te ducem pînă acolo. Ceilalţi butuci i-am lăsat în pămînt, ca pe o comoară, ca să se înmulţească. Numai atunci **cînd** unul din ei **încetează** să se mai dezvolte şi începe să se **usuce,** îl scoatem din pămînt şi îl tăiem în **scîn-** duri, pe care apoi le păstrez pentru lucrări viitoare, **sau** le vînd. Pe locul lui se formează apoi cu uşurinţă un al uL ; Am luat hotărîrea să ocrotesc această proliferare de **arini** diformi, după ce, pe de o parte, m-am familiarizat, **înce-** tul cu **încetul,** cu **împrejurimile casei** noastre şi i-am **cer-** j cetat **toate** zănoagele **şi toate** albiile pîraielor, fără să **mai**

găsesc pe undeva Un lemn de arin măcar aproximativ atît de bun, şi după ce, pe de altă parte, chiar şi cel ce mi-a fost trimis din mai multe localităţi, la cererea mea, s-a dovedit inferior

celui de aici. Am pus să se execute deasupra arinişţei o lucrare hidrotehnică, ca să feresc plantaţia de o eventuală inundare sau de o acoperire cu prundiş, şi să dirijez viiturile într-o altă albie. Vecinii mei s-au încredinţat de utilitatea acestei culturi, iar doi dintre ei au sădit chiar, în soluri sterpe, care nu puteau fi desecate, asemenea arini. Dacă au izbîndit, nu se poate şti încă, deoarece plantele sint încă prea tinere.

Am privit pilcurile de arini şi apoi ne-am văzut de drum.

Am mers de-a lungul pajiştii, am ajuns lingă o dumbravă, am trecut peste lucrarea hidrotehnică, despre care vorbise

amfitrionul meu, şi am început să dăm ocol nu numai grădinii, ci întregii coline, pe care, printre grîne, se afla casa.

Intrucît razel^ soarelui au devenit din ce în ce mai calde,

deşi nu chiar fierbinţi, m-a mirat că nici unul dintre cei doi însoţitori ai mei nu purta nici un acoperămînt pe cap. Ieşiseră din casă în capul gol. Bătrinul oferea strălucirii soarelui belşugul părului său alb, iar pupilul său avea pe creştet cîrlionţii castanii, deşi, lucioşi. Nu ştiam dacă ei doi, fără nimic pe cap, păreau ciudaţi faţă de mine, sau eu, cu pălăria mea de drumeţ, faţă de ei. Tînăr rul avea cel puţin avantajul că soarele îi îmbujora şi mai mult obrajii, punînd pe ei culori şi mai frumoase decât avea de obicei.

îmi plăcea să-l privesc. Mersul lui uşor era o zi veselă de primăvară, faţă de călcătura hotărîtă şi cumpănită, deşi încă energică, a însoţitorului său, iar trupul său zvelt era începutul voios, pe cînd cel al tutorelui său înclinarea înspre sfîrşit. In ceea ce priveşte comportarea, tînărul s-a arătat rezervat şi modest. Nu se vîra în vorbă dacă nu era întrebat. I-am adresat adesea cuvîntul, întrebîndu-1 de diferite lucruri, mai cu seamă de unele în legătură cu ţinutul din jur, pe care presupuneam că le cunoaşte. Mi-a răspuns plin de siguranţă şi cu un anumit respect faţă de mine, deşi, ca vîrstă, nu eram atît de departe de el ca

tutorele lui. Chiar şi acolo unde drumul era destul de lat, a mers aproape tot timpul în spatele nostru.

După ce am înconjurat complet colina, trecîad prin faţa mai

multor locuințe sătești, am urcat spre casă pe aceeaşi parte şi pe acelaşi drum pe care ne suiserăm în seara din ajun. Cînd am ajuns sus, ne-au întîmpinat trandafirii, aşa cum mă întîmpinaseră şi în ajun. La vederea lor am folosit prilejul şi i-am pus amfitrionului meu o întrebare în legătură cu trandafirii, pe care aveam de gînd că i-o pun încă de cînd îi văzusem prima dată. L-am rugat, ca să-i putem privi mai bine, să ne apropiem mai mult de terenul cel mare, acoperit cu nisip. Ne-am apropiat, şi ne-am pomenit în fața peretelui năpădit de trandafiri, care acopereau partea de jos a casei albe.

I-am spus că, de vreme ce cultivă atâtea soiuri, ian plantele au ajuns aici la o desăvîrşire ca nicăieri aiurea, sînt convins că e un mare prieten al trandafirilor.

— Intr-adevăr, această floare mi-e foarte dragă, — a[1] răspuns el. — O socotesc şi drept cea mai frumoasă, şi nuj mai ştiu, zău, care dintre aceste două sentimente a izvo-l rît din celălalt.

— Şi eu aş înclina, — am spus eu, — să socotesc trandafirul drept cea mai frumoasă floare. Camelia îi sea-l mănă, este gingaşă, luminoasă şi pură, adesea plină da măreţie ; nouă, totuşi, ni se pare cam ciudată ; are, ce-| drept, o anumită distincţie, dar îi lipseşte moliciunea tran-l

.dafirului, sau, dacă mă pot exprima astfel, dulceaţa luij Despre miros nici să nu mai vorbim, căci n-are ce căuta în discuţia noastră.

— Nu, — a spus el, — n-are ce căuta, dacă vorbin| despre frumuseţe ; dacă însă facem abstracţie de frumu^ seţe şi vorbim despre miros, cred că nu există nici imul! care să egaleze drăgăleşenia miresmei trandafirului.

— Problema s-ar putea discuta în contradictoriu, fie| care susținîndu-şi propria preferință, — am răspuns eu, - dar trandafirul va avea cu siguranță cu mult mai mul,, partizani decît adversari. Este prețuit şi în zilele noastr® aşa cum a fost prețuit şi în trecut. Imaginea lui este cei mai des folosită în metafore, cu culoarea lui se împodo# beşte tinerețea şi frumusețea, cu el se împresoară casele^ mirosul lui este socotit giuvaier şi este transportat ca ua bun de preț, şi au existat popoare care au ocrotit cu străşnicie cultura trandafirului, ca de piMă romanii război- nici, care se şi încununau cu trandafiri. Trandafiml devine deosebit de îmbietor atunci cînd este pus în valoare ca aici, cînd este onorat şi, într-un fel, măgulit, prin varietate şi printr-o iscusită grupare de soiuri. In primul rînd, vedem aici o adevărată dictatură a trandafirilor, iar în al doilea rînd, sînt repartizați pe vasta fațadă albă a casei, cu care contrastează. în fața lor se află terenul acoperit cu nisip alb, iar acesta, la rindul lui, este despărțit de ogor printr-o panglică de catifea verde, care este fîşia de pajişte, şi printr-un tiv decorativ verde, care este gardul viu.

— Nu m-am gîndit anume la asta cînd i-am plantat, — a spus el, — deşi am avut grijă să se prezinte cît mai frumos cu putinţă.

— Nu înțeleg însă cum de s-au putut dezvolta atît de bine aici, — am replicat eu. — De fapt, aici au cele mai neprielnice condiții : spalierul de lemn, de care sînt încătuşați, zidul alb care absoarbe razele dogoritoare ale soarelui, streaşina care fereşte de ploaie, de rouă şi de acțiunea bolții cereşti, şi în sfîrşit însăşi casa, care împiedică trecerea slobodă a aerului.

— Noi n-am obţinut această dezvoltare decît încetul cu încetul — a răspuns eL — La început am săvîrşit o mulţime de greşeli. Am tras însă învăţămintele cuvenite, aşa că după aceea am lucrat corect. Pămîntul care le prieşte cu osebire trandafirilor a fost în parte adus de aiurea şi în parte preparat aici în grădină, după indicaţiile găsite în cărţile de specialitate, procurate anume în acest scop. N-am venit pe aceste meleaguri chiar cu totul neştiutor, am mai cultivat şi înainte trandafiri, şi mi-am aplicat aici experienţa. După ce a fost gata pămîntul am săpat în faţa casei un şanţ adînc şi lat şi l-am umplut cu ţarină. După aceea am instalat spalierul de lemn, vopsit din belşug cu culoare de ulei, pentru ca apa să nu-1 poată face să putrezească, şi într-o primăvară am sădit în pă- mîntul afînat trandafirii pe care i-am crescut eu însumi sau care mi-au fost trimişi de nişte floricultori. Pe măsură ce au crescut au fost legaţi şi, de-a lungul anilor, ră-sădiţi, înlocuiţi, tunşi şi aşa mai departe, pînă ce, încetul cu încetul, peretele s-a umplut. în grădina au fost instalate răsadniţele, cum am zice pepiniera, în care sînt cultivaţi cei care urmează să ajungă cîndva aici. împotriva soarelui am pus să se monteze sub acoperiş un rulou de pînză, care,* tras uşor cu ajutorul unor sfori, poate fi preschimbai, deasupra trandafirilor, într-un **fel** de **acoperiş,** 3 menit.să nu lase să pătrundă decît raze filtrate. **Tulpinile J** sînt astfel apărate de soarele prea fierbinte din **timpul ţ** verii, iar florile de razele solare care ar putea să le dăuneze. Cel de astăzi nu li se pare prea fierbinte. După cum vezi, îl suportă,. plini de voioşie. In ceea ce priveşte roua şi ploaia, despre care ai vorbit, află că spalierul nu este fixat atît de aproape de casă, încît să împiedice cu totul acţiunea cerului liber. Pe trandafiri se adună roua, ba cad pe ei chiar şi picături de ploaie. Pentru ca să putem veni totuşi în ajutorul trandafirilor şi să le dăm apă atunci cînd cerul o refuză, avem sub streaşină un cilindru gol, prevăzut cu orificii extrem de fine, şi care poate fi umplut cu apă din nişte butoaie aşezate sub acoperiş. Printr-o apăsare uşoară, orificiile se deschid, şi apa cade pe trandafiri ca roua. Este o privelişte cu adevărat plăcută să vezi, pe timp de secetă, că apa picură de pe frunze şi crengi, înviorîndu-le. Şi, în sfîrşit, ca să nu lipsească aerul, aşa cum te temi. există un mijloc lesnicios. Mai întîi, pe această colină se simte în permanenţă o adiere, care lunecă pe peretele casei. Dacă însă florile au totuşi nevoie de aer, în zilele foarte calme, atunci deschidem toate ferestrele parterului, atît cele de pe această faţadă, cît şi cele de pe faţada opusă. întrucît faţada opusă este

orientată spre miazănoapte, **unde** este răcoare datorită umbrei, aerul de acolo intră prin acele ferestre şi iese prin cele* dinspre trandafiri. Chiar şi în zilele în care nu adie **nici** *m* cea mai slabă boare se poate observa aici un freamăt Im* al frunzelor.

— Ați luat măsuri temeinice, — am replicat eu, —X care dovedesc că iubiți trandafirii, dar ele singure nu **ex-** ; plică totuşi desăvîrşirea fără seamăn a acestor plante, **o** § desăvîrşire cum n-am mai întâlnit nicăieri : aici nu Se **vede** a nici o floare neîmplinită, nici o ramură uscată, nici **o** * frunză neregulată.

— Faptul se explică totuşi, în bună parte, prin măsurile luate, a spus el. — Datorită orientării locului spre miazăzi, precum şi dispozitivelor pe care le-am instalat, acțiunea aerului, a soarelui şi a ploii a fost îmbunătățită, atîta cît este posibilă aici o îmbunătățire. Încă şi mai mult ne-am ocupat de pămînt. întrucît nu ştim care este temeiul ultim al dezvoltării ființelor vii în general, mi-am zis că trandafirilor ar trebui să le priască ceea ce provine de la trandafiri. Aşa încît am dispus să se adune toate de- şeurile de trandafiri, mai cu seamă frunzele şi chiar ramurile răsurilor, din întregul ținut. Deşeurile sînt apoi strînse în mormane, într-un colț mai retras al grădinii noastre, unde sînt expuse acțiunii aerului şi a ploii. Aşa se prepară pămîntul prielnic trandafirilor. Dacă într-un morman nu se mai vede nici o urmă de substanță vegetală şi nu i se mai înfățişează privirii decît pămînt moale, acesta este dăruit trandafirilor. Plantele nou sădite primesc în groapa lor atîta țărînă, cît să le ajungă cîțiva ani. Trandafirii mai vîrstnici, care s-au alimentat vreme mai îndelungată din pămîntul în care au fost sădiți, primesc o porție de pămînt proaspăt. Ori se îndepărtează pămîntul de deasupra rădăcinilor şi li se dă altul nou, ori sînt scoşi cu rădăcină cu tot, iar locul este reumplut în întregime cu pămînt proaspăt. Este surprinzător de vizibil cît de mult se bucură frunzele şi florile de acest dar. Dar în po- -fida pămîn.tului şi a aerului şi a soarelui şi a umezelii, n-ai vedea aici trandafirii atît de frumos dezvoltați, dacă nu le-am fi dăruit şi o altă îngrijire,- deoarece mereu apar defecțiuni, ale căror cauze nu le putem stabili, sau cărora, chiar dacă le-am stabilit cauzele, nu le putem veni de hac. La urma urmei, plantele sînt lovite şi ele, ca orice organism viu, de moartea-naturală. La noi, plantele bolnave sînt scoase numaidecît din pămînt, duse în grădină, ca într-un fel de bolniță a trandafirilor, şi înlocuite cu altele din pepinieră. Arbuşti morți nu prea se întîlnesc aici, deoarece sînt înlăturați încă în timpul uscării lor. Dacă însă vreo cauză ucide repede un arbust, acesta este îndepărtat fără întîrziere. Tot aşa, şi porțiunile care se îmbolnăvesc sau se prăpădesc sînt desprinse de pe spalier. Epoca cea mai prielnică este primăvara, cînd crengile sînt libere. Atunci punem scări cu două aripi, care ne îngă-

duie să ajungem la toate elementele plantelor, **şi cercetăm *** întregul spalier. **Curăţim coaja,** o îngrijim, îi **oblojim** rănile, legăm crengile, **şi** le retezăm pe cele **nefolositoare. î** Dar şi vara îndepărtăm de îndată orice frunză **stricată şi ■** orice floare neîmplinită. încetul cu încetul, toți cei **din j| casă** au început să iubească trandafirii, îi îngrijesc **cu** (plăcere şi dau neîntîrziat de veste cînd se iveşte vreun ji beteşug. Şi **prin** împrejurimi, oamenii au îndrăgit aceste» a flori, le sădesc în grădini şi le îngrijesc, iar eu **le** dăruiesc § oamenilor plante din răsadnițele mele şi îi învăț cum să **le j** cultive. La două leghe de **aici** este un **ţăran care,** ca **şi** * mine, are trandafiri pe un perete întreg al casei **sale.®**

— Cu dt mai întemeiată îmi pare metoda dumnea- 1
voastră de a cultiva trandafirii, — am răspuns eu, — şi* cu cît mai întemeiată o consideraţi chiar dumneavoastră,» cu atît mai tare mă simt îndemnat să întreb de ce cui: 1-8 vaţi trandafiri tocmai şi în mod preferenţial pe acest pe-] rete al casei dumneavoastră, unde nu beneficiază de uni amplasament prea prielnic şi unde trebuie luate atîtea şi atîtea măsuri, ca să li se asigure o dezvoltare deplină. Ce-i drept, se prezintă foarte frumos, dar n-ar putea oa 'e să fie cultivaţi în grădină în locuri şi în condiţii care\ i-ar putea face să crească tot atît de frumoşi, ba chiar şi |mai frumoşi decît aici, şi unde aţi mai avea şi avantaj ui 3că îngrijirea lor ar fi mult mai lesnicioasă ?

— Am sădit trandafirii la peretele casei, — a **răs-j** puns el, — fiindcă de această floare este legată o **amin-J** tire a mea din tinerețe, ceea ce face să-mi fie drag modul* de a-i cultiva astfel. Cred că numai şi numai de aceea **îmi*** par atît de frumoşi trandafirii şi că de aceea îmi dau **atîta»** osteneală ca să-i îngrijesc aşa cum îi îngrijesc.

— N-ați pomenit nimic despre gîngănii, — am repli-I cat eu. — Ştiu însă din experiență că nici o specie **vege- j** tală, exceptînd poate plopul, nu este bîntuită cu atîta **lă-1** comie ca trandafirul de diferitele specii şi neamuri de| insecte care îl populează şi îl desfigurează. Aici nu **văd** nici o urmă a acestei calamități, de parcă nici n-ar **existat** sau de parcă trandafirul ar fi izbăvit de ea prin **cine ştie;** ce mijloc artificial. Că doar n-o să puneți să fie **înlăturat,;** ca pe o frunză bolnavă, fiece gîndăcel, fiece păianj in,- fiece păduche-de-frunză ! Dar asta mă mai duce şi la **altă**

problemă, despre care mi-am propus să vă pun o întrebare, pe care aş mai fi pus-o desigur într-un moment prielnic, înaintea plecării mele, dar pe care îmi iau îngăduinţa să vi-o pun acum, de vreme ce mi-aţi încuviinţat, cu atîta amabilitate şi bunăvoinţă, să arunc o privire asupra rânduielilor acestei proprietăţi. în timpul drumeţiei mele la şes am avut deseori prilejul să observ că pomii fructiferi au multe crengi golaşe, sau că frunzişul le este vătămat ori urîţit, ca urmare a acţiunii omizilor. Fenomenul acesta nu prea mi-a bătut la ochi, deoarece îl cunoşteam încă din tinereţe şi nu se manifesta într-o măsură neobişnuit de mare ; dar mi-a bătut la ochi faptul că, la fel ca la aceşti trandafiri, în toată grădina dumneavoastră nu se zăreşte nici un semn al unui asemenea necaz : nici o mlădiţă uscată, nici o creangă golaşă,, nici o codiţă a unei frunze roasă, ba nici măcar o foaie vătămată a verzii, din care albiliţa se înfruptă cu atîta poftă. Păzind această sănătate a plantelor, mi-au venit iarăşi în minte stricăciunile pe care le văzusem în ţinut, şi m-am hotărît să vă întreb dacă aţi luat măsuri speciale, de vreme ce curăţirea de omizi şi de gîngănii s-a dovedit a fi peste tot neîndestulătoare.

— Prin curățirea de gîngănii, ce-i drept, nu ne-am fi putut feri de urîțire nici trandafirii, nici pomii şi arbuştii din grădină, — a răspuns el. — Avem, într-adevăr, alte metode împotriva lor. Trebuie să-ți mărturisesc un lucru : mă bucură faptul că ai remarcat în grădina mea absența acțiunii omizilor, şi am să-ți dau cu dragă inimă explicația, îndeosebi pentru că metoda s-ar putea răspîndi. Dar pentru ca să-ți dau răspunsul la întrebare, locul cel mai nimerit este grădina, fiindcă acolo pot să-ți arăt, pentru confirmare, o seamă de dispozitive, care vor sluji drept dovezi. Dacă n-ai nimic împotrivă, să ne ducem în grădină, unde, după drumul de la fermă pînă sus, n-are să fie neplăcută o scurtă odihnă pe o laviță.

— Lăsaţi-mă să mai privesc o clipă -aceşti trandafiri, — am spus eu.

— Cum ţi-e voia, — a răspuns el.

M-am apropiat mai întâi de spalier ca să privesc totul în amănunt. Am văzut acum într-adevăr pămîntul curat, în care erau înfipte tulpinile şi pe care nu creştea nici un firicel de iarbă. Am văzut spalierul de lemn, vopsit cu îngrijire, de care erau legaţi arbuştii şi pe care erau întinse crengile, în aşa fel încît nu se vedea nici un loc liber pe peretele casei. De fiecare tulpină atîrna, scris pe hîrtie şi vîrît într-un tub de sticlă, numele florii. Aceste tuburi de sticlă erau apărate de ploaie, fiind sus astupate, jos răs- frînte şi prevăzute cu un mic jgheab de scurgere. După ce am privit de aproape m-am dat înapoi şi am privit din nou, cîteva clipe, întregul perete acoperit cu flori. în cele din urmă am spus că acum ne putem duce în grădină.

Ne-am apropiat de grilajul porţii. Bătrînul a apăsat, ca în ajun, cînd mi-a dat drumul să intru. Poarta s-a deschis, şi am păşit în gradină. Acolo ne-am apropiat de o laviţă, care se afla în umbra plăcută a după-amiezii. După ce ne-am aşezat, amfitrionul meu a spus :

— Mijloacele noastre de a apăra de desfrunzire arborii, arbuştii şi plantele mai mici sînt atît de simple şi atît de temeinic legate de natură, încît ar fi ruşinos să le mai înşir, dacă pe de altă parte n-ar fi adevărat şi că ele nu sînt folosite peste tot. în ceea ce priveşte desfrunzirea copacilor şi a crengilor, ea nu se datorează întotdeauna omizilor, ci adesea, cu timpul, şi altor cauze. împotriva desfrunzirii totale a întregului copac şi deci a morţii lui sîntem la fel de lipsiţi de mijloace de apărare ca şi împotriva morţii omului ; dar copacul nu trebuie lăsat pînă ajunge să zacă mort în grădină, ci, dacă prin retezarea crengilor uscate i s-a dăruit în repetate rînduri puterea de a reîntineri, şi-apoi, treptat, acest mijloc începe să nu-şi mai confirme efectul, îi faci atît copacului, cît şi grădinii, un mare bine dacă îi desparţi. Aşadar, un asemenea copac nu are ce căuta într-o grădină cît de cât îngrijită, şi nici pe alt sol. Dar pentru ca nici măcar unele porţiuni ale copacului să nu se desfrunzească, avem mai multe mijloace. Anume : să-i dăm copacului ceea ce îi trebuie, şi să-i luăm ceea ce îi dăunează. De aceea, condiţia de căpetenie este să nu sădim niciodată un copac într-un loc în care nu poate să trăiască. Nici un om cu scaun la cap nu va sădi niciodată copaci în locuri care le refuză viaţa. Mai există însă şi locuri care nu sînt prielnice numai pentru că nu sînt lucrate, sau pentru că le lipseşte ceva ce-i este necesar unei anumite plante. Ca să putem spune că am pregătit bine locul, am săpat o groapă, înainte de a sădi copacul, şi am umplut-o cu pămînt afinat, dar am săpat-o atît de mare şi de adîncă, încît copacul să poată ajunge laadînci bătrîneţe pînă să fie nevoit să-şi întindă rădăcinile în sol nelucrat. Chiar şi trunchiurile vechi, pe care le-am găsit aici şi a căror stare nu mi-a plăcut, le-am făcut să renască la o nouă viaţă, scoţîndu-le de la locul lor, afînînd pămîntul în care crescuseră şi replantîndu-le. Dar înainte de a fi săpat groapa, înainte de a fi aşezat pomul în ea, am mai încercat să stabilim, din experienţă sau din cărţi, ce-i mai trebuie în afară de pămînt, şi ce loc să-i hărăzim. Copacul pentru care nu se găseşte un loc prielnic în grădină nici n-are ce căuta în grădină. Copacii care au nevoie de mult aer i-am pus la aer, pe cei care iubesc lumina, la lumină, pe cei care preferă umbra, la umbră. Ocrotiţi de cei de statură mai mare sau mai. rezistenţi la vînt i-am sădit pe cei care aveau nevoie de ocrotire. Cei care nu suportă frigul şi bruma se află în preajma zidurilor sau în locuri călduroase. Şi în felul acesta cresc acum toţi, datorită propriei lor vitalităţi şi

hranei naturale. Primăvara, fiecare trunchi şi crengile lui cele mai groase sînt spălate şi curățite cu peria şi cu clăbuc de săpun. Cu ajutorul periei sînt îndepărtate-substanțele străine care i-ar putea dăuna copacului, iar spălatul este o baie folositoare scoarței, care, ca şi pielea animalelor, este de cea mai mare însemnătate pentru viață. Totodată, trunchiurile devin astfel mai frumoase. Copacii noştri nu au muşchi, scoarța lor e curată, iar cea a cireşilor aproape la fel de fină ca o mătase cenuşie.

Văzusem, într-adevăr, că toţi co,păcii au o scoarţă foarte sănătoasă, dar pusesem fenomenul în legătură cu frunzele lor frumoase şi în general cu buna lor stare, ca o consecinţă inevitabilă.

— Dacă se întîmplă ca, în pofida tuturor prevederilor, unele porțiuni ale copacilor să se desfrunzească totuşi din pricina vînturilor, a frigului sau a altor factori, — a continuat amfitrionul meu, — acele porțiuni sînt înlăturate, primăvara, cînd tundem copacii. Tăietura este lipită apoi cu un chit trainic, pentru ca să nu pătrundă umezeală în lemn şi să işte vreo boală în partea încă sănătoasă. în felul acesta nu s-ar mai putea vedea niciodată în grădină o des-

frunzire, dacă n-ar veni vrăjmaşi din afară, care să încerce s-o provoace. Astfel de vrăjmaşi sînt grindina, ruperile de nori şi alte asemenea fenomene meteorologice, împotriva cărora nu există leac. Dar nici nu aduc stricăciuni prea mari. Sînt rare pe meleagurile noastre, iar efectele lor pot fi uşor remediate prin înlăturarea rapidă a părților vătămate, prin lăstari tineri şi prin răsădiri. Dar vrăjmaşi şi mai primejdioşi sînt insectele, care pot strica bunătate de grădină, îi pot altera frumusețea şi îi pot da, în cîțiva ani, o înfățişare cu adevărat jalnică. Aceasta este problema despre care am spus că o voi pomeni la urmă. Uite, grădina noastră este scutită anul acesta de plaga gîngăniilor, pe care, după cum ai spus, le-ai observat, în timpul drumeției, la alți copaci.

— Am văzut, în locuri călduroase şi ferite de vînt, nişte meri aproape complet desfrunziţi, — am răspuns eu. — Am întîlnit mai multe asemenea cazuri. Dar crengi izolate desfrunzite sau frunzişul unor copaci întregi stricat am văzut adeseori. Numai că n-am socotit că este un rău prea mare şi n-am tras concluzia că avem un an prost, deoarece ştiam că asemenea distrugeri se ivesc mereu şi că pagubele pricinuite, dacă nu întrec măsura, nu înseamnă mare lucru. Am privit fenomenul ca pe ceva ce este în firea lucrurilor.

— Cred că n-ai avut dreptate, — a spus amfitrionul meu. — Fenomenul acesta aduce întotdeauna pagubă, şi dacă socotim paguba pe ţinuturi întregi, s-ar putea să fie foarte însemnată, la care se mai adaugă şi cealaltă, că trebuie să priveşti copacul desfrunzit. Iar fenomenul nu este nici în firea lucrurilor. Există un mijloc de a-i veni de hac, şi anume un mijloc care, în afara eficacităţii lui, mai este şi foarte frumos, aşa că ne dăruieşte, pe lîngă folos, şi o plăcere, prin care natura parcă vrea să ne călăuzească spre aplicarea lui. Totuşi, aşa cum am spus adineauri, acest mijloc este folosit mai puţin decît toate, ba chiar lumea se arată, pe alocuri, plină de zel în. a-1 nimid. Cred că ai luat cunoştinţă de acest mijloc.

L-am privit întrebător.

— N-ai auzit în grădina noastră ceva ce ți-a atras în mod deosebit atenția ? — a întrebat el.

— Cîntecul păsărilor, — am răspuns eu prompt.

— Ai observat corect, — a replicat el. —"Păsările sini, în această grădină, mijlocul nostru împotriva omizilor şi a

gîngăniilor dăunătoare. Ele curăță arborii, arbuştii, plantele mici şi, fireşte, şi trandafirii, cu mult mai bine decît ar fi putut să facă această treabă mina omului sau oricare alte mijloace. De cînd aceşti muncitori agreabili ne vin în ajutor, în grădina noastră nu s-a mai întîmplat nici în acest an, nici altă dată, vreo vătămare datorită omizilor, căci, oricît de neînsemnată ar fi fost, tot am fi observat-o.

— Dar păsări sînt pretutindeni, — am răspuns eu. — Să fie ele oare mai numeroase în grădina dumneavoastră, ca s-o poată ocroti mai bine ?

—• Sînt într-adevăr mai numeroase în grădina noastră,

— a replicat el, — cu mult mai numeroase decît în orice alt loc din țară şi poate şi din alte țări.

— Şi cum a fost adusă încoace o asemenea mulțime ?

— am întrebat eu.

— Lucrurile se petrec aşa cum am arătat adineauri despre copaci. Trebuie să li se creeze condiții favorabile, dacă vrem să le avem într-un anumit loc ; numai că viețuitoarele nu trebuie mai întîi sădite în acel loc, ca arborii, ci vin singure, mai cu seamă păsările, a căror strămutare este atît de lesnicioasă.

— Şi care sînt condițiile favorabile ? — am întrebat eu.

— în primul rînd ocrotirea şi hrana, — a răspuns el.

— Cum poate fi ocrotită o pasăre ? — am întrebat.

— Nu poate fi ocrotită, — a spus amfitrionul meu, — ci se ocroteşte singură; dar i se poate da prilejul de a se ocroti.

Păsările eîntătoare, care nu au arme de apărare, caută adăpost, împotriva vrăjmaşilor şi a vremii rele, în scorburi de copaci, sau în cavităţile găsite în stînci ori în ziduri, atît de strimte, încît duşmanul lor, de obicei mai mare, să nu le poată urma, şi atît de adînci, încît acesta să nu poată ajunge pînă la fund cu ciocul sau cu laba. Unele, ca gheonoaia, îşi făuresc ele însele scobiturile în copaci. Altele se pitesc în hăţişuri, în care păsările de pradă, ne- văstuicile şi alţi asemenea urmăritori nu pot să pătrundă, în acţiunea lor de auto-apărare, păsările sînt preocupate, mai mult decît de propria lor ocrotire, de ocrotirea puilor lor, pe care îi ţin în acele ascunzişuri. Abia atunci cînd nu

mai sînt de găsit asemenea locuri sigure, iar timpul **pre**sează, pasărea cîntătoare se mulțumeşte să locuiască şi să , clocească în locuri mai proaste. Dacă un **ţinut are mulţe]** asemenea refugii, putem deduce, fără să **greşim,** că are **şi J** multe păsări, dacă nu lipsesc celelalte **condiţii. Gîndeş- 1** te-te numai la un acoperiş vechi şi stricat al **unei turle,** în jurul căruia, roiesc

stăncuţele şi lăstunii. Dacă **vrem să |** atragem păsări într-un ţinut, trebuie să creăm asemenea refugii, şi cît mai bune. Nu putem scobi stînci sau trunchiuri de copaci, dar putem atîma peste tot în **copaci nişte 1** găvane de lemn. **Ceea** ce şi facem. Confecţionăm aceste găvane destul de adînci, le îndreptăm orificiile în direcţia opusă furtunilor şi viscolelor, în general înspre miazăzi, şi le facem doar atît de largi, pentru ca păsările cărora le sînt menite să poată intra sau ieşi. Vei fi văzut aceste găvane în copacii din grădina noastră.

— Le-am văzut, — am răspuns eu — şi am bănuit vag la ce ar putea sluji, dar din pricina altor impresii am uitat de ele.

— Dacă ne mai plimbăm nițeluş prin grădină, — a spus amfitrionul meu, — mai putem vedea cîteva. Pentru păsările care îşi fac cuibul în tufişuri creăm în tufişurile noastre o împletitură atît de deasă de mărăcini şi de crengi spinoase, încît chiar şi un

bondar cu greu s-ar putea strecura ca să intre sau ca să iasă ; dar pasărea îşi găseşte totuşi o intrare şi-şi clădeşte acolo cuibul. Dacă vrei, poţi să **vezi.** cîteva asemenea cuiburi. Partea lor nostimă este că **putem** privi familiile de păsări în propria lor gospodărie, ceea ce este cu neputinţă la cele care îşi.fac cuiburile în scorburi. **In** felul acesta ocrotim păsările mai mici, de care avem nevoie în grădină. Cele mari, care se pot apăra **cu** ciocul, **cu** ghearele şi cu aripile, sînt socotite la noi mai **degrabă duş**mani decît prieteni, şi nu le tolerăm. — **S-a întrerupt, dar** după un răstimp a continuat : — Pe **lîngă ocrotire, păsările** mai au nevoie şi de hrană. Ele evită locurile **sărace în hrană** şi se deosebesc astfel de oameni, care **uneori parcurg dis**tanţe mari ca să se ducă tocmai acolo unde **nu-şi pot agonisi** întreţinerea. Păsările adecvate pentru **grădina** noastră **se** hrănesc mai ales cu viermi şi cu insecte, dar dacă într-un loc prielnic clădirii cuiburilor numărul de **păsări ajunge** atît de mare încît nu-şi mai găsesc hrana, **o** parte **migrează** şi-şi caută aiurea cele trebuincioase traiului. De aceea, dacă vrem să reţinem într-un loc un număr atît de mare de păsări, încît să fim pe deplin încredinţaţi că vor fi destule spre a preveni pagubele chiar şi în anii cei mai bogaţi în insecte, trebuie să le oferim cu mîinile noastre, in afara de hrana dăruită de natură **şi** una artificială. Dacă procedăm astfel, putem creşte într-un loc oricîte păsări dorim. Dar, ca să nu pierdem din vedere scopul urmărit, trebuie să avem grijă să le dăm de mîncare numai atîta cît este nevoie pentru a împiedica o înfometare. In această privinţă nu este de temut, în general, că alimentaţia artificială întrece măsura, deoarece păsările preferă în orice caz insectele. Numai atunci cînd această hrană arificială este prea îmbietoare pentru ele, se poate bănui că s-a întrecut măsura, ceea ce se poate constata lesne după înmulţirea insectelor. O oarecare experienţă ne îngăduie să ţinem calea cea dreaptă. Iama, cînd unele specii rămîn aici, şi în epocile în care hrana naturală le lipseşte cu desăvîrşire, trebuie hrănite complet, dacă vrem să le păstrăm. Datorită îngrijirilor noastre, unele păsări, care, primăvara, îşi mai căutau locurile unde să-şi dureze cuiburile, au rămas în grădina noastră. Văzînd că aici se bucură de confort şi că hrana le este asigurată, s-au întors în anul următor, sau, dacă erau păsări necălătoare, n-au mai plecat deloc. Dar întrucît şi puii au simţămîntul patriei şi deci prefera să rămână în locul unde au văzut lumina zilei, şi-au ales şi ei grădina ca viitoare reşedinţă. Păsărilor aflătoare aici li s-au alăturat, din cînd ân cînd, şi imigranţi, şi astfel an de an sporeşte numărul lor în grădină şi chiar în împrejurimi. Pînă şi unele păsări care nu obişnuiesc să locuiască în grădini, ci mai mult în păduri şi în tufişuri izolate,

au poposit uneori la noi, şi fiindcă]e-a plăcut, au rămas aici, cu toate că au dus poate lipsă de unele lucruri, pe care le-ar fi avut în pădure şi în singurătate. In hrană includem şi lumina, aerul şi căldura, pe care le dăruim, după trebuință, punînd cuiburile de lemn in cele mai felurite puncte ale grădinii, pentru ca perechile să şi le poată alege pe cele mai călduroase sau mai răcoroase, pe cele mai aerisite sau mai ânso- rite. Păsările pentru care nu se poate găsi un loc prielnic nu se află aici. Acestea sînt numai păsările care nu fac parte din fauna meleagurilor noastre şi de care deci nici nu avem nevoie. îfl epocile de migrație ne mai vizitează şi păsările călătoare in trecere de două ori pe an pe aici. De fapt, ele n-au dreptul să primească de pomană, dar de vreme ce se amestecă printre cele de baştină, se înfruptă şi ele din strachina acestora şi apoi pleacă mai departe.

— Şi .în ce chip le daţi păsărilor hrana trebuincioasă ?

— am îatrebat.

— Avem diferite metode, — a răspuns **el.** — **Unele pă**sări, cînd mănîncă, au teren ferm sub picioare, **ca bună**oară gheonoaiele, care ciocănesc cu pliscul în **copaci, sau cele** care **îşi** caută hrana pe pămînt plat. Altora, **îndeosebi păsările** de pădure, le plaoe clătinarea crengilor cînd **mănîncă,** deoarece îşi caută hrana **tocmai** în acele **crengi. Ce**lor dinții li se presară **hrana peste tot locul, iar ele ştiu s-o** găsească. Celorlalte **li se întind nişte grătare, atîrnate de sfori,** şi pe care se **aflâ mincarea, îndesată în troace mici** sau înfiptă pe bețe. **Păsările se apropie în zbor şi se leagănă pe** grătar, ciugulind. **încetul cu încetul** devin **încrezătoare,** şi pină la urmă nu **se mai ţin de** tipic, încît şi **cele care mănîncă** pe teren ferm, şi **cele învăţat*** cu **legănarea crengi**lor, zburdă pe aria **de hrănire** a **orătăniilor,** cea de **lingă** seră, unde m-ai **văzut azi dimineaţă.**

— Treaba de azi **dimineaţă am** socotitr-o mai curînd întimplătoare, decît **intenţionată.** — am spus eu.

— O fac cu **dragă** inimă cînd sînt de față, — a **replicat el,** — cu toate **că ar** putea s-o facă şi alții. Pentru **păsările** mai sfioase, cum **sînt** cele proaspăt sosite şi **cele de pădure, avem** locuri mai retrase, unde le punem **hrana. Pentru pă**sările mai prietenoase şi mai sociabile am **născocit chiar un** procedeu

foarte comod şi plăcut. Am în **casă o cameră, unde** de ferestre sînt fixate nişte **scîndurele, pe care pun** hrana. Oaspeţii înaripaţi se **apropie** de **bună voie** şi **iau** masa în faţa ochilor mei. De **aceea** am şi **preschimbat ca**mera în **cămară** şi păstrez acolo, **în dulapuri, ale căror despărţituri sînt** prevăzute **cu etichete, hrana alcătuită din grăunţe, sau care nu este expusă unei alterări rapide.**

— Camera din colţ, — am spus eu, — al cărei rost nu l-am înţeles. Scîndurelele le-am crezut policioare pentru ghivece de flori, cu toate că nu mi s-au părut destul de bune pentru acest scop.

— Păi atunci de ce n-ai întrebat ? — a replicat eL !

— Am avut de gînd, daT pe urmă am uitat, — am răspuns eu.

'5

— întrucît cele mai multe cîntătoare se hrănesc cu insecte, — şi-a continuat el expunerea, — nu e chiar de tot uşor să le prepari tuturora hrana. Deoarece însă o bună parte dintre ele, pe lîngă gîngănii, nu dispreţuiesc nici grăunţele, în cămară se găsesc toate seminţele de pe cîm- piile şi din pădurile noastre, şi cînd se epuizează sau se învechesc, le înlocuim cu altele proaspete. Păsărilor cărora nu prea le plac grăunţele, li se amestecă printre grăunţe resturi de la masa noastră : carne fragedă, fructe, bucăţele de ouă răscoapte, legume şi altele. Piţigoiul, dacă îşi face datoria, prinzînd insecte, şi mai cu seamă cînd îşi îngrijeşte puii, primeşte bucuros, drept răsplată, o bucăţică de slănină, după care se dă în vînt. Uneori presărăm şi zahăr. Apă se găseşte din belşug în grădină. în fiecare butoi este fixată pieziş o scîndurică, pe care păsările pot coborî pînă **la** apă. In tufişuri sînt nişte străchini de **piatTă,** în care turnăm apă, iar în desişul din partea nordică a grădinii se află un mic izvor, căruia i-am pus borduri de bolovani.

— Aveți așadar enorm de multă bătaie de cap cu aceşti locatari ai grădinii, — am spus eu.

— Te deprinzi uşor, — a răspuns el. — iar răsplata este foarte mare. Nici nu-ți vine să crezi cîtă experiență dobîndeşti, cînd îngrijeşti ani de zile în şir aceste zburătoare şi-ți arunci din cînd în cînd ochii asupra activității lor. Toate mijloacele

'5

născocite de oameni pentru a feri plantele de insecte, oricît de desăvîrşite ar fi şi cu oricît zel ar fi aplicate, rămîn neîndestulătoare, prin natura lucrurilor. Cîte mîini omeneşti ar trebui să lucreze pentru ca să descopere nenumăratele locuri în care se prăsesc insectele şi ca să aplice mijloacele de combatere ? Nici chiar locurile complet curățite nu prezintă certitudine pe timp mai îndelungat, şi trebuie mereu reexaminate. Insectele se înmulțesc şi se răspîndesc pe nesimțite şi cu repeziciune în cele mai diferite epoci, pe vrejuri, pe frunze, pe flori, sub scoarță. Cum li s-ar putea oare descoperi ouăle, ca să fie distruse pînă nu germinează ? Dăunătorii sînt adesea atît de mici, încît abia dacă-i putem descoperi cu ochiul liber, şi adesea se instalează în locuri greu accesibile, ca

bunăoară în vîrfurile cele mai proeminente ale celor mai subţiri creng: ale copacilor Adesea, stricăciunea s-a produs ou cea mai mare repeziciune, chiar dacă eşti încredinţat că ai fost cu ochii-n patru îrutoate ungherele grădinii, că n-ai lăsat neluat în seamă nici unul şi că ţi-ai îndemnat oamenii să scotocească în mod cît mai amănunţit cu putinţă. Această treabă i-a dat-o Dumnezeu ca sarcină neamului păsăresc şi cu osebire celui al păsărilor mici şi cîntătoare, şi într-adevăr, numai neamu. păsăresc îi face faţă pînă la capăt. Toate însuşirile insectelor, despre care am vorbit, numărul lor imens, dimensiunile lor infime, prezenţa lor ascunsă şi în sfirşit înmulţirea lor rapidă, nu le ocrotesc împotriva păsărilor. Să vorbim mai întîi despre numărul lor imens. Toate păsările cîntătoare, chiar dacă mai tîrziu mănîncă grăunţe, îşi hrănesc puii cu omizi, insecte, rime, şi întrucît aceşti pui cresc foarte repede şi mănîncă fără încetare, o singură pereche aduce în cuib, într-o singură zi, o cantitate considerabilă de gîngănii, dar- mite o sută de perechi în zece, în paisprezece, în douăzeci de zile. Atîta le trebuie puilor pînă învaţă să zboare. Şi toate locurile, oricît de numeroase ar fi, sînt scotocite de harnicii părinţi. Să vorbim apoi despre dimensiunile infime ale insectelor. Oricît de mici ar fi ele sau larvele şi ouăle lor, tot sînt descoperite de ochii ageri, iscoditori, ai unei păsări. Ba chiar unele păsări, ca scorţarul sau pitulicea, n-au voie să le aducă puilor lor decît fărîme minuscule de hrană, pentru că ei înşişi, cînd ies din găoace, au deabia mărimea linei muşte sau a unui păianjen mic. Să trecem în sfîrşit la camuflarea şi inaccesibilitatea domiciului insectelor : aceşti doi factori nu le apără de ciocul păsărilor, atunci cînd păsările au nevoie de hrană pentru puii lor sau pentru ele însele. Ce oare ar putea fi inaccesibil pentru o pasăre ? Ea se avîntă pînă la crengile cele mai de sus, se anină de coajă şi o sfredeleşte, răzbeşte prin tufişurile cele mai dese, ţopăie în ţărînă, şi se strecoară chiar şi pe sub bolovani şi prin grohotiş. Odată, într-o iarnă, cînd crengile îngheţate păreau de piatră, am văzut o gheonoaie pestriţă care izbea violent cu ciocul într-o asemenea creangă, ca să-şi scoată din ea hrana. In treacăt fie zis : gheonoaiele mai şi semnalează astfel crengile putrezite şi năpădite de vermină şi care trebuie aşadar să fie înlăturate. In sfîrşit,

acţiunea neprevăzută şi fulgerătoare a omizilor, pe care omul o descoperă prea tîrziu, nu poate avea loc, deoarece păsările sînt pretutindeni cu ochii-n. patru şi o împiedică la timp. — După o pauză, bătrinul a continuat : — In ce măsură aceste vieţuitoare sînt create anume pentru gîngănii reiese din observaţia că-şi împart între ele treaba. Piţigoiul albastru şi piţigoiul de brădet ştiu să găsească ouăle omizii inelare şi ale altor specii de omizi, depuse sub scoarţă în vîrfurile cele mai proeminente ale crengilor; piţigoiul moţat cercetează cu atenţie interiorul coroanei copacului ; scorţarul ia copacii la rînd şi, coborînd pe trunchiul fiecăruia, scoate ouăle ascunse ; cintezoiul, căruia îi place să-şi instaleze cuibul în conifere, ceea ce ne face să avem şi astfel de arbori în grădină, coboară şi el bucuros din copaci şi se ia pe urmele gîndadlor şi ale altor gîngănii, fiind ajutat şi chiar întrecut de presuri, pitulici, măcâ- leandri, care-şi caută şi-şi găsesc hrana pe pămînt, sub verze şi în tufişuri. Păsările nu se stânjenesc unele pe altele şi nu-şi reduc activitatea de necrezut, ba chiar par mai degrabă să se îndemne unele pe altele. N-am întreprins anume asemenea observaţii, dar atunci cînd trăieşti ani de-a rîndul printre aceste vieţuitoare, observaţia rezultă de la sine. — După altă pauză a continuat: — Comportarea acestor vieţuitoare mi-a sugerat şi o idee ciudată, sau, mai bine zis, mi-a întărit-o, căci o aveam de mult Tuturor realităţilor importante, Dumnezeu le-a alăturat nu numai faptul că sîntem conştienţi de valoarea lor, d şi un anumit farmec, datorită căruia pătrund în mod plăcut în fiinţa noastră. Acestor mici vieţuitoare atît de folositoare le-a dăruit, pot să spun, glasul de aur, faţă de care nici omul cel mai nesimţitor nu este destul de nesimţitor. In grădina noastră am resimţit mai multă plăcere dedt, uneori, în sălile în care este executată muzica cea mai magistrală. Ce-i drept, pasărea cântă -şi într-o colivie, deoarece pasărea este uşuratică, se sperie foarte tare, se teme, dar uită repede spaima şi teama, sare pe OTice obiect care poate să-i susţină pidoarele, şi-şi fredonează acolo cîntecul pe care l-a învăţat şi pe care îl repetă într-una. Cînd este prinsă de tînără, sau chiar la o vîrstă mai înaintată, uită de sine, îşi uită şi dntecul, ajunge să ţopăie încolo şi încoace într-un spaţiu restrîns, cu toate că altminteri are nevoie de unul

mare, şi-şi cîntă melodia, dar acum acest cîntac este un cîntec al obişnuinţei, nu al plăcerii. Avem în grădină o colivie uriaşă, fără sîrmă, fără stinghii şi fără uşiţe, unde pasărea cîntă, copleşită de extraordinara bucurie căreia i se dăruieşte atît de lesne, o colivie în care putem asculta îngemănarea multor glasuri, ceea ce într-o cameră n-ar fi fost dedt larmă, şi, in

sfîrşit, o colivie în care putem privi apucăturile domestice ale păsărilor, precum şi gesturile . lor, atît de variate, şi capabile adesea să smulgă un zîmbet chiar şi celui mai serios observator. Acest mod al nostru de a creşte păsări într-o grădină n-a fost imitat Oamenii nu sînt insensibili faţă de_ frumuseţea păsării şi faţă de muzicalitatea ei; ha chiar aceste două însuşiri sînt neno-ţ rocirea păsării. Oamenii vor să le guste, vor să le guste de foarte aproape, şi deoarece nu pot făuri, ca noi, o colivie cu sîrme şi stinghii invizibile, în care ar putea urmări, adevăratul mod de viaţă al păsării, construiesc una cu| sîrme şi stinghii vizibile, în care pasărea este închisă şi-şi jj întâmpină moartea timpurie cîntînd. In felul acesta ei nu? rămîn nesimţitori faţă de glasul păsării, dar rămîn nesimţitori faţă de suferinţa ei. La aceasta se mai adaugă şi fap-[1] tul că omului, mai cu seamă la vlrsta copilăriei, îi face plăcere, datorită slăbiciunii şi înfumurării lui, să prindă, prin isteţime şi iscusinţă, şi să ţină în captivitate, păsări, adică nişte făpturi care, prin capacitatea lor de a zbura şi prin iuţeala lor, nu par subordonate puterii lui. De aceea, prinderea păsărilor a fost, din timpuri străvechi, o plăcere, mai ales pentru tineri, dar trebuie să spunem că este o plăcere foarte crudă, care de fapt ar trebui dispreţuită. Bineînţe-les, încă şi mai cumplit şi mai detestabil este să prinzi păsări cîntătoare nu de dragul /iersului, ci să le prinzi şi sfl le ucizi ca să le mănînci Cele mai nevinovate şi uneori şi cele mai frumoase vieţuitoare, care ne desfată prin cînte- cul lor fermecător şi prin drăgălăşenia lor, şi care ne fac numai şi aumai bine, sînt urmărite ca nişte răufăcătoare, sînt de cele mai multe ori împuşcate, atunci cînd dau ascultare instinctului lor de întovărăşire, sau spînzurate, atunci cînd vor să-şi potolească foamea chinuitoare. Şi toate acestea se întîmplă pentru a satisface nu o nevoie imperioasă, ci o plăcere sau o toană. Ar fi de necrezut, dacă n-am şti că totuşi lucrurile se petrec aşa, din lipsă de chibzuinţă

sau.[1] din obişnuinţă. Dar asta dovedeşte tocmai cît de departe sîntem încă de adevărata civilizaţie. De aceea, la unele popoare sălbatice, sau la altele, care nu ştiau să-şi înfrâneze lăcomia, sau care nu puteau încă să-şi folosească în chip mai nobil puterile, nişte oameni înţelepţi au creat cîte o suprestiţie, menită să salveze o anumită pasăre, numai de dragul frumuseţii sau utilităţii ei. Aşa a devenit rândunica pasăre sacră, care aduce binecuvîntare casei unde poposeşte şi pe care, dacă o răpui, săvîrşeşti un păcat. Şi cu greu se găseşte o pasăre mai vrednică de o asemenea cinste decît rîndunica, zburătoarea atît de frumoasă şi care aduce .foloase incalculabile. Aşa a fost pusă şi barza sub ocrotire divină, iar graurilor le atârnăm căsuţe de lemn în copacii noştri. Trag nădejde că, atunci cînd vecinilor noştri li se vor deschide ochii cu privire la succesul şi la foloasele creşterii păsărilor cîntătoare, vor începe şi ei, poate, să ne imite, deoarece sînt cu osebire sensibili la succese şi la foloase. Dar mai cred şi că autorităţile noastre n-ar trebui să minimalizeze problema, că ar fi bine să promulge o lege aspră împotriva prinderii şi uciderii păsărilor cîntătoare, şi că legea ar trebui aplicată cu tact, dar şi cu străşnicie. Atunci neamului omenesc i s-ar păstra neatinsă o desfătare sacră, am străbate ţările ca pe nişte grădini frumoase, iar adevăratele grădini ar fi înviorătoare, n-ar avea de suferit în nici un an, iar în cei deosebit de nefericiţi n-ar înfăţişa priveliştea unei desfrunziri totale şi a unei întristătoare pustiiri. N-ai vrea să le priveşti un pic pe prietenele noastre înaripate ?

'5

— Cu dragă inimă, — i-am răspuns.

Ne-am sculat de pe laviță şi am pornit înapoi, mai către fundul grădinii.

Ciripitul pe mai multe voci, auzit în grădină, şi dntul limpede din apropierea noastră, care, în după-amiaza din ajun, cînd îl auzisem în cameră, sunase cam ciudat, mi s-au părut acum întru totul îmbietoare, ba chiar vrednice de respect, încît atunci cînd am văzut o pasăre strecurîndu-se printre crengi sau fugind pe o alee acoperită cu nisip, am resimţit un fel de bucurie. Însoţitorul meu m-a condus la un tufiş, a arătat cu degetul interiorul lui şi mi-a spus :

—■ Priveşte !

I-am răspuns că nu văd nimic.

- ■ ■ ■

— Priveşte mai atent, — a spus el, îndreptîndu-şi diiB nou degetul într-acolo.

Am văzut atunci un cuib, sub o împletitură de mărăcini extrem de deasă, care fusese înjghebată în tufiş. In cuib saj afla o guşă-roşie, judecind cel puţin după spinare. Nu şi-a^ luat zborul, d s-a mulţumit să-şi întoarcă un pic capul spre;. noi, şi-a îndreptat căutătura în sus şi ne-a privit, cu ochii ei negri,

strălucitori, netemătoare şi încrezătoare.

— Această guşă-roşie, numită uneori şi măcăleandruj cloceşte, — a spus însoţitorul meu. — Este o căsătorie tîri [zie, precum se întîmplă adesea. Vin în vizită la cuib di ; cîteva zile încoace şi îi pun pe aproape cîte o larvă a gărS găriţei de făină. Pişichera ştie asta, de aceea mă şi întreabă! de larvă şi nu se teme de străinul care e cu mine.

Intr-adevăr, mica făptură a rămas liniştită în cuib* Conversaţia şi privirile noastre n-au tulburat-o.

— De fapt, trebuie să fim cinstiţi cu păsările, — aş spus amfitrionul meu, — dar n-am nici o larvă la mine şB de aceea te rog pe tine, Gustav, să te duci în casă şi să-mffi aduci una.

Tînârul s-a întors numaidecît şi s-a îndreptat grabnia spre casă.

între timp, însoțitorul meu m-a mai condus o bucată! de drum şi mi-a arătat într-un alt tufiş, sub mărăcini, urtj cuib în caie se afla o presură.

— Asta s-a aşezat pe pui, cărora abia le-a crescut pri-l mul puf, şi îi încălzeşte, — a spus însoţitorul meu. — N J poate să se depărteze prea mult de ei, şi de aceea cea mai mare parte a hranei o aduce tatăl puilor. Peste cîteva zilei însă, vor fi destul de măricei ca să-şi scoată capul de subj mama lor, chiar dacă ea se aşează din cînd în cînd peste eil

'5

Nici presura nu şi-a luat zborul la apropierea noastră,j ci ne-a privit liniştită.

însoțitorul meu mi-a mai arătat astfel şi alte cîteva cui-j buri cu pui, care, dacă erau singuri, la zgomotul apro-j pierii noastre, şi-au deschis larg ciocurile galbene, aştep-j țîndu-şi hrana. în alte două cuiburi se aflau mame, care,] cînd ne-am

apropiat, nu şi-au luat zborul. în trecere an* mai dat de altul, în care părinţii îşi hrăneau puii, şi nu şi-au întrerupt treaba, ci s-au apropiat de noi filfiind şi şi-au hrănit puii în prezenţa noastră.

— Ţi-am arătat acum cuiburi încă locuite, — a spus amfitrionul meu, —r dar cele mai multe s-au şi golit, tineretul a

început să zburde prin grădină dînd din aripi şi face exerciţii pentru călătoria de toamnă. Cuiburile sînt mai numeroase decît se bănuieşte ; le vizităm numai pe cele ceva mai accesibile.

Intre timp a sosit şi Gustav cu larva cerută şi i-a pus-o bătrlnului în palmă. Acesta s-a dus înspre tufişul în care se afla cuibul măcăleandrului, şi a pus larva pe poteca de alături. N-a

apucat bine să se depărteze şi să se reîntoarcă la noi, care aşteptam pe aproape, şi măcăleandrul s-a ş‘ strecurat pe sub crengile cele mai de jos ale tufişului, s-a ’ repezit spie larvă, a înhăţat-o şi a luat-o la goană, înapoi în tufiş.

M-am simţit profund înduioşat de această întimplare. Amfitrionul meu a fost în acea clipă, în ochii mei, un om

'5

înțelept, care coboară pînă la nivelul unei făpturi inferioare.

Tînărul Gustav era şi el foarte vesel şi-şi manifesta bucuria cînd se uita într-un tufiş şi vedea un sălaş. M-am convins astfel că plăcerea copiilor de a distruge cuiburile păsărilor prin sustragerea ouălor sau a puilor, precum şi prinderea păsărilor în general, nu este înnăscută, ci că această pornire de a

distruge, atunci cînd este prezentă, a fost iscată şi călăuzită pe acest făgaş de către părinţi sau educatori, şi că, printr-o creştere mai bună, poate să se transforme în contrariul ei.

Am pornit mai departe. într-un molift mic, aflat la marginea grădinii, mi-au mai arătat sălaşul unei cintezc, clădit pe trunchi, în împletitura unor ramuri şi crengi, parte

'5

crescute natural, parte introduse artificial. Pe alți copaci am văzut şi păsări care se strecurau din şi în găvanele atîmate. însoțitorul meu a spus că, dacă aş sta mai multă vreme la el, aşa începe să înțeleg chiar şi deprinderile păsărilor.

Am replicat că din drumețiile mele pe munți şi din studiile mele anterioare din domeniul ştiințelor naturii, cunosc o

mulțime de asemenea lucruri.

— Acelea reprezintă totuşi cu mult mai puțin, — a spus amfitrionul meu, — decît ceea ce ne însuşim printr-o conviețuire pe viu.

O seamă de cuiburi, agăţate în copaci cu ajutorul unor frînghii împletite din nuiele şi despre care se ştia că ni; mai sint locuite, au fost date jos şi desfăcute, ca să văd cum sînt amenajate. Fiecare din ele era un simplu găvan, alcătuit din două piese pe jumătate cave, care puteau fi strînse laolaltă cu ajutorul unor inele, înşurubabile mai slab sau mai tare.

— Nici o pasăre cintătoare, — a spus însoţitorul meu, — nu

intră într-un cuib vechi, clădit mai de mult fie de ea însăşi, fie, de o altă zburătoare, ci îşi înjghebează în fiecare primăvară un cuib nou. De aceea am pus să se confecţioneze găvanele din două părţi, ca să le putem desface uşor şi să putem scoate din ele cuiburile vechi. Această alcătuire este foarte propice şi pentru curăţirea găvanelor, deoarece, atunci cînd sint nelocuite, se oploşesc în el® tot felul de gîngănii, iar pasărea se fereşte de murdărie şi de aer viciat şi nu şi-ar face sălaş într-un găvan jegos. Către sfîrşitul iernii, cînd începe să se presimtă primăvara, dăm jos toate aceste găvane, le curăţăm cu cea mai mare grijă şi le reparăm, lama le lăsăm în copaci, pentru ca unele păsări care nu pleacă să-şi găsească adăpost în ele. **Cuiburile** vechi le defibrăm, iar către primăvară împrăş- **tiăm** în grădină fibrele, pentru ca familiile să-şi găsească materialul trebuincios locuinţelor lor.

In trecere am zărit şi stinghiile de coborît în butoaiele cu apă, iar în tufiş am dat de pîrîiaşul susurător.

în timp ce ne înapoiam spre casă, însoţitorul meu a spus :

— Mai e un soi de oaspeţi, pe care îi hrănesc, nu pentru c& mi-ar fi de folos, ci pentru ca să nu-mi facă pagubă, încă din prima epocă a şederii mele aici, cînd am plantat o pepinieră dă pomi fructiferi, adică **o** grădiniţă în care erau cultivaţi puieţi de altoi, am băgat de seamă că iarna scoarţa puieţilor era mîncâtă, şi tocmai cea mai bună şi mai fragedă scoarţă de pe puieţii cei mai aleşi. Răufăcătorii au fost identificaţi, în parte prin urmele lăsate de ei în zăpadă, şi în parte pentru că au fost prinşi asupra faptului: erau iepuri. I-am gonit, dar în zadar, fiindcă s-au întors, şi apoi nici nu putea să stea cineva de strajă zi şi noapte la pepinieră. Atund mi-sm zis că bieţii hoţi îmi mănîncă scoarţa numai pentru că n-au ceva mai bun, căci dacă ar fi avut, nu s-ar fi atins de scoarţă. Aşa încît am început să culeg toate deşeurile de varză şi de alte plante asemănătoare, rămase în grădină sau pe ogoare, le-am păstrat în pivniţă şi le-am pus treptat, pe vreme de ger sau de zăpadă abundentă, pe terenurile din afara grădinii. Gestul mi-a fost răsplătit: iepurii au mîncat din ele şi ne-au lăsat în pace pepiniera. Pînă la urmă, după ce au descoperit masa îmbelşugată, musafirii s-au tot înmulţit, şi întrucît se mulţumeau cu ce era mai prost, chiar şi cu cocenii groşi ai verzei, pe care îi puteam procura lesne de pe ogoarele noastre şi de pe cele ale unor megieşi, nu m-au mai preocupat, şi am continuat să-i hrănesc. Ii priveam adeseori din pod, prin lucarnă, cu luneta. Sînt nostimi : vin în goană, de departe, se zgîiesc bănuitori la hrana uşor accesibilă, se ridică în două labe, ţopăie, dar pînă la urmă nu se pot abţine să se năpustească şi să înfulece- de zor ploconul, la care, vara, nici nu s-ar fi uitat. Unii oameni, ştiind că pe aici vin numeroşi iepuri, au pus capcane. Dar întrucît i-am pîndit cu mare atenţie şi am poruncit să fie îndepărtate capcanele, şi întrucît am şi interzis trecerea peste ogoarele noastre şi i-am tras la răspundere pe cei prinşi cu mîţa-n sac, lucrurile s-au potolit. Nişte ticăloşi au întins în apropierea noastră şi laţuri pentru prinderea păsărilor; dar aproape fără nid un folos, fiindcă păsările aveau în grădina noastră hrană foarte bună şi nu s^au lăsat ademenite de momeala străină. De aceea, prada, ca număr de păsări, n-a fost nidodată mare, şi cu oarecare pază şi supraveghere, pe care am instituit-o încă din primii ani, am izbutit să facem ca această ticăloşie să şi înceteze foarte curînd.

Bătrînul m-a poftit să intru în casă şi să văd camera cu hrană pentru păsări.

In timp ce ne îndreptam într-acolo a spus :

— Printre duşmanii dătătoarelor se numără şi pisicile, dinii, dihorii, nevăstuidle, păsările de pradă. împotriva acestora din urmă le apără mărăcinii, precum şi găvanele cuiburilor, iar cîinii şi pisicile sînt dresaţi în casa noastră în aşa fel încît ori nu calcă In grădină, ori sint în depărtaţi cu totul.

între timp am ajuns în casă şi ne-am dus in camera din colţ,

în care văzusem numeroasele sertăraşe. însoţitorul meu mi-a arătat proviziile, scoţînd sertăraşele şi ex- punîndu-mi grăunţele, şi mi-a spus că hrana care nu este alcătuită din grăunţe, precum ouăle, pîinea, slănina, se scoate la nevoie din cămara de alimente a casei.

— Vecinii mei au fost de părere, — a spus însoţitorul meu,

— că, pe lîngă munca necesară pentru întreținerea păsărilor cîntătoare, nici cheltuielile făcute cu hrănirea lor nu sînt compensate de foloasele obținute. Dar n-au dreptate. Munca este o plăcere, lucru de care cel ce intră în horă își dă seama curînd, după cum iubitorul de flori nu cunoaşte munca, ci doar îngrijirea, care, în plus, cere, la flori, cu mult mai multă activitate decît creşterea păsărilor în aer liber. Cheltuielile, ce-i drept, nu sînt chiar neînsemnate ; dar dacă vînd numai fructele de soi ale unui singur prun, pe care, mulțumită păsărilor, omizile nu l-au mîncat, prețul de vînzare acoperă pe deplin cheltuielile făcute cu hrănirea cintătoarelor. Cîştigul este, bineînțeles, cu atît mai mare, cu cît sînt mai de soi fructele cultivate în grădină. în plus, vecinii mei sînt greu de înduplecat sâ cultive fructe de soi pe aceste meleaguri, deoarece socotesc că o asemenea cultură nu este cu putință. Noi, însă, trebuie să le arătăm că este cu putință, înfățişîndu-le fructele şi dîndu-le să le guste, şi trebuie să le arătăm că mai şi rentează, punîndu-le sub ochi scrisori ale partenerilor noştri comerciali, care ne-au cumpărat fructele. Le mai cedăm şi puieți din pepiniera noastră şi îi învățăm cum şi în ce loc să-i sădească. — După o pauză a continuat : — Dacă mai vine un an ca cel de acum cinci ani... A fost un an păcătos, cu arşiță şi cu ploaie prea puțină, iar omizile au ros cu nemiluit^. Pomii din Rohrberg, din Re- gau, din Landegg şi din Pludem au rămas ca nişte tîmuri, iar flamurile sure ale cuiburilor de omizi atârnau de crengile ponosite. Grădina noastră era nevătămată şi de un verde închis, chiar şi fiecare frunză şi-a păstrat zimțuirea şi ascuțirea naturală. Dacă, ferească Dumnezeu, ar mai veni un asemenea an, vecinii mei ar mai trage un pic de învățătură de minte, pe care n-au tras-o prima dată.

Intre timp am văzut grăunţele şi organizarea, am întrebat cîte ceva şi am cerut şi unele explicaţii. Apoi am ieşit din încăpere. Cînd am ajuns pe culoar, îndreptîndu-ne către camera lui Gustav, bătrînul mi-a spus :

— Se înţelege că se mai pripăşesc pe aici şi specii nefolositoare : leneşe, sau certăreţe. O mare scandalagioaică este vrabia, tăvăleşte în cuiburi străine, se ia la harţă cu toate zburătoarele, şi dă iama în seminţele şi în dreşele noastre. Dacă vrăbiile nu sînt prea numeroase, le Las în plata Domnului, ba chiar le mai şi presar niscai grăunţe. Dacă însă se înmulţesc prea de tot, le vin de hac cu puşca pneumatică, şi le alung la ferma de jos. Un duşman aprig s-a dovedit a fi pieptănuşul. Zbura spre stupină şi-mi înhăţa albinele. Nu i-am găsit alt ac de cojoc decît să-l ucid fără milă cu puşca pneumatică. Am instituit o pază aproape regulată şi am continuat pînda pînă cînd a bătut în retragere. Pieptănuşii erau atît de isteţi, încît ştiau unde e primejdia, şi se duceau la hambare, la atelierul de dulgherie al fermei şi la cărămidărie, unde se află, sub acoperiş, cuiburile mari de viespi. De aoeea, ca să atragem aceste păsări intr-acolo, nu distrugem, la fermă şi în alte locuri mai depărtate, cocoloaşele cenuşii ale unor asemenea cuiburi, instalate pe sub riglele şi căpriorii acoperişurilor sau sub streşini.

Intre timp am ajuns în culoarul camerelor de oaspeţi, la uşa care ducea în locuinţa lui Gustav. Amfitrionul meu a întrebat dacă n-aş vrea să arunc acum o privire în acea locuinţă. Am intrat.

Locuinţa era alcătuită din două încăperi : o cameră de lucru şi un dormitor. Amîndouă erau în cea mai bună rinduială, ceea ce se întîmplă rar în asemenea camere. Altminteri, mobilierul lor era foarte simplu : dulapuri pentiu cărţi, ustensile de scris şi de desenat, o masă, dulapuri pentru haine, nişte scaune şi patul. Tînărul a cam roşit, văzînd un străin în locuinţa sa. Am plecat numaidecît, iar locatarul, nevrînd să ne mai însoţească, ci să rămînă în camerele în care mai avea treabă, ne-a făcut a.cea uşoară şi distins» **plecăciune, pe care o observasem la el şi în ajun.**

— Acum poţi să vizitezi şi camerele de oaspeţi, — a spus însoţitorul meu. — După aceea se cheamă că ai văzut toate încăperile casei noastre.

Am acceptat. A scos din buzunar un clopoţel de argint j **ţi a sunat**

Peste puţin s-a ivit o servitoare, căreia i-a cerut cheile , **camerelor. Ea le-a adus, atîrnate de un inel,** de pe **care puteau fi scoase una cîte una. Pe fiecare era** gravat numă**rul camerei respective. Amfitrionul meu** i-a dat drumul **slujnicei, apoi mi-a deschis, una după alta,** camerele. Erau **absolut identice între ele: la fel de mari,** fiecare cu cîte **două ferestre, şi fiecare cu mobilier la fel** ou al meu.

— **După cum vezi, — a spus el, —** nu sîntem prea ne-

ospitalieri în casa noastră : încă de cînd am durat-o am **contat pe oaspeţi. Intr-un caz extrem putem** adăposti aici **chiar mai mulţi decît numărul de camere de** oaspeţi, pu- , **nînd dte doi într-o cameră şi folosind şi alte** camere, mai **cu seamă cele de la parter. Dar de cînd** există casa, cazul **extrem nu s-a ivit.**

Cînd am ajuns în partea dinspre răsărit a casei, adică în partea opusă locuinței mele, a deschis o uşă, prin care n-am intrat într-o cameră, ca pînă atunci, ci în trei, foarte frumos mobilate şi foarte agreabile. Prima era o cameră pentru un slujitor, sau mai degrabă pentru o slujnică, «, deoarece arăta întocmai ca odaia în care locuiau slujnicele mamei. Se aflau aici dulapuri mari de haine, paturi ascunse de perdele de stambă verde, şi zăceau vraişte tot felul de lucruri, ca în camera slujnicelor mamei. In celelalte două încăperi nu se vedeau asemenea lucruri, ci, dimpotrivă, acolo domnea o ordine îxemplară, deşi, după în»- făţişare, păreau menite pentru femei. In prima, mobilierul era de lemn de mahon, iar în a doua de.lemn de cedru, în ambele camere se aflau mese frumoase şi scaune cu tapiţerie moale. Pe jos erau întinse covoare moi, între ferestre erau atîrnate oglinzi înalte, în plus se mai afla în fiecare cameră cîte o oglindă în trei canaturi, lîngă ferestre erau măsuțe de lucru, iar în colţul fiecărei camere se afla, înconjurat ermetic de nişte perdele albe, un pat. Fiecare încăpere avea câte o etajeră pentru flori, iar pe pereți I cîteva tablouri.

După ce mi-am aruncat ochii.prin aceste camere/ însoțitorul meu a deschis, cu ajutorul unui buton, o uşă secretă, şi m-a condus într-o a patra cameră, mai mică şi cu o singură fereastră. Odăița era foarte frumoasă. Avea un tapet de mătase de un trandafiriu cald, cu desene de o culoare ceva mai închisă. De-a lungul tapetului de mătase roz pal era o canapea tapisată cu mătase de un cenuşiu deschis, tivită cu paspoal de un verde mat. în cameră mâi erau şi scaune tapisate la fel. Mătasea, cu desene cenuşii pe fond tot cenuşiu, contrasta in mod plăcut cu rozul pereților, făcînd aproape impresia că vezi nişte trandafiri albi alături de alţii roşii. Benzile verzi aminteau de frunza verde a trandafirilor. în unul din colţurile din fund ale camerei se afla un cămin, de culoare tot cenuşie, dar mai închisă, cu dungi verzi la chenare şi cu profilaţii de aur foarte înguste. în faţa canapelei şi a scaunelor se afla o masă, al cărei blat era de marmură cenuşie, de aceeaşi culoare ca cea a căminului. Picioarele mesei şi cele ale scaunelor, precum şi ramele canapelei şi ale celorlalte mobile erau făcute din frumosul lemn

vioriu de ştir, dar lucrat atît de fin, încît nicăieri nu bătea la ochi. La fereastra încadrată de perdele de mătase cenuşie, care dădea, pe sub bolţile verzi ale unor copaci, spre peisaj şi spre munţi, se afla o măsuţă din acelaşi lemn, un scaun cu tapiseria mai bombată, şi un taburet, de parcă aici ar fi fost locul de odihnă al unei femei. Pe pereţi atîmau doar patru tablouri mici în ulei, identice între ele ca mărime şi înrămare. Pe jos era întins un covor verde, de preţ, a cărui culoare simplă nu se deosebea decît foarte puţin de verdele paspoalului. Vătraiul şi celelalte ustensile ale căminului aveau roînere aurite, iar pe masă se afla un clopoţel de aur.

Nici un indiciu nu dovedea că încăperea este locuită. Nid o mobilă nu era urnită din loc, pe covor nu se vedea nici o cută, iar în perdelele ferestrei nid un fald.

După ce am privit un timp, cu uimire, camera, însoţitorul meu a deschis din nou uşa secretă, care nu se putea vedea nici din interiorul camerei, şi m-a condus afară. **In** odăiţa roz

n-a scos nici **o** vorbă, şi nid eu. Nici după ce am străbătut şi celelalte camere, pe care le-a încuiat în urma noastră, nu mi-a vorbit nimic despre scopul acestei locuințe, iar eu, fireşte, n-am putut să-i cer să mi-1 spună.

Cînd am ajuns afară, pe culoar, a spus :

— Acum mi-ai văzut întreaga casă ; dacă mai treci în viitor pe aici sau ivi aduci aminte de ea cînd eşti departe, ai să ştii cum arată pe dinăuntru.

La aceste cuvinte şi-a vîrît inelul cu chei în unul din I buzunarele ciudatului său surtuc.

— Este o imagine, — am replicat eu, — care mi s-a i întipărit adine şi pe care n-o voi uita prea curînd.

— Mi-am cam închipuit, — a răspuns el.

Cînd am ajuns în apropierea camerei mele, mi-a dat i bunăziua, spunînd că mi-a răpit prea mult timp şi că nu] vrea să-mi mai răpească, ca să nu mă mai obosească. 1

I-am mulţumit pentru amabilitatea şi serviabilitatea cu 1 care mi-a dăruit o parte a zilei ca să-mi arate casa şi gos-] podăria, şi ne-am despărţit. Mi-am scos cheia din buzunar 1 şi mi-am deschis camera, ca să intru, în timp ce pe el 1 l-am auzit cum coboară scara.

Am rămas pînă spre seară în camera mea de oaspeţi, | atît

pentru că eram ostenit şi aveam într-adevăr nevoie de oarecare odihnă, cît şi pentru că nu mai voiam să-mi stînje- ■ nesc amfitrionul.

Seara m-am mai plimbat un pic pe ogoarele din afara grădinii şi m-am întors abia la ora cinei. Am învăţat cu acest prilej să-mi deschid şi să-mi închid singur grilajul.

Nu mai venise nici un alt musafir, aşa că la cină, ca şi la prînz, au luat parte numai amfitrionul meu, Gustav şi eu. Am stat de vorbă despre tot soiul de nimicuri, ne-am despărţit curînd*, eu m-am dus în camera mea, am mai citit, am scris, şi în cele din urmă m-am dezbrăcat, am stins luminarea şi m-am culcat. *

Dimineața următoare a fost din nou splendidă şi senină. Am deschis ferestrele, am lăsat să năvălească în cameră mireasma şi aerul, m-am îmbrăcat, m-am înviorat spălîndu-mă cu apă din belşug, şi înainte ca soarele să fi putut suge măcar o singură picătură de rouă, m-am şi înființat în sufragerie, cu ranița în spinare, cu pălăria şi cu bastonul de lemn de porumbar în mînă. Bătrînul şi Gustav mă şi aşteptau.

După ce am luat micul dejun, în timpul căruia, în ciuda invitației, nu-mi lepădasem ranița, am mulțumit încă o dată pentru marea amabilitate şi cordialitate cu care am

fost primit aici, mi-am luat rămas-bun şi mi-am văzut de drum.

Bătrînul şi Gustav m-au petrecut pînă la poarta zăbrelită a grădinii. Bătrînul a deschis, ca să mă lase să ies, după cum cu două zile înainte îmi deschisese ca să-mi îngăduie să intru. Amîndoi au ieşit împreună cu mine, pe poarta deschisă. Cînd am ajuns pe terenul acoperit cu nisip dinaintea casei, învăluiţi de mireasma trandafirilor, amfitrionul meu a spus :

— Cu bine ! Mergi sănătos ! Noroc ! Noi ne întoarcem, prin grilajul acesta, la viaţa noastră la ţară şi la îndeletnicirile noastre. Dacă mai treci cîndva prin apropiere şi-ţi

face plăcere să ne vizitezi, te primim cu drag. Dar dacă drumul dumitale nu trece pe aici şi vii totuşi anume la noi, ca să ne faci o vizită, ne-am bucura mult de tot. Nu este o vorbă goală dacă spun că ne-am bucura ; n-am folosit o simplă formulă de politeţe, ci am exprimat un adevăr. Dacă te trage inima, vino să stai în casa asta cît pofteşti, şi rînduieşte-ţi viaţa aici cît de slobod doreşti, după cum şi noi ne-o rînduim cît de slobod dorim. Ar fi bine să ne anunţi dinainte cînd vii, eventual printr-un mesager, pentru că uneori, nu prea des, sîntem totuşi plecaţi.

— Sînt încredinţat că, dacă mai vin, mă primiţi cu prietenie, — am răspuns eu, — fiindcă aşa spuneţi, iar felul dumneavoastră de a fi mi-a creat convingerea că nu sînteţi în stare să faceţi, din politeţe, o afirmaţie nesinceră. Nu prea îmi dau seama care e motivul invitaţiei, dar de vreme ce o formulaţi, o accept cu dragă inimă şi vă mărturisesc că vara viitoare, chiar dacă drumul meu obişnuit nu mâ va aduce încoace, voi revent anume pe aceste meleaguri şi în această casă, ca să stau cîtva timp aici.

— Aşa să faci, şi ai să vezi că eşti binevenit, — a spus el, — chiar dacă-ţi prelungeşti şederea la noi.

— S-ar putea să vin, — am răspuns eu, — şi acum : rămîneţi cu bine.

— Cu bine.

Cu aceste cuvinte mi-a întins mîna şi mi-a strîns-o pe a mea.

După ce mi-a dat drumul mîinii, i-am întins-o şi flăcăului Gustav, care mi-a apucat-o, dar n-a scos o vorbă, ci doar m-a privit prietenos.

După aceea ne-am despărțit. Ei s-au întors, prin grilaj, I spre casă, iar eu, cu pălăria pe cap, am coborît cărarea **pe** care urcasem cu două zile în urmă.

Mi-am pus acum întrebarea : la cine oare petrecusem# o zi şi două nopți ? El nu-mi ceruse să-i spun cum mia cheamă, nici nu-mi spusese cum îl cheamă pe el. N-an^B ' putut să-mi

dau răspuns la întrebare.

Şi mi-am văzut de drum. Spicele verzi răspîndeau acum,* în soarele de dimineaţă, raze învăpăiate, în tiiffp ce, cîndl | urcasem, stătuseră în umbra furtunii care ameninţa să sej ¡ dezlănţuie.

Pe cînd coboram printre ogoare, m-am mai uitat o datir
[îndărăt şi am văzut casa albă, luminată de soare, aşa cumj
|

o mai văzusem adeseori. Am mai putut desluşi şi culoarea! j
trandafirilor şi mi s-a părut că mai aud şi ciripitul nume-*]
[roaselor păsări din grădină.

Apoi m-am întors şi am coborît, pînă ce am ajuns In tufişul şi la împrejmuirea ţarinilor, unde, cu două zile înl urmă, mă abătusem de la drumul mare. Nu m-am putut | stăpîni să-mi mai întorc o dată privirea. Acum, casa nu se» mai vedea decît ca o pată albă, aşa cum o mai văzusen* adeseori în drumeţiile mele.

Am pornit înainte, pe drumul mare, spre ținta mea»

Pe primul bărbat pe care l-am întîlnit l-am întrebat aț cui e casa albă de pe colină.

— Ea fermierului- de la Asper, — a răspuns omul. —I Păi doar ai fost şi dumneata ieri la ferma Asper şi te-aiş plimbat cu proprietarul ei.

— Dar nu se poate ca proprietarul acelei case să fie® fermier ! — am exclamat eu, căci ştiam prea bine că, pe» aceste meleaguri, oricărui ţăran mai înstărit i se spunw

fermier.

— Asta n-a fost de la bun început proprietarul fermei* Asper, — a răspuns omul, — dar a cumpărat gospodăria Asper de la vechiul proprietar al fermei, iar casa care **sef** află în grădină şi ține de gospodăria Asper, el a clădit-ojj aşa că acum el e proprietarul fermei Asper, deoarece ăJ| vechi a

murit de mult.

— Păi n-are şi alt nume ? — am întrebat eu.

— Nu ; noi îi spunem : fermierul de la Asper, — a răsrg
puns el.

Mi-am dat seama că omul nu ştia nimic altceva despre amfitrionul meu şi nici nu se sinchisise niciodată de el, astfel că am renunţat la orice altă cercetare.

M-am mai întîlnit şi cu alţi oameni, de la care am primit acelaşi răspuns. Toţi judecau deandoaselea şi spuneau că imobilul din grădină ţine de gospodăria Asper. Aşa încît am hotărît să las deocamdată baltă investigaţiile, pînă cînd voi da de un om, de la care să pot obţine un răspuns mai ca lumea. •

Întrucît însă nu-mi plăcea numele de „fermierul de la Asper*

şi „ferma Asper“, i-am spus provizoriu, în gînd, casei în care se oficia un adevărat cult al trandafirilor : „casa cu trandafiri".

N-am mai întîlnit însă nici un om pe care să-l fi putut întreba încă o dată.

Văzîndu-mi mai departe de drum, am lăsat să mi se perinde în gînd întîmplările ultimei zile. îmi părea bine că dădusem, în casa aceea, de o curățenie şi o rînduială atît de desăvîrşite, cum nu mai văzusem pînă atunci decît în casa părintească. Am repetat în sinea mea tot ce-mi arătase şi-mi spusese bătrînul, şi mi-a trecut prin minte că m-aş fi putut purta mult mai bine, că la multe din întrebările puse aş fi putut da răspunsuri mai temeinice şi că în general aş fi putut spune lucruri mai ca lumea.

Meditațiile mi-au fost însă întrerupte. După ce am umblat cam un ceas pe drumul mare, am ajuns Ia colțul făgetului, despre care vorbiserăm cu două zile în urmă, adică cel care ținea de proprietățile amfitrionului meu şi în care desenasem cîndva un fag bifurcat. Drumul urcă un pic mai abrupt de-a lungul pădurii şi coteşte în colțul ei. Cînd am ajuns la cotitură mi-a ieşit în față o trăsură, care cobora încet, cu un sabot la o roată. Se prea poate ca trăsura să fi mers mai încet ca de obicei, deoarece pentru persoanele din ea prevederea devenise lege. în trăsura deschisă şi, datorită vremii frumoase, cu coşul strîns complet, se aflau două femei, una mai în vîrstă şi alta mai tînără. Amîndouă purtau voaluri, care le atîmau de pe pălării pînă pe umeri. Cea mai în vîrstă îşi trăsese voalul peste față, care, totuşi, voalul fiind alb, mai putea fi întrezărită. Cea mai tînără îşi răsfrînsese voalul de-o parte şi de alta a chipului, pe care îl expunea la aer. Le-am privit pe amîn-

două şi mi-am scos într-un tîrziu pălăria, în semn de salut; politicos. Ele au mulțumit cu amabilitate, iar trăsura a trecut dinaintea mea. în timp ce trăsura cobora muntele,! mi-am zis că, de fapt, chipul omenesc este poate cel mai¥ frumos obiect de desenat.

M-am uitat lung după trăsură, pînă s-a făcut nevăzută* la

cotul drumului. Apoi am luat-o înainte şi în sus, pe li-* ziera pădurii.

După trei ore am ajuns p! o colină, de unde, privim» înapoi, puteam să contemplu ținutul din care venisem. Aml văzut clar, cu luneta, pe care mi-o scosesem din raniță, uns punct alb casa în care îmi petrecusem ultimele două*M* nopți ; iar în spatele casei

am zărit munții. Ce mic era* acum punctul, în cuprinsul lumii mari !

Am ajuns curînd în localitatea în care, întrucît pînăB acum nu mă oprisem nicăieri, aveam de gînd să prînzesc, * cu toate că soarele mai avea de parcurs un mic arc pînăl deasupra creştetului.

Am întrebat şi în acea localitate de proprietarul casei® albe şi am descris-o cît am putut de bine. Mi s-a pomenit* de un bărbat care a îndeplinit cîndva înalte funcţii de stat,* dar mi s-au citat două nume : cel al baronului Von Risach* şi cel al unui oarecare domn Morgan. Am rămas astfel lai fel de nelămurit ca şi mai înainte.

A doua zi de dimineaţă am ajuns la masivul care era* ţinta drumeţiei mele şi în care hotărîsem să mă mut, de# pe celălalt masiv, trecînd printr-o porţiune de cîmpie. La# amiază am sosit la hanul pe care mi-1 alesesem drept lo->* cuinţă. Geamantanul meu sosise înaintea mea la han, unde* mi s-a spus că am fost aşteptat mai devreme. Am arătatei pricina întîrzierii mele, m-am instalat în camera reţintftă* dinainte, şi m-am apucat de treburile de care îmi propu** sesem să mă ocup în aceas^ parte a muntelui.

6. VIZITA!

Am rămas destul de multă vreme în noul meu loc de“ popas. Din îndeletnicirile mele de pînă atunci au luat fiinţă altele noi şi m-au ţintuit locului. Mai tîrziu am pă-j

truns încă şi mai adine în valea dintre munţi şi m-am apucat de treburi pe care nici nu mi le propusesem pentru vara aceea.

Către sfîrşitul toamnei m-am întors la ai mei. Călătoria s-a desfăşurat întocmai aşa cum se desfăşuraseră toate celelalte întoarceri acasă. Cînd am plecat de pe munte, frunzele paltinilor, ca şi cele ale mestecenilor şi frasinilor, erau nu numai de mult căzute, dar îşi şi pierduseră frumoasa culoare galbenă şi se făcuseră de un negru murdar, care nu mai amintea de odraslele crengilor, aşa cum fuseseră ele vara, ci de ţărîna roditoare în care aveau să se preschimbe, iarna, pentru noua progenitură. Locuitorii văilor montane şi ai costişelor, care la nevoie fac focul în orice anotimp, îl întreţineau acum toată ziua în sobă, ca să se încălzească, iar în dimineţile senine bruma sclipea pe păşunile de munte şi transforma verdele buruienilor într-un ruginiu veşted. Dar atunci cînd am ajuns la şes, şi munţii de la orizont nu se mai zăreau decît ca un chenar albastru al cîmpului, şi cînd am coborît în sfîrşit pe apele fluviului lat, spre capitala noastră, am simţit în jurul meu adieri atît de catifelate şi de calde, încît mi-am zis că am plecat prea devreme de pe munţi. Nu era însă decît deosebirea dintre clima de pe munte şi cea de la şes. Cînd am debarcat şi am ajuns la porţile oraşului meu natal, salcîmii roşii mai erau încă înfrunziţi, razele calde ale soarelui cădeau pe zidurile de incintă şi pe case, iar oameni frumos îmbrăcaţi hoinăreau pe stră2i în ceasurile după-amiezii. Culoarea îmbietoare, roşietică şi vineţie, a strugurilor -scoşi la vînzare în faţa porţii şi în piaţa dinăuntrul ei, mi-au amintit de unele zile prietenoase şi voioase din toamnele copilăriei mele.

Am luat-o de-a lungul străzii drepte, am cotit în cîteva uliţe lăturalnice şi m-am oprit în sfîrşit în faţa bine cunoscutei case periferice cu grădină.

După ce am urcat scara şi le-am găsit pe mama şi pe soră-mea, prima mea grijă a fost să întreb dacă toţi ai mei sînt bine sănătoşi. Totul era în regulă, mama pusese să se facă rînduială şi în camerele mele, pretutindeni fusese şters praful, toate cele erau curate lună şi la locul lor, de parcă aş fi fost aşteptat chiar în acea zi,;

După o convorbire scurtă cu mama şi **cu** soră-mea, | **nu**

mi-am mal aşteptat geamantanul **şi** m-am îmbrăcati orăşeneşte, **cu** hainele lăsate acasă. Voiam să mă duc în 'tîrg şi să-l salut **pe** tata, care mai zăbovea la prăvălie, t Forfota lumii de pe uliţe, foiala oamenilor spilcuiţi, în trecere pe aleile spaţiului verde dintre oraş şi suburbane, 1 goana trăsurilor şi huruitul lor pe caldarîmul de pavele de piatră şi, în sfîrşit, cînd am ajuns în inima tîrgului, frumoasele vitrine cu mărfuri şi înfăţişarea semeaţă **a** clădirilor, m-au surprins şi aproape că m-au intimidat, ’ deoarece se băteau cap în cap cu viaţa **mea** la ţară; dar **încetul cu** încetul mi-am revenit şi toate acestea mi-au **ţ** > **apărut din nou** ca **ceva** obişnuit şi **bine** cunoscut. N-am **intrat la prietenii** mei, prin faţa locuinţelor cărora tre**ceam, n-am intrat nici** în librăria **în care** obişnuiam să * **zăbovesc seara** multe ceasuri şi **care se** afla în drumul **meu, ci m-am grăbit** să ajung la tata. **L-am** găsit la birou, **l-am salutat respectuos** şi am fost întâmpinat şi de el cu t cea **mal mare căldură.** După **ce am** schimbat cîteva cu**vinte despre sănătate şi** despre alte lucruri curente, mi-a . **spus să mă duc acasă,** pentru că el mai are niţică treabă, **dar că vine şi el curînd,** ca să petreacă seara cu mama, cu **soră-mea şi cu mine.**

Am **pornit** de-a dreptul **spre casă.** Acolo am mai dat «

o raită prin grădină, i-am aruncat cîteva cuvinte dezmier- “ dătoare dulăului **din** curte, care mă întâmpinase cu urlete şi ţopăieli de bucurie, şi am mai stat cîtva timp alături ţ de mama **şi** de soră-mea După **aceea am** intrat în toate camerele locuinţei noastre, mai cu **seamă** în cele cu mo**bile** vechi, **cu** cărţi **şi cu** tablouri. Mi **s-au** părut aproape **banale.**

După o bucată de vreme a venit şi tata. In ziua aceea, **masa fusese pusă pentru cină în odăiţa cu** arme vechi, în , **jurai căreia se căţăra** iedera. **Pînă pe** înserat, ferestrele **fuseseră lăsate** deschise. Intrucît, **în** timpul plimbării mele **în oraş, îmi** sosiseră de pe vas geamantanul şi cuferele, **am** cărat în odăiță darurile aduse de mine din călătorie : **pentru** mama, cîteva oale şi vase mai deosebite, pentru **tata,** un amonit de **o** neobişnuită mărime şi frumuseţe, **precum** şi **alte bucăţi de marmură, şi un** ceasornic dip. secolul al şaptesprezecelea, iar pentru soră-mesC «bîşnuita floare-de-colț, o gențiană uscată, o basma țărănească de mătase şi un lănțug de argint, de purtat pe piept, aşa cum este purtat, pe alocuri, la munte. Au fost aduse în odăiță şi darurile pregătite pentru mine : obiecte confecționate de mama şi de soră-mea, printre care o taşcă de drumeție, deosebit de frumoasă, apoi toate tipurile de creioane de bună calitate, rînduite într-o casetă după gradele de duritate, pene de gîscă selecționate, hîrtie satinată, şi din partea tatei un atlas al munților, despre care pomenise în cîteva rînduri şi pe care îl cumpărase pentru mine. După ce toate au fost date cu bucurie şi primite tot aşa, ne-am aşezat la masă, în seara aceea numai noi, aşa cum se crease, încetul cu încetul, obiceiul să se procedeze la fiecare înapoiere a mea după o absență mai îndelungată. S-au servit felurile despre care mama bănuia că-mi plac cel mai mult. Intimitatea şi dragostea neprefăcută, aşa cum le afli în orice familie civilizată, m-au bucurat nespus de mult, după lunga mea singurătate.

Cînd cele dintîi discuții, în primul rînd despre membrii familiei şi apoi despre evenimentele trăite de ei în ultima vreme, au fost încheiate, şi după ce mi s-a relatat întregul mers al gospodăriei în timpul absenței mele, mi s-a cerut să-mi povestesc şi eu călătoria. Am explicat țelul ei şi am istorisit pe unde am fost şi ce am făcut ca să-l ating. Am pomenit .şi de bătrînul meu amfitrion şi am relatat cum am nimerit la el, cît de bine m-a găzduit şi ce am văzut acolo. Mi-am exprimat bănuiala că, judecind după graiul lui, s-ar putea să fie de fel din oraşul nostru. Tata şi-a scotocit amintirile, dar n-a izbutit să identifice vreun bărbat care să semene cu cel zugrăvit de mine. Oraşul e mare, a fost el de părere, şi s-ar putea ca pe mulți din locuitorii iui să nu fi avut prilejul să-i cunoască. Soră-mea a fost de părere că, datorită şi mediului în care dădusem de el, mi-a apărut poate în altă lumină, mai deosebită, şi l-am zugrăvit în acea lumină, din care cauză este mai greu de recunoscut. Am replicat că n-am

povestit nimic altceva decît . lucruri văzute şi că acele lucruri văzute sînt atît de clare, încît, dacă m-aş pricepe mai bine să mînuiesc culorile, aş putea chiar să le şi pictez. Cei de faţă au socotit

in* că, de vreme ce bătrînul m-a invitat să-i fac o a doua < vizită, iar eu, fără îndoială, nu voi pregeta să i-o fac. timpul va lămuri lucrurile. Faptul că nu l-am întrebat j fără ocol cum îl cheamă, toţi ai mei l-au aprobat, de- ■ oarece el a făcut mult mai mult, şi anume m-a primit ■ şi m-a găzduit, fără să caute să-mi afle nici numele, nici \ obîrşia.

în cursul conversației, tata s-a interesat mai înde- , aproape de unele obiecte din casa bătrînului, pe care le pomenisem, mai cu seamă de diferitele varietăți de marmură, de mobilele vechi, de sculpturile în lemn, de statui, -i de tablouri şi de cărți. Varietățile de marmură am putut să *i*

i le descriu aproape exact, la fel şi mobilele vechi. Tata s-a arătat nespus de incinta t de descriere şi a spus că ar J

însemna o mare bucurie pentru el să poată vedea cîndva cu ochii săi asemenea lucruri. Despre sculpturile în lemn ; n-am putut să-i dau prea multe informații, nici despre *l* cărți, iar despre statui şi despre tablouri n-am putut să-i dau decît foarte puține, aproape nici una. Tata nici n-a stăruit în această privință, iar mama a fost de părere că * ar fi tare frumos dacă tata s-ar hotărî într-o bună zi să facă o călătorie în Țara-de-Sus, ca să vadă personal obiectele din casa bătrînului, pentru că acum stă tot timpul la birou, pe scaun, iar în ultima vreme se duce şi în fiecare după-amiază acolo şi zăboveşte adesea pînă noaptea tîr- ziu. O călătorie l-ar înviora, iar bătrînul, care îi primise cu atîta prietenie feciorul, îl va întîmpina desigur cu căldură şi-i va arăta colecțiile, ca unui cunoscător, cu mult mai multă tragere de inimă decît altcuiva. Şi, cine ştie, tata ar mai putea eventual să ochiziționeze în această călătorie vreo piesă pentru cabinetul său de antichități. Dacă stă şi aşteaptă pînă cînd se rezolvă treburile cele mai arzătoare şi pînă cînd să se poată bizui mai mult ca acum pe oamenii mai tineri din birou, nu apucă niciodaia să călătorească, deoarece treburile sînt întotdeauna arzătoare, şi cu cît tata îmbătrîneşte şi cu cît vrea mai mult să şi le rezolve personal, neîncrederea în capacitatea oamenilor mai tineri creşte.

Tata a răspuns că odată şi odată nu numai că are să plece într-o călătorie, dar că într-o bună zi are să iasă la pensie şi n-are să se mai ocupe de afaceri.

Mama **i-a** replicat că ar **fi foarte bine şi că ziua aceea** are să i se pară ca o a doua zi de nuntă.

Tata mi-a mai cerut să-i descriu, rînd pe rînd, esenţele de lemn, cu care sînt marchetate diferitele mobile din casa cu trandafiri, cele din care sînt alcătuite pardoselile, şi în sfîrşit cele menite să fie cioplite. I le-am descris destul de bine, deoarece atunci cînd am văzut aceste lucruri am fost cu gîndul la tata şi am reţinut mai mult decît ar fi fost cazul altminteri. Mi-a cerut să-i descriu şi în ce ordine sînt îmbinate acele esenţe, ce figuri alcătuiesc, şi dacă îmbinarea liniilor şi a culorilor are un farmec deosebit. Mi-a mai cerut să-i dau mai multe amănunte şi despre varietăţile de marmură aflate pe culoar şi în sală, şi să-i explic cum sînt asamblate, ce varietăţi anume se învecinează şi cum ies astfel în evidenţă. Adesea am recurs la o bucată de hîrtie şi la creion, ca să-i arăt în mod concret ceea ce văzusem. Mi-a mai pus şi alte întrebări, şi datorită succesiunii lor logice am fost în stare să-i relatez mai multe lucruri decît credeam că observasem.

Cînd s-a făcut tîrziu, mama ne-a îndemnat la odihnă. Atunci ne-am despărțit de odăița cu arme şi m-am dus la culcare,

A doua zi am început să-mi aranjez locuința pentru

iarnă. Mi-am despachetat încet-încet lucrurile aduse din călătorie, le-am aşezat aşa cum eram deprins şi am căutat să le pun în rînd cu cele vechi. Această treabă mi-a luat

cîteva zile.

în prima duminică de după sosirea mea a avut loc o masă de bun-venit. Au fost invitaţi toţi funcţionarii tatei, iar la masă s-au servit mîncăruri mai alese şi un vin mai de soi. Cei doi bătrîni, care fuseseră vecinii noştri în casa mohorîtă din centru au fost poftiţi şi ei, deoarece ţineau foarte mult la mine şi deoarece cucoana spusese cîndva că are să fie ceva de capul meu. Aceste mese intraseră de cîţiva ani în obiceiul casei, iar cei doi bătrîni erau de fiecare dată oaspeţii noştri.

După ce mi-am pus la punct, în linii mari, camerele, i-am vizitat şi pe prietenii mei din oraş şi mi-am petrecut din nou unele după-amieze la librărie, unde **mă** simţeam gxzav de bine Cînd umblam **pe** uliţele **oraşului, mi se** părea **că** toate **cîte** le **ştiam** despre bătrînul **meu amfitrion.**

le citisem într-o carte de basme ; dar cînd ajungeam iarâştf acasă şi intram în cabinetul de antichităţi şi in camera cu

tablouri, bătrînul redevenea un personaj real şi servea ca termen de comparaţie cu viaţa mea de aici.

Urmele, inevitabil lăsate de o sosire dintr-o călătorii mai îndelungată, mai cu seamă atunci cînd din acea câl$» torie ai adus o sumedenie de obiecte care trebuie orînduite, ’ dispăruseră, în sfîrşit, din camera mea : cărţile se aflau la îndemînă, pregătite pentru a fi folosite, uneltele şi ustensilele de desen erau puse în ordine, aşa cum aveam na* voie de ele

pentru la iarnă. Iar iarna era relativ aproape, ; Trecuseră şi ultimele zile frumoase de sfîrşit de toamnă, : dăruite cu atîta dărnicie oralului nostru, şi începuse vremea rece, umedă şi cețoasă.

In timpul absenței mele avusese loc o schimbare în familia noastră. Soră-mea Clotilda, care pînă atunci fusese" întotdeauna o copilă, se făcuse în această vară, brusc, o fetişcană. Cînd m-am reîntors m-am mirat grozav vă* zînd-o şi

mi s-a părut chiar nițeluş străină.

Această schimbare a adus cu sine, pentru iama apro*»' piață, şi o schimbare în casa noastră. Pînă atunci, viața noastră fusese foarte simplă, aproape rustică, pentru capi* tala unui mare imperiu. Cercul familiilor cu care ne aflam în relații nu fusese prea larg, şi chiar în acel cerc, întâlni*, rile se mărginiseră mai degrabă la vizite ocazionale sau la joaca obişnuită a copiilor în grădină. Acum lucrurile stă* teau altfel.

La Clotilda veneau prietene, cu ai căror părinți fuseserăm în relații, iar acestea aveau, la rîndul lor, altt rude şi cunoştinţe, cu care, încetul cu încetul, am intrat şl noi în relații. Venea lume la noi, se făcea muzică, se citea, ne duceam şi noi la alții, unde cei de față se distrau tot aşa, cu muzică şi cu lucruri asemănătoare. Toate acestea n-au avut însă asupra casei noastre o înrâurire atît de covîrşl* toare, încît să-i producă transformări radicale. In afară de prietenii pe care îi aveam dinainte şi cu apucăturile cărora eram obişnuit, am mai făcut cunoştinţă şi cu alții noi, Cei mai mulți dintre ei aveau preocupări cu totul diferit! de ale mele şi mi s-au părut, în cele mai multe privințe, superiori mțe. Dar şi ei mă socoteau un ins ciudat, în primul rînd pentru că în casa noastră educația fusese diferită de cea din alte case, şi apoi pentru că mă îndeletniceam cu alte lucruri decît cele spre care îşi îndreptau ei dorințele şi năzuințele. Cred că, datorită ciudățeniei mele, mă stimau mai puțin decît se stimau între ei.

Surorii mele îi manifestau o atenţie deosebită şi căutau să-i placă. Tinerii, cărora le era îngăduit să ne calce pragul, se numărau numai printre cei ai căror părinţi erau invitaţi la noi, pe care şi noi îi vizitam, şi a căror moralitate nu putea fi pusă la îndoială. Soră-mea nu ştia că bărbaţii caută să-i placă, şi nici nu-i păsa. Eu însă mi-am dat seama într-o bună zi că soră-mea va avea cîndva un soţ, şi cîtva timp m-a tot muncit gîndul că soţul acela nu poate şi nu trebuie să fie altfel decît tata.

Şi pe mine, aceşti tineri, precum şi alţii, care nu veneau în casă numai de dragul soră-mi, mă atrăgeau adesea în conversaţiile lor, îmi vorbeau despre părerile, năzuinţele şi distracţiile lor, iar unii mi-au împărtăşit chiar lucruri pe care le gîndeau în taină. Astfel, într-un rînd, unul, pe nume Prebom, fiul unui bătrîn care deţinea o slujbă înaltă la Curte şi care venea deseori la noi, mi-a spus că tânăra Tarona este cea mai frumoasă fată din oraş, că are un trup cum n-are nimeni dintre cei o jumătate de milion de locuitori ai oraşului, cum nici n-a avut vreodată cineva, şi cum nici unul dintre artiştii timpurilor mai vechi şi mai noi n-ar fi fost în stare să zugrăvească, că are nişte ochi în stare să preschimbe pietrişul în ceara şi să topească diamante. Că o iubeşte cu o asemenea înflăcărare, încât nopţi în şir zace, fără somn, în pat, sau se plimbă încolo şi încoace prin cameră. Că ea nu locuieşte aici, dar că vine adesea în oraş, şi că are să mi-o arate, şi că eu, ca prieten, trebuie să-i vin în ajutor.

Mi-am zis că această mărturisire mi poate fi prea serioasă. Dacă o iubeşte atît de mult pe fata aceea n-ar fi trebuit să-mi spună asta mie, sau altcuiva, chiar dacă am fi fost prieteni ; dar nu eram prieteni, în înțelesul adevărat al cuvîntului, ci numai în înțelesul curent dat acestui termen în oraş, pentru a-i desemna pe oamenii care se cunosc foarte bine şi care se văd des. Şi, la urma urmei, nici nu putea să se aştepte la vreun ajutor din partea mea, pentru că eu eram cam nepriceput în domeniul relațiilor sociale, deci cu mult inferior lui în această privință.

I-am vizitat şi eu uneori pe unii tineri, chiar cind **pă**rinții noştri nu erau de față, şi atunci venea **de asemenea** vorba despre fete. Cîte un llnăr spunea că o **iubeşte** cu **în**focare pe cutare fată, că tânjeşte în zadar după **ea** sau **că** a primit din partea ei semne că-i împărtăşeşte **sentimentele.**[P] Eu erara întotdeauna de părere că n-ar fi **trebuit să spună** asta, iar dacă făcea vreo observație mai **îndrăzneaţă despre** fizicul sau purtarea unei fete, roşeam, şi **aveam impresia^** că a fost jignită soră-mea.

Acum mă duceam mai des în oraş şi priveam mai atent vechea clădire a catedralei noastre arhiepiscopale. De cînd privisem desenele arhitecturale, atît de precise şl de numeroase, din casa cu trandafiri, clădirile nu mi s-au mai părut atît de străine ca mai înainte. îmi plăcea să le privesc, ca să văd dacă au vreo asemănare cu obiectele pe care le văzusem în desene. în timpul călătoriei mele de la casa cu trandafiri în valea din munţi, în care mi oprisem după aceea, şi din acea vale pînă la vasul pe **care**' urma să mă îmbarc ca să mă întorc acasă, nu mi se înfă-i ţişase nimic vrednic de luat în seamă în mod deosebit.: Doar cîteva troiţe de tip foarte vechi aminteau de figurile simple şi nepretenţioase, pe care le văzusem la meş-terul Eustaţiu, desenate în linii simple, pe hîrtie curată. Dar în firida uneia din troiţe fusese pusă, în locul statuii aflate acolo cîndva, şi de care mai amintea soclul, o pic* tură nouă, în culori bălţate, iar în altă troiţă nu era nid un fel de icoană. în cursul călătoriei mele pe fluviu am trecut, ce-i drept, prin faţa unor biserici şi a unor caside, care ar fi meritat poate o vizită, dar pe vas, ţelul meu mă ducea mai departe. La catedrala arhiepiscopală am văzut aproape toate tipurile de decoraţii, muluri, arce, coloane şi detalii arhitecturale mai complexe, aşa cum le văzusem pe hîrtie în casa cu trandafiri. Mi-a făcut plăcere să văd toate acestea şi să le compar în .memorie cu cele din desene.

Cu privire la nestemate mi-am adus de **asemene*** aminte ce spusese bătrînul din casa cu trandafiri despre monturi. Mi s-au ivit destule prilejuri de a vedea **neste**mate montate. în nenumărate vitrine din oraş se **lăfăiau** giuvaieruri, ca decor şi ca ispită. Oriunde îmi ieşea **1 tn** drum, le priveam şi nu puteam **să** nu-i dau dreptate **bă-** tainului. Cînd îmi reprezentam în minte desenele unor cruci, rozete, stele, firide şi ale altor lucruri asemănătoare de pe clădirile medievale, **aşa cum le** văzusem **în** casa **cu** trandafiri, **îmi** păreau **cu mult mai diafane, mai gingaşe** şi, aş zice, **mai** intime, decît giuvaiericalele **de aici, şi** totuşi nu **erau** decît părţi **ale** unor clădiri, **în** timp ce acestea aveau pretenţia să treacă drept podoabe. Mi s-a părut într-adevăr că, după cum spusese el, sînt grosolane ca aur şi grosolane şi ca nestemate. Numai în unele prăvălii, socotite drept cele mai de lux, am găsit **o** excepţie. Am văzut **că** acolo monturile , erau foarte simple, **ba** chiar **că,** atunci **cînd** nestematele aveau dimensiuni mai **mari şi deci şi** c **valoare mai mare, nu li** se mai făcea **aproape** nici o montură, **ci se folosea numai atîta aur sau atâtea** diamante mici, **cît părea strict** necesar **pentru a se putea** apuca obiectele **cu mîna şi a** le **fixa** pe **trupul omenesc.** Soluţia aceasta **mi s-a părut mai bună, deoarece aici ne**stematele **aveau numai rolul să reprezinte valoarea şi** frumuseţea. **In sinea mea mi-am zis însă că nestematele,** oricît de frumoase, nu **sînt decît** materie, **şi că ar fi cu mult** mai minunate dacă **le-am** înconjura **şi** cu **o structură ca**pabilă, fără **să le** ştirbească frumuseţea, să exprime **nu** numai încîntarea materiei, ci şi sufletul omenesc, care a intervenit aici **şi** care ne-ar putea aduce bucurie. Mi-am propus ca, dacă mai trec pe la bătrînul meu amfitrion, să discut cu el această problemă Mi-am dat seama **că** învăţasem lucruri folositoare în casa cu trandafiri.

Cu acel prilej am făcut cunoştinţă din întâmplare **cu** fiul unui giuvaiergiu, socotit drept cel mai de seamă din oraş. Mi-a arătat deseori piesele cele mai de preț din magazin, dar care nu erau expuse niciodată în vitrină, mi le-a explicat, şi mi-a atras atenția asupra caracteristicilor după care se poate deduce frumusețea nestematelor. Nu m-am încumetat niciodată să-mi spun părerea despre monturile lor. Mi-a făgăduit să mă inițieze mai îndeaproape în cunoaşterea nestematelor, iar eu am acceptat bucuros.

întrucît, datorită drumeţiilor mele pe munte, eram obişnuit să fac multă mişcare, hoinăream în fiecare zi, fie plimbîndu-mă prin cartierele oraşului, fie dînd o raită prin împrejurimile lui. Foloasele aerului curat şi tare al înălţimilor mi le-a înlocuit aici aerul de toamnă, care de* venaa din ce în ce mai aspru, şi-mi plăcea să-i ţin piept cînd adia, înnegurat sau aprig, dinspre munţii care stră* juiau, către apus, împrejurimile oraşului.

In acea epocă am început să merg din cînd în când şl la teatru. Cit am fost copii, tata nu dăduse voie niciodată să fim duşi la spectacole de teatru. Spunea că teatrul în* fierbîntă peste măsură imaginaţia copiilor, că le-o tulbură, că trezeşte în ei tot felul de simţăminte tiranice şl că-i expune primejdiei să cadă apoi pradă unor pofte sau chiar unor patimi. Cînd am crescut mai măricei, ceea ce, la mine, fusese cazul de mai multă vreme, la soră-mea însă abia de un an, ni s-a îngăduit să ne ducem, foart» rar, la Teatrul Imperial. Tata alegea atunci piesele despre care era convins că sînt nimerite pentru noi şi că ne împlinesc personalitatea. La operă sau chiar la balet n-am avut voie să mergem niciodată, şi cu atît mai puţin la un teatru de cartier. Iar la spectacole nu asistam dealtfel decât însoţiţi de părinţi. De cînd devenisem independent, aveam şi libertatea de a frecventa teatrele după propri» mea alegere. Dar întrucât mă îndeletniceam cu lucrări ştiinţifice, nu mă simţeam prea mult atras în această direcţie. Din obişnuinţă mă duceam uneori la cîte una din piesele pe care le mai văzusem împreună cu părinţii. In toamna aceasta, lucrurile au luat altă întorsătură. Iml alegeam uneori eu însumi o piesă, pe care ţineam s-o văd pe scena Teatrului Imperial.

Pe vremea aceea juca la Teatrul Imperial un actor, căruia îi mersese vestea că în interpretarea regelui Lear din tragedia lui Shakespeare atinge culmea a ceea ce est* în stare să realizeze un om în această ramură artisticii Teatrul Imperial avea şi faima de a fi o instituţie exemplară pentru întreaga lume germanofonă. De aceea m> susţinea că pe nici o scenă de limbă germană nu exist! ceva comparabil cu acea interpretare, iar un mare cunoscător al artei dramatice, în cartea sa despre aceşti lucruri, a spus că ar fi cu neputinţă ca interpretul regelui Lear de pe scena noastră Imperială să joace rolul aşi cum îl joacă, dacă n-ar avea într-însul scânteia miraculoasă, datorită căreia capodopera shakespeariană a foit creată şi înzestrată cu neasemuită înţelepciune.

Aflând toate acestea, m-am hotărît să asist la cel mai apropiat spectacol cu *Regele Lear* la Teatrul nostru Imperial.

într-o zi, în ziarele care soseau zilnic cînd tata îşi lua

micul dejun a fost anunţat un spectacol cu *Regele Lear* la Teatrul Imperial, avîndu-1 ca interpret al rolului titular pe actorul despre care am pomenit şi care acum se apropia de vîrstă senectuţii. Venise iarna. Mi-am pus treburile la punct în aşa fel, încît să mă pot duce seara la Teatrul Imperial Deoarece priveam cu plăcere forfota oraşului, aşa cum, în drumeţiile

mele, cercetam ceea ce vedeam în munţi, am plecat mai devreme de acasă, ca să străbat agale drumul dintre suburbana mea şi centru. Mi-am pus un costum simplu, aşa ccan obişnuiam să port în timpul plimbărilor, şi o şapcă de voiaj. Cădea o ploaie măruntă, cu toate că era destul de frig. Ploaia, deşi îmi' cădea pe costum, pe care nu mai avea cum să-l strice prea mult, nu-mi displăcea, ci o socoteam mai degrabă binevenită. înaintam cu paşi măsuraţi prin burniţă. Din pricina poleiului care se formase, drumul dintre copacii de pe spaţiul verde dinaintea oraşului era parcă acoperit cu sticlă, iar oamenii care mergeau în faţa mea şi lîngă mine alunecau mereu. Eu eram obişnuit cu drumurile anevoioase şi înaintam fără dificultate pe pîrtia de gheaţă. Crengile copacilor sclipeau în vecinătatea felinarelor aprinse ; altminteri era peste tot întuneric, încît întregul spaţiu verde şi zidurile de incintă ale oraşului dispăruseră în beznă. Cînd am coborît de pe trotuar pe partea carosabilă, o mulţime de trăsuri mi-au huruit prin faţă, caii pisînd poleiul, iar roţile ciopîrţindu-1. Cele mai multe, trăsuri, dacă nu chiar toate, se duceau spre teatru. Mi s-a părut cam ciudat că atît acestea, dt şi eu însumi, ne îndreptam pe această vreme urită, spre o sală, în care aveam să fim amăgiţi cu o poveste născocită. Aşa am ajuns în pasajul acoperit din faţa scării, care acum era iluminat şi în care opreau trăsurile. De acolo am trecut în vestibul, mi-am cumpărat bilet, mi-am Vîrît şapca în buzunarul paîdesiului, mi-am depus pardesiul la vestiar

I şi am intrat în parterul iluminat al sălii de spectacol Prinsesem de la tatăl meu obiceiul să nu vizionez niciodată de sus sau de la mare depărtare un spectacol, pentru ca să privesc actorii în poziţia lor obişnuită, nu ca sA le văd creştetul sau umerii şi pentru ca să le pot urmări mimica şi gesturile. De aceea, m-am oprit cam la capătul primei treimi a lungimii sălii şi am aşteptat să se umple sala şi să sune clopoţelul ca să anunţe că începe spectacolul.

Atît stalurile, cît şi lojle, s-au umplut cu oameni îm* brăcaţi elegant, potrivit uzanţei, dar în seara aceea, atras pesemne de faima piesei şi a actorului, a venit la teatru un public mult mai numeros şi mai amestecat, după cum se putea vedea de la prima aruncătură de ochi. Nişte bărbaţi de lîngă mine şi-au exprimat această părere şl, într-adevăr, în mulţime putea fi zărită şi cîte o persoană venită cu siguranţă din fundul suburbanelor. Cei mal mulţi, înghesuiţi unii în alţii, priveau curioşi cortina. P# atunci nu aveam obiceiul, şi nu-1 am nici acum, să mă uit, în sălile supra-aglomerate, în jurul meu, ca să văd lumea adunată, veşmintele, podoabele, luminile, chipurile şi aşi mai departe. Am stat deci liniştit, pînă a început şi s-| terminat uvertura, pînă s-a ridicat cortina şi a început piesa.

A intrat regele, şi a fost, aşa cum avea să spună mal tîrziu despre sine, rege din cap pînă la picioare. Dar a foit şi nerod, pripit şi vrednic de milă. Regan, Goneril şi Coi*- delia au vorbit aşa cum era în firea lor să vorbească, iar Kent a vorbit şi el aşa cum nu putea altfel. Regele i-a ascultat pe toţi, aşa cum trebuia să-i asculte, potrivit firii sale violente, uşuratice şi totuşi prietenoase. A surghiu* nit-o pe Cordelia, cea sincefă, care n-a putut să-şi înfliv * rească răspunsul, şi împotriva căreia s-a Înfuriat cu atll mai .vîrtos, cu cît mai înainte ea fusese preferata lui. Şi-| împărţit regatul între celelalte două fiice ale sale, Regal) şi Goneril, care, la întrebarea sa, cine îl iubeşte mai mult, l-au linguşit cu vorbe meşteşugite, trădîndu7şi astfel făţărnicia dragostei lor, dacă regele ar fi fost în stare să-şl dea seama. Fapta lor a scîrbit-o într-atîta pe nobila Cor* delia, încît aceasta, la întrebarea 'cum îşi iubeşte ea tatăl, nu s-a priceput să răspundă aşa cum ar fi răspuns poate altă dată, cînd inima i s-ar fi deschis de bună voie. gele s-a mîniat împotriva lui Kent, care încercase s-o apere pe Cordelia, şi l-a surghiunit şi pe el, astfel că, avînd în vedere firea violentă şi copilăroasă a regelui, nu te aşteptai decît la rele. •

Nu cunoşteam piesa, şi în scurt timp am fost captivat de desfăşurarea acțiunii.

Regele locuieşte acum, cu cei o sută de cavaleri ai săi, în prima lună la una din fiice, pentru ca în cea de-a doua să tragă la cealaltă, şi să continue tot aşa, cu schimbul, potrivit învoielii. Urmările acestei proaste rînduieli s-au arătat şi în țară. In casa nobilă a lui Gloucester, un bastard se răzvrăteşte împotriva tatălui şi a fratelui legitim şi provoacă lucruri

nefireşti, deoarece şi în casa regelui s-au petrecut lucruri nefireşti şi condamnabile. La curtea fiicei, precum şi la a doua curte, cea a regelui şi a celor o sută de cavaleri ai săi, instalată în prima, se iscă dihonii şi adversităţi, iar atitudinea fiicei faţă de comportarea regelui şi a suitei lui este foarte lesne de înţeles, dar odioasă. Şi este sfişietoare încrederea naivă, aproape stupidă, cu care regele îşi părăseşte prima fiică, cea care i se împotrivise cu vorbe de ocară, ca să se ducă la cealaltă, mai blajină, care îi face vînt cu vorbe; şi mai aspre. Aici, slujitorul său este pus în butuci, iar el însuşi nu primeşte adăpost, pentru că gazdele nu sint pregătite şi pentru că este aşteptată sora cealaltă, oare irebuie găzduită, încît regele este sfătuit să se întoarcă din nou la fiica părăsită şi să se supună rinduielilor ei. Regele avusese la început o încredere oarbă în aceste două fiice, se pripise cînd o judecase pe Cordefia, dovedise uşurinţă la împărţirea demnităţilor; acum ia naştere căinţa, ruşinea, mînia şi turbarea. Nu vrea să se întoarcă Ia fiica lui, preferă să iasă pe cîmp, pe o furtună violentă, care are voie să se dezlănţuie împotriva lui, deoa- **Tece** ei nu i-a dăruit nimic. Şi păşeşte pe câmpul pustiu, în noapte, pe furtună. Moşneagul îşi lasă pletele albe pradă vîntului, în timp ce înaintează pe cîmp, neînsoţit de nimeni, decît de bufon, îşi aruncă hlamida în sus, şi cînd îşi epuizează ocările, nu mai ştie să spună altceva decît : „Lear ! Lear ! Lear !", dar acest unic cuvînt conţine întreaga sa viaţă trecută şi toate simţămintele sale prezente. Meu tîrziu se aruncă la pieptul bufonului şi strigă înfricoşat : „Bufonule ! Bufonule !, îmi ies din fire, dar nu

vreau- să-mi ies din fire, numai să nu înnebunesc !“ întrucât ultimele patru cuvinte le rostise mai potolit, aproape rugător, mi-au şiroit lacrimile pe obraji, am uitat de lumea din juruî meu şi mi s-a părut că acţiunea se desfăşoară aievea. Am rămas cu privirea aţintită spre scenă. Regele chiar înnebuneşte, îşi pune, în zilele de după acea noapte cu furtună, cunună de flori, umblă hai-hui pe coline şi pe câmpii, şi înjghebează cu nişte cerşetori un înalt tribunal Intre timp i s-a trimis veste fiicei sale Cordelia că Regan şi Goneril se poartă foarte urît cu tatăl lor. Cordelia venise cu oaste, ca să-l salveze. Fusese găsit pe cînap şi acum e întins pe pat în cortul Cordeliei şi doarme. în ultima vreme nu mai ştia ce se petrece în jurul său, îm- bătrînise sub ochii noştri, ba parcă se şi pipernicise. Dormise mult, medicul este de părere că această stare de rătăcire a minţii se datorează numai violenţei copleşitoare a simţămintelor, şi că, printr-o odihnă îndelungată şi datorită somnului înviorător, mintea i se va însănătoşi. într-un târziu, regele se trezeşte, priveşte femeia din faţa sa, n-are curajul s-o recunoască pe Cordelia ca atare, şi spune ruşinat, îndoindu-se de propria sa minte, că o ia pe această femeie străină drept copila sa Cordelia. Cînd ceilalţi îl conving, cu blîndeţe, că ceea ce şi-a închipuit x este realitate, coboară din pat fără să spună nimic şi, în genunchi şi cu mîinile împreunate, îi cere propriei sale copile iertare.

în clipa aceea inima îmi era ca zdrobită ; nu mai ştiam, de durere, Cum să-mi țin firea. N-aş fi bănuit asta : da mult nu mai era vorba de un spectacol, ci în fața mea se desfăşura cea mai reală realitate, Sfîrşitul fericit, care i se oferea pe atunci publicului la spectacolele cu această piesă, ca să calmeze îngrozitoarea stare de spirit pricinuită de tragicele evenimente de pe scenă, n-au mai avut nici un efect asupră-mi. Aproape că nu mai ştiam ce s» petrece în fața mea şi în jurul meu.

După ce mi-am mai venit puţintel în fire, mi-am rotit, cam sfios, privirea, ca să mă încredinţez, parcă, dacă fusesem observat. Am văzut că toate chipurile, copleşite de emoţie, erau îndreptate spre scenă. Numai într-o lojă de la parter, foarte aproape de mine, era o fată care nu 3ua în seamă spectacolul, era albă ca varul, iar celelalte

persoane din lojă se agitau în jurul el. Mi-a părut nespus de frumoasă. Chipul îi era înecat în lacrimi. Mi-am aţintit privirea spre ea. Văzînd însă că cei din lojă se înghesuie în jurul şi în faţa ei, ca pentru a o feri de priviri străine, mi-am dat seama de necuviinţa mea şi mi-am întors ochii în altă parte.

Intre timp piesa se terminase, şi în jurul meu se isca.se frămîntarea produsă întotdeauna cînd iese publicul de la teatru. Mi-am scos batista, mi-am şters cu ea fruntea şi ochii şi m-am pregătit să plec. M-am dus la vestiar, mi-am luat pardesiul şi m-am îmbrăcat. Cînd am ajuns în vestibul, am dat acolo de o foarte mare îmbulzeală, şi întrucât erau mai multe ieşiri, oamenii unduiau deavalma încolo şi încoace. M-am lăsat tîrît de un şuvoi mai mare, care se revărsa lent prin ieşirea principală. Deodată mi s-a părut că privirea mea, îndreptată spre ieşire, este solicitată imperios de ceva din imediata apropiere. Am întors capul şi, într-adevăr, aveam doi ochi mari şi frumoşi faţă-n faţă cu ai mei, iar chipul fetei din loja de la parter se afla foarte aproape de al meu. "Am privit-o stăruitor, şi mi s-a părut că se uită la mine prietenos şi că-mi zâmbeşte dulce. Dar în aceeaşi clipă a trecut mal departe. Venise din culoarul lojilor cu un şuvoi de oameni care se încrucişase cu al nostru, şi se zbătea să iasă printr-un culoar lateral. N-am mai văzut-o decît din spate şi am observat că purta un mantou de mătase neagră. In cele din urmă am ieşit şi eu prin uşa principală. Acolo mi-am scos mai întîi şapca din buzunarul pardesiului, mi-am pus-o pe cap şi am mai stat o clipă locului, ca să mă uit la trăsurile care plecau, ducîndu-şi, în noaptea opacă, luminile roşii ale felinarelor. Ploua şi mai des decît atunci cînd intrasem. Am luat-o spre casă. Am răzbit printre trăsurile în mers, am scăpat din puhoiul de pietoni şi am cotit pe drumul mai singuratic care duce la loo deschis, printre şirurile de copaci ale suburbanei. Am. irecut pe lingă felinarele mohorîte, am ajuns din nou pe uliţele suburbanei, le-am parcurs, şi m-am văzut în sfîrşit în casa părinţilor mei.

Se făcuse aproape miezul nopții. Mama, care, cu asemenea prilejuri, nu uita de măsurile necesare pentru a asigura în primul rînd sănătatea membrilor familiei, era

încă îmbrăcată şi mă aştepta în sufragerie. O slujnică îihi deschisese uşa şi-mi spusese să mă duc într-aoolo. Mama mai avea încă cina pregătită pentru mine şi m-a poftit să stau la masă, dar i-am spus că mai sînt încă prea preocupat

de spectacol şi nu pot să mănînc nimic. S-a arătat îngrijorată şi mi-a vorbit de doctorii. I-am răspuns că mă simt cît se poate de bine şi că n-am nevoie de nimic altceva decît de odihnă.

— Bine, dacă ai nevoie de odihnă, atunci odihneşte-te, — a spus ea. — Nu te silesc, ți-am vrut binele.

— Dumneata mi-ai vrut binele ca totdeauna, scumpă mamă, — i-am răspuns eu. — De aceea îţi şi mulţumesc.

I-am luat mâna în a mea şi i-am sărutat-o. Ne-am urat reciproc noapte bună, am luat luminări şi ne-am dus în camerele noastre.

M-am dezbrăcat, m-am întins pe pat, am stins lumî-fl nările şi am aşteptat ca inima, care îmi zvîcnea violent,® să mi se potolească încet-încet. Se crăpa de ziuă cînd aml adormit.

Primul lucru pe care l-am făcut a doua zi a fost să-l9 rog .pe tata să-mi scoată din bibliotecă operele lui **Sha- a** kespeare şi, după ce mi le-a dat, să mi le pun la înde- * mînă, în camera mea, ca să le citesc în cursul iernii. Mi-am mai reîmprospătat şi

6
7
8

cunoştinţele de engleză, cal să nu fiu nevoit să le citesc în traducere.

4.

Cînd îmi luasem rămas-bun, vara trecută, de la bătrînul meu amfitrion şi cînd intrasem **pe** drumul mare la9 liziera pădurii, întîlnisem două femei care mergeau în-j tr-o trăsură. Atunci îmi spusesem că obiectul cel mai ni-jl merit pentru a **fi** desenat este chipul omenesc. Acest **gîndf** mi-a trecut din nou prin minte, aşa

încît am căutat sân dobîndesc cunoştinţe referitoare la chipul omenesc. Aml vizitat Galeria Imperială de tablouri şi am privit acolo* toate capetele frumoase de fată cîte le-am găsit pietatea M-am dus de cîteva ori acolo ca să privesc acele capete® Dar priveam şi chipurile fetelor vii cu care mă **vedeamjj** ba chiar, în zilele de iarnă uscate, făceam plimbări şi priveam chipurile fetelor pe care le întilneam pe stradă. **Dar** printre toate chipurile, atît cele pictate, cît şi cele **realej** nu se afla nici unul care, ca frumuseţe, să se poată com-l

para; fie şi de departe, cu cel al fetei din lojă. Şi eram sigur de asta, cu toate că, de fapt, nu-mi mai puteam readuce defel în. memorie acel chip, şi cu toate că, dacă l-aş fi revăzut, nu l-aş mai fi recunoscut. îl zărisem într-o împrejurare deosebită, dar în viaţa de toate zilele cu siguranţă că arăta cu totul altfel.

Tata avea un tablou care înfăţişa un copil citind. Chipul copilului era extrem de simplu, nu exprima nimic altceva decît atenţia cerută de lectură, nu se vedea dealt- minteri decît din

profil; dar cît de fermecător era întregul tablou ! Am încercat să desenez acest chip, dar n-am izbutit să-i redau prin linii trăsăturile, cu atît mai simple, cu cît ochiul nici nu i se vedea, fiind umbrit de pleoapă. Mi s-a îngăduit să dau jos tabloul, să-l aşez în poziţia dorită de mine, ca să încerc să-l desenez ; dar cu toate că mi-am pus la bătaie întreaga iscusinţă, pe care o deprinsesem desenînd alte obiecte, n-am izbutit. Pînă la urmă tata mi-a spus că efectul acestui tablou rezidă mai cu seamă în fineţea coloritului, şi că de aceea nu poate fi redat în linii negre. Văzînd cîtă osteneală îmi dau, m-a familiarizat mai îndeaproape cu însuşirile culorilor, iar eu m-am străduit să mai învăţ dte ceva şi în domeniul acesta şi să fac şi exerciţii.

Ciudat era faptul că nu-mi trecuse niciodată prin minte s-o privesc pe soră-mea, ca să văi dacă nu cumva trăsăturile ei ar fi bune ca model pentru desene, sau că nu re- simțisem dorința să-i desenez chipul, cu toate că, în ochii mei era, după cel al fetei din lojă, cel mai frumos din lume. Nu avusesem niciodată curajul necesar. Adesea mă mai bătea şi acum încă gîndul că nimic pe lume nu poate fi atît de frumos şi de pur ca soră-mea Clotilda ; dar atunci îmi veneau în minte trăsăturile fetei înlăcrimate, pe care membrii familiei ei încercaseră s-o liniştească, şi despre care îmi închipuiam că mă privise prietenos în vestibulul teatrului, şi mă vedeam nevoit să-i dau întâietate. Nu puteam să mi-o închipui, ce-i drept, dar în fața ochilor minții îmi plutea o imagine obscură, nelămurită, a frumuseții. Prietenele soră-mi sau alte fete, cu care mă întîlneam întîmplător, aveau pe chip unele însuşiri plăcute, atrăgătoare ; le priveam şi mă gîndeam cum ar putea fi desenată una sau alta dintre ele ; dar nu m-aş fi

încumetat niciodată să 16 rog să-mi pozeze, aşa că n-am ajuns să desenez nici im chip viu, prezent în faţa ineeM îmi evocam trăsăturile lor în memorie sau desenam duoâ picturi. In cele din urmă mi s-a atras atenţia i câ schiţei numai capete de fete. M-am ruşinat, şi m-am apucat, mal tîrziu, să desenez capete de bărbaţi, de moşnegi, de femei, ba chiar şi alte părţi ale trupului^ In măsura în caro puteam să-mi procur modele sau mulaje de platru.

In pofida acestor strădanii, cărora, potrivit principiului casei noastre, nu 11 se putea pune piedică, tiu mi-am neglijat totuşi îndeletnicirea de căpetenia, îmi plăcea nespus de mult să umblu de colo pînă colo, acasă, printr® colecţiile mele, mă gîndeam adesea la ruvintele bătrînului din casa cu trandafiri, şi, în contrast cu petrecerile la care eram poftit, sau chiar cu plimbările şi cu vizitele de afa«* ceri, locuinţa mea era pentru mine ca o sihăstrie îmbie* toare şi cu rosturi adînd, pe care o îndrăgisem şi mal mult, pentru că ferestrele ei dădeau spre grădini şi spr% locuri nezgomotoase.

Cu cît iarna se apropia de sfîrşitul ei, cu atât sporeau petrecerile în oraş, şi cu atît mai vîrtos simţeam şi eu îrv» demnul şi îndatorirea să mă duc în vizită la diferite fa* milii.

Intr-o asemenea împrejurare am avut parte de o în« tîmplare, care, după spectacolul cu *Lear,* m-a preocupat mai mult ca orice altceva.

Eram de ani de zile în strînse relații de prietenie cu 0 familie domiciliată la Palatul Imperial: văduva şi fiici4 unui bărbat vestit, care, pe vremuri, se bucurase de maiî vază. întrucît tatăl ocupase o însemnată funcție la Curt» fiica, după moartea lui, a ajuns domnişoară de onoam şi de aceea locuia la Palat, împreună cu mama eu Dintro fii, unul era în armată, celălalt la o ambasadă. A.tund cînd domnişoara nu era de serviciu, mama ei primea din cînd în cînd, seara, un mic cerc de invitați, cu care făcea|i lectură, conversație sau muzică. Cînd mama domnişoarei a mai Imbătrinit, se juca uneori la ele şi cărți. Noi ne du* ceam destul de des acolo, cu prilejul unor asemenea seri, în iama aceea, reținusem un timp mai îndelungat dedt ar fi îngăduit de fapt buna-cuviință, o carte, care îmi fu» şese împrumutată de mama domnişoarei de onoare. Aşi

că m-am dus într-o zi la ea, ca să-i restitui personal cartea şi să-mi cer scuze. Cînd am ajuns din piaţa Palatului, pe sub bolta înaltă a porţii, în curtea de onoare, au ieşit din curte, pe

la dreapta mea, mai multe trăsuri, care mi-au tăiat drumul şi m-au silit să stau pe loc cîtva timp. Lîngă mine mai erau vreo cîțiva inşi, şi i-am întrebat ce **e** cu aceste trăsuri.

— Sînt ale unor persoane sus-puse, care i-au prezentat împăratului felicitări după însănătoşirea sa, — a spus un bărbat de lîngă mine.

In cea din urmă dintre trăsuri, trasă de doi murgi, stătea pe canapea un bărbat singur. îşi pusese alături de el pălăria şi-şi purta părul alb slobod în aerul de iama. Pardesiul îi era un pic descheiat, şi de sub el se zăreau nişte decorații. Cînd trăsura a trecut prin fața mea l-am văzut de aproape : era bătrînul meu amfitrion, care mă găzduise cu atîta prietenie în casa cu trandafiri. A trecut repede, aşa cum obişnuiesc trăsurile de acest soi, şi a luat-o înspre oraş. A ieşit pe poarta Palatului, cea cu doi uriaşi care susțin cornişa. Am vrut să întreb pe careva dintre cei de lîngă mine cine e bărbatul din trăsură, dar întrucît, dintre trăsurile care îi opriseră pe pietoni, a lui fusese ultima, şi pietonii putuseră trețe, toți cei din preajma mea plecaseră, iar «ei aflați acum lîngă mine nu văzuseră trăsura de aproape.

Aşa încît am străbătut curtea şi am urcat pe aşa-nu- mita scară a cancelariei imperiale. .

Am găsit-o pe bătrînă singură, i-am înmînat cartea şi mi-

am cerut scuze.

în cursul convorbirii am pomenit de bărbatul pe care îl zărisem în trăsură, şi am întrebat dacă nu cumva ştie dînsa

cine este. N-avea habar de nimic.

— Nu m-am uitat pe fereastră, — a spus ea. — Se petrec multe în curtea cea mare, dar nu le iau în seamă. Nici n-am

ştiut că a fost o primire la împărat : alaltăieri încă nu se restabilise complet. Cînd mai trăia soțul meu ne uitam întotdeauna în curtea cea mare a Palatului; dar oricît de importante ar fi evenimentele petrecute acolo, ele se repetă totuşi, cînd le tot vezi ani în şir, mereu aceleaşi, astfel că, pînă la urmă, nu te mai uiți deloc, iar atunci cînd de afară se aude „Prezentați arm' !" sau se

Iac auziți călăreți, sau duruie trăsuri, în casă pui mina pe 1 o carte sau pe andrele. — Apoi, adresîndu-i-se fiică-si, s domnişoara de onoare, care tocmai intrase, a întrebat-o : — j Dintre cei care au plecat de la vizita de curtoazie la îm- j părat, cine a ocupat ultima trăsură, Henrieto ?

— A fost bătrînul Risach, — a răspuns ea. — A ve- J nit anume pînă aici, ca să se prezinte maiestății sale şi j să-şi exprime bucuria că-1 vede însănătoşit.

în tinerețea mea auzisem adesea rostindu-se numele de Risach, dar pe atunci mă preocupase atît de puțin cu ce se îndeletnicește un bărbat, al cărui nume îl auzeam rostit, încît acum n-am avut habar cine este Risach. Așa că am întrebat, cu timiditatea inerentă unor asemenea întrebări, și am aflat că baronul Von Risach nu ocupase cele mai inalte dregătorii de stat, dar că în timpul domniei pline de măreție și de mîhnire a împăratului, aflat acum și el în pragul bătrâneții, lucrase totuși, împreună cu băr- . bații de la conducerea rosturilor Europei, la bunul mers al acelor rosturi, că fusese prețuit de suverani străini, ca lumea crezuse că va ajunge cîndva în vîrf, dar că apoi se retrăsese. Acum stă mai mult la țară, dar vine des lai oraș ca să-și viziteze cîte un prieten. împăratul îl prețuiește mult, și se mai întîmplă și acum să i se ceară uneori sfatul. S-a însurat, zise-se, cu o femeie bogată, dar și-a pierdut apoi soția. Amănuntele nu sînt prea bine cunoscute.

Toate acestea mi le-a spus domnişoara de onoare.

— Vezi, draga mea Henrieta, — a spus bătrâna, — cum se schimbă lucrurile pe lume. Tu nu ştii, fiindcă eşti încă tînără,

şi n-ai experienţă. Ceea ce e jos ajunge sus, ceea ce e sus ajunge jos, un lucru se schimbă într-un fel, altul altminteri, şi vin al treilea rămîne cum a fost Acest Risach venea foarte des la noi. Cînd tatăl meu ne mai plimba uneori în vechea sa droşcă de doctor, vopsită în verde închis şi negru, Risach luase loc, nu o dată, ci deseori, pe capră, sau chiar, cînd plecam la ţară şi lumea nu ne putea vedea, în spate, ca un valet, deoarece trăsura tatei avea o podişcă pentru un slujitor. Noi eram copii mai măricei ; el era un tînăr student, care nu prea avea cunoscuţi ; obîrşia lui n-o ştia nimeni, şi nici nu-1 întreba nimeni de ea. Cînd ne aflam în grădina casei noastre de

la țară, sărea cu frații mei capra, sau goneau împreună dinii în apă, sau puneau în mişcare leagănul. L-a adus în casă pe tatăl tău ca tovarăş de joacă al fraților mei. Nu prea se ştia pe atunci care din doi era mai frumos : Risach sau taică-tău. Dar după o bucată de vreme Risach a fost văzut mai rar, nu ştiu de ce. După cîțiva ani m-am căsătorit cu tatăl tău. Frații mei s-au răspîndit, ca slujbaşi ai statului, iar părinții mei s-au prăpădit. Vorbeam des despre Risach, dar ne vedeam rar. Tatăl tău şi-a început activitatea propriu-zisă abia după ce Risach ieşise la pensie. Şi acum iată-mă pe mine tot aici, dar în altă aripă a Palatului, tatălui tău i-a fost dat să plece din lumea asta, tu nu mai eşti copilă, o slujeşti pe înalta şi buna ta stăpînă... Şi fiindcă a venit vorba de Risach : am impresia că n-au trecut dedt vreo cîțiva ani de cînd punea in mişcare scrîn- ciobul din grădina noastră.

Am întrebat dacă Risach n-are cumva o proprietate în Țara-de-Sus.

Mi-a răspuns că are una acolo.

N-am vrut siLmai pun întrebări, ca să nu fiu nevoit să depăn întreaga desfăşurare a găzduirii mele din vara aceea.

Dar după ce am ajuns acasă le-am povestit alor mei la masa de prînz întîlnirea din acea dimineaţă. Tata îl cunoştea

foarte bine pe baronul Von Risach. In trecut se întâlnise de cîteva ori cu el, dar nu-1 mai văzuse de mult. Punctele de reper că gazda mea din casa cu trandafiri fusese baronul Von Risach au fost următoarele : faptul că, dacă în goana cailor nu m-a înşelat o asemănare, îl văzusem eu însumi ; faptul că are o proprietate în Țara-de- Sus ; faptul că este înstărit, aşa cum trebuia să fie gazda mea; şi faptul că este înzestrat cu aptitudini spirituale deosebite, pe care gazda mea părea de asemenea să le aibă. Am luat hotărîrea să renunțăm la orice investigație, deoarece gazda mea nu-şi spusese din proprie inițiativă numele, şi să lăsăm lucrurile aşa cum sînt.

In afară de aceste două întâmplări, care, cel puţin pentru mine, au fost importante, nu s-a petrecut în iarna aceea nimic în stare să-mi atragă în mod deosebit atenţia. Eram foarte ocupat, mă vedeam adesea nevoit să lucrez şi noaptea, şi aşa a trecut iarna, parcă mult mai repede

decît cu ani în urmă. Mi-au dat satisfacție mai ca seamă
numeroasele posibilități de a te cultiva, pe care le oferă un oraş mare şi pe care altminteri nu prea le găseşti.

Cînd zilele s-au mai lungit, cînd atmosfera tipic oră- |
şenească a încetat şi s-au depănat săpţămînile liniştite ale..
postului, l-am întrebat într-o bună zi pe Prebom de ce ■ nu mi-
o arătase pe contesa Tarona, pe care o iubeşte atîta, care este
atît de frumoasă şi pentru a cărei cucerire îmi ceruse ajutorul

— în primul rînd nu e contesă, — mi-a răspuns el. — Nu prea cunosc starea ei socială ; taică-său a murit, iar ea locuieşte cu o mamă bogată ; ştiu însă că nu e de viţă nobilă, ceea ce îmi convine grozav, doarece nici eu nu sînt. In al doilea rînd, ea şi maică-sa n-au venit iarna asta în oraş. De aceea n-am putut să ţi-o arăt şi de aceea ai găsit tu prilej să mă zeflemiseşti. Dar mai întâi trebuie s-o vezi. Toate fetele despre care se spune anul acesta că sînt grozav de frumoase, toate cîte au fost ridicate în slăvi, toate cîte au luat ochii, nu fac o para chioară, ba fac chiar mai puţin decît o para chioară, faţă de ea*v

I-am răspuns că n-am vrut să-l zeflemisesc, ci doar să spun lucrurilor pe nume.

Cînd primăvara a început să se apropie, m-am pregătit de

plecare. Voiam să pornesc anul acesta mai devreme, pentru că-mi pusesem în gînd ca, înainte de a mă duce în munţi, să dau o raită pe la casa cu trandafiri. An de an, pregătirile mele deveniseră mai minuţioase, deoarece în fiecare an aveam tot mai multă experienţă, iar proiectele mele ţinteau tot mai departe. Anul acesta mai hotărîsem să iau cu mine unelte de desen mai complete, ba chiar şi culori. Aşa cum se întîmplă cu orice deprindere, aşa s-a întâmplat şi în cazul meu. După ce, în fiecare toamnă, mi se făcea dor de cămin, în fiecare primăvară mă simţeam ca o pasăre călătoare, care trebuie să se întoarcă pe meleagurile pe care le-a părăsit în toamna precedentă.

în martie, cînd în oraş au început zilele frumoase, care îi ademeneau pe oameni să iasă la cîmp şi pe zidurile de incintă, am fost gata cu pregătirile şi, după ce mi-am luat de la ai mei obişnuitul şi cordialul rămas-bun. într-o dimineață am pornit Ia drum.

Pe atunci, ca şi acum încă, nu puteam să sufâf sâ plee noaptea de lîngă ai mei, şi nici să pornesc noaptea într-o călătorie. Dar pe vremea aceea poştalionul plecă Spre Ţara-de-Sus abia seara, şi de aceea am preferat sâ călătoresc de data aceasta cu o trăsură închiriată, Vilele din afara oraşului, care aparţineau unor orăşeni bogaţi, mai hibernau încă. Erau înfofolite, în parte, in învelişurile lot de paie şi de scînduri, ceea ce contrasta puternic cu cerul senin şi cu circîrliile care începuseră să cînte peste tot. Trăsura a mers numai pe teren şes. Cînd am ajuns în zona colinafă, am coborît din trăsură şi mi-am continuat drumul pe jos, în etape scurte, aşa cum obişnuiam.

Am privit din nou, în dreapta şi in stânga, clădirile care mi-au atras atenția, ca fiind vrednice de a fi privite. Citisem odată undeva că omul ajunge mai lesne şi mai sigur să cunoască şi să îndrăgească obiectele atunci cînd le priveşte în desene şi picturi decît dacă le vede în realitate, deoarece dimensiunile reduse ale desenului concentrează pe un spațiu mai mic şi în mod individualizat tot ceea ce vede în realitate la scară mare şi grupat. La mine, această sentință părea să se confirme. De cînd privisem desenele arhitecturale din casa cu trandafiri înțelegeam mai bine clădirile, le judecam mai lesne şi nu mă dumiream de ce mai înainte nu prea le băgasem de seamă.

In Țara-de-Sus, vremea era cu mult mai aspră decît cea pe care o lăsasem în urma mea, in oraş. Cînd am ajuns într-o dimineață la colțul pădurii de fagi a amfitrionului meu, acolo unde pîrîul Aliz se varsă în Agger, unele gîrlițe mai erau acoperite cu o pojghiță de gheață. Cînd am zărit caisa cu trandafiri, mi-a făcut cu totul altă impresie decît atunci cînd o văzusem ca un punct alb în verdele închis şi suculent al ogoarelor şi copacilor, sub un cer zăpuşit şi dogoritor. Pe ogoare, cu excepția fîşiilor verzi ale semănăturilor de iarnă, se mai vedeau încă brazdele castanii ale ță- rînei golaşe, pomii nu aveau încă nici un mugurel, iar albul casei mă privea de pe un fond mov.

Am trecut pfc drumul mare, în apropiere de Hohrberg, şi am ajuns într-un tîfziu în locul unde drumul de țară urcă, pe coastă, pînă la casa cu trandafiri. Am păşit printre zăplazuri şi garduri vii golaşe, am urcat pe ridicătura dintre ogoare şi m-am pomenit în fața grilajului casei. Cît de schimbată era acum ! Copacii, cu crengile castanii sau negre, fără frunze, se înălțau în văzduhul vînăt. Singurul verde era cel al spalierelor grădinii. Peste tulpinile trandafirilor de pe fațada casei fusese coborîtă o rogojină de paie frumos lucrată. Am tras de minerul clopoțelului ; a apărut un om care mă cunoştea şi care mi-a dat drumul să intru. M-a condus la stăpîn, care tocmai se afla în grădină.

L-am găsit îmbrăcat în haine de vară, numai că erau făcute dintr-o ştofă mai călduroasă. Părul alb îi era tot neacoperit, ca de obicei.

Bătrînul mi-a părut şi acum la fel de contopit cu mediul său înconjurător, cum îmi apăruse şi în vara trecută.

Muncitorii spălau cu apă şi săpun trunchiurile pomilor

fructiferi. Am mai zărit şi muncitori, care, suiţi ici şi colo pe scări portabile, în preajma pomilor, retezau crengile uscate şi cele de prisos. Cînd plecasem vara trecută, amfitrionul meu îmi spusese să-i dau de veste dinainte cînd mai vin, ca să-l găsesc acasă. Dar nu-şi dăduse seama, pesemne, cît de anevoios este acest lucru, cici de obicei nici eu însumi nu pot să ştiu cînd şi cum m-aş putea vedea nevoit să-mi schimb programul din pricina situaţiei meteorologice sau a altor împrejurări. De aceea nu i-am dat de veste şi i-am picat neanunţat, pe riscul meu. Dar cînd a văzut că mă îndrept spre dînsul, m-a primit la fel de prietenos cum se purtase cu mine în anul precedent, în timpul şederii mele în casa lui.

I-am spus că datorită lui însuşi îi năvălesc acum în casă într-o epocă atît de timpurie a anului, căci m-a invitat cu atîta bunăvoinţă, încît n-am putut să mă abţin de a veni încoace, înainte ca văile şi potecile din munţi să fie destul de uscate ca să-mi pot începe pe ele cercetările.

•— După cum ştii, avem un şir întreg de camere de musafiri, —■ a spus el. — Sîntem foarte bucuroşi de oaspeţi, şi dumneata, fără îndoială, nu eşti unul nepoftit, după cum ţi-am spus vara trecută.

A vrut să mă conducă în casă, dar i-am spus c& nu umblasem în ziua aceea decît trei ceasurij că puterile mele sînț încă în stare foarte bună, şi că aş dotî, cu îngăduința lui, să rămîn aici, cu el, în grădină. Şi că-1 rog numai să poruncească să mi se ducă ranița şi bastonul în camera mea.

ʳÂ scos din buzunar clopoțelul de argint, pe care îl purta la dinsul, şi a sUnat. Sunetul, chiar sub cerul liber, era extrem de pătrunzător, şi la auzul lui a apărut din casă o slujnică. Bătrînul i-a poruncit să-mi ducă în camera mea ranița, pe care între timp o dădusem jos, şi bastonul, pe care i-1 întinsesem. I-a mai dat apoi cîteva instrucțiuni, ce anume trebuie făcut în acea cameră.

Am întrebat de Gustav, am întrebat de desenatorul din atelierul de tîmplărie, şi am întrebat chiar şi de grădinarul bătrîn şi alb, precum şi de nevastă-sa. Mi-a răspuns că Gustav e sănătos şi-şi desăvîrşeşte mintea şi trupul; că în momentul de faţă flăcăul are treabă în camera sa de lucru, şi că va fi cu siguranţă foarte bucuros să mă vadă ; că desenatorul e aşa cum îl ştiu, şi că grădinarul şi grădinăreasa nu se mai schimbă deloc de ani de zile şi arată anul acesta la fel cum i-am văzut vara trecută. Am întrebat în sfîrşit de slujitori, de muncitorii grădinari şi de oamenii de la fermă. Mi-a răspuns că sînt bine cu toţii, că de la vizita mea de anul trecut nu s-a ivit nici un caz de boală, şi că nici unul dintre oameni n-a dat vreun prilej temeinic de nemulţumire.

După ce am schimbat cîteva cuvinte banale, mai ales cu privire la calitatea drumurilor pe care venisem încoace şi la stadiul semănăturilor de iarnă de pe ogoare, s-a întors la treaba care se desfăşura în faţa lui, şi atunci mi-am îndreptat şi eu atenţia într-acolo. Cînd îmi povestise că pune să fie spălate trunchiurile copacilor mi-am închipuit că operaţia este foarte complicată. Dar acum am văzut că, prin folosirea unor scări duble şi a unor scînduri, se desfăşoară cît se poate de simplu. Cu periile cu coadă lungă, muncitorii ajungeau pînă la crengile cele mai de sus, şi întrucît erau pe deplin încredinţaţi de utilitatea acestei măsuri, munceau cu tragere de inimă, aşa că lucrarea înainta cu o repeziciune nebănuită. într-adevăr, dacă priveai un trunchi spălat şi periat, ce curat şi neted se înălţa în văzduh, în timp ce vecinul său mai era încă zgrunţuros şi murdar, îţi spuneai, pe bună dreptate, că unul se simte grozav de bine şi că celălalt arată posomorit. Mi-am adus aminte ce*mi spusese cu mîndrie, vara trecută, amfitrionul meu, anume : să privesc numai trunchiul cireşului de colo şi am să mă conving că scoarţa lui e ca o

mătase cenuşie fină. Era într-adevăr ca mătasea, şi cred că semăna din ce în ce mai mult cu mătasea, deoarece era curățită din nou în fiecare an.

Cînd, după un răstimp, ne-am dus mal spre fundul grădinii, am văzut şi alte munci. Oamenii legau şi potriveau gardurile vii, puneau gheme de mărăcini sub cuiburile păsărilor, reparau stricăciunile pricinuite de iarnă potecilor, afinau pămîntul sub pomii pitici, care erau gata tunşi, iar la cei ceva mai plăpînzi, susținuți de araci, controlau dacă aracii sînt ficşi sau nu cumva putreziseră în pămînt. De asemenea : înnodau la loc curmeiele desfăcute, săpau pămîntul în grădina de legume, deschideau sau acopereau unele ferestre ale răsadnițelor de lamă, reparau pompele, mai băteau cîte un cui, şi, în sfîrşit, mai curățau şi fixau ici şi colo cîte un găvan pentru păsări.

M-am despărțit de amfitronul meu, deoarece era foarte ocupat cu conducerea lucrărilor, şi m-am plimbat singur prin grădină, în locurile care mă atrăgeau. Păsările se şi înfiinţaseră în număr mare, se strecurau printre crengile desfrunzite ale copacilor şi se auzea pe alocuri chiar cîntec şi ciripit. Deosebit de îmbietor răsuna, dinspre ogoarele din jurul grădinii, cîntecul ciocârliilor, care se avtntau în tărie. Deoarece arborii şi arbuştii erau încă lipsiți de frunziş, dispozitivele pentru hrănirea şi adăparea păsărilor erau mai vizibile, şi m-am uitat la ele mai mult decît la prima mea vizită, căci acum ştiam de existența lor. Am zărit ctîeva din grătarele care serveau la expunerea grăunțelor şi despre care îmi vorbise amfitrionul meu.

Am privit şi crengile. Mugurii frunzelor şi bobocii fio- I rilor erau foarte umflaţi, gata să plesnească.

Am urcat pînă la cireşul cel falnic şi mi-am aruncat cehii peste grădină, peste casă şi către munţi. Văzduhul, de un

albastru întunecat, era extrem de limpede. Ziua aceasta frumoasă, cum nu sînt decît destul de puține la] începutul primăverii, fusese cea care îl determinase pei amfitrionul meu să dispună executarea atîtor lucrări în] grădină. Sub văzduhul limpede, pămîntul mai era încă] aproape pustiu. Am vrut să mă duc şi la locul de odihnă de pe cîmp, dar drumul, care se prea poate să fi fost îngheţat în zori, era acum moale şi pătruns de udătură, încît j

dacă aş fi călcat pe el ar fi fost foarte neplăcut şi m-aş fi năclăit de noroi. Am privit cîtva timp întunecatele semănături de iarnă şi brazdele golaşe de pe ogoarele alăturate şi apoi am coborît din nou.

M-am dus la grădinar şi la nevastă-sa. Nu i-am găsit pe amîndoi neschimbaţi, aşa cum spusese amfitrionul meu. Bărbatul mi s-a părut şi mai albit. Părul lui nu se mai deosebea de albul pînzei. Dar soţia lui da, era neschimbată. Se trăgea cu siguranţă dintr-o familie iubitoare de curăţenie, pentru că ţinea căsuţa într-un chip atît de primitor, iar pe bătrînul ei soţ îl îmbrăca atît de curat şi de cochet. El, deşi schimbat, mi-a făcut exact aceeaşi impresie ca şi anul trecut, de parcă ar fi avut cu totul altă meserie.

în timp ce mă îndreptam de la seră spre bătătura de hrănit păsările, m-am întîlnit cu Gustav. A venit în goană spre mine, cu un strigăt de bucurie, şi mi-a dat bineţe.

Flăcăiandrul se schimbase foarte mult în scurtă vreme. Cînd a ajuns lîngă mine am văzut din nou cît e de frumos, iar în

mijlocul naturii aspre, — care nu scosese încă la iveală nici o frunză, nici un fir de iarbă, nici un vrej, nici o floare, ti, potrivit anotimpului, îşi etala numai brazdele negricioase, trunchiurile castanii şi crengile goale, — era şi mai frumos. Dealtfel, băgasem de seamă, dnd desenam, că, bunăoară, ochii animalelor par mult mai strălucitori pe capete ciufulite, şi că f ețde gingaşe ale copiilor par încă şi mai gingaşe, dacă sînt înconjurate de o blană. Gustav avea pe obraji o îmbujorare discretă, în jurul frunții o bogăție de cîrlionți şateni, şi ochi mari şi negri, ca de fată. Deşi era foarte zglobiu, în aceşti ochi se ghicea o undă de tristețe.

Ne-am îndreptat spre locul unde se afla tatăl său adoptiv. Pe drum i-am povestit de ai mei : de maică-mea, de taică-meu şi de drăgălaşa mea soră I-am mai vorbit şi despre oraş, cum e viața acolo, ce distracții oferă, ce este neplăcut în el, şi cum îmi petrec eu timpul acolo. El mi-a spus că a şi început studiul ştiințelor naturii, că tatăl lui adoptiv îi arată experiențe, şi că-i pare grozav de biiie.

Am rămas cîtva timp lîngă tatăl adoptiv. Gustav mi-a arătat tot soiul de lucruri şi mi-a atras atenţia asupra unor schimbări intervenite de la vizita mea anterioară.

Prînzul ne-a adunat în casă.

Stînd la masă faţă-n faţă cu bătrînul meu amfitrion, în timp ce se serveau felurile de mîncare, mi-a venit brusc în minte un gînd : ce dinţi frumoşi are ! I se înşirau în gură foarte deşi, albi, mici şi îmbrăcaţi cu un smalţ fin, şi nu lipsea nici unul. Datorită faptului că-şi petrecea multă vreme în aer liber, obrajii lui aveau o roşeaţă plăcută şi sănătoasă, numai părul mi s-a părut că-i albise şi mai mult, ca cel al grădinarului.

După masă am stat oleacă în camera mea. Fusese aranjată deosebit de primitor, iar în sobă ardea focul.

După-amiază ne-am dus la atelierul de tîmplărie. Eus- tațiu, părăsindu-şi locul de muncă, m-a salutat, foarte voios, iar eu i-am răspuns cu însuflețire la salut. Ceilalți'* lucrători au lăsat

şi ei să se înţeleagă că mă mai ţin minte.

La început n-am cercetat lucrurile decît în fugă şi în linii 1 mari. Masa cea frumoasă avansase mult de tot, dar mai avea pînă să fie terminată. Se făcuseră iarăşi cîteva noi I achiziţii. Mi-au fost arătate şi mi s-a explicat ce s-ar putea 1 face din ele.

Se întocmiseră şi noi planuri pentru lucrări I originale, şi mi s-au expus pe scurt principiile lor fundamentale. L-am rugat pe Eustaţiu să-mi îngăduie să-1 vizitez de cîteva ori în timpul şederii mele acolo. Mi-a încuviinţat foarte bucuros.

După această vizită am făcut o plimbare lungă, în pofida

drumurilor desfundate. Cînd i-am spus amfitrionului 1 meu că am şi observat prezenţa păsărilor în grădină, mi-a răspuns :

— Dacă ai sta mai mult în mijlocul nostru ai afla acum întreaga biografie a acestor vieţuitoare. Cele rămase lo- \ cului au şi început să zburde, iar cele plecate sosesc încetul cu

încetul şi sînt întîmpinate cu chiote. Se îmbulzesc la masă şi caută să uite cît mai repede de grijile hranei, îndurate pe meleagurile străine, căci acolo nu prea găsesc ele un părinte grijuliu, care să le ospăteze. De acum înainte ' devin din ce în ce mai duioase şi cîntă zi de zi tot mai frumos. Apoi începe giugiuleala în crengi, şi se fugăresc." Urmează înjghebarea căminului. Se îngrijesc de viitor şi cară tot soiul de zdrențe pentru construirea cuibului. Atunci pun eu să li se scămoşeze ^el de fel de ațe, dar ele, nu le iau întotdeauna, ci văd uneori pe cîte una că trage de un pai plin de noroi. Acum vine şi vremea trudei, ca la bărbații în floarea vîrstei. Atunci păsările uşuratice devin serioase, sînt preocupate fără încetare să-şi hrănească odraslele, să le crească şi să le instruiască, spre a fi apte pentru o treabă utilă, mai cu seamă pentru marea călătorie în perspectivă. Către toamnă au iarăşi o epocă mai liberă. Atunci au un fel de vară tîrzie şi se mai hîrjonesc cîtva timp, înainte de a pomi la drum.

După ce ne-am întors de la plimbare şi s-a înserat, ne-am adunat lîngă căminul din sufragerie, în care ardea un foc vesel. A fost chemat şi Eustaţiu, iar grădinarul coliliu a venit şi el ca să spună ce progrese făcuseră plantele din răsadniţele de iarnă şi din sere. Menajera Cate- rina punea din cînd în cînd o băutură caldă pe o măsuţă.

A doua zi de dimineaţă m-am dus la amfitrionul meu în camera cu grăunţe, ca să asist la hrănirea păsărilor. Bătrînul şi-a ales din sertare toate categoriile de hrană, apoi a deschis ferestrele şi a pus hrana pe scîndurele. A rămas la fereastră, şi eu lingă el. Păsările s-au apropiat, totuşi, zburînd în rotocoale sau în linii drepte. Nu se temeau nici de el, fiindcă îl cunoşteau ca pe un fel de tată adoptiv, şi nici de mine, fiindcă mă aflam lîngă el S-au îmbulzit, iau ciugulit, au ciripit şi la un moment dat s-au şi în- căierat.

— La sfîrşitul primăverii şi vara le mai dau bucuros femelelor un supliment gras, — a spus el, — pentru că uneori s-ar putea să se afle printre ele o mamă la ananghie. Cele care înfulecă atît de zorite şi totodată atît de temătoare sînt străine. Pentru nimic în lume nu s-ar apropia de om, dacă nu le împinge o foame cumplită. în unele ierni aspre am văzut, pe aceste scînduri, păsări din cele mai neobişnuite.

După ce s-a terminat totul şi nu s-au mai prezentat oaspeţi, a închis ferestrele.

De aici m-am urcat în podul casei, deoarece îmi spusese că şi iepurilor li se presară acum hrană în afara grădinii, şi că din pod pot fi zăriţi. Nu au încă nimic altceva decît sărăcăcioasa

semănătură de iarnă şi vreascuri de conifere, aşa încît trebuie ajutaţi. De îndată ce slujnica a împrăştiat frunzele şi s-a depărtat, s-au şi apropiat iepuri. Am fixat un ochean pe un căprior şi am văzut o scenă caraghioasă, asupra căreia îmi atrăsese atenţia Gustav, şi anume : ditamai iepurele a apărut în obiectiv, zgîindu-se îngrozit la mincarea suspectă şi mişeîndu-şi repede buzele, de parcă ar fi început să hăpăie. După ce am văzut şi scena asta, am coborît şi m-am dus cu Gustav în camera cu instrumente pentru studiul ştiinţelor naturii.

Trebuia să luăm mai întîi micul dejun. Iarna, micul dejun se servea întotdeauna în camera cu aparate pentru studiul ştiinţelor naturii, pentru că cei ai casei îşi petreceau o parte a dimineţii în camerele lor şi nu voiau să coboare în sufragerie anume pentru micul dejun, şi pentru că în acest timp celelalte încăperi ale bătrînului, camera de lucru şi dormitorul, erau dereticate şi aerisite. ,

Amfitrionul meu ne aştepta, pe mine şi pe Gustav ; căci nu se urcase cu noi în pod. încăperea era încălzită moderat, iar în apropierea sobei se afla o masă pusă şi prevăzută cu tot ce trebuie pentru preparat un mic dejun agreabil Masa se afla într-un .spaţiu liber, iar în jurul ei aparatele ştiinţifice.

După micul dejun, stînd cu toţii în jurul mesei, în timp ce o căldură îmbietoare umplea carriera, iar reflexele soarelui de dimineaţă, intrat foarte pieziş prin geamuri, făceau să lucească alama, sticla şi lemnul diferitelor aparate, i-am spus bătrînului meu amfitrion :

— Ciudat: cînd, de la proprietatea dumneavoastră, am ajuns la oraş şi la frămîntările lui, existenţa dumneavoastră de aici mi-a stăruit în memorie ca un basm, iar acum, cînd sînt aici şi văd în faţa mea atîta tihnă, această existenţă îmi pare iarăşi aievea, şi viaţa la oraş un basm. Lucrurile mari îmi par mărunte, iar cele mărunte îmi par mari.

— Amîndouă şi toate fac parte dintr-un întreg, pentru ca viața să se împlinească şi să aducă fericire, — a răspuns el. — Deoarece oamenii vor şi prețuiesc im singur lucru, deoarece, ca să se sature, se reped în unilateralitate, îşi pricinuiesc propria nefericire. Dacă ne-am face ordine în noi înşine, ne-am bucura cu mult mai mult de cele pâmîn- teşti. Dar dacă avem prea multe dorințe şi pofte, le dăm întotdeauna ascultare numai lor şi nu mai sîntem în stare

să sesizăm nevinovăția lucrurilor din afara noastră. Din păcate, le şocotim importante, cînd sînt obiecte ale patimilor noastre, şi lipsite de importanță, cînd nu au nici o legătură cu ale, cu toate că adesea ar putea să fie invers.

N-am înțeles încă, atunci, prea exact, aceste cuvinte. Eram

încă prea tînăr şi adeseori nu ascultam decît glasul propriului meu for interior, şi nu pe cel al lucrurilor din jurul meu.

Către amiază a sosit unul din geamantanele mele, pe care îl trimisesem la casa cu trandafiri. L-am deschis, am scos din el nişte cărţi, desene şi alte lucruri, şi i le-am arătat lui Gustav,

cînd a venit la mine. Apoi m-am instalat gospodăreşte în camera mea.

Aşa au trecut mai multe zile.

în casa aceasta, fiecare era independent şi-şi p_tea vedea de treburile lui. Numai rînduiala casei crease în- trucîtva anumite obligații. Chiar şi Gustav părea a fi întru totul liber. Legea care îi reglementa munca fusese statornicită odată pentru totdeauna, era foarte simplă, iar tînărul şi-o însuşise, nu putea să nu şi-o însuşească, pentru că era înțelegător, şi i se supunea.

Gustav m-a rugat stăruitor să asist odată la ora lui de ştiinţele naturii. I-am spus asta amfitrionului meu, care n-a avut nimic împotrivă. Aşa că am asistat după aceea, nu o dată, ci de mai multe ori, la aceste lecţii. Bătrînul meu amfitrion stătea într-un fotoliu şi povestea. Descria un fenomen, îl explica foarte clar, dacă era cu putinţă îl şi reproducea cil aparatele din colecţia sa, iar dacă nu era cu putinţă, căuta să-l facă înţeles printr-un desen sau printr-o reprezentare simbolică. Apoi povestea pe ce cale au ajuns oamenii la cunoaşterea acelui fenomen. După ce isprăvea, proceda la fel cu un al doilea fenomen, înrudit cu cel dintîi. Şi după ce încheia un ciclu de fenomene legate între ele, care i se părea îndestulător, punea în lumină ceea ce era asemănător în toate fenomenele şi înfăţişa fenomenul fundamental sau legea. Ca bază a acestor lecţii nu fusese luată o anumită carte, ei Gustav însemna mai târziu, din memorie, ceea ce i se povestise, bătrînul făcea, de faţă cu el, îndreptările cuvenite, şi astfel băiatul se pomenea nu numai cu un manual al ştiinţelor naturii, ci învăţa materia, chiar prin însemnările şi

îndreptările făcute. Ceea ce îşi însuşea Gustav era cîte- odată reluat în conversaţii amicale. Limbajul lecţiilor era întotdeauna atît de simplu şi de limpede, încît cred că şi un copil le-ar fi putut înţelege. Abia acum mi-am dat mai bine seama cît de nepotrivit procedează în această ştiinţă, la oraş, unii profesori, care o îmbracă, oarecum, într-un limbaj ştiinţific păsăresc, pe care nici un elev nu-1 pricepe, şi prin care o împletesc cu matematica în aşa hal, încît amîndouă la un loc nu mai sînt nici una din ele, şi nici nu alcătuiesc un tot. Am văzut că Gustav aplica şi aritmetica la ştiinţele naturii, dar recunosc că acolo unde o aplica, o aplica întotdeauna în cunoştinţă de cauză şi cu claritate, şi că privea întotdeauna matematica nu ca ştiinţa de căpetenie, ci aici ca slujitoare a naturii. Judecind după propriile mele lucrări dinainte, am ajuns la convingerea că şi în această disciplină primise neîndoios o instrucţie temeinică. L-am întrebat intr-un rînd despre asta şi am aflat că, şi pe acest tărîm, îi fusese dascăl tatăl său adoptiv.

Am luat parte, mai tîrziu, şi la lecţia de geografie. Aici m-a izbit faptul că erau folosite hărţi desenate, toate la aceeaşi scară, aşa că Rusia era înfăţişată pe o hartă extraordinar de mare, iar Elveţia (pe una foarte mică. Mi-am dat seama de raţiunea acestei măsuri, anume : pentru ca, ţinînd seama de imaginaţia vie a tinerilor, să li se întipărească în minte în mod trainic o imagine a raporturilor dintre dimensiuni. Mi-am amintit cu acest prilej de o prinsoare, pe care noi, copiii o tăcuserăm, pe o nimica toată, în legătură cu întrebarea dacă Philadelphia nu este situată la aproape aceeaşi latitudine ca Roma, ceea ce majoritatea, pufnind în rîs, au tăgăduit. O hartă adusă numaidecît a dovedit că este situată mai la sud chiar decît Neapole. In general, şi oamenii în toată firea, care erau de faţă, au susţinut că, la copii, această greşeală se datora fără îndoială scării la care erau desenate hărţile noastre obişnuite. Hărţile folosite de Gustav fuseseră întocmite de către desenatorul din atelierul de tîmplărie, după hărţile din atlasurile noastre.

L-am întrebat pe amfitrionul meu dacă Gustav învață şi istoria. Mi-a răspuns :

— Foarte adesea, tinerii învățăcei sînt inițiați, odată cu geografia, şi în istorie, dar cred că o asemenea proce

dare este greşită. Dacă avem în vedere, în geografie, nu numai împărțirea istorică a pămîntului şi a țărilor, ceea ce socotesc deopotrivă drept greşeală, d privim configurațiile permanente ale pămîntului, pe care, tocmai datorită înrîuririi lor, au luat ființă felurite popoare, atunci pămîntul este un

1

2

obiect al naturii, iar geografia, în mare parte, una din ştiinţele naturii. Dar dacă pun faţă-n faţă natura şi oamenii, ştiinţele naturii sînt cu mult mai palpabile pentru noi decît ştiinţele oamenilor, pentru că obiectele naturii pot fi pipăite şi privite în afara noastră, în timp ce obiectele omenirii ne sînt prin noi înşine tăinuite. S-ar putea crede că ar trebui să fie invers, că omul se poate cunoaşte mai bine pe sine ca obiect străin, şi aşa şi cred mulţi, dar lucrurile nu stau aşa. După cum am mai spus cîndva, patima şi egoismul fac ca unele realităţi ale omenirii, ba chiar realităţi ale propriului nostru for interior, se ne fie ascunse, sau cel puţin tulburate. Nu cred oare cei mai mulţi că omul este culmea creaţiei, că e mai bun decît orice altceva, chiar şi decît nepătrunsul ? Şi nu socotesc oare cei care nu sînt în stare să-şi depăşească propriul eu că universul nu este altceva decît scena acestui eu, chiar dacă punem la socoteală şi nenumăratele lumi ale spaţiului veşnic ? Şi totuşi, s-ar părea că lucrurile stau cu totul altfel. De aceea cred că Gustav ar face bine să treacă la ştiinţele omului abia după însuşirea ştiinţelor naturii, şi să ţină seama aproximativ de această ordine : anatomia, psihologia, logica, etica, dreptul, istoria. Apoi ar putea să citească ceva filosofie, şi pe urmă trebuie să păşească în viaţă.

Pentru lecțiile lui Gustav erau statornicite anumite ore, pe care bătrînul nu le scăpa niciodată din vedere, iar pentru învățat şi pentru temele scrise erau fixate alte ore, pe care şi Gustav le respecta foarte conştiincios. De restul timpului, Gustav putea dispune în voie.

în asemenea ore libere stăteam uneori amîndoi în sala de lectură. Adesea venea şi amfitrionul meu, iar cîteodată şi Eustaţiu sau alt tîmplar. Bătrînul, ca dascăl, îi indica lui Gustav ce cărţi are voie să citească Elevul le folosea cu zel, şi nu l-am văzut niciodată că întinde mîna după alta. Eustaţiu şi ceilalţi oameni puteau să-şi aleagă căr-- ţUe după pofta inimii, şi, fireşte, şi eu. Cînd m-am aflat pentru prima oară în această casă, am criticat faptul că biblioteca este despărţită de camera de lectură, ceea ce mi se p&rea ocol şi risipă de spaţiu. Dar acum, după ce lo- cuisem vreme mai îndelungată în casa amfitrionului meu, mi-am dat seama Că părerea mea fusese greşită. Biblioteca, datorită faptului că nu slujea la nimic altceva decît la adăpostirea cărţilor, era oarecum sacră, cărţile dobîn- deau importanţă şi gravitate, camera era temptul lor, şi într-un templu nu şe lucrează. Această măsură era şi un prinos adus creaţiei spirituale, care este cuprinsă, în chip atît de felurit, pe filele de pergament scrise şi pe foile de hîrtie tipărite. Camera de lectură, însă, mijloceşte apoi folosirea concretă şi familiară a acestei creaţii spirituale, caborîndu-i măreţia pînă la nivelul nevoii noastre imediate şi pămîntene. Camera era şi foarte agreabilă pentru lectură. Aici pătrundea soarele prietenos, aici erau perdelele verzi, aici era mobilierul care te îm'oia la citit şi la scris. Pînă şi faptul că, după vremelnica ei folosinţă, fiecare carte trebuia dusă înapoi în bibliotecă şi pusă la locul ei, îmi părea acum cu mult rost; ţi se transmitea astfel simţul ordinei şi al curăţeniei, care este, tocmai la cărţi, ceea ce este în ştiinţă sistemul. Cind îmi aduceam acum aminte de bibliotecile pe care le mai văzusem, unde se aflau scări, mese, scaune, bănci, pline cu cărţi, hîrtii, ustensile de scris, sau chiar cîrpe de şters praful, asemenea săli de bibliotecă îmi păreau nişte biserici, în care se face negoţ cu vechituri.

Mă duceam des şi la Eustaţiu, în atelierul de tîmplărie. In una din primele zile foarte senine ani scos din sertar, cu îngăduinţa lui, ţoate desenele, şi le-am privit tncă o dată, pe îndelete şi cu de^amănuntul. Aproape că nu-mi venea să cred ce progrese făcusem datorită exerciţiilor mele de desen din iarna trecută. Am înţeles acum, mai bine decît vara, multe lucruri din cele aflate aici, iar cea mai mare parte dintre ele mi-au şi plăeut mai mult. I-am arătat lui Eustaţiu unele din desenele mele, mai ale6 cele înfăţişînd plante, şi pe care, de astă dată, le adusesem cu mine în număr mai mare, în geamantan. La prima mea şedere aici aveam Si> raniţă numai cîteva hirţosge, o lunetă şi alte lucruşoare, care încap într-un spaţiu atit de restrins, dar desene nu. Eustaţiu s-a bucurat cînd mi-a văzut desenele, dar mi s-a părut ciudat că se uită la cele cu plante nu ca un prieten şi cunoscător ai plantelor, ci ca un arhitect care poate folosi formele lcr. Mai tîrziu a încercat să facă şi el desene după plante vii, dar deosebirea dintre ale lui şi cele ale unui prieten al plantelor a ieşit încă şi mai mult, iii evidenţă : din pricina unor adăugiri imperceptibile, desenele se preschimbaseră, din plante, în motive decorative de toată frumuseţea. îşi şi alegea de obicei modele care se aflau într-o relaţie mai intimă cu meseria lui sau care puteau fi puse într-o asemenea relaţie. Cît priveşte celelalte obiecte, la care se lucra în atelierul de tîmplărie, mi le-a arătat pe toate şi mi-a dat şi unele explicaţii, cînd i le-am cerut. Cred că şi în această privinţă făcusem progrese, din vara trecută încoace, mai cu seamă datorită faptului că privisem în mod amănunţit obiectele din colecţiile tatălui meu şi mi le întipărisem în minte, ca să pot să iau cu mine imaginile lor şi să le compar cu cele aflate aici. Am constatat acum că devenisem mai sensibil la frumuseţea plasticii obiectelor, multe dintre ele mi-au plăcut mai mult decît vara trecută, şi mi-au atras atenţia şi unele pe care atunci nu le luasem în seamă. Zăboveam uneori în camera prietenoasă a lui Eustaţiu şi vorbeam cu el despre fel de fel de lucruri, în timp ce soarele dimineţii răzbea discret prin perdelele lăsate.

După-amiezile, mai ales cînd vremea era mohorîtă şi treburile în aer liber nu prea dădeau ghes, ne adunam în camera de lucru a amfitrionului meu. Această cameră, în după-amiezile în care era bine dereticată şi în care aveam mai mult timp liber, era locul de adunare al micului nostru grup, atunci cînd se aduna. Bătrînul meu amfitrion pusese să i se amenajeze această cameră foarte confortabil, cu toate că era destinată clipelor de singurătate, căci atunci cînd nu chema înadins lume în jurul său, iubea singurătatea Avea lîngă scaunul său un miner de tras clopoţelul soneriei, care ducea, prin planşeu, în camera slugilor, ca să poată chema repede un slujitor. în dormitor se găsea ceva asemănător, m afară de obişnuitul mîner pentru tras clopoţelul soneriei, mai avea acolo, pe tăbliile laterale ale patului două plăci, care, prin cea mai uşoară apăsare cu mina, puneau în mişcare un clopot cu sunet

12
*

puternic şi prelung, pentru ca, dacă i s-ar întîmpla ceva bătrînului, să i se poată sări grabnic in ajutor. Doi slujitori aveau în permanenţă la ei cheile încăperii lui, pentru ca noaptea să i se poată descuia uşile pe dinafară. Aceste dispozitive erau o invenție a lui Eustațiu, deoarece bătrînul nu

suferea nici o restricție din partea slujitorilor, ba nici măcar apropierea lor, ca să nu fie deranjat. Şi nu îngăduise nici ca Gustav să doarmă într-o cameră alăturată, ca să nu se deprindă cu el şi să-i simtă apoi lipsa, de vreme ce, odată şi odată, flăcăul tot trebuia să plece. Cînd eram reuniți în camera de lucru a amfitrionului meu, discutam de obicei despre problemele proprietății, despre schimbările necesare, despre lucrurile care se cereau începute, precum şi despre obiectele de artă. Aici erau aduse planurile şi schițele obiectelor care urmau să fie executate din lemn, sau ale unor amenajări necesare în grădină, sau ale modificărilor proiectate la unele clădiri. Fusese o idee bună să se aducă iplanurile şi schițele tocmai în această cameră, deoarece aici găseau o ambianță foarte frumoasă şi aleasă, aşa încît orice greşeală şi orice lipsă, constatată în proiecte, putea fi numaidecît depistată şi îndreptată. In ziua în care se adunau mai mulți inşi în camera de lucru a bătrînului, se întindea întotdeauna pe jos un covor, pentru ca pardoseala ei prețioasă să nu sufere vreo stricăciune.

Cînd drumurile erau uscate ne duceam mai des la fermă. Acolo, muncile pe care le aduce cu sine începutul primăverii se executau voiniceşte. De la şederea mea de anul trecut în casa cu trandafiri totul progresase mult, în ceea ce priveşte ordinea şi belşugul. Pesemne că se lucrase cu sîrg pînă toamna tîrziu şi chiar iarna, în măsura în care fusese cu putinţă. în curte nu se mai vedea numai frumosul pavaj al trotuarelor clădirilor şi nisipul curat întins peste tot, ci mai apăruse în mijloc o mică fîntînă ţişnitoare, care arunca trei jeturi de apă într-un havuz, iar în jurul ei se amenajase un strat de flori. Spre toate acestea dădeau ferestrele luminoase de pe faţadele fermei. Astfel, partea respectivă a clădirii arăta ca o reşedinţă seniorială, cu toate că două laturi ale curţii erau grajduri şi şoproane. L-am întrebat pe amfitrionul meu dacă a mai făcut şi ziduri noi, deoarece ferma mi se părea acum mult mai împlinită decît anul trecut, şi totodată mai arătoasă decît cele care se construiesc pe aceste meleaguri.

— N-am făcut zidiri noi, — a răspuns el, — am pus doar să se aplice ultimele elemente decorative exterioare, şi am mai mărit ferestrele. Aveam şi motiv. Fermele şi gospodăriile ţărăneşti mai măricele din ţinutul nostru nu sînt chiar atât de urît construite cum socoteşti dumneata. Numai că nu sînt niciodată terminate decît pînă la un anumit punct, mai departe nu ; ultima fază, să-i zicem finisarea, lipseşte, deoarece ipe localnici nu-i trage inima s-o facă. N-am executat decît finisarea. Dacă ar exista mai multe asemenea exemple, s-ar schimba în ţinut părerile despre înfăţişarea decentă a caselor şi despre condiţiile necesare pentru a fi locuite. Casa asta este un asemenea exemplu.

Drumurile din jurul fermei şi de pe pajiştile şi ogoarele ei nu mai arătau nici ele aşa cum arătaseră, în cea mai mare parte, vara trecută. Erau acoperite şi stabilizate cu cuarț alb şi delimitate cu cea mai mare precizie.

La amiază, în zilele frumoase, care începuseră să se şi

încălzească, stăteam cu plăcere pe lavița dimprejurul cireşului falnic, şi priveam copacii neînfrunziți, ogoarele proaspăt grăpate, fîşiile verzi ale semănăturilor de iarnă, pajiştile abia încolțite, şi — prin aburul exalat de obicei din văi la începutul primăverii — munții înalți, care se jucau cu strălucirea omătului aflat încă pe ei în cantități uriaşe. Gustav se ținea scai după mine, pesemne pentru că, dintre toți locatarii casei, eram cel mai apropiat de el ca vîrstă. De aceea îi plăcea să stea lîngă mine pe laviță. Ne duceam uneori la popasul de pe cîmp, unde-mi arăta cîte o tufă, care peste puțin urma să înflorească, sau un loc însorit, unde apăruse cea dintîi verdeață, sau nişte bolovani, în preajma cărora se şi hîrjoneau mici animale, născute înainte de vreme.

Intr-o zi am descoperit în dulapurile cu obiecte din natură o colecție a tuturor esențelor de lemn indigene. Erau expuse, toate, în formă de cuburi, două dintre fețele cuburilor fiind tăiate perpendicular pe direcția fibrelor, iar celelalte paralel cu ea. Dintre aceste patru fețe, una era aspră, a doua netedă, a treia lustruită, iar a patra avea scoarță, înăuntrul cuburilor, care erau geale şi puteau fi deschise, se găseau florile uscate, părți ale fructcior, frunzele şi alte accesorii caracteristice ale plantei respective, că de pildă chiar şi soiurile de muşchi care cresc în mod obişnuit în anumite zone pe scoarța lor. Eustațiu mi-a spus că domnul bătrln, — aşa îi spuneau amfitrionului meu toți locatarii casei, numai Gustav ,11 numea tată adoptiv, — Înjghebase colecția şi o organizase astfel. Potrivit voinței domnului bătrîn, colecția urma să fie confecționată încă o dată şi trimisă în dar şcolii de meserii.

îmbrăcămintea ciudată a amfitrionului meu şi obiceiul lui de a umbla tot timpul cu capul neacoperit, care la început mă frapaseră puternic, pînă la urmă nu mi s-au mai părut anormale, ba chiar am găsit că se armonizau atît cu atmosfera camerelor lui, cit şi cu înfăţişarea oamenilor din jurul lui, de care nu se distingea prin nobleţe, ci cu care era mai degrabă asemenea, dar de care se deosebea totuşi prin originalitate. Eu, dimpotrivă, am avut impresia că multe lucruri socotite de noi a fi de bun gust, de fapt nu sînt de bun gust, cele mai lipsite de gust fiind costumul orăşenesc al bărbaţilor şi pălăria lor orăşenească.

La rugămintea mea am fost condus odată în camerele amenajate după tipicul femeiesc. Mi-a plăcut din nou foarte mult, mai cu seamă ultima, cea micuță, pe care am numit-o „camera rozelor". Acolo puteai să stai, să cugeţi şi să contempli, prin fereastra ei frumoasă, peisajul. Se înțelege că n-am întrebat la ce foloseşte.

Ii povesteam adesea amfitrionului meu despre taică- meu, despre maică-mea şi despre soră-mea. I-am descris întreaga noastră viață de familie, şi i-am descris în cîteva rînduri, cît de precis am putut, lucrurile pe care le adăpostea tata în camerele sale şi pe care punea preț. Cu aceste (prilejuri nu i-am spus cum mă cheamă şi nici el nu m-a întrebat.

Tot aşa, nici eu nu-i ştiam încă numele, cu toate că petrecusem un timp îndelungat în casa lui. Numele lui nu fusese rostit întîmplător, şi întrucît nu mi-1 spusese el însuşi, n-am vrut, din principiu, să cer nimănui să mi-l spună. Cel mai lesne l-aş fi putut afla de la Gustav sau de la Eustaţiu, dar pe aceştia doi nu mă simţeam defel îndemnat să-i întreb, şi în cea mai mică măsufâ pe Gustav, ori de cîte ori rostea în mod spontan numele de „tată adoptiv". Bătrînul era foarte bun cu mine, foarte îndatoritor, foarte prietenos ; nu şi-a spus numele, şi nici eu nu puteam presupune cu certitudine că şH crede cunoseut de mine; de aceea am luat hotărîrea să nu întreb niciodată de numele proprietarului casei cu trandafiri, cbiftr dacă m-aş afla departe de ea, oricît de departe.

Treptat, vremea s-a schimbat. Zilele s-au lungit mult, razele soarelui erau acum fierbinți, intervalele de timp în care cerul se arăta limpede şi fără nori erau acum mai lungi dedt cele în care era înnorat sau neguros, plantele încolțeau, arborii înmugureau, la tulpinile trandafirilor de pe fațada casei se lucra de zor, totul era plin dş voioşie, primăvara reintrase în toate drepturile ei. Sorocul plecării mele sosise de mult. I-am spus asta încă o dată amfitrionului meu, şi întrucît mă pregăteam să-mi expediez geamantanul, a fost fixată şi ziua plecării.

Ne înțeleseserăm dinainte că-mi voi organiza în așa fel treburile, încît să pot reveni în epoca înfloririi trandafirilor și să petrec din nou mai mult timp aici. Văzînd că sînt primit cu brațele deschise și că, în privința mijloacelor de întreținere, nu sînt o povară In gospodărie, și întrucît mă simțeam atras de acest loc, înțelegerea fusese întru totul pe placul meu. Numai că, după cum a fost de părere amfitrionul meru, în acest caz trebuia să pornesc din văile alpine de îndată ce trandafirii de acolo își vor fi împlinit bobocii, deoarece aici, datorită pămîntului mai bun și a îngrijirii mai bune, înfloresc mai devreme decît în toate celelalte colțuri ale țării. Am făgăduit să procedez întocmai, așa că totul 3 fost în ordine.

In ajunul plecării mele s-a întors acasă fratele lui Eustaţiu. Să tot fi avut douăzeci şi ceva de ani, era bine legat, avea obraji oacheşi, cîrlionţi castanii şi buzele un pic răsfrinte. Am avut impresia că-1 mai întilnis'em de cîteva ori, în călătoriile mele. A adus în mapa lui numeroase desene, printre care multe erau frumoase. Toate desenele i-au fost privite cu interes. Urmau să fie executate acum pe coli mai mari şi în chip artistic.

După ce, în seara dinaintea plecării, am mai dat o raită pe ia fermă, după ce în dimineaţa următoare am mai

trecut pragul lui Eustațiu şi cei al soților grădinari, după ce le-am spus „cu bine" celor ai casei şi după ce mi-am luat rămas-bun de la amfitrionul meu şi de la Gustav, am coborît colina, şi am auzit dinspre grădină, şi dinspre tufişuri, şi dinspre semănături, stridentul concert primăvă- rațic al păsărilor.

7. INTÎLNIREA

In timpul călătoriei mele spre ținta aleasă am desenat o statuie frumoasă, pe care am găsit-o într-o firidă din zidul unui castel în ruine. îmi scosesem în acest scop din raniță blocul de desen, pe care acum îl duceam în permanență la

mine. A fost singura întrerupere şi singurul popas în această călătorie.

Cînd am ajuns la țintă, cel dintîi lucru pe care l-am făcut a fost să-mi organizez timpul mai cu socoteală decît înainte. N-am putut să nu recunosc că felul în care se executa munca

zilnică în casa cu trandafiri mă influențase puternic. Întrucît acolo timpul era la mațe preț şi prin urmare era gospodărit cu multă grijă, am început şi eu, cu toate că nici pînă atunci nu avusesem motive să-mi fac cine ştie ce mustrări, să-mi îndrept totuşi strădaniile, în mod mult mai ordonat decît înainte, înspre un singur țel într-un anumit răstimp, nu ca pînă atunci, cînd, pradă unor impresii de moment, trecusem adesea de la un țel la altul, aşa încît, deşi îmi dădusem toată osteneala, nu obr ținusem întotdeauna rezultatul corespunzător strădaniei. Mi-am impus îndatorirea să cercetez în amănunțime o anumită zonă şi să nu neglijez pe parcurs absolut nimic esențial, dar nici să nu amiîn nimic pentru un eventual viitor mai propice, astfel încît, dacă pînă în epoca înfloririi trandafirilor nu voi fi gata cu toată zona planificată, să fiu gata cel puțin cu porțiunea cercetată efectiv pînă la acea dată şi să fiu în stare să interpretez rezultatele şi să le formulez cu precizie. Foarte curînd după începerea lucrărilor mi-am dat seama că mă întinsesem pe un spațiu prea mare, dar tot foarte curînd mi-am dat seama şi de faptul că spațiul mai restrîns, pe care l-aş fi parcurs, mi-ar

ii asigurat mai mult succes, decît dacă aş fi încercat să cuprind cam totul, timp îndelungat, aşa cum făcusem în trecut. La aceasta s-a mai adăugat şi o oarecara satisfacţie, pe care o resimţeam cînd vedeam cum se înlănţuie în ordine verigă cu verigă, în timp ce înainte aveam în faţă mai degrabă un material atrăgător, dar amorf, decît o configurare dară, rezultată din acel material.

Lăzile mi s-au umplut pe rînd şi s-au înşiruit una după alta. Călăuzelor mele şi hamalilor mei le-a sporit încrederea în mine. Au început să-mi fie simpatici, şi eu lor, încît s-a închegat treptat o voioasă camaraderie, iar munca a devenit plăcută şi prin urmare şi spornică. Adesea, dnd stăteam seara cu toţii la circiumă în jurul mesei mari, pătrate, de arţar, sau cînd, după ce au venit în sfîrşit zilele caniculare, în loc să stăm în jurul scîndurilor moarte ale mesei, stăteam afară, sub arţarii vii şi fremătători, în jurul cărora fusese dulgherită o masă de molift şi spre care dădeau numeroasele ferestre ale cîrciumii, oamenii mei îşi recapitulau ce se petrecuse în acea zi, ce se petrecuse de paisprezece zile încoace, ce treburi am dus noi la capăt, — căci ei aşa se exprimau : noi, — şi cîţi munţi au fost cutreieraţi. Curînd au început să şi înţeleagă, în felul lor, cum stau lucrurile, să discute şi să se ia la hartă în legătură cu evenimentele de pe munte şi să mă creadă în stare, dacă aş fi putut ţine minte unde îşi au obîrşia toate piesele adunate şi dacă aş fi putut măsura înălţimea şi grosimea munţilor, să reproduc muntele la scară mică pe o pajişte sau pe un cîmp. Le-am spus că asta este o parte a ţelului meu şi că, dacă muntele nu poate fi reprodus aidoma pe o pajişte sau pe un cîmp, va fi totuşi desenat pe hîrtie şi colorat în aşa fel, încît oricine se pricepe la lucrurile acestea, să aibă în faţa ochilor muntele, laolaltă cu tot ceea ce-1 alcătuieşte. De aceea, nu numai memorez de unde provin mostrele şi în ce raporturi se află ele în munţi, ci le şi notez, ca să nu fie uitate, şi lipesc pe mostre şi etichete, pe care scriu tot ce trebuie. Aşezate în ordinea lor firească, mostrele sînt apoi dovada celor pictate pe hîrtie, sau pe hartă, cum i s-o fi spunînd documentului. Oamenii mei au fost de părere că am procedat foarte inteligent, căci în felul acesta, cine are nevoie de o piatră sau de orice altceva, pentru o construcţie sau pentru alt scop, poate afla imediat, de pe hartă, unde se găseşte ceea ce caută. Le-am spus că alt obiectiv este şi posibilitatea d° a putea deduce, din ceea ce se află în munţi, cum au luat el fiinţă.

Unul din oameni a fost de părere că munții n-au luat ființă, ci au existat încă de la facerea lumii.

— Ei şi cresc, — a spus un altul, — fiecare piatră creşte, fiecare munte creşte, ca şi celelalte creaturi. Numai că, — a adăugat el, fiind de felul lui cam hîtru,' — ei Au cresc atît de

repede ca ciupercile.

Aşa discutau ei, îndelung şi des, despre această problemă, şi aşa ne sfătuiam în legătură cu lucrurile noastre, învăţau prin simplul contact cu elementele muntelui şi apoi, privindu-le mereu, îşi completau încetul cu încetul cunoştinţele şi şi le

corectau, şi adesea zîmbeau ironic amintindu-şi de cîte o idee sau părere greşită, pe care o avuseseră înainte.

Jurnalul meu, cu însemnările necesare pentru păstrarea ordonată a materialului, se tot lungea, iar filele i se tot înmulțeau, oferind perspectiva de a se putea întocmi o sinteză

cuprinzătoare şi ordonată, cind vor veni zilele de iarnă sau orice alte zile de răgaz.

Duminicile sau în alte răstimpuri, cind munca nu prea dădea ghes, se mai ivea şi prilejul unor distracţii îmbietoare şi al unei odihne întremătoare.

Intr-o zi am găsit o bucată de marmură, dintr-o varietate pe care nu-mi aminteam s-o fi văzut în casa cu trandafiri a amfitrionului meu. Avea trei culori, — **albul** cel mai pur, roz şi galben-pai, — amestecate mărunt şi atrăgător. Este o varietate dintre cele mai rare, iar aici se afla într-un bloc de o mărime cum nu mai văzusem niciodată. Am luat hotărîrea sări dăruiesc amfitrionului meu această marmură. Am căutat să dobîndesc un **drept** de proprietate asupra blocului, şi de îndată ce am **izbutit,** am pus oamenii să-l disloce, fără să-l ştirbească, şi **apoi** să-l taie într-o formă regulată. S-a constatat că din **acest** material se putea confecţiona un frumos blat de **masă.**[5] Din alicăria rezultată am luat cu mine cîteva bucăţi **mai** măricele, ca **9ă** pun să se meşterească din el tot felul **de** suveniruri. Am dispus **Bă** se facă din una **din** ele o **plă**

cuță, şlefuită şi lustruită, pentru ca amfitrionul meu să poată vedea cît mai clar desenul şi coloritul marmurei.

încheiaserăm o etapă, cînd în văi au început să se Ivească micuţii boboci ai trandafirilor. Chiar şi păducelul, care creşte la cîmp, în locuri ferite, sau pe coastele stîn- coase ale munţilor, a început să-şi preschimbe ghemotoa- cele în floarea frumo3să, dar simplă, considerată drept străbuna trandafirilor noştri. M-am hotărît aşadar să mă aştern la drum spre casa cu trandafiri. In alţi ani, cînd mă pregăteam să mă întorc acasă după o vară lungă, n-am resimţit, cred, niciodată, o plăcere mai mare, decît acum, cînd, după o trudă bine organizată, m-am pregătit să vizitez casa cu trandafiri, ca să mă bucur acolo de o scurtă, dar plăcută, şedere la ţară.

Intr-o după-amiază am urcat într-acolo şi am găsit trandafirii, ce-i drept, nu în floare, dar într-atît de ticsiți de boboci, încît era de aşteptat, peste puține zile, o bogata înflorire.

— Cum s-au schimbat toate ! — i-am spus proprietarului, după ce i-am dat binețe. — Cînd am plecat de aici astă-

primăvară, totul era încă pustiu, şi acum totul înfrunzeşte, înfloreşte şi înmiresmează aproape cu aceeaşi îmbelşugare ca anul trecut, cînd am urcat întîia'dată spre această casă.

— Da, — a răspuns el, — semănăm cu bogătaşul care nu-şi poate număra comorile. Primăvara faci cunoştinţă personal cu

fiecare fir de iarbă care, printre cele dintîi, scoate sfielnic caipul din glie, şi îi observi cu grijă dezvoltarea, pînă cînd ajung să fie atît de multe, încît nici nu le mai iei în seamă şi nici nu te mai gândeşti cît de trudnic s-au ivit, ba nici măcar că din ele se face fîn, şi nu te sinchiseşti cîtuşi de puțin că de-abia în acest an au încolțit, ci te porți de parcă s-ar afla de cînd lumea acolo.

M-a călăuzit spre locuinţa care-mi fusese amenajată. In capul culoarului camerelor de oaspeţi se aflau două camere care, prin spargerea, unei uşi, fuseseră preschimbate într-o singură locuinţă Una din ele era foarte mare şi avusese iniţial menirea de a găzdui în acelaşi tjmp mai multe persoane. Acum era golită, şi avea la pereţi mese şi rafturi, iar în mijloc o masă lungă, ca să-mi pot rîndui obiectele aduse eventual din munţi. A doua cameră era mai mică şi fusese mobilată ca dormitor şi cameră de zi. Bătrînul mi-a întins cheile locuinţei. Apoi m-a dus să-mi arate, — în coliba de zid, situată nu departe în spatele atelierului de tîmplărie, la limita apuseană a grădinii, colibă folosită pe vremuri pentru lucrările de pietrărie, — o încăpere care fusese golită şi în care puteam să-mi las, pînă una-alta, unele obiecte colecţionate. Mi-a spus că dacă am nevoie de mai mult spaţiu ar putea goli şi mai mult, intrucît acum lucrările de pietrărie erau aproape încheiate, şi rareori se mai taie, se mai şlefuieşte sau se mai lustruieşte cîte ceva. Am fost atît de mişcat de aceste atenţii, încît aproape că nu m-am mai simţit în stare să-i mulţumesc. Nu înţelegeam ce merite îmi cîştigasem din partea bătrînului sau a anturajului lui, încît să mi se facă asemenea pregătiri. Un lucru a avut darul să mă liniştească : mi-am dat seama, din aceste măsuri, că nu eram un musafir nepoftit în./ casa lui, căci altminteri nu i-ar fi trecut prin gînd să le ia. Această convingere făgăduia să-mi ofere, în împrejurările date, o mult mai mare libertate de mişcare. Pînă la urmă tot i-am prezentat mulţumirile mele, pe care le-a primit cu plăcere.

După ce mi-am lepădat în l&cuința mea echipamentul de drumeție şi s-au terminat primele convorbiri cu caracter general, am ținut să fac o plimbare metodică prin grădină. Am ieşit pe uşa secundară a casei, şi cînd am ajuns în curticica îngrădită s-a apropiat de mine dulăul, dînd din coadă. Cind am văzut că bătrînul Hilan mă recunoaşte şi-mi urează bun-venit, m-am bucurat ca un copil, căci am avut impresia că nu mai sînt un străin aici, ci că fac parte oarecum din familie.

A doua zi după sosirea mea şi-a făcut apariţia căruţa cu bagajul meu şi cu blocul de marmură. Am pus să fie descărcat bagajul şi i-am predat amfitrionului meu blocul, precizîndu-i că, prin el, îi aduc o amintire de pe munte. Totodată i-am înmînat şi plăcuţa şlefuită, ca să poată cerceta amănunţit natura marmurei. A privit cu multă atenţie blocul şi apoi şi plăcuţa şi a spus :

— Marmura aceasta este nemaipomenit de frumoasă, n-o am încă în colecția mea, iar blocul pare compact şi fără crăpături, astfel că va fi cu putință o şlefuire fără cusur ; mă bucur nespus că am ajuns în posesia acestei piese, şi-ți mulțumesc din toată inima că mi-ai adus-o. Dar n-o pot folosi în casa mea, deoarece aici sînt montate numai piese colecționate de mine însumi, şi deoarece realizarea unei astfel de colecții şi catalogarea pieselor ei componente îmi procură atîta plăcere, încît nici pe viitor nu înțeleg să mă abat de la acest principiu. Totuşi, din marmura asta se va face cu siguranță ceva vrednic de ea şi sper că şi pe placul dumitale, şi doresc ca prilejul folosirii ei să fie şi pentru dumneata şi pentru mine un izvor de bucurie.

Dealtfel, mă cam aşteptasem la o asemenea reacţie, aşa că m-am liniştit.

Marmura a fost cărată în coliba pietrarilor, ca să stea acolo pînă ce se va fi luat o hotărire în privinţa ei. Am cerut ca celelalte bagaje ale mele să fie duse în locuinţa mea.

Vara umblalm totdeauna îmbrăcat uşor, în haina de pînză de in, fie nealbită, fie în dungi. Pe cap purtam de obicei o. pălărie uşoară de paie. Acum, ca să nu bat aici la ochi şi să mă deosebesc mai puţin de veşmintele simple ale locatarilor casei, mi-am scos din cufăr cîteva asemenea costume, precum şi o pălărie de paie, m-am îmbrăcat în unul din ele şi mi-am păstrat costumul de călătorie pentru o viitoare drumeţie.

în parte, amfitrionul meu fusese cel care introdusese pe proprietatea sa un port cam ciudat, iar în parte oamenii şi-l însuşiseră ei înşişi. Slujnicele casei se îmbrăcau în portul naţional ; numai acolo unde acesta era, ca în munţii noştri, mai lipsit de pitoresc, sau chiar mai urît, proprietarul casei îl modificase şi îl şi înzestrase cu mici adaosuri, care mi s-au părut frumoase. La început adaosurile întâmpinaseră împotrivire, dar întrucît fuseseră dăruite de către domnul bătrîn şi oamenii nu voiau să-l supere, au fost acceptate, iar mai tîrziu au ajuns să fie nu numai pizmuite de către femeile din împrejurimi, ci şi imitate. Bărbaţii care slujeau în casă sau munceau la fermă sau în grădină purtau veşminte de pinză de in vopsită, numai că aceasta nu era atît de închisă la culoare cum se obişnuieşte la noi, în munţi. Vara, nu purtau o scurtă sau alt soi de haină, ci umblau doar în cămaşă, iar în jurul gî-

tului îşi legau, nu prea strîns, o basma. Pe cap, unii nu purtau nimic, ca stăpîiyal casei, iar alţii purtau obişnuita | pălărie de paie. Eustaţiu părea că nu imită pe nimeni la îmbrăcăminte, ci că şi-o alege el însuşi. Purta şi el haine de pînză de in în dungi, de cele mai multe ori ruginie cu cenuşiu sau cu alb ; dar dungile erau aproape de un lat de palmă, sau întreaga ţesătură nu avea decît două culori: , Jumătate din lungime era cafenie şi jumătate albă. Uneori purta o pălărie de paie, alteori umbla cu capul neacoperit. Muncitorii lui aveau costume asemănătoare, pe care arareori se putea vedea o pată, căci la lucru purtau şorţuri mari verzi. Dintre toţi aceşti oameni se distingeau grădinarul şi grădinăreasa, care se îmbrăcau numai în haine albe ca zăpada.

Le-am arătat amfitrionului meu şi lui Eustaţiu desenul pe care îl făcusem după statuia din firida zidului. S-au bucurat că acord atenţie unor asemenea lucruri şi au spus că aceeaşi imagine se găseşte şi printre desenele lor, numai că în clipa de faţă se află, împreună cu alte planşe, afară din casă.

Am privit acum tot ceea cp anul trecut, în acelaşi anotimp, îmi păruse neobişnuit în grădină şi pe cîmp. Frunzele copacilor, foile verzei şi ale celorlalte legume, şi nu numai cele din grădina casei cu trandafiri, dar şi cele din împrejurimile imediate, precum şi din împrejurimile relativ mai îndepărtate, nu erau roase de omizi. In timpul călătoriei mele încoace îmi îndreptasem anume atenția asupra acestei chestiuni. Totuşi, grădina nu era lipsită de frumoasa podoabă a fluturilor, deoarece, pe de o parte, păsările nu puteau să devoreze omidă cu omida, iar pe de altă parte, vîntul aducea în grădina noastră aceste frumoase flori vii, sau • veneau ele singure încoace, în pribegiile pe care le întreprind uneori pe distanțe mari.

Cîntecul păsărilor mi s-a părut din nou ciudat, ca şi anul trecut, şi din nou grozav de duios. Datorită faptului că, în libertate, păsările se află la felurite depărtări, astfel eă sunetele produse de ele ajung la urechile noastre cu intensitate inegală, şi că din cînd în cînd se mai şi întrerup, deoarece cîntăreţele au între timp tot felul de treburi, — să ciugulească ceva, sau să-şi supravegheze puii, — se iscă o duioşie fermecătoare, ca într-o pădure,

în timp ce păsările chiar cele mai meştere la cîntat, dacă sînt puse în numeroase colivii înghesuite unele în altele, nu fac decît hărmălaie. Totodată, datorită faptului că în grădină păsările stau totuşi mai aproape Una de alta decît în pădure, timbrul lor este mai împlinit, pe cînd în pădure este uneori subţiratic şi stingher. Am văzut cuiburile păsărilor, le-am cercetat şi am făcut cunoştinţă cu deprinde* rile acestor vieţuitoare.

M-am instalat în camerele mele şi am scos cărţile şi hîrtlile aduse cu mine, ca să citesc şi să fac însemnări. Atft pus şi pe masa cea mare şi pe poliţele de pe pereţi unele obiecte mai mărunte, mai cu seamă nişte fosile sau alte vestigii interesante, ca să le am la îndemînă. Gustav venea des la mine, manifesta interes pentru aceste lucruri, îi explicam cîte ceva, iar amfitrionul meu se bucura cînd mă yedea că-i vorbesc flăcăului despre ştiinţa mea, fie cu o carte în mînă sub teii umbroşi din grădină, fie fără carte, în plimbări lungi, căci bătrînului îi mai plăcea foarte mult mişcarea. Gustav îmi povestea în schimb despre ştiinţa lui, iar eu, deşi vorbea despre lucruri pe care le cunoşteam prea bine, îl ascultam cu bunăvoinţă. Răstimpurile în care nu aveam treabă şi eram singur le petreceam in plimbări pe cîmp, sau dînd o raită pe la atelierul de tîmplărie, **sau** în seră, sau la cactuşi.

Holdele unduitoare, pe care le găsisem anul trecut în jurul acestei gospodării, unduiau şi anul acesta şi ee fă.- ceau din zi în zi tot mai frumoase, mai dese şi mai îmbelşugate : grădina se înveşmînta In mulţimea frunzelor ei şi a fructelor în curs de dezvoltare; cîtttecul păsărilor suna parcă din ce în ce mai fermecător şi părea să umple tot mai mult crengile, iar în cele din urmă aceste vieţuitoare sperioase au început să mă cunoască, primeau hranâ din mîna mea şi nu se mai fereau de mine. încetul cu încetul am făcut cunoştinţă cu toţi slujitorii şi le spuneam pe nume, ei erau prietenoşi, şi cred că se purtau frumos cu mine, deoarece vedeau că stâpînul lor îmi este binevoitor.

Trandafirii propăşeau vâzînd cu ochii şi aşteptau cu tniile clipa în care aveau să-şi deschidă bobocii. Ajutam adesea la îngrijirea acestor flori şi eram de faţă dnd se controlau operaţiile impuse de întreţinerea lor şi dnd se verifica dacă se află în perfectă stare. îmi plăcea, de asemenea, să asist cînd se controlau alte munci, de pildă cînd se lucra pe pajişti, sau în pădure, unde copacii doborîţi iarna erau acum tăiaţi, fie brut, pentru îoc, fie în dimensiuni precise, pentru construcţii sau pentru lucrările de tîmplărie. Atunci cînd bătrînul şi Gustav păşeau lîngă mine cu capul descoperit, îmi ţineam adesea în mînă pălăria de paie, şi trebuie să mărturisesc că aerul îmi adia cu mult mai plăcut prin păr, decît cînd părul îmi era reţinut pe creştet de o pălărie, şi că, datorită cîrlionţilor, capul descoperit îmi era ferit de arşiţă la fel de bine ca de o pălărie.

Intr-o zi, în timp ce mă aflam în camera mea, am auzit zgomotul unei trăsuri care se apropia de casă. Nu ştiu de ce, dar am coborît ca să văd sosirea trăsurii. Cînd am ajuns la grilaj, trăsura se şi oprise în dreptul lui. Fusese trasă pînă acolo de doi cai murgi, vizitiul mai era pe capră Şi părea să fi oprit chiar atunci. In faţa portierei trăsurii, cu spatele spre mine, stătea amfitrionul meu, lîngă el Gustav, şi alături de acesta Caterina şi două slujnice. Trăsura nu fusese încă deschisă; era o trăsură vitrată închisă, şi avea în partea dinăuntru a ferestrelor perdele verzi de mătase, netrase deoparte. O clipă după sosirea mea, amfitrionul meu a deschis portiera trăsurii şi i-a oferit unei femei mîna, ca să-i ajute să coboare. Femeia purta un văl la pălărie, dar şi-l dăduse peste cap, încît i se vedea chipul. Era o femeie în vîrstă. In clipa în care am zărit-o mi-a venit în minte comparaţia pe care o făcuse cîndva amfitrionul meu între unele femei pe cale de a îmbătrîni şi trandafirii în curs de ofilire : „Ele se aseamănă cu aceşti trandafiri. Chiar dacă chipul lor este brăzdat de nenumărate riduri, mai stăruie totuşi, printre riduri, graţia şi o culoare plăcută, nespus de frumoasă", spusese el, şi aşa era această femeie. Deasupra numeroaselor ei riduri fine stăruia o îmbujorare atît de discretă şi de gingaşă, încît nu puteai să n-o îndrăgeşti şi să n-o socoteşti un trandafir al acestei case, mai frumos, în- ofilirea lui, decît trandafirii înfloriţi recent. Avea, sub frunte, doi ochi negri, foarte mari, de sub pălărie îi ieşeau două şuviţe de păr argintiu, subţiri de tot, iar gura ei era nespus de fermecătoare şi de frumoasă. A coborît de pe scara trăsurii şi a spus :

— Bună ziua, Gustav !

La aceste cuvinte, bătrînul s-a înclinat către dînsa, ea şi-a înclinat faţa spre el, şi buzele amîndurora s-au săru;at in chip de salut de bun-venit.

După această femeie a coborît din trăsură o a doua. Purta şi ea un vă! în jurul pălăriei şi şi-l dăduse şi ea peste cap. De sub pălărie îi ieşeau nişte cîrlionţi castanii, obrazul ei era neted şi fin : era o fată. Sub frunte avea şi ea ochi negri şi mari, iar gura ei era plină de graţie şi nespus d-e prietenoasă. Fata mi s-a păruf extraordinar de frumoasă. N-am fost în stare să mă mai gîndesc la altceva, deoarece □i-am amintit brusc că ests necuviincios să stau după grilaj şi să mă uit La musafiri cum coboară din trăsură, în timp ce gazdele stau cu spatele la mine şi n-au habar de prezenţa mea. M-am întors, am luat-o pe după colţul casei şi m-am înapoiat în camera mea de zi.

După cîtva timp, auzind paşi şi voci, mi-am dat seama că străbat cu toţii, prin faţa uşii camerei mele, tot lungul culoarului, ca să se ducă pesemne în încăperile frumoase din aripa estică a casei.

Ce s-a întîmplat, după aceea cu trăsura, dacă au mai coborît

dintr-însa una sau două persoane, nu aveam de unde să ştiu, fiindcă n-am mai vrut să mă uit nici măcar pe fereastră. Dar am putut să-mi dau seama, după vorbele ri vociferările oamenilor, că mai multe obiecte fuseseră descărcate şi cărate în casă. într-un tîrziu am auzit şi trăsura că pleacă ■ pesemne că o duceau lâ fermă.

Am continuat să stau pe scaun în fundul camerei. Nici nu m-am apropiat de fereastră, nici nu m-am dus în grădină, nici n-am ieşit măcar din cameră, cu toate că o bună bucată de tunp se scursese în linişte şi tăcere. Am vrut să citesc sau să scriu, dar nici de asta n-am fost în stare.

În sfîrşit, după cîteva ceasuri, a venit Caterina şi mi-a spus că domnul bătrîn mă roagă să mă duc în sufragerie, unde sînt aşteptat.

Am coborît.

Cînd am intrat am văzut că amfitrionul meu stătea într-un fotoliu la masă, iar lîngă el Gustav. Pe latura opusă a mesei stătea femeia. Scaunul ei era însă un pic deplasat

de Ia locul lui şi întors spre uşa prin care intrasem. In spatele ei şi puţin mai într-o parte stătea pe alt scaun fata.

Erau acum cu 4otul altfel îmbrăcate decît atunci cînd le văzusem coborind din trăsură. In locul pălăriilor de oraş, pe care le purtaseră, capul le era acoperit acum de pălării de paie cu boruri nu prea late, atîta doar cît să facă destulă umbră, iar rochiile lor erau făcute dintr-o stofă, simplă, de culoare pastelată deschisă, şi lipsite de zorzoane, după cum nici croiala nu avea nimic bătător la ochi, nici rusticitate ostentativă, nici înfăţişare prea strict urbană.

în preajmă stăteau mai mulţi slujitori, iar Caterina, care mă adusese încoace, intrase şi ea după mine în cameră şi li se alăturase slujnicelor prezente acolo. Pînă şi grădinarul Simion era de faţă.

Cînd am ajuns în apropierea mesei, amfitrionul meu s-a

sculat, a ocolit masa, m-a condus dinaintea femeii şi a spils :

— Dă-mi voie să ți-1 prezint pe tînărul despre care ți-am vorbit.

După aceea s-a întors spre mine şi a spus :

— Dînsa este Matâlda, mama lui Gustav.

Ea n-a spus nimic, ci şi-a ațintit pentru o clipă ochii mari spre mine.

Bătrînul a arătat-o apoi cu mîna pe fată şi a spus :

— Dînsa e Natalia, sora lui Gustav.

Nu ştiu dacă obrajii fetei erau de felul lor atît de roşii sau dacă roşise ea atunci. Eram foarte intimidat şi n-am fost în stare să scot nici o vorbă. Mi s-a părut extrem de ciudat faptul că acum, cînd numele îi erau aproape indispensabile, bătrînul

nici nu m-a întrebat de al meu, nici nu l-a rostit pe cel al femeilor. Pînă să mă dumeresc dacă odată cu plecăciunea pe care o făcusem mai trebuie sau nu să spun ceva, bătrînul a continuat :

— Dumnealui a devenit un agreabil colocatar al nostru şi

ne dăruieşte o parte din timpul dumisale în singurătatea noastră de la ţară. Se străduieşte să cerceteze munţii şi şesurile şi să-şi aducă o contribuţie la cunoaşterea fondului existent originar şi la elaborarea istoriei transformărilor. Cu toate că înfăptuirile şi înnoirile lumii sînt mai degrabă treaba bărbatului matur şi a bătrînului, osîrdia temeinică

îi stă bine şi tînărului, chiar şi atunci cînd ea nu este atîfc de certă şi de hotărîtă ca în cazul de faţă.

— Prietenul meu mi-a vorbit despre dumneata, — mi-a spus cucoana, privindu-mă din nou cu ochii ei negri şi strălucitori, — Mi-a povestit că ai stat la el anul trecut, că l-ai

vizitat astă-primăvară, şi că i-ai făgăduit să-ți petreci din nou cîtva timp in această casă în epoca înfloririi trandafirilor. Fiul meu mi-a vorbit şi el foarte des despre dumneata.

— Se pare că nu-i displace să se afle printre noi, — a spus amfitrionul meu, — deoarece chipul, cel puțin, i-a rămas la fel

de voios, atît cu prilejul vizitei precedente, cît şi cu prilejul celei de acum.

In timp ce vorbea mi-am revenit şi am spus :

— Cu toate că vin din metropolă, n-am întreţinut decît foarte puţine relaţii şi de aceea nu ştiu cum trebuie să mă comport faţă de persoane străine. în această casă am fdst primit cu braţele deschise, cînd, din greşeală, m-am temut de o furtună şi am urcat pînă aici în căutare de adăpost, şi am fost poftit cu bunăvoinţă să mai vin, ceea ce am şi făcut. în scurtă vreme a început să-mi fie tot atît de drag să stau aici, ca acasă la'scumpii mei părinţi, unde domneşte aceeaşi ordine şi rînduială ca aici. Dacă nu incomodez şi dacă nu le displac celor ai casei, spun cu inima deschisă, deşi nu ştiu dacă se cuvine s-o spun, că voi veni întotdeauna bucuros încoace cînd voi fi invitat.

— Păi eşti invitat, — a răspuns amfitrionul meu, — iar după cum ne purtăm cu dumneata îţi poţi da seama că eşti din toată inima binevenit. Acum, atît mama lui Gustav cit şi sora lui vor petrece cîtva timp în această casă. încă nu ştiu cum are să se desfăşoare viaţa noastră. N-ai vrea să iei loc cîteva minute lîngă mine şi să aştepţi pînă îşi prezintă urările de bun-venit toţi cei aflaţi aici ?

S-a întors la locul lui, ocolind din nou masa, iar eu l-am urmat. Gustav mi-a făcut loc lîngă tatăl său adoptiv şi m-a privit plin de bucuria resimţită de orice fiu care, pe meleaguri străine, primeşte vizita mamei sale.

Natalia n-a rostit nici un cuvînt.

Acum, de îndată ce le-am **pTivit** mai atent pe cele două femei, am recunoscut că în fața mea se află într-adevăr

t

mama şi sora lui Gustav : amîndouă aveau aceiaşi ochi negri şi mari ca şi Gustav, amîndouă aceleaşi trăsături ale feţei, iar Natalia mai avea şi cîrlionţii castanii ai lui Gustav, în timp ce ai mamei etalau argintiul vîrstei. Acum, păful mamei, aranjat cu gust, forma, de-o parte şi de alta a frunţii, o fîşie mult mai lată decît sub pălăria de paie, purtată în timpul călătoriei.

Pe cînd ne ocupam locurile, menajera Caterina a venit în fața Matildei, care i-a spus :

— De o mie de ori bun-găsit, Caterino. Iți mulțumcsc : îi oblăduieşti cu credință pe stăpînul tău şi pe fiul meu şi le porți cu mare luare-aminte de grijă. îți mulțumesc din suflet.

Ți-am adus un mic dar, ca amintire. Ți-1 dau numaidecît.

După ce Caterina a făcut un pas înapoi, după ce toti ceilalți s-au apropiat şi s-au înclinat şi după ce cîteva slujnice i-au sărutat Matildei mîna, aceasta a spus :

— Vă spun tuturor, din toată inima : bun-găsit. Cu toții aveți grijă de stăpîn şi de fiul său adoptiv. Bine te-am găsit, Simion; bine te-am găsit, Clara. Vă mulțumesc tuturor, şi v-am adus fiecăruia cîte ceva, ca să vedeți că, în afecțiunea mea, n-am uitat pe nimeni. Dealtfel nu e vcrba, bineînțeles, decît de nişte fleacuri.

Oamenii şi-au repetat plecăciunile, unii şi sărutul mîi- nii, şi au plecat. Făcuseră o plecăciune şi dinaintea Nata- liei, care le răspunsese cu multă prietenie.

După plecarea lor, Matilda i-a spus lui Gustav :

— Ți-am adus şi ție ceva ce nădăjduiesc că-ți va face plăcere. Nu spun încă ce anume. Nu este însă un dar definitiv, şi trebuie să-l întrebăm mai întîi pe tatăl tău adoptiv dacă ai voie să-l foloseşti pe de-a-ntregul sau numai în parte, sau deloc încă.

— îți mulțumesc, mamă, — a răspuns fiul. — Ce bună eşti, dragă mamă ! Ştiu despre ce e vorba, şi aşa cum va spune tatăl meu adoptiv, întocmai aşa voi face.

— Prea bine, — a răspuns ea.

După aceste cuvinte s-au sculat toţi în picioare.

— Ai venit anul acesta într-un moment cît se poate de potrivit, Matildo, — a spus amfitrionul meu. — N-a înflorit încă nici un singur trandafir, dar toţi sînt gata să înflorească.

Intre timp ne apropiaserăm de uşă, iar amfitrionul meu m-a rugat să rămîn cu ei.

Am ieşit cu toţii prin grilajul verde şi ne-am dus spre terenul acoperit cu .nisip din faţa casei. Slujitorii păreau să fi avut din vreme cunoştinţă de această intenţie, deoarece doi

dintre ei au adus un fotoliu încăpător şi l-au pus, la oarecare fiepărtare, cu faţa spre trandafiri.

Matilda s-a aşezat în fotoliu, şi-a împreunat mîinile în poală şi a privit trandafirii.

- Noi am rămas în picioare în preajma ei : Natalia în stingă ei, alături de ea Gustav, amfitrionul meu în spatele fotoliului, iar eu, ca sâ nu fiu prea aproape de Natalia, în dreapta şi niţel mai retras.

Matilda, după ce a stat în fotoliu o bună bucată de timp, s-a

sculat, şi atunci am plecat cu toții de pe terenul cu nisip.

Ne-am îndreptat acum spre atelierul de tîmplărie. Eustațiu nu luase parte la obşteasca urare de bun-venit din sufragerie. Pesemne că era socotit artist, căruia i se cuvine

o vizită. După comportarea tuturor mi-am dat seama că într-adevăr aşa stau lucrurile şi că toţi socotesc că aşa este corect. Eustaţiu ştia asta, cu siguranţă, căci aştepta în faţa uşii, împreună cu oamenii lui, acum fără şorţuri verzi, ca să-i întîmpine pe vizitatori. Matilda le-a mulţumit cu amabilitate tuturor pentru urări, i s-a adresat cu căldură lui Eustaţiu, l-a întrebat de sănătatea lui şi a oamenilor lui, de lucrările şi de strădaniile lor, şi a pomenit de unele realizări din trecut, ceea ce n-am prea înţeles, deoarece îmi erau necunoscute. După aceea am intrat toţi în atelier, unde Matilda a examinat fiecare loc de muncă în parte. In camera lui Eustaţiu l-a rugat pe acesta să-i arate, în timpul şederii ei mai îndelungate în casa cu trandafiri, unele lucrări, şi să i le explice mai pe larg.

De la atelierul de tîmplărie ne-am îndreptat spre locuința grădinarului, unde Matilda a schimbat cîteva cuvinte cu bătrînul grădinar şi cu soția lui.

Apoi ne-am dus la seră, la ananaşi, la cactuşi şi în grădină.

Matilda părea să cunoască toate locurile» cu de-amănuntul; s-a uitat curioasă la răzoare!e unde nădăjduia să găsească anumite flori, a cercetat unele dispozitive cunoscute de ea dinainte, ba chiar a tras cu coada ochiului şi spre nişte tufişuri, în care se mai putea aştepta să dea de cuibul vreunei păsări. Nu i-au scăpat neobservate micile modificări faţă de ţtecut şi a întrebat de cauza lor. Astfel am ajuns, străbătînd întreaga grădină, pînă la cireşul cel falnic şi la popasul cîmpenesc.. Acolo s-a mai întreţinut cîteva minute cu amfitrionul meu despre recoltă şi despre relaţiile cu vecinii.

Natalia a vorbit extrem de puțin.

După ce ne-am întors în casă, ne-am îndreptat spre camerele noastre, deoarece se apropia masa de prînz. Amfitrionul meu mi-a spus din capul locului că nu trebuie să mă schimb pentru masa de prînz, deoarece asta nu intră în

obiceiurile casei, nici chiar cînd iau parte oaspeți străini, aşa că n-aş face altceva decît să bat la ochi.'

I-am mulțumit pentru indicație.

Cînd am coborît în sufragerie, la ora douăsprezece, i-am găsit intr-adevăr pe toţi cu veşmintele neschimbate. Amfitrionul meu purta hainele sale de toate zilele, iar cucoanele aceleaşi rochii în care făcuseră plimbarea. Gustav şi cu mine eram îmbrăcaţi ca de obicei.

în capul mesei se afla un scaun mai măricel, iar dinaintea lui, pe masă, un vraf de farfurii. După o rugăciune mută, amfitrionul meu a condus-o pe Matilda la acel scaun, pe care ea l-a ocupat numaidecât. în stingă ei a luat loc amfitrionul meu, în dreapta eu, alături de amfitrionul meu Natalia, iar lîngă ea Gustav. M-a frapat faptul că o condusese pe Matilda în chip de musafir de frunte spre locul cu farfuriile, ocupat în casa părinților mei de mama, care îi servea de acolo pe ceilalți. Aici, însă, se statornicise pesemne acest obicei; pentru că, într-adevăr, Matilda a început de îndată să umple pe rînd cu supă farfuriile, pe care o jupîneasă tânără la ducea la locul fiecăruia.

întregul ritual m-a făcut să mă simt grozav de bine. Am avut impresia că pînă în clipa de faţă lipsile. In casa cu trandafiri se instaurase acum acea atmosferă familiară,

datorită căreia locuinţa părinţilor mei îmi fusese întotdeauna atît de dragă şi ds îmbietoare.

Mîncarea a fost la fel de simplă ca în toate zilele pe care le petrecusem în casa cu trandafiri.

Conversaţia a fost sinceră şi serioasă, iar amfitrionul meu a condus-o cu neprefăcută voioşie şi seninătate.

După masă a apărut un coş mare, adus în sufragerie de Arabela, slujnica Matildei, care venise odată cu cucoanele, dar pe care n-am văzut-o cînd a coborît. în afară de coş a ,mai fost adus un balot, învelit în hîrtie cenuşie şi legat cu şnururi frumoase, şi a fost aşezat pe două scaune de lîngă perete. în coş se aflau darurile pe care Matilda le adusese personalului şi care au fost acum despachetate. Mi-am dat seama că această împărţire de daruri era uzuală şi că avea loc adesea. Slujitorii au intrat, şi fiecare dintre ei a primit cîte ceva pe potrivă : fetele, o basma neagră de mătase, sau un şorţ, sau o ştofă de rochie, iar bărbaţii, un rînd de nasturi de argint pentru o jiletcă, sau o cataramă strălucitoare pentru panglica de la pălărie, sau un portmoneu lucrat cu gust. Grădinarul a primit ceva învelit în nişte foi de metal foarte subţiri. Am bănuit că era un soi de tutun mai deosebit, pentru prizat.

După ce toate au fost împărțite, după ce cu toții au mulțumit din adîncul inimii şi au ieşit din cameră, Matilda a arătat balotul care mai zăcea incă pe scaune şi a spus :

— Gustav, vino încoace !

Adolescentul s-a sculat în picioare şi s-a dus spre ea, ocolind masa. Matilda l-a luat de mînă, zîmbind prietenos, şi i-a spus :

— Ceea ce se mai află aici, îți aparține. M-ai rugat încă de multă vreme să-ți fac acest dar, însă tot de multă vreme am

fost nevoită să ți—1 refuz, pentru că nu era încă pentru tine. • Sînt operele lui Goethe. Acum îți aparțin. Multe dintre ele sînt pentru o vîrstă mai coaptă, ba chiar pentru cea mai coaptă. Tu nu poți să stabilești care dintre volume este bine să le citești acum și în ce ordine, și pe care trebuie să ți le păstrezi pentru mai tîrziu. Tatăl tău adoptiv, numeroaselor binefaceri pe care i le datorezi, are s-o mai adauge și pe aceea că va face alegerea în locul tău, iar tu
ai să-i dai ascultare și în această privință, așa cum i-ai dat ascultare și pînă acum.

— Negreșit, dragă mamă, așa am să fac, negreșit, — a spus Gustav.

— Cărțile nu sînt tocmai nou-noute și frumos legate, așa cum poate că te aștepți, — a continuat ea. — Sînt aceleași cărți ale lui Goethe pe care le-am citit și eu cu în- cîntare și cu durere, în atîtea ceasuri de noapte și în atîtea ceasuri de *zi,* și care adesea mi-au adus mîngîiere și liniște sufletească. Sînt cărțile mele cu operele lui Goethe, pe care acum ți le dau ție. Mi-am zis că dacă, în afară de conținutul lor, mai găsești în ele și mina mamei tale, s-ar putea să-ți fie mai dragi decît dacă o găsești numai pe cea a le- gătorului și a tipografului.

— O, îmi sînt mai dragi, mult mai dragi, scumpă mamă, —a răspuns Gustav. — Le știu : sînt cărțile legate în piele castanie catifelata, cu ornamente fine, aurite, pe cotor, și cu litere elegante în mijlocul ornamentelor aurite.
. Te-am văzut atît de des cufundată în lectura lor ! De aceea te-am rugat în repetate rînduri să-mi procuri și mie asemenea cărți.

— M-am gîndit că ție îți sînt mai de folos, — a spus Matilda. — și de aceea ți le-am dat. Dar deoarece țin foarte mult ca, în zilele cîte mi-au mai rămas de trăit, să mai citesc și eu din operele acestui om excepțional, am să mi le cumpăr din nou. Pentru mine, cele noi au aceeași însemnătate ca și cele vechi. Tu, însă, ia-ți-le în primire pe ale tale și pune-le bine în locul ce ți-a fost pregătit în acest scop.

Gustav i-a sărutat mîna și și-a pus brațul, într-un gest de timidă tandrețe, pe umărul veșmîntului ei. Apoi, fără să spună nici un cuvînt, s-a îndreptat spre pachetul de cărți și a început să-i dezlege sfoara.

După ce a izbutit s-o dezlege și după ce a scos cărțile din hirtiile în care fuseseră învelite și a răsfoit cîteva volume, s-a apropiat brusc de noi, cu o carte în mînă, și a spus :

— Dar uite, mamă, unele rînduri sînt subliniate cu un creion foarte ascuţit, şi cu acelaşi creion foarte ascuţit sînt scrise, de mîna dumitale, nişte însemnări pe J margine.
Aceste însemnări sînt proprietatea dumitale, ele nu sînt cuprinse în cărţile nou cumpărat, şi socot că n-am voie să te lipsesc de bunul dum tale.

— Dar ţi-1 dau ţie, — a răspuns ea, — ţi-1 dau din * toată inima, ţie, care locuieşti departe de mine şi care în viitor ai să locuieşti probabil încă şi mai departe de mine. Cînd ai să citeşti aceste cărţi, ai să citeşti inima poetului şi inima mamei tale, care, deşi, ca valoare, este cu mult mai prejos decît cea a poetului, are pentru tine neasemuita în- tîietate că e inima mamei tale. Cînd am să citesc pasajele pe care le-am subliniat, am să mă gîndesc că aici îţi aduci tu aminte de maică-ta, şi cînd privirea are să-mi parcurgă paginile pe care am aşternut însemnări pe margine, am să văd în închipuire privirea ta, care va trece aici de la cuvintele tipărite la cele scrise de mînă şi va avea dinainte scrisul aceleia care este cea mai bună prietenă a ta pe lumea asta. în felul acesta, cărţile vor fi de-apururi o legă-tură între noi, oriunde ne-am afla. Sora ta Natalia stă cu mine şi-mi aude mai des decît tine spusele, iar eu îi aud deopotrivă de des glasul drag şi-i privesc chipul luminos.

— Nu, nu, mamă, — a spus Gustav, — nu pot să iau cărţile, v-aş lipsi de ele pe tine şi pe Natalia.

— N-avea grijă, Natalia are să primească altceva, —Î a răspuns Matilda. — Ţi-am mai explicat că nu ne lipseşti de ele. De-altfel, am luat de mult hotărîrea, bine chibzuită, să-ţi dăruiesc aceste cărţi.

Gustav nu s-a mai împotrivit. I-a cuprins mamei sale dreapta cu amîndouă mâinile, i-a strîns-o, i-a sărutat-o şi s-a întors la cărţi.

După ce le-a despachetat pe toate, a chemat un slujitor şi l-a pus să i le ducă în locuinţa sa.

Fusese plănuit ca după prînz să ne răspîndim, şi fiecare să-şi petreacă timpul după pofta inimii.

în cursul episodului cu cărţile nu izbutisem să privesc chipul Nataliei, ca să aflu ce se petrece în sufletul ei şi ce
i se oglindeşte în trăsături. Nu puteam decît să presupun că este pătrunsă de un simţămînt de deplină încuviinţare faţă de hotărîrea maică-si. Dar după oe ne-am sculat de la masă, după ce am rostit rugăciunea mută şi ne-am înclinat, pe rînd, unul în faţa altuia, în timp ce-mi ţineam privirea

ațintită numai spre bătrînul meu amfitrion şi spre Matilda, şi cînd ne pregăteam să ieşim din cameră, iar Natalia l-a luat de braț pe Gustav şi s-au întors amîndoi, fratele şi sora, ca să se îndrepte spre uşă, am îndrăznit să-mi înalț privirea către oglinda în care nu se putea sâ n-o văd. Dar n-am văzut aproape nimic altceva decît imaginea celor patru ochi negri, absolut identici între ei.

Am ieşit cu toţii în aer liber.

Amfitrionul meu şi Matilda s-au îndreptat spre o clădire gospodărească.

Natalia şi Gustav s-au dus în grădină. Gustav i-a arătat Nataliei diferite lucruri, la care ţinea, sau care îl încîntau, iar ea şi-a manifestat, bineînţeles, interesul de soră faţă de preocupările fratelui iubit, chiar dacă nu înţelegea prea bine acele preocupări, pe care, dacă ar fi fost vorba numai de ea, nu şi le-ar fi însuşit. La fel se comporta dealtfel şi Clotilda cu mine, in casa părinţilor mei.

Am rămas la intrarea casei şi i-am urmărit cu privirea pe Gustav şi pe Natalia, pînă ce mi-au dispărut din cîmpul vizual. Pentru o clipă i-am mai zărit: se uitau cu atenţie într-un tufiş. Mi-am zis că Giistav i-a arătat Nataliei vreun cuib de pasăre, şi că ea se uită cu interes la minuscula familie cu pene. In altă clipă au zăbovit lîngă flori şi le-au privit. într-un tîrziu n-am mai văzut nimic. Rochia de culoare deschisă a Nataliei dispăruse printre arbori şi arbuşti, cîteva pete sclipitoare au mai devenit din cînd în cînd vizibile, şi apoi nimic. După aceea m-am urcat în camerele mele.

Aveam impresia că o mai văzusem undeva pe fata asta, dar întrucît mă ocupasem pînă atunci cu mult mai mult de obiecte neînsufleţite sau de plante, decît de oameni, îmi lipsea îndemînarea de a aprecia oameni, nu eram în stare, să ţin minte trăsăturile feţei lor, să mi le întipăresc şi să le compar ; de aceea n-am putut nici să-mi aduc aminte unde aş mai fi putut-o vedea pe Natalia.

Am rămas toată după-amiaza în locuința mea.

De îndată ce văpaia zilei, care fusese perfect senină, s-a mai potolit, am fost invitat la o plimbare. Luau parte : amfitrionul meu, Matilda, Natalia, Gustav şi eu.'Am străbătut cu toții o porțiune a grădinii. Amfitrionul meu, Ma-

tilda şi cu mine am alcătuit un grup, deoarece mă atrăse- seră în conversaţia lor, şi am mers unul lîngă altul, acolo unde lăţimea cărării acoperite cu nisip ne-a Îngăduit. Celălalt grup era alcătuit din Natalia şi Gustav, care mergeau cu un număr măricel de paşi înaintea noastră. Conversaţia noastră a avut ca subiect mai întâi grădina şi feluritele ei părţi componente, care se succedau, alcătuind un întreg agreabil şi binefăcător, apoi casa şi unele ornamentaţii din interiorul ei, apoi s-a extins la ogoare, din nou încărcate de belşugul care avea să-i ajute pe oameni să mai treacă un an, şi a cuprins în sfîrşit ţara, unele aspecte bune ale ei, şi altele care se cereau îmbunătăţite. Am urmărit cu privirea cele două făpturi înalte, care mergeau înaintea noastră. Gustav mi s-a părut în ziua aceea pe deplin matur. Văzîn- du-1 alături de sora lui am constatat că e mai înalt decît dînsa. Această impresie m-a încercat de cîteva ori. Dar dacă el era mai înalt, boiul ei era mai gingaş, iar ţinuta ei mai graţioasă. Ca şi tatăl lui adoptiv, Gustav nu avea altceva pe creştet decît belşugul cîrlionţilor săi castanii şi deşi, iar atunci cînd Natalia şi-a scos pălăria de paie, pe care o purta aidoma maică-si, şi şi-a atîmat-o de braţ, am văzut că buclele ei aveau exact culoarea celor ale lui Gustav, şi cînd fratele şi sora. care păreau a se iubi mult, au mers foarte aproape unul de altul, mi s-a părut, de departe, că văd o singură revărsare de păr castaniu şi strălucitor, şi că cele două făpturi se despart numai de la gît în jos.

Am ieşit cu toţii pe poarta care ducea spre fermă, dar n-am intrat în fermă, ci am făcut un ocol mare prin ogoare şi ne-am urcat apoi, pieziş, înapoi spre casă, trecînd peste povîmişul sudic al colinei.

Deoarece zilele erau foarte lungi, rumeneala amurgului mai lumina, atunci cînd ne-am sculat de la cină, care se servea întotdeauna exact la aceeaşi oră, aşa că am ieşit în seara aceea în grădină după cină. Ne-am suit spre cireşul cel falnic. Acolo ne-am aşezat pe laviţă. Amfitrionul meu şi Matilda stăteau la mijloc, astfel că feţele lor erau îndreptate în jos, înspre grădină. In stînga amfitrionului meu stăteam eu, în dreapta Matildei stăteau Natalia şi Gustav. Văzduhul se întuneca din ce în ce, o lumină palidă se aşternuse deasupra vîrfurilor copacilor din grădină, care amuţise, şi deasupra acoperişului casei. Conversaţia era veselă şL liniştită, iar copiii îşi întorceau mereu chipurile spre stingă, ca să audă ce se vorbeşte şi să arunce din cînd in cîncfşi ei cîte un cuvînt.

De îndată ce stelele s-au aprins pe cer una după alta, iar în

adîncurile tufişurilor din grădină s-a instaurat bezna deplină, am intrat în casă şi apoi în camerele noastre.

Eram foarte trist. Mi-am pus pe masă pălăria de paie, mi-am lepădat haina şi m-am uitat prin una din ferestrele de:-hiss. Acum n-a mai fost ca atunci cînd am privit pentru întiia oară, din această casă, întunericul nopții, prin fereastra deschisă, peste spalierul cu trandafiri. Pe cer nu se adunaseră nori, care să-l străbată în anumite direcții şj să formeze grupări nestatornice, ci pe întreaga bolta sclipea acum, simplu şi calm, spuza de stele. Trandafirii nu-şj trimiteau mireasma în sus, pînă la adăpostul meu <je noapte, deoarece mai erau încă ascunşi în boboci; numai aerul intra pe fereastră, de abia perceptibil. Nu eram însuflețit, ca atunci, de dorința de a cerceta firea şi caracterul amfitrionului meu, care constituiau o problemă rezolvată de mine, sau de nerezolvat. Singurul lucru asemănător era faptul că, dincolo de'terenul cu nisip dinaintea trandafirilor, se înălțau şi acum, calme şi nemişcate, grînele, dar . acum erau de alt soi, şi nu mă puteam aştepta'să se mişte noaptea în bătaia vîntului şi să se legene în fața mea dimineața, cînd aveam să privesc cu ochi limpezi împrejurimile.

Se făcuse foarte tîrziu cînd am plecat de la fereastră şi, cu toate că obişnuiam ca in fiecare seară, înainte de culcare, să mă rog Creatorului, acum am căzut în genunchi lingă măsuţa mea simplă şi am înălţat o rugă cucernică şi fierbinte către Dumnezeu, in voia căruia am pus totul, mai cu seamă existenţa şi soarta mea, precum şi soarta alor mei.

După aceea m-am dezbrăcat, mi-am încuiat camerele şi m-am culcat.

Era cît p'aci să ațipesc, cînd mi-a venit ideea să nu pun întrebări cu privire la Matilda şi la împrejurările vieții ei, după

cum nu fusesem nici cu privire la amfitrionul meu.

M-am trezit foarte devreme dar, potrivit anotimpului, se şi luminase de-a tJinelea. Un cer albastru, fără nici un nor, se boltea deasupra colinelor, iar holda, la picioarele mele, nu se legăna, într-adevăr, ci stătea nemişcată, înveş- mîntată din

belşug în rouă, ca într-o mantie de scîntei, aprinse de soarele aflat la orizont.

M-am îmbrăcat, mi-am înălțat gîndurile către Dumnezeu şi m-am apucat de lucru.

După o bucată bună de timp am auzit prin ferestrele mele, pe care le deschisesem după ce soarele se mai suise pe boltă, zgomot de ferestre care se deschideau şi la capătul estic al casei. In aripa aceea locuiau" cucoanele, în camerele lor elegante, mobilate după gustul femeiesc. M-ani dus la fereastră, m-am uitat afară şi am văzut că într-adevăr în acea aripă a casei toate canaturile ferestrelor erau deschise. După cîtva timp, cînd s-a apropiat ora micului- dejun, am auzit paşi femeieşti îndreptîndu-se, prin dreptul uşii mele, spre scara de marmură, pe care fusese întins un covor moale. Am recjunoscut şi glasul lui Gustav, deşi vorbea în surdină, pesemne ca să nu mă stingherească.

După alte cîteva minute am coborît şi eu pe scara de marmură, prin faţa statuii de marmură a muzei, şi ani intrat iii sufragerie.

Ziua a trecut cam ca şi cea precedentă, şi tot aşa s-au scurs apoi, rînd pe rînd, multe altele.

Pe timpul şederii cucoanelor în casa cu trandafiri, rînduiala casei n-a fost aproape deloc tulburată, numai că a fost nevoie să se ia anumite măsuri, cerute de atenția cuvenită îndeobşte femeilor. Orele de curs şi de studiu ale lui Gustav au fost respectate ca şi mai înainte, iar îndeletnicirile amfitrionului meu au continuat şi ele după programul normal.

Matilda a luat parte tot timpul la treburile gospodăreşti. S-a îngrijit de tot ce-1 privea pe fiul ei, şi de tot ce era legat de bunăstarea casnică a bătrînului. Nu arareori a fost văzută în bucătărie, stind în mijlocul slujnicelor şi lucrînd cot la cot cu ele. Ii mai plăcea să se ducă şi în cămară, în pivniță sau în alte locuri importante pentru gospodărie. S-a mai ocupat şi de bunăstarea slujitorilor : de hrana lor, de locuința lor, de îmbrăcămintea lor şi de locurile lor de dormit. A ținut în bună rînduială rufăria, veşmintele şi celelalte lucruri ale domnului bătrîn şi ale fiului ei, iar cînd au fost necesare vinele reparații, nu s-a lăsat pînă nu le-a văzut executate. Printre aceste treburi, a mai ieşit cîteodată în tâmpul zilei pe terenul cu nisip dinaintea casei *şi* a contemplat, cu melancolie parcă, trandafirii cățărați pe peretele casei.

Natalia şi-a petrecut multă vreme cu Gustav. Fratele şi sora se iubeau, pesemne, extraordinar de mult. El îi arăta ei cărţile, îndeosebi pe cele noi, adăugate celor vechi, ii spunea la ce lecţii ajunsese în acele zile şi încerca să i le transmită şi ei, chiar dacă ea trecuse crndva pe acelaşi drum, şi deci le ştia. Uneori hoinăreau prin grădină, bucu- rîndu-se de viaţa care fremăta acolo, şi totodată bucurîn- du-se fiecare de viaţa celuilalt, căci se completau reciproc, şi aproape că nu-şi dădeau seama de faptul că sînt două fiinţe distincte.

Cînd aveam cu toții timp liber, petreceam adesea laolaltă. Ne plimbam prin grădină, sau ne aşezam sub un copac umbros, sau zăboveam la fermă. Eu n-am îndrăznit niciodată să mă angajez într-o conversație, aşa cum făceam cînd eram singur cu amfitrionul meu, şi cu toate că Matilda era foarte amabilă cu mine, cînd îmi vorbea amuțeam aproape întotdeauna.

Trandafirii au început să se dezvolte, mulți dintre ei erau gata înfloriți, şi ceas de ceas îşi deschideau alții potirele plăpînde. Ieşeam foarte des din casă ca să privim podoaba, iar uneori se aducea şi o scară, ca să fie îndepărtat ceea ce era stînjenitor sau neîmplinit.

Prînzurile au fost cordiale şi agreabile. Faptul că Ma- tildâ şi Natalia veneau la masă îmbrăcate, deşi simplu, tot atît de distins şi de decent cum fusesem obişnuit să văd la maică-mea şi la soră-mea, dădea şi el prânzurilor o anumită strălucire, căreia mai înainte îi simțisem lipsa. Perdelele erau în permanență lăsate, ca să oprească razele directe ale soarelui, încît în cameră domnea o lumină blîndă şi dif uză.

Serile, după cină, le-am petrecut numai în aer liber, deoarece zilele au fost toate frumoase. De cele mai multe ori am stat sus, sub cireşul cel falnic, care era incontesta

bil cel mai frumos loc pentru o siestă de seară, cu toate că şi în orice altă epocă, dacă arşiţa nu era prea supărătoare, oferea cea mai mare satisfacţie. Amfitrionul meu conducea cu limpezime şi cu căldură discuţiile, iar Matilda se pricepea să-i răspundă în chip corespunzător. Conversaţia era dusă cu o asemenea îngăduinţă şi înţelegere, încît mă atrăgea întotdeauna, şi-mi îndreptam bucuros atenţia asupra ei ; chiar cînd se referea la lucruri banale, mi se părea că aud ceva nou şi

impresionant. Apoi, sub licărul stelelor sau la lumina slabă a secerii subțiri a lunii, care plutea din ce în ce mai limpede în rumeneala amurgului, bă- trinul o călăuzea pe Matilda peste colină, în jos, spre casă, iar siluetele zvelte ale copiilor ei dispăreau pe lîngă tufişurile întunecate.

Toate acestea au fost atît de simple şi de fireşti, încît am avut în permanență impresia că cei doi oameni în vîrstă ar fi soț şi soție şi proprietarii moşiei, că Gustav şi Natalia ar fi copiii lor,

iar eu aş fi un prieten care a venit să-i viziteze, aici, în acest colţ de lume izolat, unde voiau să-şi petreacă restul existenţei în singurătate şi tihnă.

într-o zi, în sufragerie a avut loc o masă sărbătorească. Au fost invitaţi Eustaţiu, intendentul, bătrînul grădinar cu nevastă-sa, administratorul fermei şi menajera Cate- rina In locul Caterinei urma ca altă femeie să ia în mînă conducerea bucătăriei. După cum mi-am dat seama din toate acestea, se

statornicise pesemne obiceiul să se organizeze un asemenea ospăţ de fiecare dată cînd sosea Matilda. Oamenii au luat parte în chip firesc, iar conversaţia s-a desfăşurat cu măsură, ceea ce dovedea că era vorba de o deprindere. Matilda s-a priceput să-i determine să spună cîte un cuvînt la locul lui, ceea ce i-a dat fiecărui vorbitor un sentiment de demnitate, care a făcut ca participarea lui la reuniune să i se pară agreabilă. Numai Eustaţiu a fost socotit că n-are nevoie de un asemenea îndemn, şi de aceea a fost mai scump la vorbă şi n-a rostit decît fraze banale despre lucruri banale. Simţea că este considerat ca făcînd parte din lumea mai bună, aşa cum ajunsesem şi eu să-l consider, în mod absolut firesc, după ce l-am cunoscut mai îndeaproape, pe cînd ceilalţi nu-şi dădeau seama că sînt înălţaţi de circumstanţă.

Grădinarul şi .nevastă-sa alcătuiau, în veşmintele lor albe, curăţele, o fermecătoare pereche de bătrîni, faţă de care şi ceilalţi se purtau cu o anumită deferenţi. Felurile de bucate au fost mai numeroase ca de obicei. Bărbaţii au primit drept băutură un vin de munte, iar femeilor li s-a servit la desert unul dulceag.

într-o zi, cînd trandafirii se apropiau tot mai mult de înflorire, pe terenul cu nisip dinaintea casei au fost aduse scaune şi fotolii

şi au fost jinduite în semicerc, cu deschiderea curbei înspre casă, iar la mijloc a fost. instalată o niasă lungă. Ne-am aşezat pe scaune, a fost chemat grădinarul Simion, a venit şi Eustaţiu, iar dintre muncitori ţi grădinari a putut să vină cine a vrut. S-au şi folosit de această îngăduinţă. Trandafirii au fost supuşi unei judecăţi foarte amănunţite. S-au pus întrebări : care sînt cci mai frumoşi sau care îi plac mai mult unuia sau altuia. Verdictele au fost variate, şi fiecare dintre noi a căutat să-şi argumenteze părerea Pe masă se aflau tipărituri şi planşe, la care s-a făcut apel, fără însă a se aproba chiar toate soluţiile preconizate acolo. S-a pus întrebarea dacă n-ar trebui răsădiţi^unii arbuşti, ca să se obţină un amestec mai frumos al culorilor. Părerea tuturor a fost să nu se facă răsădirea, deoarece le-ar pricinui suferinţe arbuştilor, iar atunci cînd ar ajunge la maturitate, s-ar putea chiar să se usuce ; o alăturare de culori prea căutată ar trăda intenţia şi ar strica efectul ; mai plăcută ca orice altceva este totuşi o încîntătoare alăturare întâmplătoare. A fost luată aşadar hotărirea de a se lăsa arbuştii la locul lor. S-a vorbit apoi despre însuşirile diferiţilor arbuşti, li s-a apreciat desăvirşirea ca atare, fără a se ţine seama de flori, şi în mai multe rînduri i s-au cerut lămuriri grădinarului. în ceea ce priveşte sănătatea plantelor şi îngrijirea lor nu s-a putut formula nici o critică, deoarece erau şi în acest an la fel de ireproşabile ca întotdeauna. Au fc -L puse apoi pe masă nişte răcoritoare şi toate cele necesarr- gustării de după-amiază. Din spusele Matildei am dedus că era pe deplin familiarizată cu toţi trandafirii afla'i aici, şi că observa pînă şi unele mici schimbări intervenite de un an încoace. Avea desigur favoritele ei printre flori, dar se vedea că lc iubeşte mult pe toate. Din cele discutate: am înţeles din nou ce însemnătate aveau trandafirii pentru această casă.

Către seara aceleeaşi zile, casa cu trandafiri a primit o vizită. Era un bărbat care avea în apropiere o proprietate importantă, pe care şi-o gospodărea el însuşi, în pofida faptului că iama stătea o bună bucată de vreme la oraş. Venise însoțit de nevastă-sa şi de două fiice. Se aflau pe drumul de întoarcere de la o vizită făcută într-un loc mai depărtat al ținutului, şi, după cum spuneau, urcaseră cu trăsura pînă la casa aceasta ca să vadă dacă trandafirii au pi înflorit ți ca să admire obişnuita splendoare a peisajului. Aveau de gînd să plece, seara, mai departe, dar deoarece ora era cam înaintată, amfitrionul meu a stăruit pe lîngă ei să-şi petreacă noaptea în casa lui, ceea ce ei au acceptat. Slujitorii au dus la fermă trăsura şi caii, iar călătorilor li s-au dat nişte camere.

Au revenit însă foarte curînd, ne-am dus cu toţii pe terenul cu nisip din faţa casei, şi trecerea în revistă a trandafirilor a fost reluată. Cu toate că masa fusese îndepărtată, o parte din scaune se mai aflau încă acolo. Mama fetelor s-a aşezat pe unul din ele şi a invitat-o pe Matilda să ia loc alături de ea. Fetele s-au dus lîngă trandafiri. S-a vorbit mult despre flori, care au fost admirate.

înainte de cină s-a mai făcut o plimbare prin grădină şi

printr-o parte a ogoarelor, apoi s-a dus fiecare în camera lui.

Cînd a bătut ceasul cinei ne-am adunat iarăşi cu toţii în sufragerie. Străinul şi însoţitoarele lui se schimbaseră : bărbatul a apărut chiar într-un frac negru, iar femeile în rochii care la oraş nu se poartă la vizite festive, ci la vizite amicale. Noi purtam hainele noastre obişnuite. Dar'tocmai datorită veşmintelor străinilor, cărora, judecînd obiectiv, nu li se putea reproşa nimic, — ceea ce mă pricepeam destul de bine să judec, pentru că

văzusem adesea asemenea veşminte la maică-mea şi la soră-mea şi auzisem adesea şi păreri despre ele, — hainele noastre n-au fost puse în umbră, ci mai degrabă le-au edipsat pe cele ale străinilor, cel puțin în ochii mei. Veşmintele spilcuita mi s-au părut bătătoare la ochi şi nefireşti, în timp ce celelalte erau simple şi la locul lor. Făcea impresia că

Matilda, Natalia, bătrînul meu amfitrion şi chiar Gustav erau oameni de seamă, pe cînd ceilalți erau indivizi din gloată, aşa

cum se găsesc pe toate drumurile.

In timpul mesei şi după aceea, cînd am mai zăbovit în sufragerie, am admirat frumuseţea fetelor. Cea mai mare dintre cele două fiice ale străinului, — mie, cel puţin, mi s-a părut a fi cea mai mare, — se numea Iulia. Ayea păr castaniu ca şi Natalia. Era îmbelşugat şi fusese aranjat frumos în jurul frunţii. Ochii ei erau căprui, mart, şi priveau blajin. Obrajii ei erau gingaşi şi proporţionaţi, iar gura ei era extrem de blindă şi de generoasă

Silueta ei se dovedise în apropierea trandafirilor şi în timpul plimbării ca fiind zveltă şi distinsă iar mişcările ei fireşti şi pline de demnitate. Fiinţa ei emana vin farmec nespus de atrăgător. Mezina, care se numea Apolcmia, avea şi ea păr castaniu, dar mai deschis decît cel al surorii sale. Era la fel de îmbelşugat şi poate chiar mai frumos aranjat. Fruntea ei se reliefa clară şi bine conturată, şi de sub ea priveau doi ochi albaştri, nu atît de mari ca cei căprui ai surorii sale, dar mai naivi, mai plini de bunătate şi mai sinceri. Aceşti ochi păreau a proveni de la tatăl ei, care îi avea tot albaştri, pe cînd ai mamei erau căprui. Obrajii ei păreau încă şi mai gingaşi' decît cei ai surorii sale, iar statura aproape imperceptibil mai scundă. Felul ei de a fi era mai puţin graţios dedt cel al surorii sale, dar în schimb era mai spontan şi mai comunicativ. Prietenii mei de la oraş ar fi spus despre ele că sînt două făpturi răpitoare, ceea ce şi erau. Nu ştiu dacă frumuseţea Nataliei era infinit mai mare sau dacă sălăşluia într-însa o altă fiinţă, dar de un lucru eram sigur : că nu izbutisem înc3 să pătrund decît în mică măsură în sufletul ei, deoarece îmi vorbise foarte puţin, şi că nu-i putusem aprecia mersul şi mişcările, deoarece nu avusesem curajul necesar pentru a o privi cu atenţie, aşa cum priveşti un desen: Natalia era insă cu mult superioară odor două fete r mult mai firească, mai senină şi mai frumoasă, astfel că nu mai era.posibilă nici o comparaţie. Dacă este adevărat că există fete care pot fermeca, atunci cele două surori puteau fermeca, dar Natalia răspîndea parcă o profundă fericire.

Matilda şi amfitrionul meu păreau sa simpatizeze şi să preţuiască foarte mult această familie, după cum a reieşit dîn purtarea lor faţă de ea.

14
*

Mama celor două fete să tot fi avut vreo patruzeci de ani. Mai avea încă întreaga prospeţime şi sănătate a unei femei frumoase, numai că era un pic prea plinuţă pentru ca să poată sluji drept model la desen, cel puţin aşa cum preferă artiştii plastici să fie o femeie frumoasă. Conversaţia şi manierele ei dovedeau că făcea parte din aşa- numita elită a societăţii. Tatăl fetelor părea să fie un om cu carte, care îmbina felul de a fi al păturilor mai distinse ale capitalei, cu simplitatea experienţei de viaţă şi cu firea blajină a unui fermier, asupra căruia natura exercita o blîndă înrîurire.. îmi plăcea să-l ascult cînd vorbea. Matilda arăta cu mult mai în vîrstă decît mama celor două fete, părea să fi fost odinioară ca Natalia, dar acum era o întruchipare a calmului şi, aş putea spune, a resemnării. Nu ştiu de ce, cit a stat- şi ea în casa cu trandafiri, mi-a venit de mai multe ori în minte acest termen. Lua parte la discuţie cînd se vorbea despre subiectele abordate de musafiri, dar nu introducea niciodată în conversaţie propriiie ei subiecte. Vorbea cu simplitate, fără să fie stăpînită de subiectele discutate şi fără să caute să le stăpînească ea pe ele în exclusivitate. Amfitrionul meu a împărtăşit părerile moşierului vecin şi a vorbit cu limpezimea lui caracteristică, lăsîndu-1 totodată pe oaspete, din politeţe, să aleagă subiectele conversaţiei-.

Aceste două grupuri de oameni au stat aşadar la aceeaşi masă şi s-au mişcat în aceeaşi cameră : erau într-adevăr două grupuri de oameni distincte.

Din faptul că suiseră cu trăsura pînă aici tocmai în epoca înfloririi trandafirilor am dedus că vecinii amfitrionului meu nu numai că ştiau de patima lui pentru aceste flori, dar că i-o şi împărtăşeau oarecum.

După masă nu ne-am mai plimbat, ca în zilele din urmă, ci am rămas cu toţii la taci al fe, şi apoi ne-am dus la culcare, mai tîrziu decît se obişnuia altminteri în această casă.

In dimineaţa următoare, micul-dejun a fost luat în grădină şi, după ce am mai zăbovit un pic în seră, oaspeţii au

plecat, cu rugăminea stăruitor reînnoită să li se întoarcă vizita cit de curind pe moşia lor. Invitația a fost acceptată.

După această întrerupere, în casa cu trandafiri zilele s-au scurs aşa cum se scurseseră de la sosirea cucoanelor. Timpul liber ni l-am petrecut iarăşi, adeseori, **împreună.** Nu rareori, în acele zile, am fost poftit stăruitor **să mă** alătur celorlalți. Natalia avea şi ea anumite **ore de stu**diu, pe care şi le respecta cu conştiinciozitate. **Gustav mi-a** spus că Natalia învață acum

limba spaniolă şi că **adusese** cu ea cărţi spanioleşti. **în** ce mă priveşte, am **folosit** in cele din urmă încăperea care îmi fusese cedată în aşa- numita casă a pietrarilor şi mi-am **cărat acolo** din lucruri. Gustav a început să citească opetele lui **Goethe. Tatăl** lui adoptiv i-a ales *Iiermann şi Dorothea* şi i-a spus **să** citească lucrarea cu cea mai mare atenţie, încît să înţeleagă pe deplin fiecare stih, iar dacă ceva i se pare neclar să facă bine şi să întrebe. Pe mine m-a mişcat faptul că volumele stăteau înşirate toate în camera lui Gustav, şi **că** ai lui aveau încredere că flăcăul nu va citi nici un alt volum, in afară de cel indicat de tatăl lui adoptiv. Mă duceam des la el, şi dacă, datorită faptului că ajunsesem să-i cunosc bine caracterul, n-aş îi ştiut că-şi va ţine făgăduiala, tot m-aş fi încredinţat de acest lucru în urma vizitelor mele.

Matilda şi Natalia erau adesea de faţă cînd amfitrionul meu le presăra grăunţe oaspeţilor săi cu pene, în bătătura de hrănit orătăniile, şi nu arareori, cînd mă întorceam dimineaţa de la o plimbare prin grădină, yedeam că la hră- nireq păsărilor în camera din colţ, de ferestrele căreia erau prinse scîndurelele pentru grăunţe, lucra o mînă frumoasă, pe care o recunoscusem : era a Nataliei. Vizitam uneori împreună cuiburile în care se mai clocea sau în care se aflau pui. Cele mai multe însă se şi goliseră, iar progenitura locuia acum pe crengile copacilor Ne duceam deseori la atelierul de tîmplărie, ne întreţineam cu oamenii, ei ne arătau cum înaintaseră lucrările şi comentam cu ei progresele realizate. îi vizitam chiar şi pe unii vecini şi le cercetam gospodăriile. Cînd stăteam acasă, ne adunam în camera de lucru a amfitrionului meu, unde citeam cîte ceva, sau făceam vreo experienţă interesantă în < camera destinată ştiinţelor naturii,, sau ne duceam în ca-binetul cu tablouri sau în sala de marmură. Amfitrionului

me.u **i** se cerea adesea să-şi pună în aplicare meşteşugul **şi** să prezică vremea. Toate pronosticurile lui se confirmau. Uneori nu se învoia să facă asemenea pronosticuri, deoarece, după cum declara, semnele nu i se păreau destul de clare.

Uneori ne adunam şi în camerele cucoanelor. Ne ău- ceam acolo cînd eram invitaţi. Odăiţa mică dini fund, cea cu uşa secretă, era folosită mai mult de Matilda. Eu o numisem .,camera rozelor-' şi, în glumă, numele i s-a păstrat. Mi-a

făcut o impresie plăcută cînd am văzut cu cită dragoste şi cît de îmbietor fusese amenajată pentru acea ie- meie vîrstnică. Culorile pastelate, — roşu pal, cenuşiu al- bicios, vioriu şters, auriu, — creau o atmosferă de calm şi armonie. Matildei îi plăcea să stea la fereastră pe scaunul ei cam ciudat şi să privească peisajul încadrat de munţi, şi atunci, de afară, i se vedea chipul, pe care amfitrionul meu îl comparase cîndva cu un trandafir pe cale de a se ofili.

în aceste încăperi, Natalia, lă cererea amfitrionului meu, citea uneori cu glas tare cîte ceva. Altminteri se făcea conversaţiei Pe masă se aflau nişte hîrtii, aşezate ordonat, şi alături de ele cărţi. N-am izbutit niciodată să-mi iau inima în dinţi şi să trag cu coada ochiului măcar spre titlurile acclor cărţi, darmite să pun mîna pe vreuna din ele şi să mă uit în ea. Nici ceilalţi n-au făcut niciodată o asemenea încercare. Lîngă fereastră era un gherghef acoperit, la care poate. că Matilda lucra ceva, dar nu ne-a arătat nimic. Gustav, pesemne din simpatie pentru mine, ca să-mi facă o bucurie cu lucrurile frumoase confecţionate de soră-sa, a rugat-o, în repetate rînduri, să mi le arate. Dar Natalia, cu cuvinte şi gesturi simple, l-a refuzat de fiecare dată.

Intr-o noapte, cînd ferestrele mele erau deschise, am' auzit sunete de țiteră. Cunoşteam foarte bine acest instrument muzical răspîndit la munte. în timpul drumețiilor mele am auzit foarte des cîntîndu-se la țiteră, şi de eele mai felurite mîini, şi am încercat să-mi deprind urechea cu tonurile şi cu timbrul ei. M-am apropiat de fereastră .şi am ciulit urechilc. Erau două țitere, care, în aripa estică a casei, tintau ba rînd pe rînd, ba împreună. Cine are auzul deprins cu aceste sunete, îşi dă numaidecît seama dacă se cîntă la aceeaşi țiteră sau la două țitere distincte, şi dacă e vorba de aceeaşi pereche de mîini sau de două perechi. în încăperile cucoanelor am văzut mai tîrziu cele două țitere. Dar cînd eram noi de față nu se cînta niciodată la ele. Amfitrionul meu n-a cerut asta, eu nici atît, iar Gustav s-a abținut şi el cu toată fermitatea.

între timp a venit încetul cu încetul şi epoca în care trandafirii ajung la cea mai deplină şi mai superbă înflorire. Vremea fusese foarte favorabilă. Cîteva ploi slabe, pe care amfitrionul meu le prevestise, fuseseră cu mult mai prielnice înfloririi decît ar fi putut să fie o vreme permanent frumoasă. Cînd arşiţa fusese prea mare, ploile răciseră aerul pîflă la o temperatură moderată şi plăcută şi spălaseră frunzele, florile şi tulpinile de praful care, după o vreme îndelung frumoasă, se adună, chiar şi în locurile aşezate departe de drum şi în mijlocul dmpiilor, pe acoperişuri, pe ziduri, pe garduri, pe frunze şi pe paie, şi le spălaseră cu mult mai temeinic decît fuseseră în stare să le spele stropirile cu instalaţia de sub acoperiş. Şi iată că, într-o bună zi, sub albastrul cel mai profund, mai frumos şi mai limpede al cerului se deschiseseră mii de asemenea flori ; părea că nid un singur boboc nu rămăsese în urmă, neînflorit. Se întindeau pe întreaga faţadă, în toate culorile, de la albul cel mai pur pînă la alb-gălbui, la galben, la roşu pal, la trandafiriu învăpăiat, la purpuriu, la roşu vioriu, la roşu închis, încît, văzîndu-i, te simţeai îndemnat să le dai dreptate popoarelor din vechime, care cinsteau cu o veneraţie aproape religioasă trandafirii, iar la sărbătorile şi petrecerile lor se şi încununau cu aceste flori. Ne duseserăm în fiecare zi, fie separat, fie cu toţii laolaltă, la spalierul cu trandafiri, ca să vedem cum au mai evoluat, şi vizitaserăm din cînd în cînd şi alte locuri din grădină, plantate cu trandafiri, dar în ziua aceea am declarat toţi într-un glas că înflorirea lor este fără seamăn, că mai frumoasă nu mai poate fi vreodată, şi că de acum înainte va începe negreşit să scadă. Această părere mai fusese rostită şi cu cîteva zile în urmă, dar acum toată lumea socotea că nu se mai înşeală, că fenomenul ajunsese la apogeu. Pe cît îmi puteam aduce aminte de anul trecut, cînd găsisem şi eu trandafirii în plină înflorire, acum erau mai frumoşi decît atunci.

Veneau mereu musafiri ca să vadă trandafirii. Cultului trandafirilor, practicat în această casă, şi îngrijirii adecvate primite de ei aici, le mersese vestea prin vecini, aşa că veneau unii, care voiau într-adevăr sâ se bucure de rezultatele extraordinare ale acestei culturi floricole ; alţii, care voiau să-i facă plăcere proprietarului, şi alţii, care nu se pricepeau la nimic mai bun decît să maimuţărească ceea ce făceau cei din preajma lor. Nu era greu de făcut deosebirea între aceste trei categorii. Amfitrionul meu se purta cu ei cu o condescendenţă de care nu-1 crezusem în stare, încît abia acum, cînd l-am putut observa printre oameni, i-am descoperit această însuşire.

Uneori veneau şi săteni şi se rugau să li se îngăduie să privească trandafirii. Li se arătau nu numai trandafirii, ci şi toate celelalte lucruri pe care ţineau să le vadă, în casă şi în grădină, dar mai cu seamă ferma, în măsura în care nu o cunoşteau încă sau le erau încă necunoscute ultimele schimbări intervenite acolo.

într-o zi a venit, şi preotul din Rohrberg, pe care îl întâlnisem în casa cu trandafiri cu prilejul vizitei mele de anul trecut. Şi-a

desenat cîțiva trandafiri într-un bloc, pe care şi-l adusese cu el, şi a folosit chiar şi acuarele, ca să imite cît mai fidel cu putinţă culorile florilor. Desenul nu urma însă să fie o reproducere artistică a unor flori ; preotul voia numai să-şi însemne o anumită varietate de trandafiri, pe care dorea să şi-o sădească în grădina sa, şi să păstreze imaginea lor. Dealtfel, amfitrionul meu obişnuia de mult să-i dea preotului plante, ca să-şi înfrumusețeze cu ele grădina, reamenajată şi extinsă, din jurul casei parohiale.

Cel mai mult dintre toți părea însă să iubească trandafirii Matilda. Pesemne că iubea mult toate florile, deoarece pe etajerele din camerele ei se aflau în permanență cele mai frumoase şi mai proaspete flori din grădină ; de asemenea, pe ijnasa la care mîncam se puneau de obicei cîteva ghivece cu flori. In această casă erau interzise florile culese prin rupere sau prin retezare, sau puse în pahare cu apă, afară c^e cele a căror îndepărtare fusese impusă de un început de ofilire. Dar cea mai mare atenție.

Matilda la-o acorda trandafirilor. Nu numai că se ducea la cei aliați în grădină ca arbuşti izolați sau grupați şi se interesa de întreținerea şi îngrijirea lor, dar ii vizita şi singură, după cum băgasem de seamă şi mai înainte, pe cci care înfloreau pe zidul casei. Adesea zăbovea îndelung în fața lor şi îi contempla. Uneori îşi aducea un scăunel, se Urca pe el şi-şi făcea de lucru printre crengi. Desprindea Vreo frunză veştedă, care le scăpase privirilor celorlalți, sau încovoia o creangă ca să scoată la lumină o floare, a cărei deschidere deplină era stînjenită, sau îndepărta un Rlndăcel, sau aerisea crengile, acolo unde erau prea înghesuite. Alteori, rămlnea în picioare pe scăunel, lăsa sâ-i cadă mîna şi, dusă pe gînduri, privea plantele desfăşuraLo în fața ei.

Ziua socotită drept cea mai frumoasă a înfloririi trandafirilor a şi fost într-adevăr cea mai frumoasă. De atunci, splendoarea podoabei florale a început să scadă, iar floriie au început sâ se ofilească, astfel cji a fost nevoie să se recurgă mai des la scară şi la foarfeci, ca să se înlăture urîţirile.

Mai veniseră în casa cu trandafiri şi doi călători străini, care poposiseră acolo o noapte şi o parte a dimineţii următoare. Vizitaseră grădina, ogoarele şi ferma. Amfitrionul meu nu-i

dusese în camerele sale şi în atelierul do tfmplărie, fapt din care am dedus, spre satisfacţia mea, că la prima mea sosire în casa lui îmi făcuse un hatir, pe care nu-1 făcea oricui, aşa încît am tras concluzia că mă bucurasem de un fel de simpatie din partea lui.

Către sfîrşitul epocii înfloririi trandafirilor a sosit Rc- land, fratele lui Eustaţiu. întrucit şi-a petrecut mai multe zile acolo, am găsit prilejul să-l cercetez mai îndeaproape, îîu ajunsese

încă la dezvoltarea fizică a' fratelui său, şi n-avea nici supleţea acestuia, dar părea să aibă mai multă vigoare, care făgăduia să asigure un frumps succes îndeletnicirilor sale. M-a frapat faptul că, în citeva rînduri. ţi-a aţintit ochii întunecaţi asupra Nataliei, mai îndelung decît mi s-a părut ca s-ar fi cuvenit. Adusese cu el o seamă de desene şi avea de.gînd ca, înainte de a se reîntoarce ca să-şi pună materialul în perfectă ordine, să mai viziteze o zonă mai depărtată a ţării.

înainte ca Matilcia şi Natalia să plece din casa cu trandafiri, urma să mai fie întreprinsă făgăduita vizită la moşi^ vecinului, numită Ingheim, adică vatra (sau căminul) Ing, dar căreia deseori oamenii îi spuneau Inghof, adică ferma (sau moşia) Ing. S-a trimis vorbă acolo câ cei din casa cu trandafiri vor să vină în vizită într-o anumită zi, care a şi fost acceptată. **In** dimineaţa acelei zile, la trăsura cucoanelor au fost înhămaţi murgii care le aduseseră încoace şi care în acest răstimp rămăseseră la fermă. Matilda şi Natalia au luat loc în trăsura lor, iar amfitrionul meu, Gustav şi eu, care fusesem inclus în invitaţia de întoarcere a vizitei, ne-am suit într-o altă trăsură, trasă de doi minunaţi cai suri ai ^amfitrionului meu. O călătorie rapidă, de un ceas, ne-a dus la destinaţie. Ingheim este un castel, sau mai bine zis, acolo sînt două castele, înconjurate de cîteva alte clădiri. Castelul vechi fusese fortificat. Turnurile rotunde, cenuşii, construite din blocuri de piatră paralelipipedice, mai sînt în picioare, ca **şi** zidul cenuşiu dintre turnuri, clădit din acelaşi material. Ambele părţi au început însă, sus, să se dărăpăneze. în spatele turnurilor **şi** al zidurilor se află caSi veche, nelocuită, tot cenuşie, pe cît se pare nevătămată, dar după ferestrele închise cu scînduri se ghiceşte de jos că e pustie **şi** neospitalieră. în faţa acestor vestigii din vremurile vechi se ■înalţă casa nouă, albă, care, cu obloanele ei verzi la ferestre şi cu învelitoarea ei roşie de ţiglă, arată deosebit de primitoare. Cînd vii de departe ţi se pare că este alipită de castelul vechi, care se înalţă în spatele ei. Dar cînd te afli chiar în casă şi ieşi apoi în spatele ei, **îţi** dai seama că resturile castelului se găsesc încă destul de departe, în spate, că stau cocoţate pe o stincă **şi** că sînt despărţite de casa nouă printr-un şanţ lat, acoperit ca o livadă. Dealtfel, de departe nici nu se poate aprecia volumul cas&i noi, din cauza mărimii neobişnuite a castelului. Dar de îndată ce le afli în ea iţi dai seama că este foarte încăpătoare, **şi** că asigură nu numai spaţiul necesar familiei, ci că îngăduie chiar şi găzduirea unui însemnat număr de oaspeţi. Auzisem adesea rostindu-se numele castelului, dar nu-1 văzusem niciodată. Se află situat atît de departe de drumurile frecventate şi este atît de bine mascat de o colină mare, încît nu poate fi zărit de călătorii care se duc spre munţi, trecînd prin această zonă. Cînd ne-am apropiat, în ţaţa ochilor ni s-au desfăşurat cele cîteva clădiri. Mai întîi am ajuns la anexele gospodăreşti, aşa-numita fermă. Acestea se aflau relativ departe de conac, aşa cum se obişnuieşte pe multe moşii din ţara noastră,, şi alcătuiau un ansamblu separat. De aici, drumul ducea, printr-o alee destul de lungă, mărginită de tei falnici, străvechi, spre casa nouă. Aleea este o porţiune a celei care urca pe vremuri pînă la podul mobil al vechiului castel, de aceea se întrerupe, asa încît restul distanţei pînă la casă l-am

parcurs pe o pajişte verde, frumoasă, împodobită ici şi colo cu straturi de flori. Casa, de culoare cenuşie albicioasă, avea pilaştri şi frize. Toate ferestrele, în măsura în care obloanele deschise îngăduiau o privire spre interior, aveau perdele grele. Cînd trăsura cucoanelor s-a oprit sub acoperişul perenului de la intrare, domnul Von Ingheim, împreună cu soţia sa şi cu fiicele sale, se şi aflau acolo, pentru a le ura musafirilor bun-venit. Cu toţii erau îmbrăcaţi cu gust, iar slujitorii din spatele lor erau în haine de gală. Domnul Von Ingheim le-a ajutat'cucoanelor să coboare din trăsură, şi întrucît între timp coborîserăm şi noi şi ne apropiaserăm, am fost salutaţi de întreaga familie şi petrecuţi pe scară pînă sus. Am fost conduşi într-o cameră mare de primire şi poftiţi să luăm loc. Matilda şi Natalia etalau rochii,, cei drept, mai elegante decît cele purtate în casa cu trandafiri, dar fără garnituri sau zorzoane pe ştofa fină. Amfitrionul meu, Gustav şi eu eram îmbrăcaţi aşa cum se obişnuieşte în vizitele la ţară. Am luat loc cu toţii pe superbele perne răspîndite peste tot. Pe o masă, peste care era întinsă o scoarţă frumoasă, se găseau diferite gustări şi băuturi răcoritoare. Alte mese din cameră erau goale. Mobilierul era de lemn de mahon şi părea să provină din cele mai bune ateliere din capitală. Tot aşa erau şi oglinzile, policandrele şi celelalte obiecte din cameră. Un colţ de lîngă fereastră era ocupat de un pian de toată frumuseţea. Cele dintîi fraze schimbate s-au referit la lucrurile obişnuite : sănătatea, vremea, starea plantelor de cîmp şi de grădină. Bărbaţii îşi spuneau reciproc „vecine[1]*, iar femeile nu-şi spuneau nicicum.

După ce. am luat cîte ceva din gustările de pe masă, ne-am sculat în picioare şi am străbătut camerele. Erau înşirate pe un culoar, iar cele mai multe din ferestrele lor dădeau spre miazăzi, spre peisaj. Toate camerele erau foarte frumos mobilate, după moda nouă. Deosebit de luxes era mobilierul de palisandru din salonul doamnei, unde, ca şi în camera de lucru a fetelor, se aflau alte piane. Stăpînul casei m-a condus mai cu seamă pe mine prin încăperi, căci îmi erau încă necunoscute. Ceilalţi ne-au urmat din cînd în cînd, în una sau alta dintre încăperi.

Din camere am ieşit toţi în grădină. Aceasta arăta ca multe alte grădini frumoase şi bine întreţinute din apropierea capitalei. Alei frumoase cu nisip, pajişti cu straturi de flori, pilcuri de tufe ornamentale şi de pădure, o seră cu camelii, rododendroni, azalee, ericee, calceolarii şi multe plante exotice, şi în sfîrşit bănci şi mese, în locuri umbroase. Livada, ca plantaţie utilitară, nu se afla lîngă casă, ci în spatele fermei.

Din grădină ne-am dus la fermă, aşa cum se obişnuieşte în vizitele la ţară. Am trecut printre şirurile de bovine dolofane, şi am trecut în revistă oile, caii, orătăniile, lăptăria, căşăria, fabrica de bere şi altele. în spatele şurilor am dat de grădina de legume şi de livada foarte întinsă. De aici nc-am dus pe ogoarele bogate şi pe pajişti. în zare se contura pădurea care aparţinea moşiei.

După ce ne-am încheiat plimbarea am fost conduşi într-o sufragerie mare, de la parter, unde era pusă masa pentru prînz. Meniul simplu, dar ales, a fost servit de slujitorii care stăteau în picioare în spatele scaunelor noastre. Familia Ingheim ne dăduse prilejul să constatăm, încă de cînd venise în vizită la casa cu trandafiri, că se numără printre cele cultivate, ceea ce s-a confirmat şi acum, cînd ne primise în propria ei casă. Atît părinţii, cît şi fetele, vădeau simplitate, calm şi modestie. Conversaţiile s-au învîrtit în jurul mai multor subiecte, nu s-au avintat unilateral pe un singur făgaş, ci s-au acomodat, cu măsură, părerilor generale. După masa de prînz am petrecut cîtva timp în camerele de la parter. S-a făcut muzică, şi anume s-a cîntat la pian şi din gură. La început a cîntat ceva la pian doamna Ingheim, apoi fetele, mai întîi separat şi după aceea împreună, la patru mlini. Fiecare fată a mai cîntat şi din gură. Natalia a stat pe pernele de mătase şi a ascultat cu atenţie. Dar cînd i s-a cerut să cînte şi ea ceva la pian, a refuzat.

Către seară ne-am întors cu trăsurile la casa cu trandafiri.

După ce Gustav a sărit din trăsură, după ce amfitrionul meu şi cu mine am coborît şi noi, iar eu am văzut făptura zveltă, nobilă, a Nataliei, îndreptîndu-se spre scara de marmură, am rămas o clipă locului şi apoi m-am dus şi eu în camerele mele, unde am rămas pînă la cină, care s-a desfăşurat ca de obicei. După cină nu s-a mai făcut nici o plimbare.

M-âm dus în dormitorul meu, am deschis ferestrele, — care, în pofida zilei călduroase, fuseseră ținute închise, din pricina-absenței mele, — şi m-am aplecat în afară-. Stelele începuseră se lumineze lin, văzduhul era calm, iar mireasma trandafirilor se înălța pînă la mine. Am căzut In- tr-o reverie profundă. Mi s-a părut că visez : liniştea nopții şi mireasma trandafirilor mi-au amintit de clipe din trecut; azi, însă, era cu totul altfel

După vizita la Inghof au urmat cîteva zile ploioase, şi. după

ce au trecut, făcînd din nou loc luminii soarelui, a sosit sorocul la care Matilda şi Natalia urmau să plece din casa cu trandafiri. Unele lucruri erau gata împachetate, iar printre ele am zărit şi cele două ţitere, puse în tocuri de catifea, vîrîte la rîndul lor în cutii de piele.

In sfîrşit a fost fixată ziua plecării.

In ajun, cucoanele şi-au luat rămas-bun după-amiază în cîteva locuri, — la soţii grădinari, la atelierul de tirn- plărie şi la fermă, — iar seara au fost cărate în trăsură bagajele principale.

A doua zi de dimineaţă, Matilda şi Natalia au venit ia micul-dejun în haine de călătorie, în vreme ce Arabe.a. slujnica Matildei, mai ducea în trăsură lucrurile folosite pînă în ultima clipă. •

După micul-dejun şi după ce cucoanele şi-au pus pălăriile de călătorie, Matilda i-a spus amfitrionului meu :

— îţi mulţumesc, Gustav. Rămîi cu bine şi vino curîr.d la Sternenhof.

— Cu bine, Matildo, — a răspuns amfitrionul meu.

Cei doi bătrîni s-au sărutat din nou pe buze, aşa cura

iăcuseră la sosirea Matildei.
— Cu bine, Natalio, — i-a spus el apoi fetei.
Aceasta a răspuns pe şoptite :

— Iţi mulţumesc pentru bunătate.
Matilda i-a spus flăcăului :
— Fii ascultător şi ia-ţi-1 drept pildă pe tatăl tău adoptiv.
Flăcăul i-a sărutat mîna.
Apoi, întorcîndu-se spre mine, Matilda a spus :

— Iți mulțumesc pentru ceasurile plăcute, pe care ni le-ai dăruit în această casă. Stăpînul ei va şti să-ți mulțumească pentru vizită. Fii bun cu băiatul meu, aşa cum ai iest şi pînă acum, şi primeşte-i afecțiunea. Dacă frumoasa dumitale ştiință îți îngăduie, alătură-te celor din casa aceasta care vor veni în vizită la Sternenhof, „moşia stelelor". Prezența dumitale va fi foarte binevenită acolo.

— Mă simt dator să vă întorc mulțumirile pentru bunăvoința fără seamăn ce mi-ați arătat-o dumneavoastră şi stăpînul acestei case, — am răspuns eu. Dacă gustav are oarecare afecțiune pentru mine, ea se datorează fără îndoială inimii sale bune, şi dacă dumneavoastră nu vă displace să vin la Sternenhof, am să mă număr cu siguranță printre vizitatori.

Mi-am dat seama că ar fi trebuit să-mi iau rămas-bun şi de la Natalia, dar n-am fost în stare să scot nici un cuvînt, şi am făcut doar o plecăciune mută. Ea mi-a răspuns la plecăciune, dar tot fără nici un cuvînt.

După aceea am ieşit cu toții din casă şi ne-am dus pe terenul cu nisip. Trăsura şi murgii ei se şi aflau în fața grilajului. S-au adunat acolo şi slujitorii. Au mai venit şi Eustațiu cu lucrătorii lui, grădinarul cu oamenii lui şi cu nevastă-sa, precum şi intendentul fermei cu vătaful argaților.

— Vă mulțumesc din toată inima, oameni buni, — a spus Matilda. — Vă mulțumesc pentru prietenia şi bunătatea voastră. Fiți buni şi credincioşi față de stăpînul vostru. Pe tine, Caterin , te rog să ai grijă de el şi de Gusta-, să nu li se întîmple nici unuia **din ei** nimic **rău. —** *VL*- zînd-o pe Caterinî **gata să vorbească, a continuat: — Ştiu,** ştiu, fac' **tot ce-ţi stă în putinţă, ba chiar mai mult decît îţi** stă în putință, **dar aşa e omul : se roagă pentru împlinirea**

dorințelor sale fierbinți, chiar dacă ştie că vor fi oricum împlinite, ba chiar că au şi fost împlinite.

— Drum bun pînă acasă, — a spus Caterina, în timp ce-i săruta Matildei mîna şi-şi ştergea ochii cu un colț al şorțului.

Toți s-au înghesuit ca să-şi ia rămas-bun, iar Matilda a avut pentru fiecare cîte un cuvînt pornit din inimă. Ne-am luat cu toții rămas-bun şi de la Natalia, care a mulțumit la fel de prietenos.

— Eustațiu, nu uita cu totul de Sternenhof, — a spus Matilda, întoreîndu-şi privirea spre el. — Vizitează-ne laolaltă cu ceilalți. Nu vreau să spun că avem neapărată nevoie de prezența dumitale acolo pentru vreo lucrare, ci te rog să vii de dragul

nostru.

— Am să vin, preastimată doamnă, —. a răspuns Eustațiu.

Matilda le-a mai spus cîteva cuvinte grădinarului şi nevestisi, şi intendentului, şi după aceea oamenii s-au dat cu cîțiva paşi înapoi.,

— Fii cuminte, copilul meu, — i-a spus lui Gustav, în timp ce-i făcea, cu degetul mare şi cu arătătorul, semnul crucii pe frunte, pe care apoi i-a sărutat-o.

Flăcăiaşul i-a prins cu putere mîna şi i-a sărutat-o. Am văzut în ochii lui mari şi negri, înecați în lacrimi, că ar mai fi dorit să i se arunce de gît, dar pesemne că l-a reținut timiditatea, care era o trăsătură a firii sale.

— Cu bine, drăgălaşa mea Natalia, — a spus amfitrionul meu.

Fata i-ar fi sărutat pe loc mîna care îi fusese întinsă, dacă el i-ar fi îngăduit.

— Scumpul meu Gustav, îți mulțumesc încă o dată, — i-a spus Matilda amfitrionului meu.

Ar fi vrut să mai adauge ceva, dar a podidit-o plînsuL A scos o batistă albă, fină, şi şi-a apăsat-o cu putere pe ochii plini de lacrimi.

Amfitrionul meu a rămas nemişcat şi şi-a ținut în frîu ochii, dar şi din ei picurau lacrimi.

— Drum bun, Matildo, — a spus el într-un tîrziu, — şi dacă în timpul şederii tale aici s-a greşit ceva, n-a fost vina noastră.

Matilda şi-a luat batista de pe ochii care continuau să lăcrimeze, l-a arătat pe Gustav şi a spus :

— Cea mai mare vină a mea iat-o : o vină pe care n-o voi putea stinge niciodată.

— N-a luat naştere ca să fie stinsă, — a răspuns amfitrionul meu. — Nu mai vorbi despre asta, Matildo. Dacă faci o faptă bună, o faci din toată inima.

S-a^ mai ținut o clipă de mîini, în timp ce o uşoară adiere matinală purta spre picioarele lor cîteva frunze ale trandafirilor ofiliți.

Apoi, bătrînul a petrecut-o pînă la trăsură, ea s-a urcat, iar Natalia a urmat-o.

Celor cîteva zile ploioase le urmase una foarte senină, nu prea caldă. Trăsura era deschisă şi cu coşul strîns. Matilda şi-a lăsat pe față vălul prins de aceeaşi pălărie pe care o purtase la sosire ; Natalia, însă, şi l-a dat pe al ei spre spate şi şi-a oferit boarei matinale ochii. După ce s-a suit şi Arabela în trăsură, caii s-au opintit, roțile au brăzdat nisipul, şi trăsura a pornit la vale, spre drumul mare.

Ne-am întors în casă.

S-a dus fiecare în camera lui şi la treburile lui.

După ce am zăbovit cîteva minute în locuința mea, am ieşit în grădină. M-am apropiat de cîteva flori, care, în acest anotimp, atît de înaintat pentru ele, încă nu se ofiliseră, apoi de legume, de pomii pitici, şi în cele din urmă am urcat la cireşul cel falnic. De la cireş m-am dus la seră. Acolo l-am găsit pe grădinar, care avea de lucru cu plantele lui. Cînd m-a văzut intrînd mi-a venit în întîm- pinare şi mi-a spus :

— Bine că pot să stau singur de vorbă cu dumneavoastră. L-ați văzut ?

— Pe cine ? — am întrebat eu.

— Păi doar ați fost la Inghof, — a răspuns el. — Nu se poate să nu-1 fi văzut pe *Cereus peruvianus.*

— Nu, nu l-am văzut, — am replicat eu, amintindu-mi de convorbirea în cursul căreia el îmi povestise că la Inghof se află un cactus enorm; — Uitasem de el.

— Bine, dacă ați uitat de el, poate că l-a văzut stă- pînul meu, — a spus el.

— Cred că nu ne-a atras atenția nimeni asupra acestei plante cînd ne-am aflat în seră, — am răspuns eu, — pentru că dacă altcineva s-ar fi apropiat într-adins de planta aceea, aş fi băgat desigur de seamă şi aş fi privit-o şi eu.

— Foarte ciudaţ şi foarte greu de înţeles, — a spus el. — Bine, dacă aţi uitat să-l priviţi pe *Cereus peruvia- nus,* trebuie să mergeţi odată cu mine pînă acolo ; nu facem nici două ceasuri, iar drumul este plăcut. O asemenea minune n-o mai găsiţi lesne în altă parte. N-au izbutit niciodată să-l facă să înflorească. Daci l-aş avea aici, ar scoate foarte-curind f'.ori cu mult mai albe ca părul meu. Ai noştri sînt încă mult prea mici ca să dea flori.

I-am făgăduit să mă duc într-o zi cu el la Inghof, ba chiar să

încerc, dacă n-am să supăr pe nimeni şi daică n-am să dau de piedici prea mari, să fac în aşa fel, încît planta aceasta să fie strămutată la el.

S-a bucurat grozav şi a spus că piedicile nu' sînt mari, că proprietarii de acolo nu se sinchisesc de *Cereus,* altminteri i-ar fi dus pe musafiri să-l vadă, şi că stăpînul poate că nu vrea să-i rămînă îndatorat vecinului. Dar dacă aş pune eu o vorbă bună. *Cereus* ar veni cu siguranţă încoace.

Ia te uită cum îşi cară omul pretutindeni cu el propriile preocupări, mi-am zis, şi cum caută să le transmită tuturor celorlalţi oameni ! Acest grădinar, .preocupat de plantele sale, crede că toată lumea trebuie să le dea atenţie, în timp ce mie îmi umblă cu totul alte gînduri prin cap şi în timp ce amfitrionul meu îşi vede de treburile sale, iar Gustav învaţă. Spusa grădinarului a avut totuşi şi o latură bună pentru mine, şi anume că m-a făcut să-mi uit un pic simţămintele nostalgice şi dureroase şi să mă conving că ele nu sînt aproape deloc justificate şi că n-au aproape nici un drept să se creadă unicul lucru din lume, sau măcar cel mai important.

Am mai rămas în seră şi i-am cerut grădinarului să-mi arate şi să-mi explice şi alte lucruri. După aceea rn-am înapoiat în locuința mea şi m-am apucat de treabă.

Ne-am reunit la masa de prînz, am făcut după amiază o plimbare, iar conversațiile s-au desfăşurat ca de obicei.

După vizita cucoanelor, timpul s-a scurs în casa cu trandafiri la fel ca înainte.

Durata întreruperii lucrărilor mele în munţi, pe care mi-o acordasem eu însumi în vederea unei şederi la amfitrionul meu, era aproape consumată. Aveam aproape gata şi ceea ce-mi propusesem să realizez, ca munci de completare, în casa cu trandafiri. Mi-am îngăduit totuşi o amînare, deoarece se plănuise o vizită la Sternenhof, moşie care, cum mi-am dat seama, era reşedinţa Matildei, şi ţineam să iau parte la această vizită. Se mai pusese la cale şi vizitarea unei biserici din Ţara-

de-Sus şi în care se afla un superb retablu din Evul Mediu. Am hotărît ca timpul pierdut să-l recuperez rămînînd mai mult pe munţi la toamnă.

Amfitrionul meu dispusese să se înceapă noi construcţii la fermă şi folosea în acest scop mai mulţi oameni. Se ducea zilnic acolo, ca să controleze lucrările. îl însoţeam şi noi foarte des. Tocmai se făceau ultimele transporturi de fîn de pe păşunile situate mai sus, în pădurea Aliz, a • căror recoltă fusese cosită

mai tirziu decît la şes. Neţ-a bucurat această hrană înmiresmată, aromată, a dobitoace- , lor, adusă din fînețele alpine şi care este mult mai bună decît cea provenită din fînețele grase dm văi, deoarece pe pajiştile alpine -cresc buruieni foarte variate, care îşi extrag din cele mai felurite straturi de rocă substanțele necesare dezvoltării lor, în timp ce pămîntul de grădină, mai uniform, al pajiştilor de pe ;erenurile joase produce soiuri mai puține, deşi mai bogate in apă. Amfitrionul meu acorda o atenție deosebită acestei probleme, pentru că ea este prima condiție **a** bunăstării animalelor domestice, aceşti prietenoşi ortaci ai omului. Tot ceea ce putea jtirbi aroma, mireasma şi, aşa cum se exprima el, atracția nutritivă, trebuia înlăturat cu străşnicie, iar atunci dnd, datorită nebăgării de seamă sau vitregiilor vremii, avea totuşi loc o asemenea ştirbire, partea alterată se cerea îndepărtată cu totul sau folosită la alte nevoi gospodăreşti De aceea, nicăieri nu puteau fi văzute vite mai frumoase, mai dolofane, mai străludtoare şi mai zglobii dedt la Asperhof. In plus, mai trăgea în cumpănă şi avantajul economic, pentru că, de vreme ce fusese cu desăvîrşire interzis să se folosească partea mai proastă, oamenii procedau cu cea mai mare grijă la strîngerea şi la transportul finului, pe Ungă faptul că, datorită cunoştinţelor 6ale meteorologice, amfitrionul meu suferea mai puțină pagubă din pricina ploii, a vîntului şi a altor capricii ale vremii, decît cei mai mulți agricultori, cărora nici nu le păsa de aceste cunoştinţe. Iar dezavantajul nefolosirii părții mai proaste era compensat din plin de avantajul linei propăşiri mai certe a animalelor. La Asperhof se putea executa întotdeauna cu un număr mai mic de dobitoace mai multă muncă decît în alte gospodării. La aceasta se mai adăuga o anumita voie-bună şi voioşie a muncitorilor, care nu lipseşte niciodată dacă sînt conduşi cu pricepere şi dacă sînt tratați tot timpul cu bunăvoință, chiar cînd regimul de muncă este sever. Cu prilejul actualei mele prezențe în casa cu trandafiri am auzit deseori oamenii din împrejurimi spunînd că nimeni nu s-ar fi aşteptat ca vechiul Asperhof să mai dea asemenea roade.

Deoarece se abătuseră iarăşi cîteva furtuni, care curățiseră văzduhul, încît se puteau aştepta cîteva zile frumoase, a fost hotărîtă data plecării noastre spre localitatea care avea în biserică un retablu deosebit de interesant

Pe malul nordic al splendidului nostru fluviu, care împarte țara intr-o regiune nordică şi una sudică, se înalță, un podiş, pe multe mile lungime. Pe malul sudic se întinde un ținut relativ şes, de opt pînă la zece mile lățime, extrem de roditor, mărginit

de lanțul Alpilor. Pînă acum mă avîntasem mai ales în Alpi ; pe podişul de la nord nu călcasem decît o singură dată şi nu-i cutreierasem decît un colţişor. Acum urma să-i străbat şi interiorul, împreună cu amfitrionul meu, pentru că biserica, ținta călătoriei noastre, se afla cu mult mai aproape de hotarul nordic decit de cel sudic al podişului. Am urcat cu trăsura, în tovărăşia. lui Eustațiu, de pe malul fluviului pe terasele succesive, şi apoi am parcurs podişul propriu-zis, presărat cu coline. Am suit în cîteva rînduri, agale, cu trăsura, pînă în vîrful cel mai înalt al cîte unui munte, ne-am continuat drumul pe culme, sau am coborît într-o vale, am ocolit ades po- vîrnişul coborînd pe serpentine, am trecut printr-o strungă strimtă, am urcat iarăşi, ne-am schimbat destul de des direcția şi am privit sub diferite unghiuri colinele, gospodăriile şi alte obiective. Am zărit adesea de pe cîte o culme întregul ţinut de şes, situat spre sud, cu măreaţa lui salbă dc creste, ca să ajungem apoi din nou în vreo zănoagă, unde nu mai aveam lîngă trăsura noastră nimic altceva decît vreun molid negricios, cu crengi, bogate, sau vreo moară. Adesea, cînd părea că ne putem apropia de vreun obiect pe teren plat, se căsca deodată pe terenul plat o prăpastie adîncă, pe care trebuia s-o ocolim pe un drum şerpuit.

La prima mea vizită pe acest podiş făcusem observaţia că aici mă simt împresurat de o mai mare linişte şi tăcere decît atunci cînd cutreieram alte zone, tot liniştite şi tăcute. Nu mi-am mai bătut prea mult capul cu asta. Acum am avut din nou aceeaşi impresie. Pe aceste meleaguri, puţinele localităţi mai măricele sînt situate foarte departe una de alta, gospodăriile sătenilor stau singuratice pe coline sau în văgăuni adînci, sau pe un povîrniş nebănuit. în jurul lor se întind pajişti, holde, pădurici şi stînci. Pîraiele curg tăcute în rîpe, iar dacă susură, susurul lor nu se aude, deoarece drumurile se desfăşoară foarte adeseori pe înălţimi. Un rîu mare nu există în ţinut, şi cînd vezi la miazăzi şesul întins şi salba piscurilor, priveliştea nu este altceva decît o impresie vizuală, măreaţă, dar mută. în Alpi, firul drumului se desfăşoară numai în văi, pe lîngă rîuri sau puhoaie, şi nu se poate bifurca decît rar ; circulaţia pe el forfoteşte înghesuită, iar pe lîngă el e numai freamăt şi foşnet.

în ținutul acesta mai sînt încă răspîndite şi păstrate multe antichități de preț. Aici au locuit pe vremuri familii bogate, iar urgia războaielor şi a năvălirilor n-a trecut pe aici.

Am ajuns în mica aşezare Kerberg. Se află situată într-un colț foarte retras şi este cu totul lipsită de importanță. Pe aici nu trece nici măcar o şosea ceva mai circulată, ci numai unul din acele drumuri de țară, care slujesc la schimbul produselor localnicilor, şi care sînt foarte bine pavate cu nisip şi piatră din

zonă. Numai poziția este frumoasă, deoarece formațiile alpine sînt aici ceva mai mari şi, acoperite în parte cu pădure deasă, se apropie unele de altele în chip atrăgător. Şi totuşi, în această localitate se află biserica spre care am călătorit. în spatele localității, cam spre miazănoapte, se înalță, pe un munte, un castel vast, înconjurat de parcuri şi păduri întinse. în acest castel a locuit cîndva un neam de nobili puternici şi bogați: Unul dintre ei a pus să fie clădită şi decorată în stil vechi german biserica din mica aşezare Kerberg. Arcele ei ogivale sînt susținute de coloane zvelte de piatră, care o împart în trei nave, iar nişte ferestre înalte, cu rozete de piatra în arcele lor şi cu ochiuri de geam mici şi poligonale, îi dau lumină. Retablul din absida principală, cioplit din lemn de tei, este înconjurat de cinci ferestre. Multă vreme a trecut peste el. Ctitorul a murit ; chipul lui, din marmură roşie, în basorelief, poate fi văzut pe o lespede din biserică. Au venit alți oameni, au făcut adaosuri în biserică, au zugrăvit şi vopsit coloanele şi pereții de piatră de talie, cele două retabluri din capelele laterale, despre a căror înfățişare nu se mai ştie astăzi nimic, au fost înlocuite cu altele noi, şi se zice că nişte vitralii frumoase încadraseră chivotul, dar că au dispărut şi că în cele cinci ferestre au fost puse geamuri dreptunghiulare ordinare, într-adevăr, ele mai urîțese şi acum încă biserica. Noii stă- pîni ai castelului n-au mai fost atît de bogați şi de puternici, alte vremuri au iscat alte idei, şi astfel retablul cioplit în lemn din absida principală a fost murdărit de păsări, de muşte, de gîngănii, iar soarele, care a trecut nestingherit prin geamurile dreptunghiulare, l-a scorojit, unele piese componente ale lui s-au desprins şi au căzut şi au fost apoi lipite la loc alandala, iar în brațele, chipurile şi veşmintele personajelor s-au cuibărit carii.

De aceea, autorităţile au restaurat retablul, şi spre el ne îndreptam.

Eustaţiu ne-a dus în biserică. Era o dimineaţă însorită. Nici un. om nu era înăuntru. Ne-am oprit în faţa sculpturii în lemn. Eustaţiu s-a priceput să ne explice multe lucruri în legătură cu regulile artei vechi şi cu istoria acesteia. Ne-a vorbit despre panoul din mijloc, în care, pe socluri fastuos decorate şi sub cornişe bogate, se înălţau trei statui, înfăţişînd personaje

întregi, în mărime superioară celei naturale : sfîntul Petru, sfîntul Wolfgang, — amîndoi în odăjdii episcopale, — şi sfîntul Cristofor, du- rîndu-1 pe umăr pe pruncul lisus, care, potrivit legendei, îi devine greu ca un glob pămîntesc acestui bărbat cu puteri de uriaş şi îi sleieşte vlaga, ceea ce şi exprimă statuia, în jur se mai aflau, după datina străbună, numeroase per« sonaje la scară mică. Panoul din mijloc era flancat de două canaturi laterale în rame decorate, cu scene lucrate în baso-relief : Buna-Vestire, Naşterea Domnului, închinarea celor trei magi şi Adormirea Maicii Domnului. Deasupra panoului din mijloc se afla un fronton cu decorație ajurată ascendentă, care, după părerea lui Eustațiu, este denumită greşit gotică, ea fiind mai degrabă germană medievală. Pe spatele celor două canaturi laterale se aflau figura sfîntului Florian şi cea a sfîntului Gheorghe, în picioare, în armuri de cavaleri medievali. Sfîntul Florian avea Ia picioarele sale alegoria casei în flăcări, iar sfîntul Gheorghe pe cea a balaurului. Eustațiu a susținut că dimensiunile mici ale unor atari atribute ale figurilor arhaice nu se pot explica decît privindu-le ca alegorii, deoarece strămoşii noştri, înzestrați cu simț artistic, cu siguranță că n-ar fi săvîrşit marea greşeală a disproporției dintre volumele obiectelor. Amfitrionul meu, fără să respingă părerea lui Eustațiu, a spus că procedeul mai poate fi interpretat şi altfel, anume : că prin exagerarea mărimii figurilor, fața de care o casă sau un balaur par mult prea mici, artistul a vrut să exprime caracterul lor supranatural.

Amfitrionul meu a mai spus că trebuie să fi fost cîndva vremuri nu numai cu mult mai mult simţ artistic, ci că şi arta trebuie să fi găsit pe atunci o înţelegere mai generală pînă în păturile cele mai de jos ale poporului. Altminteri, cum ar fi ajuns unele opere de artă în localităţi atît de izolate ca satul Kerberg ? Sau cum s-ar afla asemenea opere de artă în biserici şi în paraclise încă şi mai mici din Ţara-de-Sus, amplasate adesea în locuri singuratice, pe vreo colină, sau ale căror ziduri ies la iveală din desişul unei păduri alpine ? Sau cum se explică faptul că unele bisericuţe, paraclise, troiţe, pietre comemorative, de odinioară, sînt lucrate cu o asemenea artă ? Iar în zilele noastre decăderea artei ajunge pînă în păturile de sus, nu numai pentru că poporul este pus să aşeze în biserici, pe morminte şi în alte locuri sfinte, fel de fel de lucrări execrabile, care mai curînd stingheresc reculegerea decît o stimulează, ci şi pentru că adeseori sînt aduse pînă sus, în castelul seniorial, operele stupide şi lipsite de conţinut ale unei epoci nevolnice. După aceste consideraţii, amfitrionul meu şi Eustaţiu au fost cuprinşi de o tristeţe pe care n-am prea înteles-o.

După retablu am mai privit şi biserica, apoi statuia de piatră a bărbatului care o ctitorise, precum şi alte monumente funerare şi inscripţii vechi. A reieşit că, spre deosebire de ferestrele navelor, cele cinci ferestre ale absidei principale nu aveau, în arcele lor ogivale, rozete de piatră, ceea ce era o dovadă în plus că geamurile fuseseră scoase cîndva din aceste ferestre şi că, pentru ca să se pună mai bine în valoare picturile din arcele ogivale sau chiar pentru ca să se monteze mai lesne geamurile dreptunghiulare, au fost înlăturate ancadramentele de piatră.

Am ieşit din biserică alături de cei doi însoţitori ai mei, îmbogăţit cu o seamă de idei.

La înapoiere am luat-o pe alt drum, ca să pot vedea şi alte zone ale ţării. Am mai vizitat cîteva biserici şi clădiri mai mici, dar Eustaţiu mi-a făgăduit că, după ce ajungem acasă, are să-mi arate desenele obiectelor văzute. Pe drum, cei doi bărbaţi au vorbit şi de epoca probabilă a construirii bisericii din Kerberg. Au dedus acea epocă din modul de construcţie a clădirii şi din

unele decorații. Au regretat numai că din documente nu se pot afla amănunte în această privință, deoarece arhiva vechiului castel era inaccesibilă.

în ziua următoare, la amiază, am coborît cu trăsura denivelările în trepte ale terenului şi am ajuns noaptea tlrziu la casa cu trandafiri.

După cîteva zile i-am amintit grădinarului că ne înțeleseserăm să ne ducem împreună la Ingheim. S-a bucurat de ținerea mea de minte şi într-o după-amiază frumoasă am pornit amîndoi la castel. Am arătat care este scopul vizitei noastre şi am fost primiți cu amabilitate. Ne-am dus numaidecît la seră. Planta, spre care mă călăuzise grădinarul Simion, era întradevăr de o mare frumusețe şi de o mărime impunătoare. Nu ştiam cu precizie cît de mult se dezvoltă în general aceste plante şi pînă la ce dimensiuni sînt în stare să ajungă ; dar una mai mare nu mai văzusem nicăieri. Mi-am dat seama totodată că la Ingheim nu i se dădea cine ştie ce atenție, întrucît ungherul în care fusese sădită direct în sol era cel mai neîngrijit dintre toate : zăceau vraişte acolo araci, curmeie, frunze veştede şi alte lucruri, şi era plin cu stative, pe care se aflau alte plante, astfel că era ascuns vederii. Ce-i drept, brațul verde al plantei putea fi văzut aproape de tavan, dar cu prilejul primei mele vizite nu mă uitasem în sus. însoțitorul meu a recunoscut acum că este vorba de un *Cereus peruvianus* şi mi-a expus caracteristicile lui. Alți cactuşi n-am putut descoperi la Ingheim. După unele atenții de care ne-am mai bucurat la castel, am pornit către seară înapoi, iar eu l-am consolat pe bătrînul meu însoțitor, spunîndu-i că, după părerea mea, nu va fi prea greu să aducem această plantă la casa cu trandafiri. Acolo va întregi şi împodobi colecția, în timp ce la Ingheim este stingheră. Cei de la Ingheim vor privi desigur cu bunăvoință o dorință a amfitrionului meu, iar eu voi căuta să pun umărul în vederea realizării ei.

După cîtva timp am plecat în vizită la Sternenhof. De data aceasta, în afară de Eustaţiu. a venit cu noi şi Gustav. Caii suri au fost înhămaţi la o trăsură mai mare decît aceea pe care o folosiserăm pe podiş, şi am coborît colina, traşi de ei. Mai era încă mult pînă la răsăritul soarelui, căci abia se crăpase de ziuă. Am mers cu trăsura pe drumul mare, către Rohrberg, şi am suit într-un tîrziu la liziera pădurii Aliz. în timp ce caii urcau agale pe şosea, amfitrionul meu a spus :

— Se prea poate să le fi văzut aici anul trecut pe Matilda şi pe Natalia. Cînd au venit la mine in vizită, în epoca înfloririi trandafirilor, şi le-am vorbit despre dumneata, despre şederea dumitale la mine şi despre plecarea dumitale în dimineaţa sosirii lor, mi-au spus că au întîlnit pe înălțimea Aliz un drumeț, care semăna oarecum cu cel descris de mine.

Mi-am dat seama deodată că, într-adevăr, Matilda şi Natalia fuseseră cele două femei pe care le întîlnisem aici în acea

dimineață. Acum mi-au revenit limpede în minte aceleaşi pălării de călătorie, pe care le purtaseră şi de astă dată, şi trăsăturile Nataliei, ca şi trăsura şi caii murgi. Aşadar de aceea îmi plutea mereu în fața ochilor chipul Nataliei, ca şi cum aş mai fi văzut-o cîndva. Ba chiar îmi zisesem atunci că cel mai nobil model pentru arta desenului este chipul omenesc, dar, ca orice om neajutorat, care este mai iscusit în reținerea tuturor celorlalte impresii

decît în a celor omeneşti, o pierdusem totuşi din nou din închipuire. I-am spus amfitrionului meu că prin observaţia lui îi venise în ajutor memoriei mele, că acum ştiu totul limpede, că pe această înălţime le întîlnisem pe Matilda şi pe Natalia, şi că m-am uitat după ele, în timp ce trăsura lor cobora la pas muntele.

— Mi-am dat seama numaidecît că aşa a fost, — a răspuns el.

Dar şi altceva mi-a trecut prin gînd şi m-a făcut să roşesc. Aşadar, amfitrionul meu vorbise cu cucoanele despre mine şi mă şi descrisese. Prin urmare îmi arătase interes, ceea ce m-a bucurat grozav.

Cînd am ajuns pe culmea muntelui, amfitrionul meu i-a poruncit vizitiului să oprească trăsura într-un loc, unde printre arbuştii înşiraţi de-a lungul drumului se putea vedea peisajul, s-a sculat în picioare în trăsură şi m-a rugat să fac şi eu acelaşi

lucru. A spus că de acolo poate fi cuprinsă cu privirea acea porțiune a pădurii Aliz care ține de Asperhof. Mi-a indicat cu degetul arătător limitele acestei proprietăți, identificate după deosebirile de culoare produse de amestecul de fagi şi brazi, de jocul de lumină şi umbră şi de alți factori. După ce am înțeles în suficientă măsură ceea ce-mi arătase şi după ce i-am arătat şi eu cu degetul, aproximativ, zonele în care umblâsem eu în cursul drumețiilor mele, ne-am aşezat din nou şi am plecat mai departe.

Cu acest prilej am auzit pentru prima dată din gura lui că-şi desemnează domeniul cu numele de Asperhof, adică „gospodăria Asper“ sau „moşia Asper“.

Nu mult după aceea ne-am abătut de lâ drumul mare, care se îndrepta spre răsărit, şi am luat-o pe un drum vici- nal obişnuit, spre miazăzi. Ne-am apropiat aşadar de munți. La prînz am zăbovit o bună bucată de vreme într-un han singuratic, pentru înviorarea noastră şi pentru odihna cailor, a

căror îngrijire amfitrionul meu a supravegheat-o îndeaproape, iar spre seară, cînd era aproape întuneric, amfitrionul meu mi-a arătat în zare contururile domeniului Stemenhof. Fusesem de două ori prin părțile acestea, mi-am amintit chiar în linii mari de clădire şi ştiam sigur că la poalele colinei pe care era aşezată creşteau

arțari foarte frumoşi. Nu avusesem însă niciodată vreun motiv să mă ocup mai îndeaproape de aceste lucruri.

La lumina stelelor am ajuns la arţarii ştiuţi de nune, ne-am suit pe o colină, am trecut printr-o poartă boltită şi ne-am oprit într-o curte. Aici se aflau patru copaci mari, după ale căror coroane caracteristice, profilate pe cerul întunecat al nopţii, mi-am dat seama că sînt arţari. In mijlocul lor clipocea o fîntînă. Auzind huruitul trăsurii sub bolta răsunătoare a porţii, s-au apropiat nişte argaţi cu felinare în mîini, ca să ne ajute să coborîm. Numai- decît după aceea au apărut în curte şi Matilda şi Natalia, ca să ne ureze bun-sosit. Ne-au condus pe scară, pînă într-o antecameră, în care cuvintele de bun-venit şi de bun- găsit au fost repetate, şi de unde ni s-au arătat camerele noastre.

A mea era o încăpere mare, prietenoasă, în care ardeau pe masă două luminări. După ce slujitorul a închis uşa după el, mi-am pus pălăria pe masă, şi primul lucru pe care l-am făcut apoi a fost să străbat repede camera de cîteva ori încolo şi îfiapoi, ca să-mi dezmorțesc un pic mădularele înțepenite din pricina călătoriei. De îndată ce mi s-au dezmorțit mai mult sau mai puțin, m-am apropiat de una din ferestrele deschise, ca să văd împrejurimile. Dar nu prea erau multe de văzut. Noaptea înaintase prea mult, iar luminările din cameră făceau ca văzduhul de afară să pară şi mai întunecat. Am văzut doar că ferestrele mele dădeau spre cîmp deschis. încetul cu încetul, în fața ochilor mei au prins contur siluetele întunecate ale arțarilor de la poalele colinei, apoi urmau nişte pete spălăcite şi altele întunecate, pesemne alternanța de cîmp şi pădure, iar mai departe nu se mai putea desluşi nimic altceva decît cerul superb de deasupra, luminat de nenumărate stele, dar nu $i de o cît de mică bucățică de lună.

După cîtva timp a sosit Gustav şi m-a luat la cină. A fost foarte bucuros că mă aflu la Sternenhof. Am făcut oarecare rînduială printre hainele mele din sacul de călătorie, care îmi fusese adus sus, şi apoi l-am urmai pe Gustav în sufragerie. Aceasta arăta cam ca cea din casa cu trandafiri. Matilda stătea, ca acolo, pe un scaun de onoare situat în capul mesei, la dreapta ei amfitrionul meu şi Natalia, iar la stingă eu, Eustațiu şi Gustav. O menajeră şi o slujnică au avut şi aici grijă de masă. Cina s-a desfăşurat întocmai cum se desfăşurase la amfitrionul meu în serile în care fuseserăm împreună cu toții.

Ca să ne putem odihni de pe urma călătoriei, ne-am despărţit curînd şi ne-am dus în camerele noastre.

Am aţipit neliniştit, dar am căzut încetul cu încetul într-un somn adînc şi m-am trezit după răsăritul soarelui. Era timpul să arunc o privire în jurul meu.

M-am îmbrăcat cît de repede şi de îngrijit am putut, m-am dus la o fereastră, am deschis-o şi m-am uitat în afară. Pe spinarea vastă a colinei pe care se afla clădirea se întindea şi cobora la vale o pajişte verde, foarte frumoasă şi foarte uniformă, care nu era întreruptă de nici o tufă de flori sau de alte plante, ci cuprindea numai drumul aşternut cu nisip alb. Pe drumul cu nisip urcau Natalia şi Gustav. Am privit chipurile lor frumoase, tinereşti, dar ei nu m-au putut vedea, fiindcă nu şi-au ridicat privirile. Păreau cufundaţi într-o discuţie confidenţială, şi cînd s-au apropiat mi-am dat din nou foarte limpede seama, — după mers, după ţinută, după ochii mari şi întunecaţi, după trăsăturile feţelor, — că sînt frate şi soră. I-am privit atîta cît au fost vizibili, adică pînă cînd, în cele din urmă, i-a înghiţit bolta întunecoasă a porţii.

Acum locul a rămas cu desăvîrşire pustiu.

Nu se vedea aproape nimic.

încetul cu încetul, însă, a început să-mi apară înaintea ochilor o agreabilă împestriţătură de holde, crînguri şi pajişti, am zărit ferme, răspîndite de jur împrejur, ici şi colo sclipea în zare cîte o turlă albă a unei biserici, iar drumul mare îşi şerpuia prin verdeaţă dunga albicioasă, încheierea o alcătuia muntele, atît de limpede, încît puteau fi desluşite, la poalele lui, cotiturile văii, iar în creştetul lui forma muchiilor pripoareloi' şi cea a conurilor, precum şi straturile de omăt.

Foarte mari şi frumoşi erau arţarii de la picioarele colinei, şi poate de aceea îmi atrăseseră atenţia încă mai de mult, cu prilejul drumeţiilor mele prin acest ţinut. După ei urmau şiruri de arini, care semnalau albiile pîraielor.

Casa trebuie să fi fost vastă, deoarece faţada pe care se aflau ferestrele mele, şi pe care o puteam cuprinde cu privirea aplecîndu-fnă peste parapet, era foarte întinsă. Era

netedă, cu zolbancuri de piatră proeminente sub ferestre, şi avea o culoare cenuşie-albicioasă, care părea să-i fi fost dată printr-o spoială recentă.

În spatele casei se afla, poate, o grădină sau o pădurice, deoarece auzeam venind de acolo cîntec de păsări. Mi s-a părut că disting din dnd în cind şi susurul fîntînii din curte.

Ziua era senină.

Am aşteptat să văd ce se mai întîmplă.

Un slujitor m-a poftit la micul-dejun. A fost servit la aceeaşi oră ca în casa cu trandafiri. Cînd am intrat în sufragerie, Matilda mi-a spus că a fost tare drăguţ din partea mea că-i însoţisem la Sternenhof pe prietenul şi pe fiul ei, şi că se va strădui să-mi facă şederea cît mai plăcută, strădanie in care va trebui să-i vină în ajutor prietenul ei, căci el face să-mi fie atrăgătoare şi şederea la Asperhof.

I-am răspuns că mi-a făcut mare plăcere călătoria la

Sternenhof şi că-mi pare bine că mă aflu acolo. Şi că nu este cazul să mi se acorde o atenţie deosebită ; singura mea rugăminte este să fiu iertat dacă săvîrşesc vreo greşeală.

După mine a intrat Eustaţiu. Matilda l-a salutat şi pe el încă o dată.

Gustav. care venise înainte, mi s-a alăturat.

Cucoanele erau în rochii de casă, frumoase, dar mai puțin simple ca cele purtate în casa cu trandafiri. Pe amfitrionul meu l-am văzut pentru prima dată în cu totul alte haine decît pe moşia lui şi cu prilejul vizitei la Ingheim. Era îmbrăcat în negru, într-un frac cu o croială ceva mai largă şi mai comodă decît de obicei, ba chiar ținea în mină o pălărie uşoară de castor.

După micul-dejun, Matilda mi-a spus că vrea să-mi arate locuinţa ei. Ceilalţi ne-au întovărăşit. Din sufragerie am ieşit într-un vestibul. La capătul acestuia a fost deschisă o uşă cu două canaturi, şi am văzut un şir de camere, care părea să se întindă pe toată lungimea casei! Cînd am intrat am constatat că în camere totul era rînduit frumos, într-o desăvîrşită curăţenie şi armonie.

Uşile stăteau deschise,'astfel că se putea privi prin toate

încăperile. Mobilele erau adecvate, pereţii erau împodobiţi cu numeroase picturi, în camere erau vitrine cu cărţi şi cu instrumnte muzicale, iar pe etajere, aşezate în locuri anume, se găseau ghivece cu flori. Prin ferestre se putea contempla priveliştea din preajmă şi munţii, din zare.

M-am convins că aceste camere constituie o plimbare frumoasă, desfăşurată sub un acoperiş şi între pereţi. . Puteai să le străbaţi de-a lungul, înconjurat de obiecte agreabile, fără

să simți frigul sau vitregiile vremii sau ale iernii, zărind totuşi cîmpia şi pădurea şi muntele. Chiar şi vara era o plăcere să te plimbi aici, cu ferestrele deschise, deci pe jumătate în aer liber şi pe jumătate în lumea artei. Cînd mi-am îndreptat privirea mai cu atenție asupra amănuntelor m-au frapat îndeosebi mobilele. Erau noi şi lucrate după o concepție foarte inspirată. Se potriveau atît de bine cu locurile pe care le ocupau, încît păreau că nu veniseră din afară, ci că se născuseră odată cu camerele. Mi-am dat seama numaidecît că în ele erau amestecate foarte multe esențe, altminteri nu prea folosite la mobile, dar armonizate între ele în aceeaşi măsură în care, în natură, se armonizează între ele făpturile cele mai felurite.

l-am spus asta amfitrionului meu, care mi-a răspuns :

— Ai întrebat cmdva dacă obiectele confecționate în atelierul nostru de tîmplărie se află în casa mea, şi ți-am răspuns că ac< lo nu se găseşte nimic important, dar că ■unele sînt adăpostite în alt loc, în care, dacă te interesează asemenea lucruri, te-aş duce cu dragă inimă Camerele acestea de aici sînt acel alt loc, şi ai acum în fața ochilor mobilele noi, făcute în atelierul nostru de tîmplărie.

— E însă vrednic de admirat cît de bine se potrivesc aici, în ciuda diversităţii lor, — am spus eu.

— Cînd ne-am pus în gînd să amenajăm încetul cu încetul camerele Matildei cu mobile noi, — a răspuns el, — s-a făcut releveul întregului şir de camere, în plan şi în elevaţie, s-au ales culorile pe care urmau să le aibă pereţii fiecărei camere în parte şi s-au aplicat numaidecît aceste culori pe desene. După aceea s-a trecut la stabilirea mărimii, formei şi culorii, ba chiar

şi a esenţelor de lemn, pentru fiecare mobilă S-au întocmit desenele în culori ale mobilelor şi s-au comparat cu desenele camerelor. După cum ţi-am spus cîndva, mobilele au fost proiectate în genul celor pe care le cunoaştem de pe vremuri, dar în aşa fel, încît să nu imităm întru totul vremurile trecute, ci

ana confecţionat obiecte de sine stătătoare pentru vremurile de astăzi, cu urme ale. învăţămintelor trase din vremurile trecute.

Am ajuns treptat la această concepţie, deoarece am băgat de seamă că mobilele noi nu sînt frumoase, şi că cele vechi nu sînt apte să creeze o atmosferă domestică armonioasă în încăperile din zilele noastre. Cînd, după numeroase încercări, desene şi proiecte, obiectele au fost gata, ne-am mirat şi noi văzînd ce frumoase sînt. în artă, dacă putem vorbi de artă la lucruri atît de mărunte, un salt este tot atît de puţin posibil ca în natură. Cine ar voi să născocească ceva atît de nou, încît nici ca detalii, nid ca înfăţişare generală, să nu fi existat niciodată ceva asemănător, ar fi tot atît de nerBd ca cel care ar avea pretenţia ca, din animalele şi plantele existente, să se dezvolte brusc altele noi, neexistente înainte. Numai că în natură, evoluţia treptată este întotdeauna pură şi înţeleaptă, în timp ce în artă, care este supusă arbitrarului omului, apare adesea dezechilibrul, adesea stagnarea, adesea regresul. In ceea ce priveşte esenţele de lemn, au fost folosite aici mai toate, precum şi cele mai frumoase scînduri pe care le-am tăiat din excrescenţele arinilor crescuţi în lunca noastră mocirloasă. Ai să le poţi vedea acuş. Ne-am mai dat însă osteneala să colecţionăm din tot ţinutul nostru esenţele de lemn care ni s-au părut frumoase, şi am adunat încetul cu încetul mai multe decît ne aşteptam. Iată, de pe terenurile Alizului, paltinul neted, alb ca neaua, arţarul inelat, srîn- durile tăiate din excrescenţele arţarului negru ; apoi mesteacănul de pe pripOarele şi stîncile Alizului, ienupărul de pe cîmpia stearpă şi povîrnită, frasinul, scoruşul-de-murite, tisa, ulmul, chiar şi nodurile de brad, alunul, verigarul, porumbarul şi mulţi alţi arbuşti, care se întrec în trăinicie şi frăgezime ; apoi, din grădinile noastre, nucul, prunul, piersicul, părul, trandafirul. Eustaţiu a reprodus pe hîrtie, în culori, secţiunile longitudinale ale tuturor acestor arbori şi le-au pus alături, ca să fie comparate. Poate că are să-ţi arate odată, la Asperhof, desenele şi să-ţi mai prezinte felurite specii pe care le-am pomenit aici. Dar în colecţia de esenţe trebuie să se afle şi ele.

Am privit totul cu de-amănuntul. Scîndurile de arin, despre care amfitrionul meu îmi spusese anul trecut că au

fost folosite în altă parte, erau într-adevăr extraordinare,

■— învăpăiate şi aproape nobile ,— dar şi neobişnuit de mari, iar celelalte esenţe erau atît de gingaşe, atît de frumos îmbinate, încît nici nu bănuiai că asemenea minunăţii se găsesc în pădurile noastre. Iar formele mobilelor erau atît de graţioase, atît de gingaşe, atît de suple, cu totul altfel decît cele confecţionate acum, şi erau totuşi noi şi adecvate epocii noastre. Mi-am dat seama cît de preţioase sînt desenele lui Eustaţiu. M-am gîndit la taică-meu, care iubeşte atît de mult asemenea lucruri. Ah, dacă ar fi acum aici, ca să le poată vedea ! Am simţit că-mi îmbogăţisem cunoştinţele. Am îndrăznit să arunc o privire spre Natalia, dar mi-am întors numaidecît ochii. Era atît de îngîndurată, încît cred că am roşit cînd m-am uitat la ea.

Matilda i-a spus lui Eustațiu :

— In decursul timpului s-au mai schimbat unele lucruri pe aici şi nu mai sînt la fel de frumoase ca la început, dar fără să fi intervenit vreo perturbare intenționată. Cînd ai să ai un răgaz şi ai să doreşti să vii pe la noi ai să p®ti să-ți dai seama de greşelile săvirşite şi să ne propui mijloace de îndreptare.

Am trecut mai departe. Printr-o uşă deschisă am ajuns în nişte camere situate în altă aripă a casei. Cele străbătute dădeau spre miazăzi, iar acestea spre apus. Erau o sală mare şi două încăperi laterale. Dacă primele camere fuseseră plăcute şi primitoare, cele de aici erau pur şi simplu superbe. Sala era pardosită cu marmură, iar camerele aveau lambriuri de pe vremuri, perdele de pe vremuri şi mobile de pe vremuri. Pardoseala sălii înmănunchia cele mai frumoase şi mai rare varietăţi de marmură de la noi, montate după un desen şi lustruite în aşa fel încît oglindeau toate obiectele. Era cel mai solemn şi mai pasionant covor. Am fost obligaţi să încălțăm şi aici papuci de pîslă. Pe această pardoseală lucioasă ca oglinda se aflau cele mai frumoase şi mai bine păstrate dulapuri de pe vremuri, precum şi alte mobile. Aici erau numai cele mai mari. în cele două încăperi alăturate se aflau, pe pardoseli de lemn, viu colorate, cele mai mici, mai gingaşe şi mai fine. Chiar dacă mobilele de pe vremuri nu erau mai frumoase decit cele ale amfitrionului meu, — cred că mai frumoase nici nu prea există, — cele de aici creau o atmosferă, de parcă.

cei pentru care fuseseră făcute urmau să intre acum pe uşă în veşmintele lor de odinioară.

— Bucăţile de marmură, — a spus amfitrionul meu, — le-am cules din tot locul, le-am şlefuit, le-am lustruit şi apoi le-am montat după un vechi motiv decorativ care se regăseşte la numeroase ferestre de biserici.

— Dar este de mirare, — am spus eu, — că ați găsit atîtea mobile vechi, care, puse la un loc, să alcătuiască un ansamblu unitar.

— Va să zică dumitale îți face impresia de ansamblu unitar ? — a răspuns el. — Uite, îmi place că spui asta. Dumneata eşti un observator neobsedat de mania lucrurilor de pe vremuri, pe care ne-o reproşează potrivnicii noştri. Va să zică, primeşti simțămîntul de la obiecte, nu ți-1 transferi pe el

în ele, aşa cum spun de asemenea despre noi potrivnicii noştri. Dar iată cum stau lucrurile : atunci cînd lumea a constatat nimicnicia şi vidul trecutului apropiat şi şi-a îndreptat din nou atenția asupra celui depărtat, şi nu l-a mai privit ca pe un ciuruc, ci a căutat în el frumosul, a săvîrşit, bineînțeles, unele neghiobii. A colecționat din nou lucruri vechi, numai lucruri vechi. în locul metodei noi a obiectelor noi a venit cea şi mai nouă a obiectelor vechi. Au fost adunate cu ghiotura scrinuri, scăunele de rugăciune, mese şi alte asemenea lucruri, pentru că erau vechi, nu pentru că erau frumoase, şi au fost puse în locuințe. Şi aşa s-au trezit stînd laolaltă obiecte, care, pe vremea lor, erau foarte distanțate unele de altele, iar uneori s-a întâmplat, bineînțeles, ca rezultatul să fie urît, şi ca potrivnicii vechiului, dacă aveau simțul frumosului, să fie nevoiți să-i întoarcă spatele. Străbunii confereau obiectelor lor un caracter specific, — care era pecetea sensibilității lor şi a întregii lor vieți afective, — şi mergeau atît de departe, încît jertfeau acestui caracter specific pînă şi scopul. In mobilele noi se pot păstra mai comod decît în cele vechi rufele, hainele şi alte lucruri. De aceea, mobilele vechi, din aproximativ aceeaşi epocă, dar cu scopuri diferite, pot fi puse alături, fără să li se tulbure prea mult caracterul familiar şi intim, în timp ce mobilele noastre, care nu au caracter, ci numai scop, duc la absurd, de îndată ce pui în aceeaşi încăpere obiecte cu utilizări

diferite, precum biroui, lavoarul, biblioteca şi patul. Cel mâi puternic efect il obții, bineînţeles, dacă pui într-o ca-. meră mobile vechi, din aceeaşi epocă, deci cu acelaşi caracter, dar şi cu aceeaşi utilizare Atunci realizezi intr-adevăr cu totul altceva decît cu obiectele noastre noi.

— Ceea ce mi se pare că e cazul aici, — am spus eu.

— Nu toate sînt vechi, — a răspuns el. — Multe lucruri s-au pierdut în mod atît de irecuperabil, încît este aproape cu neputință să mobilezi o locuință întreagă cu obiecte din aceeaşi epocă, şi să nu lipsească nici o piesă necesară. De aceea am preferat să confecționăm din nou asemenea piese în stilul lor vechi, decît să le amestecăm cu piese vechi din cu totul altă epocă. Dar pentru ca nimeni să nu fie indus în eroare, ăm aplicat pe fiecare piesă nouă în stil vechi cîte o plăcuță de argint, pe care este gravat adevărul.

Mi-a arătat apoi obiectele executate drept completare în atelierul de tîmplărie. Mi-au făcut aceeaşi impresie ca şi cele vechi, şi mi-au amintit în mod obsesiv de tatăl meu. Am fost condus şi la perdelele vechi şi grele, întrețe-1 sute cu fir de aur şi de argint, şi mi s-a spus că sînt autentice, ca şi tapetele de piele, colorate şi prevăzute cu ornamente metalice Numai că pielea avusese nevoie de reparații şi de lucrări de întreținere

După ce am privit îndeajuns aceste încăperi sobre şi solemne,

Matilda a descuiat broasca grea a uşii de ieşire şi am trecut în cîteva încăperi mai puţin importante, orientate spre miazănoapte, printre care vestibulul şi sufrageria. De acolo am ajuns în aripa ale cărei ferestre se bucurau de soarele de dimineaţă. Aici se afla locuinţa Matildei şi cea a Nataliei. Fiecare avea dte o încăpere mai mare şi una mai mică. Erau mobilate simplu, cu piese noi, şi exprimau, prin diferite obiecte de utilizare curentă, faptul că sînt locuite, cii toate că nu se vedeau acolo numeroasele nimicuri, care umplu de obicei camerele femeilor, aşa cum este cazul, dacă nu la părinţii mei, dar în multe alte case din capitală. In fiecare dintre cele două locuinţe am văzut dte una din ţiterele care se aflaseră în casa cu trandafiri. La Natalia dominau florile. Peste tot se găseau etajere, pe care fuseseră aduse flori din gradină,

ca să se ofilească aici. Erau şi pe pardoseală plante, înşirate în semicerc sau grupate, îndeosebi dintre cele cu frunze frumoase sau cu forme frumoase.

într-un vestibul, din care se intra în aceste locuințe, se afla un pian.

Camerele de la etajul casei rămăseseră aşa cum fuseseră odiniooară. Arătau aşa cum arată de obicei camerele în castelele vechi şi vaste.Erau ticsite cu mobile din diferite epoci şi, de cele mai multe ori, lipsite de gust, cu mărunţişuri rămase de la generaţiile trecute, cu cîteva arme, şi cu tablouri, îndeosebi portrete, pictate după toanele vremii. Pe pereţii culoarelor erau atîrnate mai cu seamă tablouri înfăţişînd peşti mari, care fuseseră prinşi cîndva, cu descrierea lor alături, precum şi vînat: cerbi, păsări, porci mistreţi şi aşa mai departe. Nu lipseau nici dinii favoriţi. La acest cat se aflau, spre miazăzi, camerele de oaspeţi, unde se făcuse ordine. Aici se găsea şi camera mea, alături de cea a lui Gustav.

După trecerea în revistă a camerelor, am ieşit în aer liber. Scara principală, lată, de marmură roşie, cobora spre curte. După dimensiunile curţii se vedea cît de mare este castelul. Era închisă de patru aripi lungi, întru totul asemenea. **In** mijlocul ei se afla un havuz de marmură cenuşie, **în** care, dintr-un' grup de naiade înlănţuite ţîşneau patru jeturi de apă. **în** jurul havuzului erau patru arţari, mai mici decît cei care tiveau colina castelului. Pe terenul acoperit cu nisip de sub arţari se aflau bănci, tot de marmură cenuşie. Din acest teren cu nisip porneau radial nişte alei aşternute tot cu nisip. Restul spaţiului era pajişte uniformă, afară de un trotuar de lespezi de piatră în jurul clădirii.

Am ieşit din curte pe poarta cea mare. Cînd am ajuns afară, mi-am întors fără voie capul ca să privesc clădirea. Deasupra porții se afla o stemă relativ mare, de piatră, cu şapte stele. N-am mai văzut nimic altceva decît ceea ce văzusem cînd mă uitasem de dimineață pe fereastră. Am mers pe o cărare aşternută cu nisip, am înconjurat casa şi am ajuns în spatele ei în grădină Aid am văzut ceea ce-mi închipuisem încă dinainte, anume că edificiul, care merita pe drept cuvînt denumirea de castel, era alcătuit numai din cele patru aripi, dispuse în forma unui pătrat perfed.

Anexele gospodăreşti erau situate destul de departe, în vale.

Grădina începea cu flori, fructe şi legume, dar părea să se încheie în depărtare cu ceva ce arăta ca un crîng de foioase. Totul era curat, frumos şi ordonat. Grădina era populată şi aici cu păsări, iar dotările erau şi ele asemănătoare cu cele de la Asperhof. De aceea, pomii erau ară- toşi şi sănătoşi. Şi trandafiri se vedeau mulţi, dar nu în combinaţii atît de meşteşugite ca la amfitrionul meu. Serele erau întinse şi cu

mult mai mari şi mai bine îngrijite decît la Asperhof. Grădinarul, un bărbat tînâr şi, pe cît părea, cultivat, ne-a întîmpinat la intrare, curtenitor şi respectuos. Mi-a arătat comorile sale în mod mai amănunțit decît mă aşteptam, avind în vedere că pentru însoțitorii mei nimic nu era nou. Erau acolo, atît în încăperea caldă, cît şi în cea rece, multe plante de pe alte continente. Grădinarul s-a arătat deosebit de încîntat de bogata sa colecție de ananaşi, care ocupau într-o seră un loc anume.

Nu departe în spatele serei se afla un pîlc de tei, aproape tot atît de frumoşi şi de mari ca cei din grădina de la Asperhof. Nisipul de sub umbrarul format de coroanele lor era şi el la fel de bine greblat, şi, spre a completa asemănarea, şi pe el se foiau cintezoi, presuri, guşi- negre şi alte păsări, tot atît de netemătoare, ca pe nisipul casei cu trandafiri. Faptul că sub tei se aflau laviţe, este firesc. Teiul este arborele tihnei domestice. Care e teiul de pe meleagurile germane, — şi cu siguranţă că şi de pe altele, — sub care să nu se găsească o laviţă, sau de care să nu atîme o icoană, sau lîngă care să nu se afle un paraclis ? Frumuseţea înfăţişării lui, umbra lui şi zumzetul din crengile lui îmbie şi întremează. Ne-am dus la umbra teilor.

— Acesta este de fapt locul cel mai frumos de la Sternenhof, — a spus Matilda, — şi oricine vizitează grădina trebuie să se odihnească niţeluş aici, aşa că vă rog să faceţi şi dumneavoastră acelaşi lucru.

Cu aceste cuvinte ne-a arătat laviţele, rînduite aproape în arc de cerc sub trunchiurile teilor şi în spatele cărora se afla un perete de tufe verzi. Ne-am aşezat. Zumzetul, obişnuit în aceşti copaci, se auzea fără întrerupere deasupra capetelor

noastre, goana mută a păsărilor deasupra

nisipului curat se desfăşura în faţa ochilor noştri, iar zborul lor intermitent spre coroanele copacilor răsuna lin în urechile noastre.

16
*

După un răstimp am băgat de seamă că se face auzit, deşi cu întreruperi, un susur lin, ca şi cum ar fi fost ba adus de o adiere uşoară, ba nu. Am spus ce aud.

— Ai auzit bine, — a răspuns Matilda. — Avem să vedem numaidecît despre ce este vorba.

Ne-am sculat şi am trecut pe o cărăruie îngustă, aşternută cu nisip, printre tufişurile aflate la mică depărtare, în spatele teilor. După ce am făcut vreo patruzeci sau cincizeci de paşi, desişul s-a deschis şi am dat de un luminiş, închis la spate cu verdeaţă deasă. Verdeaţa era alcătuită din iederă, care îmbrăca un zid de blocuri mari de piatră, iar acesta, la cele două capete ale sale, era străjuit de nişte stejari uriaşi. In mijlocul zidului era un gol mare, mărginit sus de un arc, asemenea unei firide mari sau unei bolţi de biserică. înlăuntrul acestui gol boltit, îmbrăcat şi el cu iederă, se afla o statuie de marmură albă ca zăpada. N-am văzut niciodată o marmură de un alb atît de sclipitor şi aproape străveziu, care devenea şi mai izbitor datorită verdelui înconjurător. Statuia era a unei fete, dar cu mult peste obişnuita mărime naturală, ceea ce însă, în peretele cu iederă şi alături de stejarii cei falnici, nu bătea la ochi. Fata îşi sprijinea fruntea cu o mînă ; celălalt braţ îl ţinea în jurul unui vas, din care curgea apă într-un bazin din faţa ei. Din bazin, apa cădea într-o groapă zidită în nisip, de unde se scurgea ca o gîrliţă în tufiş.

Am stat cîteva minute, am privit statuia şi am vorbit despre ea. Cu ajutorul unei cupe de alabastru, aflată într-o adîncitură a iederei, Eustaţiu şi cu mine am gustat chiar din apa proaspătă, care se scurgea din vas.

După aceea ne-am dus în spatele peretelui cu iederă, pe o scară de piatră, şi ne-am urcat pe un dîmb, unde se aflau iarăşi bănci, umbrite de felurite tufe. Ne oferea însă o vedere înspre casă. Am fost poftiţi să stăm jos un pic şi aici. Intre stejari, ca

într-o ramă verde, noduroasă, a apărut casa. Cu acoperişul ei ţuguiat, de ţiglă bătrînească, şi cu hormurile ei late şi înalte, semăna cu un castel, dacă nu cu un castel din vremurile cavalereşti, totuşi cu unul din anii în care se mai purta încă armură, dar cînd peste armură erau lăsaţi să cadă zulufii moi ai perucii. Severitatea unei asemenea apariţii reieşea şi din întreaga construcţie. De o parte şi de alta a castelului se vedea peisajul, iar în spate albastrul plăcut al munţilor. Siluetele întunecate ale teilor, sub care ne odihniserăm, se conturau ceva mai departe, în stînga, şi nu stînjeneau perspectiva.

— S-a săvîrşit o mare greşeală cînd zidurile castelului au fost tencuite, în vremea din urmă, în alb-cenuşiu, — a spus amfitrionul meu, — poate pentru a-1 face mai prietenos, preocupare care se răspîndise mult către sflrşitul veacului trecut Dacă blocurile mari de piatră din care sînt durate zidurile principale n-ar fi fost tencuite, cenuşiul lor natural, împreună cu ruginiul invelitorii şi cu verdele copacilor, ar fi făcut o impresie deosebit de armonioasă. Acum, însă, castelul arată ca o femeie bătrînă, înveşmîntată în alb. Dacă ar fi proprietatea mea, aş încerca să-l curăţ cu apă şi cu perii, şi în cele din urmă şi pe cale uscată, cu un şpaclu. O sumă modestă alocată anual acestui scop ar face să sporească în chip îmbucurător speranţa de a scăpa de înfăţişarea lui urîtă.

— Păi am putea să facem încercarea aproape de sol, şl din rezultatele obținute să întocmim un deviz estimativ, — a spus Matilda, — deoarece mărturisesc că nici mie nu-mi placo să văd această culoare, mai cu seamă că fața exterioară a zidurilor era de piatră aparentă, cu rosturi fine între blocuri, dovadă că atunci cînd s-a construit castelul nu s-a urmărit să se dea fațadelor altă culoare, decît cea naturală a pietrei. Acum, castelul, în interior, cu toate că nu evocă nici o epocă artistică, este, in felul lui, mult mai firesc decît în exterior.

— Cenuşiul zidului, cu zolbancurile de piatră, profilate destul de iscusit, cu înălţimea şi lăţimea ferestrelor, al căror raport faţă de plinuri este corect, cred că ar putea da edificiului o înfăţişare mult mai frumoasă decît se bănuieşte acum, — a spus Eustaţiu.

La aceste cuvinte mi-a venit în minte ceea ce-mi spusese cîndva amfitrionul meu, că mobilelor vechi nu le stă bine în casele noi. Mi-am adus aminte că în sala şi în încăperile

acestui castel, mobilate ca pe vremuri, ferestrele înalte, plinurile late dintre ele şi plafoanele de stil ale camerelor puneau foarte bine în valoare mobilele, ceea ce, fără îndoială, nu s-ar fi întîmplat în nişte camere modeme.

In timp ce stăteam de vorbă, au urcat pînă la noi, pe scara de piatră, Natalia şi Gustav, care rămăseseră în urmă. lîngă nimfa fîntînii. Chipurile lor erau vag îmbujorate, iar ochii lor negri priveau senin zarea. Cu o mişcare grațioasă, cei doi tineri

s-au oprit în spatele nostru.

De pe această colină cu perspectiva dintre stejari ne-am continuat drumul înapoi în grădină şi am ajuns în cele din urmă în grupul de arţari, fagi, stejari, brazi şi alţi copaci, care închidea grădina ca o pădurice. Ne-am dus la umbră. Larma voioasă a păsărilor nu cred să fi fost altundeva mai intensă decît aici. Am vizitat locuri în care naturii i se dăduse ajutor, ca să devină încă şi mai plăcute, iar Gustav mi-a arătat laviţe, măsuţe

şi alte lucruri şi unghere, unde petrecuse cu Natalia în copilărie, unde învăţaseră, unde se jucaseră. Am mers pe lîngă trunchiurile minunat presărate cu pete de lumină şi umbră şi ne-am plimbat pe porţiunile întunecate şi pe cele luminate ale cărărilor aşternute cu nisip, am trecut prin faţa unor tufişuri verzi dese, a unor bănci şi chiar a unui izvor şi, prin cotituri, pe care nu le zărisem, am ajuns din nou în grădina neîmprejmuită, dar într-un loc situat în partea opusă celui pe unde intraserăm în pădurice.

Aici am lăsat la stînga noastră cei doi stejari falnici, tot aşa şi teii, şi ne-am întors pe alt drum la castel.

Prânzul a fost servit în mijlocul verdelui superb al colinei, chiar în faţa casei, sub un polog de pînză.

După amiază, Matilda şi Eustaţiu au discutat deocamdată despre ce se putea face pentru a se remedia stricăciunile pe care, cu timpul, le suferiseră mobilele noi din camerele de la miazăzi, precum şi pardoselile şi în parte şi mobilele vechi din camerele de la apus. Către seară au fost vizitate ferma şi anexele gospodăreşti.

După cum, în casa cu trandafiri, Matilda se Interesase de participarea femeilor la treburile casei, cercetînd tot ceea ce

ţinea de gospodărie şi dînd îndrumări în vederea unor îmbunătăţiri, la fel a procedat acum şi amfitrionul meu la Sternenhof cu tot ceea ce era legat de administrarea moşiei, materie în care părea să aibă mai multă experienţă decit Matilda. A intrat în toate încăperile, a cercetat animalele şi îngrijirea lor, a controlat dotările pentru păstrarea şi prelucrarea produselor gospodăreşti. Din. acţiunile amfitrionului meu şi din puţinul pe care îl auzisem din conversaţiile lui cu Matilda, privitor la treburile casnice, s-a dovedit a fi un bărbat deprins cu gospodărirea unei mari proprietăţi, şi care îşi îndeplineşte, cu cumpănire şi cu o privire atotcuprinzătoare, îndatoririle respective, fără să atingă hotarele înlăuntrul cărora se desfăşoară activitatea unei femei. Toate acestea se petreceau în m®d atît de firesc, de parcă aşa ar fi trebuit să fie şi n-ar fi putut să fie altfel.

De la fermă ne-am dus pe pajiştile şi pe ogoarele domeniului. In cele din urmă am trecut şi dincolo de hotarele proprietăţii, călcînd pe pămîntul altor oameni, pe care, în parte, i-am găsit trudind pe ogoare şi cu care am stat de vorbă. Am ajuns în sfîrşit pe o ridicătură, care oferea o perspectivă cuprinzătoare. Ne-am oprit acolo. Cel dimii lucru la care ne-am uitat a fost castelul cu colina lui verde, înconjurat de arţari, şi cu grădina împădurită de la marginea moşiei. Apoi am trecut la alte privelişti. Mi s-au arătat şi numit, una după alta, casele împrăştiate prin împrejurimi şi legate laolaltă, ca prin nişte lanţuri verzi, prin şirurile de pomi fructiferi, care străbăteau aici, în lung şi-n lat, ţinutul. Apoi ne-am îndreptat privirile spre aşezările mai depărtate, ale căror turle puteau fi zărite de aici. Acum am putut să iau parte mai activă la conversaţie, pentru că cele mai multe dintre acele localităţi îmi erau cunoscute. Cînd s-a ajuns însă la munţi, eu am fost aproape cel mai versat. Mi s-au pus întrebări cu privire la diferite chestiuni şi am constatat că ştiu să răspund, aşa încît încetul cu încetul mi s-a dezlegat limba. Am spus numale munţilor, ale căror piscuri se profilau pe cer, am spus şi numele unor părţi ale lor, am numit văile, ale căror cotituri se puteau urmări cu privirea, am arătat podişurile acoperite cu zăpadă, am zărit trecătorile, care legau sau despărţeau unii munţi sau lanţuri întregi de munţi, şi am căutat să precizez direcţiile în care erau situate anumite localităţi de munte, cunoscute de mine, sau populate de familii de asemenea cunoscute dc mine. Natalia stătea în picioare lingă mine, era numai urechi şi mi-a pus chiar şi întrebări.

După ce a asfințit soarele, iar văpaia blîndă de pe piscuri s-a stins, ne-am înapoiat la castel.

Cina a fost servită în sufragerie.

Astfel am petrecut cu toții mai multe zile, într-o atmosferă prietenească și în conversații pline de voie-bună, uneori instructive.

în sfîrşit ne-am pregătit de plecare. Dis-de-dimineață, trăsura era gata, cu caii înhămați. Matilda şi Natalia se sculaseră, ca să ne ureze drum bun. Amfitrionul meu şi-a luat rămas-bun de la Matilda şi de la Natalia. Eustațiu şi Gustav şi-au luat şi ei rămas-bun, iar eu am socotit că se cuvine să-i adresez şi eu Matildei cîteva cuvinte de mulțumire pentru binevoitoarea ei primire. Mi-a răspuns cu amabilitate şi m-a poftit să mă reîntorc curînd. I-am spus un cuvînt de rămas-bun chiar şi Nataliei, care mi-a răspuns pe şoptite.

Aşa cum stătea în fața mea, am înțeles, o dată mai mult, de ce-mi trecuse prin minte, cînd o zărisem prima dată, că omul este totuşi cel mai înălțător obiect pentru arta desenului, într-atît de galeş priveau ochii ei senini şi într-atît de duios se întipăreau trăsăturile ei în sufletul oricui o privea.

Ne-am urcat în trăsură, am coborît colina acoperită cu iarbă verde, am cotit înspre miazănoapte şi am ajuns noaptea tîrziu la casa cu trandafiri.

Şederea mea în această casă nu s-a mai prelungit mult, deoarece nu mai aveam timp de pierdut. Mi-am strîns lucrurile, am însemnat pe lăzi şi pe geamantane ce drum să ia, i-am vizitat pe toți cei de la care socoteam că trebuie să-mi iau rămas-bun, i-am mulțumit amfitrionului meu pentru bunătatea şi amabilitatea lui, am făgăduit să mă întorc, şi într-o bună zi am pornit la drum, coborînd de pe colina cu trandafiri. Întrucît tocmai atunci Gustav era liber, el şi Eustațiu m-au petrecut cale de un ceas.

« PARTEA A DOUA

i. EXTINDEREA:

M-am îndreptat înspre localitatea în care îmi între-' rupsesem lucrările. Oamenii, care fuseseră informați că urmează să mă întorc, mă aşteptau de mult. Bătrînul Gas- par, care era cel mai

credincios însoţitor al meu în drumeţiile de pe munţi şi care căra de obicei, într-o tolbă de piele, puţinele merinde necesare amîndurora pentru o zi, întrebase de cîteva ori de mine la hanul străjuit de arţari, şi, după cum mi-a spus hangiţa, rămăsese un pic pe uliţă de fiecare dată, înainte de a intra, şi se uitase la numeroasele ferestre dinspre arţari de la etajul de lemn aî casei, ca să vadă dacă la una dintre» ele nu cumva se iveşte capul meu. Acum, Gaspar stătea iarăşi lingă mine la masa lunguiaţă de molid de sub copacii verzi. Ceilalţi, cărora le trimisese vorbă, veniseră şi ei. Mi-a părut grozav de bitie şi m-am simţit chiar mişcat cînd am văzut că oamenii aceştia sînt încîntaţi de reîntoarcerea mea şi că se bucură la gîndul că ne vom continua munca.

Am pornit voiniceşte la treabă, ca şi cum mi-ar fi dat ghes conştiinţa să recuperez ceea ce neglijasem datorită absenţei mele îndelungate. Am lucrat cu mai multă hărnicie şi tragere de inimă decît oriclnd, am- cercetat împreună cu echipa pantele abrupte de-a lungul liniilor lor de încastrare în fundurile văilor şi pe diferitele lor culmi, care ne-au fost accesibile sau pe care ni le-am făcut accesibile cu ajutorul ciocanelor şi al dălţilor. Am mers împreună de-a lungul văilor şi am căutat urme ale formaţiunilor lor, am urmărit apele care se scurg în adîncuri şi am cercetat concreţiunile aduse de ele de la mari distanţa şi împinse de ele tot mai departe şi mai departe. Principalul nostru loc de adunare a rămas casa străjuită de arţari, şi cu toate că lipseam adesea timp mai îndelungat de acolo şi înnoptam la alte hanuri de munte, sau la nişte argaţi lemnari, sau într-un sălaş de pe o păşune alpină, sau chiar sub cerul liber, ne întorceam totuşi, în răstimpuri, în casa străjuită de arţari, unde eram socotiţi ca încetăţeniţi, oamenii mei îşi găseau locurile lor de dormit în fin, iar eu aveam camera mea permanentă, bine mobilată, şi o încăpere în care mi se puteau aduce obiectele colecţionate.

Adesea, cînd eram ostenit de muncă sau cînd socoteam că am colecţionat destule obiecte în acea zi, stăteam în vîrful unei. stînci şi contemplam nostalgic priveliştea din jur, sau mă uitam în jos, spre unul din cele cîteva lacuri din munţii noştri, sau scrutam adîncul. întunecat al unei prăpăstii, sau îmi căutam în morenele unui gheţar un bloc de piatră, şi priveam, în singurătate, culoarea albastră, sau verde, sau sclipitoare, a gheţii. Cînd veneam iarăşi devale şi ajungeam în mijlocul oamenilor mei, care erau adunaţi la han, totul mi se părea iarăşi mai limpede şi mai firesc.

Unui pădurar, care însă nu slujise vreme mai îndelungată ca guard într-un singur ocol silvic, ci mai mult umblase haimana, i-am cerut să-mi aducă de peste munţi o ţiteră. Tocmai fiindcă nu

rămăsese nicăieri multă vreme şi slujise cam peste lot, cunoştea bine tot muntele şi ştia unde se fac cele mai bune şi mai frumoase ţitere. Din acelaşi motiv putea să şi judece mai bine decît oricine calitatea ţiterelor, deoarece era cel mai iscusit şi mai vestit ţiterist din partea locului. Mi-a adus o ţiteră foarte frumoasă : gîtul era de lemn negru ca pana corbului, cu incrustaţii decorative de sidef şi de fildeş, iar căluşul era de argint pur, strălucitor. Feţele, mi-a spus curierul, erau făcute dintr-un lemn de brad de rezonanţă, fără pereche, găsit de meşterul lutier după căutări de ani de zile. Picioruşele ţiterei erau nişte bile de fildeş. Şi, într-a- devăr, cînd pădurarul cînta la ea, eram convins că nici un instrument făcut de mîna omului nu poate avea un timbru mai dulce. Nici chiar ceea ce cîntaseră Matilda şi

Natalia în casa cu trandafiri nu fusese atît de minunat ; nu auzisem niciodată, nici pe aici, nici aiurea, ceva comparabil cu sunetele scoase din ţiteră de către acest pădurar. L-am lăsat cu plăcere să cînte de faţă cu mine, la ţitera mea, deoarece nici una nu-i suna ca aceasta şi spunea că trebuie „dezgheţată". A devenit profesorul meu da ţiteră şi cînd am văzut că preferă ţitera mea tuturor celorlalte, mi-am pus in gînd să-i cumpăr una la fel, dacă voi. fi mulţumit de lecţii. Dealtfel, îmi povestise că lutierul făcuse mai multe la fel cu a mea, din acelaşi lemn. Dar deoarece fusese cam scumpă, m-am gîndit că lutierul nu le va putea vinde prea repede pe toate şi că are să mai aibă una, cînd am să vreau să i-o ofer dascălului meu în dar, ca supliment la onorariul datorat în bani.

în aceeaşi vară am început să-mi alcătuiesc o colecție de mostre de marmură. Piesele pe care le-am găsit întîm- plător sau • pe care mi le-am procurat anume au fost tăiate în plăci groase, pe ale căror fețe se vedea varietatea marmurei. Cînd găseam bucăți mai mari, pe lîngă faptul că-mi completam cu ele colecția, puneam să se facă din ele felurite obiecte mărunte, de folosit pe birouri, pe scrinuri, pe lavoare, sau accesorii de mobile, sau chiar mobile întregi. Nădăjduiam să le fac părinților mei o mare bucurie, aducîndu-le din cînd în cînd, dirept bene-ficiu secundar al lucrărilor mele, o podoabă pentru casă, sau chiar pentru grădină, căci mă bătea şi gîndul să pun să se facă dintr-un bloc de marmură o fîntînă, dacă voi găsi unul îndeajuns de mare.

Jos, la Lautertal, l-am întilnit odată pe Roland, fratele lui Eustaţiu. Făcuse nişte desene într-o biserică veche şi acum punea pe curat, în hanul din Lauteral, aceste desene şi alte cîteva, pe care le schiţase prin împrejurimi. Căci nu departe de Lautertal se afla o fermă singuratică, sau, mai bine zis, o clădire solidă, de piatră, în gen de castel, pe vremuri proprietatea unei familii, care, prin negoţul cu produse ale munţilor şi printr-un trafic din ce în ce mai extins în numeroase zone ale lumii, se îmbogăţise şi apoi scăpătase din nou, din pricina degenerării urmaşilor, a uşurinţei lor şi a risipei. Un membru al acestei familii clădise conacul de piatră. Acum casa aparţinea unui domn străin, de la oraş, care o cumpărase de

w

dragul aşezării ei şi rarităților dinăuntrul ei şi care o vizita din cînd în cînd. Casa adăpostea detalii arhitecturale frumoase, lucrări de pietrărie frumoase şi sculpturi în lemn frumoase, acestea din urmă în parte la plafoane, la uşi şi la ferestre, şi în parte la mobilier. Sculptura în lemn trebuie să fi fost cîndva <n munți mult mai înfloritoare decît acum. Noul proprietar nu dădea voie să se scoată din casă'nici unul din aceste obiecte, şi nici nu vindea vreunul din ele. Roland primise încuviințarea să deseneze acolo tot ce i se părea vrednic de a fi desenat. De aceea locuia la hanul din Lautertâl. Am vizitat de cîteva ori casa împreună cu el şi am discutat apoi cu el cele văzute, mai cu : seamă seara, cînd, după ce ne încheiam munca de peste zi, ne întîlneam la masa din sala mare a hanului. Am constatat că e un om foarte înflăcărat, cu hotărîri ferme şi cu pasiuni puternice, fie că inima îi era copleşită de un obiect de artă, fie că se străduia să aducă ceva in raza de acțiune a ființei sale. Cînd Roland a plecat din Lautertal, eu am mai rămas.

Înainte ca treburile mele să mă fi smuls de pe acele meleaguri, am mai găsit ceva care, de dragul tatălui meu, mi-a umplut inima de bucurie. Gaspar ascultase deseori discuțiile mele cu Roland şi mai aruncase chiar şi dte o privire prin desene. într-o zi mi-a spus că, dacă lucrurile vechi îmi fac atîta plăcere, poate să-mi arate ceva foarte vechi şi foarte interesant, în casa unui tăietor de lemne, care are o casă, o grădină şi o sfoară de pămînt, îngrijite **de** nevastă-sa şi de copiii săi măricei. La îndemnul meu, ne-am urcat într-o zi pînă la casa aceea, care era aşezată dincolo de un pinten de pădure, în mijlocul unei păşuni **uscate,** nu departe de nişte ogoare mici şi foarte aproape **de un** bloc mare de piatră, **răzleţ, din** cele care se găsesc **adesea,** rupte din stîncă, în **cuprinsul unor terenuri** mă**noase. Lucrarea veche, pe care am găsit-o acolo, era lam- brisajul de pe două plinuri dintre trei ferestre, înalte cam de jumătate stat de om. Erau, evident, rămăşiţele unui lambrisaj mult mai mare, care se întinsese cîndva de jur împrejur, de-a lungul tuturor pereţilor unei camere,** de la **pardoseală pînă la înălţimea arătată. Numai** pe **două** plinuri **dintre ferestre se mai păstraseră lambriurile, dar** acestea **erau întregi. Figuri de îngeri şi de băieţi, în baso**relief, înconjurați de decorații frunziforme, stăteau pe un soclu şi susțineau nişte cornişe gingaşe. Proprietarul căsuței aşezase cele două lambriuri In camera sa mai bună, în aşa fel încît cavitatea lor nedecorată să fie îndreptată spre cameră In această cavitate pusese icoane moderne, sculptate în lemn şi pictate. Pesemne că lucrarea se aflase cîndva în casa de piatră şi dispăruse de acolo, deoarece , urmaşii făcuseră poate lucrări de renovare şi vînduseră pe un preț de nimic unele obiecte. Proprietarul casei de pe pajişte ne-a spus că bunicul său cumpărase aceste lucruri atunci cînd moara Hager se vînduse la licitație din pricina risipei făcute de morar. Cercetările mele în legătură cu restul lambriurilor au fost zadarnice. Prin mijlocirea lui Gaspar am cumpărat de la proprietarul lor rămăşițele. Am pus să se facă nişte lăzi, am desprins piesele îmbinate, le-am împachetat cu mina mea şi le-am trimis, pînă una-alta, în casa străjuită de arțari, ca să stea acolo alături de celelalte lucruri ale mele.

In toamna aceea am rămas într-adevăr foarte mult în munţi. Cînd mi-am luat rămas-bun de la casa străjuită de arţari, zăpada nu numai că se aşternuse pe culmi, dar acoperise şi întregul ţinut, iar lumea nu mai circula în trăsuri, ci în sănii. îmi împachetasem toate lucrurile şi le trimisesem înainte, întrucît în anul următor eram nevoit să nu-mi nud stabilesc sediul în această casă primitoare, ci altundeva. Mi-am luat rămas-bun de la toţi oamenii mei şi am pornit spre şes, pe pîrtia acoperită cu polei, de lîngă rîul vuitor, pe malurile căruia începuseră să se în-chege bucăţi de gheaţă Drumul, pe parcursul lui, m-a dus pe **înălţimi,** de pe care puteam zări la miazănoapte împrejurimile casei cu trandafiri, iar la miazăzi pe cele ale moşiei Sternenhof. Acum, în veşmîntul alb, aşternut deasupra rîmpiilor şi despicat de fîşiile întunecate ale pădurilor, de abia am putut să recunosc formaţiile coli- nare, în cuprinsul cărora trebuia să se afle casa prietenului meu, şi cu atât mai puţin să disting împrejurimile moşiei Sternenhof, deoarece nu fusesem niciodată iarna pe acele meleaguri. Un singur lucru însă ştiam sigur, şi anume : în ce direcţie trebuia să se afle casa, în care vara trecută înfloriseră atîţia trandafiri, şi în ce direcţie castelul, în spatele căruia se găseau teii bătrîni şi izvorul

străjuit de făptura femeiască de marmură albă. Firele sentimentale care mă atrăgeau în amindouă direcţiile au fost însă destrămate de o legătură mai puternică : aceea care mă mîna spre ai mei, spre cei dragi şi scumpi mie.

Cînd am ajuns la şes şi am sosit în localitatea unde urmau să mă aştepte lăzile, le-am găsit nevătămate şi le-am predat chirigiului meu, ca să le ducă la fluviu, rugîndu-1 stăruitor să aibă grijă de ele ca de ochii din cap, mai cu seamă de cele cu obiectele vechi. A doua zi am plecat cu o trăsură în urma căruţei. Pe malul fluviului am pus să mi se urce lăzile, cu băgare de seamă, pe o navă, şi în dimineaţa următoare am plecat cu aceeaşi navă spre oraşul meu natal.

Am ajuns cu bine acolo, am poruncit ca bagajul să-mi fie dus acasă, am despachetat mai întîi lada cu obiecte vechi şi m-am liniştit cînd s-au ivit dintr-însa, nevătămate, sculpturile în lemn. Bucuria tatei a fost extraordinară, mama s-a bucurat de dragul tatei, iar soră-mea, ai cărei ochi strălucitori cătau cînd spre mine, cînd spre tata, a dovedit astfel că e mulţumită de mine. Toate acestea m-au făcut să uit multe lucruri, care îmi umpleau inima, aproape ca o îngrijorare. Mă aflam din nou in mijlocul alor mei, care luau parte, cu toată puterea sufletului lor, la fericirea mea, ceea ce m-a liniştit şi mi-a creat un dulce simţămînt, care, în vremea din urmă, îmi devenise aproape străin.

A doua zi, cînd am intrat în sufragerie, l-am găsit acolo pe tata, care stătea în fața lambriurilor şi le contempla. Ba se apleca spre ele ca să le vadă mai de aproape, ba îngenunchia şi pipăia cu mîna sau cerceta ceva mai în amănunt cu ochii. Mi-a rîs inima de bucurie, şi atunci firele de păr alb, care i se iveau din ce în ce mai des pe cap, printre cele de culoare închisă, mi s-au părut de două ori mai venerabile, iar discretul rid creat de grijă pe fruntea lui, — apărut, în urma trudei pentru noi, pe acest sediu al gîndurilor lui, în timp ce eu îmi putusem vedea de năzuințele mele şi mă putusem bucura de liime şi de oameni, şi în timp ce soră-mea înflorise ca un trandafir superb, — m-a umplut aproape cu evlavie. Mama s-a apropiat, şi atunci tata i-a arătat cîte ceva şi i-a explicat pozițiile figurilor, traseul şi curbura vrejurilor şi a frun- zeior şi ordonanța ansamblului. Datorită deprinderii ei de ani de zile, mama înțelegea aceste lucruri mult mai bine decît mine, şi mi-am dat seama acum că-i adusesem tatei ceva cu mult mai frumos decît îmi închipuisem. Mi-am propus ca, în primăvara viitoare, să întreprind cercetări mult mai temeinice, ca să dau de piesele încă lipsă ale acestor lambriuri; inițial nu întrebasem de ele decît superficial, acum însă aveam de gînd să scormonesc cît mai atent cu putință întregul ținut. După ce am mai vorbit cîtva timp despre această operă de artă, mama m-a condus prin toate camerele mele şi mi-a arătat îmbunătățirile făcute in absența mea pentru ca şederea mea în casă la iarnă să fie cît mai plăcută. Ni s-a alăturat şi soră-mea, care, după ce mama a plecat, m-a luat de gît cu amîndouă brațele, m-a sărutat şi mi-a spus că sînt bun ca pîinea caldă, şi că, după tata şi mama, din toate lucrurile care există pe lume, pe mine mă iubeşte ea cel mai mult şi mai cu foc. La aceste cuvinte a fost cît pe-aci să mă podidească lacri-mile.

Mai tîrziu, în timp ce mă plimbam singur încolo şi încoace în camera mea, inima îmi spunea într-una : „Acum totul e bine, acum totul e bine.“

A doua zi mi-am cumpărat un manual de limba spaniolă, recomandat de un prieten care se îndeletnicea de cîțiva ani cu astfel de lucruri. Am început să învăț după acea carte, concomitent cu celelalte lucrări ale mele, mai întîi singur, urmînd ca mai tîrziu, dacă voi socoti că e nevoie, să-mi iau şi

un profesor de spaniolă. Totodată, nu numai că am continuat să citesc piesele lui Shakespeare, dar in timpul liber am abordat şi alte opere poetice. Am scos din nou la îndemînă scrierile autorilor antici greci şi romani, din care fusesem obligat să citesc unele fragmente cind îmi făceam studiile. Pe atunci, creațiile acestor două popoare, în măsura în care le putusem pătrunde cu calm şi cu obiectivitate, îmi plăcuseră foarte mult, şi de aceea am reluat acum lectura lor.

Ţiteră mea îi făcea mare plăcere soră-mi. Ii executam la ţiteră bucăţile pe care eram acum în stare să le cînt pe aceste strune, i-am expus principiile elementare ale instrumentului şi i-am dat primele lecţii, iar atunci cînd a început să ne vină în casă şi un profesor din oraş, ca să ne ajute să ne perfecţionăm amîndoi, i-am împrumutat ţitera şi i-am făgăduit să-i trimit din munţi una tot atît de frumoasă şi de bună, sau chiar una şi mai frumoasă şi mai bună, numai să

găsesc. I-am povestit că omul care îmi dă pe munte lecții de țiteră cîntă cu mult mai frumos decît profesorul din oraş, deşi nu atît de meşteşugit. I-am spus că am de gînd să învăț foarte sîrguincios în munți şi că, la reîntoarcerea mea, am să-i dau lecții, ca să-i transmit şi ei ceea ce-mi voi fi însuşit între timp.

Cu asemenea preocupări, precum şi cu alte treburi începute încă în iernile precedente, a trecut anotimpul rece. Cînd a suflat adierea de primăvară şi pămîntul a început să se zvînte, am

pornit din nou în drumeţia mea de vară. Mi-am ales, totuşi, încă o dată drept popas casa străjuită de arţari, deşi ştiam că voi fi nevoit să plec adesea departe de ea şi să lipsesc timp mai îndelungat. Mă obişnuisem cu ea şi poposeam cu drag şi cu plăcere acolo.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să trimit după pădurarul care mă învăţa să cînt la ţiteră. Întrucît era uşor de găsit, a sosit foarte curînd, şi ne-am înţeles cum să ne

continuăm exercițiile de țiteră. în același timp am început să fac cercetări ca să găsesc părțile lipsă ale lambriurilor pe care i le adusesem tatălui meu. Am scotocit casa in care desenase Roland vara trecută, am scotocit și casa argatului lemnar care îmi vînduse lambriurile dintre ferestre, mi-am extins cercetările în toate colțurile ținutului înconjurător, i-am pus îndeosebi pe oamenii care pătrund adesea în cele mai tăinuite unghere ale unor case sau ale altor clădiri, ca bunăoară dulgheri și zidari, să-mi dea numaidecît de veste dacă descoperă ceva cioplit în lemn, m-am deplasat eu însumi în diferite locuri, ca să controlez cu ochii mei, dar nu s-a ivit nimic. Cînd nu mai era aproape nici o îndoială, ,s-a constatat că lambriurile cumpărate de mine aparținuseră cîndva casei de piatră a neguțătorilor de pe munte, al căror neam se stinsese, și că aEolo lambriurile se prea poate să fi îmbrăcat partea de jos a pereților unei săli întregi. Cu prilejul unei așa-numite înfrumusețări, întreprinse cîndva de niște urmași, deveniți mai tîrziu risipitori, lambriurile fuseseră pesemne înlăturate și **lăsate** pe mîini străine, încît și-au tot schimbat **Droprietarii.** Por-
țiunile dintre ferestre ale lambriurilor, prevăzute cu un fal de firide în care puteau fi așezate icoane, s-au păstrat, iar celelalte porțiuni, plate, s-au degradat pînă la dispariție, sau au fost chiar sparte sau puse pe foc de oameni nesăbuiți.

încă în primele zile ale șederii mele pe munte am pornit, în tovărășia pădurarului, de la casa străjuită de arțari, peste masivul Acher, în valea Echer, unde locuia lutierul de la care pădurarul cumpărase țiteră pentru minej și de la care voiam să cumpăr una și pentru soră-mea. Omul acela făcea țitere pentru întregul ținut munte» înconjurător, ca și pentru a fi trimise pe alte meleaguri. Mai avea încă două întru totul identice cu a mea. Am ales una din ele la întîmplare, deoarece nid ca lucrătură, nici ca timbru, nu se putea percepe vreo deosebire între ele. Meșterul lutier mi-a spus că demult n-a mai făcut țitere atît de bune și că multă vreme nici n-are să mai facă. A mai spus că toate trei sint făcute din același lemn, pe care îl căutase cu multă trudă și îl găsise foarte anevoie, și că s-ar putea să nu mai găsească niciodată un asemenea lemn. Pe de altă parte, s-ar putea să nici nu mai facă țitere atît de prețioase, deoarece cumpărătorii săi de departe nu cer decît marfă de duzină și tot așa și muntenii, care, deși se pricep la calitate, nu cumpără cu dragă inimă țitere scumpe.

Din lecțiile de țiteră pe care le-am luat cti pădurarul meu, mi-am însemnat dt de mult am putut, ca să-i împărtășesc și soră-mi meșteșugul de a dnta la țiteră.

Cînd s-a apropiat sorocul înfloririi trandafirilor m-am dus la Asperhof și am și găsit pregătite pentru mine cele două camere,

în care locuisem vara trecută.

încă în prima zi, grădinarul Simion, care a venit la mine de la sera lui, mi-a povestit că Cereus *peruvianiis* se află la Asperhof. Stăpînul îl cumpărase de la Inghof şi, întrucît, fără doar şi poate, eu pusesem la cale această achiziţie, se simte îndemnat să-mi exprime mulţumirile sale. Ce-i drept, îi vorbisem amfitrionului meu despre Cereus, aşa cum îi făgăduisem grădinarului, dar nu ştiu în ce măsură contribuisem la acea tranzacţie, aşa încît i-am spus grădinarului că nu pot să-i primesc mulţumirile dedt cu rezerve. Am fost nevoit şă-1 urmez pe grădinar în pavilionul cacteelor, ca să-l văd pe Cereus. Planta fusese ră-

sădită pe un teren liber, i se construise, în pavilionul **cacteelo:,** un foişor special, ca un fel de turnuleț, cu gea- **n** uri **duble, şi** se luaseră măsuri, prin proptele sau prin **dirijarea** razelor **solare spre** anumite locuri ale plantei,
pentru ca *Cereus,* care la Inghof fusese nevoit să se curbeze cînd ajunsese la plafonul serei, să poată creşte din nou drept in sus. Nu mi-aş fi închipuit că această plantă este atît de mare şi atît de frumoasă

Deoarece tatălui meu obiectele de pe vremuri 5i făceau atîta plăcere, aşa cum îi făcuseră şi lambriurile pe care i le adusesem toamna trecută, i-am prezentat amfitrionului meu, după ce am stat cîtva timp în casa Iui, o rugăminte. Rugămintea o aveam mai de multă vreme la inimă, dar i-am /prezentat-o abia acum, pentru că cei din casa cu trandafiri îmi arătau atîtî bunătate şi prietenie. Anume, l-am rugat pe amfitrionul meu să-mi îngăduie să desenez şi să pictez cîteva din mobilei sale vechi, ca să-i duc tatălui meu reproducerile, care -ar fi putut da o imagine mai clară a obiectelor decît ar fi fost în stare descrierile mele. Şi-a dat încuviinţarea şi a spus :

— Dacă vrei să-i faci tatălui dumitale o plăcere, desenează şi pictează după pofta inimii. Nu numai că n-am nimic împotrivă, dar voi avea şi grijă ca în camerele în care doreşti să lucrezi să se facă întîrziat tot ce trebuie ca să lucrefci comod. Dacă Eustaţiu îți poate fi de folos, va veni desigur foarte bucuros să-ți dea o mînă de ajutor.

In ziua următoare, . în camera unde se afla garderobul cel mare, cu care aveam de gînd să încep, am »ăsit un şevalet, iar lîngă el o masă de desen. Dulapul fusese mutat de la locul lui într-un loc cu lumină mai bună, şi la toate ferestrele, în afară de una singură, erau trase perdelele, pentru c; lumina să cadă uniform pe obiectul care urma să fie desenat. Eustaţiu îmi pusese la dispoziţie toate culorile sale, pentru eventualii că printre cele aduse de mine ar fi pe undeva vreo lacună. S-a constatat de la bun început că desenele trebuie întocmite în orice caz în culori, deoarece altminteri nu s-ar fi putut obţine o imagine fidelă a obiectelor, care erau îmbinate din esenţe de culori diferite.

M-am pus numaidecît pe treabă. Amfitrionul meu avusese grijă să am şi liniştea necesară. Ori de cîte ori desenam, nimeni nu avea voie să intre în camera în care mă aflam, şi în general, atîta vreme cît se găseau ustensilele mele acolo, camera nu putea fi folosită în nici un alt scop. Cu atît mai mult am-socotit că trebuie să dau zor.

Intre timp au sosit la Asperhof Matilda şi Natalia şi au rămas acolo, ca anul trecut.

Am continuat să desenez cu sîrg. Nimeni nu şi-a exprimat dorinţa să vadă ce lucrez. Pe Eustaţiu îl rugasem să-mi îngăduie să-i cer din cînd în cînd sfatul, ceea ce mi-a încuviinţat bucuros. De aceea îl duceam uneori în cameră, iar el îmi arăta cu multă pricepere ceea ce era ici şi colo de îndreptat. Numai pe Gustav l-a împins curiozitatea să-mi vadă desenele. Nu mi-a venit greu să-i satisfac dorinţa, nu pentru că-i scăpase vreo vorbă în această privinţă, ci pentru că se ataşase atît de mult de mine, iar firea lui era foarte sinceră şi spontană. De aceea l-am invitat să mă viziteze în cameră cînd desenez, şi mi-am programat munca în aşa fel, înqît timpul meu rezervat desenatului să coincidă cu orele lui libere. Venea regulat, se uita cum lucrez, mă întreba cîte ceva, şi în cele din urmă mi-a spus că vrea să încerce şi el o asemenea pictură, întrucît amfitrionul meu n-a avut nimic împotrivă, i-arn dat în seamă, spre folosinţă, culorile mele, şi şi-a început lucrul, la o masă de lîngă mine, căutînd să reproducă acelaşi dulap. Era bine instruit la desen ; Eustaţiu îi fusese mentor ; dar acesta nu încuviinţase încă pînă acum că elevul său să înceapă a folosi culorile, pentru că pornea de la principiul că mai întîi trebuie să existe un desen foarte sigur şi reuşit. Joaca aceea cu dulapul, — căci nu era altceva decît o joacă, — o încuviinţare ca pe o excepţie.

In scurt timp mi-am terminat prima lucrare. Avînd culorile reproduse exact şi conştiincios, acuarela era aproape mai atrăgătoare şi mai fermecătoare decît obiectul însuşi, deoarece totul devenise acum mai mic şi mai gingaş.

După ce am terminat desenul, l-am înfăţişat amfitrionului meu şi Matildei. L-au găsit bun, şi au propus cîteva mici modificări. întrucît mi-am dat seama de necesitatea lor, le-am executat de îndată. După aceea, lucrarea a fost socotită atît de ei, cît şi de Eustaţiu, drept terminată.

După garderob am trecut la biroul cu delfini. Avînd în vedere că, datorită primului meu desen, dobîndisem o anumită îndemînare, la al doilea treaba a mers mai repede, mai uşor şi cu mai mult elan. După ce l-am terminat, l-am înfăţişat şi pe acesta Matildei, amfitrionului meu şi lui Eustaţiu. Intre timp şi-a terminat şi Gustav desenul cu dulapul cel mare, şi l-a adus să-l arate. A fost un pic luat în derîdere, dar pe de altă parte i-au fost arătate şi lui unele lucruri care se mai cereau modificate sau

adăugate. Şi la desenul meu au fost propuse unele îmbunătățiri. După ce ne-am dus amîndoi la bun sfîrşit cizelările, în camera în care desenasem, mobilele au fost mutate din nou la locul lor, iar şevaletul şi ustensilele noastre de pictură au fost îndepărtate. îmi propusesem să desenez în această cameră numai acele două obiecte.

După aceea am încercat să mai desenez cîteva obiecte mai mărunte.

Intre timp mai venise lume în vizită în casa cu trandafiri, ne-am dus şi noi la cîţiva vecini, am făcut plimbări, şi în multe seri am stat în grădină, sau în faţa trandafirilor, sau sub cireşul cel falnic, de vorbă despre fel de fel de lucruri.

Odată, cînd am vorbit despre mobilele de la Sternenhof şi am arătat că tatălui meu i-ar face mare plăcere să le vadă desenate, Eustaţiu mi-a spus că n-ar fi nici o greutate să desenez şi la Sternenhof la fel ca la Asperhof. N-am stăruit, deoarece n-am

avut curajul să vorbesc despre asta cu Matilda. A doua zi, Eustaţiu mi-a adus la cunoştinţă încuviinţarea, iar Matilda m-a invitat în chipul cel mai prietenos şi mi-a spus că în casa ei mă voi bucura de toate Înlesnirile. I-am mulţumit din tot sufletul pentru bunăvoinţă şi după cîteva zile am plecat la Sternenhof cu caii amfitrionului meu, în timp ce Matilda şi Natalia au mai rămas în casa cu trandafiri.

Spre uimirea mea, la Sternenhof am găsit totul pregătit în

vederea primirii mele. Deoarece în castel existau tablouri, existau şi cîteva şevalete, care îmi fuseseră aşezate, spre alegere, în camera mare, cea cu mobilele de pe vremuri. In cameră mai fusese adusă şi o masă de desen, cu toate cele trebuincioase. Mi-am ales unul din şevalete şi am dispus ca celelalte să fie duse înapoi la locurile lor..

Masa de desen am păstrat-o lîngă şevalet, ca să lucrez mai comod. Aproape totul era acum organizat ca la Asperhof.

Totodată mi s-a dat voie să dispun ca mobilele pe care aveam de gind sâ le desenez să fie mutate la lumină, după dorința mea. Pentru locuit şi dormit mi s-a pregătit aceeaşi cameră, care îmi fusese oferită la prima mea vizită. Pentru a lua masa mi s-a propus fie sala în care lucram, fie camera mea de locuit. Am ales-o pe cea din urmă.

Am trecut mai întîi în revistă mobilele şi le-am ales pe cele pe care aveam de gînd să le desenez. După aceea m-am aşternut la

treabă. Am pictat cu multă rîvnă, ca să scurtez cît mai mult cu putinţă neorânduiala produsă în casă în mod necesar de lucrările mele. De aceea rămîneam toată ziua în cameră ; numai seara, după apusul soarelui, sau dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui, ieşeam pe cîmp sau în grădină; ca să fac o plimbare în aerul înviorător, sau uneori, stînd chiar pe loc, în picioare, sau şezînd pe o bancă, sâ contemplu priveliştea vastă clin jurul meu. Adesea, după ce curăţăm pensula şi puneam la locul lor ustensilele de pictură folosite peste zi, stăteam pe bancă sub teii bătrîni şi înalţi din grădină şi meditam, pînă ce ultima rumeneşlă a amurgului li se strecura printre frunze, iar umbrele de pe terenul acoperit cu nisip se întunecau într-atîta, încît nu se mai puteau zări obiectele mărunte de pe jos. Dar şi mai des mă duceam pe terenul din spatele peretelui cu iederă, de unde se putea cuprinde cu privirea castelul, încadrat de stejarii înalţi, iar alături de castel şi în dosul lui se vedea peisajul şi munţii. Ţinutul se învăluia în tăcere, cînd cerul senin al amurgului se întindea deasupra castelului, cînd pe acoperişul acestuia sclipeau vîrfurile giruetelor, cînd verdeaţa din jur se odihnea fără mişcare şi cînd albastrul munţilor se estompa din ce în ce. Uneori, în zilele deosebit de călduroase, mă duceam şi in grota cu nimfa de marmură, mă bucuram de răcoarea care domnea acolo, priveam curgerea uniformă a apei, apoi şi marmura netedă, pe care numai din timp în timp scînteia o luminiţă, atunci cînd o rază tirzie se prindea de apă şi era zvîrlită înapoi pe sculptură.

Castelul era pustiu, slujitorii se aflau departe, în camerele lor, şiruri întregi de ferestre erau acoperite de perdele lăsate, şi rareori se îndrepta o persoană spre fîntîna din curte, ca să scoată apă, care nu contenea să susure monoton între arțarii înalți. Această tăcere făcea să-mi zboare cu atît mai mult gîndul la locatarele acum absente, să mi se pară că le pot descoperi urmele, şi să cred că le voi întîlni negreşit pe undeva. Era mai bine cînd ieşeam la cîmp. Acolo prindeau viață sunetele muncii, acolo vedeam oameni voioşi, care îşi vedeau de rosturile lor, şi dobitoace vioaie care îi ajutau.

Era la castel un fel de intendent, care primise pesemne poruncă să-mi poarte de grijă, căci făcea tot ce socotea el că este necesar ca să mă simt la largul meu. Mă întreba des ce doresc, punea să mi se aducă la masă mai multe bucate şi băutuA decît era nevoie, se îngrijea în permanenţă să am apă proaspătă, lumînări şi alte lucruri, pusese să mi se aducă în cameră o mulţime de cărţi, luate pesemne din vechea bibliotecă a castelului, şi socotea din cînd în cînd că politeţea îl obligă să stea de vorbă cu mine cîteva minute. M-am folosit cit mai puţin cu putinţă de toate înlesnirile ce mi s-au făcut la castel, şi nu m-am dus nici măcar la fermă, unde era mare vînzoleală, ca să nu tulbur prin prezenţa mea munca vreunuia din oameni.

După ce am isprăvit de desenat obiectele alese, nu mi-am încetat activitatea, deoarece fiecare obiect se cerea completat cu altul, sau mai bine zis : deoarece mobilele acestei camere şi cele ale încăperilor învecinate alcătuiau un întreg cu neputinţă de fragmentat. Mi-a fost însă de folos' marea îndemînare pe care o dobîndisem încetul cu încetul, astfel că, pînă la urnă, am ajuns să realizez într-o zi mai mult decît pînă atunci în trei.

Eustaţiu a venit odată să-mi facă o vizită. Am văzut în asta

un semn că mi se dădea prilejul să mă folosesc de sfaturile lui. Le-am şi folosit, m-am bucurat de cuvintele lui, şi am urmărit ideile pe care mi le-a expus. Mi-a povestit că şi Matilda şi Natalia au de gînd să mai stea multă vreme la Asperhof. Deoarece, după cum ştiam, anul trecut vizita lor în casa cu, trandafiri fusese mult mai scurtă, mi-am zis că s-ar putea să rămînă anul acesta timp mai îndelungat acolo numai ca să mă lase pe mine să-mi văd de treabă în linişte la Sternenhof. Nu ştiam dacă aşa stau lucrurile sau nu, dar s-ar fi putut să stea aşa, şi de aceea m-am hotărît să-mi scurtez activitatea de artist plastic.

Odată şi odată tot trebuia să termin, pentru că tot n-aş fi putut desena toate obiectele. I-am adus la cunoştinţă lui Eustaţiu la ce dată voi fi gata. A rămas două zile la castel, a măsurat cîte ceva, a cercetat cîte ceva în unele camere, şi apoi s-a întors la casa cu trandafiri.

încă nu terminasem complet, cînd toţi cei de la Asperhof au venit la Sternenhof şi au rămas cîteva zile. Eustaţiu a venit şi el cu ei. Am arătat tot ce lucrasem, după care totul s-a petrecut aşa

cum se petrecuse în casa cu trandafiri : lucrările mi-au fost găsite în general bune şi mi s-a indicat ici şi colo cîte ceva de îndreptat. încă de cînd avusesem ca modele mobilele de la Asperhof lucrasem în culori de ulei, pentru câ dobîndisem încetul cu încetul o mai mare îndemînare la folosirea lor decît la cea a acuarelelor, şi pentru că efectul lor este mult mai puternic. Mobilele de la Sternenhof le reprodusesem tot în culori de ulei, iar reproducerile acestea au fost mult mai izbutite decît cele din casa cu trandafiri. Mi-am însuşit propunerile de îmbunătățire care mi-au fost făcute, şi mi le-:am întipărit în minte, în vederea aplicării lor.

De la Sternenhof, Eustaţiu s-a întors la casa cu trandafiri ; amfitrionul meu, Matilda, Natalia şi Gustav au plecat într-o scurtă călătorie.

Nici eu n-am mai rămas mult timp la castel. Am mai terminat ceea ce era de terminat, am mai îndreptat ceea ce mi se recomandase să îndrept şi ceea ce între timp mi s-a părut şi mie însumi că ar trebui îndreptat, şi am aşteptat apoi pînă ce s-au uscat bine toate lucrările, ca să pot să le împachetez şi să

le pregătesc să ajungă în mîinile tatălui meu. După aceea i-am mulțumit foarte îndatoritor intendentului pentru amabilitate, fetelor care mă slujiseră le-am împărțit cîteva daruri, procurate de mine dinainte în acest scop, şi m-ăm urcat în trăsura pe care mi-o pusese la dispoziție intendentul pentru înapoierea mea la casa cu trandafiri.

Cînd am ajuns la casa cu trandafiri, amfitrionul meu şi toți

ceilalți se întorseseră din călătorie. Am mai rămas cîteva zile cu ei, apoi mi-am luat rămas-bun şi m-am înapoiat în casa străjuită de arțari, la lucrările mele.

Am căutat să execut cît mai repede aceste lucrări ; dar totul era acum altfel, totul luase acum alt colorit în inima mea.

Cînd am plecat, primăvara, din capitală şi am mers în urma trăsurii, care urca Ja pas un munte, m-am oprit odată lingă un morman de grohotiş, care fusese scos din albia unui rîu şi răsturnat pe drum, şi privisem totul cu un fel de evlavie. în pietrele roşii, albe, cenuşii, galbene închis şi pestrițe, cu forme rotunjite şi turtite, am recunoscut solii munților noştri, le-am recunoscut pe fiecare după stînca din care fusese ruptă şi al cărei crainic devenise. Aici zăcea fiecare printre ortaci, al căror loc de baştină se afla adesea la o depărtare de multe mile de al său, şi toate aveau acum cam aceeaşi formă, şi toate aşteptau să fie sfărîmăte şi folosite la bătucirea drumului.

M-am pomenit cugelînd : în ce scop există toate acestea, cum au luat. fiinţă, şi cum se leagă unele de altele şi cum îi vorbesc inimii noastre ?

Odată am ajuns jos, la lac, şi am constatat, în după- amiaza aceea însorită, că frumuseţea povîmişurilor munţilor este, de cele mai multe ori, mai deplină faţă în faţă cu oglinda unui lac. Sâ fie care pură întîmplare, sau apele rostogolite, care gonesc înspre

lac, să fi brăzdat, scobit, tăiat, crăpat atît de frumos munții ? Sau impresia noastră izvorăşte din contractul dintre apă şi munți, apa avînd o suprafață lină, netedă, mătăsoasă, despicată de țancurile, scobiturile, lamele cofcoritoare şi aspre, in timp ce dedesubt nu se distinge nimic, ceea ce face sâ sporească enigma ? Mi-am zis cu acest prilej : dacă apa ar fi mai străvezie, nu chiar atit de străvezie ca aerul, dar aproape la fel, atunci ar trebui să vedem întregul bazin interior, nu atît de limpede ca în aer, ci într-un văl umed şi verzui. Ar fi foarte frumos. Ca urmare a acestui gînd am rămas timp mai îndelungat în preajma lacului, am închiriat o cameră într-un han şi am făcut o seamă de măsurători ale adîncimii apei în diferite locuri, a căror depărtare de mal am determinat-o cu ajutorul unei rulete. Mi-am zis că în felul acesta s-ar putea stabili aproximativ ferma bazinului lacului, s-ar putea desena, şi s-ar putea deosebi, prin- tr-o culoare mai verzuie, mai paîă, bazinul interior de cel

exterior. M-am hotărât să continui măsurătorile cu alt prilej.

Aceste preocupări m-au dus la contemplarea ciudățeniilor formațiilor noastre geologice. în fundul lacului am văzut o vale, iar pe talpa ei, — care, în alte văi, este plină cu belşugul proliferării vegetale şi cu sfărîmături de stincă rostogolite pînă jos, prezentînd astfel o frumoasă alternanță de plante şi roci, — nu se dezvoltă un sol vegetal, cj sporeşte pe nesimțite bolovănişul, iar terenul se înaltă şi umple despicăturile

originare. Se mai adaugă şi bucăţile căzute nemijlocit în lac de pe pereţii stîncoşi, şi se mai adaugă colinele, care, abătîndu-se de la regulă, sînt împinse în lac de puhoaie şi apoi sînt teşite de izbitura valurilor. In mii şi mii de ani, bazinul se umple tot mai mult, pînă cînd, să tot fi trecut o sută de milenii sau mai bine, într-o zi nu mai există lac, iar pe grosimea uriaşă a straturilor de prundiş calcă piciorul omului, înverzesc plante şi cresc pînă şi copaci. Astfel am descoperit unele locuri, care au fost cîndva fund de lac. Rîul, părintele lacului, scurmase, în curgerea sa, dm ce în ce mai adînc, coborîse. oglinda lacului, fundul lacului se înălţase, pînă cînd n-a mai rămas nimic altceva decît o vale, în care fostele maluri se întind acum pe distanţe lungi, ca nişte metereze verzi, cu buruieni robuste, cu tufe înfloritoare şi ici-colo chiar şi cu zîmbitoare sălaşuri omeneşti, în timp ce apa întinsă de odinioară a devenit o panglică îngustă, care şerpuieşte prin peisaj, sclipind.

Dinspre lac am cercetat cu privirea stratificările rocilor. Ceea ce este şistozitatea la cristale, apare aici la scară mare. în unele locuri, înclinaţia este una, în altele este alta. Aceste foi uriaşe au fost oare prăvălite cîndva şi au fost apoi ridicate, sau mai sînt în continuare ridicate ? Am desenat unele stratificări, cu frumoasele lor raporturi şi cu înclinaţiile lor faţă de orizontală. în timp ce examinam astfel straturile şi priveam formaţiile lor, am avut impresia că mă aflu în faţa unei istorii necunoscute, pe care-nu sînt în stare s-o descifrez, dar care trebuie să aibă totuşi puncte de reper, capabile să confirme sau să infirme ipotezele.

Tot privind fragmentele unor corpuri neînsufleţite, pe care le adunam pentru colecţiile mele, m-a frapat faptul

că unele asemenea corpuri zac aid, altele dincolo, că uriaşe cantităţi din acelaşi material sînt îngrămădite în chip de munţi mari, şi că, pe de altă parte, la distanţe mici, alternează stratificări mici. De unde au venit, cum s-au îngrămădit ? Sînt oare aşezate după o lege, şi cum s-a concretizat ea ? Adesea se întîlnesc părţi ale unui corp mai mare, fie grămadă, fie izolate, în

locuri unde corpul însuşi nu există, unde aceste părţi nici n-ar trebui să se găsească, unde sînt străine. Cum au ajuns acolo ? In general : eum a luat naştere într-un loc tocmai acest material şi nu altul ? Cum s-a ajuns, în linii mari, la forma munţikw ? Mai dăinuie ea în puritatea ei iniţială, sau a suferit şi încă mai suferă schimbări ? Cum s-a ajuns la configuraţia pămîntului însuşi, cum i s-a încreţit faţa ? Aceste neregu- larităţi sînt mari, sau sînt mici ?

Cînd am dat de marmura mea mi-am zis : ce minunată este marmura ! Unde au pierit vietățile ale căror urme le bănuim în aceste alcătuiri ? în ce epocă au dispărut gasteropodele uriaşe, a căror amintire ne este transmisă aici ? O amintire venită din timpuri străvechi, pe care nimeni nu le-a măsurat, pe care poate că nici un om nu le-a văzut, şi care au dăinuit mai mult decît faima oricărui muritor.

Un fapt mi-a dat de gîndit. Am descoperit păduri moarte, ca

nişte osuare ale unor păduri, numai că aici osemintele nu erau îngrămădite într-o sală, ci mai stăteau încă în picioare pe solul lor. Copaci morţi, descojiţi, albi, în număr mare, încît se impunea presupunerea că în acest loc s-a aflat cîndva o pădure. Copacii erau molizi, sau zade, sau brazi. Acum,. nu mai putea creşte acolo nici un copac, în jurul trunchiurilor moarte nu mai sînt decît plante tî- rîtoare, şi acestea rar. De cele mai multe ori, solul este acoperit de grohotiş, sau de bolovani năpădiţi de muşchi, galben Este oare acesta un fapt izolat, datorat numai unor cauze locale singulare ? Datează oare de la facerea lumii ? S-au ridicat oare munţii şi şi-au urcat podoaba pădurilor lor la altitudini mai mari, aducătoare de moarte ? Sau s-a modificat solul, sau situaţia gheţarilor a fost alta ? Sau gheaţa ajungea odinioară mai jos ? Cum au devenit toate acestea ?

Se vor mai schimba oare multe, se va mai schimba totul încă o dată în întregime ? In ce succesiune rapidă au loc fenomenele ? Dacâ, prin efectul cerului şi al apelor sale, munţii se macină neîncetat, dacă sfărîmăturile vin la vale. dacă sînt tocate in continuare şi dacă, în cele din urmă, rlul le cară la şes, ca nisip şi prundiş : cît de departe va duce acest proces ? A început demult ? Straturile uriaşe de pietriş morenic din ţinuturile şese răspund afirmativ. Va mai dura mult ? Atîta vreme cît aerul, lumina, căldura şi apa rămîn aceleaşi, atîta vreme cît vor exista înălţimi, tot atît va mai dura. Aşadar munţii vor dispărea cîndva ? Şesurile vor fi întrerupte numai de înălţimi şi dîmburi mici şi plate, şi apoi vor fi chiar şi acestea nivelate de viituri ? Va dispărea atunci căldura de pe şesurile umede sau în rîpele adinei şi fierbinţi, după cum aerul rece al înălţimilor nu va mai avea nici o înrîurire asupra pămîntului, astfel că toate elementele meleagurilor noastre vor fi învăluite de aceeaşi substanţă căldicică şi se vor schimba condiţiile de viaţă ale tuturor plantelor ? Sau continuă încă şi astăzi activitatea prin cârc au fost ridicaţi munţii, ca să pună la loc sau să depăşească, prin forţa lor interioară, înălţimea, care le este ştirbită din afară ? încetează cîndva forţa de ridicare ? Pămîntul s-a răcit, după milioane de ani, iar scoarţa lui e mai groasă, astfel că magma fierbinte din miezul lui nu mai este în stare s-o străpungă, ca să-şi împingă în sus cristalele ? Sau magma cască în permanenţă, încet şi pe nesimţite, marginile acestei scoarţe, atunci cind îşi ridică prin ea sîărîmăturile de roci ? Dacă pămîntul radiază căldură şi se răceşte tot mai mult, nu se micşorează ? Nu se reduc atunci vitezele de rotaţie ale paralelelor lui ? Asta nu modifică alizeele ? Nu se schimbă vînturile, norii, ploile ? Cîte milioane de ani trebuie să treacă pînă să poată o unealtă omenească să măsoare schimbarea ?

Asemenea întrebări mă predispuneau la gravitate şi la solemnitate şi-mi creau impresia că în ființa mea pătrunde o viață nouă, mai plină de conținut. Cu toate că acum colecționam mai puțin decît înainte, simțeam, totuşi, că în sufletul meu sînt stimulat cu mult mai intens decît în trecut.

Dacâ vreo istorie este vrednică de meditație şi cercetare, aceea este istoria Pămîntului, cea mai bogată în ipoteze, cea mai fermecătoare, din cîte există ; o istorie, în care cea a oamenilor nu e decît o mică intercalare, şi cine

ştie cît de mică, deoarece poate fi continuată de alte istorii, ale unor ființe poate superioare. Izvoarele istoriei Pămîntului le păstrează el însuşi, înlăuntrul lui, ca într-o arhivă ; izvoare cuprinse poate în milioane de documente, şi pe care nu avem

decît să învăţăm cum să le citim, fără să le răstălmăcim prin prea mult zel şi prin idei preconcepute. Cui

i se va înfăţişa vreodată limpede dinaintea ochilor această istorie ? Va veni oare o asemenea epocă, sau n-o va cunoaşte niciodată pe deplin decît cel care a cunoscut-o din totdeauna ?

De astfel de întrebări mă refugiam la poeți. Cînd, după drumeții lungi, mă întorceam în casa străjuită de arțari, sau cînd locuiam, departe de casa străjuită de arțari, în cine știe ce odăiță a unei cabane alpine, citeam operele unui om, care nu dezlega el însuşi probleme, dar care împărtăşea, ca pe o dezlegare, prezentată într-un înveliş atrăgător, cugetări şi simțăminte binefăcătoare. Aveam la în- demînă diferiți asemenea oameni. Printre cărți se aflau şi unele pline de emfază. Ele nu înfățişau fireş dinăuntrul şi dinafara omului aşa cum este, ci căutau s-o înfrumusețeze şi să producă efecte neobişnuite. Le întorceam spatele. Cui nu-i este sfînt ceea ce există, cum poate să creeze ceva mai bun decît ceea ce a creat însuşi Creatorul ? In științele naturii mă deprinsesem să observ însuşirile lucrurilor, să îndrăgesc aceste însuşiri şi să cinstesc lamura acelor lucruri. La poeții emfatici n-am găsit nici un fel de însuşiri, şi mi s-a părut pur şi simplu caraghios ca un om care n-a învățat nimic să vrea să creeze.

îmi plăceau personalităţile care priviseră cu ochi limpezi lucrurile şi întîmplările şi le înfăţişau, cu trăsături sigure, pe măsura propriei lor dimensiuni lăuntrice. Alţii împărtăşeau simţăminte cu o frumoasă forţă morală, care mă impresionau profund. Este de necrezut ce putere pot exercita cuvintele ; iubeam cuvintele şi iubeam personalităţile şi tînjeam adesea după un viitor fericit, necunoscut, nedefinit.

Cei vechi, pe care odinioară îmi închipuisem că-i înţeleg, îmi

apăreau totuşi acum altfel decît înainte. Mi se părea că sînt mai fireşti, mai adevăraţi, mai simpli şi mai măreţi decît personalităţile epocii mpderne, şi că nu lasă ca seriozitatea firii lor şi respectul de sine să ajungă la excesele pe care epocile mai tirzii le-au socotit drept frumoase. îi aveam cu mine, aproape în toate drumeţiile, pe Homer, pe Eschil, pe Sofocle, pe Tucidide. Ca să-i înţeleg, îmi procurasem toate lucrările lingvistice eline care îmi fuseseră recomandate şi învăţam din ele. Procedeul cel mai avantajos pentru înţelegere era însă lectura însăşi. Dintre autorii antici îmi plăcea să-i pun pe istoriografi printre poeţi, deoarece îmi păreau acolo mai la locul lor **decît** autorii moderni.

Pe nepusă masă, m-am apucat şi de peisaje. Munții se înălțau în fața mea, ca farmecul şi masivitatea lor, aşa cura nu-i văzusem niciodată pînă atunci. în cercetările mele, munții fuseseră întotdeauna crîmpeie. Acum erau tablouri, după cum mai înainte fuseseră simple obiecte, în tablouri te puteai cufunda, pentru că aveau adîncime, iar obiectele puteau fi privite întotdeauna desfăşurat. Aşa cum altădată desenasem, în scopuri ştiințifice, obiecte ale naturii, aşa cum ajunsesem, în acele desene, la folosirea culorilor, aşa cum, abia de curînd, desenasem şi pictasem mobilier : aşa am încercat acum să desenez pe hîrtie sau pe pînză şi să pictez cu culori de ulei întreaga panoramă, în care erau cuprinse toate cîte se aflau în planuri succesive, şi pluteau în văzduh, şi se profilau pe cer. Mi-am dat seama numaidecît că era cu mult mai greu decît fuseseră strădaniile mele dinainte, deoarece aici trebuia să sesizez ceva spațial, care nu se înfățişa în dimensiuni date şi în culorile naturale, ci ca sufletul unui înteeg, în timp ce înainte avusesem de transpus într-un bloc de desen un obiect cu relații liniare cunoscute şi cu o culoare caracteristică. Primele încercări au dat pe de-a-ntregul greş. Dar asta nu m-a descurajat, ci mai degrabă m-a îmboldit şi mai vîrtos. Am reluat încercările, iar şi iar. în cele din urmă n-am mai distrus picturile, ca mai înainte, ci le-am păstrat, ca să le pot compara. Compararea mi-a arătat, încetai cu încetul, că încercările se îmbunătățeau şi că desenul devenea mai spontan şi mai firesc. Era o nemaipomenită desfătare a inimii să pot sesiza inefabilul care sălăşluia în lucrurile din fața mea, şi cu cît năzuiam mai mult înspre acea posibilitate de a-1 sesiza, cu atît mai frumos devenea şi inefabilul din fața mea.

Am rămas în munți atîta cît a fost cu putință, şi cît frigul în creştere nu mi-a interzis cu desăvârşire o şedere în aer liber.

Către sfîrşitul toamnei am pornit încă o dată spre amfitrionul meu, în casa cu trandafiri. Era pe vremea cînd la munte zăceau straturi groase de omăt pe culmi, iar podişul îşi lepădase orice podoabă. Grădina prietenului meu era golaşă, stupina era înfofolită în paie, pe crengile desfrunzite țipa doar vreun pițigoi răzlețit sau vreo pasăre de iarnă, iar deasupra lor treceau spre miazăzi, pe cerul cenuşiu, triunghiurile sure ale gîştelor. Stăteam, în serile lungi, lîngă focul din cămin, lucram peste zi la înveli rea şi pregătirea pentru iernat a obiectelor care aveau nevoie de aceste măsuri, sau făceam în unele după-amieze dte o plimbare, cînd ceața nestatornică cutreiera colinele şi văile şi câmpiile.

I-am arătat amfitrionului meu încercările mele de a picta peisaje, deoarece aş fi socotit oarecum drept prefăcătorie să nu-i âmpărtăşesc nimic din schimbarea care se petrecuse în mine. M-

am sfiit mult să-i înfăţişez încercările, dar i le-am înfăţişat totuşi, şi anume într-o clipă cînd a fost de faţă şi Eustaţiu. Drept introducere, am povestit cum am ajuns încetul cu încetul să fac aceste lucruri.

— Li se întâmplă la fel tuturor celor care umblă des prin munţi şi care au imaginaţie şi o oarecare iscusinţă în murii, — a spus amfitrionul meu. — Nu trebuie să-ţi ceri scuze pentru asta ; era de aşteptat să nu te mărgineşti la colecţionarea de pietre şi de pietrificări; aşa e în firea lucrurilor, şi aşa e bine.

Schiţele au fost cercetate mai temeinic şi mai în amănunţime decît ar fi meritat După ce atît amfitrionul meu cit şi Eustaţiu au privit de cîteva ori fiecare coală, mi-au vorbit despre ele. Părerea lor a fost că lucrările mele de naturalist fuseseră cu mult mai reuşite decît cele artistice. Mi-au spus că pietrele care se află în prim-planuri, plantele care cresc în jurul lor, o bucată de lemn putred, care zace acolo, sfărîmăturile de stînci-din primul plan, chiar şi apele care se viră nemijlocit în ochii privitorului, le-am exprimat cu fidelitate şi cu semnalmentele lor caracteristice, dar că depărtările, marile suprafeţe de umbră şi lumină de pe întregi masive muntoase, precum şi adîncimea
şi imensitatea bolţii cereşti n-am reuşit să le redau. Mi s-a arătat nu numai că fusesem prea precis la culori, că am pictat lucrurile depărtate numai după ceea ce-mi spusese conştiinţa, nu ochiul, dar şi că am desenat cu mult prea mari şi fundalurile, că ele le-au apărut mari ochilor mei şi că am vrut să indic asta prin accentuarea contururilor. Dar că prin amîndouă procedeele, adică prin claritatea picturii şi prin mărirea depărtărilor, le-am apropiat pe acestea din urmă şi le-am ştirbit măreţia pe care o au în realitate. Eustaţiu m-a sfătuit să acopăr o placă de sticlă cu balsam de Canada, care o face un pic mai aspră, încît culorile să adere fără ca ea să-şi piardă transparenţa, şi să desenez prin această placă de sticlă, cu ajutorul unui penel, depărtările, împreună cu obiectele mai apropiate învecinate, şi am să văd cît de mărunţi apar pînă şi cei mai mari şi mai întinşi munţi, şi cît de mari devin lucrurile mărunte, aflate în imediata apropiere. Dar acest procedeu el îl recomandă numai ca să se ajungă la cunoaşterea raporturilor de mărime şi ca să se dobîndească o scară de proporţie, iar nu ca să se facă în acest chip reproduceri artistice ale unor peisaje; deoarece printr-un asemenea procedeu s-ar pierde libertatea şi spontaneitatea, care sînt esenţa şi inima artei. Ochiul trebuie doar să facă exerciţii şi să înveţe ; sufletul trebuie să creeze, iar ochiul să-l slujească. în ceea ce priveşte colorarea depărtărilor, m-a sfătuit ca, acolo unde aş avea îndoieli, dacă văd sau doar ştiu un anumit detaliu, mai degrabă să nu-1 indic şi în general să fiu, în colorit, mai degrabă mai neprecis decît mai precis, pentru că astfel obiectele cîştigă în măreţie. Datorită impreciziei, ele devin mai depărtate, cea ce este

de ajuns ca să devină mari. Trăgînd linii cu creionul pe o hîrtie mică sau pe o pînză mică, nu poți face nimic mare. Printr-o redare mai clară, corpurile se apropie şi se micşorează. în general, dacă eşti nevoit să săvîrşeşti o greşeală împotriva preciziei, — şi nici un om nu poate reda lucrurile, şi mai cu seamă peisajele, absolut întocmai ca în realitate, — atunci este de preferat ca obiectele sâ fie redate în linii mari, şi nu fărîmițate în prea multe detalii. Acest mod de redare este mai artistic şi mai eficient.

Am înțeles foarte bine ceea ce mi-au spus şi mi-am dat şi seama de unde provin greşelile despre care mi-âu vorbit. Pînă acum desenasem toate obiectele gîndindu-mă numai la ştiința mea, unde principalul erau detaliile. Acestea se cereau neapărat exprimate în desen, şi în modul cel mai precis tocmai cele prin care obiectele se deosebesc de altele, înrudite cu ele. Chiar şi atunci cînd desenasem, chipuri, avusesem nemijlocit înaintea ochilor contururile lor, materialitatea lor, jocul lor de lumină şi de umbră. De aceea, ochiul meu era deprins să vadă, chiar şi la obiectele situate departe, detaliile reale, oricît de nelămurit se zăreau, şi în schimb să iau mai puțin în seamă ceea ce le confereau aerul, lumina şi aburul, ba. mai mult, să fac mai degrabă abstracție de toate astea, ca de nişte piedici ale observației, decît să-mi fac din ele obiectul atenției. Prin critica făcută de prietenii mei mi s-a deschis brusc mintea şi mi-am dat seama că va trebui să învăț să privesc şi să pătrund ceea ce pînă acum mi se păruse dintotdea- una ca neesențial Datorită aerului, luminii, aburului, norilor. datorită altor corpuri, situate aproape, obiectele do- bîndesc o altă înfățişare, şi pe aceasta trebuia s^o scrutez in adîncime, şi să caut ca factorii determinanți să fie obiecte ale ştiinței mele, la fel cum îmi fuseseră mai înainte amănuntele care îmi săriseră din prima clipă în ochi. In felul acesta aş putea ajunge să izbutesc a înfățişa corpuri care plutesc într-un mediu şi într-un anturaj aii altor corpuri. Le-am spus asta prietenilor mei, şi mi-au aprobat hotărîrea. Atunci cînd ceața sau în general anotimpul mo- horît au îngăduit o privire în zare, ceea oe fusese spus cu cuvirte a fost analizat şi prin exemple din realitate, şi am vorbit despre felul cum se înfățişau munții depărtați, sau unele părți ale lor, sau terenurile mai apropiate, desprinse din lanțul principal. Este de necrezut cît de multe am învățat în acea scurtă şedere a mea din toamnă în casa cu trandafiri.

Am vorbit cu amfitrionul meu şi despre poeții p_e care îi citeam şi i-am povestit ce impresie puternică îmi fac cuvintele lor. Cu un anumit prilej ne-am dus odată în biblioteca lui, el m-a condus în fața dulapurilor în care se aflau operele poeților, şi mi-a arătat ce cărți de acest gen are. Mi-a mai spus că, în timpul şederii mele în casa lui, pot să mă folosesc după pofta inimii de

aceste cărți, că pot să le citesc în cabinetul de lectură sau să le şi iau cu mine în. locuința mea. Se aflau acolo opere în limbi dintre cele mai vechi, din India pînă în Grecia şi în Italia, şi se aflau acolo opere din epocile mai noi şi chiar din cele mai noi. Cele mai numeroase erau fireşte cele ale autorilor de limbă germană.

— Am colecționat aceste cărți, — a spus el, — nu pentru că le-aş pricepe pe toate, deoarece limba unora dintre ele mi-e cu desăvîrşire străină, dar am învățat, în cursul vieții mele, că

poeţii, dacă sînt poeţi în adevăratul înţeles al cuvîntului, trebuie socotiţi printre cei mai mari binefăcători ai omenirii. Ei sînt preoţii frumosului şi, ca atare, — ţinînd seama de necurmatele schimbări ale concepţiilor despre lume, despre om, despre menirea omului, despre destinul omului şi chiar despre lucrurile divine, — transmit ceea oe dăinuie veşnic în noi şi ceea ce aduce pururi fericire. Ei ne dăruiesc toate acestea în veşmintul farmecului, care nu îmbătrâneşte, care ni se înfăţişează în toată simplitatea şi care nu vrea să judece şi să osîndească. Şi deşi toate artele întruchipează, într-o formă aleasă, divinul, ele sînt totuşi legate de materie, menită să mijlocească această întruchipare : muzica, de ton şi sunet; pictura, de linii şi de culoare ; sculptura, de piatră, de metal, de platru ; arhitectura, de mari mase de materiale. Artele trebuie, mai mult sau mai puţin, sâ lupte cu materia ; numai poezia nu mai are aproape nici o materie, materia ei ' este gîndirea, în cel mai larg înţeles al său, iar cuvîntul nu este materie, ci este doar purtătorul gîndirii, aşa cum de pildă aerul duce sunetul spre urechea noastră. De aceea, poezia este cea mai pură şi mai elevată dintre arte. Şi în-trucît socot că este aşa cum spun, am'adunat aici autorii pe care glasul vremurilor i-a desemnat drept mari în arta poeziei. Am pus alături de ei poeţi în limbi străine, pe care nu le înţeleg, numai pentru că ştiam că istoria poporului lor îi consideră eminenţi, şi după ce un specialist mi-a confirmat că-1 am în volumul respectiv pe poetul dorit. Se prea poate să zacă aici neînţeleşi, după cum se prea poate să intre în această sală vreun cititor care îi înţelege şi îi citeşte pe Unii din ei. Am pus aici şi cărţi care îmi plac, chiar dacă judecata vremii sună altfel sau mai aşteaptă abia să fie formulată. In aceste cărţi am găsit.

multă fericire, şi la bătrîneţe aproape mai multă chiar de- cit în tinereţe. Cu toate că tineretul soarbe năvalnic şi eu înflăcărare cuvintele rostite de o gură de aur, cu toate că le poartă în piept cu un fel de exaltare şi cu dor, el simte- totuşi, aproape întotdeauna, mai degrabă căldura propriilor simţăminte, decît să

27a

1
8

poată primi înțelepciunea şi măreția străină într-o inimă cumpănită, oontemplativă, chibzuită. Dumneata însuți eşti tînăr şi s-ar putea ea profunzimea şi comunicativitatea poeziei să-ți dea aripi şi să-ți deschidă inima pentru orice măreție' viitoare, aşa cum procedează întotdeauna, cu tineretul pdezia pură ; dar odată şi odată ai să-ți dai seama singur cu cît mai blînd şi mai limpede luminează soarele crepuscular al bătrîneții măreția unei minți străine, decît soarele matinal învăpăiat al tinereții, care colorează totul cu strălucirea sa, după cum este fapt neîndoios că dragostea credincioasă, profundă şi adevărată a soției în vîrstă ferіceşte mai intens şi mai trainic decît patima dogoritoare a miresei tinere, frumoase şi strălucitoare. Tineretul vede în poezie propria sa nemărginire şi nesfîrşire viitoare, care ascunde defectele şi înlocuieşte pierderile. El pune în opera de artă, poetizînd, ceea ce trăieşte în propria sa inimă. De aici provine iluzia că opere de valori foarte diferite pot înflăcăra tineretul în acelaşi fel şi că unele produse de prima mărime, dacă nu sînt o oglindire a năzuințelor tinereții, nu pot fi înțelese. La bătrînețe, chiar şi acele imbolduri scînteietoare ale tinereții, rămase cu mult în urmă, — cum ar fi dorul dragostei dintîi, cu toată întunecarea şi nemărginirea ei, sau beatitudinea dulce şi îmbătătoare a dragostei împărtăşite, sau visurile unor fapte viitoare şi ale unor măreții viitoare, sau întrezărirea uqei vieți nesfîrşite în perspectivă, sau cea dintîi bîjbîială într-o artă oarecare, — prinse de moşneag în blînda oglindă a amintirii sale, îi dau acestuia mai multă fericire decît tânărului care, în viitoarea vieții, nu le bagă în seamă, iar de o geană sură s-ar putea să atîme o lacrimă mai binefăcătoare şi uneori chiar mai dureroasă decît scânteia învăpăiată, care, produsă de un simțămînt puternic, scapără o clipă în ochii tînărului şi nu lasă nici o urmă. Acum nu mai citesc dedt arareori din scoarță în scoarță operele marilor autori, dar le răsfoiesc necontenit şi le voi răsfoi pînă la capătul vieții mele. Pe cele ale

autorilor mai mărunți le mai parcurg uneori în întregime, deoarece in pasaje izolate nu sint prea interesante. Cugetările titanilor literaturii sînt o mare desfătare şi înviorare spirituală ; ele mă vor însoți cîte zile mi-au mai rămas de trăit, şi presimt că la poarta neagră a veşniciei îmi voi atirna cununi, împletite parcă din propriii mei trandafiri.

De aceea nici nu îngădui ca vreo carte să fie scoasă din casă, pentru că nu ştiu dacâ n-am să am eu însumi nevoie de ea foarte curînd. în casă stau toate la dispoziția oricui doreşte să le folosească. Numai pentru Gustav se face o selecție, pentru că este încă prea tînăr şi nu poate să cumpănească singur lucrurile. Ce-i drept, n-ar găsi aici nimic întru lotul prost, dar nici n-ar înțelege tot ce e bun, aşa că şi-ar irosi timpul citind ce nu trebuie, sau ar putea să înțeleagă greşit unele lucruri, şi atunci rezultatul ar fi negativ. Lucrul prost, care se pretinde poezie, este foarte primejdios pentru tineret. în ştiință se dă cu mult mai lesne in vileag. în matematică rezidă în prezentare, în-trucît nu prea pot exista asemenea lucrări, în care pînă şi materia să fie greşită ; in ştiințele naturii rezidă atît în prezentare, cît şi în materie, în aceasta din urmă expri- mîndu-se în forma unor afirmații îndrăznețe ; numai în aşa-numita filosofie poate fi mai ascuns, la fel ca în poezie, pentru că unele filosofii sînt alcătuite ca poezie şi îşi exercită înrîurirea ca atare ; dar în operele de poezie pro- priu-zisă, lucrul prost se ascunde de sufletul înmugurit al tînăru'.ui, acesta îşi aşterne asupră-i florile şi poftele proprii, şi absoarbe otrava. O minte limpede, care încă din copilărie s-a deprins cu claritatea, şi o inimă bună, neprihănită, sînt metereze în fața calității proaste şi a imoralității operelor poetice, deoarece mintea limpede respinge emfaza găunoasă, iar inima neprihănita refuză imoralitatea. Amîndouă, însă, operează numai împotriva lucrului cu certitudine prost. Acolo unde este învăluit în farmec şi amestecat cu ceva pur, este mai suspect ca oriunde, şi acolo trebuie să vină Ln ajutor sfătuitorii şi prietenii din familie, în parte spre a face lumină şi în parte spre a opri din capul locului apropierea răului. împotriva calității proaste a prezentării sau împotriva plictisului nu este nevoie de alt leac decît ele însele. Dumneata eşti încă tînăr, ce-i drept, dar n-nai început să citeşti poeți atît de tînăr ca **cei mai mulţi dintre tinerii noştri, şi ai învăţat atîta ştiinţă, încît socot că ţi se pot da în mînă toţi poeţii, fără teama vreunei primejdii, chiar şi cei foarte îndoielnici în meseria lor. Mintea dumitale va şti de bună seamă să aleagă grîul de neghină şi se va lămuri şi mai temeinic tocmai prin această selecţie. Deoarece am vorbit despre ştiinţa înţelepciunii, — pe care, pe meleagurile noastre germane, o mai numim, ca „dragoste de înţelepciune[11], cu cuvîntul grecesc „filosofie“, — trebuie să-ţi spun ceea ce ai observat pesemne şi din alte spuse ale mele, că nu prea mă dau în vint după ea, cînd apare in veşmîntul ei propriu şi caracteristic. Am parcurs cu bunăvoinţă opere filosofice vechi şi noi, dar m-am**

îndeletnicit prea mult cu natura, ca să pun mare preţ pe nişte simple speculaţii, ba chiar mi-e şi lehamite de ele. Poate mai discutăm altă dată despre asta. Dacă am învăţat vreodată un dram de înţelepciune, nu l-am învăţat din cărţile de filosofie propriu-zise, şi cel mai puţin din cele noi, — acum nu le mai citesc defel, — ci l-am luat din scrierile poeţilor, sau din istorie, care mi se pare, la urma urmei, cel mai concret poem.

Cînd l-am auzit pe amfitrionul meu că vorbeşte astfel, mi-am adus aminte că-1 văzusem într-adevăr citind mult. Stătuse adesea pe o laviță cu o carte, la umbra unui copac, sau, într-un anotimp mai aspru, într-un loc însorit; adesea se plimbase cu una în mină, şi foarte des rămăsese în cabinetul de lectură, şi-şi adusese cărți şi în camera de lucru. Cu prilejul ultimei noastre călătorii la Sternenhof, luase cu dinsul cărți, şi cred că am auzit de la Gustav că, la orice drum, ia cu el cărți în bagaj.

în timpul şederii mele actuale în casa cu trandafiri m-am dus foarte des la bibliotecă, şi aşa cum stătusem altădată în fața dulapurilor cu lucrări din domeniul ştiințelor naturii, şi aşa cum luasem atunci cîte o carte cu mine în camera de lectură, aşa am stat acum în fața dulapurilor 'cu opere ale poeților, am privit pe rînd multe dintre acele cărți, am luat cîte una în cabinetul de lectură sau, cu încuviințarea amfitrionului meu. în camera mea, şi mi-am însemnat titlul cîte uneia în carnetul meu, pentru a mi-o cumpăra cînd voi ajunge acasă.

.Către sfîrşitul şederii mele, cînd am mai avut cîteva zile însorite, am desenat şi am pictat şi unele porțiuni ale frumoaselor pardoseli din casa cu trandafiri. Am făcut asta ca să-i pot duce tatei cîteva reproduceri după lucrurile văzute de mine.

Cînd s-a apropiat sorocul plecării mele, amfitrionul meu mi^a comunicat că ar mai avea ceva de vorbit cu mine, şi mi-a spus :

— Întrucît însăşi firea dumitale te-a smuls, în bună parte, din cercul pe care ți l-ai trasat în jur, şi întrucît la preocupările dumitale anterioare ai mai adăugat pătrunderea poeziei, după cum chiar şi pictura de peisaje a fost ca o tranziție în sfera artei, un pas în afara cercului dumitale, dă-mi voie ca, în chip de prieten, care îți vrea binele, să-ți spun cîteva cuvinte. N-ar strica să-ți aşezi personalitatea pe o temelie mai largă. Atunci cînd forțele vitale sînt active concomitent în toate direcțiile sau în multe direcții, omul, tocmai fiindcă toate forțele sînt active, este mai mulțumit şi mai împlinit decît dacă o singură forță ţinteşte

într-o singură direcţie. Personalitatea este atunci mai lesne maturizată şi consolidată în întregul ei. Năzuinţa îndreptată într-o singură direcţie îi aplică minţii o legătură pe ochi, împiedicînd-o să vadă ceea ce se află în apropiere şi ducînd-o la nesăbuinţă. Mai tîrziu, cînd temelia e pusă, omul trebuie să se îndrepte din nou spre ţelul unic, dacă vrea să producă ceva de seamă. Atunci nu va mai cădea în unilateralitate. în tinereţe trebuie să te îndeletniceşti cu de toate, ca să fii bun, ca bărbat, abia atunci, pentru o singură îndeletnicire. Nu susţin că ar trebui să pătrundem pînă la esenţă în toate direcţiile, ca de pildă în toate ştiinţele, aşa cum ai început cîndva şi dumneata, căci ar fi o treabă copleşitoare sau chiar ucigătoare, fără să fie măcar posibilă, ci că ar trebui să cercetăm viaţa, aşa cum ne înconjoară ea peste tot, şi să lăsăm ca fenomenele ei să-şi exercite înrîurirea asupra noastră, ca să-şi întipărească urmele, pe nesimţite şi inconştient, fără a le subjuga ştiinţei. în aceasta, socotesc eu, constă cultivarea firească a minţii, spre deosebire de cultivarea ei conştientă. încetul cu încetul, mintea se adaptează la evenimentele vieţii. Am impresia că ai îmbrăţişat prea de tînăr o singură ramură, întrerupe-o pentru un timp. Ai s-o reiei apoi mai degajat şi mai temeinic. îndreaptă-ţi atenţia şi spre fenomenele

neînsemnate ale vieții, ba chiar şi spre cele serbede. Pleacă la oraş, caută să pătrunzi ceea ce se petrece acolo, întoarce-te după aceea la noi, la țară, stai odată o bucată de vreme fără treabă la noi, adică fă ce te îndeamnă clipa şi inima. Ne-am bucura împreună de această casă şi de această grădină, ne-am duce în vizită la megieşul Ingheim, am pleca şi la ceilalți vecini mai depărtați şi am lăsa să se scurgă întîmplările pe lîngă noi aşa cum vor ele să se scurgă.

I-am mulţumit pentru observaţii şi i-am spus că şi eu însumi simt ceva asemănător, că mai sînt cam neajutorat în faţa vieţii, că părinţii mei şi prietenii care îmi vor binele trebuie să fie îngăduitori faţă de mine, şi că sînt recunoscător pentru orice sfat. Şi că sînt îndeosebi încîntat de invitaţia de a sta mai mult timp în casa lui şi că-i voi da foarte bucuros urmare.

Cînd a sosit sorocul plecării mele, mi-am împachetat desenele şi tot ce aveam în casa cu trandafiri, mi-am luat un cordial rămas-bun de la bătrîn, de la Gustav, de la Eustaţiu, de la Roland, care venise şi el, le-am urat rămas- bun tuturor locuitorilor casei, ai grădinii şi ai fermei, şi am plecat înapoi, în capitală, la ai mei.

Cel dinţii lucru pe care l-am văzut acolo, după cea mai călduroasă şi mai sinceră urare de bun-venit, a fost că tata pusese, vara trecută, să se modifice căsuța de sticlă şi de lemn în care erau atimate armele vechi, în jurul căreia se cățăra iedera şi care de fapt alcătuia rezalitul cel mai proeminent al casei, ca un foişor al aripii ei din dreapta, dinspre grădină. O mărise simțitor, dar atît scheletul, cît şi cercevelele, le lăsase în forma lor dinainte, numai că le înlocuise cu altele noi şi le înzestrase cu frumoase decorații şi cioplituri. Streaşina fusese confecționată în stil[f] medieval, frumos cioplită şi decorată. Iedera se cățăra şi acum pe leațuri şi se uita pe alocuri înăuntru prin geamuri. Ferestrele nu se mai deschideau în afară şi înăuntru, ca înainte, ci erau glisante. Cea mai mare modificare era însă aceea că tata pusese să se înalțe doi stîlpi, în timp ce înainte cei doi pereți exteriori fuseseră de sticlă. Aceşti doi stîlpi aveau întocmai dimensiunile trebuitoare pentru ca cele două lambriuri pe care i le adusesem toamna trecută să se potrivească pe ei. Dar lambriurile nu erau încă montate pe stâlpi, deoarece zidăria mai trebuia abia să se usuce, pentru ca lemnul să nu sufere vreo stricăciune. Tata nu-mi împărtăşise decît planul general şi măsurile luate pentru executarea lui. Aşa cum, pe de o parte, mă bucura faptul că tata prețuia atît de mult acea sculptură în lemn, încît, anume cu scopul de a o putea aplica, pusese să se modifice căsuța, tot astfel mă durea, pe de altă parte, că nu fusesem în stare să descopăr părțile lipsă ale lambriu- rilor. I-am adus tatei la cunoştință strădaniile mele, precum şi mîhnirea pe care mi-o pricinuise insuccesul. El şi mama m-au consolat şi mi-au spus că, şi în forma existentă, totul se prezintă minunat de frumos, că nu trebuie să rîvnim cu încăpățînare ceea ce a dispărut şi nu mai poate fi dobîndit, ci că trebuie să ne bucurăm de ceea ce o soartă prielnică ne-a mai păstrat. Căsuța, a mai spus ea. va fi o amintire şi, cînd va fi gata, ori de cîte ori ne vom afla în ea, ne va apărea în fața ochilor epoca în care a fost lucrată sculptura în lemn, şi aceea în care un fiu iubitor a adus-o din munți ca să-i facă plăcere tatălui său.

Am fost nevoit să mă liniştesc, deşi nu prea bucuros. Mi s-a părut acum că ar fi nespus de frumos dacă lambriurile s-ar întinde de jur împrejur, în interiorul căsuței, şi dacă deasupra lor. într-o parte, ar străluci pilaştrii, iar în cealaltă parte ferestrele.

După cîteva zile, în care au fost purtate primele convorbiri, aşa cum se întîmplă întotdeauna cînd un membru al familiei se întoarce dintr-o călătorie, chiar dacă acea călătorie se repetă an de an, şi întrucît între timp îmi sosiseră şi geamantanele şi lăzile, i-am arătat tatei reproducerile pe care le făcusem după mobilele şi pardoselile din casa cu trandafiri şi de la Sternenhof. Eram foarte curios oe impresie aveau să-i facă. Aşteptasem o duminică în care avea timp şi în care îşi petrecea bucuros, după masa de prînz, o bună bucată de vreme, în mijlocul familiei. Am întins colile pe o masă în faţa lui. La vederea lor, mi s-a părut, — pot să spun, — că e uluit. A privit cu lu- are-aminte planşele, a luat-o pe fiecare de cîteva ori în mînă, şi'n-a scos, timp îndelungat, nici un cuvînt. Intr-un tîrziu, impresiile i s-au preschimbat într-o bucurie nedeghizată. A spus că nici nu-mi dau seama ce am făcut, că nici nu-mi dau seama ce valoare au aceste lucruri, că în

trecut nu pusesem cîtuşi de puţin în lumină, prin cuvinte, frumuseţea şi armonia acestor obiecte, aşa cum făcusem acum prin. desen şi culoare, chiar dacă amîndouă au încă lipsuri. In prima clipă, tata a crezut că mobilele pe care le reprodusesem la Sternenhof sînt cu adevărat vechi, dar după ce i-am atras atenţia că sînt noi, a spus că cel care a întocmit schiţele lor trebuie să fie un om extraordinar, că trebuie să fie nu numai foarte familiarizat cu stilul şi cu alcătuirea mobilelor, ci că trebuie să aibă şi un neobişnuit simţ estetic, ca să aleagă din mulţimea de forme lăsate moştenire, ceea ce alesese. A mai spus că gruparea mobilelor este atît de omogenă, de parcă ar fi fost confecţionate toate într-un singur scop şi într-o singură epocă. Şi că pînă şi mobilele cu adevărat vechi din casa cu trandafiri sînt de o frumuseţe cum n-a mai văzut niciodată, cu toate că-i erau cunoscute cele mai eminente şi mai vestite colecţii din oraş şi din cîteva castele ; şi că cele două piese atît de deosebite, ca garderobul cel mare şi biroul-scrin cu delfini, cu greu s-ar mai putea găsi aiurea, şi ar fi vrednice să se afle într-o încăpere imperială.

Pentru a-1 caracteriza mai sugestiv pe bărbatul care întocmise schiţele pentru Sternenhof, i-am povestit tatei că am văzut în casa cu trandafiri multe desene arhitecturale şi de alte genuri, înfăţişînd obiecte cu mult mai de seamă, acele desene fiind şi executate cu o măiestrie incomparabil mai mare decît cea la care aş fi fost în stare să ajung eu în reproducerile mele. Şi că acele desene fuseseră pentru el ante-proiecte, ca să poată întocmi apoi proiectele propriu-zise.

Am avut impresia că tata nu ia în seamă cuvintele mele, căci punea cîte o planşă deoparte, lua o alta ia mină şi o privea.

— Pe cît pot eu judeca după aceste reproduceri, — a spus el, — obiectele vechi pe care le-ai înfăţişat aici sînt nu numai excelente în sine, dar foarte probabil, după cum reiese din desene şi din colorit, sînt şi restaurate foarte judicios. Faţă de ele, colecţia mea este un fleac, şi după aceste planşe îmi dau seama cum trebuie abordată problema, atunci cînd ai răgazul, cunoştinţele şi mijloacele necesare.

Mi-a părut grozav de bine că-mi trecuse prin minte să reproduc pentru tata aceste lucruri, ca să-şi poată face o idee despre ele, şi m-am bucurat că-1 interesează şi eâ e atît de încîntat.

— Două sînt iăile de armat, — s fost de părere mama, — şi anume : poţi să pui să ţi se confecţioneze, după aceste picturi, obiectele înfăţişate, ca să-ţi fie c desfătare permanentă, sau poţi să faci o călătorie la Asperhof şi la Sternenhof şi să le vezi în realitate, ca să te bucuri cît timp le priveşti şi apoi să te încînte în amintire după ce pleci de^aoolo.

Tata a răspuns :

— Să pun să se copieze mobilele desenate aici ar fi o nesăbuinţă, pentru că, în primul rînd, ar fi nevoie de încuviinţarea proprietarului, şi în al doilea rînd, chiar dacă s-ar obţine încuviinţarea, copiile n-ar avea în ochii mei aceeaşi valoare ca originalele. Ar mai fi o soluţie : să se proiecteze după aceste desene, cu încuviinţarea proprietarului, compoziţii noi, şi să fie apoi executate Dar asta presupune o îndemînare cu totul deosebită, de care nu numai că nu mă socotesc în stare, dar pe care nu pot trage nădejde s-o găsesc nici la meseriaşii de specialitate cunoscuţi de mine în oraşul nostru. Şi pînă la urmă obiectele astfel confecţionate n-ar fi decît tot nişte simple cva-sicopii. Confecţionarea, aşadar, nu merge In ce priveşte cea de-a doua cale a ta, mamă. J voi folosi cu siguranţă, încă de cînd am auzit povestindu-se despre aceste lucruri mi-am pus în gînd să mă duc să le văd ; acum. însă, după ce am privit reproducerile, sînt convins nu numai că voi face cu atât mai neîndoios călătoria, ci şi că o voi face mult mai curînd decît credeam.

—Ar fi minunat, — am strigat toţi, aproape Intr-un glas.

Mama a spus :

— Ar fi bine să fixezi deîndată ziua plecării şi să te înţelegi numaidecît cu feciorul tău, ca să te ducă la bătrînul din casa cu trandafiri, bătrînul urmînd să te călăuzească şi la Sternenhof.

— Nu mă mai strîngeţi cu uşa, — a răspuns el. — Am spus că mă duc ; ajunge. După cum ştiţi, un bărbat care depinde de afacerile sale şi care n-are cum să ghicească

ce împrejurări neprevăzute îi vor cere timp şi trudă, nu-şi **poate lila** angajamente ferme.

Mama îl cunoştea prea bine ca să nu mai stăruie : el ar fi rămas tot la vorba lui. S-a mulțumit cu ceea ce auzise.

Atît ea, cît şi soră-mea, mi-au mulţumit că-i adusesem tatei tablourile care îi făcuseră atâta plăcere.

— Pardoselile trebuie să fie şi ele splendide, — a exclamat el.

— Sînt mult mai frumoase decît se poate vedea din pictară asta aproximativă, — am răspuns eu. — Penelul meu nu poate încă exprima strălucirea, gingăşia şi finețea mătăsoasă a fibrelor lemnului, însuşiri atît de prețuite acolo, încîț pe acele pardoseli nu e voie de călcat decît în papuci de pîslă.

— îmi închipui, — a răspuns el, — îmi închipui.

După aceea am fost nevoit să-i numesc toate esențele

indicate pe planşe prin culori şi din care erau alcătuite obiectele înfăţişate. Dealtfel, pe cele mai multe le-a recunoscut, ceea ce m-a bucurat, deoarece era o dovadă că redasem cu fidelitate culorile. Dintre cele pe care nu le-a recunoscut m-am priceput să le numesc absolut corect aproape pe toate.

S-a minunat iar şi iar, şi a căutat să-şi închipuie aievea obiectele.

Mama şi soră-mea m-au întrebat dacâ munca aceasta mi-a răpit mult timp şi dacă nu m-a surmenat.

Am răspuns că, de dragul scopului urmărit, am fost foarte silitor, că la început a mers mai greu şi că încetul cu încetul m-am deprins, încît pe urmă am înaintat mult mai repede decît mă aşteptam. Iar în ceea ce priveşte surmenajul, l-am resimțit, bineînțeles, la început, dar după ce lucrurile au prins să se limpezească, după ce am luat avînt, după ce am mai înregistrat iă-colo cîte o reuşită, şi mai cu seamă după ce, prin precizia redării unor esențe, culoarea a început parcă să-mi vină de la sine în pensulă, s-a instalat curînd spontaneitatea şi, cu timpul, s-a adăugat şi plăcerea.

După aceste cuvinte, tata mi-a semnalat şi cîteva greşeli, pe care le săvârşisem în lucrările mele, şi mi-a explicat cum aş putea să le evit, dacă ar fi să mai pictez altă dată asemenea lucruri. Întrucît avea tablouri şi întrucît se îndeletnicise ani în şir cu ele, i se formase desigur simțul critic în

materie de pictură, şi am recunoscut că tot ce spusese fusese absolut just, dar totodată m-am socotit şi în stare să-mi îndrept greşelile în viitor.

După greşeli, tata a trecut la însuşirile pozitive ale lucrărilor mele şi a spus că, judecind după desenele unor capete, pe care

le făcusem cu cîtva timp în urmă, nu s-ar fi aşteptat să pot executa în culori de ulei ceva atît de reuşit.

Acea după-amiază de duminică ia fost foarte agreabilă.

Vorbele bune pe care mi le-a spus soră-mea, îndeosebi în acea după-amiază, au însemnat pentru mine o răsplată mai frumoasă decît dacă un cunoscător ar fi spus că planşele mele sînt excelente, şi lauda mamei, că mă girodisem la tata şi la casa părintească şi că, din dragoste pentru ai mei, ca să le fac plăcere. îndeplinisem o muncă anevoioasă, a stîrnit în mine simţămintele cele mai duioase, iar atunci cînd şi tata, cu cîteva cuvinte alese, mi-a mulţumit şi mi-a spus că n-are să uite această gingăşie sufletească, nu mi-am putut stăpîni lacrimile decît cu un mare efort.

I-am dăruit toate planşele în deplină proprietate, iar el le-a inclus în colecţia sa de curiozităţi.

A doua zi am despachetat ţiterele, le-am aşezat pe amîndouă în faţa soră-mi şi am pus-o să aleagă dacă doreşte s-o primească în dar pe a mea sau pe cea nou cumpărată. Ea a ales-o pe cea

nouă, care i-a făcut foarte mare plăcere. I-am arătat şi bucăţile pe care mi le însemnasem după cum le cîritase dascălul meu de la munte, şi i le-am lăsat în camera ei, ca sâ poată pune pe cineva să i le copieze, şi ca să înceapă, cu ajutorul lor, să exerseze. I-am făgăduit să-i fiu la iarnă dascăl în această artă.

După cîtva timp am scos la iveală picturile mele cu peisaje alpine. Pînă atunci nu avusesem curajul să le arăt, dar pînă la urmă am simțit mustrări de cuget prea amare, că păstrez secrete față de ai mei. Alesesem tot o după- amiază de duminică. M-am uitat uimit în ochii tatei cînd. după ce a privit planşele, a spv.s acelaşi lucru pe care îl spuseseră amfitrionul meu în casa cu trandafiri şi apoi

Eustațiu. Critica acestor doi nu mă mirase, deoarece îi socoteam cunoscători şi deoarece erau munteni. Tata, insă. cu toate că avea tablouri, era neguțător şi nu zăbovise niciodată mai multă vreme la munte ; asta a făcut să-mi sporească şi mai mult respectul ce i-1 purtam. Mi-a semnalat locurile în care ştirbisem adevărul şi mi-a explicat cum ar fi trebuit să fie pictate. I-am înțeles pe loc explicațiile. Ceea ce a lăudat şi a găsit că e corect mi-a plăcut apoi şi mie însumi de două ori mai mult.

Am fost nevoit să-i arăt Clotildei încă o dată planşele, *şi* numai cu ea singură în camera ei. Mi-a cerut să-i explic aproape totul. Nu fusese niciodată pe munți mai înalți sau pe cei primitivi; voia să vadă cum sînt alcătuite aceste lucruri, care îi stîrniseră grozav curiozitatea. Deşi picturile mele nu erau opere de artă, aşa cum mi-am dat acum din ce în ce mai bine seama, ele aveau totuşi o calitate, pe care am remarcat-o abia mai tîrziu, şi anume că nu urmărisem, ca un artist, fidelitatea absolută, sau un efect armonios, sau să aplic reguli şcolăreşti, ci, fără nici o deprindere preconcepută, mă dăruisem lucrurilor şi căutasem să le înfățişez aşa cum le vedeam. în felul acesta, tablourile cîştigaseră în naturalețea detaliilor tot ceea ce pierduseră ca omogenitate şi catifelare, şi îi dă- ruiaU profanului, ca şi celui care nu văzuse niciodată munții, o imagine mai apropiată decît picturile frumoase şi artistice, afară numai dacă acestea nu se numărau printre cele mai desăvîrşite, care dezvăluie fireşte, în cea mai mare măsură, şi adevărul. De aceea Clotilda mi-a spus, printr-un fel de presimțire inconştientă, că acum ştie cum arată munții, ceea ce n-ar fi aflat dintr-un mare număr de tablouri bune. Şi-a manifestat şi dorința de a putea vedea cîndva ea însăşi munții înalți, şi a spus că, atunci cînd tata va întreprinde călătoria spre casa cu trandafiri şi spre Sternenhof şi va vizita cu acest prilej şi munții, are să-l roage s-o ia cu el. I-am povestit atunci o mul- | țime de lucruri despre munți, i-am descris splendoarea şi ; măreția lor, i-am adus la cunoştință multe particularități ale lor şi i-am povestit mai amănunțit ca de obicei diferitele mele călătorii prin munți şi tot ce făcusem acolo. Nu mai^ vorbisem niciodată atît de mult cu ea despre munți. După această povestire mi-a cerut s-o învăț să facă

şi ea desene şi tablouri ca cele din faţa ei. A spus că are să-şi facă rost de culori şi de toate celelalte A spus că are să-şi facă rost de culori şi de toate celelalte materiale şi ustensile de trebuinţă. Deoarece oricum desena destul de bine, treaba nu era chiar atît de anevoioasă pe dt păruse la prima vedere. I-am făgăduit ajutorul meu, dacă părinţii vor fi de acord.

După cîtva timp i-am întrebat pe părinţi. In linii mari n-au avut nimic împotrivă, numai că mama a cerut categoric ca aceste lucrări să nu fie decît preocupări secundare, distracţii, nu îndeletniciri principale, deoarece îndatorirea de căpetenie a femeii este casa ei, iar lucrurile acestea, deşi pot foarte bine să ţină de casă, totuşi, dacă sînt practicate unilateral sau chiar cu patimă, mai degrabă submineazä casa, decît ajută să fie clădită. Clotilda este însă destul de coaptă încît să dea toată atenţia viitoarei ei meniri.

Noi am înțeles toate acestea şi am făgăduit să evităm orice exagerare.

Au fost procurate toate cele trebuincioase şi ne-am început munca, după programul aprobat de părinți.

Soră-mea a vrut să învețe de la mine şi spaniola. Eu continuasem acest studiu şi, deoarece i-o luasem înainte, i-am devenit profesor şi la spaniolă, pentru care mama şi-a dat învoirea cu aceeaşi îngrădire ca şi jJentru pictura de peisaje. Am avut aşadar în casa noastră, în acest an, mai multe treburi dedt altădată.

Mi-a părut nespus de bine, în toamna aceea, că nici tata, nici mama, n-au întrebat mai îndeaproape de amfitrionul meu. Fie că, potrivit celor povestite de mine, aveau încredere deplină în el, fie că nu voiau să se amestece prea mult, ca să nu-mi stânjenească libertatea de mişcare.

Cu toate treburile domestice, odată cu apropierea iernii am

început totuşi să duc oarecum o altă viață decît cea pe care o dusesem pînă acum, şi anume una mai variată. Mai înainte nu vizitasem dedt acele cercuri din oraş, în care fuseseră invitați părinții mei sau în care fusesem eu

- atras de prieteni Aceste cercuri erau alcătuite în cea mai mare

parte de oameni dintr-o categorie socială asemănătoare cu cea a tatălui meu. Acum simţeam în mine im-
boldul de a cunoaşte şi moravurile şi uzanţele, ca şi vederile şi părerile, unor oameni aflaţi pe trepte mai înalte ale societăţii. întâmplarea mi-a dat, ici şi colo, prilejul respectiv, şi uneori am căutat şi eu însumi asemenea prilejuri. Se întâmpla să-mi fac relaţii şi uneori să le şi pot cultiva în continuare. Am făcut cunoştinţă cu persoane din înalta nobilime, am observat cum se mişcă şi cum vorbesc unii cu alţii, şi cum se comportă faţă de cei care nu sînt de-o seamă cu ei.

în oraşul nostru locuia o bătrînă prinţesă văduvă, al •cărei soţ, răposat prea devreme, fusese generalisim în ultimele războaie mari. Ea îl însoţise adesea pe cîmpul de luptă şi aflase acolo ce este strategia şi tactica militară, colindase cele mai mari oraşe ale Europei şi făcuse cunoştinţă cu oameni care aveau în mînă pîinea şi cuţitul In întreg cuprinsul continentului, citise ceea ce scriseseră «ei mai eminenţi bărbaţi şi cele mai eminente femei, în opere literare sau critice şi în parte în ştiinţele care îi erau accesibile, şi admirase tot ceea ce creaseră mai de seamă artele. Pe vremuri fusese una din cele mai extraordinare frumuseţi ale cercurilor înalte, şi acum încă foarte anevoie îţi puteai închipui ceva mai fermecător decît trăsăturile calde, inteligente şi prietenoase ale chipului ei. Un bărbat, care se îndeletnicea mult cu tablourile şi cu judecarea lor şi care se afla adeseori în preajma prinţesei, a spus odată că numai Rembrandt ar fi fost în stare să picteze tonurile fine şi nuanţele artistice ale chipului ei. îşi avea acum locuinţa la limita estică a oraşului interior, ca să primească din plin soarele de dimineaţă în camere şi să aibă vedere liberă spre verdele proaspăt al zonei de centură şi spre suburbanele din depărtare. Feciorii ei în floarea vîrstei, aflaţi în înalte funcţii militare,
' o vizitau aici pe bătrîna şi venerabila lor mamă, ori de cîte ori slujba le îngăduia prezenţa în oraş, şi ori de cîte
1 ori găseau, în timpul unei asemenea prezenţe, o clipă de răgaz. Nepoţi frumoşi şi nepoate frumoase intrau şi ieşeau în şi din casa ei, şi mulţi alţi membri ai numeroasei ei familii erau văzuţi în camerele ei. Dar recrearea sau încordarea spirituală, — :um vrem s-o luăm, — rămăsese o ; nevoie pentru ea. Voia nu numai să afle ce se mai produce

astăzi în toate domeniile spiritului, iar dacă vreo operă dobîndea faimă şi făcea vilvâ, să şi bată la poarta ei, ca sâ vadă dacă poate să intre ; dar mai lua adesea în mînă şi cîte o carte a unor autori care îi plăcuseră în tinereţea ei şi care fuseseră vestiţi pe atunci, o parcurgea, şi verifica dacă ar mai face şi azi, în acelaşi fel, numeroasele însemnări şi observaţii înscrise de ea cîndva pe margine cu creiottul roşu, sau dacă ar pune altele în locul lor ; ba chiar aborda şi opere din trecutul cel mai depărtat, pe care azi oamenii doar le citează, nu le mai citesc, afară numai dacă sînt savanţi ; voia să afle ce cuprind, iar dacă îi plăceau le mai recitea din cînd în cînd. Ţinea să fie informată în permanenţă cu privire la situaţia diferitelor state şi popoare. De aceea primea scrisori de la unele rude şi cunoştinţe, iar pe masa ei trebuia să găsească gazetele cele mai importante. Dar deoarece la vîrstă ei, cu toate că vederea nu-i slăbise prea mult, cititul multe ore pe zi i-ar fi putut deveni anevoios, avea o lectoră, care îi citea cu glas tare o parte, şi anume cea mai mare, a materialului. Această lectoră nu era însă o simplă lectoră, ci mai . degrabă o doamnă de companie, care se întreţinea cu prinţesa despre cele citite şi care avea o asemenea cultură, încît era In stare să alimenteze mintea bătrînei, după cum şi ea primea hrană din mintea ei. Potrivit părerii unor bărbaţi, care pot vorbi despre astfel de lucruri, doamna de companie era extraordinar de înzestrată : era în stare să asimileze orice lucru măreţ şi apoi să-l exteriorizeze, după cum şi propriile ei creaţii, spre care se lăsa din cînd în cînd îmboldită, se numărau .printre cele mai remarcabile ale vremii. Stătea în permanenţă în preajma prinţesei, chiar dacă aceasta pleca, vara, la o moşie, situată într-un ţinut depărţat al imperiului şi care era reşedinţa ei îndrăgită, sau cînd făcea o călătorie, sau cînd rămînea cîtva timp intr-un loc pitoresc din munţii noştri.

Atunci cînd se afla în oraş, prinţesa reunea în unele seri în jurul ei un mic cerc, în care fie că se citea cîte ceva cu glas tare, fie că se discuta despre chestiuni ştiinţifice, sau sociale, sau politice, sau artistice. Reuniunile aveau loc regulat în aceeaşi zi a săptămînii, ajunseseră cunoscute în oraş, erau foarte apreciate sau zeflemisite, în funcţie de cel ce le judeca, aveau căutare, şi erau alcătuite uneori
din personalităţi foarte înalte. La aceste reuniuni ml se îngăduise să iau parte. Prinţesa mă întîlnise de citeva ori, odată fusese vorba despre ştiinţa mea, s-a arătat foarte curioasă să afle ce se ştie din istoria formării pămîntului şi pe baza căror da'te i s-au formulat concluziile, şi mă atrăsese în cercul ei. La reuniuni, cînd mă aflam în salonul ei, ascultam cu luare aminte, şi

1
1
1
1

vorbeam puțin, de obicei numai atunci cînd eram întrebat. Prințesa, într-o rochie de mătase neagră sau cenuşie, — culori mai deschise nu purta niciodată. — stătea în fotoliul ei tapisat, cu un taburet sub picioare. Lampa avea înspre ea un abajur verde şi, cînd se făcea lectură, îşi revărsa lumina în «direcția persoanei care citea cu glas tare. Ceilalți stăteau comod în jur. De cele mai multe ori se alcătuia de la sine un fel de cerc. Toți ascultau, cufundați în adîncă tăcere, ceea ce se citea, şi luau parte cu aprindere la discuțiile care urmau lecturii, sau care, atunci cînd nu se făcea lectură, umpleau întreaga seară. Prințesa se pricepea să le imprime un curs plin de însuflețire şi de profunzime. Părea că tot ceea ce bărbații cei mai eminenți vorbeau în prezența ei fusese inspirat de ea şi că cel mai mare talent al ei era să scoată la iveală ceea ce mocnea în alții. In acest timp îşi ținea înfundat în fotoliu, în chipul cel mai atrăgător, trupul extrem de firav şi, cu toate că ajunsese la o vîrstă foarte înaintată, ii mai impresiona încă, prin frumusețea ei captivantă, pe toți cei de față. Uneori, cînd simțea un imbold lăuntric, se scula în picioare, se ținea de fotoliu şi le vorbea musafirilor cu glasul ei limpede, gingaş şi melodios.

în saloanele prinţesei am făcut cunoştinţă cu diferite persoane. **Uneori ne vorbea acolo un artist de prestigiu,** alteori un **om de stat, iniţiat în cele mai** importante probleme ale țării noastre, sau o **altă** personalitate de seamă, sau stâlpii şi comandanții bravei noastre oştiri. Am auzit ; la prințesă aforisme, pe care am vrut să le rețin, şi de »* aceea mi le-am însemnat, ca să-mi devină un bun inalienabil. Mărturisesc că n-am intrat **niciodată fără o oare-** ». care stînjeneală **în** salonul cu **pereţii zugrăviţi in albastru,** cu mobile de **un albastru închis şi cu vreo citeva tablouri,** dintre care **mă atrăgea mai cu seamă cel ce înfăţişa cona- cui ei, şi mărturisesc că n-am ieşit niciodată din acel salon fără un simţămmt de tihnă şi de satisfacţie. Simţeam că acele seri sînt de mare însemnătate pentru mine, că pre- figurează un viitor.**

In afară de acei oameni excepționali, am făcut cunoştinţă la prințesă şi cu alte personalități ale marii nobilimi a imperiului nostru, am intrat uneori în contact cu cercurile lor şi le-am aflat felul de a fi, modul de viață şi obiceiurile.

Pe lîngă aceste pături ale societății, am frecventat şi altele. Se afla în oraş un loc public, vizitat îndeosebi de artişti de tot felul, care stăteau acolo la taifas, luau cîte o gustare, citeau ziare sau se distrau cu exerciții fizice. Locul acela îl vizitam cu plăcere. Veneau acolo fel de fel de oameni : cîte un actor al Teatrului Imperial sau

al Operei, sau un pictor, al cărui nume era pe atunci foarte prețuit, sau muzicieni, atît interpreți, cît şi compozitori, sau sculptori, şi arhitecți, dar mai cu seamă scriitori şi poeți, iar printre ei se găseau şi conducători şi colaboratori ai unor ziare. Mai frecventau localul şi unii înalți slujbaşi de s at, j tirgoveți, negustori, şi în general oameni care se interesau de arte şi de ştiințe şi aveau relații cu cercurile respective. Cu toate că, de fapt, acolo domnea o voioşie spontană, cu toate că păreau să precumpănească numai exercițiile fizice şi în plus jocul de şah, se înfiripau totuşi şi discuții şi, aşa cum era de aşteptat de la asemenea bărbați, discuții foarte însuflețite, care constituiau, în fond, elementul principal. Aici puteai cunoaşte, în cuvinte simple, mintea profundă a unuia, sau cea calmă a altuia, care despică orice chestiune şi o desface în părțile ei componente, sau cea vioaie,: care trece peste tot şi toate, sau cea frivolă, care ia totul n derldere, sau cea ale cărei deprinderi sînt ele însele cam suspecte. Se întîmpla adeseori ca numai un cuvînt, sau o glumă, să prilejuiască. tragerea unor concluzii. în pofida timidității mele, care mă ținea departe, am intrat totuşi şi eu în vorbă uneori şi am făcut cunoştință cu unii vizitatori ai localului. Nici manierele şi gesturile lor, care ie obicei contează, nu mi s-au părut indiferente.

Am frecventat cu plăcere în iarna aceea şi unele locuri în care se adună oameni mulți, ca să se distreze. Aco' i aveam posibilitatea să văd, ca pe un tot, înfățişarea lor,

firea lor şi felul lor de a fi. Mă duceam de preferinţă acolo unde se aduna poporul propriu-zis, cum i se spune acum adesea, spre deosebire de aşa-numita pătură cultă. Cei cărora li se spune culţi sînt aproape peste tot la fe1; poporul însă, aşa cum l-am cunoscut în drumeţiile mele, este autentic, şi are datinile şi obiceiurile lui.

Am audiat concertele bune, am continuat să vizitez Teatrul Imperial, am mers acum şi la Operă, şi am ascultat şi unele conferinţe ştiinţifice publice, am mai vizitat şi unele colecţii de artă şi de cărţi, dar mai cu seamă, pentru desăvîrşirea propriilor mele lucrări viitoare, galeriile de pictură.

Continuam să mă întîlnesc cu noul meu prieten, fiul giuvaiergiului. Am început cu el la un moment dat un şir de lecţii despre pietrele preţioase şi despre perle. Au fost fixate două zile săptămînal, în care, la o anumită oră, cînd era liber, mă duceam la el şi rămîneam cît îi îngăduia lui timpuL M-a iniţiat mai întîi în cunoaşterea tuturor acelor minerale cărora li se spune pietre preţioase sau nestemate şi care sînt folosite cu precădere drept podoabe. Mi-a arătat şi toate soiurile de perle. Pe urmă mi-a explicat cum se pot recunoaşte giuvaierurile veritabile şi cum pot fi deosebite de cele false. De abia mai tîrziu a trecut la caracteristicile celor frumoase şi ale celor mai puţin frumoase. La aceste lecţii mi-au fost de mare ajutor cunoştinţele mele în ştiinţele naturii, ba chiar am fost în stare să extind, prin amănunte din specialitatea mea, cunoştinţele prietenului meu, mai cu seamă în ceea ce priveşte transparenţa pietrelor preţioase, dubla refracţie şi aşa-numita polarizare a luminii. Dar tot nu m-am încumetat încă să vorbesc cu el despre montarea uzuală a pietrelor scumpe şi să-i împărtăşesc ideile mele în această privinţă.

Pe lîngă treburile mele propriu-zise am continuat să-i dau lecţii soră-mi. La pictură mai întâmpina încă greutăţi mult mai mari dedt mine, pentru că, pe de o parte, era mai puţin deprindă şi, pe de altă parte, pentru că nu văzuse tablourile originale, d avea în faţa ei numai nişte copii relativ proaste. La ţiteră, lucrurile au mers mult mai bine. Am devenit în acel an un dascăl mai priceput decît fusesem în cel precedent şi, după ceea ce învăţasem eu însumi, mai bun chiar dedt imul din oraş, cu toate că cei din oraş ştiu să învingă greutăţile, a căror depăşire ne-ar fi fost cu neputinţă mie şi Clotildei. Dar după părerea pe care mi-o formasem în munţi, nu asta conta, aşa că am ajuns să învăţăm unul de la celălalt şi am petrecut multe ceasuri plăcute şi însufleţite în tovărăşia ţiterei..

Pînă la urmă am fost .nevoit să-i dau Clotildei şi lecţii de spaniolă. Deoarece eram tot timpul cu cîţiva paşi înaintea ei, am putut să-i fiu dascăl cel puţin în ceea ce priveşte cunoştinţele elementare. Ce ar mai fi fost de făcut după aceea, rămânea de văzut.

Aşa a trecut iama, şi am rămas atunci la ai mei, la oraş, pînă către sfîrşitul primăverii.

2. APROPIEREA

Cu toate că aproape toată iama fusese vorba ca în primăvara următoare tata să mă însoţească în munţi şi să-l viziteze cu acest prilej pe bătrînul din casa cu trandafiri, ca să-i vadă obiectele rare şi cele de preţ, totuşi, cînd a sosit primăvara, n-a găsit

răgazul necesar ca să se desprindă de treburile sale, încît am fost nevoit, ca şi în anii precedenţi, să plec singur la drum.

Cînd am ajuns la amfitrionul meu, prima grijă a fost să-i vorbesc despre lambriuri. Nu-i pomenisem pînă atunci de ele, pentru că nu le socotisem prea importante. I-am povestit că le

găsisem şi le cumpărasem la Lautertal, şi că sint alcătuite din figuri şi decorații, cioplite în lemn. Şi că tata, căruia i le adusesem, se bucurase mult cu ele — nu numai că le primise cu deosebită încîntare, dar mai şi transformase o parte a unui pavilion al casei noastre, ca să le poată monta acolo în mod adecvat. Şi că acest din urmă amănunt mi-a dovedit cît de mult ține tata la asemenea lucruri, ceea ce m-a determinat să cercetez mai îndeaproape, ca să văd dacă nu pot să dau de completările lambrfurilor, căci ceea ce are tata nu sînt decît nişte fragmente, şi anume două îmbrăcăminți de pilaştri, iar restul lipseşte. I-am spus că am mai întreprins cercetări, şi cît se poate de temeinice, aşa cred ; dar că vreau să le continui şi încerc să găsesc şi alte căi şi mijloace ca să-mi

ating țelul, dacă resturile lambriurilor se mal află pe undeva, sau sâ dobîndesc certitudinea absolută că ceea ce caut nu mai există. I-am descris amfitrionului meu lam- briurile, în măsura în care m-a ajutat memoria, şi i-am adus la cunoştință locul şi împrejurările descoperirii. Nu i-am ascuns că fac asta ca să-mi dea un sfat, cam cum să procedez în continuare, căci este vorba de un obiect care îl preocupă îndeaproape pe tatăl meu. I-am spus că mă străduiesc să dau de aceste lucruri nu neapărat pentru că sînt frumoase, cu toate că şi asta ar putea constitui un imbold în sine, ci mai cu seamă pentru că ele îi aduc bucurie tatei, care, cu cît îmbătrîneşte, cu atît mai mult se închide într-un spațiu restrîns, biroul lui şi casa lui devin încetul cu încetul întreaga sa lume, se preocupă acum mai ales de operele de artă şi de cărți, iar înrîurirea acestor lucruri asupra luî sporeşte odată cu anii. In primele zile, abia s-a putut dezlipi de sculptura aceea în lemn, i-a privit cu de-amănuntul toate părțile alcătuitoare, şi pînă la Urmă s-a familiarizat într-atîta cu ea, de parcă ar fi fost de față la executarea ei. De aceea vreau să procedez în aşa fel, încît să nu ajung în situația de a fi nevoit să-mi fac un reproş, că în cercetările mele mi-ar fi scăpat ceva. Deocamdată, bineînțeles, cercetările ri-au dat roade.

Amfitrionul meu mi-a mai pus cîteva întrebări în legătură cu anumite părţi ale lucrării şi cu descoperirea ei, ca să afle unele date pe care nu i le comunicasem, sau care îi rămăseseră nelămurite, şi m-a pus să-i descriu încă

o dată, în cele mai mici amănunte, locurile unde făcusem

descoperirea. După aceea mi-a spus să-i trimit fără întîr- ziere tatălui meu o scrisoare şi să-l rog să măsoare cu precizie dimensiunile exterioare şi interioare ale sculpturii în lemn şi să mi le comunice. Am înţeles pe loc rostul acestei operaţii şi m-am ruşinat că nu-mi dăduse mie însumi prin minte s-o fac. Amfitrionul meu mi-a mai spus că deocamdată are să-i scrie lui Roland, ca să-i expună problema, iar ulterior, după ce vor fi sosit dimensiunile, are să i le trimită şi lui. Totodată are să le ceară reprezentanţilor săi din acel ţinut să se ocupe şi ei de problemă. Dacă obiectul căutat poate fi găsit, Roland ar fi totuşi cel mai nimerit colaborator, dar şi ceilalţi oameni, la care avea de gînd să mai facă apel, îşi dovediseră cu prisosinţă iscusinţa şi ei, în cele mai felurite împrejurări.

I-am mulțumit în chipul cel mai îndatoritor amfitrionului meu pentru bunăvoință și i-am făgăduit să nu neglijez nimic.

In dimineața următoare, un curier a dus la cel mai apropiat oficiu poștal scrisoarea mea către tata și scrisorile amfitrionului meu către Roland și către ceilalți. Amfitrionul meu trebuie să fi

1
1
2
2

scris pînă noaptea tîrziu, deoarece curierul luase un maldăr întreg de scrisori. Pe mine, această bunăvoință m-a mişcat peste măsură, pentru că nu ştiam prin ce mă făcusem vrednic de ea.

Se înțelege de la sine că în primele zile ale şederii mele în casa cu trandafiri am[1] vizitat toate locurile pe care le îndrăgisem.

In camera de desen a lui Eustaţiu am găsit masa cu instrumente muzicale terminată. Nu trecuse decît puţină vreme de la terminarea ei, de aceea se mai afla acolo. N-aş fi bănuit că lucrarea pe care o văzusem la începutul restaurării sale se va înfăţişa astfel atunci cînd va fi gata. în timpul din urmă văzusem o sumedenie de tablouri, de statui, de desene şi de alte opere de artă şi făcusem şi eu însumi astfel de lucruri, aşa că puteam să mă socotesc în stare de o modestă părere, dar dacă n-aş fi ştiut că scheletul mesei fusese făcut din nou, nu mi-aş fi dat seama niciodată, atît de bine se armoniza cu blatul, ca structură, ca manieră şi chiar şi la culoarea lemnului. întreaga lucrare era pură ca stil şi superbă ca înfăţişare. Culorile diferitelor esenţe folosite la decoraţie, la frunziş, la fructe şi la instrumentele muzicale ieşeau puternic şi bine conturat în evidenţă. Pînă şi proporţiile greşite dintre diferitele instrumente muzicale, bunăoară dintre flaut, vioară şi tobă, care, la prima mea vizită în atelierul de tîmplărie, îmi displăcuseră, mi s-au părut acum naive şi ca atare atrăgătoare, încît blatul mi-a plăfcut mai mult decît dacă ar fi fost întru totul fără greşeli sau dacă ar fi fost făcut după concepţii artistice moderne. L-am întrebat pe Eustaţiu unde urma să fie plasată masa. N-a putut să-mi spună. Nu se comunicase nimic în această privinţă, dacă Va rămîne în casă sau dacă va fi trimisă în altă parte. Acum rămîne aici, pentru ca uscarea să se poată face trep-

tat, aşa cum se cere la orice mobilă nou confecționată, ca sâ nu sufere vreo stricăciune. Cele mai multe dintre obiectele confecționate din nou sau recondiționate au rămas în acest scop în camera de desen, dacă au avut loc acolo. Am mai privit cîtva timp masa şi am trecut apoi la alte obiecte.

M-am dus în vizită şi la soții grădinari, la oamenii de la fermă, la lucrătorii din grădină, la slujitorii casei şi la cîțiva vecini, la care fusesem mai des înainte şi pe care îi cunoscusem mai îndeaproape.

Cu toate că, potrivit sfatului şi invitației amfitrionului meu, mă

hotărîsem să-mi las baltă, în acest an, preocupările profesionale şi să petrec o parte a verii în casa cu trandafiri, lăsîndu-mă în voia toanelor de moment, n-am avut destulă voinţă ca să nu fac absolut nimic, ceea ce ar fi însemnat pentru mine cel mai mare chin, ci m-am lăsat călăuzit, în acţiunile mele, de plăcere şi de împrejurări. Amfitrionul meu îmi rezervase aceleaşi două camere pe care le ocupasem şi pînă acum, şi era bucuros că aveam de gînd să-i urmez sfatul şi să-mi îndrept atenţia şi în altă direcţie; nu numai tot timpul unilateral spre lucrările mele, şi că odată şi odată aveam să ajung la o conştiinţă mai cuprinzătoare dedt pînă acum. Adusesem cu mine o mulţime de cărţi şi de scrieri, aveam la mine toate ustensilele trebuitoare pentru pictura în ulei, şi-mi mai pusesem în bagaj, din prevedere, şi o seamă de unelte pentru măsurători şi pentru alte operaţii tehnice.

Dacă de la casa cu trandafiri o iei spre miazănoapte peste colina cu cireşul cel falnic, ajungi pe pajiştea unde curge pîrîul cu arini, de unde îşi procură amfitrionul meu splendidul material lemnos pe care îl foloseşte, pe lîngă celelalte esenţe, la lucrările sale de tîmplărie. Fuseserăm adesea la acest pîrîu şi ne plimbaserăm pe malurile lui. Izvora dintr-o dumbravă, în care amfitrionul meu pusese să se execute nişte iezături, ca să ocrotească de inundaţii pajiştea şi să împiedice învolburarea pîrîului. în dumbravă se afla un heleşteu măricel, de fapt un mic lac, în- trucît nu era artificial, ci luase naştere mai mult de la sine. Nu se făcuseră decît mici intervenţii, ca să nu se producă înnămoliri pe maluri şi inundaţii la vărsare. Apa acestui bazin de pădure este atît de limpede, încît, deşi destul de

adînc, i se mai pot zări toate pietrele pestriţe de pe fund, numai că par colorate într-un albastru-verzui, ca în toate apele care curg din Alpii noştri calcaroşi sau în apropierea lor. în jurul acestei ape, rămurişul este atît de des, încît nu se poate vedea nici o piatră şi cu greu un mal, ci ramurile par să se înalţe chiar din apă. Copacii din preajmă sînt în parte conifere, care, cu aspectul lor grav, întrerup pe alocuri voioşia crengilor, frunzelor şi coroanelor foioaselor, care alcătuiesc majoritatea. Se găsesc aici mai cu seamă arini, arţari, fagi, mesteceni şi frasini. Printre trunchiuri proliferează mărăcinişul. Pîrîul de pe pajiştea cu arini a amfitrionului meu îşi datorează lacului existenţa, dar întrucît acesta trăieşte de pe urma unor izvoare, pîrîul scurs din el este adesea atît de uscat, încît poţi să calci pe bolovanii lui proeminenţi peste nivelul apei, fără să-ţi uzi pingelele. Acolo unde pîrîul iese din lac a fost durată o colibă, a cărei principală menire este ca în ea să se poată dezbrăca cei care vor să facă baie în lac. Fundul lacului, cu frumosul lui prundiş, coboară atît de lin, încît poţi să înaintezi relativ departe şi să te desfeţi cu apa învolburată, fără să pierzi fundul. Această parte a lacului este foarte adecvată şi pentru învăţarea înotului, deoarece pretutindeni ajungi cu tălpile la fund şi te poţi deda mai degajat exerciţiilor. Mai departe începe domeniul celor care sînt pe deplin stăpîni pe braţele şi mişcările lor. Gustav se ducea vara aproape la fiecare două zile la lac, împreună cu Eustaţiu sau cu altcineva, sau uneori chiar şi cu amfitrionul meu, ca să înoate. Această activitate, ca şi celelalte exerciţii fizice care îi fuseseră puse în program în casa cu trandafiri, păreau să-i facă multă plăcere. Amfitrionul meu ţinea foarte mult la exerciţiile fizice, deoarece, după cum spunea-el, sînt neapărat necesare dezvoltării şi sănătăţii trupului. Lăuda foarte mult aceste exerciţii la greci şi la romani, popoare pe care le preţuia în mod deosebit. Este la mintea cocoşului, obişnuia el să spună, că după cum boala trupului face ca mintea să ajungă altceva decît este într-un trup sănătos, tot astfel un trup vînjos şi bine dezvoltat este temelia a tot ce înseamnă destoinicie şi dîrze- nie. La vechii romani, o bună parte a ascensiunii lor iniţiale şi apoi a succeselor lor in decursul istoriei trebuie căutată în îngrijirea şi dezvoltarea trupului lor. De aceea

şi ascensiunea lor a ținut numai atît cit a ținut practicarea rațională a exercițiilor fizice. In şcolile modeme se neglijează prea mult această disciplină, care la noi ar fi cu atît mai necesară, cu cît, din pricina înghesuirii elevilor în odăițe jilave şi supraîncălzite, apar boli necunoscute şederii în aer liber. De aceea nici capacitatea spirituală a elevilor din epoca modernă nu se dezvoltă aşa cum ar trebui şi aşa cum se dezvoltă la copiii care colindă pădurea şi cîmpiile. De aici provine, în parte, sărbezeala şi indolența vremii noastre. Acum, avînd mult timp liber, m-am dus foarte des cu Gustav în pădurice, şi întrucît sînt un bun înotător, flăcăul a văzut în mine un model şi, căutînd să-l egaleze, şi-a dezvoltat mlădierea şi rezistența mai bine decît şi le-ar fi putut dezvolta înotînd singur.

Gustav începuse să mă îndrăgească din ce în ce mai mult. Cred că, aşa cum îmi închipuisem încă mai înainte, asta se datora în primul rînd faptului că eram de vîrste apropiate. Şi cred că se mai adăuga şi faptul că eu, care fusesem crescut în izolare şi departe de lume, mai păstrasem poate timp de mulţi ani şi poate mult mai pregnant caracteristicile copilăriei decît alţii de o seamă cu mine ; şi, în sfîrşit, mai putea să joace un oarecare rol şi faptul că, neavînd acum preocupări profesionalei găseam mult mai multe puncte comune cu el decît găsisem cu prilejul şederilor mele anterioare în casa cu trandafiri.

Am scris acum la Asperhof mai multe scrisori decît altădată, am citit poeţi, am contemplat totul în jurul meu, am hoinărit adesea pînă departe prin ţinut; dar acest mod de viaţă a început curînd să mă plictisească, şi am căutat ceva care să mă preocupe mai intens. Poeţii, partea cea mai nobilă a îndeletnicirilor mele de acum, mi-au stîrnit din nou gustul pentru pictură. Mi-am pus la punct uneltele şi materialele de desen şi de pictură şi mi-am reînceput exerciţiile de pictură peisagistică. Pictam, după cum mi se năzărea, ba un crîmpei de cer, ba un nor, ba un copac sau pilcuri de copaci, munţi din depărtare, coline cu holde, şi altele. N-am exclus nici figurile omeneşti şi am încercat să înfăţişez părţi ale lor. Am căutat să pun pe pînză chipul grădinarului Simion şi pe cel al soţiei sale. Amîn- doi au resimţit o mare bucurie. Le-am dat tablourile, ca

să şi le atîrne **în** cameră, după ce le-am comandat nişţe rame drăguțe **şi** le-am încadrat, şi după ce mi-am făcut pentru propria mea mapă, copiile celor două portrete. Air* **pictat** mîinile sau busturile unor persoane aflate în casa cu trandafiri **sau la** fermă. Să-l rog pe amfitrionul meu, sau pe Eustațiu, sau pe Gustav, să-mi slujească drept obiect al strădaniilor mele artistice, n-am îndrăznit, deoarece rezultatele fuseseră încă prea neînsemnate.

Dintre toţi, Gustav a manifestat cel mai mare **interes** pentru aceste lucruri. Aşa cum pictase vara trecută **îiru** preună **cu** mine **mobile, anul** acesta **a încercat** să picteze **şi peisaje.** Tatăl lui **adoptiv şi** dascălul **lui de** desen n-au **avut nimic** împotrivă, **deoarece pentru aceste** îndeletni**ciri erau** folosite numai ore libere, iar exerciţiile sale fizice nu aveau de suferit; dar şi deoarece astfel legătura dintre mine şi el se întărea şi mai mult, ceea ce amfitrionul meu privea, pare-se, cu ochi buni, căci flăcăul, ia urma urmei, n-avea spre cine să-şi îndrepte simţămîntul de prietenie, care, la anii lui, se trezeşte atît de lesne, şi **care îşi** caută întotdeauna, cu duioşie, un obiectiv. Gustav cînd vedea că din mîna mea se iveşte, în culori plăcute un copac, sau o piatră, sau un munte, sau un rîuleţ, nu mai putea de bucurie. La Eustaţiu văzuse în cea mai mare parte numai desene arhitecturale sau de mobilier, Roland tot astfel de desene adusese din călătoria lui. peisajele din colecţia de tablouri a tatălui său adoptiv pu_ tea să observe, ce-i drept, copaci verzi, **nori** albi, munţi albaştri, dar nu privise niciodată acele lucruri ca să-şi dea seama de geneza lor, ci ele existau, pur şi simplu, aşa cur^ există şi altele, bunăoară casa,- colina cu grîne, muntele turla bisericii de departe, **şi** nu **se** gîndise că **ar** fi în stare **să** creeze şi el asemenea **lucruri.** în timpul plimbărilor **îmi** vorbea, descriindu-mi **cum este** structurat copacul de **aici,** cum **se rotunjeşte muntele** de colo, **şi-mi** povestea că **deseori visează desene.**

Flăcăului **i** se dădea voie să plece cu mine chiar şi distanţe mai mari. în acest scop, obligaţiile lui şcolare au fost în aşa fel programate, încît să le poată întrerupe fără cine ştie ce pagubă. în schimb, cîştiga mult în ceea ce .priveşte sănătatea **şi călirea** trupului. Lipseam **adesea** niai **multe zile, şi** Gustav **se bucura nespus atunci cînd** seara,

după o masă **uşoară în vreun han, ne duceam în camera** noastră, unde **putea să admire de la ferestre o privelişte shăină,** să-şi **pună raniţa pe masă ca să-şi rînduiască lu**crurile, şi **apoi** să-şi **întindă pe pat mădularele ostenite.**

Urcam munți înalți, **ne** cățăram pe pereți **de** stîncă, urmam firul unor pîraie şopotitoare şi treceam cu barca peste lacuri. El prindea putere, ceea ce devenea viaibil cînd ne întorceam de la vreo drumeție pe munți, — *ăci mai întotdeauna ne duceam pe munți, — când obrajii i se bronzau, aproape să **se** înnegrească, cînd cîrlionții îi adumbreau fruntea, iar ochii mari îi scînteiau. Nu ştiu **ce** atracție lăuntrică, **ce** simpatie, mă purta **spre** acest flăcău. **Ca** minte nu era totuşi, la **urma** urmelor, **decît un copilandru,** căruia trebuia abia **să-i** deschid ochii **asupra celor mai** mărunte lucruri **ale vieţii de toate** zilele, **mai cu seamă** cînd era vorba **de treburile drumeţiei, şi care nu-mi putea** oferi, din **sufletul lui, nimic în stare să-mi lărgească şi** să-mi înalțe **orizontul, dedt icoana** celei **mai desăvîrşite** bunătăți şi **purităţi, ceea ce mă deprinsesem să văd, să** îndrăgesc şi **să** venerez la **el din** zi în zi **mai mult.**

De cîteva ori m-am dus **şi** la lacul Lauter. **începusem** anul trecut să-i măsor adîncimea **în** diferite locuri, **ca** să pictez un tablou **în care** munții din jurul lacului se prelungeau în mod vizibil şi sub oglinda apei şi erau estompați numai printr-un ton mai spălăcit. Farmecul acestei imagini m-a cuprins din **nou, încît mi-am** continuat măsurătorile, după **un plan, ca să** determin **tot** mai corect fundul căldării **lacului şi să-i** dau tabloului cît mai multă veridicitate. **Gustav m-a însoţit în cîteva** rînduri **şi a** lucrat cot la **cot cu oamenii, pe** care **îi** tocmisem **ca să** conducă, vasul, **să întindă ruletele,** să **instaleze scripeţii de** pe care se desfăşurau **firele cu plumb, sau să execute** alte [s] operații necesare.

Am resimțit o plăcere nespusă cînd am constatat că, încetul cu încetul, învățam să redau din ce în ce mai bine

i subtilitățile chipului omenesc, mai cu seamă, — ceea ce îmi venise atît de greu mai înainte, — atunci cînd unda vaporoasă a culorii se întindea pe obrajii durdulii ai unor fete **frumoase,**

aproape lipsiți de **orice variaţie şi** totuşi atât de **feluriţi. Mă atrăgeau îndeosebi încercările de a** imita pe pînză drăgălăşenia, cuviința, şăgălnicia, multor' fete de la şes sau de la munte.

Intr-o seară, cînd scăpărau fulgere aproape în toată zarea şi

mă duceam din grădină spre casă, am găsit deschisă uşa care dădea spre culoarul de marmură de amonit, spre scara lată de marmură şi spre sala de marmură.

Un muncitor care lucra prin preajmă mi-a spus că, pe cît se pare, stăpînul intrase pe uşă şi că, pesemne, se află i în sala de

piatră, unde îi place să se refugieze atunci] cînd furtuna e gata să se dezlănțuie şi că uşa a rămas poate deschisă pentru ca Gustav, dacă vine, să se poată sui şi el. M-am uitat în culoarul de marmură, am văzut lîngă prag mai multe perechi de papuci de pîslă şi m-am hotărît să mă duc şi eu sus, în sala de piatră, ca să mă întîlnesc cu amfitrionul meu. Am încălțat o pereche de papuci de pîslă pe măsură şi am pornit de-a lungul culoarului de marmură de amonit. Am ajuns la scara de marmură şi am urcat-o agale. în ziua aceea nu fusese întins pe trepte un covor, incit scara se înfățişa în toată strălucirea ei şi sclipea atunci cînd un fulger brăzda cerul şi cădea pe scară prin luminatorul de sticlă din acoperiş. Am ajuns astfel pînă la mijlocul scării, unde, pe un po- dest, într-o firidă spațioasă, nu departe de perete, se afla statuia de marmură albă. Era încă atîta lumină, cît să se poată desluşi toate obiectele în linii clare şi cu umbre bine conturate

Am privit statuia şi mi s-a părut în clipa aceea cu totul altfel. Fata, atît de frumos întruchipată, aşa cum o poate crea un artist, cum şi-o poate reprezenta imaginaţia, sau cum o poate visa o inimă plină de dor, stătea în faţa mea, pe soclul ei scund, asemănător mai degrabă cu o treaptă, pe care parcă se urcase ca să-şi rotească privirea în jur. N-am putut să trec mai departe şi mi-am aţintit cu mai multă luare aminte ochii asupra ei. Părea să fie de obîrşie păgînă. Capul îi stătea pe grumaz ca o floare pe lujerul ei, un pic înclinat înainte, dar foarte puţin, aproape imperceptibil, iar lumina pătrunsă prin geamul gros al luminatorului casei scării avea pe el tonalitatea caracteristică, pe care n-o are decît pe marmură. Fărul, strîns neglijent la spate, desena pe ceafă o umbră fugară, care făcea ca lumina să fie şi mai plăcută. Fruntea,

exprima o seninătate, pe care, bineînțeles, numai marmura este în stare s-o redea. N-aş fi bănuit că o frunte omenească poate fi atît de frumoasă. Părea naivă, şi totuşi lăcaşul unor ginduri înălțătoare. Sub acest tron atrăgea atenția mai întîi chipul, calm şi serios, apoi gura, atît de fin arcuită, de parcă era gata să grăiască vorbe înțelepte sau să intoneze cîntece frumoase, rămînînd totuşi plină de blîndețe. întregul era încheiat, în mod armonios, de bărbie. Faptul că personajul nu se mişca părea datorat numai cerului încărcat şi amenințător, care se întindea, cu furtunile lui în perspectivă, deasupra luminatorului de sticlă, îndemnînd la contemplare. Umbre catifelate, ca nişte neguri frumoase, accentuau strălucirea blîndă a pieptului, iar de acolo, veşmîntul cădea pînă la glezne. Mi-a venit în minte Nausikaa, aşa cum stătea ea în poarta sălii de aur şi îi spunea lui Odiseu cuvintele : „Străine, cînd ajungi în țara ta, să nu mă uiți “. O mînă era lăsată în jos şi ținea între degete un bețişor ; cealaltă era în parte ascunsă de veşmîntul pe care îl ridica un pic. Veşmîntul era mai degrabă un simplu cearşaf înfăşurat cu iscusință, decît ceva confecționat după o anumită croială. Trăda trupul neprihănit al fetei şi reda atît de fidel materialul, încît aveai impresia că-1 poți împături, ca să-l pui într-un sipet. Peretele simplu de marmură de amonit scotea şi mai bine în evidență, prin contrast, făptura albă. Cînd sclipea un fulger, se revărsa peste ea o lumină trandafirie, după care reapărea culoarea inițială. Am găsit foarte nimerită ideea de a nu instala statuia într-o cameră unde există ferestre prin care pătrund lumini tulburi, ci de a o adăposti într-o încăpere destinată numai ei, unde lumina să vină de sus şi s-o învăluie în luciri crepusculare, ca într-un templu. Pe de altă parte, încăperea nu trebuia să fie una de folosință zilnică, şi era foarțe nimerit faptul că pereții din jur erau căptuşiți cu o marmură de preț. Am avut senzația că stau lîngă o ființă vie, tăcută, şi am simțit ca un fior, la gîndul că, dintr-o clipă în alta, fata s-ar putea mişca. Am privit statuia şi am văzut de cîteva ori pe ea alternanța dintre culoarea ro- şietică a fulgerelor şi cea albă-cenuşie a pietrei. După ce am privit-o îndelung, mi-am continuat drumul. Dacă aş fi putut să calc cu pîslari mai uşor decît de obicei, aşa aş

fi călcat. Am urcat agale, cu paşi muţi, treptele străluci-] toare de marmură, pînă la sala de piatră. Uşa era între- | deschisă. Am intrat.

Amfitrionul meu se afla într-adevăr acolo. Purta în- 1 călţări uşoare, **cu** tălpi şi mai moi decît pîsla, şi se plimba 1 de colo pînă colo pe pardoseala lustruită.

Cînd m-a văzut venind s-a apropiat de mine şi s-a | oprit în faţa mea.

— Am zărit deschisă uşa spre culoarul de marmură, \ — am **spus eu. —** Mi **s-a** comunicat că **s-ar** putea să fiţi aici j sus, şi atunci **am urcat, ca** să vă **caut.**

— **Bine ai făcut, — a răspuns el.**

— De ce oare nu mi-ați spus, — am continuat eu, — f că sculptura de pe scara de marmură este atît de frumoasă ?

— Dar acum de la cine ai aflat asta ? — a întrebat el.

— Am văzut-o cu ochii mei, — am răspuns eu.

— Ei bine, atunci ai să ştii mai sigur acest lucru **şi** ai să-l crezi cu mai multă tărie, — a replicat el, — **decît** dacă ți l-ar fi afirmat altcineva.

— Adică : am convingerea că sculptura **este foarte** frumoasă, — am răspuns eu, căutînd s-o dreg.

— **Împărtăşesc convingerea dumitale că** această operă **este de mare valoare, — a spus el.**

— Şi de ce nu mi-aţi vorbit niciodată despre ea ? — am

întrebat eu.

— Deoarece am socotit că, după un anumit timp, ai s-o studiezi din proprie inițiativă şi ai s-o găseşti frumoasă, — a răspuns eL

— Dacă mi-ați fi spus dumneavoastră acest lucru mai din timp, l-aş fi ştiut şi eu mai din timp.

— Să-i spui cuiva că un obiect este frumos, — a **răs**puns el, — nu înseamnă întotdeauna să-i înlesneşti **per**ceperea frumosului. în multe cazuri s-ar **putea** ca **acea** persoană să

creadă doar. Dar astfel se ştirbeşte în mod cert perceperea frumosului de către cel care l-ar fi descoperit oricum, prin imbold propriu. Acest lucru l-am presupus şi la dumneata, şi de aceea te-am aşteptat bucuros.

— Dar ce veți fi gîndit tot timpul despre mine, consta-

tînd că mi-a fost dat să văd această sculptură şi că n-am scos o vorbă despre ea ? — am întrebat eu.

— Mi-am zis că eşti sincer, — a spus el, — şi te-am prețuit mai mult decît pe cei care vorbesc fără convingere despre statuie, sau pe cei care o laudă pentru că aud că o laudă alții.

— Şi de unde aţi achiziţionat această splendidă sculptură ? — am întrebat eu.

— îşi are obîrşia în vechea Eladâ, — a răspuns el, — iar povestea ei este ciudată. A zăcut ani în şir într-o şandrama de scînduri de lîngă Cumae, în Italia. Partea ei de jos era mascată de

un paravan de lemn, deoarece îşi avea domiciliul într-un loc, în parte deschis, în parte îngrădit, folosit adesea la jocuri cu mingea, şi nu arareori mingea zbura în şandramaua care adăpostea sculptura. De aceea, de la piept în jos i se făcuse o apărătoare, ca un fel de pantă de acoperiş, pentru ca mingea să se rostogolească pînă pe pămînt, iar de acolo în sus, personajul apărea ca bust. In aceeaşi magazie, alcătuită în parte din panouri ds scînduri şi în parte din resturi de ziduri, mai fuseseră adăpostite şi alte statui : un Hercule mititel, cîteva capete, şi un taur arhaic, de vreo trei picioare înălţime. Terenul, care era folosit şi pentru dans, era mărginit, acolo unde nu avea perete, de plante căţărătoare şi de viţă de vie, iar acolo unde era deschis, privea, peste mirţi, lauri, stejari, spre munţii albaştri şi spre cerul senin al acelei ţări. Magazia nu era acoperită decît în unele porţiuni, îndeosebi în cele unde se aflau statuile. Acele porţiuni aveau nişte acoperişuri asemănătoare cu graţioasele tichiuţe purtate de fetele italiene. în rest, acoperişul magaziei era bolta cerească. O împrejurare favorabilă m-a dus la Cumae şi la acest teren de dans, pe care tocmai se veselea tineretul satului. Către seară, după ce petrecăreţii au plecat spre casele lor, am cercetat construcţia, alcătuită din resturi ale unor monumente arhitecturale antice, precum şi statuile, toate de platru, aşa cum se fac atît de frecvent în Italia copiile după operele de artă vechi şi preţioase. Pe acest Hercule, mai cu seamă, îl cunoşteam foarte bine, numai că aici era înfăţişat mult mai mic. Bustul de fată, căci statuia fetei o luasem drept bust, îmi era necunoscut, dar mi-a plăcut grozav. Cînd mi-am exprimat admiraţia pentru pitorescul amplasamentului terenului, proprietă- reasa. o adevărată sibilă din vechea Romă, mi-a spus că în scurtă vreme locul are să arate şi mai frumos. Că feciorul ei, care cîştigase ceva bani prin negoţ, are să preschimbe magazia într-o sală cu coloane şi cu mese de jur împrejur, ca să vină străini bogaţi să petreacă. Şi că statuile trebuie îndepărtate, pentru că sînt desperechiate şi pentru că oameni şi dobitoace stau laolaltă, că feciorul ei a şi comandat nişte lucrări de platru foarte frumoase, toate de aceeaşi mărime. M-a condus la fată şi mi-a arătat printr-o crăpătură dintre scînduri că e întruchipată cu trupul întreg şi că întrece cu mult în mărime celelalte obiecte. De aceea, la marginea de sus a grinzilor din jurul statuii a fost montat un soclu de lemn, vopsit, de pe care 'torsul să privească în jos, ca bust. Astfel, obiectul a fost pus în concordanţă cu celelalte obiecte. Am întrebat-o cînd vine fiul ei şi cînd începe reconstrucţia. După ce mi-a răspuns,

am plecat. în ziua indicată de bătrînă ca dată a începerii reconstrucției, m-am întors. L-am găsit acolo pe fiul văduvei, căci bătrîna era văduvă. Reconstrucția începuse. Interesantele fragmente ale zidurilor vechi fuseseră în parte demolate, iar materialele rezultate fuseseră stivuite, ca să fie folosite la noua construcție. Plantele agățătoare şi vița fuseseră stîrpite, boschetele din fața terenului fuseseră distruse, şi se începuse nivelarea solului, pentru a se amenaja nişte pajişti. Pe latura de miazăzi se şi începuse zidăria soclului, pe care urmau să se înalțe stîlpii de cărămidă. Statuia fetei, acum degajată de paravanul de lemn, zăcea într-un şopron, care adăpostea în cea mai mare parte unelte de construcție. Lîngă ea se aflau Her- cule, taurul şi capetele. Acestea din urmă, după cum am constatat acum, înfățişau personaje din Roma antică. Mi-a plăcut acum grozav de mult şi partea de jos a statuii fetei, pe care n-o văzusem înainte şi care nu era prea deteriorată, şi întrucît obiectele zăceau în şandramaua de scînduri pentru a fi vîndute, am început tîrguiala. Vînzătorul, însă, mi-a spus că nu dă nimic cu bucata, ci numai întreaga colecție, încît am fost nevoit să cumpăr şi taurul, şi pe Hercule şi capetele. Prețul n-a fost mic, deoarece proprietarul îşi dădea foarte bine seama de frumusețea statuii şi a căutat să şi-o valorifice ; dar ra-am învoit. Am comandat lăzi, ca să car obiectele cumpărate. Pe Hercule l-am vîndut în Italia pe o nimica toatâ, împreună cu taurul şi cu capetele, dar statuia fetei am ambalat-o bine, pentru ca platrul să nu sufere vreo stricăciune, şi am trimis-o în localitatea în care îmi aveam domiciliul atunci ; nu pot să-ți spun acum numele ei, era un tîrguşor în preajma munților. încă de pe atunci m-a izbit faptul că prețul transportului sculpturii a fost cam piperat şi că hamalii s-au plîns de greutatea ei ; am crezut însă că e un tertip italienesc, ca să-mi stoarcă mie, unui străin, ceva bani în plus. Dar după ce m-am întors în Austria şi după ce într-o bună zi a sosit la Asperhof statuia, de care avusesem grijă, prin intermediul unor agenți expeditori bine cunoscuți de mine, să fie ambalată şi transportată în bune condițiuni. m-am convins şi eu de greutatea neobişnuită a obiectului. întrucît lada de scînduri care adăpostea statuia nu putea să fie atît de grea, eu şi Eustațiu, care se găsea de cîtva timp la Asperhof, ne-am gîndit că sculptura se udase, poate, şi că umezeala o vătămase. Am poruncit să fie dusă în baraca pregătită de mine în fața intrării în grădină anume pentru ca să adăpostesc statuia şi s-o curăț de numeroasele pete de murdărie, cu care se alesese la fosta ei reşedință. în baracă, după ce a fost eliberată de

scînduri şi de toate celelalte materiale de ambalaj, am constatat că temerea noastră nu se confirma. Sculptura era perfect uscată, aşa cum este îndeobşte platrul. Am pus în funcţiune treptat dispozitivele menite să ne permită urcarea statuii pe o placă turnantă, în apropierea peretelui de sticlă al barăcii, ca s-o putem privi şi curăţi cît mai comjjd. După ce am urcat-o pe placa turnantă şi ne-am încredinţat că nu e în primejdie să se răstoarne, am trecut la cercetarea ei. Eustaţiu a fost entuziasmat de frumuseţea ei şi mi-a atras atenţia asupra unor amănunte, care îmi scăpaseră pe terenul de dans şi de jocuri cu mingea de lîngă Cumae, şi mai tîrziu în şopronul cu materiale de construcţie. Acum, statuia avea bineînţeles o poziţie mult mai avantajoasă, deoarece, prin geamurile curate ale peretelui de sticlă, lumina intensă cădea pe ea şi-i scotea în evidenţă toate curburile şi rotunjimile formelor. După ce ne-am convins că ne intrase în casă o operă de preţ, am hotărît să ne apucăm numaidecît de curăţirea ei. Ne-am propus ca, acolo unde murdăria nu era decît superficială, să folosim numai apă chioară şi o pensulă. O uşoară spoire şi lustruire urma să slujească drept ultimă finisare. Totodată am hotărit ca în locurile mai adine pătrunse de murdărie să folosim cuţitul şi pila, dar lucrînd cu cea mai mare băgare de seamă şi lăsînd mai degrabă să persiste o urmă slabă de murdărie, decît să producem o ciuntire vizibilă a materialului. Eustaţiu a făcut încercări în prezenţa şi cu încuviinţarea mea. Ne-am apucat numaidecît de treabă. Intr-o zi, Eustaţiu a urcat pînă la mine şi mi-a spus că trebuie să-mi atragă atenţia asupra unei situaţii ciudate. Umblind cu cuţitul fin pe omoplatul statuii, dăduse de un material, care nu avea sunetul surd al platrului, ci pe care cuţitul luneca, scoţînd un sunet foarte vag. Dacă bănuiala n-ar fi prea îndrăzneaţă, el, Eustaţiu, s-ar încumeta să spună că materialul este marmură. Am coborît împreună cu el în baracă. Mi-a arătat punctul cu pricina. Era un punct, care se jupuise din pricina contactului frecvent al statuii cu solul, atunci cînd fusese întinsă pe jos, precum şi din pricina numeroaselor ei deplasări. Am lăsat cuţitul să lunece în acel punct, i-am auzit sunetul şi am avut şi eu senzaţia că este vorba de marmură. Întrucît punctul în care tăcuserăm încercările era totuşi prea bătător la ochi, ca să le putem continua, provocînd astfel, poate, o degradare, am luat amîndoi hotărîrea să întreprindem o nouă încercare într-un punct mai puţin vizibil. La călcîiul piciorului sting lipsea o bucăţică ; acolo trebuia pus în' orice caz nişte platru, şi în punctul acela ne-am hotărit să cercetăm. Am întors

statuia pe placa turnantă intr-o poziție, în care lumina intensă să cadă pe ştirbitura de pe călcîi. S-a constatat că, în afară de acea mică scobitură, mai era desprinsă încă o bucățică de platru, gata să cadă la cea mai uşoară atingere. Am vîrît cuțitul, bucata a sărit, şi pe fondul dezgolit a ieşit la iveală un material care nu era platru. Ochiul ne-a spus că e marmură. Am adus o lupă, am îndreptat cu ajutorul unor oglinzi o lumină puternică asupra punctului în cauză, l-am privit prin lentilă, şi mi-au scăpărat în ochi cristalele fine ale marmurei albe. Eustațiu s-a uitat şi el prin lupă, am folosit apoi şi alte procedee, şi s-a adeverit că suprafața cercetată era marmură. Ca sâ facem dovada deplină a acestui lucru de necrezut sau ca să ne infirmăm propria părere, ne-am apucat

să cercetăm şi alte puncte ale statuii. Am început cu porţiunile care erau oarecum mai vătămate, şi am trecut încet- încet şi la altele. In cele din urmă n-am mai respectat prea strict măsurile de precauţie pe care ni le impusesem iniţial şi am ajuns la constatarea că, în numeroase locuri, sub platrul statuii se află marmură albă. Părea astfel întemeiată concluzia că nu numai în porţiunile cercetate, ci peste tot, platrul fusese aşternut peste marmură. Greutatea mare a statuii n-a fost cel din urmă temei al bănuielii noastre. Nu ne-am putut explica datorită cărei întîmplări, sau cărei intenţii năstruşnice, statuia de marmură fusese îmbrăcată în platru. Ipoteza cea mai probabilă ni s-a părut a fi aceea că un proprietar oarecare făcuse cîndva această operaţie pentru ca un vrăjmaş străin, care ameninţa, poate, cetatea sa de reşedinţă şi operele ei de artă, să creadă că statuia este făcută dintr-un material fără valoare şi deci să nu fie ispitit s-o ia ca pradă de război. După aceea, fie că vrăjmaşul luase totuşi statuia, fie că se ivise o altă împrejurare potrivnică, învelişul n-a mai putut fi înlăturat, încît miezul de preţ a fost nevoit să zacă ani neînchipuit de mulţi în coaja sa păcătoasă. Am început să înlăturăm încet-încet platrul de pe creştet, în parte, şi anume stratul exterior mai grosolan, cu cuţitul, şi în parte, adică stratul de dedesubt, cu pensula, folosind şi puterea dizolvantă a apei. De la cap am înaintat astfel în jos, pînă la tălpi ; toată statuia, absolut toată, era de marmură. Datorită platrului, marmura fusese apărată de vitregiile vremurilor: nu fusese nevoită să absoarbă apa tulbure a pămîntului sau alte impurităţi, şi era mai curată decît văzusem vreodată marmură din epoca antică, ba chiar era atît de albă, încît părea că statuia fusese dăltuită recent. După ce a fost înlăturat tot platrul, suprafaţa, care era totuşi aspră, din pricina particulelor de platru rămase lipite, a fost lustruită cu ajutorul unor drpe moi, de lînă, pînă când a ieşit la iveală marmura strălucitoare şi au devenit vizibile, datorită jocului de lumină şi umbră, formele extrem de fine şi de gingaşe ale fetei. Acum, statuia era cu mult mai frumoasă decît ni se înfăţişase în platru, încît şi Eustaţiu, şi eu, am fost cuprinşi de admiraţie. Ne-am dat seama numaidecît că nu-şi are obîrşia întro epocă mai nouă, ci că provine

de la grecii antici. Văzusem foarte multe sculpturi ale Antichităţii păglne şi printre ele şi pe cele venerate drept cele mai frumoase, aşa încît puteam să le deosebesc de sculpturile medievale sau de cele moderne. Adusesem la Asperhof toate reproducerile existente ale sculpturilor antice, astfel că puteam recurge şi de data aceasta la comparaţii, iar Eustaţiu, care nu văzuse prea multe originale, a putut şi el să-şi facă o părere. Numai după cercetări foarte îndelungate şi foarte migăloase am ajuns amîndoi la convingerea certă că statuia îşi are obîrşia în Antichitatea elină. Cu prilejul acestor cercetări, în legătură cu care am întreprins chiar şi călătorii, ca să le asigurăm o bază mai certă, am ajuns să cunoaştem atît de bine caracteristicile sculpturilor vechi şi noi, încît de la prima ochire puteam deosebi unele de altele operele de seamă ale celor două epoci. Lucrările proaste sînt bineînţeles cu mult mai greu de datat. Ciudat este faptul că nu ne-a parvenit absolut nici o lucrare antică întru totul lipsită de valoare ; fie că asemenea lucrări nici n-au fost făcute, fie că o epocă, înzestrată cu simţ artistic le-a aruncat numaidecît la gunoi, în timpul acelor cercetări am învăţat multe lucruri despre arta veche. Dar n-am putut să stabilim de la cine şi din ce epocă provine statuia noastră. Un fapt era totuşi sigur : că nu datează din epoca austeră, ci din cea ceva mai tîrzie, mai decadentă. Dar înainte de a fi îndepărtat statuia din şopronul in care era adăpostită, ba chiar înainte de a mă fi gîndit unde s-o amplasez, mai era ceva de făcut. Am plecat în Italia şi l-am căutat, la Cumae, pe vînzătorul statuii mele. Era aproape gata cu amenajările terenului său. Acesta devenise acum o hală de modă nouă, cu cîţiva clienţi care beau vin roşu dulce, cu alte statui de platru, cu o pajişte verde în jur şi cu o privelişte frumoasă. I-am povestit despre descoperirea făcută de mine şi i-am propus să hotărască preţul sculpturii în consecinţă. Totodată i-am spus că poate s-o vadă gl însuşi sau să trimită pe cineva s-o vadă, în Austria. A socotit că nu e nevoie s-o vadă nici el, nici altcineva, ci a cerut pe loc o sumă destul de grasă, susţinînd că preţurile unor asemenea obiecte se schimbă mult de la o epocă la alta. Cu cîtva timp în urmă, averea mea sporise simţitor, datorită unei moşteniri, aşa că m-am arătat gata să-i plătesc italianului suma cerută, numai că voiam să mă informez mai îndeaproape cu privire la originea statuii şi să aflu ce drept ar mai putea avea asupra ei fostul proprietar, ţinînd seama de noua situaţie. Cercetările mele n-au dus la nimic altceva decît că statuia se aflase de multe generaţii în posesia

familiei de la care o cumpărasem, că aici au existat cîndva rămă-şiţele unei clădiri vechi, că încetul cu încetul'clădirea fusese demolată, că din havuz, din balustradele scunde şi din alte obiecte de piatră albă se arsese piatră de var, şi că din rămăşiţele clădirii fuseseră durate cu acel var case in împrejurimi. Printre dărîmături s-au găsit mai multe statui, care au fost vîndute. Fata cea albă cu bagheta în mînă, căreia i se făcuse cîndva un paravan de lemn. a iscat un proces cu privire la plata ei, iar sentinţa, prin care. bunicul actualului proprietar fusese condamnat să plătească statuia, mi-a fost arătată la tribunal, de unde am şi luat-o apoi, în copie legalizată. După ce m-am mai adresat şi unui notar, ca să-mi întocmească un act de vînzare-cumpărare a statuii de marmură şi mi-am luat un exemplar autentic al actului, am depus suma convenită şi m-am întors acasă Aici s-a ţinut sfat, unde să fie amplasată statuia, care îmi aparţinea acum cu drept deplin. N-a fost greu de găsit locuL Prevăzusem, pe scara de marmură, un podest, care, pe de-o parte, să întrerupă scara, făcînd-o ' astfel mai comodă, iar pe de altă parte să devină cîndva domiciliul unei statui, care să confere scării splendoare. După ce ne-am încredinţat prin măsurători că statuia nu e prea înaltă pentru locul respectiv, am construit soclul scund pe care se află ea în clipa de faţă, am improvizat un mecanism ca s-o putem transporta şi urca pe scară, şi am dus-o la locul ei. Zăboveam adesea amîndoi în faţa statuii şi o priveam. Efectul n-a slăbit cu timpul, ci dimpotrivă, a devenit din ce în ce mai puternic şi mai persistent, şi dintre toate obiectele de artă pe care le posed, acesta îmi este cel mai drag. Asta este marea valoare a operelor de artă ale seninei lumi eline antice, nu numai a monumentelor de artă plastică, atîtea cîte ni s-au păstrat, ci şi a celor ale artei poetice . că, prin simplitatea şi puritatea lor, ne umplu sufletul, iar atunci cînd, încetul cu încetul, anii vieţii se scurg, nu-1 părăsesc, ci îl lărgesc şi mai mult, cu calmul şi măreţia lor, şi stîrnesc, prin firescul şi echilibrul lor,

o admirație din ce în ce mai profundă. In- epoca modernă vedem, dimpotrivă, o goană disperată după efect, care nu captivează, ci, fiind lipsită de autenticitate, respinge. Au venit o mulțime de oameni să vadă statuia, o seamă de prieteni şi cunoscători ai artei antice, şi rezultatul **a** fost aproape întotdeauna acelaşi : o neprecupețită admirație şi prețuire. Noi, adică Eustațiu şi cu mine, am făcut astfel mari progrese în cunoaşterea artei antice, şi amîndoi am ajuns abia prin cea antică la cunoaşterea temeinică **a** celei medievale. După ce am contemplat neasemuita puritate, claritate, diversitate şi desăvîrşire a formelor antice şi am trecut la cele medievale, pline de greşeli mari în aceste privințe, ni s-a dezvăluit aici o lume lăuntrică, un suflet neprefăcut, plin de credință şi de adîncime, care ne mişcă, prin bîlbîiala sa, aproape aşa cum ne înalță arta Antichității prin desăvîrşirea expresiei. în ceea ce priveşte epoca în care a fost creată statuia noastră, nu putem încă afirma nici acum ceva sigur, nici măcar dacă a venit la Roma, împreună cu altele din puzderia de statui aflate în Elada, sau dacă a fost executată de un grec printre romani, dacă a ajuns în casa vreunui patrician, aşa cum se întîmpla ades în acele vremuri, cînd arta greacă era răspândită în Italia, deşi prea puțin înțeleasă, şi dacă a trecut apoi în stăpînirea unui neam cu totul străin.

După aceste cuvinte, amfitrionul meu a tăcut. In timp ce vorbea, am străbătut amîndoi încăperea în sus şi în jos. Mi-am dat atunci seama de ce se refugia în această sală cînd se dezlănţuia o furtună seara. Prin ferestrele ei luminoase se poate cuprinde cu privirea întregul cer de miazăzi, ba chiar şi părţi ale celui dinspre apus şi dinspre răsărit. Pe muchea orizontului poate fi zărit întregul lanţ al Alpilor noştri. Atunci cînd începe o furtună pe acele meleaguri, — şi cel mai frumos spectacol îl oferă norii de furtună, cînd se adună deasupra munţilor pierduţi în depărtare sau cînd lunecă de-a lungul crestelor lor, — putea s-o privească în voie cum se desfăşoară în faţa lui. Gravitatea îngrămădirilor de nori se asocia cu gravitatea pereţilor de marmură, iar faptul că sala era cu totul lipsită de mobilier făcea să sporească şi mai mult singurătatea şi măreţia. După ce lumina slabă a amurgului s-a instaurat

pe deplin, suprafaţa marmurei din încăpere a început să reflecte fulgerele, şi în timp ce umblam aşa de colo pînă colo, marmura rece şi pură mi s-a părut de cîteva ori scufundată ca într-o văpaie, în care numai uşile de lemn mai erau întunecate în plină vîlvătaie.

L-am întrebat pe amfitrionul meu dacă statuia de marmură este de multă vreme în posesia sa.

— Numărul anilor nu e prea mare, — a răspuns el, — dar nu pot să ți-1 indic cu precizie, pentru că nu l-am păstrat în memorie. Am să-mi cercetez catastifele şi am să-ți spun mîine de cînd se află statuia în casa mea.

— Sper să-mi îngăduiţi, — am spus eu, — să privesc mai des statuia, ca să-mi întipăresc în minte, încetul cu încetul, şi să înţeleg din ce în ce mai limpede, de ce e atît de frumoasă şi care sînt caracteristicile în stare să producă un asemenea efect asupra noastră.

— Poţi s-o priveşti ori de cîte ori doreşti, — a răspuns el. —

îți dau cu dragă inimă cheia culoarului de marmură, sau poți să şi cobori din culoarul camerelor de oaspeți, pe scara de marmură, numai să nu uiți să ai întotdeauna pregătiți papucii de pîslă. Mă bucur acum că am pus să se construiască scara şi culoarul de marmură aşa cum au fost construite. De pe atunci încă mă gîndisem tot timpul că pe scară va fi aşezată cîndva o statuie de marmură albă, că lumina cea mai favorabilă pentru statuie ar fi cea venită de sus, şi că pereții casei scării, ca şi pardoseala, ar trebui să aibă o culoare pastelată, mai închisă, în setnilumina casei scării, albul apare aproape cu desă- vîrşire pur, şi se detaşează foarte clar de culoarea înconjurătoare, mai întunecată. Dar însuşiri, după care vrei dumneata să-i deduci frumusețea, n-ai să găseşti. Tocmai asta este esența celor mai izbutite opere ale artei antice, şi cred că asta este şi esența artei superioare în general: că nu afli părți izolate sau intenții izolate, despre care să poți spune că sînt cele mai frumoase, ci întregul e frumos, despre întreg poți spune că e cel mai frumos, părțile alcătuitoare fiind doar fireşti. în asta rezidă şi marele impact pe care asemenea opere de artă îl exercită asupra unui spirit înzestrat cu simțul proporțiilor, un impact a cărui înrîurire nu scade odată cu înaintarea în vîrstă, ci sporeşte. De aceea, unui om priceput în ale artei îi este la> fel de uşor ca unuia întru totul neştiutor, să recunoască asemenea opere de artă, cu condiția ca sensibilitatea lui să fie accesibilă frumosului. îmi vine in minte, în sprijinul afirmației mele, un exemplu cît se poate de concludent. **M-am** aflat odată într-o sală cu statui antice, printre care se număra şi una de marmură albă, înfățişînd un tînăr care doarme, tolănit într-un jilț. Au intrat în sală nişte săteni, după al căror port se putea deduce că locuiau într-un colț foarte depărtat al țării. Purtau surtuce lungi, iar pe încălțările lor cu cataramă zăcea colbul unei drumeții încheiate poate de abia în dimineața aceea. Cînd au ajuns în preajma tînărului s-au apropiat de el tiptil, în vîrful picioarelor. Rareori a avut parte un artist plastic de o recunoaştere atît de nemijlocită şi de profundă. Dar celui ale cărui preocupări sînt îndreptate într-o anumită direcție şi care nu este în stare să priceapă şi să guste decît frumusețea aferentă direcției respective, sau celui deprins cu anumite însuşiri estetice izolate, existente în operele de artă moderne, îi vine foarte greu să înțeleagă operele de artă ale Antichității, care îi par, de cele mai multe ori, lipsite de conținut şi plicticoase. De fapt, şi dumneata ai fost într-o astfel de situație. Cu toate că n-ai fost subjugat de arta modernă, care

redă numai unele aspecte, dumneata ai făcut totuşi reproduceri după anumite obiecte, îndeosebi după cele legate de preocupările dumitale ştiinţifice, cu prea multă osîrdie şi vreme mult prea îndelungată într-o singură direcţie, pentru ca ochiul dumitale să nu se fi obişnuit, iar sensibilitatea dumitale să nu fi înclinat, cu şi mai multă îndărătnicie, să recepteze cu aceeaşi dragoste şi altceva, adică ceva cu altă orientare, sau mai degrabă ceva fără nici o orientare sau cu toate orientările. Nu m-am îndoit niciodată că ai să ajungi la această privire de ansamblu, deoarece în dumneata sălăşluiesc imbolduri frumoase, care nu sînt încă îndreptate pe vreo cale înşelătoare şi care tind spre împlinire ; dar n-aş fi bănuit că acest lucru se va întîmpla atît de curînd, deoarece te mai stăpînea, cu prea multă putere, străda-nia, întru totul vrednică de laudă pînă la un anumit grad, de a pătrunde particularul. Am fost convins că un sentiment uman general şi elevat te va călăuzi spre poziţia pe care văd acum că te afli.

O bună bucată de vreme n-am putut să răspund nimic la spusele amfitrionului meu. Ne-am plimbat de colo pînă colo în tăcere prin sală, iar liniştea a fost cu atît mai deplină. cu cît încălțările noastre cu tălpi moi nu făceau nici cel mai mic zgomot pe pardoseala lucioasă. Fulgerele zvîcneau din cînd în cînd pe suprafețele oglindate din jurul nostru şi de sub noi; tunetul parcă. duduia chiar în casă prin ferestrele deschise, iar norii se clădeau, în chip de munți; sau de ruine, sau de țări aeriene, în spațiul vast, pe care îl dominau ferestrele sălii.

Intr-un tîrziu i-am spus că mi-am adus aminte ce-mi afirmase adesea tatăl meu: că în operele de artă frumoase trebuie să existe un repaos în mişcare.

— Asta este o expresie curentă în materie de artă, — a replicat amfitrionul meu. — Prin mişcare se înţelege de obicei mobilitate. Arta plastică, despre care, de fapt, vorbim aici, nu poate înfăţişa defel mişcarea. De regulă, arta înfăţişează fiinţe vii, oameni, animale, plante, şi se ştie că pentru un artist, chiar şi peisajul, în pofida munţilor neclintiţi, este o fiinţă care respiră, datorită norilor săi nestatornici şi podoabei sale vegetale, căci altminteri i-ar părea ca ceva încremenit. De aceea, arta trebuie să înfăţişeze aceste obiecte în aşa fel, încît privitorului să i se pară că în clipa următoare ar putea să se mişte. Aş Vrea să dau aici încă un exemplu din Antichitate. Toate ţesăturile din care se fac veşminte se mlădiază în chip diferit, în funcţie de mişcările specifice ale diferiţilor oameni. Odată, un prieten al meu a recunoscut un faimos şi foarte preţuit actor bătrîn, într-o împrejurare în care n-a putut vedea decît o bucată din vestonul actorului. Iar dacă plastica ţesăturilor, manifestată de cele mai multe ori în falduri, este reprodusă după realitate, nu după criterii arbitrare, cărora, potrivit unor legi estetice tradiţionale, le este supus manechinul, în această plastică reprodusă rezidă in primul rînd o anumită originalitate şi unicitate, care înfăţişează obiectul în mod senzorial; şi atunci plastica nu exprimă numai starea în care se află veşmintele în acea clipă, ci trimite şi înapoi la clipa imediat anterioară, care mai persistă vag, lăsînd totodată să se bănuiască şi cea imediat următoare, spre care tinde. Această plastiCă este cea care îi dă ochiului privitorului, ir.ai cu seamă la veşminte, impresia de mişcare şi, ca atare, cea de lucru viu. Această plastică este totodată cea pe care cei vechi, înclinaţi să lucreze îndeosebi după natură, au redat-o cu atîta măiestrie, atunci cînd şi-au îmbrăcat personajele în veşminte, încît s-a spus că au înfăţişat nu numai ceea ce este, ci şi ceea ce a fost cu o clipă mai înainte şi ceea ce va fi în clipa următoare.. De aceea ei înfăţişează, la veşminte, nu numai părţile principale, ci şi detaliile corespunzătoare, şi fac asta cu o asemenea fineţe şi precizie, încît uiţi de materialul din care este făcută lucrarea şi vezi numai materialul din care este făcut veşmintul, şi ţi se pare că-1 poţi face ghem în mînă. Unei asemenea plastici, unii moderni îi opun aşa-numitele falduri nobile, le reproduc în bronz sau în marmură şi evită cu mare grijă detaliile prea precise, chipurile ca să nu tulbure echilibrul, rezultatul fiind că vezi mase mari de falduri, ce-i drept nobile, dar că în fiecare fald domină materialul sculpturii, nu cel al veşmîntului ; că vezi faldul de bronz sau de marmură, iar sensibilitatea ţi se răceşte, şi ai impresia că omul astfel îmbrăcat nu poate sâ umble, fiind împiedicat de faldurile de piatră sau de metaL Aşa cum se petrec

lucrurile cu veşmîntul, tot aşa se petrec şi cu trupul, care este veşmîntul sufletului, iar sufletul este unicul obiect înfăţişat de artist prin imaginea alegorică a trupului. Cei vechi s-au lăsat şi aici călăuziţi de natură, iar atunci cînd au săvîrşit păcate, pe care ochiul analitic al naturalistului ar trebui, strict vorbind, să le blameze, ele nu sint de aşa natură, încît ochiul mai puţin materialist al artei sâ fie silit să le osîndească. Tn schimb, curbura suprafeţelor mădularelor, în părţile lor alcătuitoare şi în detaliile lor, prezintă o asemenea desâvîrşire şi execuţie, încît devin vizibile şi starea lor actuală, şi cea imediat anterioară, şi cea imediat ulterioară, iar mădularele, aşa cum am spus mai sus despre veşminte, fac impresia că se mişcă şi că sînt vii. Ca la veşminte, unii moderni conferă şi mădularelor proporţii mai ample şi forme mai generale, mai puţin finisate, ca să nu ajungă să fie crispate, şi atunci muşchii apar de obicei ca nişte corpuri de sticlă, netede, rigide, casante, iar personajul nu se poate mişca. Cele spuse pot înlesni aproximativ sesizarea a ceea ce se înţelege în artă

prin mişcare. Ceea ce se numeşte repaos constă poate, în primul rînd, din faptul că, privit îndeaproape, orice obiect înfăţişat de arta plastică se află în repaos. Trăsura care goneşte, calul care aleargă, cascada care se prăvăleşte, norul care se deplasează, chiar şi fulgerul care zvîcneşte, sînt, în reproducere, ceva încremenit, neclintit, iar artistul nu poate înfăţişa mişcarea ca mobilitate, ca iluzie optică, decît cu ajutorul mijloacelor arătate de mine adineauri, înăl- \îndu-şi totodată obiectul dincolo de limitele lucrului înfăţişat nemijlocit şi conferindu-i astfel o importanţă incomparabil mai mare. Dar mişcarea înfăţişată nu trebuie să fie prea violentă, altminteri mijloacele nu ajută, iar artistul dă greş şi devine ridicoL Bunăoară, nişte cai care se prăvălesc de pe o stîncă, nu trebuie pictaţi în timp ce cad. Această scenă ar putea să devină mai lesne un desen care să satisfacă mintea, decît un tablou care să încînte întreaga sensibilitate artistică. De aceea cascada, care îşi reînnoieşte în permanenţă formele plastice, poate fi înfăţişată cu mult mai puţină primejdie decît un lichid turnat dintr-un vas, caz în care închipuirea este chinuită de gîndul că vasul nu se goleşte. Vultu-rul plutind în înălţimile tăriei apare măreţ în tablou, iar cel care, aproape de ochii noştri, se năpusteşte asupra prăzii, poate să devină penibiL Ceaţa care urcă pe culmi este plină de farmec, dar fumul care se ridică din salva unui tun ne irită prin faptul că rămîne neclintit. Este lesne de înţeles că limitele între care lucrurile pot fi Înfăţişate în mişcare sînt greu de stabilit cu precizie, şi că talentele mai mari au voie să meargă în acest domeniu mult mai departe decît talentele mai mici. Am văzut astfel foarte des trăsuri pictate ca fiind în mers. In acele tablouri, caii se află de obicei, potrivit poziţiei picioarelor, într-o goană de toată frumuseţea, în timp ce spiţele roţilor stau, clar şi vizibil, încremenite într-un repaos deplin. Artistul mai priceput ne va înfăţişa volbura spiţelor şi va adăuga . şi îmbina şi alte elemente, ca să vedem trăsura mişcîn- du-se aievea. In afară de această noţiune de repaos material arătată aici, se poate înţelege mult mai des, prin repaos, cel artistic, adică echilibrul, de care o operă de artă, fie că este tablou, poem sau muzică, nu se poate lipsi niciodată, căci ar înceta să mai fie operă de artă. Repaosul,

sau echilibrul, în artă, este concordanța generală a tuturor părților unul întreg, realizată prin acea cumpănire care nu trebuie să lipsească nici în cea mai avîntată inspirație artistică, prin acea plutire deasupra operei de artă şi prin acea supervizare ordonatoare a acesteia, oricit de puternic s-ar zbuciuma într-însa simțămintele sau acțiunile, aşa încît creația artistică a omului ajunge să semene cu creația lui Dumnezeu şi vădeşte măsura şi ordinea, care ne încîntă atîta. Mişcarea inspiră, repaosul împlineşte, şi aşa ia naştere în suflet acea închegare, căreia îi spunem frumusețe. Nu încape îndoială că altora, aceste cuvinte ar putea să le sugereze altceva, ceva care s-ar putea să fie bun, sau chiar mai bun decît ce gîndesc eu, căci de obicei aşa se întîmplă cu asemenea afirmații curente : fiecare le tălmăceşte în felul lui. Din fericire, forța de creație, de regulă, nu acționează după asemenea teze teoretice, ci nimereşte drept la țintă, pentru că este forță, şi nimereşte cu atît mai sigur, cu cît se concretizează în chip mai firesc pe propriul ei făgaş. Pentru înțelegerea artei, pentru cei care îi contemplă creațiile şi discută despre ele, comentarea lor, îmbrăcarea în cuvinte a esenței lor este o treabă folositoare, dar cuvintele nu trebuie să devină obiectul de căpetenie, deci nu trebuie să ne cramponăm în aşa măsură de un anumit sens, pe care îl punem noi în ele, încît să condamnăm tot ce nu corespunde acelui sens. Altminteri ar trebui să-L criticăm cel mai vîrtos pe cel mai mare şi mai neasemuit artist, pe Dumnezeu, care a creat un număr atît de imens de plăsmuiri şi ale cărui opere, unii oameni cu minte rudimentară le critică, susținînd că ei le-ar fi făcut altfel.

La aceste cuvinte a intrat în sală Gustav. Se înserase, dar ploaia încă nu începuse.

— Flăcăul acesta se mai află încă pe aceeaşi treaptă pe care te-ai aflat dumneata pînă de curînd, — a spus amfitrionul meu, arătindu-1 pe Gustav, care se apropia de el.

— Ce vrei să spui cu asta, tată ? — a întrebat băiatul.

— Vorbeam despre artă, — a răspuns amfitrionul meu, — şi sînt de părere că nu eşti încă în stare să înţelegi şi să judeci opere de artă aşa cum poate oaspetele nostru.

— Păi asta e şi părerea mea, — a răspuns Gustav, — şi de aceea e în bună parte mentorul meu, iar dacă năzuieşte ca, în ce priveşte înțelegerea artei, să te ajungă din urmă pe dumneata, pe Eustațiu şi pe mama, am să năzuiesc şi eu să-l ajung din urmă pe dumnealui.

— E bine aşa, — a spus amfitrionul meu, — cu toate că nu

tocmai despre asta era vorba, dar n-are importanță.

Cu aceste cuvinte, ca pentru a preîntâmpina alte întrebări, s-a apropiat de fereastră, iar noi l-am urmat.

Am privit un timp toți trei peisajul din fața noastră, care, deasupra cîmpiei din ce în ce mai întunecate, devenea tot mai superb, apoi, cînd amurgul s-a îngînat cu bezna şi a sunat ora cinei, am coborît pe scara de marmură in sufragerie.

Furtuna s-a dezlănțuit în cursul nopții, mai întîi cu tunete şi apoi cu nimic altceva decît cu ploaie, după care a urmat o

dimineață foarte frumoasă şi senină.

Cel dintîi lucru pe care l-am făcut In ziua aceea a fost să mă duc la statuia de marmură. In ajun, în timp ce coboram scara, n-o mai văzusem lămurit, ci doar luminată superficial de un fulger. întunericul, pe scară, devenise prea impenetrabil. Astăzi mi se înfățişa, simplă şi fără podoabe, în lumina naturală calmă

şi vie, intrată în casa scării prin luminatorul de sticlă din tavan. Nu-mi închipuisem că statuia este atît de mare. M-am postat in fața ei şi am privit-o îndelung. Amfitrionul meu avusese drep- tate : n-am putut descoperi nici o frumusețe parțială,

— cuvîntul frumusețe fiind luat în înțelesul modern, şi mi-am amintit chiar pe scară că auzisem adesea spu- nîndu-se despre o

carte sau despre o piesă de teatru, ba şi despre o pictură, că e plină de frumuseţi, şi în faţa statuii mi-am dat seama cît de greşită este o asemenea sentinţă, sau, dacă este îndreptăţită, cît de săracă este o operă care are numai frumuseţi, chiar dacă este plină de ele, şi care nu este ea însăşi o frumuseţe ; căci o operă de înalt nivel artistic, mi-am dat seama acum, n-are frumuseţi, şi cu atît mai puţin, cu cît este mai unitară şi mai fără de seamăn. Am' ajuns pînă şi la ideea şi la constatarea, pe care n-o înţelesesem bine niciodată, că atunci cînd spui: bărbatul acesta, sau femeia aceasta, are un glas frumos, ochi frumoşi, gură frumoasă, spui totodată că restul nu este tot atît de frumos, căci altminteri n-ai scoate în evidenţă un detaliu. Ceea ce este adevărat la un om viu, mi-am zis, nu este adevărat la o operă de artă, ale cărei părţi trebuie să fie toate deopotrivă de frumoase, astfel ca nici una să nu bată la ochi, altminteri nu este pură ca operă de artă şi, în înţelesul strict al cuvîntului, nici nu este operă de artă. Făcînd abstracţie de faptul că, — sau mai degrabă tocmai pentru că — n-am putut descoperi la statuie frumuseţi parţiale, ea a produs din nou asupra mea, după cum mi-am dat acum foarte limpede seama, o impresie extraordinară. Impresia n-a fost însă ca cea produsă adesea asupra mea de unele lucruri frumoase, chiar şi de unele opere literare, ci a fost, dacă-mi este îngăduit să folosesc expresia, mai generală, mai tainică, mai inexplicabilă, a avut un efect ma insinuant, mai puternic ; dar temeiul ei se afla în zări mai înalte, şi am început să înţeleg ce însuşire nobilă este frumuseţea, şi cu cît mai greu este de sesizat şi de împărtăşit decît amănuntele care îi bucură pe oameni, şi că sediul ei este întotdeauna un suflet mare, de unde se îndreaptă către oameni, ca să genereze ceva măreţ. Am simţit că în acele zile mi-am îmbogăţit mult sufletul.

Curînd după aceea am vorbit şi cu Eustaţiu despre statuie. S-a bucurat foarte mult că o găsisem atît de frumoasă şi mi-a spus că de mult dorea să discute cu mine despre ea, dar că acest lucru fusese cu neputinţă, deoarece eu n-o pomenisem niciodată, iar o discuţie nu devine rodnică decît atunci cînd amîndouă părţile manifestă interes pentru un anumit subiect. Am privit acum împreună statuia şi ne-am atras reciproc atenţia asupra unor lucruri pe care aveam impresia că le observăm la ea. Cu toate că, prin simplitatea şi firescul ei, — care sporeau zi de zi în ochii mei, minunîndu-mă din ce în ce mai mult, — statuia părea să se sustragă oricărei analize de detaliu, Eustaţiu s-a priceput totuşi să vorbească în mod competent despre geneza ei, despre proporţiile ei şi despre secretul efectului ei artistic. Cît a vorbit, am fost numai urechi, şi am simţit că tot ce spune este adevărat, cu toate că nu l-am înţeles tot timpul cu aceeaşi uşurinţă ca pe amfitrionul meu, deoarece nu ştia să se exprime la fel de limpede şi de simplu ca el. M-am adîncit în înţelegerea

'sculpturii, şi mi s-a părut, după cele spuse de Eustaţiu,. r că fata de marmură-se apropie tot mai mult de sufletul meu.

Eustaţiu a scos la iveală o mulţime de desene cu re- v produceri ale unor opere de artă plastică medievale, atît f sculpturi, cît şi lucrări realizate pe alte căi. Am comparat «Împreună aceste opere cu cele provenite din Elada. Eusta- Iţiu a

'1

18

1

mai adus, pentru comparație, şi o serie de sculpturi f reale, înfățişînd mici heruvimi, sfinți sau alte personaje, j'care se aflau în casa cu trandafiri sau prin apropiere. Ochii ^ mei s-au încredințat, o dată mai mult, că tot ce spusese

amfitrionul meu despre arta elină şi cea medievală era I adevărat. Din statuia greacă părea că-mi vorbeşte geniul ț unui

artist tînăr, şi totuşi maturizat, înzestrat din plin cu

simţul măsurii şi al proporţiilor, şi totodată capabil să I confere operei sale o superbă plasticitate. In creaţiile plas- i tice medievale mi s-a înfăţişat un suflet naiv, simplu.

J duios, care, plin de credinţă şi de dragoste, recursese la I anumite mijloace de exprimare, fără a le stăpîni pe de- f plin, nu-şi dăduse seama de acest lucru, dar produsese | totuşi efecte care şi acum încă ne mai fac o impresie pu- I temică şi ne umplu de uimire. Sufletul este aici cel care **I** vorbeşte şi care, în puritatea şi gravitatea sa, ne stimeşte I admiraţia, în timp ce epocile de mai târziu, din care Eusta-

I ţiu a etalat numeroase reproduceri după statui, n-au generat, în pofida concepţiei lor judicioase şi clare şi a cunoaşterii mijloacelor artistice, decît personaje glaciale, în veşminte fluturînde neverosimile, cu gesturi exagerate, personaje care nu au nici ardoare, nici sinceritate, deoarece nu le-a avut nici artistul, şi care nu exteriorizează nici măcar un suflet, fiindcă artistul n-a lucrat cu sufletul, ci cu cine ştie ce intenţie conştientă, pe potriva concepţiilor de creaţie dominante în epoca respectivă, din care pricină a căutat să înlocuiască ceea ce îi lipsea ca simţire, punînd în operă agitaţie şi crispare. Cît priveşte plasticitatea, am avut impresia că Evul Mediu n-a năzuit la desâvîrşire în

f această privință. Alături de un cap, care, în simplitatea ț şi autenticitatea sa, era eminent şi ireproşabil, se găseau plăsmuiri şi alcătuiri aproape imposibile. Artistul n-a văzut asta, pentru că şi-a regăsit, în expresia operei, starea sa suflteascā ; altceva n-a urmărit, iar la o contopire a datelor senzoriale n-a tins, pentru că, cel puțin în activitatea

sa artistică, acest procedeu îi era străin. De aceea resimțim şi noi efectul interiorizării, chiar dacă, spre deosebire de artistul creator din Evul Mediu, noi percepem lipsurile concrete ale operei.

Nespus de frumoase au fost zilele pe care le-am petrecut alături de Eustațiu, cu asemenea studii şi cercetări comparative.

Am fost atras din nou şi spre picturile unor epoci vechi şi de mult apuse. în prima mea tinereţe simţisem o anumită repulsie faţă de picturile vechi. Aveam impresia că în ele domneşte o întunecare şi o mohorîre, potrivnice şi mult inferioare farmecului vesel al culorilor, prezent în tablourile noi şi chiar şi în natură. Această părere, ce-i drept, o repudiasem, atunci cînd începusem eu însumi să pictez, şi-mi dădusem seama încetul cu încetul că obiectele din natură, şi chiar şi chipul omenesc, nu au culorile violente, care se găsesc în cutia cu culori de pictură, şi că, în schimb, natura posedă o putere a luminii şi a umbrei, căreia, eu cel puţin, nu puteam să-i dau viaţă cu toate culorile mele. Nu ajunsesem totuşi la înţelegerea picturii de odinioară, în măsura în care s-ar fi cuvenit şi ar fi fost necesar. Cu toate că înaintasem în această direcţie şi recunoscusem ca foarte frumoase anumite detalii ale tablourilor vechi, eram prea preocupat în permanenţă de studiile- mele în domeniul ştiinţelor naturii ca să iau în seamă cu mai multă tragere de inimă creaţiile artistice decît pe cele ale naturii. De aceea plantele, fluturii, copacii, pietrele, apele, chiar şi chipul omenesc, îmi păreau a fi obiecte demne de reprodus în pictură, dar tablourile vechi nu-mi păreau a Ei reproduceri, ci un fel de obiecte de preţ, care există ca atare şi pe care se văd lucruri aflate în mod uzual în tablouri. Această orientare a avut pentru mine avantajul că, în încercările mele de a picta obiecte din natură, n-am ajuns să imit vreun maestru, ci că lucrările mele, în ciuda imperfecţiunii lor, aveau ceva foarte concret şi firesc -, dar pe de altă parte a rezultat de aici şi dezavantajul că n-am învăţat niciodată de la maeştrii vechi cum trebuie tratate culorile şi liniile, şi că am fost nevoit să-mi născocesc totul anevoie eu însumi, fără să izbutesc decît arareori. Cu toate că mai tîrziu a început să mă intereseze pictura medievală, iar în cursul iernii mi-am petrecut chiar mult timp în galeriile de tablouri din oraşul nostru, atitudinea mea dinainte rămăsese totuşi, inconştient, mai mult sau mai puţin precumpănitoare, iar arta penelului nu s-a bucurat din partea mea de dăruirea meritată. Acum, tot parcurgînd, împreună cu Eustaţiu, desenele după operele de artă plastică medievală, contemplînd, alături de el, ca pe o nouă minune, o operă greacă din vechime, comparind această operă cu cele mult mai puţin vechi ale înaintaşilor noştri, şi învăţînd să percep deosebirile şi asemănările dintre ele, am început să privesc şi tablourile amfitrionului meu, ca şi alte tablouri, cu alţi ochi decît pînă atunci. Nu numai că mă duceam des în camera lui cu tablouri şi zăboveam acolo timp îndelungat, dar am cerut şi catalogul tablourilor lui, ca să mă familiarizez în-

cetul cu încetul cu maeştrii pe care îi colecţionase, şi am rugat să mi se îngăduie să aşez cîte un tablou pe şevalet, ca să-l studiez. Aşa mi-am petrecut adesea zile în şir, cer- cetînd cîte un singur tablou. Ce lume nouă mi s-a deschis în faţa ochilor! Aşa cum poeţii mi-au desferecat o lume a sufletului, tot aşa mi s-a desfăşurat şi aici o lume a sufletului, dar cu ce mijloace întru totul diferite era ea atinsă aici ! Cu cîtă forţă, cu cîtă graţie, cu cîtă îmbelşugare, cu cîtă gingăşie, fusese realizată aici o creaţie asemănătoare, ba chiar la fel, cu cea a Creatorului, şi totuşi omenească! Am făcut cunoştinţă cu legăturile dintre pictura veche,

— prietenul meu avea aproape numai tablouri vechi, — şi natură. Am aflat că maeştrii vechi au imitat natura mult mai fidel şi mai atrăgător decît cei noi, ba chiar că, în studierea trăsăturilor caracteristice ale naturii, au dovedit o nemaipomenită perseverenţă şi răbdare, poate mai multă decît simţeam că aş avea eu însumi, şi poate chiar mai multă decît au unii confraţi ai lor din zilele noastre. Nu puteam să mă pronunţ, deoarece cunoşteam prea puţine opere contemporane şi nici nu le privisem aşa cum priveam acum tablourile mai vechi, dar mi se părea aproape cu neputinţă o pătrundere mai adîncă a esenţei naturii. Nu înţelegeam cum de nu putusem atîta amar de vreme

[redacted] e-o văd în măsura în care ar fi trebuit. Dar cu toate că cei vechi, de care mă ocupam acum, îşi dăduseră multă silinţă să înfăţişeze realitatea şi i se devotaseră cu tot su-

Getul, ei n-au mers totuşi atît ds departe cît merseseră eu în reproducerea obiectelor mele din natură, pe care căutasem să le redau cu toate amănuntele, atît cît fusese cu putinţă. După cum mi-am dat seama, asta ar fi fost î*^ dezavantajul operei de artă, care, în loc să producă o irrx_ presie de ansamblu calmă, s-ar fi fărîmiţat în numeroase detalii Maeştrii reprezentaţi în colecţia amfitrionul^ meu se pricepuseră să cuprindă în linii mari detaliile naturii şi să le înfăţişeze, — adesea cu o singură tuşă de pe_ nel, — astfel încît să ai impresia că zăreşti pînă şi cele mai mărunte semnalmente, dar privind mai îndeaproape vedeai că nu sînt decît urmarea unei .ratări în linii mari şi generale. Această tratare în linii mari le mai asigura însă şi efecte mari, care îi scapă celui ce redă cel® mai mărunte elemente în cele mai mărunte subdiviziuni ale lor. Abia acum am văzut ce făpturi frumoase ale speciei umane vieţuiesc pe pînzele pictorilor, cât de nobile le slnt mădularele, cît de felurit — radios, energic, spiritual, blajin — le este chipul, cît de distinse le sînt veşmintele, fie ele şi nişte trenţe de cerşetor, şi cît de adecvat fundalul Am văzut că şi culoarea chipurilor şi a altor părţi ale tru_ puhu este lumina vie a întruchipărilor omeneşti, nu ma_ teria colorantă, cu ajutorul căreia nepriceputul aplică plăsmuirilor sale un roşu şi un alb respingător, că umbrei® se adîncesc atît cît le arată natura, şi că fundalul are o adîncime şi mai mare, dobîndindu-se astfel o forţă apropiată de cea dată de Creaţiune prin adevărata lumină a soarelui, o forţă pe care n-o poate picta nimeni, deoarece penelul nu poate fi muiat în lumină, o forţă pe care o admiram acum atît de mult la tablourile vechi. Din natura extra-umană am văzut nori. luminoşi, ceruri senine, copaci zvelţi şi frunzoşi, cîmpii întinse, stînci ţuguiate, munţi î^, depărtaţi, pîraie limpezi, lacuri lucii şi păşuni verzi, văzut monumente arhitecturale, şi am văzut aşa-numita natură statică în plante, flori, fructe, animale mari şi mici. Am admirat dibăcia şi inteligenţa cu care este coordonat şi redat totul. Mi-am dat seama cum au pictat înaintaşi^ noştri peisaje şi animale. M-a uimit glazura fină, folosită de un pictor ca să dea tablourilor sale transparenţă, sau grosimea stratului de culori de ulei netransparente, foloi site de altul pentru a reda un munte, şi menite să prindă

şi să reflecte lumina, silind-o astfel să participe la pictarea tabloului, printr-D culoare inexistentă în cutia cu culori. Mi-am dat seama cum a pictat un artist fondul în culori transparente şi şi-a aplicat pe el culorile compacte, dense, sau cum şi-a întins un altul, cu penelul lat, culoare după culoare, realizînd cu ajutorul lui şi tranziţiile tonurilor şi conturînd cu el şi

desenul. Faptul că tablourile vechi sînt mai mohorîte mi s-a părut lesne de înțeles, deoarece, cu timpul, culorile se întunecă, din pricina oxidă- rii uleiului, iar verniul, inițial incolor, devine castaniu închis. Artiştii prevăzători s-au priceput mai bine decît cei pripiți să evite ambele dezavantaje, iar amfitrionul meu avea tablouri care vădeau o strălucitoare splertdoare cromatică, realizată mai mult prin forța tonurilor, decît prin culori bătătoare la ochi sau chiar neveridice. Întrucît pînă acum mă îndeletnicisem mult cu culorile, zăboveam adeseori îndelung lîngă cîte un tablou, ca să mă lămuresc cum a fost pictat. în odăița trandafirie a Matildei, în care m-a dus amfitrionul meu, ca să văd şi acolo tablourile, erau atîrnate patru pînze mici, dintre care două semnate de Ti- țian, una de Dominichino şi una de Guido Reni. Erau cam de aceeaşi mărime şi aveau rame identice. Erau cele mai frumoase din toată colecția amfitrionului meu. Cu cît le priveai mai mult, cu atît mai mult te captivau. L-am rugat cam prea des pe amfitrionul meu să-mi arate aceste patru mici tablouri, şi n-a obosit să-mi descuie de fiecare dată încăperile cucoanelor, ca să mă conducă în odăiță, să mă lase să privesc tablourile şi să stea de vorbă cu mine despre ele. De cîteva ori le-a dat jos şi le-a pus pe masă sau pe un scaun, în aşa fel încît sâ stea în cea mai prielnică lumină. Am petrecut pe atunci zile de neuitat în casa cu trandafiri a prietenului meu.

L-am întrebat odată de unde are tablourile.

— Mi-au intrat în casă încetul cu încetul, în funcție de sîrguința colecționarului şi uneori şi de întîmplare, — a răspuns el. — Cîteva le-am moştenit de la un unchi, dar acelea nu sînt cele mai de preț pe care le am ; am vîndut o parte din ele, ca să cumpăr altele, mai puține, dar mai bune. Ți-am mai spus

cîndva că am fost în Italia. Am făcut trei călătorii în acea ţară. Acolo am mai găsit cîte ceva, Am umblat în permanenţă după tablouri, am cumpăra:

cîteva, am revîndut unele din ele, am cumpărat altele, şi aşa mai departe, intr-o necontenită primenire, pînă cînd lucrurile au ajuns să arate aşa cum arată acum. în clipa de faţă, însă,

nu mai vînd şi nu mai schimb nimic, chiar dacă mi se iveşte un obiect extraordinar, pe care nu l-aş putea achiziţiona fără să cedez unul dobîndit anterior. Odată cu virsta, omul se ataşează în aşa măsură de lucrurile cu care s-a obişnuit, încât nu se mai poate lipsi de ele, chiar dacă încep să se uzeze, să se decoloreze şi să se jerpelească. Nu-mi place să arunc veşmintele vechi, şi tot aşa, dacă aş fi nevoit să scot din casă vreunul dintre tablourile care mă înconjoară de atîta amar de vreme, aş suferi nespus de mult. Acum trebuie să rămînă aşa cum sînt şi acolo unde sînt, pînă mor. Chiar şi gîndul că un urmaş va lăsa tablourile la locul lor şi le va preţui înseamnă o mare mîngîiere pentru mine, deşi este o nerozie şi caut să scap de ea, căci viaţa pe pămînt este o permanentă năzuinţă şi izbîndă şi de aceea se produc întotdeauna mutaţii, deci se vor produce şi aici. De altminteri, de multă vreme n-am mai cumpărat nimic, afară de un peisaj mititel, foarte drăguţ, al lui Ruysdael, care este atîrnat lîngă uşă în camera cu tablouri şi pe care dumneata îl priveşti cu atîta plăcere. N-aş cumpăra decît ceva foarte valoros, în măsura în care mi-ar sta în puteri. Am fost nevoit să aştept adesea ani de zile un tablou care îmi plăcea foarte mult şi pe care doream să-l am, şi l-am aşteptat fie pentru că proprietarul era încăpăţinat şi, deşi voia să vîndă tabloul, punea condiţii cu neputinţă de îndeplinit, fie că nu voia să se despartă de tablou, deşi îl terfelea şi îl lăsa să se degradeze. Uneori, ca să am o rezervă pentru schimburi, m-am văzut silit să cumpăr tablouri mai proaste, care, prin farmecul culorilor sau prin alte însuşiri, furau ochii. Există oameni care ţin la tablouri, care nu înstrăinează pînze vechi, importante, dacă au asemenea pînze, dar care totuşi nu-şi dau seama de valoarea lor şi, datorită unei proaste îngrijiri, le lasă să sufere stricăciuni Ei preferă o pictură pe care o înţeleg mai bine, sau care le place mai mult, chiar dacă este mai puţin valoroasă, şi sînt gata să facă schimb. Schimbul este pentru ei o plăcere, şi cînd dezvăluiam că tabloul lor este mai valoros decît al meu,

şi cînd, după ce făceam o evaluare exactă, le compensăm diferenţa în bani, plăcerea lor sporea, întrucît tot se mai [1] îndoiau şi se întrebau dacă am sau nu dreptate şi dacă nu cumva am supraapreciat în mod subiectiv tabloul vechi, căci ochii le spuneau că diferenţa nu este chiar atît de mare. In felul acesta am achiziţionat o seamă de lucruri pe placul meu, fără să fiu nevoit să-mi calc în picioare simţul dreptăţii, aşa cum se întîmplă atît de lesne în afacerile cu tablouri. Maica Domnului cu Pruncul, care îţi place atît de mult şi pe care aş înclina s-o socotesc aproape o podoabă a colecţiei mele, mi-a găsit-o Roland în podul unei case. Se urcase acolo cu proprietarul, ca să cumpere fiare-vechi, printre care se aflau şi nişte pinteni medievali şi o sabie. Pînza nu avea ramă şi nu era făcută măcar sul, ci zăcea în colb, împăturită ca o cîrpă. Roland n-a putut să-şi dea prea bine seama dacă e de preţ, şi a cumpărat-o pe o nimica toată de la omul acela. Un ostaş o trimisese cîndva din Italia. O folosise ca pe o simplă pînză de împachetat şi îndesase în ea rufărie şi haine vechi, care să-i fie cîrpite acasă. De aceea, la îndoituri, tabloul avea fisuri, din care sărise culoarea de ulei. In plus, mai fuseseră tăiate fîşii din ea, întrucît suprafaţa ei păruse pesemne prea mare pentru coletul respectiv. Tăieturile se mai vedeati foarte clar, în timp ce marginile celelalte erau foarte scorojite şi mai păstrau urmele ţintelor cu care fuseseră fbcate odinioară pe şasiu. Dar datorită maltratărilor suferite de tablou de-a lungul vremurilor, culoarea dispăruse şi în alte locuri, nu numai la fisuri, astfel că acum se putea vedea nu numai grundul, ci ici şi colo chiar şi firele pînzei propriu-zise. în halul acesta a ajuns tabloul la Asperhof. Mai întîi l-am despăturit, l-am întins pe jos, l-am spălat cu apă curată şi apoi am fost nevoiţi să-i punem greutăţi la cele patru colţuri, ca să-l menţinem întins şi să-l putem privi. A stat aşa în faţa noastră, pe pardoseala camerei. Ne^am dat seama că este opera unui pictor italian, ne-am dat seama şi că datează dintr-o epocă mai veche, dar din priciha stării în oare se afla, n-am putut stabili nici cine i-a fost autorul, nici cel puţin din ce epocă datează. Unele părţi, care îi rămăseseră intacte, ne-au îndreptăţit totuşi să presupunem că s-ar putea să aibă o valoare destul de mare. Ne-am apucat aşadar să confecţionăm

un panel, pe care să poată fi lipită pînza. Noi confecționăm de obicei asemenea panele din lemn de stejar, şi anume din două foi de placaj şi dintr-un grătar intermediar, pentru a preîntâmpina aşa-numita strîmbare sau deformare a lemnului. După ce panelul a fost gata şi după ce chitul s-a uscat, am întins pînza pe noul ei suport. Acolo unde marginile fuseseră tăiate, am dat panelului o dimensiune mai mare, şi am completat cu pînză nouă porțiunile lipsă, ca să-i putem reda picturii aproximativ înfățişarea presupus inițială. După aceea ne-am apucat să curățim tabloul de verniul vechi, care se mai păstrase pe alocuri, şi de murdărie. Verniul a fost uşor de înlăturat cu mijloacele obişnuite, nu însă la fel de uşor şi murdăria învechită de-a lungul veacurilor, fără să ne expunem primejdiei de a vătăma şi culorile. Tabloul curățit, aşezat pe şevalet, ne-a apărut acum cu mult mai frumos decît după prima spălare superficială, dar mai era încă atît de desfigurat de numeroasele crăpături, fisuri şi coşcoveli, încît o apreciere exactă n-a fost cu putință nici acum, chiar dacă am fi avut mult mai multă experiență. Roland şi Eustațiu au purces la restaurare. Nu există treabă mai anevoioasă, şi de aceea unele picturi au fost atît de degradate şi de devalorizate. Cred că n-am pornit pe o cale greşită. Culoarea originară nu trebuia nicidecum acoperită. Din fericire, tabloul nu suferise niciodată o reparație sau o aşa-numită suprapic- tare, astfel că aveam în față fie număi culoarea originară, fie nici una. în locurile lipsite de culoare a fost introdusă, ca un ştift, culoarea marginilor golului, pînă s-a umplut cavitatea. Am folosit culorile cît mai uscate cu putință, şi frecate atît de fin, cît a fost în stare să le frece piatra, fără să se oprească. Dacă însă mai descopeream, după uscare, vreo adîncitură, o umpleam din nou cu aceeaşi culoare, şi continuam astfel pînă cînd nu se mai vedea nici o cavitate. Proeminențele rămase după uscare le netezeam şlefuind cu un cuțitaş fin. De asemenea, şi peste murdăria cu neputință de înlăturat am aşternut culoarea înconjurătoare. Atunci cînd, datorită uleiului conținut, sau altor cauze, care poate că mai contribuiseră şi ele, culoarea, după un timp mai îndelungat, se închidea, încît apărea pe tablou ca o pată, am aplicat peste pată, cu vîrful unei pensule fine, mici puncte de culoare de ulei extrem de uscată, pînă

cînd nu s-a mai deosebit de nuanța din jur. Această operație am repetat-o la nevoie chiar şi de cîteva ori. Pînă la urmă, locurile proaspăt acoperite cu culoare n-au mai putut fi recunoscute defel cu ochiul liber. Numai lupa mai trăda retuşurile. Am aplicat ani în şir acest procedeu, mai cu seamă că uneori aveam de executat şi alte lucrări, şi deoarece procedeul nostru avea nevoie şi el însuşi de între- . ruperi relativ lungi, ca să se usuce culorile, sau ca să li se dea timp să dea la iveală modificările realizate. în schimb, nu se observa că tabloul recondiționat nu este în întregime vechi : avea fisurile fine ale tablourilor vechi şi avea şi puritatea şi claritatea penelului originar. Atunci cînd tablourile vechi sînt restaurate prin suprapictare, apare adeseori un înveliş deasupra fisurilor generate de trecerea timpului, iar acest înveliş nu numai trădează că pînza a fost restaurată, ci constituie totodată un văl subțire, întins peste culori, pe care le face să devină tulburi şi netransparente. Asemenea tablouri fac adesea impresia de lucru mohorît, neplăcut, apăsător. S-ar putea ca unii să socotească neînsemnată şi fără rost activitatea noastră de restaurare a tablourilor vechi, mai cu seamă că cere atîta timp şi atîta muncă ; dar nouă ne-a dăruit o mare şi profundă bucurie. Sînt sigur că dumneata n-ai s-o dezaprobi, deoarece creațiile artistice au început să te preocupe îndeaproape. Atunci cînd opera unui maestru vechi prindea viață în fața noastră, nu ne însuflețea numai sentimentul creației, ci cel cu mult mai înalt al reînvierii unui lucru care altminteri s-ar fi pierdut şi pe care noi înşine nu l-am fi putut crea. După ce au fost gata cîteva porțiuni ale tabloului s-a constatat că toate culorile lui sînt mai pure şi mai strălucitoare decît crezusem şi că pictura are o valoare mult mai mare decît bănuisem la început. Atita vreme cît numeroasele crăpături şi locuri dezgolite de culoare, precum şi petele de murdărie, pe care nu le putuserăm înlătura, s-au mai aflat pe tablou, ele au exercitat o influență şi asupra părților lui nevătămate şi chiar şi asupra celor perfect de bine păstrate, făcînd ca întregul său colorit să pară mai urît decît era în realitate. Dar după ce locurile discordante au fost acoperite cu culorile corespunzătoare pe o suprafață relativ mare. iar culoarea nouă a accentuat-o pe cea veche, în loc s-o contrazică, a rezul

tat o puritate, o catifelare, o transparență, ba chiar o învăpăiere, care ne-a uimit, deoarece la tablourile foarte deteriorate nu se poate aprecia succesiunea justă a tranzițiilor, pînă ce nu le ai terminate în fața ochilor. Coloritul special ar putea să pară, bineînțeles, încă şi mai desăvîrşit, fiind înconjurat şi scos în evidență de porțiunile neretuşate şi

discordante, dar era de prevăzut că, atunci cînd întregul tablou avea să fie gata, armonia lui va trebui să producă o impresie hotărît artistică. în timpul lucrului mi-am dat multă osteneală ca să aflu întreaga istorie a tabloului şi originea lui, dar n-am ajuns la nici un rezulțat. Ostaşul care trimisese pînza din Italia murise de mult, şi nu mai trăia nici o persoană care să fi, avut o legătură . de cit apropiată cu cele întâmplate, deoarece acestea se petrecuseră cu mult mai de mult decît bănuisem. Bunicul ultimului proprietar al tabloului a povestit adesea că a auzit cum că un ostaş născut în casa lui îşi trimisese cîndva acasă, din Italia, ciorapii şi cămăşile, învelite într-o pînză cu icoana Maicii Domnului. Veracitatea povestirii s-a confirmat prin faptul că s-a mai găsit, în podul casei, vechea icoană deteriorată a Maicii Domnului. N-am putut afla nici ce împrejurare îl dusese în Italia pe acel ostaş german. Sâ descopăr de pe ce meleaguri a[1] o Italiei venise tabloul, nici nu mai putea fi vorba acum. A fost un fel de sărbătoare atunci cînd, după un timp îndelungat, după multă trudă şi o seamă de întreruperi, pictura s-a aflat în, fața noastră într-o frumoasă ramă de aur lucrată în stil vechi. A fost chemat şi Roland, de-oarece către sfîrşitul lucrării pornise într-o călătorie şi-l lăîase pe fratele său să termine treaba. Au fost poftiți şi cîțiva vecini, ba chiar şi un prieten şi cunoscător al artei vechi, căruia îi scrisesem despre ce e vorba, a venit încoace de la o depărtare destul de mare, ca să vadă restaurarea, iar alții, deşi nu fuseseră invitați, au venit şi ei, deoarece aflaseră din întâmplare de povestea asta şi ştiau că la Asperhof sînt oricînd bineveniți. Nu este adevărat ceea ce se spune adesea că o femeie frumoasă este . mai frumoasă fără podoabe decît cu podoabe ; şi tot aşa nu este adevărat că un tablou n-are nevoie de ramă ca să fie pus în valoare. Am comandat pentru tabloul cu

Maica Domnului o ramă cu motive medievale şi am supravegheat uneori executarea ei, dnd vreo treabă sau propria mea voinţă m-a dus la oraş. A sosit la Asperhof cu mult înainte de a fi fost gata tabloul şi a fost nevoită să aştepte în acest răstimp împachetată în lada ei. N-am încercat nici măcar o singură dată să montăm în ea pînza pînă n-a fost gata, ca să nu slăbească efectul. La tablourile noi, bineînţeles, abia rama arată dacă nu cumva mai trebuie acfeugat şi modificat cîte ceva. La tablourile vechi restaurate, lucrurile stau altfel, mai cu seamă dacă au fost restaurate după procedeul nostru. Aici, existentul arată calea de urmat pentru restaurare, şi de aceea profunzimea, intep.siiatea şi strălucirea culorilor sînt condiţionate de ceea ce se găseşte dinainte pe pînză. Cum are să arate apoi tabloul înrămat nu depinde de bunul plac al restauratorului, iar dacă înrămat îi şade bine sau mai puţin bine, este treaba pictorului iniţial, a cărui operă n-avem voie s-o modificăm. Atunci cînd sfînta Maria, pe care nici măcar nu se aplicase încă vemiul, ne-a privit dintre ornamentele în stil vechi ale ramei, foarte bine armonizate cu tabloul, ni s-a părut minunată, şi de abia atunci am văzut cît farmec şi cîtă forţă pusese pictorul de odinioară în opera sa. Cu toate că rama era bogat decorată cu flori, cu motive geometrice şi chiar cu părţi ale trupului omenesc şi că avea scînteieri de mare efect, tabloul nu părea agitat, ci domina rama, preschimbîndu-i opulenţa într-o fermecătoare diversitate, în timp ce el însuşi se punea singur în valoare prin forţa sa artistică, şi trona, în culorile sale sublime, înconjurat de acea splendidă podoabă. Un strigăt discret a scăpat de pe buzele tuturor celor de faţă, şi m-am bucurat că nu mă înşelasem atunci cînd, bizuindu-mă pe forţa artistică a tabloului, îi comandasem o ramă atît de bogată. Am stat cu toţii o bună bucată de vreme în faţa lui şi am privit frumuseţea coloritului pielei, veşmintelor şi fundalului care, laolaltă cu simplitatea şi nobleţea desenului şi cu ordonarea echilibrată a suprafeţelor, alcătuia un întreg atît de demn şi de sacru, încît nu puteai să nu te simţi copleşit de o profundă gravitate, de o adevărată cucernicie. Abia mai tîrziu am început să vorbim, am discutat despre una şi alta, şi am ajuns, după cum era firesc, să cutezăm a face presupuneri cu privire la autor. Ba era Guido Reni, ba era Tiţian, ba era şcoala lui Rafael. Pentru toate ipotezele s-au găsit temeiuri, şi concluzia a fost, şi aşa a rămas şi pînă astăzi, că nu ştim cine a pictat tabloul. Roland a fost extraordinar de bucuros că bănuise valoarea pînzei încă de cînd o văzuse deteriorată şi că, prin faptul că o cumpărase, făcuse o achiziţie atît de bună. Pe

atunci era încă foarte tînăr, nu era nici pe departe atît de versat ca acum şi de aceea nu fusese prea sigur că procedase bine. Pe faţa lui Eustaţiu se citea că, vorba ceea, îi rîde inima de bucurie. Ziua s-a încheiat, atunci, cu o masă prietenească, oferită musafirilor mei. în zilele următoare am căutat locul cel mai prielnic pentru atîrnat tabloul. Roland a primit, drept răsplată, o lucrare pe care şi-o dorise de mult, iar Eustaţiu, după cum am băgat de seamă, şi-a aflat cea mai deplină satisfacţie în faptul că a fost atras în cercurile noastre artistice. Omului, de la care fusese cumpărată pînza deteriorată, i-am mai dat ceva bani în plus, cu care l-am despăgubit peste aşteptările sale, deoarece n-ar fi putut niciodată şi nid nu i-ar fi trecut prin minte să pună pe cineva să restaureze tabloul, iar fără Roland, tabloul nici n-ar fi fost vîndut, aşa că s-ar fi degradat din ce în ce, pînă la distrugerea lui totală. Chiar şi după trecerea multor ani, am mai zăbovit adesea în faţa tabloului şi am avut parte de multă bucurie contemplîndu-1. Am privit chipul şi mîinile Maicii Domnului şi am privit şi Pruncul, în parte dezgolit şi în parte învelit cuviincios în năframe frumoase. Este un obicei al pictorilor italieni ca Pruncul să nu fie ţinut în braţele Maicii Sale, ci mai degrabă sâ stea pe un obiect destul de înalt în faţa Ei, înclinat frumuşel către Ea, iar Ea să-L cuprindă alintător cu braţele. Autorul nu numai că a găsit astfel prilejul să picteze trupul Pruncului într-o poziţie cu mult mai frumoasă decît dacă Maica L-ar fi ţinut la pieptul Ei, dar a obţinut totodată şi avantajul mult mai important că a putut să înfăţişeze Pruncul sfînt în întreaga Lui forţă şi independenţă, ceea ce are ca efect impresia că proslăvim de pe acum puterea cu care va acţiona El mai tîrziu. Faptul că popoarele meridionale îl pictează pe Mîntuitor ca pe un Prunc m-a încîntat din totdeauna, iar dacă, pe tabloul meu, Pruncul sfînt arată mai curînd ca un trup vînjos şi minunat de frumos al Sudului, acest lucru nu-mi dă de gîndit, pentru că şi pruncii Iisus şi pruncii Ioan ai neasemuitului Rafael arată tot aşa, iar efectul artistic este totuşi atît de formidabil. Nu prea îmi place că Maica Domnului, a cărei gură este atît de frumoasă. îşi îndreaptă ochii spre cer. Cred că efectul este astfel cam îngroşat, şi că artistul pune în acea mişcare o semnificaţie străină de personajul pictat. Cu mijloace mai simple se obţin efecte mai bune. Dacă pictorul ar fi fost în stare să pună sfinţenia şi sublimul nu în ochii ridicaţi spre cer, ci în chiar fiinţa personajului, în timp ce ochii ar fi privit pur şi simplu în gol, ar fi fost mult mai bine. Madonele lui Rafael privesc calm şi cu gravitate, încît devin regine ale Cerului, pe

cînd atîtea altele nu sînt decît nişte fete care se roagă. De aici cred că pot şi eu să deduc că tabloul nu aparţine şcolii lui Rafael, oricît aminteşte de ea prin minunata întruchipare a Pruncului. Tabloul nu-1 mai ţin expus acolo unde era la început. Am schimbat de cîteva ori locurile tuturor tablourilor, şi resimţim o deosebită plăcere cînd încercăm să aflăm dacă, printr-o altă aranjare, efectul de ansamblu nu devine cumva mai puternic. De asemenea, au avut loc o serie de consfătuiri foarte serioase şi am făcut şi numeroase încercări cu privire la culoarea în care să zugrăvim pereţii, pentru ca tablourile să iasă cît mai bine în evidenţă. în cele din urmă ne-am oprit la castaniul roşcat, pe care îl mai găseşti şi astăzi în camera cu tablouri. Acum nu mai schimb nimic. Aşezarea actuală a tablourilor mi-a intrat în sînge şi mi-e dragă, încît orice modificare mi-ar face o impresie neplăcută. Mica mea colecţie a devenit una din bucuriile bătrîneţii mele. Achiziţionarea tablourilor, care, după cum poţi deduce din spusele mele dinainte, n-a fost întotdeauna atît de lesnicioasă ca în cazul Madonei noastre, reprezintă un fir călăuzitor în desfăşurarea vieţii mele, iar acest fir călăuzitor este legat de multe împrejurări, care îmi prilejuiesc o privire retrospectivă, în parte veselă şi în parte tristă. Ne-am pomenit în fel de fel de situaţii, am făcut cunoştinţă cu fel de fel de oameni şi ne-am cheltuit mult timp cu restaurarea tablourilor, cu uitarea unor dezamăgiri, cu trăirea unor frumuseţi, şi ne-am mai cheltuit mult timp

şi cu desenarea şi proiectarea unor rame, deoarece, treptat, am pus toate tablourile în rame proiectate de noi, şi aşa se face că aceste opere stau aeum în jurul meu ca nişte prieteni vechi şi venerabili, din zi în zi tot mai venerabili, care sînt încîntarea şi desfătarea zilelor cîte mi-au mai rămas de trăit.

Faptul că, datorită povestirii amfitrionului meu, m-am

apropiat şi mai mult sufleteşte de colecția lui de tablouri, se înțelege de la sine.

Am început să-mi îndrept atenția şi asupra stampelor lui. întrucît acestea nu erau înrămate şi sub sticlă, ci erau adăpostite în sertarele încăpătoare ale mesei din camera de lectură, puteau fi privite cu mult mai comod decît tablourile.

Mi-am scos mai întîi mapele una după alta şi am privit pe rînd toate gravurile. După aceea am trecut însă la o cercetare mai ordonată. Amfitrionul meu, aşa cum nu îngăduia să se scoată cărţi din casă, dar punea să i se ducă oaspetelui, în camera lui, cărţile cerute, tot aşa proceda şi cu gravurile, numai că dădea cîte o mapă întreagă în cameră, nicidecum planşe izolate, ca să le cruţe şi să le ferească de deteriorare. Deoarece îmi venea peste mînă să petrec ceasuri în şir în camera de lectură, privind stampe, amfitrionul meu a pus să mi se aducă mapele una după alta în locuinţa mea, încît am putut să privesc pe îndelete gravurile, am putut să-mi şi întrerup această îndeletnicire prin altele, şi am putut, după ce am ţinut un timp oarecare mapa în locuinţa mea, s-o înlocuiesc cu alta. Mai tîrziu, după ce cercetasem cu de-amănuntul toate mapele, însemnîndu-mi lucrările care îmi plăcuseră în mod cu totul deosebit sau pe cele care îmi fuseseră semnalate de către amfitrionul meu sau şi de către Eustaţiu ca excepţionale, am deschis din cînd în cînd o mapă sau alta, ca să privesc cîte o gravură foarte îndrăgită de mine. Mi le-am însemnat în carnet şi pe cele pe care Voiam să mi le cumpăr şi eu, dâcă se mai puteau găsi în comerţ. Datorită acestor cercetări, am ajuns să cunosc şi pînă la urmă să şi preţuiesc maniera de creaţie a diferiţilor artişti şi a diferitelor epoci. Am constatat astfel că, la fel ca în cazul picturilor, această artă a avut şi ea, cu foarte puţine excepţii, un trecut mai măreţ decît îi este prezentul, ba chiar

la gravuri am putut să mă încredinţez de acest lucru şi mai precis decît la picturi, deoarece prietenul meu avea şi gravuri vechi şi gravuri noi, în timp ce în camera sa cu tablouri erau prea puţine tablouri noi. Comparaţia era aşadar inai dificilă la tablouri, căci nu prea îmi aminteam decît foarte puţin de tablourile noi, pe care le văzusem în oraş şi pe care în plus le privisem cu alţi ochi. Am pătruns şi am preţuit din ce în ce mai mult fineţea, măreţia, frumuseţea şi echilibrul tratării gravurilor şi, întrucît îmi vertea cu mult mai uşor să-mi procur gravuri decît tablouri. m-am hotărit să încep deocamdată prin a cumpăra planşe izolate, pe care le socoteam foarte izbutite, şi să pun astfel bazele unei colecţii. Mi-am petrecut foarte mult timp cu contemplarea şi memorarea gravurilor şi a picturilor. Eustaţiu venea des la mine, vorbeam cu el despre aceste lucruri şi, pe zi ce trecea, stima mea pentru el creştea.

În acelaşi timp mă duceam adesea şi în atelierul de tîmplărie, precum şi în alte ateliere, ca să mă uit cum se lucrează acolo.

Cu aceste prilejuri m-a izbit faptul că amfitrionul meu nu comandase încă nici o lucrare din marmura cu adevărat extraordinar de frumoasă pe care i-o adusesem şi care păruse să-l fi bucurat mult. Dealtfel, nici n-am izbutit să dau de

marmura aceea în casa cu trandafiri. Zăcuse în şopronul în care mai fuseseră depozitate adeseori unele minerale ale mele. Acum nu mai era acolo. Să fi fost oare mutată în alt loc, mai sigur, ca să nu sufere vătămări, sau fusese trimisă totuşi undeva, unde era acum prelucrată ? Această din urmă ipoteză era greu de crezut, pentru că amfitrionul meu punea să se prelucreze toate obiectele de lemn şi de piatră în casa lui, unde nu numai că existau dispozitivele şi uneltele necesare, dar unde puteau fi atraşi oricînd şi meseriaşii care eventual mai lipseau.

într-o zi am plecat în valea Lauter şi am petrecut cîtva timp acolo. N-am făcut deplasarea ca să-mi continui îndeletnicirea obişnuită, ci ca să văd cum se prelucrează marmura. La vreo două leghe depărtare de hanul străjuit de arţari se afla atelierul în care se tăia şi *ze* şlefuia marmura şi în care se confecţionau diferite obiecte de marmură. Localitatea se numea Mlaştina Ro-

şie, dar n-am putut afla de ce, căci prin partea locului n-am văzut decît teren stîncos şi ape curgătoare, iar pe multe mile în lung şi-n lat, nici urmă de mlaştină ; dar aşa se numea localitatea. Se aflau acolo şi cîteva bucăţi din marmura mea, din care se făcea ceva pentru tata. Bucata cea mai mare era aproape trandafirie şi urma să devină un havuz pentru grădină. Havuzul îl schiţasem eu însumi. Ţinînd seama de pasiunea mea pentru plante, modelul îl luasem din regnul vegetal. Era o frunză foarte asemănătoare cu cea a dalacului, în care zace globul strălucitor, negru profund. Frunza o modelasem din ceară, după una adevărată, numai că-i făcusem zimţii mai mici, iar adîncimea mai mare. Frunza de ceară a reprodus-o în ipsos, la scară mult mai mare, un muncitor foarte priceput în asemenea lucrări de modelaj, iar după frunza de ipsos urma să se cioplească havuzul de marmură. Pe fundul lui trebuia să se afle globul, întocmai ca la frunza de dalac, iar dintr-un vrej înălţat deasupra frunzei urma să ţîş- nească un jet subţire de apă, care să se reverse pe frunză. Frunza urma să fie de marmură trandafirie, iar tulpina şi lujerul dintr-o marmură de culoare mai închisă. M-am străduit să urmăresc, la Mlaştina Roşie, în ce măsură înaintase lucrarea, şi am căutat; prin consfătuiri cu meseriaşii. să obţin mai multă graţie şi puritate. Din altă marmură urmau să se confecţioneze alte elemente. în primul rînd pavajul din jurul dalacului. Frunza urma să-şi verse apa pe acest pavaj, care avea să formeze, pe suprafaţa lui, un jgheab cu pantă lină, ca să ducă apa mai departe. Culoarea pavajului urma să fie un gălbui spălăcit. Strîn- sesem în acest scop o mulţime de bucăţi de marmură. Pentru un pavilion din grădină proiectasem blatul unei măsuţe. Mai erau în lucru şi cîteva consolete, cîteva cornişe şi nişte greutăţi pentru hîrtiile de pe birou. Ca supliment mai erau un cuib, în care se aflau două ouă, făcute dintr-o marmură de o culoare foarte asemănătoare cu cea a ouălor de nagîţ.

1
2
1
2

Am fost foarte mulțumit de stadiul lucrărilor. Frunza havuzului era gata în forma ei brută, astfel că se putea trece la finisarea detaliilor şi la şlefuirea finală. Doi meseriaşi lucrau exclusiv la acest obiect. Cu ajutorul modelului de ipsos am dispus să se mai facă vreo cîteva modificări.

Nu mi se păruse îndeajuns de graţioasă şi nu reda destul de bine mlădierea formelor vegetale. M-am dus pe munte, am căutat plante de dalac şi le-am adus în ghivece, împreună cu pămîntul lor, ca să nu se ofilească prea repede şi să ne slujească timp mai îndelungat drept model. Cu ajutorul acestor plante am căutat să arăt ceea ce îi mai lipsea modelului. Am explicat unde ar trebui ca o anumită parte a frunzei să se întindă mai lin, sau ca o margine să se curbeze mai graţios, pentru câ, în cele din urmă, imaginea de marmură, cînd va fi gata, să nu lase impresia că a fost făcută, ci că a crescut. Mi-am dat osteneala să expun problema fără să-l jignesc pe omul care făcuse modelul de ipsos, şi s-o îmbrac mai degrabă în haina unui sfat, aşa încît părerile mele au fost împărtăşite cu dragă inimă, şi întrucît primele încercări au izbutit, iar havuzul, datorită asemănării lui mai mari cu frunza naturală, cîştigase şi el, în mod vădit, în frumuseţe, meseriaşii şi^au văzut în continuare de treabă cu sîrg, au căutat să se apropie tot mai mult de caracteristicile plantei şi au avut parte de bucuria de a vedea în sfîrşit lucrarea terminată într-o formă mult mai nobilă şi mai desâvîrşită decît înainte. Chiar şi pentru unele lucrări ulterioare au dobîndit, prin acest procedeu, un punct de reper, precum şi speranţa de a se avînta în sfere mai înalte şi mai senine.

Maistrul a vorbit cu mine pe şleau despre toate astea. Pînă atunci obiectele au fost confecționate după modele şi ^chițe aduse în atelier, apoi au fost expediate şi s-au obținut pe ele prețurile obşinuite ale unor asemenea produse, astfel că întreprinderea a putut să-şi ducă zilele, dar fără să prospere. Faptul că se puteau folosi de plante ca modele nu le trecuse prin minte pietrarilor. Acum şi-au ațintit privirile spre plante şi au constatat că toți munții sînt plini de lucruri care le-ar putea arăta cum să-şi confecționeze şi să-şi înnobileze produsele.

Am rămas acolo pînă cînd frunza deHpsos a fost complet terminată şi pînă m-am liniştit cu privire la uneltele folosite pentru măsurători, astfel ca formele modelului să poată fi transferate corect în reproducerea de marmură.

După ce i-am mai rugat pe pietrari să dea zor lucrării, ca s-o pot duce cît mai repede cu putință în grădina tatălui meu şi

după ce am făgăduit că mai vin odată în vizită în vara aceasta la atelier, am pornit înapoi spre casa cu trandafiri.

în timpul acestei călătorii de înapoiere, pe care, în munți, am făcut-o pe jos, am escaladat peştera de gheață, m-am aşezat pe un bloc de piatră şi, adîncit în gînduri, mi-am rotit privirea, aproape întreaga după-amiază, asupra priveliştii desfăşurate în

fața mea.

în casa cu trandafiri mi-am reluat cercetarea tablourilor. M-am folosit chiar şi de o lupă şi le-am privit cu ea, ca să văd cum au lucrat diferiţii artişti vechi, dacă unul din ei mînuise un penel țeapăn şi bont, altul unul lunguieț şi moale, dacă au folosit o pensulă lătăreață sau ascuțită, dacă au pus un grund

gros sau au aşternut pe un grund subțire culori compacte, netransparente, dacâ au finisat pe porțiuni mici sau dacă au realizat mai întîi sumar întregul tablou şi i-au desăvârşit apoi treptat toate detaliile.

Amfitrionul meu, care era foarte priceput în aceste chestiuni, m-a ajutat.

Dintre poeți m-am îndreptat acum spre Calderon. Ajunsesem în stare să-l citesc în original şi m-am adîncit, cu multă rîvnă, în gîndirea lui.

Am vizitat de cîteva ori, cu toții, domeniul Inghof. Acolo se făcea uneori muzică. Tot acolo am vizitat locurile cele mai frumoase din împrejurimi sau am trecut în revistă tot ce era

interesant de văzut în grădină, sai^ la fermă, sau în casă.

In epoca înfloririi trandafirilor, Matilda şi Natalia au venit la Asperhof. Cunoşteam ziua sosirii lor şi le-am aşteptat. După ce au coborît din trăsură, după ce Matilda şi amfitrionul meu şi-au dat bineţe, Matilda a rostit citeva cuvinte către Gustav, apoi s-a

întors spre mine şi şi-a exprimat, cu cea mai prietenoasă mină şi cu cea mai caldă căutătură, bucuria de a mă fi găsit aici, de a şti că mi-am petrecut un timp mai îndelungat împreună cu prietenul ei şi cu fiul ei, şi de-a putea spera că voi rămîne la Asperhof pe toată durata acestui frumos anotimp.

I-am răspuns că m-am hotărît să-mi petrec anul acesta toată

vara numai pentru plăcerea mea, şi că sînt extrem de recunoscător că-mi este îngăduit să zăbovesc în acest loc, atît de prielnic desăvîrşirii inimii, spiritului şi întregii fiinţe a unui bărbat tînăr.

In timpul acestui dialog, Natalia a stat în faţa mea. Mi-a apărut, anul acesta, mai pîrguită, şi era atît de extraordinar de

frumoasă, cum nu mai văzusem pînă atunci vreo făptură femeiască.

Nu mi-a adresat nici un cuvînt, ci doar m-a privit. N-am fost în stare să născocesc nici o frază de bun-venit. M-am înclinat, în tăcere, iar ea mi-a răspuns la plecăciune cu alta la fel.

După aceea am intrat cu toții în casă.

Zilele s-au scurs ca în anii trecuți. S-a ivit numai o singură abatere. Am început, încet-încet, să vorbim despre tablouri, să vorbim despre statuia de marmură, aflată pe frumoasa scară a casei, ne-am dus adesea spre camera cu tablouri ca să privim cîte ceva, am zăbovit unele clipe în clar-obscurul scării, spre

care pogora, de sus, valul de lumină difuză, şi ne-am desfătat cu splendoarea sculpturii eline şi cu desăvîrşirea proporţiilor ei. Mi-am dat seama că Matilda se pricepea la arta plastici şi că o iubea din toată inima. Am constatat că nici Natalia nu era străină de chestiunile artistice, către care părea să aibă o înclinare destul de pronunţată. Astfel am aflat acum că în trecut, cînd îmi îndreptasem încă prea puţin atenţia asupra picturilor şi a altor asemenea opere de artă, iar acestea nu ocupau încă un loc important în sufletul meu, cei din casa cu trandafiri mă cruţaseră, evitînd să vorbească, de faţă cu mine, despre operele de artă aflătoare în casă, ca să nu mă atragă într-o sferă de preocupări care, în acea clipă, se mai găsea încă aproape cu \otul în afara orizontului meu sufletesc. Mi-am adus aminte totodată că nici tata nu mi-a vorbit niciodată din proprie iniţiativă despre tablourile sale, şi că şi-a spus părerea numai în măsura în care am adus eu însumi vorba despre ele sau cînd l-am întrebat cîte ceva în legătură cu acest subiect. Cu toţii au evitat aşadar subiectul în c&re nu mă simţeam încă la largul meu şi spre care sperau să-mi îndrept poate cîndva interesul.

Această constatare m-a făcut să mă cam ruşinez şi să-mi dau seama cît sînt de stîngaci şi de neajutorat ; dar întrucît fuseseră întotdeauna atît de buni şi de binevoitori fată de mine, am dedus că nu aveau o părere proastă despre mine, şi că socoteau drept lucru neîndoios că mai tîrziu mi se va trezi interesul pentru ceea ce ei îndrăgeau atît de mult. Acest gînd m-a liniştit, într-un fel. Dar mai cu seamă m-a umplut de mulțumire faptul că le făcea plg_ cere să stea de vorbă cu mine despre subiecte în legătură cu arta'plastică, şi că deci ceea ce spuneam eu în acea^ă chestiune nu erau nerozii.

într-o zi, cînd trandafirii erau aproape deplin înfloriți am devenit, fără voia mea, martorul cîtorva cuvinte pe care Matilda i le-a adresat amfitrionului meu şi care, în mod vădit, îi erau menite numai lui. Desenam, într-o cameră de la parter, grila unei ferestre. Parterul casei avea, la toate ferestrele, grile de fier. Acestea nu erau însă de felul *zăbrelelor* cu bare groase, ca cele montate in numeroase cas? precum şi la închisori, ci erau curbate lin şi aveau sus şi jos o arcuire plată, terminată la mijloc cu o frumoasă ro- zetă, care era ca un fel de cheie de boltă. Rozeta era lucrată fin, şi era mai fidelă modelului ei, trandafirul, decît orice lucrare în fier văzută vreodată de mine. în plus, întreaga grilă era plină de grație, iar barele mai aveau, în afară de rozetă, şi multe alte ornamente fermecătoare. Se lăsase amurgul; mă aflam într-o cameră de la parter, ale cărei ferestre dădeau înspre trandafiri; venisem ca să-mi schițez provizoriu întreaga grilă, care, afară, era prea mascată de trandafiri. Detaliile ornamentale, care se dezvoltau jn principal spre exterior, voiam să le desenez ulterior de afară. în timp ce eram absorbit de lucrarea mea, la ferestre s-a făcut întuneric, ca şi cum frunzişul dinaintea lor ar fi fost acoperit de o umbră. Cînd m-am uitat mai atent intr-acolo, am observat că lîngă fereastră se afla cineva, dar din pricina luj erelor dese n-am putut recunoaşte cine era în clipa aceea, prin fereastra deschisă a răsunat, limpede şi desluşit, glasul Matildei, care a spus :

—■ Aşa cum s-au ofilit trandafirii aceştia, la fel s-a ofj. lit şi fericirea noastră.

Acestuia i-a ră&puns glasul amfitrionului meu ?

— Nu s-a ofilit, are doar o altă înfăţişare.

M-am sculat în picioare, m-am îndepărtat de la fereastră şi m-am dus în mijlocul camerei, ca să nu mai aud restul

convorbirii. în plus, — întrucît am socotit că ar fi mai mare ruşinea dacă amfitrionul meu şi Matilda ar afla mai tîrziu că, în timp ce au stat de vorbă în fața ferestrei, am săvîrşit necuviința să mă găsesc în camera căreia îi aparținea acea fereastră, — am ieşit şi din cameră şi m-am dus în grădină. Cînd i-am zărit, după cîteva minute, pe amfitrionul meu, pe Matilda, pe Natalia şi pe Gustav îndrep- tindu-se spre cireşul ce} falnic, m-am întors în cameră şi mi-am luat ustensilele de desen, pe care le lăsasem acolo, deoarece, între timp, se întunecase şi nu mai vedeam sâ desenez.

După ce epoca înfloririi trandafirilor s-a încheiat, am hotărit să petrecem cîtăva vreme şi la Sternenhof. în timp ce urcam colina care ducea într-acolo, am văzut că lîngă ziduri fuseseră ridicate nişte schele, iar după ce ne-am apropiat mi-am dat seama că muncitorii aflați pe schele ră- zuiau tencuiala de pe blocurile de piatră ale fațadei şi le curățau. Se făcuse în prealabil, într-un loc mai retras al casei, o încercare care confirmase că, fără tencuială, casa va arăta cu mult mai frumos.

1
2
3
2

La Sternenhof am fost tratat cu aceeaşi amabilitate ca în trecut, ba chiar. — dacă ar fi să mă iau după impresii şi dacă ar fi îngăduite asemenea deosebiri de nuanță, — cu şi mai multă amabilitate decît în trecut. Matilda mi-a arătat personal tot ceea ce a socotit că :ni-ar fi cît de cît de folos, şi mi-a explicat cu acest prilej tot ceea ce a bănuit că are nevoie de explicații. în acele zile am mai aflat ți că Matilda cumpărase castelul de la un bărbat distins, care îl locuise rar şi îl cam neglijase. înaintea lui, castelul aparținuse unui văr de departe, al cărui bunic îl cumpărase, iar înaintea acelui bunic se perindaseră acolo o mulțime de proprietari, iar moşia căzuse în paragină. Matilda a început prin a-i dezlega pe veci de îndatoriri, în schimbul unei despăgubiri convenite de comun acord, pe supuşii castelului, care anterior fuseseră obligați să predea castelanului dijme şi dări, şi pe care i-a făcut astfel stăpîni deplini pe pămîntul lor. Apoi s-a apucat să gospodărească ea însăşi bunurile aferente castelului şi şi-a întemeiat un anturaj casnic închis, alcătuit din propria ei familie şi din slujitori, şi a trăit în acest anturaj. A reorganizat ferma şi, cu ajutorul unor oameni vrednici, pe care i-a tocmit, a îmbunătățit starea ogoarelor, a pajiştilor şi a pădurilor. Frumoasele şiruri de pomi fructiferi, care străbăteau cîmpiile şi care îmi plăcuseră atît de mult încă de la prima mea vizită aici, erau sădite de ea însăşi, iar atunci cînd putea să facă rost de undeva de nişte pomi fructiferi de bună calitate, chiar şi aproape adulți, nu cruța nici timpul, nici cheltuielile, ca să-i aducă şi să-i răsădească pe pămîntul ei. întrucît vecinii începuseră treptat să procedeze la fel, ținutul a dobîndit înfățişarea plăcută şi caracteristică, prin care se deosebea de domeniile înconjurătoare.

Cu toate că picturile aflate în camerele Matildei şi ale ’ Nataliei nu aveau în general, după părerea mea, valoarea celor de la Asperhof, se găseau totuşi printre ele şi cîteva care, potrivit vederilor mele actuale, păreau a fi fost executate cu cea mai mare măiestrie. I-am comunicat amfitrio- i nului părerea mea. El mi-a confirmat-o şî mi-a arătat pînze de Tițian, Guido Reni, Paolo Veronese, Van Dyck şi Holbein. Tablouri neînsemnate sau chiar proaste, ca cele pe care, atît cît puteam acum să-mi aduc aminte, le văzusem cu ani în urmă în unele colecții, nu se găseau nici în locuința Matildei, nici la Asperhof. Au avut loc şi aici discuții, ca şi în casa cu trandafiri, despre picturi, şi pot spure că printre clipele cele mai frumoase s-au numărat cele în care un tablou era pus pe şevalet, cînd la ferestre se trăgeau perdelele, pentru ca nu cumve să pătrundă în cameră o lumină stînjenitoare, cînd tabloul era împins în punctul cu lumina cea mai favorabilă, şi cînd noi ne instalam înaintea lui. în mod obişnuit, Matilda şi amfitrionul meu stăteau pe scaune, Eustațiu şi cu mine stăteam în picioare, iar lîngă noi Natalia şi nu arareori şi Gustav, care, în asemenea ocazii, era foarte rezervat şi atent. De cele mai multe ori vorbea amfitrionul meu despre tablou, adesea însă şi Eustațiu, iar Matilda îşi expunea şi ea părerile. Poate că deseori se repetau unele cuvinte spuse şi altă dată, sau ni se arătau pînze pe care le mai văzusem, sau ni se atrăgea atenția asupra unor lucruri cunoscute. Astfel

1
2
3
4

ne reînnoiam plăcerea de a putea gusta frumuseţea acelei opere de artă. Eu luam foarte rar cuvîntul, cel mai mult puneam cîte o întrebare şi ceream să mi se explice ceva. Natalia stătea cu noi şi nu scotea niciodată nici un cuvînt.

22
*

Mă duceam des şi la naiada fintînii, cea de sub bolta de , iederă din grădină. în trecut admirasem mai ales marmura ei nespus de frumoasă, cum nu mai văzusem alta vreodată ; acum mi s-a părut că şi naiada este o plăsmuire în- cîntătoare. Am comparat-o cu cea de pe scara din casa amfitrionului meu. Cu toate că aceea avea un aer de noblețe, de demnitate şi de gravitate, care o făcea, în ochii mei, cu mult superioară aceasta mi s-a părut şi ea deosebit de atrăgătoare, de catifelată şi de expresivă : emana un echilibru calm, aşa cum îi şade bine zeiței unui izvor, şi avea totuşi şi acel aer de puritate' şi, aş zice, de ciudățenie, pe care o pictură nu-1 are, dar pe care marmura îl creează în mod atît de sugestiv. Am devenit acum mai conştient de această senzație de straniu şi mi-am dat seama şi că m-a cuprins şi în trecut, cînd m-am aflat în fața unor sculpturi de marmură. La sculptura cu pricina mai trăgea în cumpănă şi ceva deosebit, cu rădăcini în preocupările mele geologice, şi anume faptul că marmura era atât de frumoasă şi aproape fără nici o pată. Era din varietatea aceea transparentă la margini, al cărei alb aproape că scînteiază, îndemnîndu-ne să credem că micile ei cristale sclipesc ca nişte ace de gheață sau ca nişte granule de zahăr tos. Această puritate a sculpturii avea în ochii mei un aer de măreție. Numai acolo unde apa se scurgea din vasul ținut în brațe de personaj, marmura avea o irizare verzuie, iar piedestalul pe care odihnea piciorul mai coborît era tot verde şi puțin cam murdărit de umezeala venită din sol. Marmura statuii prietenului meu era fără cusur, poate că era de Păros, dar luase oarecum culoarea marmurii vechi, în timp ce naiada era ca nouă, ca de marmură de Carrara. Am fost de părere, iar prietenii mei mi-au confirmat-o. că statuia aceasta este mai recentă, dar, ca şi în cazul celei a amfitrionului meu, sculptorul nu era cunoscut.

îmi plăcea foarte mult să stau în grotă, lîngă statuie. Era în grotă o bancă de marmură albă, într-o retragere a clădirii, de-o parte a naiadei. De acolo, sculptura putea fi contemplată foarte lesne. Pe marmură stăruia o penumbră blîndă, iar în penumbră părea că marmura luminează. Se mai putea privi aici scurgerea lină a apei din urcior, unduirea ei în havuz, picurarea ei pe sol şi, din clnd în cînd, scînteierile ei.

Drept locuinţă mi se dăduse aceeaşi încăpere pe care o ocupasem în primele două rînduri cînd mă aflasem la castel. Fusese înzestrată cu toate înlesnirile imaginabile, de care, în cea mai mare parte, nici n-aveam nevoie, deoarece mă obişnuisem. în viaţa mea de călător, să-mi rîn- duiesc treburile în modul cel mai simplu.

Cînd am plecat de la Sternenhof, Matilda mi-a urat drum bun, la fel de călduros şi de prietenos cum mă primise.

Pe drumul de întoarcere am vizitat mai mulţi fermieri, care se bucurau de mare vază în ţinut, am văzut ce inovaţii introduseseră pe proprietăţile lor şi ce mai aveau de gînd să întreprindă în viitor. Amfitrionul meu a luat cu el nişte butaşi

de viță de vie, niscai semințe şi o serie de desene ale unor instalații şi dispozitive noi.

înainte de a pleca îndărăt spre ai mei m-am mai dus încă o dată la Mlaştina Roşie, ca să văd cît a înaintat confecționarea obiectelor din marmura mea.. Cîteva dintre cele mici erau gata. Havuzul şi obiectele mai mari urmau să fie terminate la anul.

Am încuviințat acest plan de lucru, pentru că preferam ca treaba să fie făcută ca lumea, decît să se încheie curînd. Am împachetat obiectele terminate, ca să le iau cu mine acasă.

La reîntoarcerea mea în casa cu trandafiri am găsit o scrisoare de la Roland, care îmi aducea la cunoştință roadele cercetărilor sale în legătură cu completările lambriu- rilor d^ pe

stîlpii tatălui meu. Spunea că nu mai era nici o speranță să se mai descopere părțile lipsă. Că în tot acel ținut muntos nu se afla nimic asemănător cu lambriurile descrise, că în general n-au existat niciodată nici un fel de lambriuri în locurile pe care le cutreiera de ani de zile, sau, dacă au existat, erau foarte ascunse, astfel că găsirea lor trebuia lăsată pe seama întâmplării, după cum tot din întîmplare fusese descoperit şi ceea ce îi adusesem eu tatei. Că lambriurile despre care este vorba aici au fost aproape sigur distruse. Şi că dimensiunile pieselor aflate în posesia tatălui meu, aşa cum i le comunicasem eu, se potrivesc întocmai într-o încăpere a casei de piatră din Lautertal, bănuită din capul locului a fi obîrşia acelor obiecte, încăperea pomenită fiind acum pustie. Mai spunea că sînt acolo doi stîlpi, pe care trebuie să fi fost aplicate lambriurile încă existente ; că panourile intermediare au fost distruse, la fel ca altele, aflate pe vermuri în acel mic castel de piatră, altminteri ar fi trebuit să li se dea de urmă, fie în clădire, fie prin împrejurimi, ceea ce n-a fost cazul; sau au fost duse într-un loc foarte ascuns, căci altminteri cercetările desfăşurate de vreo doi ani încoace şi căror* le mersese vestea i-ar fi determinat cu siguranță pe localnici să scoată în vîrizare obiectele, în schimbul unei sume frumuşele. In concluzie, Roland spunea că trebuie să ne obişnuim cu gîndul că nu se mai poate găsi nimic, şi că dacă s-ar mai găsi totuşi ceva, ar fi un noroc nesperat. Amfitrionul meu şi cu mine ne-am mărturisit unul altuia că ne cam aşteptam la acest rezultat.

Către sfîrşitul toamnei am plecat înapoi spre casă. îmi alesesem pentru sosire o dimineață de duminică foarte senină, deoarece ştiam că, în această zi, tata va fi acasă, astfel că-mi voi putea petrece după-amiaza în sînul întregii familii. Nu venisem, ca de obicei, pe un vas, ci pornisem pe jos, pe la răsăritul soarelui, parcursesem astfel tot muntele, şi-mi continuasem apoi drumul către miază-noapte cu o trăsură, pînă în oraşul nostru. Pe tata l-am găsit foarte bine dispus; părea întinerit cu cîțiva ani. Ochii îi străluceau, ca si cum ar fi fost copleşit de o foarte mare bucurie. Ceilalți arătau şi ei foarte voioşi şi mulțumiți.

După masa de prinz, tata m-a condus în pavilionul de sticlă şi mi-a arătat lambriurile gata aplicate pe stîlpi. Era o privelişte vrednică de admiraţie. N-aş fi crezut niciodată că sculptura aceea în lemn se va înfăţişa atît de bine : fusese în întregime curăţită şi dată discret cu baiţ.

—Uite — a spus tata, — ce frumos a ieşit totul. Lambriurile se potrivesc pe stîlpi, de parcă ar fi fost făcute anume pentru ei. De fapt, chiar aşa şi este : deşi lambriurile n-au fost făcute pentru stîlpi, stîlpii au fcst făcuți pentru lambriuri. Cu mult mai important este însă faptul că sculptura în lemn se potriveşte cu întregul" pavilion, de parcă i-ar fi fost menită de la bun început, şi asta mă bucură cel mai mult. De aceea nici faptul că celelalte panouri ale lambriurilor n-au putut fi găsite nu mă mîhneşte în aceeaşi măsură ca pe tine. Dacă părțile lipsă ar fi ieşit la iveală, aş fi fost nevoit să reclădesc întregul pavilion, deoarece cu greu s-ar fi potrivit aici. iar judecind după structura lor, n-ar fi putut fi ciuntite sau mărite. Prin urmare. hai să ne bucurăm de ceea ce există, iar dacă, prin- tr-o minime, apar şi părțile lipsă, avem să ne gîndim ce este de făcut. După cum vezi, ne-am dat multă osteneală să umplem golurile şi să punem totul într-o corelație firească.

Aşa şi era. Deasupra lambriurilor fuseseră montate, pe stîlpi, nişte oglinzi, ale căror rame continuau decorațiile lambriurilor şi făceau tranziție spre decorațiile cercevele- lor şi ale şprosurilor ferestrelor. Sub ferestre fuseseră montate cornişe şi lambriuri, în aşa fel încît să alcătuiască o suprafață mai liniştită între sculpturile în lemn. Mi-am exprimat admirația că i se dăduse ansamblului o asemenea înfățişare.

1
2
4
6

— Ne-a fost însă de ajutor un meşter foarte iscusit,

— a răspuns tata, — şi am putut astfel să mai modificăm dte ceva, după sfatul lui, altminteri lucrarea n-ar fi ajuns să arate aşa cum arată. Stai jos lîngă noi, ca să-ți povestesc cum a fost.

Stătea împreună cu mama pe o bancă împletită din fire subţiri de trestie, iar soră-mea şi cu mine am- luat loc în faţa lor, pe scaune.

— Amfitrionul tău, — a început tata, — a dat de noi şi, atunci cînd ai lipsit două săptămîni, ne-a trimis încoace ichiţele sale de construcţie şi desenele unui mare număr de

1
2
4
8

alte obiecte, ca să le văd. Mi-a făcut şi propunerea să pun pe cineva să-mi copieze, spre folosința mea, cele care-mi plac în mod deosebit, numai să-i trimit mai înainte toate planşele şi să i le însemn pe cele a căror reproducere o doresc, iar el va avea grijă să mi le întoarcă mai tîrziu, cu un prilej oarecare, în acest scop. Am refuzat, dar am pus să se întocmească în grabă nişte schițe după unele ornamente, in măsura în care mi-am dat seama că-mi vor putea sluji

la lucrările mele viitoare. Dar cel mai mare folos l-am tras noi, adică lucrătorul meu şi cu mine, de pe urma studierii întregii colecţii de desene. Am făcut astfel cunoştinţă cu lucruri noi, am văzut că există şi ceva mai frumos decît ceea ce avem noi, astfel că am întocmit planul de modificare a pavilionului şi am dus la bun sfîrşit executarea lui mult mai bine decît fără acest ajutor. Desenele de clădiri, de mobilier şi de alte obiecte, pe care mi le-a trimis amfitrionul tău, sînt atît de frumoase, încît cred că nu există multe de o seamă cu ele. Am văzut, ce-i drept, cu ani în urmă, cu prilejul călătoriilor şi drumeţiilor mele, clădiri nespus de frumoase şi pe alocuri chiar mai frumoase decît acestea, dar desene arhitecturale n-am văzut niciodată atît de clare şi de precise. Am resimţit o mare bucurie privind aceste lucrări, şi pot să afirm .că cine se află în posesia unei asemenea colecţii de obiecte superbe, atît de numeroase şi totodată atît de variate, nu mai poate să decadă niciodată, cînd dă îndrumări, pînă la ceea ce este nesemnificativ, fără valoare, lipsit de conţinut; ba chiar dimpotrivă, printr-o justă folosire, şi dacă spiritul său ştie să recepteze lucrurile, trebuie să dea la iveală numai ceea ce este elevat şi pur. Este o rară favoare a soartei ca un om să aibă răgazul, mijloacele şi colaboratorii, cu care să poată realiza asemenea opere. Printre cele mai frumoase clipe ale vieţii mele s-au numărat cele în care mi-a fost îngăduit să răsfoiesc aceste colecţii şi să mă adîncesc in contemplarea lucrurilor care mă atrăgeau in mod deosebit. Poate că soarta îmi va acorda totuşi, odată şi odată, favoarea de a mă putea folosi de oferta acestui bărbat, ca să înfăptuiesc din cînd în cind cîte ceva ce ar însemna o mare bucurie a zilelor mele cele de pe urmă! Aşadar, îţi place ceea ce am pus să se adauge la lambriurile noastre ?

— Foarte mult, tată, — am răspuns eu, — dar acum am altceva de vorbit ; nu pot să-mi revin din uimirea că amfitrionul meu şi-a trimis încoace desenele, la care ține atîta, cu siguranță că nu mai puțin decît la cărțile sale, pe care nu le lasă să-i iasă din casă. Această întîmplare mă umple de o bucurie atît de mare, încît nu găsesc cuvinte s-o exprim nici măcar pe jumătate. Tată, simțămintele mele au luat, în vremea din urmă, un asemenea avînt, că

nici eu însumi nu-mi dau seama ce se petrece ; trebuie să stau de vorbă cu dumneata despre toate astea, am multe de discutat cu dumneata. Iar amfitrionului meu trebuie să-i mulțumesc fierbinte, de îndată ce-1 văd ; trimițîndu-ți desenele mi-a făcut cea mai mare favoare pe care ar fi fost în stare să-mi facă.

— Atunci te rog să vii cu mine ca să mai vezi ceva, — a

răspuns tata.

M-a condus în cabinetul său de antichităţi. Mama şi soră-mea au venit şi ele.

Lîngă un stîlp, împodobit cu o oglindă lunguiață cu ramă de modă veche, se afla masa cu instrumente muzicale, pe care o văzusem, în casa cu trandafiri, prima dată în timpul restaurării ei, iar la începutul acestei veri, complet terminată.

De uimire n-am fost în stare să scot nici un cuvînt.

1
2
5
4

Tata, care mi-a înțeles simțămintele, a spus :

— Masa este proprietatea mea. Mi-a fost trimisă vara aceasta, cu rugămintea de a o pune printre celelalte obiecte ale mele şi cu menţiunea că trimiţătorul s-ar bucura nespus dacă i-ar face o plăcere unui om care ţine la aceleaşi lucruri ca şi el.

— Atunci trebuie să plec de îndată la prietenul meu, — am exclamat eu.

— Eu i-am transmis mulțumirile mele, — a spus tata, — dar dacă tu vrei să te duci acolo şi să i le exprimi personal, m-aş bucura cu at-ît mai mult.

Soră-mea a sărit într-un picior, ba chiar aproape că a țopăit prin cameră, şi a strigat :

— Mi-am închipuit că aşa are să facă, mi-am închipuit ! Ce bucurie, ce bucurie ! Pleci curînd ?

— Mîine în zori, — am răspuns eu. — De azi încă trebuie să comandăm caii.

— Anotimpul este înaintat, şi de abia ai venit, fiule,

1
2
5
8

— a spus mama, — dar nu te opresc. Masa asta şi, mai mult încă, firea bărbatului care a trimis-o, l-au umplut de fericire pe tatăl tău. Cei de acolo trebuie să fie oameni minunați.

— Nu există alții ca ei pe lume ! — am exclamat eu.

Fără întîrziere l-am trimis pe argat la poştă, ca să-mi comande doi cai pentru dimineaţa următoare, la ora patru. După aceea am mai vorbit cu toţii despre masă. Tata ne-a arătat pe larg însuşirile ei, ne-a dat unele explicaţii, şi apoi m-a lămurit, printr-o lungă argumentare, de ce trebuie să rămînă tocmai în locul acela. Fără să mai aduc vorba despre tablourile tatei, pe care aş fi fost foarte bucuros să le revăd şi despre care avusesem de gînd să discut cu el, şi fără să mai intru în amănunte cu privire la felul cum îmi petrecusem vara în acest an, am lăsat să treacă restul zilei şi am aşteptat cu nerăbdare dimineaţa. Am răspuns numai la unele întrebări ocazionale ale tatei şi am ascultat cînd mi-a vorbit din nou despre ceea ce fusese pentru el un adevărat eveniment în vara aceasta, înainte de culcare ne-am dat noapte-bună şi apoi m-am dus în camera mea.

La ora trei dimineaţa aveam gata un geamantanaş de piele şi cu o jumătate de oră mai tîrziu eram şi eu gata, în haine de călătorie. în sufragerie, unde mi se pregătise un mic-dejun, mă aşteptau mama şi soră-mea. Tata, mi-au spus ele, mai dormea. Am luat micul-dejun, caii se aflau în faţa porţii, mama şi-a luat rămas-bun de la mine, soră- mea m-a însoţit pînă la trăsură şi m-a sărutat cu nespusă căldură, m-am urcat, şi trăsura a pornit prin beznă.

Nu călătorisem încă niciodată cu propriii mei cai de poştă, deoarece socoteam că o asemenea cheltuială era risipă. Acum mi-am permis ; călătoria mi se părea încă prea înceată, iar la fiecare haltă de poştă, unde am primit cai noi şi o trăsură nouă, aşteptarea mi s-a părut o veşnicie.

Nu-1 întrebasem pe tata de scrisoarea care venise odată cu

desenele sau cu masa, şi nici nu mă informasem cum sosiseră aceste lucruri la noi. Nici tata nu pomenise nimic. Am hotărit să rămîn credincios atitudinii mele şi să nu pun nici o întrebare despre toate acestea.

După o călătorie de o zi şi o noapte, întreruptă doar de mesele necesare, am ajuns la casa cu trandafiri către amiaza

zilei a doua. Am oprit în fața grilajului, am luat geamantanul din trăsură şi l-am dat unui argat, care nu s-a mirat cîtuşi de puțin, deoarece se obişnuise pesemne cu plecările şi sosirile mele, am trimis trăsura şi caii înapoi

la ultima haltă de poştă, de care aparțineau, am intrat In casă şi am întrebat de prietenul meu.

Mi s-a spus că e în camera sa de lucru.

Am cerut să fiu anunțat şi am fost poftit să urc.

Cînd am intrat, m-a întîmpinat zîmbind. I-am spus că ştie, pesemne, de ce am venit.

— Cred că pot să-mi închipui, — a răspuns el.

— Atunci n-are să vă mire, — am spus eu, — că, după o călătorie cu sufletul la. gură, v-am mai călcat o dată pragul în acest an, pentru care mi-am mai luat o dată rămas- bun. I-ați făcut tatălui meu o îndoită bucurie, mie nu mi- ați suflat o vorbă, nid tatăl meu nu mi-a scris nimic, probabil pentru ca să facă să crească impresia pe care mi-o va produce darul, cînd îl voi vedea cu ochii mei. Aş fi fost prea nedrept dacă n-aş fi venit şi dacă nu v-aş fi mulțumit pentru marea bucurie care mi-a copleşit inima. Nu ştiu prin ce am meritat să faceți ceea ce ați făcut; nu ştiu ce legătură există între dumneavoastră şi tatăl meu, ca să-i faceți un dar atît de prețios, şi ca să vă gîndiți cu atîta dragoste la el, trimițîndu-i desenele. Vă mulțumesc de o mie de ori din tot sufletul. Pentru toate dovezile de prietenie de care am avut parte în casa dumneavoastră v-am mulțumit în adîncul inimii şi v-am mai mulțumit şi prin viu grai. Acest dar este însă cel mai drag dintre toate cîte le-am primit de la dumneavoastră, şi vă prezint pentru el cea mai fierbinte mulțumire, care şi-ar găsi cea mai bună expresie dacă mi-ar fi dat şi mie să pot face ceva pentru dumneavoastră.

— S-ar putea ca şi asta să se întîmple odată şi odată,

— a răspuns el, — dar cel mai bun lucru pe care îl poate face omul pentru un altul rămine totuşi ceea ce este bun pentru el însuşi. Nimic nu-mi face mai mare plăcere decît faptul că nu m-am înşelat, şi că pe tatăl dumitale l-au bucurat obiectele trimise, şi că bucuria tatălui dumitale a fost şi bucuria dumitale. De

altminteri, totul este cît se poate de simplu şi de firesc. Dumneata mi-ai vorbit despre antichităţile pe care le posedă tatăl dumitale şi care îi fac plăcere. Mi-ai vorbit despre tablourile sale, i-ai dus sculpturi în lemn, pentru care a pus anume să se reclădească un mic pavilion al casei sale, ţi-ai dat multă osteneală ca să găseşti completările la acele sculpturi, mi-ai cerut chiar şi mie sfatul în privinţa aceasta, şi nu ţi-a fost prea plăcută temerea că, în ciuda tuturor strădaniilor, n-ai să găseşti ceea ce cauţi. Atunci m-am gîndit că aş putea eventual să-i fac tatălui dumitale o plăcere cu unul dintre obiectele mele, m-am sfătuit cu Eustaţiu şi i-am trimis masa. Trimiterea desenelor a fost şi ea întru totul logică. Anul trecut dumneata ai întocmit cu multă trudă, aici şi la Sternenhof, reproduceri după unele mobile, pentru ca tatăl dumitale să-şi poată face o idee generală despre ceea ca se află aici. Era firesc aşadar să i se trimită desene, care conţin un material cu mult mai bogat, cu mult mai cuprinzător şi cu mult mai nobil, cu toate că ele nu reprezintă decît colecţia unui singur om şi că sînt cu mult mai prejos decît splendorile artistice care mai există ici şi colo. Avem aici o mulţime de mobile vechi, ne mai putem lipsi de unele din ele, am şi dăruit cîteva, şi dăruim cu dragă inimă un asemenea obiect unui om, căruia acel obiect îi face plăcere şi care se pricepe să-l îngrijească şi să-l preţuiască.

— M-aş simţi adînc îndurerat, — am spus eu, — dacă aţi avea măcar cea mai vagă bănuială că, prin comportarea mea, am urmărit un asemenea rezultat.

— Nu mi-am închipuit niciodată asta, tinere prieten,

— a răspuns el, — altminteri nici n-aş fi trimis ceea ce am trimis. Dar e aproape douăsprezece. Vino cu mme în sufragerie. Ce-i drept, habar n-aveam de sosirea dumitale, dar se va găsi cîte ceva, ca să nu rabzi de foame, şi ca nici noi să nu fim păgubiţi.

Cu aceste cuvinte ne-am dus în sufragerie.

După masă, Gustav m-a însoţit pînă la locuinţa mea, care fusese ţinută tot timpul în stare de curăţenie şi unde acum un foc slab răspindea o căldură plăcută. Aveam oarecare nevoie de odihnă, iar căldura temperată mi-a des- morţit mădularele.

în cursul după-amiezii, amfitrionul meu mi-a spus :

— N-am avut niciodată o toamnă tîrzie atît de frumoasă ca anul acesta. Catastifele mele meteorologice nu consemnează una asemănătoare de cînd locuiesc aici, şi toate indiciile ne îndreptăţesc să credem că această vreme va mai ţine cîteva zile. Dar asemenea zile senine de toamnă tîrzie nu sînt nicăieri mai frumoase decît pe podişurile noastre de miazănoapte. In timp ce, nu arareori, deasupra şesului se aşterne ceaţa dimineţii, ba chiar şi fluviul îşi tîrăşte după el în fiecare dimineaţă fîşia de ceaţă, peste creştetele Ţării-de-Sus se întinde un cer fără nori şi se înalţă un soare limpede, care stăruie toată ziua. De aceea şi este relativ cald pe podişuri în acest anotimp, şi pe cînd în ţinuturile joase, ceţurile aspre au şi scuturat frunzele pomilor fructiferi, în cele de sus, cîte un meste- căniş, sau cîte un făget, se mai făleşte cu podoaba sa aurie şi roşie. Apoi, după-amiază priveliştea întregului ţinut de cîmpie este şi ea, de obicei, mai clară decît în orice altă epocă a verii. De aceea am hotărît să mai facem anul acesta o călătorie în Ţara-de-Sus, aşa cum am făcut une-.[1] ori în trecut. Distanţele nu sînt prea mari acolo, şi dacă se ivesc semne că vremea este pe cale să se schimbe, putem oricînd să pornim înapoi şi să ajungem din nou fără necazuri la Asperhof. Mîine sosesc Matilda şi Natalia; pleacă şi ele cu noi. Ne însoţeşte şi Eustaţiu. N-ai vrea să faci călătoria cu noi şi să te bucuri, laolaltă cu noi, de această agreabilă toamnă tîrzie ? Dacă vine apoi zăpadă sau ploaie, poţi foarte bine să pleci spre casă cu poştalionul, iar vremea n-are să-ţi dea prea mult de furcă.

— Vremea nu poate să-mi dea niciodată prea mult de furcă, — am replicat eu, — deoarece sînt călit împotriva vitregiilor ei. Pe de altă parte, ținînd seama de simțămintele pe care le nutresc față de dumneavoastră, nu mi se poate oferi o plăcere mai mare decît aceea de a călătiri cîtva timp în tovărăşia dumneavoastră ; dar acasă, ai mei n-au habar de acest plan şi mă aşteaptă pesemne foarte curînd.

— Păi ai putea să le dai de veste printr-o scrisoare, — a spus el.

— Da, aş putea, — am răspuns eu. — Cu toate că, îndată ce am sosit, după o absență de multe luni, am pornit din nou, şi cu toate că mă aşteaptă acum în zilele imediat următoare, vor recunoaşte că o şedere mai îndelungată în tovărăşia unui om,

la care am plecat cu o treabă ca **cea**

ivită între noi, îşi are temeiul numai în firea lucrurilor. **Mi-ar lua-o** mult mad mult în nume de rău dacă, în îm**prejurările date,** m-aş întoarce acasă, decît dacă mai ră- **mîn** cîtva timp **în** preajma dumneavoastră.

— Ți-am pus o .întrebare şi ți-am făcut **o** propunere,

— **a răspuns** amfitrionul meu. — Fă cum crezi că e mai **bine. Soluţia** aleasă de dumneata va fi desigur cea justă.

— Scriu numaidecît scrisoarea.

— Bine, iar eu o trimit neîntîrziat la poştă.

M-am dus în camera mea şi i-am scris tatei o scrisoare. Soluţia aleasă de mine era desigur cea justă. Tata, mama şi soră-mea nu mi-ar fi iertat niciodată nesocotința de a nu mă fi alăturat bucuros, în vederea unei scurte călătorii, unui om care se purtase cu familia mea aşa cum se purtase.

După ce am terminat scrisoarea, am coborît cu ea, iar

argatul folosit de obicei ca mesager, o şi aştepta, ca s-o ducă, împreună cu alte mesaje, în locul din care urma să ajungi la poştă.

A doua zi, încă în cursul dimineţii, au sosit Matilda şi Natalia. Părea că tuturor le-a făcut plăcere dnd au aflat motivul pentru care, după ce mi-am luat rămas-bun, m-am întors în casa

cu trandafiri. M-au privit cu mai multă prietenie.,Chiar şi Natalia, care mă ocolise în fel şi chip, era alta. In cîteva rînduri, cînd eram cu spatele la ea, i-am simţit parcă ațintită asupra mea privirea, pe care însă, de îndată ce m-am uitat la ea, şi-a îndreptat-o în altă parte. G,ustav se ataşase de mifte cu tot sufletul şi nu-şi ascundea defel acest simțămint. Ştiam că mă bucurasem din totdeauna de afecțiunea sa, iar eu i-am răspuns din adîncul inimii cu aceeaşi afecțiune.

După-amiază au fost făcute pregătirile de călătorie, iar în dimineaţa următoare, încă înainte de răsăritul h soarelui, am pornit cu toţii la drum. în trăsura Matildei mai călătoreau Natalia şi o slujnică, iar în trăsura amfitri- f onului meu Eustaţiu, Gustav şi eu. Roland, cu care aveam ţ întîlnire undeva în cuprinsul ţinutului, urma să călăto- r rească o bucată de drum cu noi, şi fusese luată hotărîrea ca Gustav să treacă atunci în trăsura maică-si. Conformaţia neobişnuită a Ţării-de-Sus a determinat un plan neobişnuit al călătoriei. Anume, fusese luată hotărîrea să urcăm pe jos unii munţi mai abrupţi şi mai înalţi şi tot aşa să-i coborîm, ceea ce urma să adune din cmd în cînd întregul grup, iar din cînd în cînd să-l separe. în felul acesta, unele lucruri le puteam vedea în comun, iar altele individual, comunicîndu-ne însă fără întîrziere impresiile.

încă înainte ca soarele să fi ajuns la meridian, noi ne si aflam pe clina care desparte şesul de podiş şi ne îndreptam acum înspre t[inta] propriu-zisă a călătoriei noastre.

Amfitrionul meu avusese dreptate. în lumina blîndă a soarelui de după-amiază, care aici era aproape mai cald decît pe şesurile şi în văile Țării-de-Jos, ne-am apropiat de o

1

2

8

4

privelişte încîntătoare. Chiar şi unele împrejurări secundare au contribuit ca să ne agrementeze călătoria. Drumurile nisipoase ale Ţării-de-Sus, care erau şi foarte bine construite, s-au dovedit foarte uscate, fără să fie prăfoase, ceea ce nu se putea spune despre drumurile de la şes, care erau fie îmbibate de ceţurile matinale zilnice, fie din capul locului umede, reci şi murdare pe distanţe lungi, din pricina solului lor impermeabil. Aşa încît am înaintat comod, iar în jurul nostru totul era limpede, străveziu şi calm. Pălăria galbenă de paie a Nataliei se ivea în faţa noastră sau dispărea, după cum trăsura ei urca o mică pantă sau o cobora. Soarele, pe cerul fără nori, urcase mult către miazăzi, de parcă ar fi vrut să-şi ia rămas-bun pentru acest an. Ultima rămăşiţă de vlagă a razelor sale mai lucea pe cîte o stîncă şi pe culorile pes#iţe ale mărăcinişului de lingă ea. Pe cîmp, recolta era strînsă ; ogoarele, din nou arate, se întindeau golaşe de-a lungul colinelor şi povârnişurilor ; numai fîşiile verzi ale semănăturilor de iarnă mai luminau printre ele. Animalele domestice, scăpate din chingile verii, care le ţintuise pe mici petice de păşune, hoinăreau pe pajişti, ca să se bucure de iarba de toamnă, sau chiar pe ţarini. Crîngurile, care încununau numeroasele coline, med sclipeau în aceasâ epocă tîrzie a anului, etalînd . în podoaba încă nelepădată a frunzişului, fie o culoare galbenă-aurie, fie una roşietică, sau formau dungi pestriţe, intercalate în verdele închis al pinilor, care se căţăra pe culmi. Iar deasupra întregului peisaj stăruia un vag abur

albastru, care îl estompa şi îi dădea farmec. Mai cu seamă înspre zănoage sau înspre căldările văilor, albastrul era gingaş şi frumos. Din acest abur se desprindeau ici şi colo, în depărtare, cîteva turle de biserici, sau sclipeau nişte puncte albe, răzleţe, care erau case. Ţara-de-Jos, eliberată de ceţurile dimineţii, era acum vizibilă în întregime, laolaltă cu munţii înalţi, pe care îi mărginea spre miazăzi, şi tivea, cît cuprindeai cu ochii, ca o fantasmă îndepărtată, ' vaporoasă şi tăcută, zona deluroasă prin care călătoream noi. Nu se vedea acolo aproape nici o urmă de activitate omenească, nici haturile holdelor, necum vreo locuinţă; numai panglica scînteietoare a fluviului spinteca pe alocuri albastrul. Nu găsesc cuvinte să spun cît mi-au plăcut toate acestea ; mi-au plăcut cu mult mai mult decît atunci cînd le-am privit pentru întîia oară, împreună cu amfitrionul meu. Mi-am cufundat întregul suflet în dulcea mireasmă autumnală tîrzie, care învăluia totul, l-am coborît în rîpele adînci, pe lîngă care treceam din cînd în cînd, şi l-am dăruit, cu o profundă împăcare lăuntrică, tăcerii şi liniştii din jurul nostru.

La un moment dat, în timp ce urcam cu toții un munte înalt, pe un drum care, într-o parte, trecea de-a lungul unor stînci, hățişuri şi pajişti, iar în cealaltă parte lăsa liberă privirea spre vreo prăpastie şi, dincolo de ea, spre munți, păşuni, ogoare şi briie de pădure din depărtare, şi în timp ce trăsurile o luaseră înainte şi întregul grup le urma agale, oprindu-se adesea şi stînd de vorbă, m-am pomenit alături de Natalia, care, după ce am tăcut amîndoi cîteva minute, m-a întrebat dacă mă mai ocup cu limba spaniolă.

I-am răspuns că abia am început s-o învăţ, dar că de atunci am progresat şi că pînă la urmă m-am încumetat să-l citesc pe Calderon.

Mi-a spus că maică-sa o îndemnase să înveţe limba spaniolă. Şi că-i place, că n-are să se lase de acest studiu, în măsura în care puterile o vor ajuta, şi că găseşte in scrierile spaniole, mai

cu seamă în baladele populare, precum şi pe potecile bătute de catîrgii şi în rîpele şi munții de acolo, o asemănare cu ținutul în care călătorim. Că de aceea îi place limba spaniolă, pentru că-i place atît de

mult ținutul acesta. Şi că dacâ ar fi după ea, aici i-ar plăcea să locuiască, in munții aceştia, mai mult ca oriunde.

— Şi mie îmi place ținutul, — am răspuns eu. — îmi place mai mult decît mi-aş fi închipuit vreodată. Cînd am poposit pentru întîia oară pe aici, nu m-a încîntat defel, ba chiar, cu relieful lui extrem de accidentat şi totuşi cu = marea semănare a tuturor terenurilor lui, mai curînd m-a respins decît să mă atragă. Mai tîrziu, cînd i-am colindat 1 odată, cu amfitrionul nostru, o parte mai mare, era altfel; 1 m-am simițit înclinat spre această imensitate şi limitare, 1 spre această îngustime şi măreție, spre această simplitate = şi varietate. M-am simțit mişcat, cu toate că eram obişnuit cu imagini cu totul diferite, pe care le iubeam, anume cu cele ale munților înalți. Astăzi, insă, îmi place tot ce ne ț înconjoară, şi îmi place în aşa măsură, încît aproape că nu sînt în stare să-mi pun în cuvinte acest simțămînt.

— Vezi, aşa se întîmplă întotdeauna, — a răspuns ea.

— Cînd m-am aflat întîia dată aici, cu tatăl meu, mai eram 1 încă, bineînțeles, în anii copilăriei. Necontenitul suiş şi ' coborîş mi s-a părut atunci atît de nesuferit, încit am dorit fierbinte să mă întorc cît mai repede în oraşul nostru şi pe cîmpiile lui. După mult timp am călătorit cu maică-mea pe aceste meleaguri,

iar mai tîrziu, în repetate rînduri, în aceeaşi societate ca astăzi în afară de dumneata, şi de fiecare dată am îndrăgit tot mai mult ținutul şi priveliştele lui, ba chiar şi pe locuitorii lui. Apoi şi faptul că poți îmbina mersul in trăsură cu umblatul pe jos este interesant şi agreabil. Dacă, aşa cum procedăm acum, lăsăm trăsurile şi urcăm sau coborîm un munte înalt, facem cunoştință cu ținutul mai bine decît dacă rămînem tot timpul în trăsură. Se apropie mai mult de noi. Tufişurile de lîngă drum, zidurile de piatră, cu care cei de aici obişnuiesc să-şi împrejmuiască ogoarele, o dumbravă de mesteceni, cu plantele mărunte care cresc printre trunchiuri, pajiştile, care se prelungesc în jos pe vreun ponor, şi vîrfuri'.e copacilor, care se înalță din ponor, toate acestea le ai nemijlocit în fața ochilor. La şes treci in goană pe lîngă ele. Uite, tocmai aici e un ponor.

Ne-am oprit pentru o clipă şi ne-am uitat în prăpastie. Nici unul din noi n-a scos o vorbă. Intr-un tîrziu am întrebat-o de unde ştie că învăţ limba spaniolă.

— Ne-a spus amfitrionul nostru, — a răspuns ea, — şi ne-a mai spus că-1 citeşti pe Calderon.

După aceste cuvinte ne-am continuat drumul. Ceilalţi, care ne-o luaseră înainte, s-au oprit să stea de vorbă, aşa că i-am ajuns. Conversaţia a devenit generală şi a avut ca subiecte în principal lucrurile care se vedeau fie în imediata apropiere, fie la mare depărtare.

întrucît după apusul soarelui s-a făcut numaidecît foarte răcoare, iar călătoria noastră nu avea drept țel să străbatem distanțe mari, ci să gustăm ceea ce ne oferea anotimpul şi drumul, ne-am oprit de îndată ce soarele a coborît în spatele lizierelor pădurilor şi ne-am Îndreptat spre han. Programul fusese astfel întocmit, încît la ora aceasta am ajuns într-o localitate mai mare. Pînă la han mai aveam de mers. Cît de repede se schimbase priveliştea ! Soarele, care înviorase şi colorase peisajul, dispăruse, totul devenise monocrom, se simțea răcoarea aerului, în fundul pajiştilor s-au ivit foarte curînd scame de ceață, muntele înalt, în depărtare, se profila precis în văzduhul străveziu, în timp ce Țara-de-Jos se estompa, prefăcîndu-se într-un fel de văl. Cerul dinspre apus, deasupra pădurilor întunecate, era galben deschis, cîte o coloană de fum se înălța ici-colo dintr-o casă, curînd a sclipit pe alocuri şi cîte o stea, iar secera subțiratică a lunii a devenit vizibilă deasupra zimților pădurii dinspre apus, apoi s-a ascuns în pădure.

Am intrat cu toții într-o cameră, care fusese încălzită anume pentru noi, am luat acolo cina, am mai stat cîtăva vreme de vorbă şi apoi ne-am îndreptat spre camerele noastre de dormit.

A doua zi, deasupra pajiştilor şi ogoarelor stăruia o

brumă argintie. Fîşiile de ceaţă din împrejurmi dispăruseră, totul scînteia, numai Ţara-de-Jos era o singură negură, unduitoare, în spatele căreia se conturau limpede munţii înalţi, cu petele lor de zăpadă, proaspete şi însorite.

La scurt timp după răsăritul soarelui am plecat mai

departe, şi de îndată s-au făcut simțite razele lui blînde. Ne-am lăsat pătrunşi de ele, bruma s-a topit, şi foarte curînd ținutul ni s-a înfățişat din nou ca în ajun.

Am vizitat o biserică, în care amfitrionul meu pusese să se repare nişte sculpturi vechi în lemn. Dar tocmai

acum nu prea era mare lucru de văzut. O parte dintre obiecte fuseseră mutate în casa cu trandafiri, altele erau demontate şi pregătite pentru a fi ambalate. Biserica era mică şi foarte veche. Fusese clădită în epoca primelor începuturi ale artei gotice. Reproducerea ei se afla printre desenele architecturale ale lui Eustaţiu. După ce am văzut totul, am pornit mai departe.

După-amiază ni s-a alăturat Roland. Ne aşteptase la un han, unde caii noştri au primit nutreţ.

In cele cîteva minute cât am stat în clădirea hanului, precum şi mai tîrziu, cu alt prilej, cînd am mers pe jos o bucată de drum, am băgat de seamă din nou că din cînd în cînd Roland îşi aţintea privirile asupra Nataliei.

Avea nişte desene într-o mapă şi-şi însemnase în album o serie de observaţii şi de propuneri. Ne-a împărtăşit o parte din ele, în măsura în care i-a îngăduit călătoria, şi a făgăduit ca seara, cînd vom fi ajuns la han, să ne expună şi altele.

A doua zi, după-amiază, am ajuns la Kerberg şi ne-am dus să vedem biserica şi minunatul ei retablu principal, sculptat în lemn. Mi-a plăcut acum mai mult decât atunci cînd l-am văzut întîia dată în tovărăşia amfitrionului meu şi a lui Eustaţiu. N-am înţeles cum am putut să rămîn atunci atît de indiferent în faţa acestei opere extraordinare, căci acum mi s-a părut extraordinară, în ciuda cusururilor ei, care, aşa cum am constatat între timp, se pot găsi în orice operă creată de arta germană veche. Am rămas cu toţii mult timp în biserică, iar eu aş mai fi rămas bucuros şi mai mult încă. Văzînd echilibrul, gravitatea, solemnitatea şi naivitatea acestei opere, inima mi-a fost copleşită de evlavie, ba chiar am simţit şi un fior, iar simplitatea concepţiei retablului, în ciuda belşugului lui de detalii, mi-a liniştit ochiul şi sufletul. A avut loc o conversaţie despre frumoasa operă de artă, şi din cele spuse mi-am dat acum foarte bine seama că data trecută, tot în faţa ei, cei doi bărbaţi avuseseră în vedere neştiinţa mea, ceea ce mi-a stîmit în inimă un sentiment de recunoştinţă Mi-am propus să fac cîndva o reproducere fidelă a acestei sculpturi în lemn şi să i-o duc tatălui meu.

Mi-am exprimat o părere :

— Cît de minunată, cît de măreață, **a** fost odinioară inrîurirea artei, şi cît de mult pare să se fi schimbat acum. situația !

— In artă au existat multe începuturi, — a spus amfitrionul meu. — Cînd privim operele de artă care ne-au fost transmise din epoci foarte vechi, de pe vremea imperiilor egiptene, a celui asirian, sau med, sau pers, ai imperiilor şi regatelor din India, sau din Asia Mică, sau freesşti, **sau** romane, multe asemenea opere mai fiind sdoâse la lumină, din ţărînă, abia în vremea noastră, şi multe âştefstîfid încă să fie descoperite, şi cine ştie dacă pînă şi America nu tăinuieşte lucruri de preţ, cînd privim, cum spuneam, aceste opere de artă, şi citim cele mai bune scrieri despre istoria artei, constatăm că, in crearea unei opere de artă, care să semene cu cea a Creatorului divin, arta fiind, cum se ştie, meşteşugul de a lua părţi mai mari sau mai mici din Creaţiune şi de a le imita, oamenii au rămas tot timpul la începuturi ; ei sînt, într-un fel, nişte ţinci care maimuţăresc. Cine oare a făcut măcar un fir de iarbă, ca cele care cresc cu milioanele pe pajişte ? Cine oare a reprodus o piatră, un nor, o apă un munte, frumuseţea mlădioasă a animalelor, splendoarea mădularelor omeneşti, în aşa fel, încît toate acestea să nu fie nişte simple tiffibre ale modelelor din natură ? Şi cine oare s-a priceput, cel dintîi, să înfăţişeze nemărginirea cugetului, care sălăşuieşte şi în mărginirea lucrurilor concrete, într-o furtună, în vijelie, în rodnicia gliei, cu vînturile lor, cu convoaiele lor de nori, cu globul pămîntesc chiar, şi apoi în nemărginirea Universului ? Sau cine oare a ştiut să cuprindă măcar acest Cuget ? Unele popoare au devenit mai înţelepte şi mai introspective, altele au tins spre măreţie şi amploare, altele şi-au precizat conturul cu sufletul curat şi neprihănit, iar altele au fost simple şi naive. Nici una dintre aceste însuşiri nu este arta, dar toate laolaltă sînt arta, ceea ce a fost şi ceea ce va fi. Noi sîntem asemenea copiilor şi prin faptul că, dacă au făcut din ţărînă o casă, o biserică, o colină, care aduc chiar vag cu originalele, această realizare le face mai mare plăcere decît dacă ar privi o biserică sau o colină incomparabil mai frumoase. Noi încercăm, în fiinţa noastră, un simţămînt mai profund şi mai mingîietof atunci cînd contemplăm o privelişte, sau nişte flori, sau o făptură omenească, întruchipate prin artă, decît atunci cînd aceste obiecte se află aievea în faţa noastră. Ceea ce admiră copiii este mintea unui copil, care a creat totuşi atitea lucruri prin imitaţie, iar ceea ce admirăm noi în artă este faptul că mintea unui om a creat, fie şi defectuos, dar aproape sesizabil cu simţurile noastre, un obiect al dragostei şi veneraţiei noastre,

imitîndu-1 pe Cel pe care năzuim să-l cuprindem în jugetul nostru, pe- care nu-1 putem atrage în cercul limitat al dragostei noastre şi în faţa căruia fiorii adoraţiei şi smereniei, ţinînd seama că este înzestrat cu maiestate, devin cu atît mai puternici, cu cît îl privim mai de aproape. De aceea, eu afirm şi susţin că arta este o ramură a religiei, şi de aceea şi-a petrecut cele mai frumoase zile, la toate popoarele, în slujba religiei. Cît de departe poate ea să împingă creaţia prin imitaţie, nimeni n-are cum să ştie. Dacă au existat începuturi frumoase, ca bunăoară în lumea elină, dacă mai tîrziu ele au înşelat speranţele, nu se poate spune, totuşi, că arta a murit ; se vor ivi din nou alte începuturi, vor plăsmui cu totul alte opere, deşi, la fel ca în toate, au şi vor avea la bază acelaşi lucru : divinul ; şi nimeni nu poate spune ce va fi peste zece mii, peste o sută de mii de ani, peste milioane de ani sau peste sute de bilioane de ani, doarece nimeni nu cunoaşte intenţia Creatorului cu privire la neamul omenesc pe pămînt. De aceea, nici în artă nimic nu este cu totul urît, atîta vreme cît obiectul mai este operă de artă, atîta vreme cît nu neagă divinul, ci năzuieşte să-l exprime, şi de aceea nimic în ea nu este frumos, fără putinţă de a fi întrecut, pentru că atunci obiectul ar fi însuşi divinul, nu o încercare de exprimare omenească a acestuia. Din acelaşi motiv, nu toate operele din epocile cele mai frumoase sînt la fel de frumoase, şi nici toate cîte provin din epocile cele mai înapoiate şi mai necivilizate nu sînt la fel de urîte. Căci ce-ar mai fi arta, dacă înălţarea spre divin ar fi atît de lesnicioasă, încît, oricît de mare sau de mică ar fi treapta de înălţare, ar izbuti mulţi s-o urce, fără măreţie lăuntrică şi fără acumularea acestei măreţii pînă la nivelul maxim admisibil ? Divinul n-ar fi atunci atît de sublim, iar arta nu ip-ar încînta într-atita. De aceea şi este atît de măreaţă arta, pentru că mai există nenumărate înălţări spre divin, lipsite de expresie artistică, precum smerenia, credinţa, rugăciunea, viaţa neîntinată, care ne şi bucură, ba chiar la care bucuria poate atinge punctul culminant, fără să devină totuşi simţ artistic. Arta poate fi ceva mai elevat, ba chiar, ca sublim, faţă-n faţă cu nemărginirea, devine adoraţie, şi de aceea este cu mult mai serioasă şi mai severă dedt simţul artistic, dar nu are farmecul acestuia. De aceea, arta nu este cu putinţă decît într-o anumită limitare, în care apropierea de divin este împresurată de vraja simţurilor şi-şi găseşte expresia tocmai în simţuri. De aceea, numai omului îi este dată arta, şi îi va fi dată, atîta timp cît există el pe lume,

oricît s-ar schimba modalitățile ei de exprimare. Ar fi de dorit, mai presus de orice, ca, după dispariția omenirii, un spirit superior să poată cuprinde şi contempla întreaga artă a speciei umane, de la naşterea pînă la pieirea ei.

La aceste cuvinte, Matilda, a răspuns, cu un zîmbet :

— Ar fi în mare ceea ce faci tu acum în mic, şi cred că pentru asta e nevoie de un timp fără sfîrşit şi de un spaţiu nemărginit.

— Cine ştie cum stau lucrurile, — a replicat amfitrionul meu. — Cred că ar fi bune şi aici, ca pretutindeni, smerenia,

credința, răbdarea.

Eustațiu a deschis mapa în care ținea desenul retablu- lui şi desenele unor părți ale bisericii, ca şi ale bisericii întregi şi ale unor obiecte de artă aflate în biserică.

S-a comparat desenul cu retablul, s-a criticat cîte ceva, s-a lăudat cîte ceva, şi s-au propus unele îmbunătăţiri ale desenului.

Am contemplat şi biserica, şi părţi ale ei, am privit nişte monumente funerare, şi printre ele şi piatra mare, roşie, pe

care era înfăţişat bărbatul cu frunte înaltă şi frumoasă, ctitorul bisericii şi al retablului.

Am rămas în ziua aceea cu toţii la Kerberg. Am urcat muntele pe care se afla vechiul castel, şi am vizitat castelul, precum şi grădina, aproape pustiită de toarnă. Am colindat

locurile călcate de oamenii bogați şi puternici, care au locuit cîndva aici, ca şi de ctitorul bisericii din vale.

— Tot ce au făcut aceşti oameni, — a spus amfitrionul meu, — este cuprins pesemne în hîrțoagele şi pergamentele care zac în castelele şi în casele din ținut şi poate şi în unele oraşe de

departe. Unii cunosc o parte din aceste fapte, cei mai mulți le ignoră cu totul, iar cei care calcă pe urmele înaintaşilor lor habar n-au, adesea, cine au fost acei înaintaşi. N-ar fi defel necuviincios dacă, prin deschiderea arhivelor de scrisori, în toate țările, s-ar întocmi şi istoriile separate ale unor familii şi ținuturi, pe care deseori le simțim mai aproape de inimă şi mai concrete decît istoriile marilor imperii. Ce-i drept, se lucrează în acest sens, dar poate că nu îndeajuns şi nu aşa cum ar trebui.

Din Kerberg ne-am îndreptat, a doua zi, înspre zonele situate la o altitudine mai mare, care erau mai bogat împădurite decît cele parcurse pînă acum şi dinspre care, prin aburul dimineţii, ne priveau, cu verdele închis al coniferelor şi cu ruginiul fagilor, obcinele late şi întinse.

Amfitrionul meu avusese dreptate. Fiecare zi a fost mai frumoasă decît precedenta. Nici pic de ceață nu era pe pămîntul pe care călătoream, nici cel mai mic nor pe cerul boltit deasupra capetelor noastre. Soarele ne-a însoțit prietenos în fiecare zi, iar atunci cînd îşi lua rămas-bun, părea a făgădui că a doua zi va fi la fel de prietenos.

Roland a rămas trei zile împreună cu noi, apoi a plecat, după ce a mai pus nişte desene şi alte hîrtii în bagajul din trăsura amfitrionului meu. Avea de gînd să mai rămînă pe acele meleaguri pînă la venirea vremii rele şi după aceea să se reîntoarcă în casa cu trandafiri.

Totul în această călătorie a fost deosebit de atrăgător şi de plăcut, conversaţiile au fost intime şi prietenoase, şi orice lucru, o bisericuţă veche, în care se rugaseră cîndva nişte credincioşi, o ruină de pe un munte, unde au sălăşluit odinioară bărbaţi puternici şi autoritari, un copac stingher pe un colnic, o căsuţă la margine de drum, pe care cădeau razele soarelui, toate acestea au dobîndit un farmec blind şi inconfundabil, şi o semnificaţie.

In cea de-a opta zi ne-am îndreptat trăsurile din nou spre miazăzi, iar **în** cea de-a noua, seara, am ajuns la Asperhof.

înainte de a mă pregăti de plecare, înapoi spre ai mei, am mai privit încă o dată cîteva dintre minuntatele tablouri ale amfitrionului meu, mi-am întipărit în suflet unele pasaje

excepţionale din cărţile lui, am trecut în re**vistă chipurile dragi ale oamenilor care mă înconjurau, şi am contemplat unele privelişti ale ţinutului, care se pregătea de iernat.**

Inima îmi era cuprinsă de înălţare, dar şi de bucurie, şi am avut impresia că în cugetul meu prinde rădăcini întrebarea dacă o asemenea trăire, dacă arta, poezia, ştiinţa, delimitează şi desăvîrşesc viaţa, sau dacă există şi ceva mai presus, ceva care o include şi o copleşeşte cu o fericire mult mai mare.

3. ISCODIREA

Am plecat din casa cu trandafiri pe o vreme foarte urîtă, care, după zilele senine şi însorite petrecute în Ţara- de-Sus, adusese vint, ploaie şi zăpadă. Caii amfitrionului meu m-au dus pînă la prima poştă, unde îmi şi fusese rezervat un loc în diligenţa care pleca spre meleagurile mele natale. Matilda şi Natalia plecaseră cu două zile înaintea mea, deoarece pe cer începuseră să se arate semne că zilele blînde din acest an erau pe sfîrşite. Roland se întorsese la Asperhof. Totul prevestea o schimbare bruscă a vremii. Nu ştiu de ce zăbovisem atîta. îmi era şi tot una dacă vremea este urîtă sau nu. în drumeţiile mele mă deprinsesem cu orice fel de vreme, şi cu atît mai mult îmi era indiferentă cînd călătoream într-o trăsură închisă şi cînd roţile alergau pe un drum principal bine construit.

La amiaza zilei a treia după plecarea mea din casa cu trandafiri am ajuns la ai mei. Era a doua reîntoarcere a mea anul acesta.

Ai mei aflaseră din scrisoare că voi sosi cu întîrziere, încuviinţaseră întru totul motivul şi, aşa cum prevăzusem, s-ar fi supărat pe mine dacă aş fi făcut altfel. Le-am povestit acum tot ce se petrecuse după plecarea mea precipitată de acasă. Întrucît la prima mea sosire se ivise nu- maidecît motivul pentru a pleca din nou, n-am putut nici acum să povestesc decît încetul cu încetul ce se întîmplase cu mine în cursul verii. Tata a revenit foarte des la desenele pe care i le trimisese amfitrionul meu, iar din spusele lui se putea deduce cît de mult preţuia iscusinţa autorului lor si cît de mult îl stima pe cel la îndemnul căruia luaseră fiinţa. M-a dus iarăşi spre masa cu instrumente muzicale, mi-a arătat încă o dată de ce o aşezase tocmai în locul acela şi m-a întrebat din nou dacă sint de acord cu alegerea locului. La început, întrebarea m-a mirat, deoarece tata nu obişnuia să-mi ceară sfatul în asemenea treburi. După părerea mea, masa era foarte bine aşezată, într-un cadru potrivit, lîngă plinul dintre cele două ferestre ale cabinetului de antichităţi, şi îşi dezvăluia în cea mai bună lumină însuşirile. De aceea mi-am reînnoit deplina încuviinţare a locului, pe care mi-o exprimasem încă înaintea plecării mele. Mai tîrziu, însă, mi-am dat foarte limpede seama că numai bucuria pe care i-o crea această piesă îl îndemnase pe tata să-şi repete întrebarea privitoare la buna alegere a locului şi să revină mereu lîngă masa cu pricina. Bucuria, pe care, la prima mea sosire, o radia întreaga sa făptură, părea că mai stăruie şi acum. Pînă şi mama şi soră-mea mi-au părut mai bucuroase decît în trecut, ba chiar am avut impresia că mă iubesc cu toţii mai mult ca înainte, atît de buni. de prietenoşi, de îndatoritori erau. Cu cîtă fericire îţi umple inima sentimentul că eşti iubit de ai tăi nu se poate exprima prin cuvinte.

I-am vorbit tatei despre statuia de marmură de pe scara din casa amfitrionului meu şi am încercat să-i descriu această operă de artă. Tata m-a privit foarte atent,, ba chiar mi s-a părut, în cîteva rinduri, că se uită la mine cam mirat. M-a întrebat cîte ceva, şi m-a îndemnat să-i mai vorbesc despre statuie. Părea că-1 impresionează în mod deosebit. I-am povestit apoi şi despre naiada de la Sternenhof, am comparat-o cu sculptura de pe scara casei cu trandafiri, am încercat să scot în evidenţă deosebirea dintre ele şi am căutat să pun pe o treaptă mult superioară statuia de pe scară, cu toate că provenea dintr-o epocă mai veche, iar cealaltă fusese creată abia în veacul trecut, şi cu toate că aceasta din urmă era făcută dintr-o marmură de o puritate aproape orbitoare, pe cînd cealaltă dintr-o marmură a cărei vîrstă înaintată începuse să devină vizibilă. Mi-a cerut şi aici termeni de comparaţie şi mi-am dat seama că înţelegea şi îl preocupa ce-i spuneam. I-am vorbit apoi şi despre picturile 'amfitronului meu, i-am numit autorii şi mi-am dat silinţa să-i descriu tablourile care mă impresionaseră cel mai mult. Mi-a pus şi în această privinţă numeroase întrebări şi m-a făcut să dezvolt subiectul mai mult decît avusesem de gînd la început.

La două zile după sosirea mea, după ce am mai stat din nou de vorbă despre aceste lucruri, tata m-a luat de mînă şi m-a dus în camera lui cu tablouri. De cînd mă îna- poiasem acasă, într-adins nu intrasem în acea încăpere, şi amînasem vizitarea ei pentru altădată, cînd se vor mai linişti lucrurile. Primele două zile le-am petrecut în parte stînd de vorbă cu părinţii, iar în parte ca să le înmînez lucrurile pe care le adusesem lor şi soră-mi. Printre ele se aflau şi obiectele mici de marmură, lucrate la Mlaştina Roşie. Restul timpului mi l-am ocupat cu despachetarea, cu rînduirea lucrurilor şi cu vreo cîteva vizite de bun-gâ- sit. Cînd am intrat în cameră şi am ajuns în mijlocul ei, tata mi-a dat drumul mîinii, dar n-a spus nimic. Am rămas grozav de uimit. Tablourile aflate aici, puţine la număr, cu mult mai puţine decît la amfitrionul meu, ba chiar şi decît la Sternenhof, mi s-au părut extraordinar de frumoase, capodopere desăvîrşite. Dacă ar fi fost să judec după prima impresie, colecţia tatei era superioară celei a amfitrionului meu. După cum am descoperit numaidecît, printre tablourile tatei nu se afla nici unul dintr-o epocă mai nouă sau din cea modernă ; toate proveneau din timpuri mai vechi, cred că cel puţin din secolul al XVI-lea. Un sentiment adînc, ciudat, mi-a copleşit sufletul : aceasta este dragostea, mare şi de nedescris, a tatălui meu. Stăpînea asemenea lucruri de preţ, asemenea lucruri îi încălzeau inima, iar feciorul lui trecuse pe lîngă ele fără să le bage în seamă, şi cu toate acestea tatăl nu-1 lipsea pe fiu de nici o fărîmă din iubirea sa, se jertfea pentru el, îi jertfea aproape chiar viaţa sa, îi purta de grijă şi nici nu căuta măcar să-l facă să înţeleagă cît de frumoase sînt aceste lucruri. Am aflat în ce măsură fusesem cruţat şi aici.

— Sînt tablouri splendide, — am exclamat eu, mişcat.

— Cred că nu sînt de lepădat, — a răspuns el, cu emoție în glas.

Apoi ne-am apropiat ca să le privim. Erau, într-adevăr, rumai picturi vechi, nici una de dimensiuni prea tnari. Am făcut observaţia că nu are pînze noi.

— Aşa a fost să fie, — a spus el. — Cîteva din piesele de aici le-am moştenit de la bunicul tău, care a fost şi el mare

amator de asemenea lucruri, iar altele le-am achiziționat cu diferite prilejuri. Arta medievală este, fără doar şi poate, superioară celei moderne. Dispune de o bogăție mai mare de opere frumoase decît cea modernă, aşa că este mai uşor de achiziționat un tablou vechi impecabil decît unul modern. Cine îndrăgeşte tablourile moderne nu le scoate în vînzare pe cele de o frumusețe ireproşabilă, astfel că acestea nu sînt uşor de găsit. Tablouri care au fost pictate de începători sau de artişti de mîna a doua se pot cumpăra cu uşurință şi în multe locuri, fie chiar de la artişti, fie de la neguțători, aşa cum cred că s-au petrecut lucrurile şi pe vremuri. Asemenea tablouri n-am îndrăgit niciodată, şi aşa se face că am numai pînze vechi. Generațiile de odinioară au fost pline de vigoare. Pe urmă a venit o epocă debilă şi degenerată. Credea că procedează mai bine dacă pictează personajele mai opulent şi mai spălăcit, dacă foloseşte culori mai țipătoare şi umbre mai puțin adînci. A ajuns încetul cu încetul să disprețuiască vechiul, de aceea l-a şi lăsat să decadă ; ba mai mult : grosolănia ivită odată cu neştiința a distrus multe valori, mai cu seamă atunci cînd au fost vremuri crîncene şi tulburi. Atunci lumea a întors iarăşi foaia şi a prețuit din nou vechiul, care nu fusese însă niciodată disprețuit de toți. S-a căutat chiar să se imite vechiul, nu numai în pictură, ci şi, mai mult chiar, în arhitectură ; nu s-a putut însă atinge nivelul modelului,' nici în concepție, nici în execuție, oricît de reuşite şi de fidele au fost detaliile noi. încetul cu încetul, situația s-a îndreptat, după cum reiese tocmai din faptul că au fost prețuite iarăşi vechile edificii. Eu însumi îmi mai amintesc de o vreme cînd unii călători şi scriitori socotiți drept erudiți şi competenți, au proclamat stilul gotic drept barbar şi învechit. Tot atunci s-au repus în valoare tablourile vechi, ba chiar s-au colecționat mobile vechi şi s-au introdus, în parte, forme şi linii vechi în croiala veşmintelor. Ar fi de dorit să se meargă mai departe pe acest drum spre mai bine şi să nu se facă din vechi o simplă modă, care nu ține seamă de spirit, ci urmăreşte exclusiv schimbarea. S-ar putea ca tu să mai apuci apariția unui apogeu, deoarece o înălțare din adine spre culme şi o prăbuşire de pe culme în

adine a existat întotdeauna. Dacă înţelegerea Antichităţii, nu numai a celei germane, ci şi a celei eline, încă şi mai frumoasă, aşa cum pare că se exprimă ea acum, înaintează fără încetare şi fără să slăbească, vom ajunge şi noi să putem crea, opere proprii, în care să găsim adevărata muză a frumuseţii, nu numai patimă, sau o simplă intenţie, sau un farmec superficial, sau o răbufnire fără noimă, adică opere care să nu fie imitate, sau în care doar să se exprime un stil mai vechi. Cînd vom ajunge pînă acolo, ne vom situa şi pe plan social pe o nouă treaptă : nu numai părţi ale poporului nostru vor acţiona spre exterior, ci întregul popor, şi atunci va înrîuri puternic, prin viaţa sa, viaţa altor popoare. îmi zic în permanenţă că sînt fericiţi cei ce aud cum cîntă ciocîrliile acestei primăveri, dar ei nu vor percepe situaţia la fel ca cel care a mai văzut şi altele, după cum nevinovatul nu-şi percepe nevinovăţia, omul cinstit nu pune mare preţ pe onestitatea sa, iar vremurile rele nu-şi cunosc propria ticăloşie. ’

în timp ce tata vorbea astfel, m-am gîndit la amfitrionul meu, care simte şi se exprimă în chip asemănător. Dar nu e de mirare că unii bărbaţi cu năzuinţe asemănătoare şi deci cu o minte asemănătoare ajung să aibă şi gînduri asemănătoare, mai cu seamă dacă nu sînt de vîrste prea diferite.

1
3
2
4

Am privit tablourile unul cîte unul.

Tata avea tablouri de Tițian, Guido Reni, Paolo Ve- ronese, Annibale Carracci, Dominichino, Salvator Rosa, Nicolas Poussin, Claude Lorrain, Albrecht Diirer, cei doi Holbein, Lukas Cranach, Van Dyck, Rembrandt, Ostade, Potter, Van der Neer, Wouverman şi Jakob Ruysdael. Am trecut de la unul la altul, le-am cercetat pe fiecare în parte, am pus cîte o pînză pe şevalet şi am discutat despre fiecare. Inima îmi sălta în piept de bucurie. Mi-am dat acum din ce în ce mai bine seama de ceea ce doar bănuisem la prima privire, şi anume că picturile din camera cu tablouri a tatălui meu erau numai lucrări de preț şi că, în plus, se armonizau atît de bine între ele în ceea ce priveşte valoarea, încît toate la un loc făceau impresia că alcătuiesc o colecție, extraordinară. Judecata mi se maturizase într-a- tîta, încît am socotit că nu mai pot să greşesc prea mult.

I-am spus tatei părerea mea. iar el m-a încredinţat că într-adevăr socoteşte nu numai că are pînze semnate de artişti de seamă, ci şi, — potrivit experienţei sale, dobîndită de-a lungul multor ani în numeroase galerii de pictură şi prin lectura multor scrieri despre artă, — lucrări de mîna întîi ale acelor artişti. M-am ataşat din ce în ce mai mult de tablouri, iar de unele dintre ele mi-a venit greu să mă despart. Căpşorul unei fete tinere, pe care îl folosisem drept model pentru un desen de-al meu, fusese pictat de Hans Kolbein cel Tînăr. Era atît de gingaş, atît de drăgălaş, încît m-a învăluit din nou cu aceeaşi vrajă cu care trebuie să mă fi învăluit şi pe vremuri, altminteri nu mi l-aş fi luat atunci drept model. Cu greu se puteau descoperi aici mijloacele folosite de artişti. Un colorit atît de simplu, atît de firesc, cu foarte puţină strălucire şi accentuare a culorilor, trăsături aparent atît de banale, de naive, şi totuşi o asemenea gingăşie, puritate,'modestie, încît aproape că nu te mai puteai îndepărta. Părul blond, pieptănat spre spate, era pictat aproape fără pic de ostentaţie, şi totuşi nu cred că exista ceva mai frumos decît acele bucle blonde. Tata' mi-a îngăduit de două ori să pun tabloul pe şevalet.

După ce am terminat trecerea în revistă a pînzelor, tata a tras un sertar scund al unui scrin din cabinetul de antichităţi, a pus sertarul pe masă în preajma ferestrei şi m-a poftit să mă apropii şi să-i privesc cameile.

M-am conformat.

Aici, uimirea mea a fost aproape şi mai mare decît la tablouri. Am regăsit pe pietre figuri asemănătoare cu cea de pe scara din casa amfitrionului meu.

— Tot ce vezi sînt numai şi numai creaţii antice, — a spus tata.

Erau pietre diferite, de valori diferite şi de mărimi diferite. Nestemate, care, potrivit concepţiilor din zilele noastre, sînt de mare preţ, precum safire, rubine, nu se aflau printre ele ; dar erau altele, mai puţin preţioase, care puteau fi purtate ca podoabe, şi, după cum mi-am amintit acum limpede, fuseseră chiar purtate, ocazional, de mama noastră. Se afla printre ele un onix, cu un grup săpat în basorelief. Un bărbat stătea într-un jilţ arhaic. Purta veşminte puţine. Braţele îi atîrnau, cît se poate de firesc, iar chipul lui fin nu ieşea decît puţin în relief. Era un bărbat încă foarte tînăr. Lateral stăteau în picioare femei, fete şi flăcăi, lucraţi într-un relief mai puţin pronunţat. O zeiţă ţinea o cunună deasupra creştetului bărbatului din jilţ. Tata a spus că aceasta este piatra sa cea mai mare şi cea mai valoroasă, şi că cel din jilţ trebuie să fie August. Cel puţin profilul lui, aşa cum era arătat pe piatră, semăna cu profilurile lui August care apar pe monedele romane bine păstrate, bătute de el. Figura, proporţiile şi ţinuta acestui bărbat, figurile fetelor, ale femeilor şi ale flăcăilor, îmbrăcămintea lor, poziţia lor plină de calm şi de simplitate, execuţia clară şi firească a detaliilor trupurilor şi veşmintelor, au produs din nou asupra mea acea impresie gravă, adîncă, ciudată, magică, pe care mi-o produsese sculptura de pe scara din casa amfitrionului meu, cînd urcasem acolo vara trecută, pe timp de furtună. Pe celelalte pietre se aflau bărbaţi cu coifuri, fie chipuri tinere, frumoase, fie bătrîne. cu bărbi venerabile. Chipuri de bărbaţi de vîrstă mijlocie nu erau. Pe unele pietre se puteau vedea şi capete de femei. Pe cîteva dintre ele erau înfăţişate personaje întregi : un Hermes cu aripi la picioare, un tînăr în mers, sau unul cu braţul întins, pregă- tindu-se să arunce o piatră. Personajele erau atît de exacte şi de corecte, încît rezistau şi la examenul cu lupa. Pietre cu alte lucruri decît făpturi omeneşti n-avea tata deloc. Mi-a trecut prin gînd că undeva, — n-am putut să-mi mai amintesc locul, — văzusem nişte gîndaci săpaţi pe pietre.

— Am preferat cameile cu ființe omenești, — a spus tata, cînd am făcut o remarcă în această privință, — fiindcă mi-au părut totuşi cel mai strîns legate de om. Nu sînt destul de bogat ca să-mi pot înjgheba o colecție mare de camei, care să cuprindă toate categoriile, şi de aceea m-am mărginit numai şi numai la pietre cu făpturi omeneşti, iar printre ele, la rîndul lor, doar la cele a căror achiziție mi-a fost cu putință, fără să-mi aducă prejudicii în gospodărie, deoarece unele opere de artă din acest domeniu costă o întreagă avere, din venitul căreia ar putea trăi o familie mică, nu prea pretențioasă.

Bărbaţii purtau coifurile aşa cum pot fi văzuţi pe monedele vechi şi aşa cum i-am mai văzut şi în alte basoreliefuri, pe edificiile greceşti sau romane. Felul acela simplu de a purta coiful nu l-am mai găsit în reprezentările din

epocile mai tîrzii, mai cu seamă din Evul Mediu. Chipurile

■aveau un aer bizar, care nu se mai intîlneşte în ziua de azi şi care amintesc de o vreme îndepărtată. De cele mai multe ori trăsăturile erau simple, ba chiar adesea de o simplitate de neînțeles, şi erau totuşi frumoase, mai frumoase şi omeneşte mai corecte, — cel puțin aşa mi se părea mie,

— decît cele din zilele noastre. Frunțile, nasurile, buzele, erau mai severe, mai puțin artificiale, şi păreau mai apropiate de stadiul originar al făpturii omeneşti. Acesta era cazul chiar şi la reprezentările unor moşnegi, şi chiar şi acolo unde se putea presupune că în capul înfățişat este reprodus portretul unui om care a trăit în realitate. O asemenea întruchipare nu putea fi inspirația artistului, deoarece, in mod vădit, pietrele proveneau din epoci diferite şi din mîinile unor meşteri diferiți : era cu siguranță zestrea acelui trecut. Capetele femeilor erau şi ele frumoase, multe dintre ele surprinzător de frumoase, dar aveau şi ceva ciudat, care se depărta de reprezentările noastre obişnuite, fie în felul de a purta şi a prinde în ace părul, fie în conformația frunții şi a nasului, fie la ceafă, sau la gît, sau în partea de sus a pieptului, sau la brațe, cînd aceste părți mai încăpeau în imagine, fie în trupul întreg, total diferit de al nostru. Dar, în general, capetele acestea erau mai energice şi mai masculine decît cele ale femeilor din zilele noastre. De aceea păreau mai fermecătoare şi mai respectabile. Execuția figurilor era atît de pură, atît de împlinită şi atît de corectă, încît nimic, nici cel mai neînsemnat detaliu, nu te îndemna să crezi că mai lipseşte ceva, ba chiar, dimpotrivă, priveai aceste creații ca pe nişte necesități naturale, aşa încît, dacă-ți aminteai de unele opere de artă mai tîrzii, aveai impresia că acestea din urmă sînt nişte începuturi şi încercări copilăreşti. Artiştii aceia au avut aşadar concepții simple şi mărețe cu privire la frumos, însuşite din frumusețea mediului înconjurător, şi au înfrumusețat la rîndul lor această frumusețe a mediului înconjurător prin concepțiile lor cu privire ia frumos. Oricît de mult îmi plăceau tablourile tatălui meu, oricit de mult îmi plăcuseră tablourile amfitrionului meu. aşa cum mă simțisem mai înălțat sufleteşte de statuia de marmură a amfitrionului meu decît de tablourile lui, tot aşa m-am simțit mai înălțat sufleteşte de cameile tatălui

meu decît de tablourile lui. Cu siguranță că a simțit asta. După ce am privit cîtva timp pifetrele, adîncindu-mă în cercetarea lor, şi după ce am luat de cîteva ori unele din ele în mină, mi-a spus :

— Ceea ce au făcut grecii în sculptură este țot ce există

mai frumos pe lume. Cu arta statuară greacă nu se poate compara, ca simplitate, măreție şi exactitate, nimic din ceea ce s-a creat în alte arte şi în alte epoci, în afară de muzică, poate, în care avem într-adevăr fragmente răzlețe, sau chiar opere întregi, care se pot compara cu simplitatea şi măreția antică. Pe acestea le-au creat însă nişte oameni a căror formație a avut şi ea trăsăturile simplității antice, şi n-am să-i numesc decît pe Bach, Händel, Haydn, Mozart. Este foarte regretabil că din pictura grecească n-a supraviețuit nimic altceva dedt crîmpeie din ceea ce s-a considerat întotdeauna, în arta aceasta, că este

o ramură subordonată picturii murale şi decoraţiei arhitecturale. întrucît poezia grecilor vechi reprezintă culmea acestei ramuri artistice, întrucît arhitectura lor este considerată mode] al frumuseţii simple, îndeosebi pentru edificiile ţării lor, întrucît istoriografii şi oratorii lor sînt aproape fără seamăn, se poate presupune că pictura lor trebuie să fi fost pe potriva acestor realizări. In scrierile lor, cîte s-au păstrat pînă în zilele noastre, ei nu-şi pun edificiile, istoriografia, poezia şi sculptura mai presus de pictură, ba chiar nu arareori pare că-i mai şi dau acesteia întâietatea, deci trebuie să fi fost şi ea de cea mai mare însemnătate, căci nu putem admite că nişte scriitori, care, la urma urmelor, erau expresia vremii şi a neamului lor, au avut cunoştinţe atît de vaste şi un simţ atît de ascuţit în alte arte, şi au -fost orbi pentru cusururile picturii. Probabil că ne-ai fi încîntat şi ne-ar fi stîmit admiraţia prin rigoarea şi armonia picturii lor, aşa cum se întîmplă cu statuile lor. Nu ştiu dacă am fi putut învăţa ceva de la ei pentru pictura noastră, după cum nu ştiu cît de mult am învăţat din sculptura lor. Aceste pietre au fost ani de-a rîndul bucuria mea. Adesea, în ceasuri de cumpănă, cînd grijile şi îndoielile mi-au întunecat viaţa, m-am îndreptat spre această colecţie, am privit aceste creaţii, m-am lăsat transportat în altă epocă şi in altă lume, şi am devenit alt om.

M-am uitat la taică-meu. Cu toate că şi mai înainte avusesem adesea prilejul să-l preţuiesc în mod deosebit, şi deşi descoperisem, în repetate rînduri, că are însuşiri mai de seamă decît bănuisem, n-am fost totuşi niciodată în măsură să-l pot judeca aşa cum îl judecam acum. Silit să se ocupe de afaceri dintre cele mai monotone, sau poate intrat de bunăvoie în acele afaceri, —căci le dirija cu o seriozitate, cu o precizie, cu o răbdare, cu o dăruire, într-adevăr uimitoare, — el, omul care îşi îndeplinea fără ostentaţie îndatoririle cetăţeneşti şi despre care mulţi credeau doar că are în casă cîteva jucării, — mobile vechi, tablouri, cărţi, — îşi trasase în jur un cerc, poate mai categoric şi mai izolant decît mi-aş mai fi putut da seama acum, şi continuase să şi-l consolideze, fără semeţie. M-am simţit pătruns de veneraţie faţă de el şi l-am întrebat dacă pe scriitorii despre care vorbise i-a citit în limba elină.

— Păi cum aş fi putut să-i citesc altfel, ca să ajung să-i îndrăgesc ? — a răspuns el. — Lumea veche, precreştină, a avut reprezentări atît de total diferite de ale noastre, iar migraţia popoarelor a despicat atît de categoric istoria Europei, încît operele popoarelor dinainte nici nu mai pot fi traduse, deoarece limbile noastre, în trupul şi în spiritul lor, adică din punctul de vedere lexical şi din cel semantic, nu se mai potrivesc cu noţiunile vechi. Citind în limba originală operele literare şi istorice ale anticilor, devii încetul cu încetul unul de-ai lor şi îţi însuşeşti felul lor de a gîndi, ceea ce altminteri ar fi cu neputinţă. In şcolile noastre învăţăm latina şi elina, şi dacă, în epoca de după şcoală, îţi' mai continui cît de cît acest studiu şi citeşti cu sîrg scrierile vechi, ajungi mai lesne la rezultat decît dacă înveţi franceza, italiana sau engleza, la modă în zilele noastre.

— Dar dumneata ai învăţat şi aceste limbi, — am spus eu.

— Aşa cum le învaţă şi alţii, — a răspuns el, — şi aşa cum mi-a cerut profesia.

— N-am ştiut pînă astăzi că citeşti cărţi în limbile vechi, — am spus eu, — şi, mai mult, că aprofundezi literatura, istoria şi filosofia popoarelor ale căror scrieri le citeşti. Ştii că noi nu ne-am încumetat niciodată să ne uităm în cărţile pe care le citeşti.

— N-avea nici un rost să-ți spun ce citesc, — a răspuns el.
— Mi-am zis că ai să afli cu timpul. Dar mai- că-ta ştia.

Stima faţă de tatăl care, fără să se laude, însemna mai mult decît bănuise fiul, şi care îl aşteptase cu răbdare pe fiu să-i iasă în întimpinare, n-a fost singurul rod al acelei zile. Am intuit limpede că şi tata mă preţuia pe mine şi că-1 bucura mult faptul că fiul său se apropie acum de el şi în domeniul artei. Ştiam că e de acord cu mine cu privire la unele probleme ştiinţifice, deoarece, în vremea din urmă, discutasem uneori cu el despre diferite chestiuni de istorie, de literatură şi din alte domenii, dar n-am ştiut niciodată in ce măsură şi pe ce căi ajunsese el la aceste lucruri. Astăzi aruncasem o privire mai profundă şi totuşi n-aveam habar nici acum ce fel de cultură ştiinţifică îşi însuşise tatăl meu în anii tinereţii şi dacă nu cumva tocmai acestei culturi ştiinţifice i se datora faptul că mă lăsase să merg pe drumul meu, care îmi păruse uneori şi mie însumi cam aventuros. Am dorit acum, cu îndoită nerăbdare, ca tata să se întîlnească, într-o bună zi, cu amfitrionul meu, ca să stea de vorbă cu dînsul despre subiecte asemănătoare cu cele despre care îmi vorbise astăzi mie. N-am putut să-mi dau destul de bine seama în ce măsură părerile lui despre sculptura, literatura şi pictura grecilor antici şi despre muzica modernă sînt juste. Tata însă continua să-şi vadă atît de liniştit de îndeletnicirile sale profesionale, se adîncea într-atîta în toate amănuntele lor şi se preocupa într-atîta de buna lor desfăşurare, încît nu prea mă puteam aştepta să se hotărască să plece într-o călătorie.

Către sfirşitul discuţiei noastre au intrat în cameră mama şi Clotilda. Chipul mamei s-a luminat cînd ne-a văzut că stăm lîngă camei, cînd a văzut că tata mi le arăta şi mi le explica, şi cînd şi-a dat pesemne seama şi că toată fiinţa tatălui meu radia de bucurie, şi că apropierea pe care o presimţise se înfăptuise cu adevărat.

Ne-am mai dus de cîteva ori ba în camera cu tablouri, ba în cabinetul de antichităţi, în care sertarul cu cameile mai rămăsese încă pe masă, şi am vorbit despre fel de fel de lucruri.

— Aceste opere de artă, — a spus tata. după ce a încuiat

la loc pietrele şi în timp ce ieşeam din cameră, — ar

putea să ajungă în stăpînirea voastră. Dacă aveți înțelegere şi nutriți o dragoste adîncă pentru ele, după moartea noastră le veți primi, după o împărțire făcută de mine şi, după cum

1
3
4
5

socotesc, dreaptă. Dacă mor înaintea mamei voastre, vor rămîne, ca monument al casei noastre paşnice, în starea în care se află acum, şi vă vor fi înmînate abia atunci cînd şi mama mă va fi urmat. Dacă sora ta Clotilda vrea să-ţi cedeze partea ei, am şi stabilit suma pe care va trebui să i-o dai în schimb, şi la fel şi invers. Dacă după săvîrşirea noastră din viaţă nu veţi simţi amîndoi o asemenea dragoste pentru aceste tablouri şi pietre, încît să le păstraţi neîmprăştiate, s-a şi hotărit ca, după o declaraţie în acest sens din partea voastră, ele să fie mutate, în schimbul unei despăgubiri substanţiale, într-un loc unde vor rămîne laolaltă Am însă toate motivele să cred că această înclinare va dăinui şi mai departe în casa noastră.

1
3
4
6

N-am răspuns nimic, nici unul din noi, la aceste cuvinte, pentru că atingeau un subiect care, oricît de îndepărtat ni l-am fi închipuit, ne impresionase totuşi în chip dureros.

După această adevărată experienţă de viaţă m-am dedicat

cu şi mai multă rîvnă cercetării operelor de artă. Am studiat pînă în cele mai mici amănunte tablourile tatălui meu şi am zăbovit în acest scop foarte des şi uneori timp îndelungat în camera cu picturi, am vizitat toate colecțiile mai mari deschise publicului şi am căutat să înțeleg tablourile lor, am contemplat toate monumentele sculpturale care se bucurau de faimă în oraşul nostru şi m-am străduit să ajung la o cunoaştere exactă a caracteristicilor lor ; în sfîrşit, am citit opere de vază despre artă şi mi-am comparat propriile gînduri şi simțăminte cu cele găsite în cărți. Am stat mult de vorbă cu tata despre aceste subiecte, ne-am apropiat din ce în ce mai mult unul de celălalt, impresiile mele au devenit tot mai profunde şi mi-am cufundat sufletul în ele. Am admirat acum catedrala noastră arhie-piscopală într-o măsură mai mare decît odinioară şi am zăbovit multe ceasuri în fața acelui uriaş edificiu. Chiar şi noțiunile matematice, atunci cînd eram nevoit cîteodată să fac din nou apel la ele, mi-au apărut uneori frumoase şi grațioase, îndeosebi la cîțiva matematicieni francezi. Am continuat să pictez capete frumoase şi tot aşa nu mi-am încetat activitatea începută anul trecut cu soră-mea, anume : desenarea şi pictarea de peisaje. Am cercetat împreună cu ea desenele pe care le făcuse vara trecută, în timpul absenței mele, şi aşa cum amfitrionul meu, Eustațiu şi tata îmi deschiseseră mie ochii cu privire la greşelile constatate în încercările mele de peisaje, tot aşa am lămurit-o şi eu pe Clotilda cu privire la ale ei.

De cînd o cunoşteam pe Matilda, dar mai cu seamă acum, după ce m-am aflat mai des în tovărăşia ei şi după ce am făcut, toamna tîrziu, cu ea şi cu ceilalţi, călătoria în Ţara-de-Sus, am început să privesc atent şi chipurile unor femei mai vîrstnice şi chiar bătrîne. Este o mare greşeală — ji-mi dau seama că am săvîrşit-o şi eu, şi cu siguranţă că şi alţi oameni procedează aşa în tinereţe — să îndepărtăm chipurile de femei şi de fete de îndată ce au împlinit o anumită vîrstă şi să le socotim subiecte care nu mai merită atenţie. Acum am început să cred că lucrurile nu stau aşa. Frumuseţea excepţională şi tinereţea ne captivează atenţia şi stîrnesc cea mai profundă încîntare ; dar de ce n-am privi, cu ochii minţii, şi un chip peste care au trecut anii ? Nu e oare întipărită pe el o poveste, adesea una neştiută, plină de dureri sau de frumuseţe, şi care se răsfrînge asupra trăsăturilor, încît o citim sau o bănuim cu înduioşare ? Tinereţea prevesteşte viitorul, bătrîneţea povesteşte un trecut. Nu este oare aceasta din urmă îndreptăţită să se bucure de simpatia noastră ? Cînd am văzut-o întîia oară pe Matilda mi-a venit în minte imaginea trandafirului pe cale de a se ofili, folosită de amfitrionul meu ca aluzie la ea ; iar mai tîrziu, adesea, cînd o priveam pe Matilda, imaginea aceea se asocia din nou cu gîndurile mele, stîmind altele noi, şi dînd naştere unei întregi succesiuni de imagini. Crezusem cîndva că Matilda arată ca o icoană a iertării, iar mai tîrziu acest gînd mi-a trecut din ce în ce mai des prin minte. Chipul ei trebuie să fi fost cîndva foarte frumos, poate chiar tot atît de frumos ca cel de azi al Nataliei, dar acum era cu totul altfel ; vorbea însă pe şoptite despre un trecut, pe care credem câ-1 putem auzi, şi l-am şi auzi cu plăcere, pentru că ne pare atît de atrăgător. Matilda trebuie să fi avut unele înclinări, trebuie să fi trăit multe bucurii şi trebuie să fi pierdut multe bunuri, şi să fi indurat dureri şi mîhniri, dar le-a jertfit pe toate Domnului şi a căutat să ajungă la echilibru cu ea însăşi, a făcut mult bine oamenilor, iar acum trăieşte în adîncă fericire, cu unele dorinţi neîmplinite şi cu unele griji, mai mari sau mai mici, care o pun pe gînduri. Cînd am auzit pe cineva spunînd că prinţesa, la seratele căreia mi s-a îngăduit sâ iau uneori parte, are pe chipul ei tonuri atît de frumoase, încît numai Rembrandt ar fi fost in stare să le picteze, m-am uitat cu şi mai multă atenţie nu numai la prinţesă, care, la vîrstă ei înaintată, era încă atît de frumoasă, ci m-am uitat din nou mai atent şi la Matilda, şi i-am surprins mai bine frumuseţea, cu toate că trecuseră atîţia ani peste ea. Am început atunci să privesc bărbaţi şi femei mai în vîrstă, şi să le

cercetez semnificaţia trăsăturilor. Astfel mi-am adus aminte şi de capetele de moşnegi de pe cameile tatălui meu. Întrucît accesul în cabinetul de antichităţi îmi era îngăduit, am privit mai des cameile şi am comparat capetele aflate pe ele cu cele care mă frapau la generaţia contemporană cu mine. într-adevăr, cele două categorii nu erau comparabile, şi vădeau deosebirile dintre generaţii. Chipul prinţesei mi-a apărut acum cu mult mai frumos decît odinioară, dar se înţelege că n-am simţit îndemnul de a-1 picta. Pe anumite chipuri, pe care le-am privit acum mai stăruitor, am găsit bineînţeles adeseori dte ceva care îmi displăcea, fie invidie, fie cine ştie ce patimă, fie doar decrepitudine, sau nerozie, fie altceva ; în asemenea împrejurări îmi încetam de îndată contemplarea şi nu simţeam dorinţa de a picta cele văzute. De cînd îl cunoscusem mai bine pe Gustav şi mă împrietenisem cu el mai îndeaproape, îmi plăcea să privesc şi capete de adolescenţi, ca să văd dacă nu mi-ar putea sluji drept modele. Chipul lui, deşi nu semăna perfect cu acele chipuri simple şi frumoase, care aveau, sub coifurile de pe cameile tatălui meu, priviri atît de nobile şi de interesante, se apropia, totuşi, de acelea cu mult mai mult decît toate celelalte pe care aveam acum prilejul să le văd, şi era în sine atît de frumos, cum rareori se întîlneşte un chip de băiat aflat în pragul adolescenţei. Chipurile adolescenţilor din oraşul nostru exprimau foarte des că mintea lor ar putea să fie deficientă, sau aveau un aer feminin, sau ceva excesiv de provocător, sau ceva care depăşea vîrstă lor, fără să vădească vigoare ; dar chipul lui Gustav era atît de viguros, de parcă plesnea de sănătate, şi era atît de simplu, încît nu exprima parcă nici o dorinţă, nici o grijă, nici o suferinţă, nici o frămîntare, şi era totuşi atît de catifelat şi de blajin, încît, dacă n-ar fi intervenit privirea învăpăiată, s-ar fi putut crede că este chipul unei fete.

Am desenat şi am pictat acum capetele altfel decît cu puţin în urmă. Mai înainte, mai cu seamă la începutul îndeletnicirii mele, cînd îmi îndreptam atenţia doar asupra corectitudinii liniilor exterioare, în măsura în care puteam să le înfăţişez, şi cînd eram în stare să redau culorile fie şi cu aproximaţie, socoteam că mi-am atins ţelul; acum, însă, urmăream expresia, ca şi cum, dacă-mi este îngăduit să folosesc cuvîntul, aş fi vrut să văd sufletul, care este înfăţişat prin acele linii şi culori. De cînd îndrăgisem atît de mult statuia de marmură din casa amfitrionului meu şi mă adîncisem în studiul tablourilor pe care le găsisem în casa cu trandafiri şi în casa tatălui meu, totul era altfel decît înainte, căutam şi încercam să prind ceva lăuntric, ceva c€ iese cu mult în afara sferei liniilor şi culorilor, ceva mai presus de aceste lucruri şi care trebuie, totuşi, înfăţişat cu ajutorul lor. Să desenezi sau chiar să pictezi un cap omenesc, aşa cum voiam acum, era cu mult mai greu decît crezusem şi urmărisem odinioară, dar era o muncă inevitabilă, dacă voiam să-mi ating ţelul: trebuia să devin poet, dacă voiam să realizez o operă poetică. Mi-am propus un ţel mai restrîns, am căutat să schiţez trăsăturile pe un spaţiu modest şi m-am mulţumit cu simple indicaţii în desen şi în culoare, atunci cînd ceva lăuntric începea să-mi vorbească, fără să ţin morţiş ca din schiţa aceea să ia naştere un tablou împlinit, ceea ce nu arareori, cînd încercam să-l realizez, ştirbea din factorul lăuntric şi făcea ca pictura să fie lipsită de viaţă. Tatăl meu a devenit judecătorul, şi a fost acum un judecător sever, în timp ce, alătdată, lua de bun tot ce făceam. Obişnuia să spună că ceea ce mă preocupă acum este creaţia artistică ; înainte nu fusese decît o distracţie. Adesea, cînd aveam o nelămurire, căutam răspunsul la tablouri şi încercam să aflu cum a procedat un pictor sau altul ca să ajungă la expresia înfăţişată. Tata spunea că aceasta ar fi calea istorică

â artei, că poate fi urmărită atunci cînd vizitezi colecții , mari de tablouri şi cînd ai ia dispoziție opere fără lipsuri] prea mari, ca să le poți compara. In afară de contemplarea extrem de precisă a naturii şi de dragostea pentru natură, aceasta este

calea pe care evoluează arta şi pe care j a evoluat de la diferitele ei începuturi, în diferite epoci şi locuri, pînă cînd a decăzut din nou sau a fost distrusă,] ca să înceapă apoi iarăşi şi să încerce să se mai ridice la loc. Acolo unde intervine trufia goală, care tăgăduieşte tot ce a fost şi vrea să creeze din sine, s-a isprăvit cu arta, ca şi cu alte lucruri de pe lumea asta, şi atunci ne prăvălim în vid.

În afară de lecțiile de desen, am continuat cu soră- mea şi exercițiile de limba spaniolă şi cele de țiteră. Ea avusese oricum, încă din copilărie, o anume înclinare de a cam imita tot ce făceam eu, iar eu am simțit întotdeauna îndemnul de a-i sluji drept călăuză. Această situație a continuat în parte şi acum.

Lecţiile pe care prietenul meu, fiul giuvaiergiului, mi le dăduse în studiul pietrelor preţioase au fost reluate şi continuate. întrucît în plus mai întreţineam şi legături prieteneşti cu el, într-o zi, deşi îmi vine întotdeauna greu să-i spun unui om ceva în legătură cu meseria lui, mi-am luat totuşi inima în dinţi şi i-am împărtăşit părerile mele cu pri vire la montura pietrelor scumpe, anume că socot nedrept ca pietrele scumpe să fie minimalizate de natură, la fel de nedrept dacă li se dă altă montură decît cea de care au nevoie ca să poată fi prinse de veşmînt, şi că de aceea ni se oferă calea de mijloc de a spori frumuseţea pietrei prin frumuseţea felului în care este prezentată, ceea ce face cu putinţă ca materia atît de preţioasă în sine să devină şi mai preţioasă, şi anume o operă de artă. I-am dat drept pildă formele din arta Evului Mediu, care ne-ar putea sluji drept izvor de inspiraţie.

— în fond, ai perfectă dreptate, — a răspuns prietenul meu. — Cu toții simțim,- mai mult sau mai puțin lămurit, acest lucru, în afară de cei cărora nu le pasă de nimic şi li se pare fără noimă tot ce nu duce nemijlocit la cîştig; de aceea s-au şi făcut şi se mai fac încă tot soiul de încercări de a se spiritualiza montura. Ele izbutesc în- tr-o măsură mai mare sau mai mică, după cum cei care

întocmesc schiţele sînt mai artişti sau mai puţin artişti. Aici se află însă o multiplă dificultate. In primul rînd, cei ce lucrează cu pietre scumpe sau cu perle nu sînt decît arareori artişti, nici nu pot ajunge lesne artişti, deoarece pregătirea respectivă cere mult timp şi multă muncă ; dar dacă ajung artişti, ei rămîn artişti, confecţionează opere de artă şi nu mai lucrează în branşa pietrelor preţioase, căci asta i-ar păgubi şi pe plan. spiritual, şi pe plan financiar. Dar dacă trebuie să apelăm la artişti ca să ne facă schiţele. se iveşte al doilea neajuns, anume acela că artistul cunoaşte prea puţin giuvaiericalele şi de aceea adaptează prea puţin montura la natura pietrelor ; şi se mai adaugă faptul că marii artişti se lasă greu cînd e vorba să conceapă schiţe de monturi pentru pietre scumpe, iar atunci cînd acceptă totuşi, montura devine foarte costisitoare. De aceea eşti nevoit să baţi la uşa unor artişti de mîna a doua, care, la rîndul lor, dau apoi şi schiţe tot de mîna a doua. In prăvălia noastră, treaba asta este pe deplin lămurită. încercăm din cînd în cînd să realizăm o adevărată operă de artă din perle şi nestemate şi aşteptăm să vină vreun cunoscător şi să ne-o cumpere, pentru că oamenii care au nevoie de pietre scumpe sînt mult mai numeroşi decît cei care caută obiecte de artă. Puţinătatea schiţelor de foarte bună calitate şi lipsa de cumpărători de opere de artă ne împiedică să executăm asemenea lucrări în număr mare, căci, la urma urmelor, vînzarea bijuteriilor este plinea noastră. Cum însă clienţii noştri obişnuiţi au totuşi atîta gust, încît o montură grosolană le-ar repugna, alegem calea cea mai firească : facem o montură preţioasă ca material şi cît mai simplă ca formă, astfel că precumpănitoare este numai frumuseţea pietrelor sau a perlelor, iar agrafa de prindere rămîne ascunsă. Ideea ta privitoare la modelele medievale nu este nouă ; s-au mai făcut asemenea încercări, iar baronul Von Risach a comandat la noi astfel de obiecte, după desene aduse de el.

Treaba mi s-a părut limpede ca lumina zilei, şi n-am mai avut ce să răspund. Am început să privesc cu şi mai mare atenție şi migală lucrările pe care prietenul meu le comanda în diferite ateliere din oraş. Cele mai multe erau foarte frumoase, ba cred chiar că mai frumoase decît eram obişnuit să văd în alte părți. Am fost totuşi nevoit să susțin că, dacă ar exista un simț artistic mai dezvoltat, oamenii care cheltuiesc sume mari de bani pe bijuterii, ar folosi aceleaşi sume, sau poate chiar şi mai mari, ca să comande adevărate opere de artă giuvaiergereşti. La aceasta, prietenul meu a replicat că oricît de dezvoltat ar :i simțul artistic şi oricît s-ar răspîndi, numărul celor care cumpără bijuteriile numai ca bijuterii ar rămîne totuşi in permanență mai mare decît al celor care cer să se proiecteze şi să se execute opere de artă giuvaiergereşti, şi că pe acestea din urmă el le consideră a fi punctul culminant al meseriei sale. în plus, cîte un client înzestrat cu simț artistic se lasă captivat de frumusețea pietrelor şi pînă la urmă nu mai doreşte altceva decît această unică irumusețe. în definitiv, prietenul meu avea perfectă dreptate ; deoarece, cu cît contemplam mai mult pietrele, cu cît umblam mai mult cu ele, cu atît aveau o mai puternică înrîurire asupra mea, încît i-am înțeles pe oamenii care fac o simplă colecție de nestemate fără montură şi se desfată privindu-le. Strălucirea fină, catifelată, a culorii nestematelor, are ceva magic. Le preferam pe cele colorate, şi oricît de tare scînteiau diamantele, pe mine mă mişca totuşi mai mult învăpăierea profundă, bogată, simplă, a celor colorate.

1
3
5
8

Mi-am reluat îndeletnicirea pe care o lăsasem baltă vara. Mă mustra cugetul că o părăsisem, ca să duc o viață fără rost. Mi-am reînceput activitatea făcind ceea ce se iace de obicei iarna, şi mi-am continuat lucrările în curs. Buna rînduială a muncii şi-a exercitat curînd asupra mea efectul binefăcător ; deoarece, în ciuda bunei dispoziții pe care o datoram succeselor mele în artă şi în ştiință, în suflet mai aveam o profundă mîhnire, care acum a pălit în urma activității mele serioase, necurmate, neostoite.

Am mai vizitat, ca şi iarna trecută, şi cercurile de cunoscuți, precum şi aşezămintele de artă plastică şi cele muzicale.

Pentru a se putea armoniza toate acestea era necesară

o precisă drămuire a timpului, pe care trebuia să-l folosesc în mod chibzuit. Cu asta fusesem deprins încă din copilărie : mă sculam foarte devreme, iar atunci cînd toți cei din casă se adunau pentru micul-dejun, eu aveam

gata unele lecţii încă de cu scară. In plus, nu prea eram somnoros şi puteam să fur începutului nopţii cîte un ceas sau două. Activitatea mă înviora, iar atunci cînd simţeam avînt şi însufleţire, activitatea făcea ca avîntul şi însufleţirea să devini şi mai evidente şi mai ferme.

După înapoierea mea, unul dintre cele dintîi drumuri a fost o vizită de curtoazie la prinţesă. Ea însăşi se întorsese abia de cîteva zile în oraş de la reşedinţa ei favorită de la ţară, şi nu se simţea încă la largul ei. M-a primit cu multă amabilitate, ca întotdeauna, şi m-a întrebat de ocupaţiile mele din timpul verii. N-am avut prea multe de spus, şi i-am vorbit de măsurătorile pe care le între- prinsesem la lacul Lauter, de strădaniile mele pe tărîm artistic, de înclinaţia mea pentru arta plastică şi pentru literatură. Despre relaţiile mele speciale cu amfitrionul meu i-am pomenit doar în linii mari, deoarece am socotit că ar fi necuviincios ca unei venerabile doamne în vîrstă, cu relaţii sociale vaste şi importante, să-i împărtăşesc amănunte din viaţa mea, fără să fiu întrebat. Nici ea n-a insistat, şi s-a oprit mai mult la artă şi la scriitori. M-a întrebat ce am mai citit, cum am pătruns operele citite şi ce părere am despre ele. Cu acest prilej am constatat că-i sînt cunoscute toate operele citate de mine ; numai pe cele elineşti. despre care i-am povestit, le citise doar în traducere. Mi-a vorbit în treacăt despre toate subiectele, şi a stăruit în mod deosebit cu privire la unele dintre ele. Vederile noastre s-au potrivit adeseori, alteori s-au deosebit, dar prinţesa a căutat să-şi argumenteze părerile, ceea ce mi-a oferit în permanenţă cel puţin noi puncte de vedere. Cu privire la arta plastică, mi-a cerut să-i arăt cîteva desene şi picturi, a căror alegere a lăsat-o la latitudinea mea, dacă nu voiam cumva să i le înfăţişez pe toate. I-am spus că toate ar fi poate prea mult, mai cu seamă că la început am făcut numeroase desene în legătură numai cu ştiinţele naturii, şi că nici eu însumi n-aş putea preciza hotarul de la care desenele ştiinţifice încep să devină lucrări artistice. Am adăugat că voi alege cîte ceva din toate perioadele şi i le voi aduce. A fost stabilită o zi în care să vin la ea la amiază.

Am sosit în ziua fixată. In afara doamnei de companie nu era nimeni de față, şi a fost dată porunca sâ nu se

îngăduie nimănui să intra» pentru că numai ei îi adusesem desenele, nu oricărui străin ivit pe neaşteptate. A privit toate

planşele şi le-a încuviinţat pe toate ; mai cu seamă desenele de plante i-au atras atenţia, deoarece se îndeletnicise mult cu botanica, şi încă o mai pasiona această ştiinţă, pe care o practica mai ales în timpul şederilor ei la ţară. S-a arătat încîntată de precizia reproducerilor şi mi-a spus fără greş care dintre desene redau cel mai bine modelele. în afară de aceste desene de plante i-au plăcut îndeosebi capetele. La încercările mele peisagistice cred că a izbit-o unilateralitatea, căci era cu siguranţă o cunoscătoare în materie, dat fiind că-i plăcea foarte mult să zăbovească vara cîteva săptămâni în unul din locurile cele mai frumoase ale ţării noastre. N-a spus însă nimic în legătură cu asta. Despre capete a spus că în felul acesta s-ar putea alcătui o întreagă colecţie de oameni remarcabili. Am replicat că nu asta am urmărit şi nici n-aş putea judeca prea lesne cine este un om remarcabil, ci mi-am dat doar seama, după ce am desenat timp îndelungat obiecte din natură, că faţa omului este obiectul cel mai vrednic de a fi desenat, şi am încercat s-o redau în desene. Am adăugat că la început am urmat aproape întotdeauna, inconştient, stilul desenelor de obiecte din natură, pînă cînd am descoperit ceva mai nobil, ceva a cărui reprezentare era mai presus, ceva prin care trăsăturile şi expresia chipului devin cu adevărat umane, şi la a cărui redare năzuiesc, ros de îndoieli dacă voi reuşi sau nu.

M-a întrebat şi de acele dintre preocupările mele ştiinţifice despre care venise vorba, şi m-a făcut să-i ghicesc dorinţa de a afla cîte ceva în această privinţă. Mi-a spus că cel mai mare interes l-ar prezenta pentru ea istoria genezei şi evoluţiei pămîntului. Am răspuns că ştiinţa n-a ajuns atît de departe şi că eu sînt cel mai puţin în măsură de a mă număra printre cei care au adus contribuţii rodnice pentru noi concluzii, oricît m-aş strădui, atît cît îmi stă în putinţă, să mai scot cîte ceva la iveală, pentru mine şi, dacă se poate, şi pentru alţii. Dacă doreşte să afle cîte ceva despre strădaniile mele şi despre ale altora, fără să se adîncească în studierea operelor ştiinţifice existente şi fără să-şi facă din asta un scop în sine,

se va găsi cu siguranţă prilejul şi timpul necesar. S-a arătat mulţumită şi mi-a îngăduit să plec, cu acea bunătate şi graţie care îi erau caracteristice în atît de mare măsură.

De atunci, relațiile mele cu ea s-au schimbat. Pînă atunci mă aflasem destul de rar în locuința ei, dar acum am început să mă duc mai des la ea, fie cînd aveam de văzut lucrări de artă, fie când mă poftea să stau cu ea la taifas. Conversațiile se desfăşurau, de obicei, între noi şi doamna ei de companie, — rar se întâmpla să mai fie de față, ocazional, unul din fiii ei, sau o nepoată, sau altă rudă mai apropiată, — iar subiectul era, de cele mai- multe ori, istoria pămîntului sau ceva din ştiințele naturii. Ade- seeri făceam şi din proprie inițiativă o scurtă vizită, ca' să mă interesez de starea sănătății ei. Toate aceste vizite le făopam ziua. Acum a început să mă solicite şi seara, dar intr-alt fel. întrucît vorbiserăm cîndva despre unele "opere literare cu care mă ocupasem în. vremea din urmă, provenite dintr-o epocă trecută, care nu avea nimic de-a face cu producțiile contemporane, şi. întrucît prințesa nu se ocupa, la vîrstă ei, de asemenea lucruri, iar vremea în care luase cunoştință de acele opere trecuse de mult, a fost luată hotărîrea să reluăm lectura unora dintre acele scrieri şi să le degustăm împreună. Asta se întîmpla serile, iar eu trebuia să iau asupra mea sarcina de lector, mai cu seamă cînd societatea nu era prea numeroasă, aşa cum era cazul mai ales în serile, cînd ne ocupam de literatură. Mă alesesem cu această atribuție cu prilejul prezentării cîtorva balade spaniole. Prințesa, doamna de companie, eu şi încă un domn aflat de față nu înțelegeam prea bine limba spaniolă, dar se hotărîse totuşi ca baladele să fie recitate în limba lor originală. Cu recitarea fusesem ; însărcinat eu, şi de bine, de rău, înțelegeam totuşi pînă la urmă baladele, cu ajutorul unor lămuriri presărate ici î şi colo şi, din cînd în cînd, cu discuții în limba maternă. După aceea trebuia să recit adesea şi în limba noastră, şi nu arareori se întîmpla să-fiu întrebat ce părere am despre unele pasaje ale textului citit, şi să mi se ceară explicații. F Asta se întîmpla cu atît mai des, cu cît ne încumetam să i citim şi fragmente din Cervantes şi din Calderon. în alte limbi, îndeosebi în italiana lui Danti şi a lui Tasso, recita foarte bucuros doamna de companie a prințesei. Textele

1
3
6
8

antice greceşti, — ne interesau în primul rînd *Iliada* şi *Odiseea,* apoi şi cîte ceva din Eschil, — trebuia să le recit eu singur, dar nu în original, ci în traducere. Se discuta foarte mult şi despre viața socială arhaică a grecilor, despre rosturile lor domestice, despre statul lor, despre arta lor şi despre înfăţişarea şi caracteristicile ţării lor şi mărilor lor. Am fost invitat iarna asta la prințesă cu mult mai des decît înainte. Primăvara şi perioada în care omul tînjeşte iarăşi după şederea la țară ni s-a părut că a venit prea devreme. Ne-am mai înțeles ce să facem iarna viitoare, şi apoi prințesa mi-a îngăduit, cu multă şi cuceritoare amabilitate, să-mi iau rămas-bun.

Îndeletnicirile mele în sînul familiei noastre se mărgineau acum la foarte dese discuţii dintre tata şi mine despre artă şi despre cărţi. îmi povestea cum de ajunsese să prindă gustul tablourilor şi să le colecţioneze. într-un rînd a pomenit de tinereţea lui şi, aflîndu-se într-o dispoziţie mai bună decît de obicei, mi-a istorisit pe îndelete cum şi-a petrecut-o. Mi-a spus că a fost nevoit să-şi procure singur mijloacele necesare ca să poată învăţa ceva, şi că fratele său mai mare, un om foarte înzestrat, n-a putut să-l ajute decît foarte puţin, deoarece şi el a fost nevoit să-şi facă rost singur de toate cele trebuincioase traiului, şi nu era decît cu vreo cîţiva ani mai în vîrstă. După povaţa unor oameni luminaţi, tata a început să citească, şi multe zile libere din epoca uceniciei şi le-a petrecut în odăiţa sa, în tovărăşia cărţilor. După ce şi-a terminat ucenicia şi a ocupat diferite slujbe, unele în oraşul nostru, altele în cele mai de seamă centre comerciale ale Europei, a făcut cunoştinţă cu artişti, i-a vizitat în atelierele lor, a început să se priceapă la pictură şi a cutreierat cele mai renumite colecţii de tablouri din cele mai mari oraşe, din care cauză a trebuit în două rînduri să ia învăţatul de la început. Astfel, la Roma, unde se dusese din Triest, ca să stea acolo o jumătate de an fără slujbă, şi-a dat seama că nu ştie nimic. A luat-o, stăruitor, de la început, şi de la Roma i se trage dragostea pentru tablourile vechi. Fratele său trecuse prin şcolile de stat şi, întrucît tata îl iubea foarte mult, preluase de la el şi dragostea pentru limbile vechi. Atîta vreme cît a fost în slujba lui, tata a avut mai mult timp liber decît atunci

cînd mai învăța, şi acest timp l-a folosit pentru îndeletnicirile sale favorite. Cu un egumen bătrîn, care renunțase la cîrmuirea mînăstirii sale şi-şi petrecea, iarna. în oraşul nostru, venerabila tihnă, — cum se exprima el însuşi, — a citit poeți şi istoriografi vechi. Egumenul fusese un mare prieten al scrierilor vechi, descoperise la tata înclinația pentru aceste lucruri şi îi dăduse ajutor şi îndrumare. Egumenul l-a pus foarte des pe tata să citească cu glas tare, în camera sa, din autorii aşa-numiți clasici. Tata făcuse cunoştință cu el la patronul său din oraşul nostru, în casa căruia se organiza o dată sau de două ori pe an o petrecere în cinstea egumenului, fost pe vremuri preceptorul acelui patron. Patronul, ultimul la care lucrase tata, era un om de ispravă, care nu numai că le dădea salariaților săi prilejul de a putea învăța cîte ceva, folosindu-i în călătorii, unde făceau cunoştință cu parteneri de afaceri, legau relații comerciale, se informau cu privire la căile de comunicație, şi aşa mai departe, dar le şi lăsa timpul liber necesar pentru ca, dacă nu aveau mijloace pentru înjghebarea unui negoț mai mare, să poată ajunge, cu începuturi modeste, la afaceri mai însemnate şi, în cele din urmă, la independență. La fel a început şi tata, cu mici economii, apoi s-a extins şi, după ce a făcut primii paşi sub aripile patronului său, a ajuns în sfîrşit, cu sprijinul acestuia, negustor de sine stătător.

A pus deoparte ceea ce-i putea folosi pentru satisfacerea unor plăceri, şi şi-a cumpărat fie o carte, fie o lucrare de artă, sau a făcut cîte o călătorie instructivă. Cînd relațiile sale sociale s-au extins, făgăduind să devină tot mai rodnice, a cunoscut-o pe maică-mea şi i-a obținut mîna. „ Mama a adus în casă o zestre frumuşică, şi astfel a fost pusă în comun temelia, pentru ca noi, copiii, nu numai să putem trăi liberi şi independenți in casa părinților noştri, dar să ne aşteptăm şi la ceva bani albi pentru zile negre, şi pentru ca şi tata să se poată înconjura cu unele lucruri după pofta inimii şi cu ceea ce urma să-i slujească drept recreație, precum şi drept răsplată la bătrînețe, pe lîngă dragostea soției şi creşterea reuşită a copiilor. Tata fusese ultimul elev al bătrînului egumen, care a apucat să-l mai cunune şi curînd după aceea a murit. împreună cu tînăra sa soție, tata i-a vizitat de trei ori pe bătrînii săi

î>ârmți, care trăiau departe, într-un ținut păduros, din vg. nitul unei gospodării rurale sărăcăcioase, şi care, la scurtă vreme după aceea, s-au stins din viață unul după altul. Patronul său cu inimă de aur ne-a botezat, apoi s-a retras din afaceri, a locuit la unicul său copil, o fiică măritată cu un moşier de vază şi, într-un tîrziu, a murit şi el, îin casa ei. Astfel s-au schimbat toate. Tata şi fratele Iul dăruit casa părintească din pădure, eu mica ei gospodărie, unei surori, care a murit fără Copii, şi întrucît nici tata, nici fratele său, au puteau administra gospodări^ au găsit de cuviință s-o lase îft seama unei rude depărtate. Fratele tatei a murit pe cînd noi eram încă minori, la fel şi bunicii dinspre partea mamei, iar mai tîrziu şj un unchi al mamei, care ne-a lăsat moştenitori pc noi. copiii ; şi întrucît mama n-a avut nici frați, nici surori, n-a mai rămas nici din partea tatei, nici din partea mamei, nici o rudă. în urma morții rudelor sale, cărora, îndeosebi fratelui său, le păstra o credincioasă amintire* tata şi-a revărsat toată dragostea asupra mamei şi a noastră ; ca&a lui a însemnat acum totul pentru el; iar pe noi doi, pg soră-mea şi pe mine, tata a ținut să ne ştie ataşați unul de celălalt, mai cu seamă atunci cînd va fi să râmînerfi singuri^ adică atunci cînd el şi mama îşi vor dormi somnul de veci la cimitir.

Acest îndemn la iubire era de prisos, deoarece ni se părea cu neputinţă ca noi, soră-mea şi cu 'mine, să ne fi putut iubi mai mult dedt ne iubeam, numai pe părinţi îi iubeam amîndoi şi mai mult, iar atunci cînd se făcea vreo aluzie la faptul că ne vor părăsi cîndva, aluzia ne mîhnea peste măsură şi ştiam prea bine cui îi vom dărui atunci iubirea filială, rămasă fără obiect: nu o vom dărui nimănui, ci va continua să se îndrepte, în mod firesc, dincolo de pietrele mormintelor, pînă la sfirşitul vieţii noastre, spre părinţii răposaţi.

Celelalte evenimente care se petreceau în familia noastră, dar nu numai în. stricta ei intimitate, ci şi în societatea unor invitaţi, nu erau pe placul meu în măsura în care fuseseră odinioară, ba chiar mă plictiseau şi mi s& păreau pierdere de vreme. Ca şi în anii trecuţi, era vorba de serate, la care se pălăvrăgea, sau de reuniuni, în care se făcea ceva muzică sau chiar se dansa, La acestea din urmă nici nu luam parte, iar soră-mea, care, după cum băgasem de seamă mai de mult, îmi împărtăşea aproape toate înclinaţiile, lua parte fără tragere de inimă şi prefera, în asemenea seri, să se refugieze în preajma mea. îi cunoscusem îndeaproape pe oamenii care veneau la noi cu asemenea prilejuri, mai cu seamă pe cei tineri, şi dacă, în trecut, resimţisem faţă de ei o anumită sfială, ba chiar un soi de respect, acum lucrurile stăteau altfel; tot cugetând, precum şi datorită experienţei dobîndite în relaţiile cu alţi oameni, îmi dădusem seama că ceea ce îmi inspirase o deosebită sfiiciune, anume siguranţa şi distincţia lor, nu erau decît lucruri pe care le poţi învăţa, dacă frecventezi cu asiduitate asemenea reuniuni şi dacă ştii să vorbeşti mult şi să te scoţi în evidenţă. Şi că aceste lucruri nu sînt greu de învăţat, mi-am dat seama şi din faptul că se puteau observa la cei, al căror nivel spiritual nu prea mă vedeam îndemnat să-l preţuiesc. Dar nu numai în păturile sus-puse am ajuns eu să cunosc oamenii, ci şi în cele de jos, şi, în acestea din urmă, nu chiar la oraş, ci mai mult printre munteni şi printre agricultori. în cercurile aristocrate, mai ales la prinţesă, am văzut tineri care nu aveau acea comportare socotită de mine ca fiind cu mult mai presus de a mea, ci se purtau simplu şi fără ifose, erau cuviincioşi fără a fi stîngaci şi aminteau de expresia auzită adesea de mine în tinereţe, dar înţeleasă greşit: „un tânăr bine crescut-'*. în păturile de jos am făcut cunoştinţă cu cîte un om, care, atunci cînd se afla în faţa unora socotiţi de el mai presus de el însuşi, nu-şi dădea osteneala să treacă şi el drept mai mult decît era, ci vorbea liniştit, aşa cum se pricepea, şi asculta liniştit răspunsul. Omul acela mi s-a părut a avea o educaţie mai aleasă decît cei care cunosc multe soiuri de comportare şi le şi practică. O pildă grăitoare o dădea amfitrionul meu, care era chiar şi mai simplu decît acei bărbaţi, despre care am spus că i-am văzut la prinţesă şi ale căror vorbe şi fapte impuneau atîta respect. Pînă şi costumul lui, care, la început, bătea la ochi, se potrivea cu întregul său fel de a fi. De asemenea şi Eustaţiu, cît şi, fără doar şi poate, Gustav, erau neîndoielnic superiori

ipochimenilor din cercurile frecventate de mine. Deoarece îi cunoşteam prea bine pe aceşti oameni, şi deoarece nu-mi mai inspirau

nici o considerație deosebită, societatea lor mi s-a părut fără rost, şi am socotit că-mi pot folosi mai bine timpul. Dar tata a

găsit pesemne că şi aceste învățăminte sînt folositoare. Le trăgeam numai din relațiile cu bărbați tineri. Despre fete nu-mi puteam forma nici o părere, pentru că stăteam foarte puțin de vorbă cu ele şi pentru că, fireşte, nici una nu putea să vină să mă caute în sihăstria mea. Printre oamenii mai în vîrstă, atit bărbați, cît şi femei, mai întîlneam adeseori pe cîte cineva, căruia mă simțeam îndemnat sâ-i dăruiesc prețuirea mea, dar nici în sufletul unor oameni bătrîni nu puteam sâ mă vîr.

Printre cei de care mă ataşasem mai mult se afla, în primul rînd, fiul giuvaergiului ; cu el eram prieten în adevăratul înţeles al cuvîntului. în afara ceasurilor noastre de iniţiere în tainele pietrelor scumpe, petreceam multă vreme împreună, stăteam de vorbă despre diferite lucruri şi mai citeam împreună, din cînd în cînd, mici fragmente ale unor scrieri pe care le preţuiam amîndoi. Părinţii lui erau oameni foarte amabili şi distinşi. La rîndul său, nici tînărul Preborn nu-mi displăcea. A continuat să vorbească deseori despre frumoasa Tarona, şi regreta profund că plecase într-o călătorie undeva departe, şi deci nici nu venise în oraş, din care cauză nu putuse niciodată să mi-o arate. La petrecerile propriu-zise, pe care le puneau la cale tinerii, nu luam parte decît extrem de rar. Faptul că în general mă întîlneam mult mai rar cu bărbaţi de vîrstă mea şi nu-mi petreceam zile întregi cu ei, şi încă în mod repetat şi frecvent, aşa cum obişnuiesc mulţi dintre tinerii din oraşul nostru, se datora numeroaselor mele ocupaţii, aşa încît îmi răminea prea puţin timp de folosit în alte scopuri. Cu adevărat la largul meu eram atunci cînd mă aflam numai cu ai mei.

Iarna a trecut. La sfîrşitul primăverii am plecat la ţară. Oricît de plină de bucurii fusese pentru mine vara precedentă, oricît îmi încîntase inima, îmi mai rămăsese totuşi în fundul sufletului ceva neplăcut, ceva ce nu părea să fie altceva decît conştiinţa că nu-mi văzusem de meserie şi că mă lăsasem antrenat în îndeletniciri fără rost. Voiam să recuperez această rămînere în urmă şi să dedic tea mai mare parte din vară unei activităţi sistematice şi indîrjite. Am luat cu mine toate uneltele şi instrumentele

de care aveam nevoie pentru continuarea lucrărilor mele. Orele libere, care mi-au rămas după o drămuire precisă a timpului, m-am gindit să le dedic apoi ocupațiilor mele [preferate.

Am sosit la hanul străjuit de arțari şi am poruncit să [vină acolo şi oamiNii pe care aveam de gînd să-i folosesc, [dacă bineînțeles s-ar declara gata să mă urmeze în niş^e [locuri mai îndepărtate ale munților, unde aveau să mă [ducă anul acesta lucrările mele. Bătrînul Gaspar a con- tsiir.țit să mă însoțească, alți doi la fel, şi astfel aveam țdestui. M-am interesat de dascălul meu de țiteră ; parcă-1 {înghițise pămîntul. Nimeni nu ştia nimic despre el. M-am [dus la Mlaştina Roşie, ca să mai văd cît de mult au înain- Itat lucrările în marmură. Am aflat că aveau să fie gata în iacest an, încît puteam să pun să fie duse la toamnă acasă. FD.'pă aceea am părăsit pentru vara aceasta hanul stră- ijuit de arțari, în care locuisem atîta vreme, şi m-am îndreptat către acea zonă a munților, pe care aveam de gînd Is-o cercetez. Am avut un sentiment de nostalgie cind am
▪ părăsit hanul.

M-am statornicit, ca într-un centru al activității mele, într-un loc unde munții se ramificau mult, în sălbatice brațe întortocheate, nefiind totuşi nici pe departe atît de frumoşi ca cei pe care îi părăsisem. îmi era dor de hanul vesel străjuit de arțari, cu geamurile lui sclipitoare, îmi era dor de toată valea în care mă simțisem aproape ca acasă. M-am instalat cu chirie intr-o casă care se afla la deschizătura a trei văi şi era, ca atare, popasiîl cel mai nimerit. O pădure neagră de brazi mă privea prin ferestre, şerpuia de-a lungul pîraielor venite din cele trei văi, pe lîngă nişte pajişti umede şi alte luminişuri, pînă în căldările vîlcelelor, şi se cățăra pe creste. Din pricina îngustimii văii nu se puteau zări, deasupra brazilor întunecați, culmile conice, şi nici măcar piscurile acoperite cu zăpadă veşnică. Pesemne că din aceeaşi cauză, această casă, precum şi alte cîteva colibe risipită pe povîrnişurile pădu- roase şi înşirate de-a lungul pîraielor, se numeau „La Bră- det“. Nişte ziduri năpădite de muşchi verde alcătuiau casa mea şi se învecinau cu o grădiniță părăginită în care nu creştea aproape nimic altceva decît arpagic. Pe uliță, pămîntul era negru, şi aceeaşi negreală se întindea şi în

iarbă,, deoarece **la** acest han veneau şi poposeau adesea, pentru odihna oamenilor şi a animalelor, numai căruţele cu cărbuni. Cuptoarele de ars **mâhgal** erau răspîndite în întreaga zonă împădurită, care, privită mai îndeaproape, se dovedea uriaşă. Lungi convoaie de care negre, cu căruţaşi tot negri, coborau drumul mohorît, ca să transporte cărbunii la şes, de unde ajungeau chiar şi în oraşul nostru. **N-am** putut obţine decît o singură cameră, cu ferestre mici, zăbrelite. în cameră aveam o masă, două scaune, un pat şi un scrin pictat, unde puteam să-mi pun haine şi alte lucruri. Pentru lăzile mele mai mari mi s-a dat o boxă a unui şopron. Atunci cînd ne găseam în casă, Gaspar şi ceilalţi dormeau în şură, pe paie. Mi-am lăsat cea mai mare parte a bagajului în geamantane, mi-am atîrnat de cuiele din cameră doar strictul necesar, mi-am pus pe masă uneltele de scris, cărţile de ştiinţă şi cele literare, mi-am umplut lada patului cu lenjeria adusă de acasă, mi-am proptit într-un colţ beţele alpine,' şi iată-mă instalat Soarele, care,spre sfîrşitul dimineţii, îmi intra în cameră prin una din ferestre, o atingea după-amiază în treacăt pe cealaltă, pentru ca nu **mult** după aceea să poleiască **vîrfurile** brazilor şi să dispară.

Mai poposisem în unele hanuri asemănătoare şi nj obişnuisem cu ele, aşa că m-am acomodat şi m-am împrietenit repede cu hangiul, cu hangiţa şi cu o harnică fiică a lor, nişte oameni simpli şi de treabă. în afară de mine mai picau uâeori în hanul „La Brădet" cîte un vîrlător de munte, sau un boccegiu, şi rar de tot cîte un drumeţ. In afara cărăuşilor de cărbuni, cei mai mulţi oaspeţi erai tăietorii de lemne răspîndiţi în pădurile întinse din jur şi care sîmbăta sau în ajunul unei sărbători mai mari se â- torceau la ai lor." în trecere, se întîmpla destul de des ea lemnarii să poposească o leacă la hanii „La Brădet", ca » ciocnească un păhărel. îndeletnicirea de căpetenie a tuturor locuitorilor din zona brădetului era lemnăritul, ar avuţia lor de căpetenie erau vacile şi caprele, care ie duceau zilnic în pădure şi dintre care cele mai tinere R- mîneau toată vara pe înălţimile împădurite şi în abatae.

Ne-am apucat de treburile noastre, avînd hanul a sediu. Ciocanul, nostru îşi croia drum prin codrii întinji, iar oamenii mei cărau la han bucățile de rocă extrase a

probe ale diferitelor structuri ale solului, pe care creştea imensul fond silvic. Deşi de la han nu puteam zări masivele

stîncoase şi nici măcar zăpada, acestea totuşi existau. întrucît aici totul era mai măreţ, căci ne aflam mai adine în creierul munţilor şi mai aproape de nucleul lor | (originar, pădurile erau şi ele mai întinse ; şi, după ce mergeam ceasuri în şir în umbra întunecată a brazilor şi molizilor jilavi, copacii începeau în sfîrşit să se rărească, jţ trunchiurile moarte sau cele distruse de intemperii deveneau mai frecvente, rocile sterpe se înmulţeau, iar atunci cînd urmau luminişuri cu iarbă scurtă, sau cu pietriş mărunt, sau cu arbuşti, vedeam înălţîndu-se în faţa noastră pereţi de stîncă de dimensiuni uriaşe, cu depozite de zăpadă seînteietoare, sau cîte un pisc pe de-a întregul în- veşmîntat în alb, care îşi scotea capul dintre stînci. De aici încolo, împărăţiei pădurilor îi urma, pe şi mai mari întinderi, împărăţia stincilor.

Scopul nostru ne-a dus adesea din încătuşarea pădurilor în spaţiul liber al munţilor. După ce identificam elementele componente ale unui întreg masiv, după ce examinam toate apele pe care masivul le trimitea în văi şi notam toate aluviunile morenice cărate de pîriu şi după ce, în urma unei cercetări repetate şi atente, constatam că nu mai apare nimic r.ou, încercam să luăm în stăpînire masivul însuşi, şi, în măsura în care ne îngăduia puterea formidabilă a naturii, să-l şi parcurgem. Astfel, planul nostru de lucru ne-a dus în văile cele mai sălbatice şi mai izolate ; ne-am căţărat pe coamele cele mai abrupte, unde cîte un vultur sperios sau cine ştie ce zburătoare necunoscută se înălţa bătînd din aripi, şi unde stătea înfipt în sol cîte un braţ stingher de lemn, pe care de veacuri nu-1 văzuse nici un ochi omenesc ; am ajuns pe culmi complet degajate, care ne-au pus la picioare, ca pe un tablou_în miniatură, uriaşa întindere a pădurilor, unde se afla hanul nostru, şi, mai încolo, ogoarele mai mult sau mai puţin cultivate, unde locuiau muntenii.

Oamenii mei au devenit din ce în ce mai zeloşi. Aşa cum orice om simte imboldul de a învinge natura şi a o lua în stăpînire, imbold manifestat şi de copii, prin micilo lor construcții, dar mai ales prin distrugerile lor, şi pe

care adulții şi-l duc la îndeplinire făcînd ca pămîntul nu numai să fie dătător de hrană, cum spune adesea autorul *lliadei,* ci şi să ia fel de fel de înfățişări noi, pentru desfătarea lor, tot aşa şi munteanul încearcă să-şi îmblîn- zească munții pe care îi iubeşte, încearcă să-i escaladeze, să-i biruie şi chiar să se cațere

pe ei pînă unde nu-1 împinge nici un alt scop mai important. Istorisirea unor asemenea expediții reuşite alcătuieşte o parte a farmecului vieții muntenilor. Oamenii mei îşi simțeau inima săltînd în piept de bucurie, atunci cînd, cu ciocanul şi cu dalta, scobeam trepte sau găuri în pereții netezi ai stîncilor şi ne înfigeam în ele pitoanele, înjghebîndu-ne în felul acesta scări, şi ajungeam în locuri care ni se păruseră inaccesibile. Se întîmpla foarte des să nu coborîm zile în şir la hanul nostru din brădet.

îmi plăcea să urc pe piscurile unor munţi înalţi, chiar dacă îndeletnicirea mea nu mă ducea într-acolo. Stăteam pe cîte o stîncă, înălţată deasupra gheţii şi a omătului şi avînd la piciorul ei rîpa cu zăpadă veşnică, peste care fuseserăm nevoiţi să sărim, sau pentru trecerea căreia înjghebaserăm scări şi le căraserăm peste gheaţă; stăteam uneori pe tipsia foarte strimtă a ultimului bolovan, deasupra căruia nu mai era altul şi priveam mulţimea de munţi din jurul meu şi de sub mine, care, fie că se ţuguiau cu coarnele lor albe mai sus decît mine, spre cer, şi mă copleşeau, fie că-mi repetau altitudinea pe alte platforme aeriene, fie că se chirceau şi-i priveam de sus, ca pe nişte desene minuscule ; priveam văile, care şerpuiau ca nişte lalduri fumegînde printre formaţiile stîncoase, şi cîte un iezer, jos, ca o tăviţă; priveam pămînturile care se întindeau în faţa mea ca o hartă spălăcită, priveam înspre ţinutul unde, cufundat ca într-o ceaţă prăfoasă, trebuia să se afle oraşul în care locuiau toţi cei dragi mie, tata, mama şi soră-mea, priveam colinele, care, de aici, păreau nişte nori cirus, şi pe care trebuia să se afle Asterhoful şi Ster- nenhoful, unde locuia simpaticul meu amfitrion, unde îşi avea reşedinţa buna şi prietenoasa Matilda, unde se afla Eustaţiu, unde se găsea veselul şi înflăcăratul Gustav, şi unde priveau ochii Nataliei. Totul tăcea sub mine, ca şi cum lumea ar fi fost moartă, ca şi cum tot ce fremăta de viaţă nu fusese decît un vis. Nici măcar un fum nu se ridica

pînă sus, şi întrucît pentru asemenea ascensiuni alegeam întotdeauna zile irumoase, de cele mai multe ori şi cerul era senin şi, în întunericul albastru închis, părea un pustiu mai nesfîrşit decît privit de jos şi de pe meleagurile pline cu obiecte mărunte. Cînd coboram şi cînd în urma noastră Gaspar scotea din stînci pitoanele şi le vîra în tolba pe care o ducea pe umeri, atîrnată de o sfoară, cînd trăgeam îndărăt scara de peste rîpa cu zăpadă, sau, în caz că nu folosisem o scară, cînd săream peste falie, atunci, în gravitatea trăsăturilor aspre ale lui Gaspar sau pe chipurile celorlalți, cîți ne întovorăşeau, apărea o anumită schimbare, ceea ce mă făcea să deduc că locul în care ne aflasem îi impresionase.

Ceasurile sau zilele pe care le furam muncii mele cînd aveam nevoie de odihnă sau cînd vremea mă împiedica rsă lucrez, le foloseam la schiţarea unor peisaje. Bezna , nopţii, înainte ca ochii să se închidă, se lumina datorită I cuvintelor minunate lăsate nouă moştenire într-o carte de vreun om mort de mult, iar atunci cînd luminarea era stinsă, luam cuvintele cu mine în acea împărăţie care ne este atît de enigmatică şi care prefigurează o stare şi mai de nepătruns pentru noi.

Ca şi în vremea din urmă. n-am mai putut nici acum să mă mulţumesc cu simpla colecţionare de material şti— r inţific ; n-am mai putut să înregistrez pur şi simplu probele, încît să rezulte un tablou al stratificării, — făceam asta şi acum cît se poate de exact, — ci m-am simţit îndemnat să mă întreb tot timpul care sînt cauzele, şi de ce există un anumit lucru, şi cum a luat el fiinţă. Mi-am continuat aceste speculaţii şi mi-am aşternut pe hîrtie tot ce mă frămînta. Poate că odată şi odată avea să se aleagă ceva din însemnările mele.

La vremea înfloririi trandafirilor mi-am întrerupt activitatea, căci voiam să-mi îngădui un răgaz şi să mă duc la Asperhof.

Le-am plătit oamenilor mei simbria, le-am făgăduit " că-i voi folosi şi în viitor, le-am dat ca supliment de simbrie ceva bani de drum, şi le-am urat cale-bună. în hanul ,,La Brădet“ mi-am

împachetat toate lucrurile, am plătit ce datoram, am spus că mă voi reîntoarce, am rugat să mi se păstreze bine obiectele lăsate acolo şi am pornit, într-o

trăsură de munte cu un cal, pe drumul care ducea de la pîrîul şopotitor de lingă hanul „La Brădet" în sus, spre pădure. După

ce am ajuns la drumul mare, l-am trimis înapoi pe vizitiu şi mi-am ales, pentru restul călătoriei, un loc în poştalion. Drumul de la ultima poştă pînă la casa prietenului meu l-am parcurs pe jos. Avusesem grijă să-mi fie trimis în urmă şi bagajul.

Am sosit mai tîrziu decît avusesem de gînd. In sihăstria

totală a Brădetului şi la altitudinea lui mare şi răcoroasă mă înşelasem cu privire la ceea ce se întîmplă aiurea. în ținutul de şes fusese o primăvară caldă şi un început de vară foarte călduros, ceea ce, în munți, nu puteam aprecia prea precis. De aceea, trandafirii erau în floare cu duiumul în toate grădinile prin fața cărora am trecut. Cînd am urcat colina, coroanele bogate ale copacilor amfitrionului meu m-au privit de dincolo de acoperişul întunecat al casei şi de lîngă cele două canaturi ale grilajului grădinii. Perdelele ferestrelor, în parte întredeschise şi în parte închise din pricina zăpuşelii, m-au poftit, ospitaliere, să intru, iar dulceața cintecului păsărilor şi cîte un chiot răzleț m-au întîmpinat ca pe unul de-ai casei.

Întrucît cunoşteam mecanismul porţii grilajului, am apăsat pe ivăr, canatul s-a deschis, şi am intrat în grădină.

Amfitrionul meu era la stupi. Am aflat asta de la grădinar, cel dintîi cu care am dat ochii şi care trebăluia la un strat de muşcate din apropierea intrării. Am luat-o înspre stupi.

Amfitrionul meu stătea în picioare în fața prisăcii şi, cînd m-am apropiat ca să-i dau binețe, mi-a spus că aşteaptă ivirea unei familii tinere, care vrea să roiască. Primirea a fost aproape mişcătoare, ca între un tată şi un fiu, într-atîta îmi crescuse dragostea față de dînsul, şi tot aşa cred că şi el începuse să țină la mine.

Deoarece nu putea să-şi lase baltă treaba, am spus că vreau să le dau şi celorlalţi bună-ziua şi a fost de acord, după ce mi-a comunicat că Matilda şi Natalia se află la Asperhof.

M-am apropiat de casă. Gustav aflase că sînt aici; a coborît într-un suflet scara şi a venit în fugă spre mine. Bun-venit, bun-

găsit, întrebări, răspunsuri, mustrări că am sosit atît de tîrziu şi că n-am folosit totuşi cîteva zile
din primăvară ca să fac un popas la Asperhof. Mi-a comunicat că are multe să-mi spună, că vrea să-mi povestească toiul şi că trebuie să rămîn aici mult, mult de tot.

Apoi m-a condus la maică-sa, care stătea la o masă în boschet şi citea. Cînd m-a văzut apropiindu-mă s-a sculat şi a venit în întîmpinarea mea. Mi-a întins mîna, pe care. după obiceiul din oraşul nostru, am vrut s-o sărut. Nu mi-a dat voie. De fapt, băgasem de seamă mai de mult că nu acceptă să i se sărute mîna, dar în clipa aceea uitasem. Mi-a spus că sînt cît se poate de bine venit, că m-a aşteptat mai devreme şi că acum trebuie să le dăruiesc prietenilor mei de aici un timp ceva mai lung. Cu aceste cuvinte ne-am întors la masa pe care îşi pusese cartea şi m-a poftit să iau loc. M-am aşezat pe unul dintre scaune. Gustav a rămas în picioare lîngă noi. Chipul ei era atît de vesel şi de prietenos, cum cred că nu-1 mai văzusem niciodată. Sau fusese întotdeauna aşa, numai că pălise un pic în amintirea mea. într-adevăr, ori de cîte ori o revedeam pe Matilda după o despărţire mai îndelungată, îmi părea, deşi era o femeie în vîrstă, tot mai atrăgătoare şi mai fermecătoare. Printre ridurile discrete ale vîrstei şi pe trăsăturile care trădau un şir de ani stăruia o frumuseţe emoţionantă şi blîndă. Iar mai presus de această frumuseţe, — aşa cum mi-am dat acum prea bine seama, deoarece cercetasem în amănunţime atîtea chipuri, ca să le zugrăvesc, — era sufletul, blajin şi armonios, care exercita o puternică înrîurire asupra celor din preajma ei. In jurul frunţii ei pure se întindea volanul alb al bonetei, iar în jurul mîinilor gingaşe avea nişte bentiţe albe asemănătoare. Pe masă era un ghiveci cu un trandafir de culoare închisă, aproape vînât. Matilda s-a rezemat de spătarul scaunului de trestie, şi-a împreunat mîinile în poală şi a spus :

— Vom avea la Sternenhof o mică petrecere. Dumneata ştii că am început să înlăturăm tencuiala cu care a fost acoperit, cu ani în urmă, paramentul de piatră al faţadelor casei noastre, deoarece prietenul nostru **a** socotit că asta îl urîţeşte, şi că ar arăta mult mai bine bacă am da-o jos, pentru ca piatra să rămînă aparentă. Anul acesta s-a terminat întreaga faţadă principală, schelele sînt pe

cale de a fi demontate, şi după ce vor fi înlăturate urmele si pc terenul din fața casei, după ce va fi netezit nisipul, după ce gazonul va fi curățit şi spălat încît să nu se mai vadă pe el pete de var, ci numai verdele ierbii, plecăm cu .oții, cu trăsurile, ca sâ aflăm cum stau lucrurile şi să ne spunem părerea dacă intr-

adevăr casa este în avantaj, aşa cum am sperat. Vor veni şi alţi oaspeţi, probabil şi cîţiva vecini, şi avînd în vedere că dumneata te numeri printre prietenii noştri de la Asperhof şi întrucît am dori cu toţii să ţinem seama de părerea dumitale, te rugăm să iei parte ji dumneata la petrecerea noastră.

— Părerea mea este prea neînsemnată, — am răspuns eu, — şi dacă nu e cu desăvirşire de lepădat, şi dacă am dobîndit cîteva cunoştinţe şi un anumit simţ al frumosului, îi datorez totul proprietarului acestei case, căci, după ce m-a primit cu atîta bunăvoinţă, a scos la lumină anumite înclinaţii ale mele, care altminteri n-ar fi ajuns niciodată să conteze. Aşadar, nu voi putea să aduc cine ştie ce contribuţie la lămurirea problemei de la Sternenhof, iar părerea mea va fi desigur cea a amfitrionului meu şi a lui Eustaţiu ; dar pentru că mă invitaţi cu atîta amabilitate şi pentru că-mi face plăcere să mă pot afla în casa dumneavoastră, primesc cu dragă inimă invitaţia, sperînd că petrecerea nu va avea loc prea tîrziu, deoarece aş dori să mă mai întorc încă în vara aceasta la locul activităţii mele actuale şi să duc la bun sfîrşit cîte ceva.

— Data este foarte apropiată. — a răspuns ea. —r- De altminteri s-a statornicit de mult obiceiul ca, după înflorirea trandafirilor, cînd sînt întotdeauna invitată în casa aceasta, prietenii noştri de aici să vină pentru cîtva timp la Sternenhof. La fel are sâ se întîmple şi anul acesta. In timp ce aici frunzele gingaşe ale tradafirilor vor ajunge la deplina lor dezvoltare şi în cele din urmă se vor ofili şi vor cădea, administratorul nostru de la Sternenhof va pune totul în ordine, ca să nu mai fie prea vizibile urmele şantierul"*!, ne va trimite o scrisoare în acest sens, şi vom fixa data reuniunii. De părerile musafirilor, mai ales de cele cu oarecare greutate, va depinde dacă facem şi cheltuielile pentru curăţirea celorlalte faţade ale casei, sau dacă lăsăm lucrurile aşa cum sînt acum, cu o faţadă curăţită de tencuială şi cu celelalte rămase tencuite, această soluţie fiind desigur mai puţin frumoasă decît in caz că toata casa ar fi rămas tencuită, sau, în sfîrşit, dacă urmează să retencuim şi faţada curăţită. Dealtfel, nu faci bine că nu pui preţ pe părerea dumitale. Faptul că, în apropierea prietenului nostru, unele lucruri au ajuns la dumneata mai devreme la pîrguire, este cît se poate de firesc : noi, oamenii, sîntem făcuţi să primim educaţia de la alţi oameni, şi este iun privilegiu fericit al oamenilor eminenţi că fac să rodească m^i devreme în alţii însuşirile de seamă, care, alt- jminteri, ar fi ieşit oricum la iveală mai tîrziu. Cît de certă a fost în dumneata predispoziţia pentru lucrurile elevate fei măreţe rezultă din opţiunea, care te-a determinat să îmbrăţişezi din proprie iniţiativă o îndeletnicire ştiinţifică, pe care, altminteri, tinerii noştri, la vîrstă cînd dumneata fte-ai hotărît, nu prea obişnuiesc s-o îmbrăţişeze, iar că inima dumitale era îndreptată spre frumos reiese din fap- itul că ai început de'timpuriu să reproduci obiectele ştiin- fţei dumitale, ceea ce nu prea face un om căruia îi lipseşte [simţul plastic, acela preferind să-şi întocmească mai de- Igrabă note scrise, şi, în sfîrşit, că ai încercat în scurt timp fsă reproduci şi alte obiecte, precum capete omeneşti şi [peisaje, şi că te-au interesat şi poeţii. Dar că nici ziua în **j** care ai urcat această colină n-a fost nenorocoasă se cu- [noaşte după faptul următor : dumneata îl iubeşti pe pro- I prietarul acestei case, iar a putea iubi un om înseamnă,

[pentru cel ce nutreşte un asemenea simțămînt, un mare I cîştig.

In timp ce rostea aceste cuvinte, Gustav şi-a privit cu I duioşif mama. Eu însă am spus :

— Este un om neobişnuit, cu totul deosebit. ,

Ea n-a răspuns nimic, ci a tăcut cîtva timp. Apoi a con-

I tinuat :

— Mi-am pus pe masă acest fir de trandafir, ca să-mi 1 ţinu oarecum tovărăşie în timpul lecturii. Iţi place floarea ?

, — îmi place foarte mult, — am răspuns eu, -— după 1 cum îmi plac în genere toți trandafirii cultivați în această
leasă.

— Este un soi nou. — a spus ea. — Am primit din An- | glia o scrisoare, în care o prietenă mi-a lăudat cu entu- I ziasm un trandafir văzut ac ea la Kew, adăugîndu-i şi nu- I mele. întrucît în catalogul trandafirilor noştri n-am dat dc

acea denumire, am crezut că este vorba de un soi care-i lipseşte prietenului nostru. I-am scris prietenei, întrebînd-o dacă n-ar putea să-mi procure o asemenea mlădiță de trandafir. Cu ajutorul unui domn, care ne cunoaşte pe amîndouă, a primit planta, şi în primăvara aceasta mi-a trimis-o din Anglia. Am îngrijit-o, şi atunci cînd erau pe cale să se ivească bobocii, i-am adus-o prietenului nostru. Bobocii s-au deschis aici complet, şi am constatat amîndoi, mai ales el, care cunoaşte îndeaproape toate carcteristicile trandafirilor, că floarea aceasta nu se găseşte încă în colecția casei. Eustațiu a desenat-o, ca s-o păstrăm şi să vedem dacă cele care vor apărea în viitor îi seamănă. Prietenul meu a scris în Anglia, cerînd altoiuri pentru primăvara viitoare. între timp, această plantă rămîne în ghiveciul ei şi va fi îngrijită aici.

în vreme ce vorbea astfel, s-au mişcat crengile de lîngă

o potecă îngustă, care venea dinspre tufişuri, şi pe potecă s-a ivit Natalia. Era înfierbîntată şi ducea in mînă un buchet de flori de cîmp. Nu ştia, pesemne, că un străin se află lîngă maică-sa, căci s-a speriat, şi mi s-a părut că obrajii îmbujoraţi îi sînt cuprinşi de o paloare, care apoi s-a transformat din nou într-o roşeaţă şi mai

puternică. Aproape speriat şi eu, m-am sculat în picioare. Natalia se oprise în colţul tufişului. Am spus :

— Mă bucur mult, domnişoară, văzînd că vă simţiţi bine.

— Şi eu mă bucur să sînteți bine sănătos, — a răspuns ea.

— Copila mea, eşti foarte încălzită, — a spus Matilda, — cred că ai umblat departe. Se apropie amiaza, şi la această oră n(-ar fi trebuit să faci drumuri lungi. Stai jos un pic aici, dar la soare, ca să nu te răceşti prea repede.

Natalia a mai rămas în picioare cîteva clipe şi după aceea a mutat, ascultătoare, unul din scaunele din jurul mesei în aşa fel încît să fie în întregime în bătaia soarelui, şi a luat loc. Cînd ieşise din tufiş îşi ţinea în mînă pălăria rotundă, cu borul nu prea mare, pe care Matildei şi ei le plăcea s-o poarte cînd se plimbau în împrejurimile? casei cu trandafiri şi ale Sternenhofului. Acum, cînd soarele îi cădea pe creştet, Natalia şi-a pus-o pe cap. A aşezat pe masă buchetul de flori de cîmp, pe care îl adusese, ş'. a început să aleagă fir cu fir, ca şi cum ar fi vrut să alcătuiască un buchet nou.

— Pe unde ai umblat ? — a întrebat-o Matilda.

— M-am dus să văd cîteva straturi de trandafiri, în grădină, — a răspuns Natalia. — Am urcat apoi, printre ar-' buştii de lîngă pomii fructiferi pitici şi pe sub copacii înalţi, pînă la cireşul cel semeţ, şi am ieşit în cîmp. Acolo se întindeau semănăturile, şi se vedeau flori printre paie şi în iarbă. Am mers mai departe pe

poteca îngustă dintre grîne şi am ajuns la popasul din ogor ; acolo mi-am tras un pic sufletul, după aceea m-am plimbat pe colina cu grîne, pe mai miilte răzoare fără drumeag, printre holde, am cules florile astea şi m-am întors în grădină.

— Şi ai zăbovit atît de mult pe deal, şi tot timpul ai stat să alegi şi să culegi aceste flori ? — a întrebat Matilda.

— Nu ştiu cît am zăbovit pe deal, dar cred că nu prea mult, — a răspuns Natalia. — N-am stat numai să culeg florile, ci am şi privit munţii, şi cerul, şi împrejurimile, şi grădina, şi casa asta.

— Copila mea, — a spus Matilda, — nu este nimic rău dacă te plimbi prin împrejurimile casei, dar nu este bine să umbli pe arşiţă pe colina asta, care este în întregime expusă şi care, în

afara popasului din ogor, n-are
niei un copac şi nici un tufiş în stare să facă umbră. Şi nici nu ştii cît zăboveşti în arşiţă, cînd te pierzi privind în jur, sau cînd culegi flori şi nu-ţi dai seama cum trece timpul.

— Nu m-am pierdut culegînd flori, — a răspuns Na- | talia.
— Am cules florile numai aşa, din cînd în cînd, după

cum mi s-au ivit în cale în timpul plimbării. Soarele nu-mi face atît de rău cum crezi, dragă mamă, mă simt foarte bine şi foarte destinsă la soare, nu obosesc, iar căldura **[trupului** mai degrabă mă înviorează decît să mă apese.

— Ți-ai mai şi atîmat pălăria de braț, — a spus Matilda.

— Da, aşa am făcut, — a răspuns Natalia, — dar ştii că am părul des, şi căldura soarelui îmi face bine, mai bine decît cînd port pălăria, care îmi înfierbîntă capul;

in schimb, cînd am capul descoperit, aerul adie plăcut şi-mi dezmiardă fninlea si părul.

1
4
2
3

Am privit-o pe Natalia, în timp ce vorbea. Abia acum mi-am dat seama de ce-mi păruse întotdeauna atît de ciudată ; abia acum mi-am dat seama, după ce văzusem ca- meile tatălui meu : mi s-a părut că Natalia seamănă cu unul din chipurile înfăţişate pe camei, sau mai degrabă în trăsăturile ei era ceea ce era şi pe chipurile de pe camei. Fruntea, nasul, gura, ochii, obrajii, aveau exact ceea ce aveau şi femeile de pe acele pietre : degajarea, nobleţea, simplitatea, gingăşia şi totuşi vigoarea, care denotă un trup împlinit, dar şi o voinţă deosebită şi un suflet deosebi*, M-am uitat la Gustav, care mai stătea încă lîngă masă,| ca să văd dacă pot descoperi şi la el ceva asemănător. Nu era încă destul de dezvoltat pentru ca să i se definitiveze fizionomia, trăsăturile lui erau încă prea rotunde şi prea moi, dar am avut impresia că peste puţini ani chipul lui va arăta ca cele de sub coifuri ale adolescenţilor de peţ camei, şi că atunci va avea să semene şi mai mult cu Na-j talia. M-am uitat şi la Matilda, dar trăsăturile ei aveau ae-j rul mai blajin al vîrstei înaintate. Mi-am zis, totuşi, că şif ea trebuie să fi arătat, nu de mult, ca femeile mai în vîrstă] de pe camei. Natalia se trăgea, aşadar, pare-se, dintr-uni neam dispărut, care fusese parcă altfel plămădit şi totodată mai independent decît cel de acum. Am privit înde-! lung făptura care, în timp ce vorbea, ba îşi ridica ochiii spre noi, ba şi-i pleca din nou spre flori. Faptul că faţa eq avea un aer atît de antic, cum spunea tata despre cameile: sale, folosind un adjectiv roman din vechime, se datora,] în parte, poate şi împrejurării că se ivea, pe un gît cu linii corecte, dintr-o rochie foarte simplă, fără podoabei Nici un adaos inutil de ştofe şi nici o salbă sau altă podoabă . nu-i înconjura gîtul, — ceea ce face doar ca feţele atrăgătoare să devină încă şi mai atrăgătoare, — ci -rochia, de o culoare nebătătoare la ochi şi cu o croială de asemenea discretă încheia gîtul pur şi cobora de-a lungul restului trupului.

Matilda a privit-o cu duioşie pe Natalia, în timp ce aceasta vorbea, şi apoi a spus :

— Tinereţii îi place orice, tinereţii îi prieşte orice, ea simte desigur ce-i trebuieşte, după cum şi bătrineţea simte

ce-i trebuieşte, anume : tihnă şi tăcere ; iar prietenul nostru este de părere şi el că trebuie să lăsăm natura să-şi spună cuvintul ; de aceea, poti să umbli după cum simţi că ai nevoie, Natalio ; n-ai să faci un pas greşit, după cum nu l-ai făcut niciodată, n-ai să nesocoteşti nici o povaţă pe care ţi-am dat-o noi şi n-ai să te adînceşti întrratîta în gînduri, încît să-ţi uiţi de sănătate.

— N-am să fac asta, mamă. — a replicat Natalia, — dar dă-mi voie să mă plimb, simt în mine această dorinţă. Am să mi-o moderez cît am să pot ; şi numai de dragul tău, mamă, ca să nu fii îngrijorată. Aş vrea să mă plimb pe colina cu ogoare, apoi şi în vale şi în pădure, aş vrea sâ cutreier şi ţinutul şi să văd şi să privesc totul. Odihna încheie. pe urmă atît de -frumos imboldurile simţirii şi ale voinţei!

Faptul că Natalia totuşi se înfierbîntase umblînd sub soarele dogoritor, cu puțin înainte de amiază, i se citea pe fată. Pe chipul ei a stăruit îmbujorarea apărută după paloarea din primul moment şi n-a dispărut decît în mică măsură în timp ce a stat la masă. ceea ce a durat destul de mult. îmbujorarea înflorise pe obrajii ei ca o lumină difuză, înfrumusețîndu-i.

A continuat să-şi facă de lucru cu florile : le-a scos una după alta din buchetul mare şi le-a pus în cel mic, pînă cînd buchetul cel mic a devenit cel mare, iar cel mare s-a tot micşorat. N-a dat deoparte nici o singură floare, n-a aruncat nici măcar un fir de iarbă rătăcit printre ele ; părea deci că voia nu atît să facă o selecție a florilor, cît mai degrabă să-i dea buchetului o înfățişare nouă, mai frumoasă. Aşa şi era, deoarece, în cele din urmă, vechiul buchet a dispărut, şi pe masă a rămas numai cel nou.

Matilda mai avea încă în fața ei, pe masă. cartea, dar nu s-a mai uitat în ea. M-a întrebat de ultima mea expediție şi de ultimele mele lucrări. I-am răspuns la ambele întrebări.

Intre timp, Gustav se aşezase pe un scaun foarte aproape de mine, şi era numai urechi.

Cînd soarele a ajuns la meridian şi a cuprins puţin cîte puţin întreaga casă, a apărut Arabela, ca să ne chemc să prînzim.

Un om, care lucra în grădină, a dus în casă ghiveciul. Matilda a luat cartea şi un coşuleţ de lucru, care se aflasr- lîngă ea pe masă, Natalia şi-a luat buchetul şi şi-»a atîrnat din nou de braţ pălăria, şi aşa ne-am dus în casă. Cucoanele au luat-o înainte, iar

Gustav şi cu mine după ele.

Faptul că am fost nevoit să mă dezvinovăţesc faţă de amfitrionul meu, faţă de Eustaţiu, faţă de Gustav şi chiar faţă de oamenii din casă, că venisem anul acesta atît de tîrziu, nu m-a mirat, deoarece fusesem primit aici întotdeauna cu multă prietenie, şi întrucît toată lumea aproape că se obişnuise să vin în

fiecare vară în casa cu trandafiri, după cum şi mie aceste vizite îmi intraseră în obicei.

I-am relatat amfitrionului meu tot ce făcusem în cursul acestei veri, iar el mi-a povestit, în primele zile, tot ce se petrecuse în casa cu trandafiri şi ce se schimbase acolo în absenţa mea.

Mi-am dat seama că perioada înfloririi trandafirilor nu avea să mai țină prea mult, pentru că nici eu nu sosisem chiar la începutul ei, ci puțin mai târziu.

Tablourile mi-au creat din nou dulci simțăminte, iar statuia înaltă de pe scară mi-a fost din ce în ce mai dragă, de cînd văzusem cameile şi de cînd ştiam că ceva asemănător există

printre cei vii. M-am plimbat des prin împrejurimi, fie cu Gustav, fie singur.

Intr-o după-amiază ne aflam cu toții în camera trandafirie. Matilda a vorbit foarte degajat despre ale vieţji valuri, cum trebuie privite şi cum se înlănțuie ele de-a lungul anilor. Amfitrionul meu i-a răspuns. De abia cu acest prilej am văzut cu cîtă gingăşie şi

cu cît gust fusese amenajată camera ; căci cele patru tablouri, toate de aceeaşi mărime şi cu rame identice, atîrnate pe pereţii ei, erau neîndoielnic cele mai minunate şi mai de preţ dintre picturile din casa cu trandafiri, cu toate că erau de dimensiuni mici. Judecata mi se maturizase în suficientă măsură, pentru a-mi putea da seama de marea diferenţă dintre acest grup de patru şi toate celelalte. I-am expus totuşi şi amfitrionului meu constatarea mea, iar el mi-a confir- mat-o. După ce conversaţia a trecut la alt subiect, ne-am uitat la tablouri şi ne-am atras reciproc atenţia asupra gingăşiei, farmecului şi splendorii lor.

Vizite, ca de obicei în epoca înfloririi ârandafirilor, au fost şi anul acesta, dar eu m-am amestecat printre musafiri mai puțin dedt în alți ani.

Natalia, într-adevăr, după cum am băgat eu însumi de seamă, hoinărea vara aceasta prin grădină şi prin împrejurimi mai mult decît cu un an în urmă. Se ducea mult mai departe şi umbla

adeseori şi singură. Nu numai că ieşea mai des, pe la cireşul cel falnic, în cîmp deschis, şi umbla acolo printre semănături, dar mai şi cobora de-a dreptul peste colină pînă la drumul mare, sau se ducea la fermă sau pe coamele dealurilor, sau străbătea o bucată din drumul spre Inghof. După ce se întorcea, se aşeza în fotoliul ei şi se uita la ceea ce se petrecea în faţa sau jn jurul ei.

într-c zi, după ce străbătusem eu însumi un drum lung şi mă întorceam către seară în casa cu trandafiri, am urcat pe o scurtătură de la pîrîul străjuit de arini, am trecut pe pajiştea dintre holde, am ajuns pe creastă şi m-am îndreptat înspre popasul din cîmp. Atunci am zărit o persoană pe laviţa de sub frasin. Nu prea m-am sinchisit cine e şi mi-am văzut mai departe de drum, care ducea de-a dreptul spre copac. Oricît m-am apropiat, n-am putut recunoaşte persoana, deoarece nu numai că-mi întorcea spatele, dar era şi acoperită în bună parte de trunchiul copacului. Stătea cu faţa către miazăzi. Nu s-a mişcat şi nu şi-a întors capul. Aşa am ajuns aproape de tot de ea. îmi auzise desigur paşii în iarbă sau foşnetul trecerii printre grîne, deoarece's-a sculat brusc în picioare, şi-a întors capul ca să mă vadă, şi m-am pomenit în faţa Nataliei. Ne des- prăţeau cel mult doi paşi. între noi se afla laviţa. Ne-am speriat amîndoi. Nici prin gînd nu-mi trecuse că pe laviţă ar putea să fie Natalia, iar ea se speriase, desigur, pentru că auzise pe neaşteptate paşi în spatele ei, unde nu era nici un drum, şi pentru că atunci cînd se întorsese, văzuse în faţa ei un bărbat. Am înţeles că nu m-a recunoscut imediat.

Âm stat cîteva secunde muți față-n față, apoi am spus :

— Dumneata erai, domnişoară ? Nu mi-am închipuit că te-aş putea găsi sub frasin.

— Eram obosită, — a răspuns ca, — şi m-am aşezat pe laviță ca să mă odihnesc. Poate chiar că s-a făcut mai tîrziu decît s-au obişnuit ai mei să mă vadă venind acasă.

— Dacă eşt^ obosită, — am spus eu, — n-aş vrea să stai în picioare din pricina mea. Te rog să iei loc. Dau numaidecît o fugă prin holde şi prin grădină, şi-l trimit pe Gustav, ca să te însoţească pînă acasă.

— Nu e nevoie, — a răspuns ea. — Nu e încă seară, şi chiar de-ar fi seară, cred că nu mă paşte pe aici nici o primejdie. Am mai umblat altădată mult mai departe, m-am întors singură acasă, iar maică-mea şi amfitrionul nostru n-au fost îngrijoraţi din pricina asta. Azi am urcat pe colina Rait. pînă la crucea roşie, şi de acolo m-am întors aici, pe laviţă.

— Păi asta înseamnă un drum de aproape un ceas, — am spus eu.

— Nu ştiu cît am umblat, — a răspuns ea. — Am cutreierat printre holde, am trecut pe lîngă cîte un tufiş crescut între răzoare, pe lîngă cîte un copac înălţat printre grîne, şi am ajuns la crucea roşie dintre semănături.

— Eu, dacă merg voiniceşte, — am spus eu, — fac un ceas pînă la crucea roşie.

— Cum spuneam, n-am numărat minutele, — a răspuns ea. — M-am dus pînă la cruce şi de acolo m-am întors aici.

In timp ce vorbeam am trecut din poziția incomodă din iarba de la spatele laviței, în spațiul liber de sub copac Natalia se aşezase din nou pe laviță.

— După o asemenea plimbare ai bineînțeles nevoie de odihnă, — am spus eu.

— Nu tocmai de aceea am căutat lavița asta. Oricît de ostenită aş fi, tot aş mai putea străbate destul de lesne drumul, printre holde şi prin grădină, pînă acasă, ba chiar şi unul mult mai lung, numai că dorinței de mişcare i s-a mai alăturat şi alta.

— Şi anume ?

— Locul acesta este frumos, aici privirea se plimbă în voie, sint singură cu gîndurile mele, nu sînt nevoită să mi le întrerup, aşa cum sînt silită să fac dacă mă întorc la

, ai mei.

— De aceea te odihneşti aici ?

— De aceea mă odihnesc aici.

— Ți-a plăcut încă din copilărie să te plimbi singură pe ogoare ?

— Nu țin minte să fi avut o asemenea dorință, — a răspuns ea. — Există o seamă de frînturi ale copilăriei mele. de care nu pot să-mi amintesc cu precizie, deşi este adevărat că în copilărie îmi plăcea grozav sâ fac mişcare.

— Şi această înclinare te îndeamnă adesea să ieşi în aer liber ? — am întrebat eu.

— îmi place să mă plimb în libertate, — a răspuns ea. — Umblu pe ogoare şi printre semănături, urc dealurile cu pantă lină, trec pe lîngă copaci cu frunziş bogat, şi umblu, şi tot umblu, pînă cînd mă întîmpină un meleag străin, unde văd parcă alt cer,

cu alți nori. Mergînd, cuget. Cerul, norii, grînele, copacii, tufişurile, iarba, florile, nu mă stîn- jenesc. Cînd obosesc şi pot să mă odihnesc pe o laviță, ca aici, sau pe un scaun în grădină, sau chiar în camera noastră. îmi propun să nu mâ mai duc atît de departe. — S-a întrerupt şi a tăcut cîteva clipe, apoi m-a întrebat :
— Dar dumneata unde ai fost ?

— Am urcat, după masă, dinspre pîrîul cu arini pînă la lac, — am răspuns eu. — Apoi m-am suit, prin dumbravă, pe dealul Balk, de unde se vede ținutul Landegg şi se poate zări turla bisericii sale parohiale. De pe dealul Balk am mers mai departe, pe înălțimi, pînă ce am ajuns la casele de stuf. Deoarece acolo mă aflam la o depărtare de două leghe şi mai bine de-Asperhof, am făcut cale-n- toarsă- La ducere am pierdut mult timp, deoarece m-am oprit des şi am privit tot felul de lucruri şi de aceea la întoarcere am ales un drum mai scurt. Am luat-o pe diferite drumeaguri dintre holde, pînă ce am coborît din nou, între Dernhof şi Ambach, la iezer şi la gîrla cu arini. De acolo ştiam nişte răzoare, care duc pe drumul cel mai scurt la popasul din cîmpie. Cu toate că'pe ele nu există nici o potecă, mi-am continuat drumul prin iarbă şi am ajuns astfel aici.

— înseamnă că eşti frînt de oboseală, — a spus ea, făcînd o mişcare pe laviță, ca să-mi înlesnească să iau loc lîngă dînsa.

Nu prea am ştiut cum să reacționez, dar m-am aşezat totuşi alături de ea.

— Ai luat cu dumneata vreo carte, ca să citeşti pe bancă, — am întrebat eu, — sau ai cules flori ?

— N-am luat cu mine nici o carte şi nici n-am cui ei s flori, — a răspuns ea. — Cînd umblu nu pot să citesc, şi nici cînd stau în cîmp deschis, pe o laviţă sau pe o piatră.

Intr-adevăr, n-am văzut nimic în preajma ei, n-avea nici un coşuleţ sau alt obiect, din cele pe care le place femeilor să le poarte cu ele. Stătea pe laviţă fără să facă. nimic, iar pălăria de paie, pe care şi-o scosese de pe cap, se afla lîngă dînsa în iarbă.

— Florile le culeg, — a continuat ea după cîteva clipe, — atunci cînd le găsesc întîmplător la margine de drum. Pe aici cresc

mai cu seamă maci, care însă nu prea sînt nimeriți pentru făcut buchete, deoarece îşi leapădă lesne petalele, apoi mai sînt pe aici albăstrele, garoafe de cîmp, clopoței şi altele. Dar uneori nu culeg flori, oricît de multe mi-ar sta în cale.

Mi s-a părut ciudat că mă aflu singur cu Natalia sub frasinul popasului din cîmpie. Vîrfurile picioarelor îi ajungeau în pulberea

1
4
5
6

spaţiului liber din faţa noastră, iar tivul rochiei ei atingea aceeaşi pulbere. In coroana frasinului nu se mişca nici o frunzuliţă, căci văzduhul era calm. Departe, devale, în faţa noastră, şi departe în dreapta noastră, şi în stînga noastră, şi în spatele nostru, se întindea verdele grînelor în curs de pîrguire. Dinspre hotarul lor cel mai apropiat de noi ne priveau macii şi albăstrelele. Soarele se îndrepta către asfinţit, unde cerul strălucea, incandescent, aproape alb, deasupra ţarinilor ; nu se vedea nici un nor, iar munţii înalţi se întrezăreau, în contururi pure şi precise, pe cerul de miazăzi.

— Te-ai mai odihnit un pic şi la crucea roşie ? — am întrebat eu după cîteva clipe.

— Nu, — a răspuns ea, — acolo nu te poți odihni, deoarece crucea este aproape îngropată printre paiele grî- nelor ; m-am sprijinit de ea cu un braț şi am scrutat împrejurimile, ogoarele, pomii fructiferi şi casele oamenilor, apoi m-am întors aici.

— Cînd cerul e senin şi soarele străluceşte, zările sînt frumoaso, — am spus eu.

— Da, — a replicat ea. — munții se înlănțuie ca o salbă cu vîrfuri argintii, pădurile se imind pînă departe, holdele

aduc binecuvîntare oamenilor, şi printre toate acestea este cuibărită casa, în care se află maică-mea şi fratele meu şi prietenul meu părintesc. Eu urc, însă, pe colină, şi în zilele înnorate, sau în cele înnegurate. Cel mai preţios lucru pe care ţi-1 oferă plimbarea este că eşti singur, singur de tot, dăruit ţie însuţi. Nu simţi la fel şi dumneata în Idrumeţiile dumitale ? Şi cum ţi se înfăţişează lumea pe

28
*

[care te străduieşti s-o studiezi ?

— Locurile au arătat diferit în epoci diferite, — am răspuns eu. — Uneori, lumea era pe atît de limpede, pe cît de frumoasă; am încercat să recunosc cîte ceva, am desenat cîte ceva şi mi-am însemnat cîte ceva. Apoi, toate lucrurile au devenit mai anevoioase, problemele ştiinţifice n-au fost prea uşor de dezlegat,

s-au întilcit şi au dat naştere altora. Pe urmă a venit o altă perioadă : mi s-a părut că ştiinţa nu mai este culmea cunoaşterii, că nu contează defel dacă ştii sau nu ştii unele amănunte ; lumea era străluminată de o frumuseţe lăuntrică, pe care trebuia s-o cuprinzi dintr-o dată, neîmbucătăţită, am admirat-o, am iubit-o, am căutat s-o atrag spre mine şi am tînjit după ceva neştiut şi măreţ, care trebuia să se afle într-însa.

După aceste cuvinte, Natalia n-a mai spus nimic cîtva timp ; apoi a întrebat:

— Şi ai de gînd să te mai întorci o dată, vara aceasta, în locul pe care ţi l-ai ales acum ca sediu al activităţii dumitale ?

— Da, — am răspuns eu.

— Iar iarna ți-o petreci în mijlocul celor dragi ? — a întrebat ea in continuare.

— Ca şi cele de pînă acum, mi-o voi petrece în casa părinților mei, — am spus eu ; apoi, după o pauză, am întrebat: — Şi dumneata vei fi la iarnă la Sternenhof ?

— înainte vreme ne petreceam iarna uneori la oraş, — a răspuns ea. — Acunf ara rămas de cîteva ori la Sternenhof şi în două rînduri am făcut cîte o călătoarie. — După

o pauză a întrebat : — In afară de Clotilda n-ai altă soră ?

— N-am, — i-am răspuns eu. — Sîntem doar doi copii, iar fericirea de a avea un frate n-am cunoscut-o niciodată.

— Iar eu, la rîndul meu, n-am avut parte niciodată de fericirea de a avea o soră, — a răspuns ea.

Soarele scăpătase. s-a aşternut amurgul, dar noi am rămas tot pe laviţă. într-un tîrziu, Natalia s-a sculat în picioare şi şi-a întins mîna după pălăria care zăcea în iarbă. Am ridicat-o şi i-am dat-o. Şi-a pus-o pe cap şi s-a pregătit de plecare. I-am oferit braţul. Şi-a

atirnat braţul de al meu, dar atît de uşor, încît abia l-am simţit. N-am luat-o pe drumul care duce, pe înălţimi, spre portiţa grădinii. cea aflată în apropierea cireşului, ci am mers pe cărarea care cobora de la popasul din cîmpie către fermă, printre grîne. N-am mai vorbit nimic, nici ea, nici eu. I-am simţit rochia fluturînd lîngă mine, şi i-am simţit pasul, în timpul mersului. Susura un pirîiaş, care nu se auzea peste zi, iar cerul de seară, care se poleia din ce in ce mai intens cu aur, se învăpăiase deasupra noastră şi deasupra colinelor acoperite cu grîne. Am ajuns la fermă, 3 De acolo am luat-o peste pajişte şi apoi pe cărarea care | ducea la portiţa grădinii, în apropierea stupinei. Am intrat | în grădină, am trecut de stupină, am păşit printre flori, printre arbuştii care tiveau drumeagul şi în sfîrşit sub 1 copaci, şi am ajuns în casă. Ne-am dus în sufragerie, unde 1 ceilalţi se şi adunaseră. Aici, Natalia şi-a desprins braţu! de al meu. Nimeni nu ne-a întrebat de unde venim şi cum 8 ne-am întîlnit. Deoarece se făcuse vremea cinei, ne-am « aşezat curînd la masă. în timpul cinei, nici Natalia, niei.l eu, n-am scos aproape nici un cuvînt.

1
4
6
8

După ce ne-am despărțit în sufragerie şi fiecare s-a dus în camera sa, am stins de îndată luminările in a mea, m-am aşezat într-unul din fotoliile tapisate şi am privit fişiile de lumină, pe care luna răsărită între timp o aşter- nea pe pardoseala odăii. M-am culcat foarte tîrziu, dar n-am mai citit, aşa cum obişnuiam în fiecare noapte, ci am rămas întins pe pat şi multă vreme n-am putut adormi.

în zilele care au urmat mi s-a părut că Natalia mă ocoleşte. în citeva nopți am mai auzit»din nou țiterele ; erau mînuite cu multă pricepere, fapt pe care l-am putut simți şi judeca acum cu mult mai bine decît înainte. N-am vorbit însă nimic despre asta — cu atît mai puțin cu cît nici eu însumi nu mai eram prea neştiutor în meşteşugul acestui instrument. Nu-mi adusesem niciodată țiteră în casa cu trandafiri.

In sfîrşit, s-a apropiat ziua în care urma să ne ducem la Sternenhof. Matilda şi Natalia, însoţite de slujnică, au plecat primele intr-acolo, ca să ia măsurile cuvenite şi să-i primească pe oaspeţi. Noi urma să plecăm mai tîrziu.

In răstimpul dintre plecarea Matildei şi a noastră, amfitrionul meu mi-a adresat o rugăminte : să am amabilitatea de a-i întocmi

iarna viitoare un desen exact al lambriurilor pe care i le adusesem din Lautertal tatălui meu, cele cu care fuseseră îmbrăcaţi stîlpii pavilionului de sticlă, iar desenul să binevoiesc să i-1 aduc apoi vara viitoare. M-am simţit foarte încîntat că pot să-i fac un hatîr omului pe care îl îndrăgisem într-atîta şi căruia îi datoram atît de mult. I-am făgăduit că-i voi întocmi desenul cu toată grija şi precizia de care voi fi în stare.

într-una din zilele următoare, amfitrionul meu, Eusta- ţiu, Roland, Gustav şi cu mine am pornit spre Sternenhof.

4. PETRECEREA

Ceea ce urma să aibă îoc la Sternenhof nu se putea numi

o recepție, în înțelesul obișnuit al cuvîntului, ci fuseseră invitați o seamă de oameni la o vizită comună, iar invitațiile nu fuseseră trimise nici ele prin selecție şi în mod solemn, ci la întîmplare. Dealtfel, potrivit rînduielilor de la Sternenhof, precum şi celor de la Asperhof, orice cunoscut şi orice prieten era liber să vină în vizită oricînd şi să rămînă cîtva timp acolo.

Cînd am ajuns la Sternenhof, a doua zi după plecarea noastră de la Asperhof, — căci tăcuserăm un mic ocol, — am şi găsit adunaţi cîţiva oaspeţi. Slujitorii străini, unii din ei îmbrăcaţi în mod ciudat, se foiau în apropierea castelului sau pe drumul dintre fermă şi castel, aşa cum se întîmpla întotdeauna cînd se întîlnesc mai multe familii. Parte din trăsuri şi din cai primiseră adăpost la fermă. Trăsura noastră a intrat pe poartă şi s-a oprit în curte. Pe cînd urcam colina şi ne apropiam de castel, aruncasem o privire asupra faţadei lui principale, ale cărei pietre de parament se vedeau acum curăţite de tencuială,

şi-mi formasem repede o părere.' Noua înfăţişare mi-a plăcyt infinit mai mult decît cea dinainte, de care abia > dacă mai puteam să-mi aduc aminte. în timp ce ne apropiam cu trăsura, însoţitorii mei nu s-au pronunţat, şi nici eu n-am spus, fireşte, nimic. In curte s-au apropiat slujitorii, care ne-au luat în primire bagajele, urmînd să adăpostească trăsura şi caii. Intendentul ne-a condus sus pe scara de onoare şi ne-a călăuzit spre salon. Acesta era una din acele camere înşiruite, înzestrate cu mobilele noi, confecţionate la Asperhof. Uşile tuturor acestor camere erau deschise. Matilda stătea pe un scaun, iar la o masă, alături de ea, o femeie mai în vîrstă. Mai multe alte femei şi fete, precum şi bărbaţi mai vîrstnici şi mai tineri, stăteau pe scaune, în diferite locuri, de jur împrejur. Pe scaunul cel mai retras stătea Natalia. Matilda şi Natalia erau îmbrăcate aşa cum obişnuiau să se îmbrace femeile şi fetele din familiile distinse, dar n-am putut totuşi să trec cu vederea faptul că veşmintele lor erau cu mult mai simplu croite şi împodobite decît cele ale celorlalte fentei, dar şi că se armonizau cu mult mai bine între ele şi că aveau o linie mai distinsă decît cea întîlnită de obicei. Am avut impresia că ele exprimă spiritul amfitrionului meu şi, cînd m-am gindit la unele cercuri aristocrate din oraşul nostru mi s-a părut totodată că tocmai această îmbrăcăminte este cea visată, pentru distincţia ei, de celelalte femei. Matilda s-a sculat în picioare şi s-a înclinat cu amabilitate către noi. Ceilalţi s-au înclinat şi ei, iar noi am făcut o plecăciune către Matilda şi către ceilalţi. După aceea toată lumea a luat loc din nou, iar intendentul şi doi slujitori au avut grijă să ne facă rost de scaune. Eu m-am aşezat într-un loc foarte retras. Obiceiul, împămîntenit aproape pretutindeni, al prezentării persoanelor nu părea a fi urmat cu stricteţe în casa cu trandafiri şi la Sternenhof, deoarece îmi erau cunoscute o seamă de cazuri în care nu fusese respectat, mai ales atunci cînd se întîlniseră mai multe persoane. Nici acum nu s-a ţinut seamă de el. Cei de faţă au fost mai degrabă lăsaţi să facă singuri cunoştinţă între ei şi să afle dte ceva unul despre celălalt, după bunul lor plac şi la voia întâmplării. în plus, cele mai multe persoane prezente păreau că se cunosc. Pe mine n-au vrut pesemne să mă vîre în horă, deoarece niciodată cînd au venit străini la Asperhof n-am întrebat cine sînt. Gustav s-a comportat şi el aici aproape ca un străin. După ce s-a înclinat foarte curtenitor dinaintea maicâ-si, a luat parte la înclinarea generală către ceilalţi şi i-a zîmbit Nataliei, apoi s-a aşezat, modest, pe un scaun mai retras şi *'a* ascultat cu luare-aminte convefsaţiile din jur. Amfitrionul meu şi Eustaţiu, precum şi Roland, erau în hainele lor obişnuite de vizită, şi eu

la.fel. Amfitrionul meu a intrat curînd în vorbă cu diferiți oaspeți. Toți au discutat despre lucruri generale şi obişnuite, iar conversația s-a purtat ba între două persoane, ba între mai multe. Eu am vorbit foarte puțin, şi aproape numai atunci cînd mi s-a adresat cuvîntul sau cînd am fost întrebat. Mă uitam la grupul din fața mea sau la cîte o persoană izolată, sau la Natalia. într-un rînd, Roland şi-a mutat scaunul spre mine şi a legat cu mine

o conversaţie despre lucruri care ne preocupau pe amîndoi. Poate că a procedat aşa tocmai pentru că se simţea printre oameni la fel de stingher ca şi mine.

După ce oaspeţii au luat ceaiul de după-amiază, pentru care de fapt se adunaseră, şi după ce majoritatea s-au sculat de la masă şi au format grupuri, s-a făcut propunerea sâ ne plimbăm

1
4
7
8

prin grădină. Propunerea a avut succes. Matilda s-a sculat în picioare şi odată cu ea şi cucoanele mai în vîrstă. Cele tinerele se şi aflau dealtfel în picioare. Un domn bătrîn, frumos, pesemne soţul cucoanei în vîrstă care stătuse lîngă Matilda, i-a oferit gazdei braţul, ca s-o conducă jos pe scară ; acelaşi lucru l-a făcut şi amfitrionul meu cu doamna în vîrstă. în felul acesta s-au mai înjghebat cîteva perechi ; ceilalţi au coborît de-a valma. Eu am rămas locului şi am lăsat oaspeţii să treacă prin faţa mea. Natalia a trecut pe lîngă mine împreună cu o fată frumoasă şi. cînd s-a aflat în faţa mea, a vorbit cu ea. Eu am coborît ultimul scara, împreună cu Roland şi cu Gustav.

în grădină, lucrurile arătau aşa cum arată de obicei în asemenea cazuri, cînd se adună un număr mai mare de musafiri. Aceştia înaintau încet, se opreau ba ici, ba colo, căscau gura la cîte ceva, stăteau la taifas, iarăşi porneau mai departe, se separau în grupuri şi se reuneau din nou. Eu n-am dat absolut nici o atenţie sporovăielilor. Pe Natalia am văzut-o că umblă cu aceeaşi fată, cu care trecuse prin faţa mea in salon, apoi i s-au mai alăturat încă vreo cîteva. A sclipit printre celelalte, în rochia ei de mătase de un cafeniu-deschis ; după aceea iar n-am văzut-o, apoi am zărit-o din nou. Apoi, nişte boschete au acoperit-o complet. Bărbaţii tineri pe care îi întîlnisem în această societate s-au însoţit ba cu cei vîrstnici, ba cu cei tineri. Roland şi Gustav mi s-au alăturat mie. Gustav m-a întrebat cum arată locurile unde lucrasem în vremea din urmă, dacă acolo sînt munţi înalţi, văi largi, dacă ţinutul este tot atît de agreabil ca cel de la lacul Lauter, şi dacâ am de gînd sâ înaintez mai departe şi în ce munţi anume vreau să ajung. După ce i-am răspuns la toate aceste întrebări, Roland mi-a vorbit din nou despre cei de faţă, mi-a spus numele cîtorva dintre ei şi mi-a povestit cîte ceva din viaţa lor. Datorită călătoriilor sale prin ţară, şederii sale în biserici, în paradise, în castele dărăpănate şi în atîtea alte locuri importante, afla mai multe decît ar fi putut afla oricare altul, iar datorită firii sale vioaie şi memoriei sale bune, se simţea îndemnat să iscodească şi era în stare să reţină tot ce afla.

Astfel, de la Roland am aflat că doamna în vîrstă, pe care o văzusem lîngă Matilda cînd intrasem în salon, era proprietara unei moşii mari, situată la o jumătate de zi depărtare de Sternenhof. Numele cucoanei era Tillburg, cum se numea şi castelul ei. Se înconjurase cu tot confortul şi cu tot ce era mai luxos. Serele ei erau cele mai frumoase din ţară, grădina ei conţinea tot ce era mai de seamă în acea vreme şi era îngrijită de doi grădinari şi de un gră- dinar-şef, împreună cu multe ajutoare, camerele ei adăposteau mobile şi ţesături din toate capitalele lumii, iar trăsurile ei erau cele mai comode şi mai elegante. în saloanele ei erau presărate tablouri, cărţi, reviste, bibelouri. Făcea vizite prin împrejurimi şi îi plăcea să şi primească vizite. Iarna stătea rareori la castel şi întotdeauna numai pentru scurtă vreme ; îi plăcea să călătorească des, mai cu seamă în ţinuturile sudice, de unde se întorcea încărcată cu suvenirUri. Era singura fiică şi moştenitoare a părinţilor ei ; unicul frate îi murise în fragedă tinereţe. Bărbatul c:u chip prietenos, care o condusese pe Matilda din salon, era soţul ei. Era şi el singurul vlăstar al unor părinţi bogaţi, încît prin această căsătorie se contopiseră două mari averi.

El nu împărtăşea întru totul pasiunile nevesti-si. dar nici nu li se împotrivea. Era un om cumpătat şi simplu ; îi făcea cu dragă inima o plăcere soţiei sale, pe care o iubea foarte mult, şi îşi afla în parte şi propria plăcere în călătoriile ei, prin faptul că o întovărăşea. îşi administra cu multă pricepere proprietăţile. Castelul Tillburg îi aparţinuse lui. Unul dintre tinerii prezenţi în salon, bărbatul zvelt, cu ochii întunecaţi şi vioi, era fiul lor, singurul lor copil; fusese bine crescut şi nu se poate şti dacă nu cumva din partea Tillburgului nu erau dorite anumite legături mai apropiate cu Sternenhoful.

La aceste din urmă cuvinte, Gustav a făcut un uşor gest către Roland, l-a privit, dar n-a scos nici un cuvînt.

Mi-am amintit de castelul Tillburg, pe care îl cunoşteam foarte bine, dar în care nu$_{x}$ pusesem niciodată piciorul. Trecusem adesea prin apropierea lui şi nu mă împăcasem deloc cu cele patru turnuri rotunde din cele patru colţuri ale lui, văzînd cît de

net se detaşau din verdele copacilor din jur şi pe albastrul munţilor îndepărtaţi şi al cerului. aproâpe întunecîndu-1, căci fuseseră de curînd acoperite cu o tencuială de culoare deschisă, aidoma celei pe cale de a fi îndepărtată acum la Sternenhof.

— Bărbatul scund, cu părul alb, care a stat lîngă fereastra din mijloc şi s-a sculat de cîteva ori. — a continuat Roland, —

este proprietarul domeniului Hassberg. Tatăl lui a cumpărat castelul şi l-a destinat inițial unui fecior mai tînăr, întrucît cel mai vîrstnic urma să moştenească domeniul strămoşesc Weissbach ; numai că fiul mai tînăr şi tatăl au murit, şi astfel cel mare le-a luat în stăpînire pe amîndouă. Acesta i-a transmis după cîtva timp fiului său domeniul strămoşesc Weissbach şi s-a retras la Hassberg. Este unul dintre acei oameni care trebuie mereu să născocească şi să clădească ceva. La Weissbach a ridicat

o seamă de construcții. La Hassberg a pus pe picioare o gospodărie model, a ameliorat ogoarele şi pajiştile şi le-a împrejmuit cu garduri vii de toată frumusețea, a înfiripat

- un şeptel de soi şi a introdus, în locuri mai ferite, cultura hameiului, care s-a răspîndit printre vecinii săi şi a devenit un izvor al bunăstării. El a zăgăzuit rîul Rit, amenajînd pe malurile

lui pajişti, a zidit malurile pîrîului Morii, a construit o topitorie de in, a clădit noi grajduri, hambare.

uscâtorii, poduri, podețe, sere. şi face în permanență **modificări** în interiorul castelului. **Peste** zi **e** ocupat cu **supra**vegherea şi organizarea lucrărilor, noaptea desenează şi proiectează, iar dacă pe undeva **în** țară se ține sfat în **legă**tură cu trasarea unei şosele,

cu întocmirea unui plan de sistematizare sau cu ridicarea unei clădiri, este chemat, şi face bucuros călătoriile pe cheltuiala lui. Chiar şi guvernul ţării ţine seama de cuvîntul lui. Cucoana în rochia cenuşie este soţia lui, iar cele două fete, care cu puţin înainte s-au îndreptat împreună cu Natalia spre stejari, sînt fiicele lui. Soţia şi fiicele caută să-l convingă să se odihnească mai mult, deoarece începe să îmbătrînească, dar el răspunde întruna : „E ultimul lucru pe care îl mai clădesc" ; eu cred însă că ultimul plan de construcţie îl va întocmi pe patul de moarte. In treburile astea, prietenul nostru de la Asperhof pune mare preţ pe dînsul.

In timp ce dădeam colţul unui tufiş şi păşeam înspre stejarii de lîngă peretele acoperit cu iederă, am zărit din nou un grup de oameni în faţa noastră. Roland a continuat :

— Bărbatul în costum negru, distins, în faţa căruia păşeşte nevastă-sa în rochie de mătase de culoarea cuişoarei este baronul Von Wachten ; fiul lui este de asemenea de faţă : un bărbat de statură

mijlocie, care **In salon** a **stat** vreme îndelungată la fereastra din colţ, un tînăr cu **multe** însuşiri plăcute, dar care vine prea des la Sternenhof, pentru ca acest lucru să poată fi explicat doar ca **o simplă** întîmplare. Baronul îşi administrează bine **proprietăţile,** nu **are** nici o preferinţă deosebită, ţine totul în **bună rînduială** şi se îmbogăţeşte pe zi ce trece. întrucît nu are decît **un** singur fiu şi nici o fiică, viitoarea soţie a fiului său va fi **o** femeie cu multă vază şi putred de bogată. **Iama, familia** locuieşte adesea la oraş. Moşiile lui sînt cam **răzleţite Nu** se poate ca dumneata să n-o cunoşti pe cea **din Thondorf,** cu frumoasele ei pajişti şi cu grădina ei mare, înconjurată de crînguri.

— O cunosc, — am răspuns eu.

— La Randek, baronul are un castel pe cale de a se părăgini, — a continuat Roland, — şi în care se află nişte uşi minunate, datînd, pare-se, din secolul al şaisprezecelea. Intendentul îl sfătuieşte pe baron să nu le înstrăineze, aşa că, încetul cu încetul, ele se deteriorează. Sînt reproduse în manualele noastre de desen şi

le-ar sta de minune în nişte încăperi construite şi mobilate în stilul acelei epoci. S-ar dovedi foarte folositoare pentru mese sau pentru alte obiecte, chiar dacă n-ar putea fi folosite ca uşi. Am desenai şi în paraclisul foarte dărăpănat din Randek nişte bolţari extraordinari de frumoşi. Vara, baronul îşi petrece cea mai mare parte a timpului la Wahlstein, aproape în inima munţilor, unde izvorăşte rîul Elm.

— Cunosc domeniul, — am răspuns eu, — şi cunosc oarecum şi familia.

— Pe domnul cu părul alb ca neaua, — a continuat Roland, — îl cheamă Sandung ; se ocupă cu înnobilarea raselor de cai. Unul dintre cei doi bărbaţi de lîngă el, proprietarul aşa-numitului Berghof, este un om care se bucură de stima tuturor, iar celălalt

este preşedintele tribunalului din Landegg. Mai lipsesc cei din Inghof. Mai sînt de faţă şi cîţiva reprezentanţi ai locuitorilor din împrejurimi. Atunci cînd umblu prin ţinut, îndemnat de ocupaţiile mele, îi împart în grupuri, potrivit preocupărilor lor preferate, şi aşa cum dumneata desenezi în culori lanţurile de munţi,

, ca să indici prezența diferitelor roci, s-ar putea întocmi şi o

hartă în culori a acestor preocupări de predilecție.

în timp ce dădeam iarăşi colţul, foarte aproape de latura din dreapta a peretelui acoperit de iederă, s-a ivit de pe o potecă laterală Matilda, împreună cu doamna Von Tillburg. S-a oprit în faţa noastră şi mi-a spus :

— Dumneata n-ai acordat naiadei fîntînii mele atenţia meritată ; prea ţii millt la statuia de pe scara prietenului

nostru. Desigur, şi aceea este vrednică de admirație, dar ar trebui s-o vezi şi pe cea de aici un pic mai îndeaproape, ca să-ți dai seama cît este de frumoasă.

— Mi-am dat seama cît este de frumoasă, — am răspuns eu, — şi nu pot să nu recunosc acest lucru.

— Oricum, acum vizităm cu toții grota, — a replicat ea.

După aceste cuvinte a pornit împreună cu însoțitoarea

ei pe drumul principal, înspre peretele acoperit de iederă, iar noi am urmat-o. Ceilalți ni s-au alăturat, venind din direcții diferite, şi ne-am îndreptat cu toții spre statuia de marmură din firida care adăpostea fintina.

Unii au intrat înăuntru, alții au rămas mai aproape de intrare şi. au discutat despre statuie. Intre timp, aceasta stătea liniştită

în poziția ei, iar izvorul curgea lin şi fără încetare. Nu s-au spus despre statuie decît generalități. Mi s-a părut ciudat să-i văd pe oamenii aceştia spilcuiți, în veşmintele lor de diferite culori, stînd în fața marmurei albe, pure. Roland şi cu mirie n-am spus nimic.

Grupul s-a îndepărtat de marmură, a trecut agale de-a lungul peretelui îmbrăcat cu iederă şi a urcat scările spre belvedere. Aici

a zăbovit cîtva timp, apoi s-a întors în direcția teilor. După ce a privit teii şi locul frumos de sub ei, grupul a luat-o înapoi, spre castel. Pe Eustațiu nu-1 văzusem aproape deloc în tot acest timp.

Odată cu noi au sosit la castel nişte trăsuri, care îi aduceau pe cei din Ingheim şi pe alți cîțiva oaspeți. După ce s-au rostit urările de bun-şosit şi după ce noii veniți s-au descotorosit de veşmintele

de drum devenite inutile, toți cei de față s-au împărțit în grupuri, aşa cum se întîmplă întotdeauna în asemenea împrejurări. Unele grupuri au rămas la taifas în fața casei, altele au plecat să se plimbe pe aleile aşternute cu nisip ale pajiştii, iar altele s-au dus la. fermă. Cînd s-a ivit amurgul în spatele copacilor, care, în şiruri frumoase, tiveau ogoarele în partea de apus a castelului, şi cînd văpaia lui a devenit din ce în ce mai palidă şi i-a făcut loc galbenului înserării, oaspeții s-au adunat din nou. Unii s-au înapoiat de la plimbare, alții de la conversații, alții de la contemplarea unor obiecte, şi toată lumea s-a îndreptat spre sufragerie. Aici a început o seară, care, la țară, unde oamenii trăiesc mult mai izolați unii de alții, este unul dintre cele mai plăcute momente. Vara eram întotdeauna departe de oraş, aşa că am avut adesea prilejul să constat acest lucru. Deoarece la țară omul se întîlneşte mai rar decît la oraş cu cei ce au acelaşi fel de a gîndi şi aceleaşi păreri, deoarece nu este nevoit să facă economie de spațiu ca la oraş, unde fiecare familie îşi procură cu multă cheltuială tot ce-i trebuie pentru ea şi pentru rudele cele mai apropiate, deoarece la țară alimentele îi sînt-de obicei la îndemînă din prima şi cea mai nemijlocită sursă, fără restricții : de aceea, la țară, omul este mult mai ospitalier decit la oraş, iar daca are loc o reuniune într-o cameră şi în jurul unei mese, atmosfera devine acolo mult mai veselă, mai nesilită şi mai cordială, pentru că oamenii se bucură că se revăd, pentru că vor să afle tot ce s-a petrecut în locurile de unde au venit comesenii, pentru "că vor să-şi împărtăşească propriile întîmplări, şi pentru că vor să facă schimb de idei.

Masa era gata pusă; intendentul le-a arătat tuturor locurile, care, spre a preveni, totuşi, unele posibile încurcă- ! turi. mai fuseseră marcate şi prin bilete scrise de mîna lui, îşi toată lumea a luat loc. Intendentul avusese grijă ca cei [ce se cunoşteau bine să stea aproape unul de celălalt. Cu frtoate acestea, mesenii şi-au îngăduit, cu naturaleţea pro- Ipne acelor meleaguri şi unor vechi cunoştinţe, să mai [schimbe ici-colo biletele şi să se aşeze după cum le era pla- jcul. Din plafonul încăperii atîrna un policandru, şi în plus [masa mai era luminată de luminări răspîndite peste tot.

I Matilda a ocupat locul din mijlocul **mesei,** şi-a îndreptat [amabilitatea către toţi cei din preajmă **şi a** căutat să-şi ex**tindă** atenţia chiar şi spre locurile mai depărtate. Oaspeţii **[mai** în vîrstă şi mai bine cunoscuţi luaseră loc în imediata **[ei** apropiere, iar cei tineri ceva mai încolo. Aproape faţă-n [■faţă cu mine luase loc Iulia, fiica lui Ingheim, cea cu ochii **6 căprui** şi zglobii, iar soră-sa Apolonia, cea cu ochii albaştri, **[un** pic mai departe, spre capul mesei. Erau îmbrăcate cu mult gust, dar bijuteriile pe care le purtau ar fi trebuit să fie, după părerea mea, ceva mai puţine. Alături de ele luaseră loc tinerii Tillburg şi Wachten. Natalia îşi avea locul 1 între Eustaţiu şi Roland. Nu ştiu dacă locurile fuseseră astfel rinduite sau dacă şi le aleseseră ei înşişi. A fost servită [o masă simplă. însufleţită de conversaţii vesele. Mesenii au sporovăit despre întîmplări din zonă, s-au tachinat cu mici | păţanii, şi-au împărtăşit unele evenimente trăite, au vorbit despre cărţi la modă şi le-au comentat, au povestit ce călătorii au mai făcut şi ce călătorii mai au de gînd să facă. **A** venit vorba şi despre treburile ţării, despre cîrmuirea ei,

[despre îmbunătățirile care ar trebui aduse şi despre unele comori care mai zac nedezgropate. N-au fost uitate nici [ştiința şi arta. Cîte o glumă i-a înveselit pe comeseni, care **păreau** foarte bucuroşi că s-au adunat astfel într-un cerc intim, unde puteau afla ceva noutăți.

După cîteva ceasuri trecute repede, musafirii s-au sculat de

la masă, au primit luminări aprinse, pentru a-şi lumina drumul spre diferitele camere de dormit şi s-au dus încetul cu încetul la culcare.

In dimineața următoare, după micul-dejun, cînd soarele înălțat de-o suliță uscase iarba, oaspeții au ieşit în curte, ca să-şi spună părerea despre lucrările în curs la fațada principală a

casei. Au mers cu toții. Pînă şi servitorii stăteau într-un colț, pe aproape, de parcă ar fi ştiut despre ce e vorba,[i]— şi ştiau, de bună seamă, — şi ca şi cum urmau să ia parte la discuție. Oaspeții şi gazdele s-au îndepărtat cu cîteva sute de paşi de fațada principală a casei, apoi s-au întors, s-au oprit în iarbă şi au privit peretele dezgolit de tencuială. Pe urmă, descriind un cerc larg, au ocolit colțul casei, ca să vadă şi un perete pe care se mai afla încă tencuiala. După ce au cercetat cu de-amănuntul ambii pereți s-au instalat într-un loc de unde puteau vedea ambele fațade.

încetul cu încetul s-au făcut auzite părerile. Au fost întrebați mai întâi oaspeții mai în vîrstă şi mai de vază. Dintre ei, aproape toți şi-au exprimat părerea în chip ne- i lămurit şi cu precauție. Au spus că ambele soluții au părțile lor bune, că la amîndouă s-ar putea găsi cîte ceva de criticat, şi că totul depinde de gust şi de preferințe. După ce discuția a devenit mai generală s-au auzit şi păreri mai categorice. Unii au spus că a lăsa piatra de parament ne- tencuită este ceva deosebit, care nu se întîlneşte la tot pasul, aşa încît, dacă nu se pune chestiunea să se evite cheltuielile, ar trebui să se procedeze la fel pe toate fațadele castelului, şi atunci ar ieşi ceva foarte original. Alții au fost de părere că pretutindeni există obiceiul de a se acoperi şi pe dinafară pereții cu tencuială, că o casă ten- cuită şi spoită în culori deschise este foarte prietenoasă şi că de aceea şi foştii proprietari ai acestei clădiri au ten- cuit-o, ca să-i dea o înfățişare mai apropiată de gustul modem. Alții au spus că gîndurile oamenilor sînt schimbătoare ; cîndva, blocurile de .piatră mari, paralelipipedice, din care este realizat paramcntul acestor ziduri^ au fost lăsate aparente, mai tîrziu au fost tcncuite, acum a venit

o vreme în care ne întoarcem la aspectul vechi şi ii dn*

stim, blocurile de piatră putînd fi aşadar din nou curăţite de tencuială. Amfitrionul meu a ascultat părerile şi a răspuns cu cuvinte nehotărîte şi neîntemeindu-se pe nici o părere anume, deoarece toţi cei care se pronunţaseră se învîrtiseră cam în acelaşi cerc vicios. Matilda a spus numai generalităţi, iar Eustaţiu şi Roland au tăcut mile.

M-a mirat mai ales tăcerea lui Roland, avînd în vedere firet sa înfocată. Am dedus că prietenii mei, fie că-şi şi formu-

■ laseră părerea, fie că voiau să şi-o formuleze mai întîi pen- ; tru ei înşişi. Cercetarea care avusese loc mi s-a părut aşa- î dar a fi ceva superficial, neesențial, o politețe între vecini,

! un prilej de a se întîlni, spre a se revedea şi a sta do vorbă, aşa cum se procedează şi în alte împrejurări.

Mie, curăţirea de tencuială a faţadei mi s-a părut lu- ; crul cel mai firesc. La monumente, după cum învăţasem | şi ştiam mai demult, materialul nu este indiferent, şi deci nu trebuie amestecat cu ceva străin, cu atît mai mult cu cît sînt mai mari

şi mai impunătoare. Un arc de triumf, chiar dacă se află sub un acoperiş, poate să fie de marmură, mai puțin de cărămidă sau de lemn, şi în nici un caz de tuci sau de mucava. O statuie poate să fie de marmură, de metal sau de lemn, mai puțin de piatră brută, nicidecum asamblată din • diferite demente eterogene.

I Casele noastre noi, care nu au altă mepire decît să-i adăpostească pe oameni, n-au nimic monumental, ele nu sînt nici monumente pentru fala unei familii, nici monumente ale confortului domestic intim şi agreabil al unei familii. De aceea sînt construite compartimentat din cărămidă şi acoperite cu tencuială, aşa cum se fac şi mobile lăcuite sau cum se vopseşte piatra artificială. Chiar şi casele făcute exclusiv din lemn, în ținuturile noastre de munte, ca locuințe pentru cîte o familie, nu ca jucării prin grădini, au ceva monumental, cu atît mai mult castelele clădite din piatră masivă, arcele porților, stîlpii, podurile, şi încă şi mai mult bisericile durate din piatră. De aici a rezultat de la sine, în mintea mea, concluzia că cei care au dădi: castelul acesta în aşa fel, încît fețele exterioare ale pereților să fie alcătuite din blocuri de piatră masive, paralelipipedice şi netencuite, au avut dreptate, şi că cei care au tencuit blocurile de piatră au greşit, iar cei care le cu-

rățā din nou de tencuială au iarăşi dreptate. Am văzut că. neputîndu-se înlătura altminteri tencuiala de var, supra- / fc ta a fost restaurată prin buciardare. Această operație ii conferit blocurilor de piatră ale paramentului o culoare cenuşie mai deschisă decît cea a cornişelor şi a bolțarilor, pe care nu fusese aplicată nici o tencuială, dar datorită trecerii timpului precum şi efectului intemperiilor, culoarea suprafețelor buciardate avea să se închidă şi ea.

După ce au stat cîtva timp de vorbă, musafirii şi gazdele s-au întors în casă, cu toate că nu se ajunsese la **o** părere categorică, iar servitorii **care** asistaseră lâ discuţii şi-au văzut **de treabă,** ca **după ti problemă** rezolvată.

în casă, oaspeţii s-au **răspîndit** : unii s-au dus în camerele lor, iar alţii au ieşit în aer liber.

în dormitorul meu, — aceeaşi încăpere în care locui- sem şi în trecut, — mi-am luat o pălărie mai uşoară şi o haină mai comodă şi am ieşit apoi şi eu în grădină. Am pornit absolut singur pe o alee întunecoasă, printre boschete, şi m-am simţit bine, aşa, singur. Am luat-o pe potecile mai retrase, mai puţin umblate şi totodată mai puţin bine întreţinute, ca să nu întîlnesc pe nimeni şi pentru ca nimeni să nu mi sc alăture. într-adevăr, nu era nici ţipenie de om pe alei, şi n-am zărit decît nişte păsărele care, netemătoare, ţopăiau şi-şi ciuguleau hrana din ţă- rînă. Am înconjurat pilcul de tei şi .am ieşit din boschete. De acolo, făcînd un ocol mare, m-am îndreptat spre peretele acoperit cu iederă şi am vrut să intru în grota cu nimfa, dacă nu era nimeni înăuntru. Cînd am ajuns aproape de grotă şi am putut să arunc o privire piezişă în ea, am văzut-o pe Natalia pe banca de marmură de lîngă statuie. Rochia ei de mătase, de un cenuşiu pal, sclipea în întunericul grotei. Un braţ îi atîrna pe lîngă trup, pe celălalt şi-l sprijinise de spătarul băncii; iar fruntea şi-o proptise în palmă. M-am oprit, neş!iind ce să fac. Că n-am vrut sâ intru în grotă era limpede, dar oricît de încet m-aş fi întors s-ar fi putut isca un zgomot care ar fi tulburat-o. Fărij însă ca eu să fi făcut vreun zgomot, Natalia şi-a ridicat privirea şi m-a văzut. S-a sculat, a ieşit din grotă, a făcut repede cîţiva paşi de-a lungul peretelui năpădit de iederă şi a pătruns în tufiş. Apoi, sclipirea rochiei ei s-a stins.

Am rămas pe loc cîteva clipe, **apoi** am intrat în grotă. **M-am** aşezat pe aceeaşi bancă de marmură **şi** am privit curgerea apei, cupa de alabastru de lîngă bazin şi statuia albă şi strălucitoare. **Am** stat foarte mult aşa. întrucît se apropia zvon de **glasuri** şi am bănuit că vin oaspeţi să **vadă statuia, m-am ridicat,** am ieşit din grotă, am intrat **în tufiş şi m-am îndreptat, pe** acelaşi drum pe care veni**sem, înapoi spre**

casteL

Amiaza i-a« mai adunat încă o dată pe toţi oaspeţii la masă. Cîţiva dintre ei se hotărîseră să plece numaidecît ‘ după dejun, ca să mai aiungă acasă înainte de căderea î nopţii. S-a rostit un toast vesel în cinstea frumoasei res- [taurări a castelului şi o mulţumire pentru cordiala găz- f duire. Toastului i s-a răspuns printr-o urare ce bine pentru

toți cei de față şi pentru o revedere **apropiată. Soarele vesel** de vară a luminat încăperea **împodobită** cu **flori. După** prînz au plecat cîțiva oaspeți, iar **în cursul după- j amiezii şi** ceilalți.

Noi, cei cu destinația Asperhof, hotărîserăm să plecăm **în dimineața** zilei următoare.

La **cină** a venit vorba despre restaurarea clădirii. Am

I **constatat că** cei rămaşi la castel căzuseră de acord. Acum

I a luat cuvîntul amfitrionul meu, apoi Eustațiu şi Roland. Toți au fost de părerea mea. Am fost invitat să spun şi eu ce cred. Am spus tot ce simțeam şi gîndeam. Bănuiesc că toți se aşteptaseră să mă exprim astfel. Amfitrionul meu şi Matilda au vorbit mai ales despre suma necesară pentru acoperirea cheltuielilor viitoare. Curățirea de tencuială a paramentului de piatră prin buciardare se dovedise mai costisitoare decît se bănuise la început. De aceea, amfitrionul meu a dat sfatul să se întindă lucrarea pe perioade mai lungi, şi atunci cheltuielile vor constitui o ! povară mai uşoară, şi întrucît crearea frumosului este în sine o plăcere, această plăcere se va prelungi. Cei de față au aprobat propunerea şi s-au bucurat la gîndul că într-o bună zi clădirea se va înfățişa într-un veşmînt vrednic de ea şi că vor avea satisfacția s-o poată transmite astfel viitorului proprietar.

A doua zi, la ivirea zorilor, amfitrionul meu, Eustațiu, Roland, Gustav şi cu mine eram pe drum spre casa cu trandafiri.

După ce am schimbat cîteva cuvinte în legătură cu zilele-petrecute la Sternenhoî şi am adus vorba despre viața la țară şi despre plăcerile ei şi după ce am discutat cîtva timp cu toții

despre acest subiect, amfitrionul meu a spus :

— Viața socială la oraş, dacă iei termenul în sensul că eşti mereu împreună cu străini la care te duci în vizită împreună cu alții sau care îți vin în vizită împreună cu alții, nu este rodnică. Domneşte şi acolo aceeaşi monotonie ca în localitățile din apropierea marilor oraşe. Jinduieşti după altă monotonie, căci, la

drept vorbind, stilul de viață al oricărui ținut se caracterizează prin monotonie, şi îți oferă posibilitatea de a trece de la un fel de monotonie la altu^l. Există însă şi o monotonie atît d? sublimă, încît, prin bogăția ei, îți copleşeşte sufletul, şi cuprinde în sine, prin simplitate, întregul univers. Numai cei aleşi ajung la ea şi izbutesc să facă din ea expresia vieții lor.

— In istoria universală lucrurile se întîmplă cam la fel, — am spus eu.

— In istoria universală se întîmplă, — a răspuns el, — ca un om, printr-o faptă măreață, care îi umple viața, să poată da acestei vieți o întruchipare simplă, desprinsă de orice meschinărie, fie în știință, unde omului i se deschide în față

cîmpul minunat al celor mai elevate cuceriri, fie îh claritatea şi calmul concepţiilor de viaţă, care, în cele din urmă, reduc totul la cîteva trăsături fundamentale, cuprinzătoare, dar simple. Dar şi aici, ca în toate celelalte fenomene ale vieţii, există măsuri şi nuanţe.

— Din cele două perioade de căpetenie, de care a avut parte

neamul omenesc, — am răspuns eu, — adică cea aşa-numită antică şi cea de astăzi, poate că cea greco- romană dovedeşte cu precădere cele spuse adineauri.

— La urma urmelor, nu ştim cîtuşi de puţin ce perioade au existat în istorie, — a continuat el. — Grecii şi romanii sînt cei mai apropiaţi de epoca noastră ; noi ne tragem din ei şi totodată

cunoaştem cele mai multe lucruri despre ei. Cine ştie cîte alte grupuri etnice au mai existat şi cîte izvoare istorice necunoscute au mai rămas ascunse. Abia atunci dnd vom avea în sfîrşit la dispoziție şiruri întregi de asemenea momente istorice, ca elenismul şi romanitatea, se va putea spune cîte ceva cu privire la problema noastră. Sau nu cumva asemenea şiruri doar au existat şi au fost uitate, şi în general nu cumva crîmpeieie cele mai vechi ale istoriei universale sînt uitate, atunci cînd în față se adaugă altele noi, care se dezvoltă cu paşi repezi ? Cine oare va mai pomeni de eleni sau de noi peste zece mii de ani ? Vor apărea cu totul alte concepții, oamenii vor avea cu totul alte cuvinte, vor vorbi cu ele în cu totul alte fraze, iar noi nu i-am înțelege defel, după cum n-am putea înțelege dacă s-ar fi spus ceva cu zece mii de ani înaintea noastră, chiar dacă am stăpîni limba respectivă. Şi atunci ce este orice glorie ? Dar să ne întoarcem la subiectul nostru şi să facem abstracție de egipteni, de asirieni, de indieni, de mezi. de ebrei, de perşi, despre care ne-au rămas mărturii, şi să ne comparăm numai cu lumea greco-romană : domnea acolo, cu adevărat, mai multă măreție plină de simplitate, decît domneşte în a noastră. Mă mir adeseori, cînd sînt în situația să decid dacă sâ dau premiul întîi faptelor lui Cezar sau scrierilor lui Cezar, cît de mult şovăi, şi cît de puțin ştiu să răspund la întrebare. Şi unele şi altele sînt atît de limpezi, atît de energice, atît de sigure, cum nu găsim multe la fel.

— Dar cred că şi raporturile vechi dintre acţiune şi gîndire erau mai puţin încilpite decit ale noastre, — am spus eu.

— Nu aveau un cîmp atît de vast :a noi, — a replicat el, — cu toate că nici ana de acţiune pe vremea lui Cezar, adică Britania, Galia, Italia, Asia, Africa, sau pe vremea lui Alexandru, anume Grecia şi Orientul, nu era tocmai mică. De aceea, relaţiile externe

se desfăşurau pe atunci mai uşor ; dar în interior creţi că nu erau prea lesnicioase, datorită numărului mare de persoane angrenate, dintre care majoritatea aveau un cuvînt de spus şi influenţă în treburile statului, iar puterea da a cqnvinge şi a cîrmui aceşti oameni, prin cuvînţ, prin înfăţişare şi prin acţiune, trebuie şă fi fost greu de dobândit, şi trebuie să fi conferit conducătorului personalitatea pe care i-o admirăm noi atît de des. Vremea noastră este cu totul diferită. Ea a urmat după prăbuşirea lumii antice şi îmi apare ca o epocă de tranziţie, după care va urma una mult superioară antichităţii greceşti şi romane. Noi trudim la o roată deosebită a mecanismului lumii, prea puţin cunoscută de cei vechi, a căror minte era aţintită mai cu seamă asupra treburilor statului, asupra dreptului şi cîteodată asupra artei : noi trudim pe tărîmul ştiinţelor naturii. Acum nu putem bănui încă ce înrîurire va avea această trudă asupra prefacerii lumii şi a vieţii. Noi deţinem în parte principiile acestor ştiinţe, deocamdată ca zestre moartă, în cărţi sau în sălile de clasă, şi în parte le-am folosit abia în meşteşuguri, în negoţ, in construcţia de drumuri şi în alte asemenea aplicaţii ; prea ne aflăm încă în buimăceala începutului, ca să putem judeca rezultatele, ba chiar ne aflăm de abia la începutul începutului. Cum va arăta oare lumea cînd vom putea difuza ştiri cu iuţeala fulgerului pe întregul glob, cînd noi înşine vom putea ajunge, cu mare viteză şi in timp scurt în cele mai diferite puncte ale pămîntului. şi cînd vom putea căra cu aceeaşi viteză poveri mari ? Datorită posibilităţii unor schimburi lesnicioase, bunurile lumii nu vor deveni oare atunci avuţie obştească, aşa încît totul să fie la îndemîna tuturor ? Acum, un tîrguşor, inclusiv împrejurimile sale, se poate izola, cu tot ce are, cu tot ce este şi cu tot ce ştie ; în curînd n-are să mai fie însă aşa : tîrguşorul va fi tîrît în viitoarea traficului general. A:unci, cunoştinţele şi capacităţile pe care trebuie să le posede individul cel mai neînsemnat, ca să poată face faţă relaţiilor atotcuprinzătoare, vor fi cu muit mai vaste decît acum. Statele, care, prin dezvoltarea inteligenţei şi prin cultură îşi vor dobîndi cele dinţii această cunoaştere . vor fi în frunte, din punctul de vedere al bogăţiei, al puterii şi al strălucirii, şi vor putea chiar pune sub semnul întrebării existenţa celorlalte. Dar ce transformări va suferi însuşi spiritul în întreaga sa esenţă ? Efectul acesta este cel mai important. Lupta în această direcţie va continua : ea a luat naştere, deoarece au intervenit noi relaţii interumane ; viitoarea, despre care am vorbit, se va intensifica, şi nu pot să spun cît va dura şi ce rele va genera ; dar va urma o

clarificare. Acum, materia predomină asupra spiritului, dar pînă la urmă spiritul tot va învinge. Predominanța actuală a materiei va deveni o simplă putere, pe care spiritul o va folosi, şi întrucît spiritul va dobîndi noi dimensiuni umane, va veni o vreme o măreției, care nu-şi are incâ pereche in istorie. Cred că astfel vor fi urcate, timp de milenii, trepte după trepte. Cît de departe va merge acest proces, cum se va desfăşura, cum se va Şfirşi. nici o minte omenească nu poate pătrunde. Un singur lucru mi se pare neîndoios : că vor veni alte vremuri şi vor apărea alte tipare ale vieții, oricit de statornic s-ar dovedi ceea ce sălăşluieşte în prezent, drept ultim temei, in spiritul şi in trupul omului.

Am intrat apoi în unele amănunte ale acestui subiect şi am încercat să conturăm urmările posibile. Am numit mai cu seamă anumite ramuri ale ştiinţelor naturii, care s-au dezvoltat în chip deosebit şi care par să dobîndească o înrîurire crescîndă, ca de pildă chimia şi altele. Roland era cu hotărîre pentru înnoire, chiar dacă s-ar răsturna totul ;

amfitrionul meu şi Eustaţiu şi-au formulat dorinţa ca noul, menit să rămină pentru că e bun, ştiut fiind că multe lucruri noi nu sint bune. sâ nu-şi găsească loc decît treptat şi să nu se împămîntenească decît fără prea mari tulburări. In felul acesta, tranziţia va fi mai lungă, dar va fi totodată mai liniştită, iar urmările ei vor fi mai trainice.

După dejun a venit vorba despre nimfa fîntînii de la Sternenhof, şi amfitrionul meu mi-a povestit cum a fost achiziţionată. Un domn, înrudit de departe cu Matilda, pe lîngă averea sa mare, mai avusese parte şi de nişte moşteniri. Pasiunea lui erau colecţiile. Avea monede, pe- ceţi. antichităţi celtice şi romane, instrumente muzicale, lalele şi dalii, cărţi, tablouri şi sculpturi. îşi amenajase în grădină, în preajma casei, o suprafaţă întinsă, pe care o pietruise şi de la care coborau, în mai multe direcţii, scări artistice de piatră spre grădină. Pe parmaclîcurile acestei platforme şi pe parapetele scărilor fuseseră aşezate sculpturi. Una dintre cele mai mari plăceri ale bogătaşului erau plimbările pe acest teren. Le făcea adesea, chiar şi atunci cînd pe cer dogorea soarele cel mai fierbinte şi cînd piatra frigea sub tălpi. în plus, mai avea statui şi pe scările casei şi în camere. Nimfa care se află acum în posesia Matildei o adăpostise într-un pavilion cu fîntînă, în grădină. O moştenise de la un frate al bunicului său. Fusese executată, pare-se, în tinereţea acestuia, de un sculptor italian, pentru un prinţ, care însă murise subit. Astfel sta-

tuia ajunsese, după o seamă de peripeţii, în stăpînirea fratelui bunicului, care îl cunoscuse bine pe sculptor. Se zice că această sculptură a fost obîrşia pasiunii pentru sculpturi a vărului Matildei. Cînd acesta a murit, s-a găsit, aşternută pe hîrtie,. ultima sa dorinţă, şi anume ca toate j j operele de artă din colecţia sa să fie vîndute unor cunos- ! cători sau unor amatori de artă, nu unor neguţători, şi ca j sumele de bani astfel obţinute pe ele şi pe alte bunuri pe care le lăsa moştenire, să fie împărţite printre rudele sale depărtate, deoarece nu avea copii sau rude apropiate. Nimfa era fără discuţie cea mai frumoasă piesă din colec- ! ţia sa. Matilda o admirase din totdeauna şi era proprietara Stemenhofului, unde adăpostise o serie de picturi frumoase, aşa încît a izbutit să-şi dovedească fără prea mare greutate însuşirea de amatoare de artă şi să cumpere statuia. Executorii testamentari preferaseră să-i vîndă ei statuia, mai degrabă decît unui străin, pentru că în felul acesta opera de artă rămînea oarecum în familie, şi în plus, Matilda plătise mai mult moştenirii comune decît ar fi plătit un străin. Matilda a adus la Sternenhof lucrarea . atît de dragă inimii sale şi a aşezat-o într-o sală. Abia : multă vreme după aceea s-a construit, datorită străda- | niilor lui Eustaţiu şi ale amfitrionului meu, printre ste- j jarii aflători acolo, peretele îmbrăcat în iederă şi grota / cu fîntîna, dîndu-i-se astfel statuii un loc mai vrednic de "" ea şi mai de efect, deoarece oricum nimfa fusese prea mare pentru o sală, iar poziţia şi îndeletnicirea persona- 1 jului păreau deplasate acolo. Urciorul din care curgea apa îl avusese statuia, bazinul şi banca au fost făcute Ia Sternenhof, iar cupa de alabastru a adăugat-o Matilda din colecţia ei.

Am sosit seara la casa cu trandafiri. A doua zi l-am rugat pe amfitrionul meu să-mi îngăduie să fac o repro- ; ducere după desenul retablului din Kerberg şi s-o duc în dar tatălui meu. Mi-a îngăduit cu dragă inimă. Desenul * fusese îmbunătățit de către Roland, potrivit propunerii « făcute în timpul călătoriei spre podiş, şi în această formă mi-a f ost înmînat

M-am închis în camera mea şi am lucrat cu sîrg cîteva zile, de la răsăritul pînă la apusul soarelui, pînă ce am

terminat desenul. Apoi l-am împachetat cu multă grijă şi i-am înapoiat amfitrionului meu originalul.

N-am mai zăbovit la Asperhof şi am plecat degrabă spre Brădet.

Acolo am urcat pe munţi, am muncit din răsputeri, am cîntat foarte mult la ţiteră şi mi-am citit cărţile.

Intr-o zi, către sfîrşitul verii, am pus capăt la toate. Mi-am împachetat lăzile, am adăpostit sculele şi scriptele în sipetele şi geamantanele lor, am dat drumul aproape tuturor oamenilor, am lipit pe lăzi etichete, am dispus trimiterea lăzilor şi am coborît apoi în Lautertal. I-am luat cu mine doar pe bătrînul Gaspar şi pe unul dintre tineri, pe care îl îndrăgisem cu osebire, şi am hotărît să duc la bun sfîrşit măsurătoarea lacului Lauter.

Am luat cu chirie o cameră în harul de pe malul lacului, mi-am pus la îndemînă toate instrumentele necesare pentru operațiile plănuite, am poruncit să mi se confecționeze altele, care îmi lipseau, şi m-am apucat de treabă. Am muncit cu rîvnă. Cît ținea lumina zilei ne aflam pe apă. Noaptea, — în afară de cîteva ceasuri de somn, — lucram pe hîrtie, fie făcînd socoteli, fie însem-

i nînd cîte ceva, fie chiar desenînd. Am repetat cîteva mă-
[surători făcute mai de mult, ca să mă conving de con-

I stanța sau de inconstanța nivelului apei sau a fundului

I lacului. Întrucît un nivel perfect constant al apei nu se poate concepe, mi-am raportat măsurătorile la un nivel mediu şi mi-am pus tot timpul întrebarea la ce adîncime

I sub acest nivel se află anumite puncte ale fundului la-

1
5
4
2

I cului. Acest nivel mediu, considerat în raport cu cel exis- | tent în cea mai mare parte a anului, era, în reproducerea f; mea, chiar oglinda apei. Pe aceasta mi-am luat-o ca reper [la noile măsurători La depărtări mai mari de mal, fundul | lacului nu se schimbase de cînd îmi începusem măsură- j torile, sau, dacă se schimbase, schimbarea era atît de ne-

I   însemnâtă, încît nu putea fi constatată cu instrumentele

I   noastre. Nici la malurile unde dominau adîncimile mari, sau în apropierea lor, unde se înălţau pereţi de stîncă abrupţi, neclintiţi, de-a lungul cărora, cînd ploua cu găleata, se scurgeau cel mult şuviţe subţiri de apă, nu se produsese nid o modificare. Dar în locurile mai puţin

1
5
4
4

adinei de lingă malurile mai plate, unde ploaia aduce prun- i diş şi alte materiale, am constatat schimbări. Cele mai j multe şi mai substanţiale mutaţii le-am observat însă acolo unde spre apă se deschidea o rîpă, din care ţîşnea un pîrîu de munte, şi unde acesta, pe măsură ce curgea mai departe sau se umfla mai năvalnic datorită ploilor torenţiale, împingea şi mormane întregi de prundiş în lac şi [1] le lăsa să zacă acolo. După repetarea măsurătorilor vechi am trecut la altele noi, necesare pentru completarea datelor pe care doream să le obţin. Am continuat totodată să 1 desenez cu slrg formaţiile aflate ca ţărmuri în afara apei. -

Lucrul a fost întrerupt în două rînduri. M-am dus la] Mlaştina Roşie ca să mai văd în ce stadiu se aflau obiec- 1 tele care urmau a fi făcute din bucăţile mele de marmură f şi cit de bine fuseseră lucrate. Progresele au fost vrednice I de laudă. Mi s-a spus, — şi am admis eu însumi posibilitatea, — că încă în vara aceasta toate obiectele vor f gata. Dar în privinţa calităţii am avut de făcut unele reproşuri. | Am dat dispoziţia, însoţind-o de rugăminţi şi făgăduieli, 1 ca toate indicaţiile mele să fie respectate întocmai.

Cînd vremea era ploioasă, încît norii stăteau atîrnați 1 de crestele munților, şi nici munții, nici conturul lacului *1 nu puteau fi cuprinse corect cu privirea, rămîneam acasă 1 şi desenam şi pictam pe curat ceea ce schițasem în aer li- i ber pe o mulțime de ciorne. Astfel, munca mea s-a apro- 9 piat din ce în ce mai mult de împlinire.

în sfîrşit s-au încheiat lucrările la fața locului şi nu 1 mi-a mai rămas altceva de făcut decît să introduc în de- i sene numeroasele însemnări risipite pe hîrtiile mele şi-l pe care, pînă atunci, nu le putusem încă sistematiza, iar | formațiile pe care le aveam schițate pe diferite file izo- f late să le compar, din punctul de vedere al exactității, cu a desenul principal, şi să le completez acolo unde era ne- J voie. în diferite locuri mai aveam de pus şi culori.

După o muncă îndelungată şi după multe greutăţi, cu- | care am luptat, ca să obţin o mare precizie, intr-o bună zi | treaba a fost terminată, şi în faţa ochilor mi-a apărut un | desen de o melancolică frumuseţe, la care nici eu însumi î nu mă aşteptam. Am privit citva timp reproducerea de I unul singur, deoarece nu mai era nimeni de faţă. apoi am înfăşurat coala pe un sul, am împachetat-o bine într-o ladă, mi-am luat rămas-bun de la lac şi'de la toti locatarii hanului de pe malul lacului şi am pornit spre casa înconjurată de arţari din Lautertal.

M-am instalat acolo. Mă duceam acum zilnic la Mlaştina Roşie, rămîneam acolo toată ziua, iar spre seară mă întorceam, astfel că în amurg ajungeam în casa străjuită de arţari. La Mlaştina Roşie priveam cum se lucrează la bucăţile mele de marmură şi asistam la tăierea, pilirea, frecarea, şlefuirea şi lustruirea lor. Mai dădeam îndrumări cum trebuie făcute unele operaţii şi cum ar putea să fie aduse la o mai mare desăvîrşire, dar îndeosebi la o mai mare precizie.

Îneet-încet, bazinul tatălui meu a fost terminat, după cum au fost terminate şi obiectele mai mărunte. Razele soarelui intrau în atelier, unde havuzul sclipea în toată puritatea şi frumuseţea lui. Am pus să se dulgherească vreo cîteva lăzi din nişte grinzi groase. Cu ajutorul unor cricuri, scripeţi şi frînghii, părţile alcătuitoare ale bazinului au fost împachetate în lăzi şi pregătite pentru transport. Căruţele au avut rtevoie de dispozitive speciale, ca să se poată duce lăzile pînă la fluviu. In sfîrşit, pregătirile s-au terminat. S-a terminat şi încărcarea, şi căruţele au pornit. Le-am însoţit pînă la fluviu şi nu le-am pierdut din ochi nici o clipă, ca să previn, pe cît posibil, un accident. La malul fluviului, lăzile au fost încărcate pe un vas şi cărate mai departe. De la debarcaderul oraşului nostru, ele au fost duse iarăşi Ln nişte căruţe zdravene pînă în grădina noastră.

Apoi a început lucrul la instalaţia hidraulică, pe care o voiam gata încă în toamna asta. Pe baza unor scrisori primite de la mine şi a unor dimensiuni comunicate în acele scrisori, tata pusese să se facă anumite lucrări pregătitoare. Acum au fost angajaţi un număr şi mai mare de muncitori, precum şi un specialist hidrotehnician, care să conducă lucrările. Eu eram toată ziua prezent pe şantier şi mai dădeam şi cîte o mînă de ajutor. Tata îşi rupea şi el orice fărîmă de timp disponibil, ca să asiste la lucrări şi să le poată urmări. Conductele au fost pozate, conducta de presiune a fost îmbinată, a fost construit deasupra ei lujerul, care a fost întărit cu fier şi apoi sudat, iar de lujer a fost fixată floarea. Dopul, care astupase ţeava lujerului, a fost scos, şi jetul pur a căzut peste dalacul din floare, a umplut bazinul, şi după ce acesta s-a umplut, s-a scurs pe pardoseala de marmură galbenă, prelingîndu-se mai departe în jgheab. Culorile se armonizau perfect între ele, nuanţa închisă a lujerului se detaşa de pe trandafiriul florii, în timp ce pe fondul galben al pardoselii, trandafiriul căpăta consistenţă şi un luciu mai delicat. La inaugurarea lucrării au fost invitaţi cîţiva oaspeţi, iar aceştia, ca şi tata, mama şi soră-mea, s-au bucurat de reuşită.

La rîndul său, tata mi-a oferit în dar *Cîntecul Nibe- lungilor,* foarte frumos legat şi cu ornamente în relief pe copertă. I-am mulţumit din inimă pentru acest dar.

S-a hotărit ca, pentru la iarnă, să se ridice o căsuţă de lemn deasupra instalaţiei hidraulice, ca să nu îngheţe. Pentru la primăvară s-au schiţat planuri de amenajare a împrejurimilor

horticole ale bazinului, astfel încît întreaga privelişte să fie cît mai frumoasă şi mai demnă de admiraţie. Speram cu toţii ca, pînă în pragul anotimpului mai prielnic, planurile să fie puse pe curat şi să se poată porni la treabă.

In afară de bazin, i-am mai predat tatei şi celelalte

obiecte de marmură confecţionate la Mlaştina Roşie. Printre ele se găseau coloane şi cornişe, de folosit într-un loc care, aflat la capătul grădinii, avea vedere spre munţi şi spre împrejurimi, şi unde tata şvea de gînd să înalţe ceva vrednic de o asemenea privelişte. Eu am fost de părere să se amenajeze o balustradă frumoasă, cu faţa superioară lată, ca să te poţi rezema şi să poţi pune lucruri pe ea, şi lîngă care să se afle bănci, unde să te poţi odihni. Dacă în preajma acestei balustrade ar fi şi o masă, cu atît mai bine. în plus, mai adusesem ceşti pentru diferite folosinţe, inele pentru susţinut perdele, blaturi de masă, ornamente de stîlpi, pietre de diferite culori, şlefuite în forma pătrată, pentru presat hîrtiile pe birou, şi alte obiecte de acest 'en.

I-am arătat tatălui meu desenul cu retablul din Kerberg şi i-am spus că-1 făcusem anume pentru el şi că i-1 înmînez cu acest prilej. Tata s-a arătat foarte îneîntat şi mi-a mulţumit. De fapt, retablul nu era o noutate pentru el : îl văzuse pe vremuri, înainte de a fi fost restaurat, iar desenul cu retablul restaurat se număra printre desenele trimise tatei, anul trecut, de către amfitrionul meu. Totuşi* i-a făcut mare plăcere să' aibă în posesia sa desenul şi să-l poată cerceta pe îndelete. Mi-a atras atenţia asupra mai multor lucruri pe care le descoperise după o repetată contemplare. Mai întîi a constatat că retablul este cu mult mai bogat şi mai divers alcătuit decît fusese cu ani în urmă, dnd îl văzuse în realitate, încă nerestaurat; apoi, mi-a atras atenţia că lucrarea aceasta are linii curbe, că turnuleţele, cu baghete răsucite, au formă de piramide, şi că personajele sînt lucrate cu mare migală, toate acestea îngăduind să se presupună că lucrarea nu mai aparţine epocii strict gotice* ci celei în care acest stil începuse să se transforme. Mi-a mai arătat şi că, de-a lungul timpurilor, frînturi ale decoraţiei au fost fixate în alte locuri decît cele corecte, că busturiîe nu se mai aflâ acolo unde trebuie, şi că unele personaje s-ar putea să se fi pierdut. A scos din bibliotecă nişte cărţi, în care se găseau reproduceri şi cu ajutorul cărora mi-a dovedit adevărul afirmaţiilor sale. I-am spus că amfitrionul meu şi Eustaţiu sînt de aceeaşi părere, dar că totuşi restaurările la care fusese supus retablul n-au fost restaurări în adevăratul înţeles al cuvîntului, ci că scopul iniţial a fost numai să se păstreze materialul şi să se lase pentru altădată celelalte modificări sau completări mai ample, dacă se vor găsi căile şi mijloacele trebuitoare. S-au Eăcut numai acele completări pe care obiectul le necesita In chip neîndoios.

Cărțile tatei m-au îndemnat să adîncesc şi măi mult materia tratată. L-am rugat să mi le împrumute în locuința mea, şi am început să le răsfoiesc. Datorită lor mi s-a întețit dorința de a cunoaşte mai îndeaproape, de la începuturi, arhitectura şi istoria ei, şi imboldul de a-mi cumpăra, după povața tatălui meii şi a altora, toate cărțile necesare.

5. LEGĂMINTUL

Iarna a trecut ca de obicei. Mi-am făcut rînduială printre lucrurile aduse de mine şi mi-am mai pus la punct Însemnările, care, în cursul verii, datorită activităţii pe teren şi a timpului pierdut aiurea, rămăseseră cam în urmă. Faptul de a mă găsi împreună cu ai mei în cercul intim al casei m-a bucurat mai mult

decît orice altceva. Pe zi ce trecea, tata îmi arăta tot mai multă considerație. Nu putea fi vorba de o dragoste mai mare, deoarece dragoste îmi dăruise întotdeauna din plin. Dar aşa cum, altădată, pe lîngă cea mai duioasă grijă în legătură cu sănătatea mea şi cu procurarea tuturor celor necesare recreației şi educației mele, mă lăsase să-mi aleg singur drumul şi fusese în permanență prietenos şi tandru şi nu căutase să mă îndrume pe alte căi, care i-ar fi fost poate mai comode, la fel s-a purtat şi acum, numai că mă întreba mai des de năzuințele mele, îmi cerea sfatul cu privire la colecțiile sale sau la gospodărie şi ținea seama de el, şi stătea de vorbă cu mine despre unele scrieri literare, sau istorice, sau privitoare la arta plastică, şi asta mai des decît odinioară. îşi petrecea mult timp în tovărăşia mea la tablourile lui, la cărțile lui şi la celelalte lucruri ale lui şi îi plăcea să ne adune pe toți în pavilionul de sticlă, în care

o adiere călduță mîngîia discret armele vechi, sculpturile în lemn şi lambriurile de pe stîlpi. Vorbea despre fel de fel de lucruri şi părea că se simte bine cînd putea să-şi petreacă seara în cercul intim al familiei. Am avut impresia că acum nu numai că se întorcea mai devreme de la birou, dar că şi zăbovea acasă mai mult decît în anii trecuți. Mama se bucura nespus de buna dispoziție a tatei,

ii împărtăşea cu dragă inimă imboldurile şi făcea tot ce-i stătea în putinţă ca să şi le împlinească, şi părea că ne iubeşte pe noi, copiii, mai mult decît oricînd înainte.

Clotilda s-a apropiat din ce în ce mai mult de mine, îmi era ca un frate, îi eram prieten, îi eram sfetnic, îi ţineam tovărăşie. Ne-am continuat exerciţiile de spaniolă, de ţiteră, de desen şi de pictură.

In plus, era vrednică şi în gospodărie, dîndu-i ascultare mamei în toate. Dacă izbutea să ducă la bun sfîrşit o treabă care cerea multă grijă şi îndemînare şi dacă i se recunoştea meritul, satisfacţia ei era mai mare decît dacă ar fi obţinut premiul întîi la o întrecere serioasă şi însemnată, cu numeroşi participanţi.

La seratele care mai aveau loc şi acum în casa noastră, dar

mai rar decît în anii trecuţi, se conversa mai mult decît cînd eram mai tineri. Se luau în discuţie lucruri serioase, probleme politice, precum şi preocupări de ordin general şi obştesc, care interesau pe toată lumea. Se sporovăia şi despre preocupările şi pasiunile fiecăruia, sau despre obişnuitele chestiuni la ordinea zilei, ca de pildă teatrul, sau evenimentele petrecute în anturajul apropiat. Nu erau neglijate nici distracţiile tradiţionale : muzica, dansul, cîntul. Unii tineri făceau aici cunoştinţă, alţii îşi cultivau relaţiile existente.

Mi-am vizitat prietenii, am trăncănit cu ei şi le-am povestit, în linii mari, cu ce mă îndeletniceam în acel moment. Ei mi-au împărtăşit cîte ceva din lumea lor şi mi-au atras atenția asupra unor oameni de seamă.

Am continuat să mă ocup de pictură şi de studiul pietrelor prețioase şi am fost şi la cîteva spectacole teatrale. Lectura

cărţilor despre arhitectură m-a încîntat nespus şi mi s-a deschis un cîmp nou, care făgăduia multe..

Serile petrecute la prinţesă mi-au părut din ce în ce mai importante. încetul cu încetul s-a format o societate, ai cărei membri se reuneau adesea şi cu plăcere în salonul prinţesei. Erau tratate subiectele cele mai captivante, şi nimeni nu se

speria cînd cineva aducea pe tapet problemele de ultimă oră ale filosofiei. Se discuta liber, după posibilităţile fiecăruia, iar vorbirea păsărească a aşa-nu- miţilor specialişti era îmbrăcată în limbajul obişnuit.

Cînd zilele erau foarte senine şi cînd un soare vesel răspîndea în camere o lumină intensă, stăteam în pavilionul de sticlă şi

lucram la reproducerile lambriurilor pentru amfitrionul meu. Le doream cît mai reuşite cu putinţă, ca să-l mulţumesc pe omul căruia îi datoram atîta, sau chiar ca să-i fac o plăcere. M-am gîndit să întocmesc mai întîi desene ale lambriurilor şi să. execut după ele picturi în ulei. Am făcut desenele pe o hîrtie bej, am accentuat umbrele cu negru, am diferenţiat părţile luminoase printr-un bej mai deschis, iar locurile cele mai luminoase le-am scos în evidenţă cu alb. După ce am terminat desenele în acrst mod şi m-am încredinţat, prin numeroase comparaţii şi măsurători, că sint Corecte ca proporţii, ane indicat şi scara după care au fost executate. Apoi am trecut la picturi. Pe aceâtea le-am realizat ceva mai mici decît schiţele, dar în proporţii exacte faţă de ele. La pictat am folosit tot timpul aceleaşi ceasuri ale dimineţii, ca să prind cit mai corect punctele Strălucitoare, luminile şi umbrele, şi să pot reda şi culorile cît mai fidel. Mi s-a confirmat aici din nou, la culori, o constatare, pe care o făcusem încă mai de mult. Pe sculpturile în lemn băiţuite slab, obiectele înconjurătoare, — spadele, buzduganele, draperiile vişinii, mulurile pereţilor, pervazul pardoselii, perdelele de la ferestre, plafonul camerei, — se oglindeau in dimensiuni nelămurite şi în contururi tulburi. Am băgat repede de seamă că, pentru a cuprinde toate aceste lucruri în coloritul reproducerilor, obiectele înfăţişate cîştigă, ce-i drept, în bogăţie şi în farmec, dar pierd din claritate, atîta vreme cît nu pictezi odată cu ele şi camera, cu tot ce se află în ea. Deoarece nici nu puteam face asta şi nici scopul meu nu-mi cerea să procedez astfel, am înlăturat din cameră tot ce era întîmplător şi prea izbitor şi am pictat apoi sculpturile în lemn aşa cum mi se înfăţişau, laolaltă cu efectele exterioare care mai rămăseseră. Mi-am dat multă osteneală şi m-am străduit să lucrez cu toată precizia de care am fost în stare. Am tot subţiat şi îngroşat culorile şi am căutat nuanţa potrivită şi intensitatea justă, pînă cînd, de departe, tabloul n-a mai putut fi deosebit de obiectele reale. Desenul tabloului nu putea să nu fie corect, deoarece fusese făcut, cu cea mai mare exactitate, după schiţa iniţială, pe care o întocmisem respectînd nişte principii matematice. Atunci cînd, după părerea mea, lucrarea a fost gata, i-am arătat-o tatei, care a aprobat-o, făcînd totuşi cîteva observaţii de detaliu. Defectele le-am înlăturat, spre mulţumirea sa. Pe urmă lucrarea a fost pusă într-o casetă şi pregătită pentru transport.

Nici nu apucasem să termin treaba aceasta, şi primăvara a început să bată la uşă. Cînd primăvara a vehit cu ade- văraj, am pornit din nou la drum.

Mai întîi i-am făcut o vizită amfitrionului meu ; i-am adus caseta cu reproducerile lambriurilor şi i-am înmînat atît schiţa, c’t şi imaginea în culori a sculpturilor în lemn.

L-am chemat pe Eustațiu în camera amfitrionului meu, unde obiectele au fost despachetate. Amândoi s-au pronunțat foarte favorabil despre lucrare, mai favorabil decît ^despre oricare din cele cîțe i le arătasem mai înainte. M-am bucurat foarte mult de această apreciere. Eustațiu a spus că se pot deosebi foarte bine culorile originare de cele apărute prin efecte străine, şi din

acestea din urmă se poate ghicj alcătuirea mediului înconjurător. Au pus tabloul la depărtarea necesară şi l-au privit cu satisfacție. Deosebit de binevoitor s-a pronunțat Eustațiu cu privire la corectitudinea şi utilitatea desenului necolorat.

După scurta vizită în casa cu trandafiri am plecat înspre ținutul brădetului, n-am zăbovit nici acolo decît scurt timp şi-

am pătruns mai adânc în munți, ca şă-mi găsesc un punct central, din care să-mi pot întreprinde noile lucrări. După ce am găsit un asemenea loc, am coborît în Lautertal şi de acolo la hanul străjuit de arțari, ca să-mi angajez şi pentru anul acesta oamenii, pe Gaspar şi pe ceilalți, care mă ajutaseră anul trecut. De îndată ce totul s-a încheiat, cred, spre mulțumirea reciprocă, am mai rămas cîteva zile în hanul cu arțari, în parte pentru ca oamenii mei să se poată echipa de plecare şi în parte ca să mă mai bucur un pic de casa pe care o îndrăgisem, de valea pe care o îndrăgisem, precum şi de împrejurimi. Cu acest prilej m-am dus în cîteva rînduri la Mlaştina Roşie, ca să urmăresc ce obiecte de marmură se confecționau. Am avut impresia că, de un an încoace, atelierul progresase mult. Am discutat acolo şi despre alte lucrări care urmau să fie executate pentru mine, dacă voi găsi marmura necesară. încercările de a da de urma completărilor lambriurilor de pe stâlpii tatălui meu, pe care le cumpărasem pe aceste meleaguri, s-au dovedit şi anul acesta, ca şi în trecut, zadarnice.

S-a petrecut în Lautertal un eveniment care m-a bucurat mult. Dascălul meu de ţiteră, pe care, cîtăva vreme, parcă îl înghiţise pămîntul, a reapărut. S-a arătat foarte bucuros că mă vede şi mi-a spus că vrea să vină cu mine la Kargrat, actualul centru al lucrărilor mele, un sătuc aşezat pe nişte coline acoperite de iarbă, fără arbori şi arbuşti, în imediata apropiere de gheaţa veşnică, locuit de oameni nevoiaşi şi cu un preot modest, poate şi mai ne-

voiaş. Ţiteristul a spus că este gata să îndeplinească, :n schimbul unei simbrii, muncile pe care i le voi încredinţa, că în timpul liber vom cînta amîndoi la ţiteră, şi că n-a avut incă niciodată un învăţăcel cu care exerciţiile de ţiteră să-i fi făcut atîta plăcere. M-am hotărît să fac o încercare şi am stabilit de comun acord condiţiile.

Cînd totul a fost pus la punct, am pornit de la hanul cu arțari către Kargrat. Am umblat cu oamenii pe poteci de munte izolate, care duceau mai repede la țintă. O singură dată am dat de o porțiune de drum bătătorit, unde am închiriat două căruțe uşoare. La Kargrat mi-am găsii

o odăiță. Pentru oamenii mei a fost amenajată o şură, iar pentru

păstrarea lucrărilor mele s-a înjghebat anume, din scînduri, o căsuță foarte mică. Ne aflam acum în apropierea celor mai înalte'creste. Prin ferestruica mea minusculă se uitau în cameră cele trei creştete în scară, acoperite cu zăpadă veşnică, în spatele cărora se înălța, orbitor de alb, vîrful abrupt, destul de zvelt, al terasei alpine, iar în preajma lor se întindeau, cu sclipiri de nestemate, blocurile ghețarului Simmi. In jurul turlei foarte țuguiate a bisericii satului adia aerul tare de munte. Cu mult mai departe şi mai jos se desfăşurau ceilalți munți şi ținuturile mai dens populate.

Am fost într-adevăr nespus de bucuros să-l aud cîntînd la țiteră pe dascălul meu regăsit. Cît timp nu-1 văzusem, aproape că uitasem cît de minunat cîntă. Tot ce auzisem de atunci încoace pălise cu totul față de meşteşugul lui. despre care trebuie să folosesc expresia „splendoare su- premă“.. Părea captivat şi dominat de instrument; cind cînta era alt om. Pe aceste creste, sunetele scoase de el din țiteră erau parcă şi mai frumoase, şi mai mişcătoare, şi mai nostalgice.

Dacâ anul trecut fuseserăm încercuiți de păduri şi de pereți de stînci, şi numai cîteva locuri, puține la număr, ne oferiseră o priveliște liberă, anul acesta ne-am aflat aproape tot timpul pe înălțimi cu perspectivă deschisă, şi numai în mod excepțional am fost încercuiți de pereți de stîncă sau de păduri. Cea mai frecventă însoțitoare a strădaniilor noastre a fost gheata.

Atunci cînd calendarul rni-a arătat că înflorirea trandafirilor trebuie să fie aproape terminată, -m-am hotărit

să-mi vizitez prietenii. Am pus totul la punct, la Kargrat, în vederea absenței şi reîntoarcerii mele şi am pornit la drum.

Cînd am ajuns la Asperhof, grădinarul şi slujitorii mi-au spus că Matilda, Natalia, amfitrionul meu, Eustaţiu, Roland şi Gustav plecaseră la Sternenhof. Trandafirii se ?i ofiliseră, aşa că pe mine nu m-au mai aşteptat. Amfitrionul meu spusese că, întrucît îi comunicasem încă din primăvară că anul acesta am să locuiesc foarte aproape de gheţarul Simmi, probabil că n-am să pot face vara drumul atît de lung de acolo pînă la Asperhof şi câ este de presupus că toamna am să-mi scurtez lucrările şi am să trec pentru un timp pe la prietenii mei. Şi că dacă totuşi vin, oamenii au poruncă să-mi spună că sînt rugat să mă duc şi eU după ceilalţi la Sternenhof.

Am închiriat aşadar a doua zi, la poştă, o trăsurică şi am luat-o înspre Sternenhof. _

Cînd am ajuns în apropiere de Sternenhof am văzut la garduri şi în grădini trandafiri proaspăt înfloriți, cu toate că la Asperhof nu se zărise nici unul, nici pe grilaj, nici în grădină, în afară de cîteva flori Veştede şi zbîrcite, pe care uitaseră să le

îndepărteze. Tot aşa şi pe tăpşanul care urca spre castel, tufele de trandafiri, care tiveau pe alocuri pajiştea, — deoarece la Sternenhof trandafirii nu erau cultivaţi anume, ci creşteau ca orice podoabă obişnuită a grădinii, — mai aveau încă muguri gata să plesnească. Explicaţia era poate că Sternenhoful este situat mai aproape de munţi şi la o altitudine mai mare decît casa cu trandafiri a prietenului meu.

în curtea casei, oamenii mi-au luat în primire bagajul şi caii şi m-au poftit să urc pe scara de onoare. După ce am fost anunţat, am fost condus în camera Matildei, pe care am găsit-o acolo singură. Mi-a venit în întîmpinare aproape pînă la uşă şi m-a primit cu aceeaşi sinceră cordialitate şi amabilitate din totdeauna. M-a condus la masa de lîngă o fereastră împodobită cu flori, unde îi plăcea să *J* stea, şi mi-a făcut semn să stau jos în faţa ei, la aceeaşi masă. După ce am luat loc amîndoi, a spus :

— îmi pare foarte bine că ai venit totuşi. Noi am crezut că n-ai să mai faci anul acesta un drum atît de lung.

— Ca să ajung acolo unde sînt primit cu atîta amabilitate, — âm răspuns eu, — şi unde sînt tratat cu atîta bunăvoinţă, fac cu dragă inimă un drum, îl fac în fiecare an, chiar dacă e lung şi chiar dacă sînt silit să-mi întrerup munca.

— Şi acum ne găseşti pe mine şi pe Natalia singure în casa aceasta, — a răspuns ea. — Bărbaţii, văzînd că n-ai venit încă încoace după ce s-au scuturat trandafirii, au crezut că n-ai să mai vii defel în vara asta şi au plecat într-o scurtă călătorie, la car« ia parte şi Gustav, pentru că-i place atît de mult să călătorească. Vizitează cu toţii o bisericuţă di tr-o padină Izolată. Biserica, al cărei desen l-a adus Roland, a fost apreciată, după desen, ca foarte frumoasă, şi într-acolo sînt ei acum pe drum, călăuziţi de Roland. Nu ştiu încotro vor pleca după vizitarea acestei bisericuţe, dar ştiu că vor lipsi numai cîteva zile şi se vor întoarce la Sternenhof. Dumneata ai face bine să-i aştepţi aici; se vor bucura să te vadă, iar eu am să mă străduiesc

să iau toate măsurile necesare pentru ca, pînă atunci, să ! te poţi bucura de cel mai deplin confort.

— Cu confortul, — am răspuns eu, — nu sînt obişnuit, şi nici nu simt prea mare nevoie să-l am. Un singur lucru | doresc : să nu vă incomodez, acum, cînd sînteţi singure. 1 Lucrul cel mai de preţ de care aş putea avea parte, l-am ş şi dobîndit : o primire

prietenoasă.

— Deşi, fără îndoială, o primire prietenoasă este în- tr-adevăr lucrul cel mai de preţ, şi deşi nu prea ţii să ai j confort, — a răspuns ea, — aerul prietenos de pe chipul l gazdei, cînd primeşte un oaspete, n-are valoare singur, * oricît de preţuit ar fi acolo, ci trebuie să se manifeste şi 3 prin faptă, şi dorim sâ ne îndeplinim

datoria, la care ţinem ੭ atît de mult, şi să-i oferim oaspetelui cel mai deplin con- J fort îngăduit de împrejurări, fie că se va folosi de el, % fie că nu.

■— Nu tăgăduiesc ceea :e socotiţi drept datorie, — am răspuns eu, — şi nici nu mă împotrivesc ; doresc numai ca să fie îndeplinită cu cît mai puţine eforturi din partea -

dumneavoastră.

— Nici o grijă, — a spus ea, — este vorba numai de un pic de atenție, ca să vnc' dacă mi se îndeplinesc dispozițiile, J| şi asia cred că ai să-mi îngădui.

Cu aceste cuvinte, a tras de şnurul unui clopoțel şi i-a poruncit feciorului, cai'e a intrat, să i-1 cheme pe intendent.

Cînd a apărut intendentul, Matilda i-a spuâ, în cuvinte foarte simple şi scurte, să mi se poarte cît mai bine de grijă, în casă, în Vederea unei şederi mai îndelungate. Cînd intendentul a dat să plece, Matilda i-a mai spus să-i comunice deocamdată domnişoarei cine a sosit, lycru pe care dealtfel i-1 va comunica şi ea însăşi mai tîrziu, şi că la cină ne vom aduna cu toţii în sufragerie.

După ce intendentul s-a îndepărtat, Matilda mi-a spus că acum principalul a fost făcut şi că mai tîrziu nu mai rămîne decît să 1 se raporteze cum i s-au îndeplinit dispoziţiile.

Am trecut apoi la alte subiecte. Matilda m-a întrebat de sănătate şi în general de activitatea mea din vara aceasta.

— Sănătatea mea trupească, — am răspuns eu, — a fost tot timpul şi a rămas bună. Am fost îndrumat încă din copilărie spre o viață simplă, care, legată de şederi îndelungate în aer liber, mi-a dat o sănătate permanentă şi senină. Iar sănătatea mea psihică depinde de îndeletnicirile mele. Caut să mi le orînduiesc după propriile mele vederi,

I şi dacă se desfăşoară în mod ordonat, şi dacă, după părerea mea, au sorţi de izbîndă, îmi asigură calmul şi echilibrul, în ultimii ani preocupările mele de căpătîi au rămas * aproape aceleaşi, numai locul lor de desfăşurare s-a schimbat. Orientările secundare sînt acum, bineînţeles, altele, iar fenomenul acesta urmează să continue toată viaţa.

'1
59
3

După această spovedanie am întrebat şi ev. de sănătatea tuturor prietenilor noştri.

— Este foarte mulţumitoare, — a răspuns Matilda. — Amfitrionul dumitale continuă să ducă aceeaşi viaţă simplă ; îşi dă osteneala ca micul său petec de pămînt să-şi îndeplinească în cît mai bune condiţii datoria firească a oricărei proprietăţi

funciare. Totodată, prietenul nostru le face mult bine vecinilor săi şi altor oameni, dar fără ostentaţie, ci cu toată discreţia ; îşi înfrumuseţează viaţa prin artă, ştiinţă şi alte lucruri, de care se ocupă pe jumătate ca specialist şi pe jumătate ca amator ; şi, în sfîrşit, caută să-şi umple existenţa cu acea linişte sufletească obţinută prin adorarea puterii supreme, care orînduieşte tot ce

există. Ceea ce mai contribuie în cele din urmă la feri- 1 cire, adică bunăvoința oamenilor, rezultă de la sine. Eusta- - țiu, precum şi relativ independentul Roland, s-au alăturat în parte acestei țesături de activități, iar în parte îşi ur- mează propriile imbolduri. Gustav se străduieşte să urce ¦abia primele trepte ale tinereții, şi cred că le urcă bine. Cît despre mine însămi şi despre Natalia, viața femeilor, J după cum ştii, este întotdeauna dependentă şi menită s-o | completeze pe cea a altora, ceea ce le asigură femeilor liniştea şi stabilitatea. Noi însă am pierdut sprijinul bărbaților înrudiți cu noi îndeaproape, încît trăim acum la Sternenhof ca pe un teren instabil, nevoite să înlocuim un bărbat, şi nu ne bucurăm de drepturile fireşti ale femeilor decît în răsfrîngerea vieții prietenilor noştri, de care ne-a legat trecerea anilor. Asta e situația...

Destăinuirile Matildei m-au cam întristat. Atmosfera s-a mai înviorat cînd am ajuns să ne povestim cele petrecute în vara' aceasta. Matilda mi-a vorbit despre înflorirea trandafirilor, despre vizitele din timpul verii, despre viața ei la Sternenhof şi despre perspectivele recoltei anul acesta. Eu i-am descris în cîteva cuvinte locul unde mă statornicisem acum, i-am explicat ce urmăream şi i-am povestit pe ce căi şi prin ce mijloace încercăm să obținem rezultatul dorit.

După ce am stat astfel de vorbă cîtva timp, am cerut îngăduinţa să mă retrag şi m-am dus în camera mea.

îmi fusese atribuită şi pregătită aceeaşi locuinţă pe care

o ocupasem de fiecare dată cînd mă aflasem la Sternenhof. Un valet m-a condus din vestibulul Matildei pînă la locuinţa mea, care avea aproape aceeaşi înfăţişare ca şi odinioară, cînd locuisem în această casă. N-au fost uitate nici cărţile, pe care intendentul mi le adusese de fiecare dată. După ce am stat cîteva minute singur, a intrat intendentul şi m-a întrebat dacă în locuinţă totul este în regulă sau dacă mai am vreo dorinţă. După ce l-am încredinţat că totul este în regulă, depăşind chiar nevoile mele, şi după ce i-am mulţumit pentru osteneală şi grijă, a plecat din nou.

M-am odihnit cîtva timp, apoi m-am plimbat prin încăperi, m-am uitat ba pe o fereastră, ba pe alta, la lucrurile cunoscute, la ogoarele din apropiere şi la munţii din

depărtare, şi după aceea mi-am schimbat hainele pentru cină.

La cină am fost poftit curînd, deoarece sosisem tîrziu

la casteL

M-am dus în sufragerie, unde le-am găsit pe Matilda şi pe Natalia. Matilda se îmbrăcase altfel decît o văzusem cînd intrasem în camera ei. Despre Natalia nu ştiam dacă se îmbrăcase anume pentru cină, dar întrucît purta o rochie asemănătoare cu cea a Matildei am bănuit că se îmbrăcase anume şi am rămas convins că sosirea mea îi fusese anunţată. Ne-am dat bineţe în chipul cel mai simplu şi ne-am aşezat la masă.

Mi s-a părut extrem de ciudat că iau cina singur cu Matilda şi cu Natalia, în casa lor.

Conversaţia a avut ca subiecte numai banalităţi.

După masă m-am retras curînd, ca să nu le stînjenesc pe cucoane şi m-am dus în locuinţa mea.

Acolo mi-am făcut de lucru cîtva timp cu nişte hîrtii şi cu nişte cărţi, pe care le scosesem din geamantan, apoi am căzut pe gînduri şi într-un tîrziu m-am culcat.

Ziua următoare mi-am început-o cu o plimbare matinală solitară, apoi am luat împreună micul-dejun, după care ne-am dus în grădină, apoi am zăbovit lîngă tablourile răspîndite prin camere. După-amiaza a fost dedicată unei plimbări prin diferite colțuri ale fermei şi pe ogoare, iar seara s-a desfăşurat ca cea din ajun.

Față de Natalia, întrucît locuia acum singură cu mai- că-sa în castel, m-am purtat poate mai rece decît altădată, cînd fusese lume multă de față.

în ziua aceea am vorbit foarte puțin cu ea şi numai despre lucruri dintre cele mai obişnuite.

Această a doua zi mi-am petrecut-o la fel ca prima : am contemplat din nou tablourile, am zăbovit în camerele cu mobile vechi, am colindat culoarele şi camerele de la etaj şi am privit reproducerile aflate acolo.

în după-amiaza zilei a treia a şederii mele la Sternenhof,

după ce mi-am aruncat o privire prin stihurile bătrînului Homer, am vrut să ies din locuința mea şi să mă duc în grădină. Am pus pe masă cuvintele lui Homer, am ieşit în antecameră, am închis în urma mea uşa locuinței şi am coborît în grădină pe scara mai mică din spatele casei. Era

o zi foarte frumoasă, pe cer nu era nici un nor, soarele îşi revărsa căldura peste flori, şi încetase orice zgomot de muncă şi chiar şi cîntecul păsărilor. Nu auzeam decît răzuitul monoton şi ciocănitul discret al muncitorilor care, în apropierea locului pe unde ieşisem din casă, lucrau, pe schele, la înlăturarea tencuielii casei. M-am îndreptat, pe lîngă nişte tufişuri şi flori întîrziate, înspre umbra unei alei aşternute cu nisip, străjuită de arbuşti relativ înalţi. Aleea m-a dus spre tei, şi de acolo m-am îndreptat, pe sub un frunzar, spre peretele îmbrăcat cu iederă. Am mers de-a lungul lui şi am intrat în grota cu fîntîna. Venisem dinspre partea stingă a peretelui, de unde, apropiindu-te. îţi apare naiada fîntinii, dar în schimb nu zăreşti banca din faţa naiadei. Cînd am intrat, am văzut-o pe Natalia. Stătea pe bancă. S-a speriat tare, şi s-a sculat în picioare. M-am speriat şi eu, dar i^am privit totuşi chipul. Obrajii ei şo- văiau între îmbujorare şi paloare, iar ochii şi-i ţinea aţintiţi asupra mea. Am spus :

— Domnişoară, te rog să mă crezi că am venit spre grotă dinspre frunzar, pe partea stingă a acestui perete, şi nu te-am putut vedea, altminteri n-aş fi intrat şi nu te-aş fi deranjat.

Ea n-a răspuns nimic şi a continuat să mă privească. Am reluat :

— Dacă tot te-am tulburat, fie şi fără voia mea, te rog să mă ierţi, şi am să plec numaidecît

— Vai, nu, nu, — a spus ea.

Deoarece am şovăit, neputând înţelege ce a vrut să spună, am întrebat:

— Te-ai supărat pe mine, Natalio ?

— Nu, nu sînt supărată pe dumneata, — a răspuns ea, şi şi-a aţintit din nou asupra mea ochii, pe care abia îi lăsase în jos.

— Ai venit aici ca să fii singură, — am spus «u. — Trebuie deci să te laş.

— Dacă nu mă ocoleşti intenţionat, atunci nu văd de ce trebuie să mă laşi, — a răspuns ea.

— Ca să nu mă simt dator să te las, — am replicai eu, — trebuie să-ți reiei locul de pe care te-am gonit spe- riindu-te.

S-a aşezat pe bancă, în faţă de tot, spre ieşire, şi s-a sprijinit de spătarul de marmură.

în felul acesta am ajuns între ea şi statuie. Întrucît am **socotit aste drept** o necuviinţă, m-am ţfas un pic mai că**tre fundul** grotei, **dar** acum mă aflam iarăşi în picioare* în **faţa**

16

părţii libere a băncii, în grota nu prea înaltă, şi deoarece **şi** această poziție mi **s-a** părut oarecum necuviin**cioasă,** am luat **loc la** celălalt capăt al băncii şi am în**trebat :**

— Iți place locul acesta mai mult decît altele ?

— îmi place, — a răspuns.ea, — pentru că e retras şi pentru că statuia este frumoasă. Nu-ţi place şi dumitale ?

— Cu cît am cunoscut mai bine această statuie, cu atit a ajuns să-mi placă mai mult, — am răspuns eu.

— Veneai altădată mai des încoace ? — a întrebat ea.

— Pe vremea cînd, prin bunăvoința mamei dumitale, am desenat unele mobile la Sternenhof şi am locuit aproape singur aici, am vizitat adesea grota asta, — am răspuns eu. — Chiar şi mai tîrziu, cînd am fost invitat aici, n-am scăpat niciodată

prilejul de a mă abate prin acest loc.

— Te-am văzut stînd aici. — a răspuns ea.

— Grota este parcă făcută ca să încînte sufletul şi cu- r
getul, — am spus eu. — Peretele verde cu iederă creează

o atmosferă de calm, cei doi stejari stau ca nişte străjeri, **iar albul pietrei** se detaşează cu gingăşie din întunecimea
I frunzişului şi a grădinii.

'1
62
1

— **După cum** povesteşte mama, totul a luat naştere

I încetul cu încetul, — **a** răspuns ea. — Iedera a fost cultivată **in** aşa **fel** încît să se caţere, iar peretele a fost prelungit pînă **la stejari.** Chiar şi în grotă era **pe** vremuri altfel. **Banca nu exista. Dar deoarece statuia era** privită atît de **des, deoarece**

oamenii stăteau în picioare dinaintea ei, **ba**

f chiar şi în grotă lîngă ea, deoarece şi mamei îi plăcea să privească îndelung statuia : a pus să fie făcută banca asta, ; din acelaşi material ca şi naiada, şi totodată să fie înzestrată cu un spătar decorai. ., în stil precreştin, pentru ca pe de o parte să se armonizeze cu opera de artă existentă şi pe de altă parte statuia să poată fi contemplată comod şi tn linişte. Cu timpul şi-a mai găsit loc aici şi cupa de alabastru. >

— Oamenii sînt atraşi de asemenea opere de artă, — I j am răspuns eu.

— Încă din copilărie am văzut această statuie şi m-am obişnuit cu ea, — a răspuns Natalia. — Nu socoteşti şi dumneata că marmura, ca atare, este foarte frumoasă ?i

16
24

— O socotesc nemaipomenit de frumoasă, — am răspuns eu.

— Mie mi se pare întotdeauna, cînd o privesc îndelung. — a spus ea, — că are adîncimi nebănuite, de parcă ar fi transparentă, deşi nu este.

— Marmura este şi transparentă, — am răspuns eu, — numai să se afle în strat subţire. Atunci, dacă te uiţi prin i ea, lumea ţi se pare aproape aurie. Dacă se suprapun mai j niulte straturi, ele devin, privite de afară, albe, ca şi zăpada, care, alcătuită tot din cristale mici de zăpadă trans- ' parentă, devine albă cînd se suprapun milioane de asemenea cristale.

— Aşadar impresia nu m-a înşelat, — a spus ea.

— Nu, — am răspuns eu.

— Dacă pietrele prețioase n-ar fi prețuite după prețul *I* lor, — a spus ea, — ci după faptul că sînt nestemate, atunci ; marmura s-ar număra desigur printre nestemate.

— Se şi numără printre nestemate, fără doar şi poate,
-i

16
28

— am răspuns eu. — Deşi, ca simplu material, nu este atît 1 de prețioasă ca pietrele rare, care se găsesc numai în bu- I căți mici, marmura este, totuşi, atît de minunată, încît 1 este prețuită nu numai dacă e albă, ci şi de orice altă cu- | loare. Din ea se fac cele mai felurite obiecte, iar cele mai J sublime lucruri pe care arta plastică este în stare să le j înfățişeze se execută din marmură albă pură.

— Ceea ce m-a tulburat şi pe mine ori de cîte ori am 1 stat aici cufundată în contemplare, — a spus ea, — este | faptul că, în piatra tare este exprimată moliciunea şi mlădierea trupului, şi că, pentru a se înfăţişa tot ce este mai 1 frumos pe lume se foloseşte materialul care nu are nici o i pată. De acest lucru îmi dau întotdeauna seama cînd privesc sculptura de pe scara prietenului nostru, care este şi j mai frumoasă încă ş:. care stîrneşte şi mai mare admiraţie 1 decît statuia de aici, cu toate că, după atîta amar de vreme, | materialul ei şi-a mai pierdut puritatea.

-— Nu este, fireşte, lipsit de însemnătate, — am răspuns eu, — faptul că oamenii aparţinând unor popoare dintre cele mai alese şi uneori chiar şi dintre cele mai vechi au folosit acest material atunci cînd au vrut să plăsmuiască figuri sublime, de zei sau de oameni, în timp ce elementele decorative vegetal^, arhitecturale, animale, şi chiar şi figurile secundare de zei sau de oameni le-au realizat din marmură colorată, din gresie, din lemn, din lut, din aur sau din argint. S-ar fi putut găsi şi materiale mai la îndemînă şi mai lesne de lucrat, precum lemnul, piatra moale, unele metale, dar ei dezgropau din ţărînă marmură albă şi sculptau din ea. Dar şi celelalte pietre, din care se fac diferite lucruri, camei, tot felul de figuri, ornamente florale şi alte podoabe, precum şi, în sfîrşit. cele cărora li se spune în mod deosebit nestemate şi care sînt folosite pentru împodobirea făpturii omeneşti şi a obiectelor de seamă, au în substanţa lor ceva care fascinează. Nu numai raritatea sau sclipirea le face atît de preţioase.

— Ai încercat să pătrunzi şi în lumea nestematelor ? — a întrebat ea.

— Am un prieten de la care am aflat multe lucruri despre ele, — am răspuns eu.

— Nestematele ascund bineînțeles o mulțime de taine, — a spus ea.

— Este ceva adînc şi răscolitor în ele, — am răspuns eu, — un fel de duh care ne grăieşte. Iată, bunăoară, calmul smaraldului, ale cărui scăpărări nu le egalează nici un alt verde

din natură, decît poate penajul unor zburătoare ca pasărea colibri sau elitrele unor insecte ; sau îmbelşu- garea rubinului, care, cu irizările sale catifelate, ni se dezvăluie drept cel mai nobil dintre pietrele colorate ; sau enigma de nepătruns a opalului ; sau tăria diamantului, care, datorită marelui său coeficient de refracţie, produce cu iuţeala fulgerului un joc de sclipiri şi de culori pe care abia le vezi în stelele fulgilor de zăpadă sau în burniţa cascadei. Tot ce imită pietrele preţioase este trup fără suflet, este strălucire aspră, zgrunţuroasă, lipsită de conţinut.

— N-ai vorbit despre perlă.

— Perla nu este o piatră prețioasă, dar adesea se foloseşte în aceleaşi scopuri. Ca înfățişare exterioară este cea mai modestă, dar cu Strălucirea ei mătăsoasă, atît de

discret voalată, nu există o podoabă a frumuseţii omeneşti care să întrefkcă perla în frumuseţe. Chiar şi pe haina unui bărbat, unde fixează ceva, ca de pildă nodul cravatei sau cuta iplastronului, cred că nu există ceva mai demn şi mai serios.

— Şi îţi plac pietrele preţioase ca podoabe ? — a întrebat

ea.

— Cînd se aleg cele mai frumoase pietre, — am răspuns eu,' — cînd sînt prinse într-o montură care corespunde legilor artistice, şi cînd, în locul unde se află, această montură îndeplineşte un scop, deci cînd apare ca necesară : atunci nici o

podoabă a trupului omenesc nu este mai solemnă decît piatra nestemată.

' După aceste cuvinte am tăcut amîndoi şi am avut astfel răgazul s-o privesc un pic pe Natalia. Era îmbrăcată cu o rochie de mătase de un cenuşiu deschis, aşa cum îi plăcea îndeobşte

să poarte. Rochia îi ajungea, ca întotdeauna, pînă la gît şi pînă la încheieturile mîinilor. Nu purta absolut nici o bijuterie, deşi făptura ei s-ar fi pretat atît de bine pentru podoabe. Pe atunci toate femeile şi fetele purtau cercei, dar nici Matilda nu purtase niciodată cercei, de cînd o ştiam, şi nu purta nici Natalia.

Am privit amîndoi în tăcere, de parcă am fi fost vorbiți, apa care picura într-un târziu, Natalia a spus :

— Am vorbit despre farmecul acestui loc şi am ajuns, pornind de la piatra nobilă care este marmura, la pietrele prețioase ; ar mai trebui însă pomenit un lucru care marchează

în mod cu totul deosebit acest loc.

— Şi anume ?

— Apa. Nu numai că apa aceasta, mai mult decît altele cuhoscute de mine, este bună pentru potolirea setei, dar totodată jocul şi curgerea ei tocmai în acest loc şi datorită acestor instalații au ceva alinător şi vrednic de luat în seamă.

— Am acelaşi sentiment, — am răspuns eu, — şi de cîte

ori n-am admirat, aid, strălucirea frumoasă şi întunecimea răcoroasă a acestui corp viu şi curgător, un corp care, ca şi aerul, este cu mult mai vrednic de admiraţie decît îşi dau oamenii seama.

— Şi eu socotesc apa şi aerul drept vrednice de admi-

rație, — a răspuns ea, — numai că oamenii nu le acordă

prea mare atenție, deoarece sînt pretutindeni înconjurați de ele. Apa îmi apare ca viața fremătătoare a globului pă- mîntesc, după cum aerul este uriașa sa răsuflare.

— Cît de bine judeci! — am spus eu. — Au existat şi oameni care au **pus mare** preţ pe apă ; dt de mult şi-au **cinstit grecii marea, şi** ce lucrări uriaşe **au** executat ro**manii, pentru a-şi transporta înviorarea dată** de o apă **bună ! Romanii n-au ţinut seama, bineînţeles,** decît de **trup şi n-au privit, ca grecii, frumuseţea mării,** ci au cău**tat numai să-şi** procure **cît -mai comod** acest **elixir** al să**nătăţii.** Şi **în** afară **de** aer, **există** oare ceva **care să pătrundă** cu mai **mare nobleţe în fiinţa** noastră **decît** apa **? Am fost** în **munţi,** în **văi, la şes, în** capitală, şi **am** avut prilejul să **cunosc, în arşiţă la** sete, în mişcare, cleştarul preţios care **este apa. Cum te mai** înviorează izvorul **pe** munţi şi chiar pe **dealuri, mai ales** cînd ţîşneşte, perfect pur, din granitul **pur! Şi,** pe lîngă asta, Natalio, ce fru**mos este** izvorul**!**

Fie pentru că Nataliei îi era dinainte sete şi **de** aceea **adusese vorba** de apă, **fie pentru** că, datorită conversaţiei, i **se făcuse** sete : s-a **sculat** în picioare, a luat în mînă **cupa de alabastru,** a umplut-o în firul lin de apă, a dus-o **la frumoasele ei buze, a sorbit** o parte din apă, a lăsat să **se scurgă restul în bazinu]** de **jos. a pus cupa** goală la lo**cul ei şi s-a aşezat din nou lîngă mine pe bancă.**

Am simţit o uşoară strîngere de inimă ş? am spus :

— Cu toate că ne-am desfătat amîndo: cu frumuseţea acestui loc ş; cu pate că ne-a făcut plăcere să vorbim despre el şi despre impresiile trezite de el, există totuşi ceva aici care mă îndurerează.

— Ce te-ar putea îndurera aici ?

— **Natalio, —** am **răspuns** eu, **—** se împlineşte un an **de cînd m-ai** ocolit **înadins** în această grotă. Stăteai pe **aceeaşi bancă** pe care **sta** acum **;** eu mă aflam în grădină.. Ai ieşit din grotă şi te-ai îndreptat cu paşi grăbiţi spre tufiş.

Şi-a întors faţa spre nune, m-a privit cu ochii ei întunecaţi

şi a spus :

— Asta îţi aminteşti şi te îndurerează ?

— Acum dnd mi-aduc aminte mă îndurerează, şi m-a îndurerat şi atunci, — am răspuns eu.

— Dar şi dumneata m-ai ocolit, — a spus ea:

— M-am ținut deoparte, ca să nu las impresia că sînt prea insistent, — am răspuns eu.

— Am însemnat oare ceva pentru dumneata ? — a întrebat ea.

— Natalio, — am răspuns eu, — am o soră, pe care o iubesc peste poate, am cunoscut, în oraşul nostru şi la ţară, multe fete, dar pe nici una, nici măcar pe soră-mea, n-o preţuiesc atît de mult ca pe dumneata, nici una nu-mi stăruie în permanenţă în gînd şi nu-mi copleşeşte întreaga fiinţă, ca dumneata.

La aceste cuvinte au podidit-o lacrimile. Am tresărit, uimit, am privit-o şi am spus :

— Dacă aceste picături frumoase au grai, Natalio, ele spun că şi dumneata ţii un pic la mine... ?

— Ca la viața mea, — a răspuns ea.

Am rămas şi mai uimit şi am spus :

— Cum se poate una ca asta ? N-aş fi crezut niciodată.

— N-am crezut nici eu din partea dumitale, — a replicat ea.

— Ți-ar fi fost uşor să-ți dai seama, — am spus eu. — Eşti atît de bună, de pură, de simplă... ! Sub acest chip te-ai înfățişat ochilor mei. Îmi păreai tot atît de limpede, precum albastrul cerului, iar sufletul dumitale mi-a apărut tot atît de adine, pe cît este de adine albastrul cerului. Te cunosc de cîțiva ani. Ai rămas mereu aceeaşi : azi ca şi ieri, mîine ca şi azi. Aşa te-am primit în sufletul meu, alături de cei pe care îi iubesc nemăsurat de mult, alături de tatăl meu, de mama mea, de sora mea... Adică nu, Natalio: mai adînc, mai adînc...

La aceste cuvinte m-a privit cu multă duioşie, lacrimile i-au curs şi mai vîrtos, şi şi-a întins mîna către mine.

I-am prins mîna ; n-am fost în stare să spun nimic ; am privit-o numai.

După cîteva clipe i-am dat drumul mîinii şi i-am spus:

— Natalio, nu pot să înțeleg cum este oare cu putință ca dumneata să ții la mine, la mine, care nu sînt şi nu însemn nimic... ?

— Dumneata nu-ți dai seama cine eşti, — a răspuns ea. — S-a întîmplat aşa cum trebuia să se întîmple. Am petrecut multă vreme la oraş, am petrecut adesea iarna în-

trcagă acolo, am făcut călătorii, am văzut diferite țări şi oraşe, am fost la Londra, la Paris, la Roma. Am făcut cunoştință cu

mulți tineri. Printre ei au fost mulți cu vază şi cu însuşiri alese. Am băgat de seamă că unii nnau privit cu simpatie, dar asta m-a intimidat, iar atunci cînd vreunul îmi dădea să înțeleg acest lucru prin priviri grăitoare sau prin alte mijloace, mă speriam, şi mă țineam şi mai departe. Ne-am întors în patrie. Aici, ai sosit dumneata într-o vară la Asperhof şi te-am văzut. în vara următoare ai venit din nou. Erai fără ifose ; am văzut cît de mult iubeşti lucrurile acestui pămînt, cum le cercetezi, cum le incluzi în preocupările dumitale ştiințifice ; am văzut cum

o venerezi pe maică-mea. cum îl cinsteşti pe prietenul nostru. cum aproape că-1 iubeşti pe Gustav, cum vorbeşti numai cu respect despre tatăl dumitale, despre mana dumitale şi despre sora dumitale, şi atunci..., atunci...

— Şi atunci, Natalio ?

— Şi atunci te-am iubit, pentru că eşti atît de simplu, atît de bun şi totuşi atît de serios.

— Iar eu te-am iubit mai mult decît am fost în stare să iubesc orice altceva pe acest pămînt.

— Am suferit uneor; din pricina dumitale, atunci cînd am hoinărit pe ogoare.

— N-am ştiut, Natalio, şi de aceea am fost nevoit să tăinuiesc ce se afla în sufletul meu şi să păstrez tăcere faţă de oricine, faţă de tata, faţă de mama, faţă de soră-mea, ba chiar şi

faţă de mine însumi. Am continuat să-mi îndeplinesc ceea ce socoteam că e datoria mea, am colindat munţii, am aşternut pe hîrtie alcătuirea lor, am adunat roci şi am măsurat lacuri, am zăbovit, la sfatul prietenului dumitale, o vară întreagă tăind frunză dinilor la Asperhof, am plecat pe urmă din nou în ţinuturi sălbatice şi m-am urcat pînă la hotarul gheţii. Am învăţat să-i iubesc din ce în ce mai fierbinte pe mama dumitale, pe prietenul dumitale şi pe fratele dumitale ; dar, Natalio, atunci cînd mă aflam pe piscurile munţilor, îţi vedeam chipul pe cerul senin, care se boltea deasupra mea, atunci cînd priveam stîncile încremenite, îl zăream şi în aburul care le învăluia*

| şi atunci cînd mă uitam la trăsăturile alor mei, îl ghiceam şi acolo.

— Acum lucrurile s-au lămurit.

— S-au lămurit pe deplin, draga mea Natalia.

— Prietenul meu scump !

La aceste cuvinte ne-am prins iarăşi de nuini şi am continuat să stăm aşa, fără să vorbim.

Cum se schimbase totul în jurul meu în **cîteva clipe** ! în ochii Nataliei stăruia o sclipire, pe care, de **cînd** o **cu**noşteam, n-o mai văzusem niciodată. Apa care curgea **fără** încetare, cupa de alabastru; marmura, păreau **altele** ; **scîn-** teierile albe ale statuii şi luminile înflorite în **umbră erau** altele ¦verdele de afară, strălucind în soare, avea **altă în-** |fățişare, şi chiar şi ciocănitul zidarilor care curățau **tencu**iala de pe fațadele clădirii răsuna acum, în grotă, **cu totul** diferit de cel pe care-1 auzisem cînd ieşisem din **casă.**

După o bucată de vreme, Natalia a spus :

— Şi n-ai pomenit niciodată nimic de seara de **la Tea**trul Imperial.

— De care seară, Natalio ?
— Cind s-a jucat *Regele Lear.*

— Nu cumva dumneata ai fost fata din lojă ?

— Ba da, eu am fost.

— Nu se poate ! Obrajii dumitale sînt ca nişte petale de trandafir, iar fata aceea era palidă ca un crin alb.

— Poate că din pricina întristării mi-am pierdut culoarea. Hram copilăroasă şi mi-a făcut bine atunci să ci**tesc,** dintre toţi cei din jurul lojei, numai în ochii dumitale simţăminte la fel cu ale mele. Datorită dumitale, **aceste** simţăminte au sporit, şi au ajuns să mă copleşească, **dar** m-am simţit bine. **Nu** asistasem niciodată la un **spectacol** atît de impresionant. Am privit drept o întîmplare **fericită faptul** că ochii dumitale, din care suferinţele **bătrînului rege** storseseră lacrimi, s-au apropiat atît **de mult de mine** cînd am ieşit de la teatru. Am găsit cu cale să **le exprim** mulţumiri, tot din priviri. N-ai băgat de seamă ?

— Am băgat de seamă şi am crezut că privirea **fetei** este doar binevoitoare şi că ar putea **însemna un fel** de confirmare a faptului că spectacolul a **stîmit în amîndoi** aceleaşi simţăminte.

— Aşadar nu m-ai recunoscut mai târziu ?

— Nu, Natalio.

— Eu, cînd te-am văzut la Asperhof te-am recunoscut numaidecît.

— îmi place să ştiu că ochii dumitale au fost cei care mi-au exprimat recunoştinţă. Recunoştinţa a pătruns adine în sufletul meu. Dealtfel, cum oare putea să fie altminteri, cînd ochii dumitale sînt pentru mine lucrul cei mai drag şi mai fermecător de pe pămînt ?

— încă de pe atunci te-am aşezat, în inima mea, mai presus de ceilalţi, cu toate că erai un străin şi cu toate că puteam să cred că ai să-mi rămîi străin toată viaţa.

— Natalio, ceea ce mi s-a întîmplat astăzi înseamnă o răscruce în viaţa mea ; este un eveniment atît de profund, încît

aproape că-mi depăşeşte înțelegerea.

— Este c fericire care ne-a picat din cer, fără nici un merit.

— De aceea să ne împărtăşim din ea cu recunoştinţă.

— Şi s-o păstrăm de-a pururi.

— Ah, Natalio, ce bine că nu m-au emoţionat cuvintele lui Homer, pe care le-am citit azi după-amiază, ce bine că am pus cartea deoparte, că am ieşit în grădină şi că soarta mi-a călăuzit paşii spre marmura fîntînii!

— Dacă sufletele noastre într-adevăr s-au căutat, cu toate

că nici unul din noi nu ştia că se caută, atunci ele s-ar fi întîlnit, fără doar şi poate, oricînd şi oriunde. De asta sînt acum pe deplin încredințată.

— Dar spune-mi, Natalio : de ce m-ai ocolit ?

-*r*- Nu te-am ocolit: n-ana putut să-ți vorbesc așa cum mă îndemna inima, şi n-am putut nici să mă port ca şi cum ai fi fost un străin. Prezența dumitale mi-a fost însă nespus de dragă. Dar dumneata de ce te-ai ferit din calea mea ?

— Cu mine s-a întîmplat acelaşi lucru. Deoarece te ţineai

departe de mine, n-am putut să mă apropii. Prezența dumitale mă înălța în al nouălea cer, dar fericirea viitoare, incertă, mi se părea inaccesibilă.

— Acum s-a împlinit totuşi ceea ce se pregătea.

— Da, s-a împlinit. — Am făcut o scurtă pauză, apoi am continuat: — Natalio, ai spus că ar trebui să păstrăm de-a pururi fericirea care ne-a picat din cer. Aşa e, ar trebui s-o păstrăm veşnic. Să facem, aşadar, legămînt că ne vom iubi cît vom trăi şi că ne vom fi credincioşi unul altuia orice s-ar întîmpla şi orice ne-ar aduoe viitorul, fie că ne este hărăzit să ne bucurăm împreună de soare şi de

cer, fie că ne este dat ca fiecare din noi să-şi înalţe privirile singur spre soare şi spre cer şi să se gir.dească doar cu jale la celălalt.

— Da, prietene, iubire, iubire statornică toată viaţa, şi credinţă, orice ne-ar aduce, prielnic ori neprielnic, \ viitorul.

— Ah, Natalio, inima îmi tresaltă în piept de bucurie. I N-am bănuit cît este de încîntător să ştiu că cea care mi s se părea inaccesibilă este a mea.

— Nici eu n-aş fi crezut că-ți vei întoarce inimă de la 4 lucrurile mari cărora te-ai dăruit, ca sâ ți-o îndrepți | către

mine.

— O, iubita mea, scumpa mea, în veci a mea Natalia ! :

— Prietenul meu fără seamăn şi de neuitat !

Simţămintele m-au copleşit. Am tras-o pe Natalia mai *

aproape de mine şi mi-am înclinat fața spre a ei. Ea şi-a întors capul şi şi-a oferit cu blîndețe buzele frumoase, ca i să-mi primească sărutul.

— In veci numai al tău, — am spus eu.

— în veci numai a ta, — a şoptit ea.

încă în clipa în care i-am simţit buzele dulci lipite de ale mele mi s-a părut că tremură şi că a podidit-o iarăşi plînsuL

Cînd am întors capul şi i-am privit chipul am zărit la- ’ crimi în ochii ei.

Am simţit că şi mie îmi dau lacrimile, pe care nu le-am putut înfrîna. Am tras-o iarăşi pe Natalia mai aproape de mine, i-am aşezat faţa pe pieptul meu, mi-am înclinat obrazul pe frumosul

ei păr, i-am pus una din mîini pe cap, am cuprins-o blînd şi am strîns-o astfel la piept. A stat nemişcată şi am simţit că plînge. Cînd ne-am desprins din îmbrăţişare şi m-a privit în faţă, i-am pecetluit încă o dată buzele cu un sărut fierbinte, în semn de veşnică unire şi de nemărginită dragoste. Şi-a încolăcit şi ea braţele pe după gîtul meu şi mi-a înapoiat sărutul, ca semn, tot aşa, de unire şi de dragoste. Am avut impresia în clipa aceea că Natalia este, de acum înainte, menită credinţei şi afecţiunii mele, că vieţile noastre au devenit una. Am jurat că, prin tot ce e nobil, bun, frumos şi dîrz în mine, să caut să-i înfrumuseţez viitorul şi s-o fac atît de fericită, pe cît îmi va fi mie şi omeneşte cu putinţă.

Am stat în tăcere alături, pe bancă, fără să putem vorbi şi ne-am strîns doar miinile. drept adeverire a]egă- mîntului încheiat şi a unei înțelegeri venită din adîncurile ființei noastre. Intr-un tîrziu, Natalia a spus :

— Prietene drag, ne-am încredințat că dragostea noastră va

dăinui veşnic şi nu se va curma niciodată ; dar ceea ce se va petrece acum şi cum se vor desfăşura evenimentele depinde de cei dragi nouă : de mama mea şi de părinţii tăi.

— Vor privi cu ochi buni fericirea noastră.

— Nădăjduiesc şi eu ; dar chiar dacă aş avea dreptul deplin de a-mi alege eu însămi calea de urmat în viaţă, tot n-aş lua niciodată nici cea mai neînsemnată hotărîre în această privinţă, dacă nu i-ar fi pe plac maică-mi ; n-aş putea fi fericită altminteri. Aşa am să fac, atîta vreme cît ne aflăm laolaltă pe pămînt. Nu faci şi tu la fel ?

— Şi eu fac la fel, deoarece îmi iubesc părinţii, şi deoarece pentru mine o bucurie nu este cu adevărat bucurie dacă nu este împărtăşită şi de ai mei.

— Şi mai trebuie întrebat cineva.

— Cine ?

— Nobilul nostru prieten. Este atît de bun, atît de înțelept, atît de dezinteresat ! El i-a dat vieții noastre un punct de sprijin cînd am fost dezorientate, ne-a stat alături la nevoie, şi acum a devenit al doilea tată al lui Gustav.

— Da, Natalio, trebuie să-l întrebăm. Dar ia spune-mi: ce facem dacă vreunul dintre aceştia spune nu ?

— Dacă vreunul spune nu şi nu-1 putem îndupleca, dreptatea va fi de partea sa, şi atunci ne vomiubi cît vom trăi, ne vom păstra credinţă unul altuia pe lumea aceasta şi pe cealaltă,

dar nu vom mai avea voie să ne vedem.

— Dacă îi lăsăm pe ei să hotărască şi se opun, ne supunem. Dar nu se va întîmpla aşa, sînt sigur că nu se va întîmpla aşa.

— Sînt şi eu pe deplin încredinţată că nu se va întîmpla aşa.
•

— Tatăl meu are să se bucure cînd am să i te descriu, şi are să te iubească de îndată ce are sâ te cunoască ; mama are să-ţi fie o a doua mamă ; iar Clotilda are sâ ţi se alăture cu tot

sufletul.

— îți venerez părinții şi o iubesc pe Clotilda încă de cînd te-am auzit vorbind şi povestind despre ei. Cu mai- că-mea am să stau de vorbă chiar azi, n-aş avea răbdare sâ las să cadă noaptea peste taina noastră. Cînd ai să te duci înapoi la părinții

tăi, spune-le oe s-a întîmplat şi tri- I mite-mi numaidecît o veste.

— Da, Natalio.

— De aici pleci iarăşi pe munți ?

— Aveam de gînd, dar s-au petrecut lucruri prea importante, şi vreau să ajung de îndată la părinții mei. Aş i dori totuşi să mă reped pentru scurtă vreme la han, ca să-mi contramandez lucrările, să dau drumul oamenilor j ți să pun

totul la punct.

— Foarte bine.

— Răspunsul părinților mei nu-1 voi trimite prin scrisoare, ci-1 voi aduce eu însumi.

— Cu atît mai bine. Cu prietenul nostru vom sta de

vorbă aici.

— Natalio, atunci Clotilda are să-ți fie soră, şi mie Gustav frate.

— L-ai îndrăgit din totdeauna foarte mult. Totul e atît de frumos, încît pare aproape prea frumos.

După aceea am vorbit despre reîntoarcerea bărbaţilor, ce vor spune, şi cum va primi amfitrionul meu întorsătura bruscă pe care a luaseră lucrurile.

într-un tîrziu, după ce sufletele noastre şi-au redobîn- dit liniştea, ne-am sculat în picioare ca să ne ducem în casă. I-am oferit Nataliei braţul. Am pornit de-a lungul zidului năpădit de iederă apoi pe o alee frumoasă a grădinii, şi am ajuns în nişte locuri mai deschise, de unde puteam privi în jur.

După ce am mers astfel o bucată de drum, am văzut-o pe Matilda îndreptîndu-se către fermă. Portiţa grădinii era pe aproape şi stătea deschisă.

— Mă duc după maică-mea şi am să vorbesc chiar acum cu dînsa, — a spus Natalia.

■— Cum crezi, •— am răspuns eu.

— Da, aşa am să fac, prietene. Cu bine.

— Cu bine.

Şi-a retras braţul dintr-al meu, ne-am dat mîna, ne-am strîns-o, şi Natalia a pornit pe poteca spre portiţă.

M-am uitat după ea ; şi-a mai întors o dată capul către mine, după aceea a ieşit pe portiţă, şi rochia de mătase cenuşie a dispărut printre tufişurile verzi.

Am intrat în casă şi m-am îndreptat spre camera mea.

In cameră am regăsit cartea cu stihurile lui Homer, care îşi pierduseră astăzi puterea asupra inimii mele. Era pe masă, acolo unde o pusesem. Ce se întîmplase între timp ? Strînsesemla pieptul meu pe cea mai frumoasă fată din lume. Dar ce înseamnă asta ? Sufletul cel mai minunat, cel mai cald, cel mai ales, îmi aparţinea, îmi împărtăşea întreaga sa dragoste şi dăruire. Prin ce mă făcusem vrednic de atîta fericire ?

M-am aşezat pe un scaun şi mi-am îndreptat privirea, pe fereastră, spre tihna văzduhului senin.

în ziua aceea n-am mai ieşit deloc din casă. Către seară m-am îndreptat spre culoarul care ocolea casa la nord şi m-am uitat în grădină. într-un lo liber, unde prin verdele pajiştii şerpuia o

cărare albă, le-am zărit pe Matilda şi pe Natalia. Se plimbau.

M-am întors în camera mea.

Cînd s-a înserat am fost poftit la cină.

De îndată ce Matilda şi Natalia au intrat în sufragerie, Matilda m-a invitat, cu zîmbetul ei blajin şi cu aerul ei prietenos de totdeauna, să iau loc lîngă dînsa.

PARTEA A TREIA

1. DESFĂŞURAREA

Ne-am adunat pentru cină în aceeaşi cameră în care luasem masa de trei ori pe zi, — dimineaţa, la prînz şi seara, — ori de dte ori poposisem la castel. Faţa de masă era de pînză albă, fină, avînd în ţesătură flori cu reflexe argintii; feciorul cu mănuşi albe stătea în spatele nostru, intendentul umbla de colo pînă colo prin cameră, iar la perete se afla bufetul cu sertare, care adăposteau diferitele lucruri de trebuinţă întotdeauna într-o sufragerie. Astăzi, insă, totul mi se părea ca un basm. Matilda purta

o rochie de mătase viorie, cu dungi mai închise, iar pe umeri un şal de dantelă neagră. Ori de cîte ori era de faţă un oaspete, purta, la masă, altă rochie. A luat loc printre noi, în fotoliul ei. Chipul ei gingaş, fermecător şi prietenos, devenise parcă, datorită mătăsii de culoare închisă, şi mai fin, şi mai frumos. Natalia luase loc la dreapta ei, iar eu la stînga ei. Natalia nu avusese timp să-şi schimbe rochia : purta aceeaşi rochie de mătase, cenuşie deschis, pe care o purtase şi după amiază şi care îmi devenise atit de dragă. Aproape că n-am îndrăznit s-o privesc, iar ea îşi ţinea de asemenea aţintiţi ochii mari şi frumoşi, de o negrăită nobleţe, mai mult spre maică-sa. Astfel au trecut cîteva minute. A fost rostită rugăciunea, pe care Matilda

o asculta întotdeauna în tăcere, cu mîinile împreunate, stînd în fotoliul ei, şi pe care de aceea o ascultau şi ceilalţi tot aşa : stînd jos şi în tăcere. După rugăciune au fost deschise, după datina casei, uşile cu două canaturi ; un slu

jitor a intrat cu o supieră şi a pus-o pe masă ; intendentul i-a luat capacul şi a spus, ca de obicei :

— Vă urez poftă mare.

Matilda şi-a întins braţul înveşmîntat în mătase de culoare **închisă,** a luat în **mînă** polonicul de argint şi a înde**plinit** ritualul la care n-a vrut niciodată să renunţe : ne-a umplut farfuriile prezentate de slujitor. Intendentul, de **indată ce a** văzut că totul este în regulă, a ieşit din sufragerie, potrivit uzanţei. Cina

sTa desfăşurat ca in toate **.zilele.** Matilda a vorbit, amabilă şi voioasă, despre diferite lucruri şi n-a uitat să pomenească de prietenii absenţi şi să amintească de plăcerea **pe** care avea s-o pro- ducă reîntoarcerea lor. A vorbit despre recoltă, **despre** binecuvîntarea holdelor, răspîndită anul acesta pretutindeni cu atîta îmbelşugare, şi de faptul că, pînă la urmă, ;ot ce există pe pămînt se schimbă mereu numai spre bine. După cină s-a sculat de la masă şi atunci ne-am pregătit şi noi să ne ducem fiecare în locuinţa respectivă. Cu aceeaşi bunăvoinţă blajină, cu care mă întîmpinase înainte de cină, mi-a spus şi acum noapte-bună. Ne-am urat reciproc o tihnă plăcută şi ne-am despărţit.

După ce **am** ajuns în camrea mea, în noaptea acestei **zile,** care devenise pentru mine cea mai memorabilă din viața mea de pînă atunci, m-am apropiat de ferer^tră şi am privit cerul. Nu se zărea nici un nor, nici luna, dar in noaptea calmă scăpărau mii de stele. Splendoarea bolții cereşti m-a răscolit mai puternic decît oricînd, deşi o privisem şi altă dată cu mare atenție. Am simțit nevoia să-mi limpezesc mai întîi sufletul şi cugetul. M-am uitat îndelung la bolta spuzită de stele. Un tărîm neştiut, îndepărtat, se întindea în fața mea. M-am dus spre lampa care ardea pe masă şi mi-am pus **în** fața ei umbrela, pentru ca t **lumina** să cadă **numai** în **partea dindărăt** a camerei **şi să**
i nu-mi acopere sclipirea cerului înstelat. Apoi am revenit t la fereastră. Timpul se scurgea, dar feeria nopții continua. [Cît de ciudat, — mi-am zis, — că în timp ce frumusețile mărunte, dar de o infinită diversitate, ale pămîntului

I **dispar,** şi abia atunci cînd se naşte frumuseţea nemăsurată

I **a Universului,** acea splendoare tăcută şi îndepărtată, oa-

1
7
2
4

I menilor şi majorităţii celorlalte vieţuitoare le este **menit**

somnul ! Asta se datorează oare faptului că nu ne este Îngăduit să ne înălţăm privirea decît pentru cîteva clipe şi numai în răstimpul enigmatic al lumii visurilor, către acele alcătuiri mărețe, pe care le bănuim şi pe care vom avea cîndva posibilitatea să le privim din

ce în ce mai aproape ? Aici, jos, nu avem oare parte niciodată, decît de o bănuială ? Sau le este îngăduit celor mai mulți oameni să privească cerul înstelat doar cîteva clipe smulse somnului, numai pentru ca splendoarea acestuia să nu se banalizeze şi deci să nu i se ştirbească astfel măreția ? Dar eu am călătorit singur nopți de-a rîndul; constelațiile s-au mişcat lin pe cer, mi-am ținut ochii ațintiți spre **ele,** ele s-au prăvălit în păduri informe, negre ca smoala, sau în zări terestre, altele s-au suit pe cer la răsărit, şi aşa mereu, pozițiile lor s-au tot schimbat încetişor, şi sclipirea a continuat să zîmbească, pînă dnd cerul a început să se lumineze, la răsărit s-au ivit zorile, iar stelele s-au stins ca un foc de artificii. Ochii mei, care mă usturau de atîtea vegheri nocturne, n-au socotit oare atunci tăcuta măreție dispărută drept mai înălțătoare decît ziua care luminează totul ? Cine poate să ştie cum stau lucrurile ? Ce simt oare acele făpturi, cărora le este hărăzită numai noaptea şi care nu cunosc ziua ? Sau acele flori superbe şi mari, de pe meleaguri îndepărtate, care îşi deschid ochiul după apusul soarelui şi care, atunci cînd soarele răsare iar, îşi lasă să le atîrne, lînced şi ofilit, veşmîntul mai întotdeauna alb ? Sau animalele pentru care noaptea este zi ? M-a cuprins o adorare şi o venerare a infinitului.

Visînd, înainte de a adormi, m-am întins pe pat, după ce am stins mai întîi lumina, şi am lăsat înadins perdelele netrase, ca să văd stelele.

A doua zi de dimineaţă m-am recules, ca să-mi dau seama de ceea ce se întîmplase şi ce răspunderi îmi asumasem. M-am

îmbrăcat, ca să ies la aer şi să-mi scald fața şi trupul în boarea răcoroasă a dimineții.

După ce am ieşit din cameră am căutat să ajung pe un coridor care străbate longitudinal latura de sud a castelului. Ferestrele lui dau spre curte, şi din eî duc nişte uşi către camerele

Matildei şi Natal iei, orientate spre miazăzi. Aceste uşi, destinate pe vremuri, poate, oaspeților, erau

acum de obicei închise, deoarece camerele fuseseră făcute să comunice între ele. Căutasem coridorul, pentru că ducea, pe latura vestică a castelului, spre o scară mică, terminată jos cu o

portiță deschisă de obicei dimineața şi pe unde puteam să ies de-a dreptul pe ogoare, pe nişte poteci largi şi uscate, fiind cu mult mai greu de zărit decît dacă aş fi ieşit pe poarta principală a castelului. M-am gîndit că pe locatarele camerelor deservite de acest coridor nu le pot stînjeni, deoarece pardoseala de piatră a culoarului era acoperita, pe toată lungimea, cu un covor [moale, care amortiza zgomotul paşilor. In plus, soarele (descrisese şi el un arc atît de înalt, încît se putea bănui

lcă nimeni nu mai doarme în castel.

Cînd am ajuns aproape de capătul coridorului, în apropierea scării am văzut o uşă deschisă şi am presupus că trebuie să ducă la camerele cucoanelor. Era oare deschisă fiindcă cineva avea de gînd să plece, sau fiindcă |cineva abia venise ? Sau o lăsase vraişte vreo slujnică [grăbită sau să fi fost altă cauză ? Am şovăit

dacă să trec prin dreptul ei. dar deoarece ştiam să uşa dădea numai într-o antecameră şi că scara care urma să mă ducă afară era foarte aproape, m-am hotărît să trec şi să-mi iuțesc paşii. Mi-am continuat drumul pe covorul moale, numai că am călcat mai cu băgare de seamă. Cînd am ajuns in dreptul uşii m-am uitat să văd încotro duce. Ceea ce bănuisem s-a confirmat: uşa dădea într-o antecameră. Aceasta era mică şi înzestrată cu mobilierul obişnuit. Dar n-am văzut numai antecamera, ci şi o cameră, despărțită de antecameră printr-un glasvand, care era şi el pe jumătate deschis. în cameră se afla Natalia. La pereții din spatele ei se înşirau nişte dulapuri medievale fine. Natalia stătea aproape în mijlocul încăperii, în fața unei mese, pe care erau două țitere şi de pe care atîma un covor foarte prețios. Era îmbrăcată ca de plecare, dar fără pălărie. Buclele frumoase le avea strînse la spate şi legate cu o panglică sau cu ceva asemănător. Rochia îi ajungea, ca de

c bicei, pînă la gît, tinde se încheia fără nici un adaos străin. Era tot de mătase cenuşie deschis, dar avea dungi stacojii foarte fine. Rochia se mula strîns pe şolduri şi că-dea apoi, în falduri bogate, pînă la pardoseală. Mînecile erau strimte, îi ajungeau pînă la încheietura mlinii şi aveau acolo, ca şi pe braț, dungi transversale de culoare I închisă, încheiate ca o brățară. Natalia stătea dreaptă, cu j torsul chiar un pic aplecat spre spate. Brațul stîng şi-l ținea întins şi rezemat de o carte pusă în picioare pe măsuță. Mîna dreaptă i se sprijinea uşor pe antebrațul stîng. | Chipul nespus de frumos îi era calm, ca şi cum şi-ar fi\j lăsat ochii în jos şi ar fi stat pe gînduri. Trăsăturile ei trădau o spiritualitate delicată, pură, pe care n-o mai văzusem niciodată la ea, cu toate că obişnuia să-şi exteriorizeze întotdeauna adîncurile sufletului. Am înțeles şi ce voia să însemne atitudinea ei, de parcă i-aş fi auzit cuvintele lăuntrice : „S-a întîmplat ce a fost dat să se întîmple !“ Nu mă auzise venind, deoarece pardoseala culoarului era acoperită de covorul moale, şi nu mă putea vedea, deoarece fata îi î era îndreptată spre miazăzi. Am privit-o doar o clipă cum stă îngîndurată, am trecut apoi tiptil mai departe şi am coborît scara. M-am simțit cufundat parcă într-un noian de fericire, vâzînd că Natalia este cuprinsă de acelaşi sim- tămînt ca şi mine, de simțămîntul că trebuie pus la adă- ^ post, sufleteşte, bunul aproape nesperat şi totuşi dobîndit. - Nu-mi venea să cred că datorită mie, această ființă, care întruchipa frumusețea supremă, a putut fi cuprinsă de un asemenea simțămînt. Mi-am zis că atît cît voi trăi, şi chiar dacă viața mea ar atinge hotarul extrem al vîrstei omeneşti, sau l-ar depăşi, am s-o iubesc pe Natalia, vie

sau moartă, cu fiecare picătură a sîngelui meu, cu fiecare fibră a inimii mele, şi că am s-o port în vecii vecilor în fundul sufletului. Mi s-a părut a fi o imensă fericire s-o pot iubi veşnic, nu numai în viața aceasta, ci şi în o mie de vieți, care ar urma după o mie de morți. Cîte n-am văzut pe lume, cîte nu m-au umplut de bucurie, cîte nu mi-au făcut plăcere... ! Acum, toate se spulberaseră, deoarece fericirea supremă ți-o dăruieşte încredințarea că un suflet omenesc ales,.profund, pur, este al tău, cu totul al tău.

Am ieşit pe portiţă, pe care o găsisem întredeschisă, şi am mers înainte pe drumul care trece aici prin faţa castelului şi duce spre ogoare. Drumul, este lat, aşternut cu nisip fin şi deci, datorită uscăciunii sale, cu deosebire prielnic unor plimbări de dimineaţă. Fusese tăiat de fostul proprietar al castelului şi îmbunătăţit de Matilda. Duce,

de la portiță, în amindouă direcțiile, spre miazănoapte şi spre miazăzi, destul de departe, şi alcătuieşte în felul acesta o linie de contact cu castelul. Roland îi spunea chiar întotdeauna, în glumă, drumul de contact. Pomii fructiferi, care îl tivesc acum, îi răsădise, ca plante adulte, Matilda. Înainte vreme, întregul drum fusese o alee de plopi ; dar întrucît trece în linie dreaptă prin aceste locuri şi fusese plantat cu arborii aceia drepți ca luminarea, părea foarte urit. După ce s-a sfătuit cu prietenii ei, Matilda a înlăturat treptat plopii, care, în plus, erau şi foarte dăunători pentru ogoare. I-a tăiat şi le-a dezgropat rădăcinile. în locul lor a sădit pomi fructiferi.

Am luat-o înspre miazăzi, aşa cum îmi place să-mi încep orice plimbare, pentru ca să am lumina în faţă şi să pot privi strălucirea ,mai vie şi coloritul mai îmbietor al norilor. Cerul era senin, ca in ajun, iar soarele începuse să zvinte stropii de pe firele de iarbă şi de pe frunzele copacilor. Răcoarea dimineţii mai stăruia încă, deşi razele soarelui se făceau din ce in ce mai simţite. Am privit cu alţi ochi tot ce mă înconjura şi mi s-a părut că totul întinerise. Am ajuns la colnic şi am privit lanţul lung al munţilor. Piscurile albastre se uitau la mine, iar platformele acoperite cu zăpadă îmi arătau sclipirea lor delicată. Am zărit şi coamele alpine, unde lucrasem pînă de curînd. Am avut impresia că trecuseră mulţi ani de cînd fusesem pe acele terenuri acoperite cu gheaţă şi în acele văi pline cu zăpadă. Stind aşa, m-am lăsat în voia strălucirii soarelui şi a splendorilor din jurul meu. în alte împrejurări, cînd voiam să hoinăresc, plecam întotdeauna cu vreo carte în raniţă ; astăzi, însă, nu luasem nici una. N-aveam chef de citit. După un timp am trecut iarăşi prin faţa pomilor, încărcaţi cu felurite soiuri dc mere, pe care, ici şi colo, începuseră să apară culorile lor caracteristice. Am continuat să merg pe coama unui deal cu arături, pînă ce terenul a început să coboare lin ; drumul se încheia, in vale, la hotarul unei moşii megieşe, sau, mai degrabă, se racorda cu alt drum. N-am mai coborît drumul, deoarece n-am vrut să ajung în vale, unde perspectiva se închidea.

Am întors capul. Mi s-a înfăţişat dinaintea ochilor castelul, care ajunsese acum să însemne atit de mult

pentru mine. Ferestrele îi sclipeau în soare, cenuşiul zidului de la miazăzi, curăţit de tencuială, mă privea blînd, acoperişul întunecat se detaşa pe albastrul cerului de miazănoapte, şi un fum uşor se înălţa din cîteva hornuri.

Am luat-o agale înapoi, pe spinarea colinei cu arături, prin fața pomilor fructiferi, pînă ce drumul a început să coboare lin înspre castel.

In acest loc am văzut acum venindu-mi în întîmpinare o persoană, care, mai înainte, îmi fusese pesemne ascunsă de coroanele arborilor. Era Natalia. De îndată ce ne-am zărit, ne-am

iuțit paşii, ca să ne apropiem mai curînd unul de altul. Cînd ne-am întîlnit, Natalia m-a privit prietenos cu ochii ei mari, întunecați, şi mi-a întins mîna. I-am primit-o, i-am strîns-o cu căldură şi am rostit un bun-găsit din inimă.

— E minunat, — a spus ea, — că facam împreună un drum, pe care oricum avusesem de gînd să-l fac.

— Cum ai dormit azi-noapte, Natalio ? — am întrebat eu. ,

— N-am putut dormi multă vreme, — a răspuns ea. — Intr-un tîrziu, somnul a venit, totuşi, pe nesimțite. Dar -m-am trezit curînd şi m-am sculat. Dimineața am vrut să urc pe acest drum şi s-o țin tot înainte, peste dealul cu arături ; dar îmi pusesem o rochie nepotrivită pentru plimbări. De aceea am fost nevoită să

mă schimb şi am ieşit acum, ca să mă bucur de aerul dimineții.

Am băgat de seamă că, într-adevăr, nu mai purta rochia cenuşie, cea cu dungi stacojii fine, ci una mai simplă, mai scurtă, de un castaniu pastelat. Pe cap avea acum o pălărie uşoară de paie, pe care o purta întotdeauna cînd hoinărea printre holde. Am întrebat-o dacă, după părerea ei, mai este timp

deajuns înaintea micului-dejun, ca să poată trece dincolo de dealul cu arături şi apoi să se reîntoarcă la castel.

— Cred că mai este timp destul, — a răspuns ea, — altminteri nid n-aş fi plecat, deoarece n-aş vrea să tulbur **TÎnduielile** casei.

— Atunci îngăduie-mi să te însoțesc, — am spus eu.

— Mi-ar face foarte multă plăcere, — a răspuns ea.

M-am plasat alături de dînsa şi am străbătut amîndoi

drumul pe care sosisem, dar de astă dată înapoi.

Aş fi ținut foarte mult să-i ofer brațul, dar n-am îndrăznit.

Am mers amîndoi agale pe drumul aşternut cu nisip fin. Umbrele aruncate de copaci pe nisip şi luminile pe care le intercala soarele râmîneau în urma noastră. La început n-am scos nici o vorbă, nici ea, nici eu, dar pe

urmă Natalia a întrebat:

— Ai dormit bine ?

— Am dormit foarte puțin, dar nu mi s-a părut neplăcut, — am răspuns eu. — Ferestrele locuinței mele, pe care mama ta a poruncit cu atîta amabilitate să-mi fie amenajată, dau spre cîmp, încît văd prin ele o bună paf te a cerului înstelat. Am privit foarte îndelung stelele. Dimineața m-am sculat devreme, şi deoarece am socotit că nu mai stînjenesc pe nimeni în castel, am ieşit din clădire, ca să respir aer curat.

— E o desfătare înviorătoare şi fără seamăn sâ respiri aerul curat al verii senine, — a replicat ea.

— E cea mai înălțătoare hrană din cîte ne-a dăruit cerul, — am răspuns eu. — îmi dau seama de asta cînd mă aflu pe un munte înalt şi cînd'mă împresoară necuprinsul văzduhului ca o

mare fără margini. Dar nu numai aerul verii este înviorător, ci şi cel al iernii, şi orice aer, dacă e curat şi dacă nu conţine particule potrivnice fiinţei noastre.

— In zilele liniştite de iarnă umblu adesea cu maică- meî chiar pe acest drum, pe care ne plimbăm noi acum. Est* destul

de stricat, deoarece, iarna, locuitorii din Erltal şi sătenii de prin împrejurimi se abat din drumul lor de căruțe, cel de jos, şi folosesc drumul nostru de plimbare pe toată lungimea lui. Aici este adesea foarte frumos, cînd de ramurile copacilor atîrnă nenumărate cristale, sau cînd

; sînt acoperiți cu brumă. Deseori ți se pare chiar că bruma î umple şi văzduhul. Atunci pluteşte în aer un abur fin, ; astfel că pînă şi obiectele cele mai apropiate îți apar învăluite ca într-un fel de fum. Alteori, cerul este iarăşi atît de senin, încît totul se vede limpede. Şi se bolteşte, albastru închis, deasupra cîmpiilor, care strălucesc la soare, iar atunci cînd ajungem sus, pe ogoare, putem cuprinde cu privirea întreaga salbă a munților. Iarna, peisajul este foarte tăcu[1]., pentru că oamenii stau cit pot de mult în casele lor, pentru că păsările cintătoare şi-au luat rămas- bun, pentru că animalele sălbatice s-au retras mai adine în pădure şi pentru că nici măcar o trăsură nu-şi face auzit tropotul potcoavelor şi huruitul roților, şi numai sunetul simplu al zurgălăilor semnalează că, pe undeva, cineva călătoreşte în tăcerea iernii. Noi ne vedem de drum, mama aduce vorba de diferite lucruri, iar ținta plimbării noastre este de obicei locul unde drumul începe să coboare. La oraş nu aveți frumoasele plimbări de iarnă, pe care ni le of«ră viața la țară.

— Nu, Natalio, nu le avem, — am replicat eu. — Din tot ce este specific iernii n-avem decît frigul, căci zăpada este îndepărtată din oraş, şi nu numai iama, dar nici vara, oraşul n-are nimic ce s-ar putea compara cît de cît cu ne- îngrădirea *şi* vastitatea peisajului campestru. Arta şi ştiinţa se cultivă pe o scară mai largă la oraş, iar viaţa socială este mai intensă acolo. Oraşul este şi sediul autorităţilor. Dar arta şi ştiinţa se pot cultiva şi la ţară, cel puţin în parte, şi mă întreb dacă nu s-ar putea muta la ţară şi unele ramuri ale autorităţii de stat. De multă vreme mă bate gîndul să plec odată şi iarna pe munţi şi să petrec acolo cîtva timp, ca să adun date ştiinţifice. Cînd citeşti cele relatate în cărţi de unii oameni care au colindat pe timp de iarnă ţinuturi de mare altitudine sau care au escaladat chiar piscurile unor munţi semeţi, ţi se face poftă să-i imiţi.

— Dacă nu e primejdios sau dăunător pentru viață și sănătate, ar trebui să încerci, — a răspuns ea. — Este, fără îndoială, un privilegiu al bărbaților că se pot încumeta să treacă prin experiențe mai grele. Noi, după ce am stat uneori, iarna, în orașe mari și am văzut acolo cum se desfășoară viața diferiților oameni, ne-am întors cu plăcere la Sternenhof. Aici ne-am bucurat, în multe șederi mai îndelungate, de toate anotimpurile. Sîntem legați de prieteni, a căror societate ne înnobilează, ne înalță, și pe care Uneori ii vizităm. Au adus în singurătatea noastră cîteva roade ale artei și, într-o anumită măsură, și ale științei, în limita îngăduită femeilor.

— Sternenhof este o reşedinţă respectabilă şi distinsă,

— am răspuns eu. — Dar a avut nevoie de un amplu concurs de împrejurări pentru ca să devină ceea ce a devenit.

— Aşa spune şi maică-mea, — a replicat ea. — Şi spune că trebuie să-i mulţumim din inimă Providenţei că i-a sprijinit şi călăuzit astfel strădaniile, deoarece altminteri n-ar fi realizat mai nimic.

In timpul conversaţiei noastre am ajuns pe nesimţite în punctul cel mai înalt al drumului. De acolo, drumul cobora. Am

stat amîndoi o clipă pe loc.

— Spune-mi, te rog, — a reluat Natalia, — unde se află acel Kargrat, în care te-ai statornicit în ultima parte a verii ? Ar trebui să-l putem vedea de aici.

— Fireşte că-1 putem vedea, — am răspuns eu. — Se află în punctul cel mai vestic al lanțului de munți vizibil de aici. Dacă te uiți la platformele acoperite cu zăpadă, situate la dreapta cupolei albăstrii vizibile exact deasupra stejarului de la hotarul lanului vostru de grîu, şi care arată ca două triunghiuri cu vîrful în sus, şi-ți plimbi privirea spre dreapta, zăreşti, pe fondul cenuşiu al muntelui, nişte fîşii luminoase aproape orizontale ; acelea sînt platformele de gheață ale Kargratului. «

— Le văd foarte clar, — a răspuns ea, — şi văd şi vîr- furile înălțate deasupra gheții. Şi ai fost pe gheața aceea ?

— Da, am ajuns la hotarele ei şi apoi chiar pe ea însăşi, — am răspuns eu.

— Atunci ai putut vedea limpede şi locul acesta, — a spus ea.

— Formațiile alpine ale Kargratului, — am răspuns eu, — sînt atît de mari, încît putem distinge de aici părțile lor componente, dar diferitele zone ale ținutului nostru sînt atît de mici, încît nu pot fi identificate de acolo. Teritoriul se întinde jos ca o simplă suprafață învăluită în abur. Cu luneta am putut să

caut linele locuri ştiute şi am şi căutat colinele şi pădurile de la Sternenhof.

— Numeşte-mi, te rog, cîteva dintre piscurile pe care le putem vedea de aici, — a spus ea.

— Iată piscul Kargrat. care se înalță cel mai mult deasupra gheții, — am răspuns eu, — iar în dreapta lui este piscul Glomm, şi apoi Ethem şi Goarna. în stingă sînt numai două : Cenuşarul şi Stîna.

— Le văd, a spus ea, — le văd.

— Mai sînt şi vreo cîteva creste mai mici, — am continuat eu, — care coboară către celelalte ponoare. N-au nume şi nu pot fi văzute de aici.

După ce am mai zăbovit cîtva timp privind munţii şi vorbind, ne-am întors şi ne-am îndreptat spre castel.

— Este totuşi curios, — a spus Natalia, — că în munții aceştia nu se găseşte marmură albă, deşi conțin atît de multă de diferite culori.

— Cam nedreptățești munții noştri, — am răspuns eu. — Ei conțin zăcăminte de marmură albă, din care se şi extrag blocuri pentru felurite scopuri, şi mai ascund cu siguranță, în

ramificațiile lor, şi alte locuri unde se găseşte poate cea mai fină şi mai pură marmură albă.

— Mi-ar plăcea să-mi comand nişte obiecte dintr-o asemenea marmură, — a spus ea.

— Poţi, — am răspuns eu. — Nici un alt material nu este mai nimerit.

— Dar nu mi-aş putea îngădui să comand decît obiecte mici, ornamente şi alte asemenea lucruri, — a spus ea, —. dacă mi-aş putea procura materialul necesar şi dacă prietenii mei mi-ar veni în ajutor cu sfatul lor.

— Poți să-l ai, — am răspuns eu, — şi eu însumi aş putea să te ajut să-l primeşti, dacă doreşti.

— Mi-ar face mare plăcere, — â răspuns ea. — Prietenul nostru a comandat, în casa lui, opere de o mare frumusețe din marmură colorată, şi ai pus şi tu să se execute lucruri frumoase din marmură colorată pentru părinții tăi.

— Da, şi tot mai caut să procur bucăţi frumoase de marmură, ca să le folosesc cîndva pentru alte lucrări, — am răspuns eu.

— Preferinţa mea pentru marmura albă mi se trage pesemne de la lucrurile minunate, — a răspuns ea, — pe care le-am văzut

în Italia. De neuitat îmi vor rămîne îndeosebi Florența şi Roma. Sînt lucruri care sfîmesc o admirație fără seamăn, si totuşi mă gândesc adesea că simțurile umane şi spiritul uman sînt cele care le-au conceput şi le-au făurit.

— Creațiile artistice atrag privirile, şi pe bună dreptate te umplu de admirație şi de dragoste, — am răspuns eu. Produsele

naturii sînt opera unei alte mîini, şi dacă sînt privite aşa cum trebuie, stîrnesc şi ele o imensă admiraţie.

— întotdeauna am avut acest sentiment, — a spus ea.

— Datorită telului meu de viață am contemplat ani în şir opere ale Creației, — am răspund eu, —iar din cînd în cînd şi opere de artă, în măsura în care mi-a fost cu putință, şi mi-au încîntat deopotrivă sufletuL

Tot vorbind ne-am apropiat de castel şi am ajuns la portiță.

In fața ei, Natalia s-a oprit şi a spus :

— Am stat aseară îndelung de vorbă cu mama. In ceea ce o priveşte, n-are nimic împotriva legămîntului nostru.

Spunînd acestea, o uşoară roşeaţă i-a acoperit trăsăturile fine. A vrut să intre numaidecît pe portiţă, dar am reţinut-o şi i-am spus :

— Natalio, aş socoti că nu este corect să-ţi ascund ceva. Te-am mai zărit astăzi o dată, înainte de a ne fi în- tîlnit. Cînd am vrut azi de dimineaţă să ies din casă prin coridorul de la nord,

uşa antecamerei şi cea a unei camere erau deschise, şi te-am văzut. Stăteai lîngă o măsuță acoperită ou un covor de preț şi-ți sprijineai o mînă pe o carte.

— Mă gîndeam la noul meu destin, — a spus ea.

— Ştiam, ştiam, — am răspuns eu, — şi fie ca puterile cereşti să-ţi hărăzească tot norocul pe care ţi-1 doresc cei ce-ţi vor binele.

I-am întins ambele mîini, ea mie pe ale ei, şi ni le-am strîns.

Apoi a intrat pe portiță şi a urcat scara.

Eu am mai rămas cîteva clipe.

De îndată ce a ajuns şi a închis uşa după ea, m-am urcat şi eu.

întreaga ființă a Nataliei mi-a părut mai strălucitoare în dimineața asta decît fusese în tot timpul diti urmă, şi am intrat în camera mea cu inima tresăltînd puternic de bucurie.

Acolo mi-am schimbat îmbrăcămintea, în măsura în care era nevoie, ca să înlătur urmele plimbării de dimineaţă şi să mă înfăţişez cuviincios, şi apoi, întrucît se apropiase ora -micului-dejun. m-am îndreptat spre sufragerie.

în sufragerie nu era nimeni. Masa fusese pusă şi totul era

pregătit pentru micul-dejun. După citeva minute a intrat în cameră Matilda împreună cu Natalia. Natalia se schimbase : purta acum o rochie mai sărbătorească decît cea purtată la plimbarea de dimineață, deoarece ținea, ca şi Matilda, să cinstească la masă un oaspete printr-o toaletă mai deosebită. Matilda mi-a dat binețe cu blîndețea şi voioşia ei obişnuită, dar cu o amabilitate parcă mai mars ca altădată, şi mi-a arătat unde să iau loc. Ne-am aşezat la masă. Ne aflam aşadar la micul-dejun, aşa cum ne deprinsesem de cîteva zile încoace. Pe masă se găseau aceleaşi obiecte, şi micul-dejun s-a desfăşurat ca întotdeauna. Nimeni n-a adus vorba nici acum despre problemele noastre speciale. Subiectul conversației l-au alcătuit lucrurile obişnuite, despre care se vorbea in fiecare zi: artă, zilele frumoase ale anotimpului în curs, şederea la Asperhof în epoca înfloririi trandafirilor... Apoi ne-am sculat de la masă şi ne-am despărțit.

Şi tot aşa nu s-a vorbit toată ziua nimic despre legă- mintul pe care îl încheiasem cu Natalia.

încă în cursul dimineţii ne-am intilnit cu toţii în grădină. Matilda mi-a arătat cîteva modificări pe care le făcuse. O seamă de tufişuri, tunse prea accentuat în linii drepte, care se mai aflaseră într-o parte mai retrasă a grădinii, fuseseră înlăturate şi

făcuseră loc unei plantații mai plăcute şi mai aerisite. Fuseseră amenajate straturi de flori, şi fuseseră sădite grupat mai multe plante, dc care Matilda abia aflase, pe care amfitrionul meu le în-drăgea mult şi'print re care se găseau unele extraordinar de frumoase. Matilda a rostit numele lor, iar Natalia era numai urechi. După amiază am făcut cu toții o plimbare. Pentru început i-am vizitat pe muncitorii care se îndeletniceau cu înlăturarea tencuielii de pe paramentul de piatră al clădirii, şi i-am privit cîtva timp. Matilda a pus o seamă de întrebări şi a schimbat păreri despre unele amănunte în legătură cu lucrarea. După aceea, făcînd un ocol mare, am mers de-a lungul spinării colinelor care dominau în bună parte valea şi deci şi castelul-situat în ea. Am trecut de liziera unei pădurici, de unde se puteau zări

castelul, grădina şi anexele gospodăreşti, şi ne-am întors in sfîrşit la castel, pe braţul nordic al aceleiaşi alei, pe al cărei braţ sudic mă plimbasem azi dimineaţă cu Natalia.

Către seară a sosit trăsura cu călătorii.

Cel dintîi a coborît amfitrionul meu, apoi au urmat, aproape toți în același timp, ceilalți bărbați, mai tineri. Toți m-au salutat și m-au mustrat pentru că venisem atît de tîrziu. Ne-am adunat în salon și am stat acolo de vorbă un timp, înainte de a ne

îndrepta spre camerele destinate fiecăruia.

Amfitrionul meu m-a întrebat pe unde am umblat anul acesta şi ce părţi ale munţilor am cutreierat. I-am răspuns că-i comunicasem cîndva gîndul de & escalada gheţarul Simmi, şi că sediul mi-1 statornicisem acum în Kargrat, în sătucul cu acelaşi

nume ca şi masivul. De acolo am pornit în diferite direcții, pe care i le-am numit, căci era familiarizat cu ținutul acestor ghețari. Eustațiu a vorbit despre frumusețile naturale, întâlnite în acele formații tectonice. Roland a spus că ar trebui să vizitez şi eu cîndva Klamkir- che, bisericuța din strungă, unde au fost ei, şi că, pentru ca să-mi pot face deocamdată o idee generală despre ea, Eustațiu are să-mi arate desenele. Gustav m-a întîmpinat simplu, ca întotdeauna, cu dragoste şi prietenie. La întrebarea amfitrionului meu dacă acum am de gînd să rămin timp mai îndelungat în mijlocul prietenilor mei, am răspuns că s-ar putea ca o treabă importantă să mă cheme în curînd în altă parte.

După ce au mai schimbat cîteva cuvinte, noii sosiţi s-au îndreptat spre camerele lor, ca să îndepărteze urmele călătoriei, să lepede veşmintele prăfuite, să se spele sau să-şi pună în ordine lucrurile aduse cu ei.

Ne-am revăzut abia la cină.

Aceasta a fost la fel de voioasă şi de prietenoasă ca întotdeauna.

în dimineaţa următoare, după micul dejun, amfitrionul meu s-a plimbat cîtva timp cu Matilda în grădină, apoi a venit în

camera mea şi mi-a spus :

— Ai dreptate şi faci bine că vrei să împărtăşeşti familiei dumitale ceea ce le este pe plac prietenilor dumitale de aici.

N-am răspuns nimic, am roşit şi m-am înclinat foarte respectuos.

în cursul dimineții am spus că va trebui să plec cît de curînd cu putință. Mi s-au pus la dispoziție cai pînă la cea mai apropiată poştă, şi după ce mi-am făcut bagajul sumar, m-am

hotărît să pornesc la drum încă înainte de amiază. Mi-am luat rămas-bun. Cînd am plecat, m-au petrecut ochii limpezi şi senini ai amfitrionului meu. Matilda a fost numai blîndețe şi bunătate. Natalia stătea in firida unei ferestre ; m-am apropiat de ea şi i-am spus în şoaptă:

— Dragă, dragă Natalio, rămîi cu bine.

— Cu bine, prietene scump şi drag, — a răspuns ea, tot în şoaptă, şi ne-aril strîns mîinile.

După o clipă mi-am luat rămas-bun şi de la ceilalţi, care, ştiind că urma să plec, se adunaseră în salon. Le-am strîns lui Eustaţiu şi lui Roland mîinile şi am primit sărutul lui Gustav, care astăzi avea pentru mine o însemnătate cu totul deosebită.

Apoi am coborît scara şi m-am urcat în trăsură.

Caii Matildei m-au dus pînă la cea **mai** apropiată poştă. Acolo i-am trimis înapoi şi mi-am tocmit alții înspre Kargrat. Nu mi-am îngăduit decît puțină odihnă. Cînd am ajuns la Kargrat, le-am spus oamenilor mei că interveniseră ni^te împrejurări care nu îngăduiau continuarea lucrărilor din acest an. Le-am dat aşadar drumul, dar le-am înmînat simbria care li s-ar fi cuvenit dacă mi-ar fi slujit în tot răstimpul convenit. Au fost mulțumiți. Pădurarul țiterist plecase, dar nici oamenii mei nu ştiau unde. Le spusesem înainte de vizita mea la Asperhof că mă voi reîntoarce curînd; le dădusem de lucru pentru timpul absenței mele şi îi lăsasem sâ tragă nădejde că, după întoarcerea mea, vor avea în continuare de lucru. Acum am fost nevoit sâ contramandez. După ce am pus totul la punct, mi-am lăsat lucrurile la Kargrat spre păstrare în deplină siguranță şi am plecat numaidecît. Reținusem caii aduși la Kargrat din ultima aşezare mai măricică, şi cu ei am pornit acum la drum. La cea dintîi poştă am cerut o trăsură specială şi am pornit spre părinții mei.

Cînd am ajuns acasă, ivirea mea neaşteptată a stîrnit aproape uimire. Toate evenimentele se petrecuseră atît de repede, încît, după ce m-am hotărît să plec la părinţi, o scrisoare care să le vestească venirea mea n-ar fi ajuns probabil la destinaţie înainte de a fi sosit eu însumi. De aceea nu s-au putut dumeri de ce am venit vara, ş| nu toamna, fără nici o înştiinţare prealabilă. La întrebarea lor le-am răspuns că există bineînţeles un motiv al acestei reîntoarceri, dar nicidecum unul neplăcut; şi că, de ne-' răbdare, am plecat în pripă şi n-am mai putut să-i anunţ cu un ceas mai devreme că vin acasă. Atunci s-au liniştit şi nu m-au mai întrebat care fusese motivul.

în dimineaţa următoare, înainte ca tata să fi plecat în oraş, m-am dus la el în bibliotecă şi i-am spus că, de multă vreme, îmi căzuse cu drag Natalia, fiica prietenei amfitrionului meu, că tăinuisem această dragoste şi că avusesem de gînd, dacă n-ar fi împărtăşită, s-o înăbuş în mine, fără să suflu nimănui nici un cuvînt despre ea. Acum, însă, nici Natalia nu m-a găsit nevrednic de preţuirea ei, dar eu habar n-am avut, pînă cînd simţămîntul reciproc a ieşit la iveală întîmplător, în timp ce vorbeam despre cu totul alte lucruri. Atunci am încheiat un legămînt: să ne păstrăm afecţiunea cît vom trăi şi deci să n-o dăruim niciodată linei alte fiinţe. Natalia a dorit, iar eu am fost întru totul de acord, să aducem la cunoştinţa familiilor noastre acest fapt, ca să ne putem bucura, prin consimţămîntul lor, de bunul nostru, sau, dacă una din părţi ne-ar fi refuzat consimţămîntul, să ne păstrăm nestrămutată dragostea, dar să nu ne mai vedem niciodată. întrucît familia Nataliei n-a obiectat nimic, am venit încoace, ca să le spun părinţilor mei cum stau lucrurile, iar lui, tatei, îi spun mai întîi, urmînd ca mamei să-i împărtăşesc totul ulterior.

— Fiul meu, — a răspuns tata, — eşti major, deci ai dreptul să închei învoieli, şi ai încheiat una de cea mai mare însemnătate. Deoarece te cunosc bine, iar de la o vreme încoace am avut prilejul să te cunosc chiar şi mai bine decît te cunoscusem înainte, sînt convins că alegerea ta s-a oprit asupra unei persoane care, deşi are, fără îndoială, ca toţi oamenii, unele lipsuri, este, prin însuşirile ei, cea potrivită. Această părere mi-o întăresc şi alte considerente. Afecțiunea voastră n-a încolțit dintr-o dată, ci s-a pregătit, tu ai vrut s-o înfrîngi, n-ai spus nirnic, nu tte-ai povestit decît foarte puține despre Natalia, aşadar nu o pornire pripită şi aprigă a pus stăpînire pe tine, ci o înclinare întemeiată pc o deosebită prețuire. N-am nimic de obiectat.

Deşi îmi închipuisem că tata n-are să pună piedici legămîntului încheiat, această convorbire, la care am participat plin de gravitate, mi-a dat o strîngere de inimă, după cum şi în atitudinea tatălui meu am constatat o adîncă emoție. Acum, după ce a vorbit, inima mi s-a umplut de o bucurie, care mi se citea pesemne şi în ochi şi pe trăsături. Tata m-a privit cu blîndețe şi prietenie şi mi-a spus :

— N-are să-ţi fie prea uşor să vorbeşti cu mama despre treaba asta. Am să fiu purtătorul tău de cuvînt şi am să-i povestesc eu despre legămîntul încheiat, ca să sări mai uşor hopul. Lasă să treacă dimineaţa, şi după masa de prînz am s-o rog pe mama să vină în camera asta. Pe urmă, cu un prilej oarecare, are să ia şi Clotilda cunoştinţă de pasul pe care l-ai făcut.

Am ieşit amîndoi din bibliotecă. Tata s-a pregătit, ca în fiecare dimineaţă, să plece în oraş, la biroul lui. După ce şi-a terminat pregătirile, şi-a luat rămas-bun de la mama şi a plecat. Dimineaţa a trecut la fel cum trecuse in mod obişnuit timpul după întoarcerea mea. Mama şi Clotilda nu m-au întrebat de motivul înapoierii mele neobişnuite şi şi-au văzut de treburile lor. După ce s-a terminat masa de prînz, tata a luat-o pe mama în bibliotecă si a rămas cîtva timp acolo cu ea. Cînd au ieşit şi au dat de mine şi de Clotilda, mama m-a privit prietenos, dar n-a spus nimic.

Au luat loc din nou lîngă noi, şi am mai rămas cu toții

o vreme la masă.

După ce ne-am ridicat, ne-am dus în grădină, pe care eu n-o mai văzusem pe timp de vară ani de zile. Trandafirii, răspîndiți ici şi colo, nu-i egalau pe cei ai amfitrionului meu, dar nici nu erau mai prejos de cei de la Sternenhof. Grădina, care, în copilăria mea, îmi fusese atît de dragă şi de familiară, mi s-a părut acum mică şi neînsemnată, cu toate că florile ei de vară, pomii ei fructiferi, legumele ei, vița ei de vie, nu se numărau printre cele mai de rînd din oraş. Numai că se putea constata deosebirea dintre o grădină urbană şi cea a unui moşier bogat. Mi s-a arătat tot ce a fcst socotit important şi mi s-a atras atenția asupra tuturor schimbărilor. Toți parcă se bucurau că mă văd odată aici şi la începutul anotimpului mai cald, deoarece altminteri venisem întotdeauna în pragul iernii, cînd frunzele cădeau şi grădina îşi pierdea podoaba. Către seară, tata a plecat din nou în oraş. Noi am rămas în grădină. Pe cînd, la un moment dat, soră-mea se îndeletnicea cu legarea pe arac a unui lăstar de viță, iar eu stăteam singur cu mama lîngă fîntîna de marmură, cea în formă de dalac, în care se scurgea apa limpede şi îmbietoare, mama mi-a spus :

— Ițí doresc, fiule, ca tot norocul şi toată binecuvîn- tarea cerului să te însoțească în pasul atît de însemnat, pe care l-ai făcut. Chiar dacă ai ales cu grijă şi chiar dacă sînt întrunite toate condițiile pentru ca reuşita să fie asigurată, pasul este, totuşi, dificil şi important ; mai rămîne de văzut cum se va închega unirea voastră în dragoste şi armonie.

— Să dea Dumnezeu să fie aşa cum nădăjduim, — am răspuns eu. — Nici nu m-am gîndit să-mi clădesc fericirea fără să-mi fi întrebat părinţii şi fără ca vrerea lor să coincidă cu a mea. După ce mi-am dat seama că înclinarea noastră, adică a Nataliei şi a mea, se armonizează, am simţit nevoia să aflu părerea şi să primesc consimţămîntul familiei, şi de aceea sînt acum aici.

— Tata spune, — a replicat mama, — că totul este în regulă, că drumul vi se va netezi, şi că greutăţile care apar la începutul oricărei căsnicii, şi deci şi în cazul de faţă, vor fi înlăturate aici mai lesne decît în altă parte. Dar chiar dacă n-ar fi spus el asta, tot aş fi ştiut. Te-ai aflat în mijlocul unor oameni distinşi, şi în orice caz n-ai fi făcut o alegere nedemnă. După cum ai ales, cred că te-a călăuzit gîndul cel bun. Nu toate căsniciile, nu multe căsnicii de acest fel sînt fericite ; cunosc o bună parte a oraşului şi am trăit un număr nu prea mic de ani. La urma urmelor, tu n-ai văzut decît căsnicia noastră ; îţi doresc ca a ta să fie tot atît de fericită ca a mea cu venerabilul tău tată.

N-am răspuns ; ochii mi s-au umezit.

— Clotilda are să se simtă acum singură, — a continuat mama, — ea nu este ataşată decît de casa noastră : de tata, de mama, de tine.

— Mamă, — am răspuns eu, — cînd ai s-o vezi pe Natalia, cînd ai să afli cît de sinceră şi de dreaptă este, cum năzuieşte sufletul ei spre tot ce este adevărat şi înalt, cu cită modestie se comportă, şi că e cu mult, cu mult mai bună decît mine, atunci n-ai să mai vorbeşti de o însingurare, ci de o alăturare. Clotilda va avea o rudă în plus, iar tu şi tata veți avea tot cu o rudă în plus. Dar şi Matilda, şi amfitrionul meu, şi cercul acelor oameni deosebiți vor fi atraşi spre voi, şi voi veți fi atraşi spre ei, astfel că ceea ce pînă acum era despărțit, va fi unit.

— La fel am gîndit şi eu, fiule, — mi-a răspuns mama, — şi sînt convinsă că aşa se va întîmplă ; dar Clotilda va trebui să-şi schimbe natura afecţiunii ce-ţi poartă, şi fie ca totul să treacă fără mîhnire.

La sfîrşitul acestor cuvinte s-a apropiat şi Clotilda. Mi-a adus

un trandafir şi mi-a spus, cu fața senină, că mi-1 dă numai ca o mică despăgubire pentru toți trandafirii pe care, venind aici, i-am scăpat vara aceasta la Asperhof.

De abia dnd i-am auzit spusa mi-am dat seama că în grădina părintească trandafirii erau în floare, în timp ce la

Asperhof, domeniu situat mai sus şi avînd de înfruntat un aer mai aspru, se şi ofiliseră. Am comentat faptul. Cauza a fost descoperită repede. Trandafirii de la Asperhof erau expuşi toată ziua la soare, poate că se bucurau şi de o îngrijire mai bună şi că aveau şi un sol mai bun, în timp ce aici stăteau mai mult la umbră, în parte datorită copacilor, care, din pricina spațiului mai restrîns, erau sădiți la distanțe mai mici între ei, şi în parte datorită zjtdu- rilor unor case mai apropiate sau mai depărtate.

Am luat trandafirul şi i-am spus Clotildei că i-ar face un rău serviciu amfitrionului meu dacă i-ar rupe un trandafir din grădină.

— Acolo n-aş îndrăzni, — a răspuns ea.

Am zăbovit cîteva minute toţi trei lîngă havuzul de marmură. Clotilda mi-a arătat ce pusese tata astă-primă-vară să se facă, în parte ca să se asigure în şi mai bune condiţii pomparea apei şi în parte ca să se aplice nişte ornamentaţii. Am văzut cît de temeinic şi de practic orga

nizase el totul, şi cît de multe aveam de învățat de la el. M-am bucurat la gîndul că nu mai părea prea îndepărtată ziua în care tata se va întîlni cu amfitrionul meu.

I

După ce am plecat de lîngă havuz, Clotilda m-a condus în locul de unde se deschidea o privelişte asupra împrejurimilor şi pe care tata hotărîse să-l înzestreze cu un parapet. Acesta era parţial gata. Fusese zidit, placat cu marmură adusă de mine şi îmbrăcat lateral cu marmură procurată de tata. Fuseseră folosite şi piesele aduse de mine : muluri şi bolţari. Am băgat însă de seamă' că mai lipseau multe piese de marmură, şi am făgăduit să pun umărul, pentru ca întregul parapet să poată fi alcătuit în acelaşi stil, din marmură de acelaşi fel.

— După cum vezi, ne gîndim la tine şi de la depărtare şi ne străduim să te întîmpuiăm cu ceva ce-ți face plăcere, — a spus Clotilda.

— Nu m-am îndoit niciodată, — am răspuns eu, — şi mă gîndesc şi eu la voi, după cum dovedesc scrisorile mele.

— Ar trebui să mai rămîi odată aici o vară întreagă, — a spus ea.

— Cine ştie ce are să se mai întîmple, — am replicat eu.

Cînd întunericul a început să năvălească în rasg cu toată puterea, s-a întors tata din oraş, şi am luat cu toții cina în pavilionul cu arme. întrucît zilele erau foarte lungi şi întrucît, după ce se' întunecase complet, se făcuse destul de tîrziu, n-am mai putut să stăm prea mult după mag§ în pavilionul de sticlă, la lumina lămpilor, aşa cum obişnuiam toamna, cînd mă întorceam la ai mei după o îndelungă muncă de vară. Azi, în seara călduță, fuseseră deschise cîteva geamuri, iedera foşnea din cînd în cînd, stîrnită de vreo adiere, iar flacăra lămpii juca în chip supărător. Ne-am despărțit şi ne-am căutat odihna.

A doua zi, dis-de-dimineață, a venit la mine Clotilda A ciocănit în uşă ; i-am deschis. Cînd a intrat am citit pe chipul ei că mama vorbise cu ea despre problema mea. | S-a uitat la mine, s-a apropiat, mi s-a aruncat de gît şi a izbucnit într-un potop de lacrimi. Am lăsat-o o clipă să-şi dea frîu liber simțămintelor şi apoi i-am spus cu blîndețe :

— Clotildo, ce-i cu tine ?

— Mi-e şi bine, şi rău, — a răspuns ea, lăsîndu-mă s-o conduc pe o canapea, unde am luat loc lîngă ea.

— Va să zică, acum ştii totul ?

— Ştiu totul. Dar de ce nu mi-ai spus mai din vreme?

-— Păi trebuia să vorbesc mai întîi cu părinţii, şi apoi,

Clotildo, tocmai faţă de tine mi-a lipsit aproape complet curajul.

— Şi de ce n-ai spus nimic verile trecute ?

— Fiindcă atunci nu era nimic de spus. De abia acum ne-am împărtăşit totul unul altuia şi am venit în grabă să-mi deschid inima față de ai mei. Atîta vreme cît sim- țămintul a fost numai al meu, iar viitorul mai era încă nesigur, n-am avut

dreptul să vorbesc, pentru că nu mi s-a părut a fi o purtare bărbătească şi pentru că simţămîntul, care âr fi trebuit poate în scurt timp să fie înlăturat cu de- săvîrşire, nu se cădea să fie sporit prin cuvinte.

— Am bănuit dintotdeauna, — a spus Clotilda, — şi ți-am

dorit întotdeauna cea mai mare şi mai deplină fericire. Trebuie să fie foarte bună. foarte tandră, foarte credincioasă. Nu am altă dorinţă decît să te iubească la fel ca mine.

— Clotildo, — am răspuns eu, — ai s-o vezi, ai s-o cunoşti, ai s-o îndrăgeşti; şi chiar dacă nu mă iubeşte cu dragoste de

soră, mă iubeşte cu alta, care va face să sporească deopotrivă fericirea mea, fericirea ta, fericirea părinților.

— M-am gindit adesea, cind povesteai despre ea, oricît de zgîrcit ai fost la vorbă, şi tocmai fiindcă ai fost zgircit la vorbă, — a continuat ea, — că s-ar putea înfiripa aici

o legătură, că ar fi foarte de dorit să-i cîştigi afecţiunea şi că astfel ar putea lua naştere o unire mai temeinică decît prin legătura cu o fată din oraşul nostru sau cu vreo altă fată.

— Ei bine, aşa s-a şi întîmplat, — am răspuns eu.

— De ce nu i-ai pictat niciodată portretul ? — a întrebat ea.

— Fiindcă m-am încumetat tot atît de puțin s-o rog să-mi pozeze, sau chiar şi mai puțin, decît m-aş fi încumetat să te rog pe tine, sau pe mama, sau pe tata, — am răspuns eu. — Nu m-a lăsat inima.

-— Să fii fericit, să fii mulţumit pînă la adînci bătr- nete şi sâ nu te căieşti niciodată*absolut deloc, de pasul pe care l-ai făcut — a spus ea.

— Cred că n-am să mă căiesc niciodată, şi-ţi mulţumesc din suflet pentru urări, scumpa mea, draga mea CU- tilda, —

am răspuns eu.

Si-a şters lacrimile cu batista, şi-a pus la punct îr- treaga ținută şi m-a privit cu prietenie.

— Cine are să deseneze acum cu mine, cine are să citească acum cu mine cărți spaniolești, cine are sâ cînle acum cu mine la țiteră ? — a întrebat ea după o pauză. —

Și cui am să-i spun tot ce am pe suflet ?

— Mie, Clotildo, — am răspuns eu. — Tot ce am fost înainte pentru tine, am să fiu şi de acum înainte. De citii, de desenat, de cîntat la ţiteră, astea ai să le faci cu Natc- lia ; şi ai să i te destăinuieşti tot ei, şi împreună cu ea ıı să duci la îndeplinire tot ce ai dus la îndeplinire pînă acum cu mine. Aşteaptă mai întîi s-o cunoşti şi ai să-ţi dai seama că e adevărat ce spun.

— Aş dori s-o văd cît de curînd, — a spus ea.

— Ai s-o vezi curînd, — am răspuns eu. — Trebuie 5â se înnoade acum o legătură între familia noastră şi acei oameni, în mijlocul cărora am poposit atît de des pînă acum ; şi eu doresc s-o vezi curînd, cît de curînd.

— Dar pînă atunci trebuie să-mi povesteşti foarte multe despre ea, — a spus Clotilda, — şi dacă se poate, trebuie să-mi aduci un portret al ei.

— Am să-ți povestesc, — am răspuns eu. — Acum, de vreme ce am vorbit cu tine despre asta, am să-ți povestesc cu

dragă inimă, am să stau de vorbă cu tine despre legâ- mînt mai lesne chiar decît cu ea. Nu ştiu dacă am să pot sa-ți aduc sau să-ți trimit un portret al ei ; am să încerc. Dar numai în cazul în care există un portret al ei şi dacâ îmi este dat, fie în original, fie în reproducere. Păstrea- ză-l atunci, pînă cînd ai să te întîlneşti personal cu ea. Der in cele din urmă, Clotildo...

—r In cele din urmă... ?

- în cele din urmă are să vină şi vremea să te desprinzi şi tu de noi, dar nu cu gîndul, ci cu o parte a firelor care te leagă de noi, şi anume atunci cînd ai să închei şi tu

o legătura mai strînsă.

— Niciodată, niciodată n-am sâ fac asta, — a izbucnit ea aproape violent. — **Nil**! M-aş mînia pe el, pe cel care mi-ar duce inima aiurea. Nu-i iubesc decît pe tata, pe mama şi pe tine. Iubesc casa aceasta liniştită şi pe toţi cei îndreptăţiţi să intre şi

să iasă pe uşa ei, iubesc tot ce cuprinde ea, şi lucrurile care devin treptat de-ale casei, şi am s-o iubesc pe Natalia şi pe ai ei, dar niciodată pe un străin care ar vrea să mă smulgă de lîngă voi.

— Dar are să te smulgă de lîngă noi, Clotildo, — am spus

eu. — Tu ai să rămîi totuşi aici, el va fi îndreptăţit să intre şi să iasă pe uşa casei noastre, va deveni treptat unul de-ai casei, dar tu nu vei fi nevoită poate să pleci de lîngă tata şi mama, şi nu va exista, desigur, nici o constrângere care să te oblige să-i iubeşti mai puţin pe ei sau pe mine.

— Nu, nu, nu-mi vorbi despre lucrurile astea, — a răspuns ea, — căci mă dor şi-mi frîng inima, pe care ți-am deschis-o cu toată căldura.

— Bine, să nu mai vorbim despre ele, Clotildo, — am spus eu. — Fii pe pace şi rămîi lîngă mine.

— Desigur că rămîn lîngă tine, — a răspuns ea, — şi vorbeşte-mi cu drag.

îşi zvîntase de pe obraz şi ultima urmă de lacrimi. S-a aşezat şi mai comod lîngă mine pe canapea şi m-a îndemnat să-i vorbesc. M-a întrebat din nou de Natalia, cum arată, cu ce se

ocupă, cum se poartă cu maică-sa, cu fratele ei şi cu amfitrionul meu. M-a pus să-i povestesc cînd am văzut-o pentru ultima dată, cînd am fost la Sternenhof, cînd a venit ea în vizită la Asperhof, cînd mi-a apărut în suflet o presimțire, cum a crescut acolo, cum am luptat împotriva ei, ce s-a mai intîmplat după aceea, şi cum s-a făcut că, în cele din urmă, ne-am deschis reciproc inima.

I-am povestit bucuros, i-am povestit din ce în ce mai uşor, şi cu cît mi se desprindeau mai multe cuvinte de pe inimă, cu atît mai duioase îmi deveneau simţămintele. Nu crezusem niciodată că i-aş putea vorbi cuiva despre această parţe cea mai intimă a fiinţei mele, dar sufletul Clotildei era singurul lăcaş drag, în care îmi puteam adăposti taina atît de scumpă.

Am stat foarte mult pe canapea; Clotilda ba mi-a cerut amănunte noi, ba a revenit la cele vechi. Atunci a intrat mama în camera mea. Văzîndu-ne într-o conversaţie confidenţială, a luat şi ea loc la masa din faţa mea şi a Clotildei şi ne-a spus, după cîteva clipe, că venise să ne cheme la micul-dejun. N-o zărise nicăieri pe Clotilda şi se gîndise că la ora asta ar putea să

fie la mine.

— Dragii mei copii, — a continuat ea, — păstrați-vă iubirea, nu vă înstrăinați niciodată inimile şi rămîneți ataşați în orice împrejurare, aşa cum sînteți ataşați acum între voi şi de părinții voştri; atunci veți avea o comoară, una. dintre cele mai frumoase în viață, şi atît de des nesocotită, în unirea voastră aveți să

dobîndiţi tărie morală, aveţi să fiţi bucuria tatălui vostru şi fericirea bătrîneţii mele.

La aceste spuse n-am răspuns nimic, nici Clotilda, nici eu, deoarece tîlcul lor ni s-a părut cît se poate de firesc, şi am ieşit amîndoi din cameră în urma mamei.

Tata ne şi aştepta în sufragerie, şi întrucît acum cauza reîntoarcerii mele neprevăzute acasă era cunoscuta de toţi şi nimeni nu se declarase împotrivă, am vorbit cu toţii pe şleau despre importantul eveniment. Părinţii îşi puneau cele mai mari speranţe în noul legămînt şi s-au arătat bucuroşi de acordul dintre mine şi soră-mea. M-au pus să le povestesc, ca şi adineauri Clotildei, mai multe despre Natalia, cum este, cu ce se îndeletniceşte, ce înclinaţii are şi cum şi-a petrecut copilăria. Tot aşa şi despre Matilda şi despre Sternenhof, precum şi despre Asperhof şi despre amfitrionul meu, am fost nevoit să mai dau unele informaţii, menite să întregească imaginea ce-şi făcuseră ai mei despre modul de viaţă de acolo. Le-am mai spus şi că este vorba de împlinirea unei ursite prielnice, deoarece Natalia este chiar fata care asistase într-o lojă de lîngă mine la spectacolul cu *Regele Lear* şi care fusese atît de impresionată şi mă privise prietenos, parcă în chip de mulţumire că-i împărtăşesc durerea în timpul spectacolului.

Tata a spus că familiile care, timp îndelungat, au fost uhite printr-un fel de fire invizibile, se vor apropia şi în realitate, vor face cunoştinţă între ele şi vor înnoda relaţii, datorită mie şi legăturilor mele cu ambele părţi.

Mama a ripostat că acum cea mai stringentă obligaţie, nu numai socială, ci chiar şi familiară, ar fi ca tata, — care,

cu cît îmbătrineşte, cu atît se lipeşte mai mult de biroul său, cu o încăpăţînare de neînţeles, — să se smulgă, în sfîrşit, într-o bună zi, din viitoarea afacerilor şi să facă o călătorie, în care să se îndeletnicească numai cu lucruri vesele şi plăcute.

— Nu numai eu voi întreprinde o călătorie, — a răspuns el, — ci şi tu şi Clotilda. Le vom face o vizită celor care l-au primit cu

atîta prietenie pe fiul meu. Dar şi ei vor face o călătorie, pentru că şi ei vor veni la noi, la oraş, şi vor locui în aceste camere. Cînd vor avea însă loc călătoriile nu se poate şti încă. în orice caz, fiul nostru trebuie mai întîi să plece din nou singur acolo şi să transmită acordul familiei sale. De aprecierea lui şi îndeosebi de sfaturile prietenului lui mai în vîrstă depinde cum vor avtea să se desfăşoare lucrurile. Fiul nostru trebuie însă să plece neîntîrziat, fiindcă aşa îi impune noua sa îndatorire. Noi vom aştepta veştile pe care ni le va trimite el de la Sternenhof.

— Călătoria, tată, — am răspuns eu, — doresc s-o încep cît de curînd cu putinţă, poate chiar miine, sau cel mai tîrziu poimîine.

— Nu e prea tîrziu nici poimîine, deoarece s-ar putea să mai avem cîte ceva de discutat, — a răspuns el.

Clotilda şi-a manifestat bucuria că într-o bună *i*\ vor face cu toții o călătorie.

— Iar pentru bunul nostru tată, — a spus mama, — s-ar putea ivi acum prilejul sâ se ducă la țară, ca să respire aer curat şi să privească muntele, pădurea şi cîmpia.

— Odată şi odată, draga mea Tereza, tot am să-mi închei socotelile, — a răspuns tata, — şi am să mă retrag din afaceri. N-au decît să încapă pe alte miini sau să se destrame cu totul. Atunci avem sâ dispunem de timpul necesar ca să luăm cu chirie, sau să clădim, o casă cu vedere spre munte, spre pădure şi spre cîmpie, şi să locuim vara acolo şi iarna aici, dacă n-are să ne tragă inima să petrec la țară şi cite o iarnă.

— Aşa ai spus deseori, — a răspuns mama, — dar planul nu s-a realizat.

— Dacă timpul şi locul vor fi favorabile, se va realiza — a ripostat el.

— Dacă sănătatea ta şi starea ta de spirit vor trage folosul dorit, — a spus mama, — voi binecuvinta orice iarnă pe care o vom petrece la țară, indiferent unde.

— Vor avea loc multe evenimente la care acum nu ne gindim, — a răspuns tata.

Ne-am ridicat de la masă şi fiecare şi-a văzut de treaba lui.

în cursul dimineţii, mama m-a rugat din nou să vin la ea şi m-a întrebat cam cum înţeleg să-mi orînduiesc treburile şi unde am de gînd să locuiesc cu Natalia. A spus că în casă s-ar găsi loc destul, numai că ar trebui făcute unele amenajări. Şi că ar mai trebui puse în ordine şi multe alte lucruri, mai cu seamă

garderoba mea, căci acum trebuie să mă înfăţişez altfel. A adăugat că doreşte să-mi audă părerea, pentru ca să se poată începe şi termina din timp toate operaţiile.

Am spus că intr-adevăr nu mă gîndisem la asta, că mai este timp deajuns şi că înainte de toate trebuie să ne sfătuim cu tata.

Mama a fost de acord.

Tata, cînd l-am întrebat, după masa de prinz, a fost de părerea mea că este încă prea devreme ca să ne gîndim la lucrurile astea. A spus că va veni şi momentul potrivit ca să se pună la punct toate cele necesare şi că deocamdată trebuie discutate şi rezolvate alte chestiuni. Cînd are să fie cazul, mama

are să afle ceea ce trebuie, ca să-şi poată lua toate măsurile.

Mama s-a arătat mulţumită.

După amiază am trecut pe la prinţesă şi am aflat că se găseşte întîmplător pentru cîteva zile în oraş, că are de gînd să plece la Riva, ca să petreacă acolo cîteva săptămîni pe malurile lacului Garda şi că în clipa de faţă îşi face pregătirile de călătorie. Am cerut să fie întrebată cînd aş putea vorbi cu dinsa şi am fost poftit pentru a doua zi la ora

1 douăsprezece.

A doua zi am luat cu mine o mapă cu cîteva din lucră-

i   rile mele şi m-am îndreptat spre locuinţa ei. După cuvin- ¦tele prietenoase de bun-venit, prinţesa şi-a exprimat nedumerirea că mă aflu acum în oraş. I-am ripostat cu nedumerirea mea că se află dînsa acum în oraş. Mi-a spus că motivul este călătoria plănuită, iar eu i-am spus că nişte

împrejurări neprevăzute mi-au întrerupt şederea estivală la ţară

şi m-au rechemat în oraş.

M-a întrebat ce am mai lucrat în tot timpul cît am lipsit.

I-am povestit. Cînd am vorbit despre ghețarul Simmi, m-a ascultat cu deosebită luare-aminte, deoarece acest munte îi era cunoscut mai demult. M-a pus să i-1 descriu cu de-amănuntul şi să-i arăt pe unde am umblat şi ce am făcut. Am scos din mapă şi am întins dinaintea ei desenele făcute de mine în culori, după ghețari, cu muchiile lor, cu scobiturile lor, cu pantele lor şi cu obîrşiile lor superioare. Mi-a cerut să-i descriu şi să-i explic pe desene toate amănuntele, chiar şi cele mai mici. Am fost nevoit să-i făgăduiesc, de asemenea, să-i înfățişez şi să-i explic de-a fir a păr, cu următorul prilej prielnic, pe desenele mele, fundul lacului Lauter. A spus că doreşte asta cu îndoit temei, întrucît pleca ea însăşi acum la un lac, şi anume la unul dintre cele mai interesante de pe versantul sudic al Alpilor. După aceea m-a întrebat de celelalte strădanii ale mele pe tărîmul artei plastice, întrebare la care am răspuns că anul acesta, în afara desenelor de ghețari, care sînt aproape exclusiv tot de natură pur ştiințifică, n-am putut picta nici peisaje, nici portrete.

— Dacă vrei să pictezi un chip tineresc foarte frumos, — a spus ea, — ar trebui să cauţi să faci portretul tinerei Tarona. Eu sînt bătrînă, am trecut prin multe, am cunoscut o mulţime de oameni, dar n-am întîlnit decît puţine chipuri mai nobile, mai atrăgătoare şi mai fermecătoare decît cel al Taronei.

La aceste cuvinte m-am înroşit tot.

Prinţesa şi-a aţintit ochii luminoşi şi limpezi asupra mea, a zîmbit imperceptibil şi a spus :

— Cunoşti cumva alt chip pe care îl socoţi cel mai frumos ?

N-am răspuns, şi nici ea n-a părut să aştepte vreun răspuns. De Natalia n-am putut să-i pomenesc, deoarece lucrurile nu ajunseseră atît de departe, încît să poată fi dezvăluite.

Ne-am curmat conversația, mi-am luat numaidecît rămas-bun, ea mi-a întins cu blîndețe mîna, pe care i-am sărutat-o, şi

m-a invitat să mă reîntorc, iarna viitoare, foarte

curînd de pe munţi, deoarece şi ea are de gînd să se întoarcă foarte curînd în oraş.

Am răspuns că acum nu sînt în măsură să precizez ce program voi avea iarna viitoare.

A doua zi, dimineața, mă aflam gata de plecare in camera mea. Trăsura fusese comandată şi era în fața casei. N-am putut să nu plec la Sternenhof cu o trăsură specială, cît mai repede cu putință. Tata, mama şi soră-mea se găseau in sufragerie, ca să-

şi ia rămas-bun de la mine. M-am dus şi eu acolo şi am luat cu toții un mic-dejun frugal. După aceea le-am spus alor mei la revedere.

— Domnul să te binecuvînteze, fiule, — a spus mama.

— Domnul să te binecuvînteze pe calea ta, cea hotărâtoare. N-ai păşit nicicînd pe o cale atît de importantă. Dacă ruga mea şi urările mele au vreo putere, n-ai să te căieşti.

M-a sărutat şi mi-a făcut pe frunte semnul crucii.

Tata a spus :

— Din fragedă tinereţe ţi-ai dat seama că nu mă amestec în treburile tale ; fă cum te taie capul şi ia asupră-ţi urmările. Dacă-mi ceri, aşa cum ai făcut acum, îţi vin ori- cînd în ajutor, în măsura în care experienţa mea ceva mai mare îmi îngăduie. Un sfat, însă, aş vrea totuşi să-ţi dau în această împrejurare

importantă, sau, mai bin« zis, nu vreau să-ți dau un sfat, ci să-ți atrag atenția asupra unui fapt, la care, în uluiala acestor zile, poate că nu te-ai gîn- dit. înainte de a încheia âceastă legătură serioasă, mai sînt multe de trebuință, ca să-ți întărească şi să-ți consolideze cugetul şi sufletul. Un mijloc foarte bun în acest scop ar fi o călătorie în cele mai importante oraşe ale Europei. Ai posibilitatea, averea ta a sporit simțitor, şi aş mai adăuga şi eu ceva.

Am fost profund mişcat şi n-am putut scoate nici un cuvînt.

L-am prins doar pe tata de mină şi i-am mulțumit în tăcere.

Clotilda şi-a luat rămas-bun cu lacrimi în ochi şi a [spus încet, în timp ce o strîngeam la piept:

— Dumnezeu cu tine ! Tot ce faci se va sfîrşi cu bine, pentru că eşti bun şi eşti şi deştept.

Mi-am exprimat speranța că mă voi reîntoarce curînd şi am coborît scara.

Călătoria mea a decurs foarte repede, deoarece pre- : tutindeni fuseseră comandați cai şi deoarece n-am dormit nicăieri, iar mesele le-am luat în cea mai mare grabă.

La Sternenhof, Matilda, cînd am intrat în camera ei, mi-a venit în întâmpinare şi mi-a spus :

— Fii binevenit. Totul este deci aşa cum mi-am în- 1
chipuit, altminteri nu te-ai fi îndreptat spre mine, ci spre prietenul nostru.

— Ai mei vă cinstesc, îl cinstesc pe prietenul nostru şi cred în fericirea noastră şi în viitorul nostru, — am răspuns eu ; apoi, cînd a intrat în cameră Natalia, care fusese chemată, i-am spus : — Iți aduc salutări prieteneşti de la ai mei.

— Bine ai venit, — a răspuns ea. — Am sperat tot timpul

că ai să mi le aduci şi că n-ai să lipseşti mult.

— Am sperat şi eu acelaşi lucru, — am răspuns eu, — dar acum totul este limpede, aşa că ne-am liniştit.

Am rămas cu toţii în camera Matildei şi am stat de vorbă cîtva timp.

A doua zi am plecat spre amfitrionul meu. Matilda îmi dăduse o trăsură şi cai.

Cînd am ajuns la atelierul de tîmplărie, l-am găsit acolo pe amfitrionul meu, care mi-a întins mîna şi mi-a spus :

— Am fost anunţat că te reîntorci; mi s-a scris de la Sternenhof numaidecît după ce ai ajuns acolo.

Eustațiu m-a privit în chip ciudat, încît am bănuit că aflase şi el marea veste.

Am intrat cu toții în casă şi mi s-a deschis locuința mea obişnuită. După un timp, Gustav a urcat pînă la mine şi cu greu şi-a putut stăpîni bucuria că totul este aşa cum este. Amfitrionul meu îi destăinuise abia astăzi cum stau lucrurile. A spus că treaba îi surîde cu mult mai mult decît dacă soră-sa i-ar fi fost luată din casă de către Tillburg, care avusese tot timpul această intenție.

2. ÎNCREDEREA

Am rămas cîtăva vreme la amfitrionul meu, pe de o parte fiindcă-mi ceruse el însuşi să rămîn, şi pe de altă

parte ca sâ aflu acea odihnă, de care mă bucurasem întotdeauna la el şi de care aveam nevoie ca să pot chibzui cu mintea limpede ceea ce aveam de făcut în viitorul apropiat.

Oamenii mă priveau întrebător sau cu mirare. Probabil că se răspîndise zvonul privitor la noile mele relații cu anumite persoane, care, ca prieteni ai casei, veneau des In vizită la

Asperhof. Nimeni, însă, n-avea aerul că-mi dezaprobă legătura. Dimpotrivă, oamenii erau parcă mai prietenoşi şi mai îndatoritori decît înainte. M-am dus la seră. Grădinarul Simion m-a întîmpinat cu un fel de veneraţie şi a chemat-o pe soţia sa Clara, ca să-i spună că am venit şi a îndemnat-o să-mi facă o plecăciune. După ce s-a terminat acest fel neobişnuit de prezentare, Simion m-a condus mai întîi în grădină, cum îşi numea el prescurtat serele. Mi-a arătat din nou plantele, mi le-a explicat pe cele achiziţionate de curînd, pe cele dezvoltate deosebit de frumos, pe cele rămase în stare bună ; mi-a mai povestit ce pierderi suferise grădina, mi-a spus că plantele pierdute fuseseră în plină înflorire şi căror cauze deosebite li se datorase pierderea lor. Nu i-a trecut prin minte că gîndurile mele ar fi putut să fie aiurea, după cum, într-o împrejurare anterioară, nu bănuise că sufletul meu era absent, în timp ce-mi prezenta, tot aşa. cu multă rivnă şi cu numeroase amănunte, nişte plante pe care le îngrijea. A fost deosebit de zelos în expunerea calităţilor şi frumuseţilor trandafirului, pe care doamna de la Sternenhof îl comandase prin poştă din Anglia pentru stăpînul casei. M-a condus spre trandafir şi mi-a expus toate însuşirile lui alese. După aceea am fost nevoit să mă duc cu el şi în sera cactuşilor, unde mi l-a arătat nu- maidecît pe *Cereus peruvianus,* care ajunsese la Asperhof prin bunăvoinţa mea, cum s-a exprimat el. Cereus se şi înălţa drept ca o lumînare în compartimentul său de sticlă, rezultat obţinut cu multă trudă şi cu mult meşteşug. Cu-loarea gălbuie de la Inghof trecuse în cea albastră-ver- zuie închis, parcă suflată cu un fel de abur, ceea ce, după cum spunea Simion, dovedea sănătatea deplină a plantei. Dacă mergea tot aşa mai departe, m-a asigurat grădinarul, această seră mai putea să cunoască şi bucuria nemaipomenitelor flori albe ale columnei vii. Simion m-a dus apoi spre cîteva soiuri de cactee pe cale de a înflori. O lentilă convergentă destul de mare se afla în preajmă, ca să se poată urmări florile şi, pe lîngă ele, spinii şi formaţiile tulpinilor sub înrîurirea luminii. M-a rugat să folo-sesc lentila. Era acromatică şi totodată, datorită formei ei sîerice, reducea la minimum aberaţia. S-a dovedit a fi excelentă. Simion mi-a povestit că stăpînul casei pusese sâ se facă lupa anume pentru examinarea cacteelor, îi comandase această frumoasă montură de fildeş şi o ţinea în tocul ei de catifea. Chiar astăzi venise el în sera cactuşilor şi privise cu lupa florile şi mulţi spini. M-am folosit^ de lupă şi am privit interiorul unor calicii galbene, albe sau trandafirii, încojurate de petale mătăsoase. Ştiam, dealtfel, că strălucirea acestor culori florale este deosebit de frumoasă, cu mult mai frumoasă decît cea a celei mai fine dintre

mătăsuri şi decît cea a celor mai multe flori, dar am fost nevoit totuşi să-l las pe grădinarul Simion să mi-o arate. Tot el mi-a pomenit şi de fundul frumos, bă- tînd în verde, sau în trandafiriu, sau în brun-roşcat închis, al caliciului, din care se înălţau staminele zvelte, de o gingăşie neîntîlnită la nici o altă floare. Florile de cactus sînt de fapt cele mai frumoase din lume, cu excepţia cîtorva plante parazite şi a altor flori sporadice, foarte rare. Mi-a atras atenţia şi asupra unui fapt pe care nu-1 ştiam, sau pe care nu-1 urmărisem, anume că la unele cactee globulare, florile se dezvoltă întotdeauna din ochi noi de spini, de cele mai multe ori cu un vrej foarte scurt, în timp ce la altele se înalţă pe un peduncul mai mult sau mai puţin lung, din ochii unor spini din anul precedent sau şi mai vechi. A spus că această constatare va constitui cu siguranţă cîndva temeiul unei noi clasificări a cacteelor. Mi-a arătat deosebirea cu ajutorul plantelor aflate acolo şi am fost nevoit să recunosc că are dreptate. A spus că nu e ceva întîmplător, şi că el urmăreşte de treizeci de ani fenomenul. Pe vremea tinereţii lui, erau cunoscute abia cîteva din aceste soiuri, dar acum, — de cînd şi-au dat seama oamenii de frumuseţea lor şi de cînd unii călători trimit plante din America, asemenea celui care, pornit de pe meleaguri germane, a colindat aproape întreaga lume, — cunoştinţele în materie au sporit simţitor. Numai nepriceperea, sau superficialitatea, sau miopia, pot socoti această specie vegetală drept diformă, întrucît nu

există ceva mai regulat, mai variat şi totodată mai fermecător. Este nevoie numai de o primă observare şi comparare amănunţită, şi numai de o foarte scurtă continuare a acestei observări, pentru ca adversarii cacteelor să se preschimbe în admiratori înflăcăraţi. Cînd am ieşit din seră, grădinarul Simion m-a călăuzit pînă la hotarul zonei , serelor, iar soţia lui a ieşit şi

ea în uşa casei, ca să-şi ia rămas-bun de la mine.

In grădina de flori şi în cea de legume, muncitorii s-au oprit în faţa mea, şi-au scos pălăria de pe cap şi m-au salutat cuviincios.

Eustațiu a fost blajin şi prietenos ca de obicei, dar cu mult mai cordial decît odinioară. M-a bucurat nespus de mult consimțămîntul primit tocmai din partea acestui om. Mi-a arătat tot ce era în lucru şi tot ce mai apăruse nou în atelier în vremea din urmă : obiecte, desene, documentație. Mi-a spus că amfitrionul meu va vizita peste puțin

o biserjcă, aflată la o depărtare relativ mare, în care se fac lucrări de restaurare pe cheltuiala sa, şi că are de gînd să mă invite la această călătorie. N-am văzut, printre toate obiectele şi materialele de acolo, acea marmură minunată,, pe care i-o dăruisem amfitrionului meu, şi nici n-am aflat niciodată că s-ar fi confecționat ceva din ea. Nimeni nu mi-a vorbit despre ea şi nici eu n-am întrebat. Ceasuri în şir m-am uitat cum se lucrează în atelierul de tîmplărie.

Ca de obicei vara, Roland nu se afla la Asperhof.

împreună cu Eustaţiu am vizitat şi tablourile amfitrionului meu, gravurile lui, sculpturile lui în lemn şi mobilele lui. Am vorbit despre toate aceste lucruri şi am căutat să înţeleg din ce în ce mai bine valoarea şi însemnătatea lor. M-am dus şi în bibliotecă, şi în sala de marmură şi în casa scării. Cît de

înălţătoare era sculptura de pe scară, cît de nobilă şi de pură, faţă de naiada din grota grădinii de la Sternenhof, aceea pe care o îndrăgisem atît de mult în ultima vreme ! în urma rugăminţii mele, prietenul meu s-a lăsat înduplecat şi mi-a deschis camerele în care locuiau Matilda şi Natalia în timpul şederii lor la Asperhof. Am zăbovit mai mult decît în celelalte în ultima încăpere mică, cea cu uşa mascată cu tapet, şi căreia îi dădusem numele de „camera rozelor". M-âu învăluit liniştea şi luminozitatea întipărite în întreaga făptură a Matildei, vădite

în coloritul şi în amenajarea camerei şi în incomparabilele tablouri atîrnate pe pereți.

Ne-am dus şi la fermă. Oamenii m-au întîmpinat cu respect, mi-au arătat toate încăperile, mi-au spus ce se află în ele, ce se lucrează acolo, şi ce se schimbase îri vremea din urmă. Administratorul fermei era deosebit de bucuros de noua metodă

de prăsilă a mînjilor, îmbunătăţită de el însuşi, şi de mulţimea orătăniilor de toate speciile. Cînd ne-am depărtat de fermă şi ne-a întîmpinat cîntecul pe mai multe voci al păsărilor din grădină, am întors capul şi am văzut că un grup de slujnice cu şorţuri albastre şi cu mîneci albe se ştrînseseră în poartă şi se uitau după noi.

Deşi mi-am dat seama că obiectul atenţiei eram chiar eu, nimănui nu i-a scăpat nici un cuvînt care să fi lăsat să se bănuiască temeiul acestei atenţii.

Gustav, care îşi exprimase din prima clipă, faţă de mine, bucuria că totul este aşa cum este, şi că nici unul dintre cei care voiseră să-i ia sora nu i-o luase, n-a mai vorbit despre acest

subiect şi s-a ataşat şi mai strîns de mine.

Intr-un tîrziu, amfitrionul meu mi-a pomenit şi de călătoria spre biserica despre care vorbise Eustaţiu, şi m-a invitat să merg şi eu. Am acceptat invitaţia.

Intr-o dimineaţă am plecat din Asperhof : amfitrionul meu, Eustaţiu. Gustav şi eu. După cum mi-a spus amfitrionul meu, Gustav îl însoţea în orice călătorie mai mică, iar atunci cînd călătoria era mai lungă şi nu-1 putea lua. îl ducea la maică-sa, la Sternenhof. De abia a doua zi am ajuns la biserică. Roland, care fusese prevenit de sosirea noastră, ne aştepta acolo. Biserica, o clădire în stil vechi- german, data, după cum susţineau prietenii mei, din veacul al paisprezecelea. Parohia nu era mare şi nici deosebit de înstărită. Secolele din urmă greşiseră mult faţă de această biserică. Unele ferestre îi fuseseră zidite, fie în întregime, fie parţial, din firidele stîlpilor fuseseră îndepărtate statuile de piatră şi în locul lor fuseseră aduse altele, de lemn, poleite şi pictate. Dar deoarece acestea erau mai mari decît cele dinainte, aproape toate locurile unde urmau să fie aşezate fuseseră lărgite prin spargerea zidăriei, iar cornişele de odinioară, cu ornamentaţii cu tot fuseseră demolate. Interiorul întregii biserici fusese şi el

vopsit în culori pestrițe. Cînd şi aceste intervenții suferiseră, de-a lungul anilor, stricăciuni, şi se dovedise ca neapărat necesară o reparație generală a bisericii, s-a constatat că lipsesc mijloacele băneşti. Parohia ajunsese aproape la mare sfadă cu privire la amploarea lucrărilor de executat. Pe vremuri existaseră pesemne binefăcători bogați şi puternici, care ctitoriseră şi întreținuseră biserica. în apropiere se mai află încă ruinele castelelor în care locuiseră acele familii înstărite. Acum,- biserica stă stingheră pe colină, ca un monument păstrat din acele vremuri, iar în jurul ei sînt nişte case, clădite mai recent, iar prin împrejurimi, în gospodăriile risipite în ținutul deluros, se întinde parohia. Proprietarii ruinelor castelelor locuiesc în ținuturi foarte depărtate şi, deoarece fac parte din cu totul alte familii, fie că n-au resimtit niciodată dragoste pentru biserică, fie că au pierdut-o. Parohul, un bărbat modest şi cucernic, care, deşi nu avea cine ştie ce cunoştințe în materie de artă, se obişnuise, de ani de zile, cu priveliştea bisericii sale, văzînd-o că începe să se dărăpăneze şi dorind din toată inima s-o vadă din nou într-o stare cît mai bună cu putință, a folosit toate căile care i-au venit în minte, ca să-şi atingă țelul. A umblat şi cu pantahuza. Astfel a ajuns şi la amfitrionul meu. Acesta a manifestat interes pentru biserică, pe care o avea printre desenele sale, a plecat personal pînă la ea, a examinat-o şi a făgăduit că, dacă i se aprobă şi i se acceptă planul de restaurare, va suporta toate cheltuielile care vor depăşi suma colectată pînă atunci şi va termina lucrarea într-un anumit număr de ani. Planul a fost întocmit şi apoi aprobat de toți cei care aveau un cuvînt de spus, după ce parohul i-a mulțumit călduros amfitrionului meu încă înainte să fi văzut planul şi după ce pledase pretutindeni cu tot zelul pentru acceptarea lui. Apoi s-a trecut la execuție, în care amfitrionul meu a fost foarte activ. Zidăria de umplutură a ferestrelor a fost demolată cu băgare de seamă, ca să nu se vateme nici una din decorațiile îngropate sub mortar şi cărămizi, şi după aceea s-au montat în golurile ferestrelor geamuri asemenea ce- lor încă păstrate. Icoanele de lemn au fost îndepărtate din biserică, iar firidele au fost restaurate în forma lor originară. Statuile vechi şi zvelte ale sfinților găsite în po-

dul bisericii sau în alte încăperi, dacă erau deteriorate, au fost reparate şi puse in locurile presupuse a fi fost ale Lor. Firidele, pentru care nu s-au putut găsi statui au fost lăsate goale. S-a considerat că e mai bine să rămînă în această stare, decît să se lase acolo vreuna dintre icoanele de lemn care distonau cu stilul arhitectural al bisericii. Confecționarea unor statui noi ar fi fost, de bună seamă, soluția cea mai nimerită, dar nu fusese cuprinsă în devizul restaurării, deoarece ar fi depăşit mijloacele de care dispunea amfitrionul meu pentru lucrare. Dar toate firidele, chiar şi cele goale, dacă aveau stricăciuni, au fost reparate. Cornişele lor au fost şi ele restaurate, cu decorații cu tot. Pentru tencuirea interiorului bisericii a fost întocmit un plan, potrivit căruia culorile acelor părți care nu erau de piatră urmau să fie lăsate în tonuri atît de nelămurite, încît înfățişarea lor să semene cît mai mult cu cea a unui material aparent. Nervurile bolții, a căror piatră nu era vopsită, precum şi toate celelalte elemente de piatră au fost lăsate neatinse, urmînd să prezinte numai fața lor aparentă. Schelele pentru tencuire erau gata montate acolo unde nu se putea ajunge cu scările. Ar fi trebuit, bineînțeles, să se mai repare şi multe altele în biserică. Corul vechi fusese modificat şi fuseseră înălțate ziduri noi pentru o emporă, se adăugase o micuță capelă laterală, după o concepție foarte modernă, şi se demolase o porțiune a peretului navei colaterale, pentru a se zidi o retragere în care îşi găsise loc un nou retablu secundar. Din pricina insuficienței mijloacelor nu s-au putut îndrepta toate aceste intervenții. Retablul principal, în stil vechi-ger- man, a rămas. Roland a spus că a fost un noroc că acum un veac lumea n-a mai avut atîția bani ca pe vremea zidirii bisericii, căci altminteri s-ar fi înlăturat cu siguranță retablul originar şi s-ar fi pus în locul lui unul în stilul oribil al secolului trecut. Amfitrionul meu a cercetat tot ce se lucra aici şi a ținut sfat cu Eustațiu şi cu Roland, la care sfat am fost chemat şi eu, ca să analizăm dacă planul întocmit a fost respectat întocmai şi dacă, cu o cheltuială nu prea mare, nu s-ar mai putea adăuga prevederilor inițiale unele lucrări de care ar mai fi avut nevoie biserica şi care ar fi înfrumusețat-o. Părerile s-au suprapus foarte repede, deoarece toți năzuiau către acelaşi țel şi deoarece pregătirea lor în această direcție îi dusese rînd pe rînd la acelaşi rezultat. Eu n-am putut să rnj amestec dccît foarte puțin în discuție, cu toate că am fost între-bat, deoarece, pe de o parte, nu prea eran^ familiarizat cu datele problemei, şi pe de altă parte deoarece cunoştințele mele cu privire la detaliile artistice despre care era vorba aici nu se puteau măsura cu cele ale prietenilor mei. Parohul ne-a primit cu multă prietenie şi a vrut să ne găzduiască pe toți în căsuța lui. Amfitrionul meu a refuzat, iar noi ne-am rostuit, cum am

putut, la han. Parohul, însă. nu mai isprăvea cu manifestările de respect şi de recunoştinţă. A mai venit şi o delegaţie alcătuită din cîţiva enoriaşi, ca să facă, după cum au spus, o vizită de curtoazie şi să-şi exprime mulţumirea. Intr-adevăr, cînd priveai formele zvelte şi elegante ale bisericii, care stătea aici singuratică, pe colina ei, într-un colţ izolat al ţinutului, unde nu i-ar fi trecut nimănui în gînd s-o caute, şi cînd mai vedeai îmbunătăţirile executate, menite să-i repună în valoare elementele graţioase, nu puteai să nu te bucuri că zefirul albastru şi pur adia din nou în jurul clădirii simple şi curate, aşa cum adiase în jurul ei atunci cînd se născuse, din mîinile muncitorilor, după proiectul ; întocmit de meşterul arhitect demult săvîrşit din viaţă. Şi te simţeai cu adevărat recunoscător că exista un om, ca amfitrionul meu, care, din dragoste pentru lucrurile frumoase şi, — trebuie neapărat să adaug, — şi (jin dragoste pentru omenire, îşi jertfeşte o parte a venitului său, a timpului său şi a priceperii sale, ca să smulgă din ghea- î rele degradării unele obiecte de valoare şi să le pună oamenilor înaintea ochilor creaţii armonioase şi alese, întru înălţarea şi întărirea lor sufletească şi dacă aşa le e voia.

De toate acestea însă enoriaşii n-aveau habar, şi au mulțumit doar, pentru că au socotit că este de datoria lor să mulțumească.

După ce amfitrionul meu a găsit că lucrările Bînt bine

I executate, şi apoi, împreună cu Eustaţiu, **adevăratul şef**

I al şantierului, **a dat** dispoziţiile necesare pentru continuare, (şi după ce şi Roland s-a angajat ca, potrivit dorinţei amfitrionul meu, să vină des în control şi să trimită dări de seamă, ne-am pregătit să plecăm. Roland **a** ţinut să E se întoarcă pe munţii din apropiere, de unde venise la

biserică, iar noi am hotărît să ne ducem la Asperhof. Roland a plecat primul. Noi i-am mai făcut o vizită proprietarului unei sticlării din apropiere, care se bucura de mare trecere, şi am pornit apoi spre casa prietenului meu.

Pe drumul de întoarcere ne-am pomenit vorbind despre crearea frumosului, şi cît de bine este că se ivesc oameni care

îl înfăţişează, pentru ca şi asupra semenilor lor să se reverse această lumină binefăcătoare şi să-i călăuzească spre o cît mai deplină limpezime ; dar că este bine că există şi oameni în stare să recepteze în ei frumosul şi să-l împărtăşească, prin relaţii sociale, şi altora, mai cu seamă dacă, asemenea amfitrionului meu, caută pretutindeni frumosul şi se străduiesc, prin trudă şi cheltuială, să-l refacă, acolo unde a suferit stricăciuni. Este i ceva cu totul deosebit să fii în stare de asemenea fapte 1 şi să te simţi înboldit să le realizezi.

— Am mai vorbit noi cîndva despre astfel de chestiuni,

— a spus amfitrionul meu. — Experienţa mea de viaţă m-a 1 învăţat că oamenii se nasc cu predispoziţii anumite pen- j tru lucruri anumite. Aceste predispoziţii se deosebesc în- j tre ele numai prin amploarea lor, prin posibilitatea lor 1 de a se exprima şi prin prilejul de a ajunge la deplina ! lor eficacitate. Mi s-a părut

întotdeauna ciudat, ori de cîte.] ori am avut prilejul să observ fenomenul, că la oamenii 1 meniţi să realizeze performanţe cu totul excepţionale în- J tr-o anumită direcţie, această predispoziţie se exprimă pînă |în cele mai fine fibre ale obiectului lor. în timp ce în altă j direcţie pot rămîne neştiutori pînă la naivitate. Unul care,■ în pofida învăţăturii, a relaţiilor sociale, a contactului zii- ? nic ani în şir cu opere de artă alese, n-a putut îndruga niciodată în materie de artă nimic altceva decît lucruri'' fără noimă, a fost un om de stat, care pătrundea cele mai, subtile nuanţe ale îndeletnicirii sale, ghicea gîndurile po-, poarelor şi intenţiile oamenilor şi ale guvernelor cu care avea relaţii şi se pricepea să facă în aşa fel încît totul să slujească propriilor sale ţeluri, aşa că celorlalţi Ii se părea un fel de magie a minţii, ceea ce nu era decît o lege a naturii. în tinereţea mea am'cunoscut un om care, cu o minte aproape uluitoare, pătrundea în adîncurile unei opere de artă, dacă avea de gînd s-o comenteze, şi dădea la iveală cugetări despre care nu înţelegeam cum de se putuseră

naşte în capul unei fiinţe omeneşti, în vreme ce nu era în stare să ghicească sau măcar să înţeleagă gîndurile şi intenţiile **unor** oameni cu **totul obişnuiţi** sau **ale unor oa**meni cu mult **inferiori** lui, ş **nu** sesiza evoluţia ineluctabilă a statelor, fie deoarece nu avea ochi pentru asemenea lucruri, fie deoarece, copleşit de propriile sale preocupări, nu le lua în seamă. Aş putea să mai dau şi alte exemple : pe cel născut să fie comandant de oşti, venit în sala tribunalului pentru tot felul de pricini, sau pe cel preocupat de probleme ştiinţifice, organizînd o oştire. Astfel, Dumnezeu le-a hărăzit unora să fie ahtiaţi după frumos şi să se îndrepte spre el ca spre un soare, de care nu se pot lipsi. Există însă întotdeauna numai un număr restrîns de oameni, asupra cărora îşi pune pecetea o predispoziţie unică pentru o anumită activitate măreaţă. Pe lîngă ei se nasc cei mulţi, la care nu se constată o anumită tendinţă, care nu se pricep decît la lucruri banale şi a căror predispoziţie caracteristică constă tocmai în faptul că nu au o anumită predispoziţie pentru un anumit domeniu. Foarte frecvent, totul depinde, din păcate, de condiţia ca predispoziţiei înnăscute să i se ofere domeniul de aplicare potrivit, ceea ce adesea nu este cazul.

— N-ar putea atunci predispoziția să-şi caute domeniul, şi nu şi-l şi caută deseori ? — a întrebat Eustațiu.

— Dacă este foarte puternică şi din belşug, şi-l caută, — a ripostat amfitrionul meu. — Uneori, însă, tot căutîndu-1, se duce de rîpă.

— E o situaţie tristă, căci atunci nu-şi atinge scopul, — a răspuns Eustaţiu.

— Nu cred că-şi ratează întru totul scopul. — a spus amfitrionul meu. — Căutarea, şi ceea ce predispoziţia promovează în această căutare şi ceea ce produce în ea însăşi şi aiurea, a fost scopul ei. Tocmai de aceea trebuie urcate trepte

diferite, şi anume diferit de înalte şi diferit conformate. Dacă orice predispoziţie ar fi îndrumată orbeşte către domeniul ei şi ar trebui să şi-l însuşească şi să-J. epuizeze, atunci ar pieri o floare mult mai frumoasă şi mai bogată: libertatea sufletului. Sufletul poate să-şi îndrepte predispoziţia spre un anumit domeniu sau sa se ţină departe de el. poate să-şi vadă paradisul, să-i întoarcă spatele, şi apoi **să** regrete **că** a întors spatele, sau în sfîrşit să intre în paradis şi să se simtă fericit că a intrat.

— Mi-am pus adeseori întrebarea, — am spus eu, — avînd în vedere că arta exercită o influenţă atît de puternică asupra oamenilor, aşa cum am avut prilejul să eon^ stat la mine însumi, deşi abia de curînd, dacă nu cumva artistul, cînd îşi concepe opera, nu-şi are semenii în faţa ochilor şi nu se gîndeşte cum trebuie să procedeze pentru ca impresia produsă asupra lor să fie cea pe care o urmăreşte.

— N-am nici o îndoială că nu aşa stau lucrurile, — a răspuns amfitrionul meu. — Dacă omul nu-şi cunoaşte * predispoziţia înnăscută, chiar cînd este foarte importantă, şi dacă trebuie să execute diferite acţiuni înainte ca anturajul său sau el însuşi să-şi dea seama, ba chiar dacă, în cele din urmă, dînd ascultare libertăţii sale, paate să se dăruiască predispoziţiei sale sau să-i întoarcă spatele : **el** nu va fi desigur în stare să calculeze efectul acestei pre.- dispoziţii în aşa fel încît să ajungă neapărat într-un anumit punct; ci, cu cît puterea de creaţie este mai mare, cu atît mai mult cred că acţionează, potrivit legilor ei caracteristice, iar măreţia intrinsecă a omului năzuieşte, fără să-şi dea seama de factorii exteriori, spre ţelul său, şi obţine ceva cu atît mai de efect, cu cît năzuieşte mai profund şi mai neclintit. Divinul pare întotdeauna picat numai din cer. Au existat, ce-i drept, şi oameni care au socotit cum ar trebui să-i impresioneze o creaţie pe semenii lor ; această impresie **s-a şi** produs, a fost adesea puternică, dar nu artistică, şi **nici** profundă ; ei au dobîndit altceva, **ceva** întîmplător şi exterior, ceva pe care cei veniţi după ei nu l-au împărtăşit şi despre care n-au înţeles, cum de i-a putut impresiona pe înaintaşi. Oamenii aceştia au clădit opere pieritoare şi n-au fost artişti, pe cînd ceea ce este creat prin adevărata putere a artei, întrucît este floarea pură a umanităţii, impresionează şi incintă în toate timpurile, atîta vreme icît oamenii n-au repudiat bunul lor cel mai de preţ : umanitatea.

— S-a pus cîndva, la oraş, întrebarea, — am spus eu, — dacă un artist, ştiind că opera pe care o plănuieşte va fi o capodoperă neîntrecută, dar că lumea contemporană cu el n-o va **înţelege şi** că **nici posteritatea** n-o va înțelege,

trebuie totuşi s-o creeze sau nu. Unii au fost de părere câ ar face un gest măreţ dacă ar crea-o, că ar crea-o pentru el însuşi, el fiindu-şi sieşi contemporaneitate şi posteritate. Alţii au spus că dacă ar crea o operă, despre care ar şti că lumea contemporană n-o va înţelege, ar fi mai mult sau mai puţin nerod ; şi nerod de-a binelea dacă ar crea-o, ştiind că nici posteritatea n-o va

înțelege.

— Cazul acesta este aproape imposibil, — a răspuns amfitrionul meu. — Artistul îşi creează opera aşa cum înfloreşte floarea, care înfloreşte chiar dacă se află în deşert şi n-o vede nimeni niciodată Adevăratul artist nici nu-şi pune măcar întrebarea dacă opera sa va fi înțeleasă sau nu. El îşi vede clar

opera încă necreată. Cum oare să-i treacă prin minte că nişte ochi curaţi şi nevătămaţi n-o văd ? Ceea ce este roşu nu este oare roşu pentru toată lumea ? Nu crede oare şi omul obişnuit că ceea ce **Bocoteşte** el că e6te frumos este frumos pentru toţi ? Iar artistul să nu socotească drept frumos pentru cei iniţiaţi ceea ce este cu adevărat frumos ? Atunci cum se explică fenomenul că unul crfeează o opeţă superbă, care nu-i mişcă pe contemporani ? Autorul ei se miră, fiindcă avusese alt crez. Aceşti artişti sînt Cei mai mari, ei păşesc în fruntea poporului lor şi se află pe o culme a simţămintelor şi a gîn- durilor, spre care trebuie să călăuzească lumea abia prin operele lor. După zeci de ani cugetăm şi simţim ca acei artişti şi nu înţelegem cum de au putut fi înţeleşi greşit. Dar abia datorită acelor artişti am învăţat să cugetăm şi să simţim astfel. Aşa se explică fenomenul că tocmai oamenii cei mai mari sînt şi cei mai naivi Dacă ar fi cu putinţă cazul pomenit mai sus, dacă s-ar găsi un artist adevărat, care ar şti din capul locului că opera plănuită de el nu va fi înţeleasă niciodată, el ar crea-o totuşi, iar dacă n-ar crea-o n-ar mai fi artist, ci un om care ţine la lucruri aflate în afara artei. Aici se înscrie şi acel fenomen înduioşător, blamat cu atîta amărăciune de unii, că un om, care are la dispoziţie căi destul de uşor de folosit ca să se hrănească din belşug şi în chip plăcut, ba fhiar să ajungă la bunăstare, preferă să trăiască în sărăcie, nevoie, foame şi mizerie, şi stăruie mereu în eforturi artistice, care nu-i aduc nici un succes exterior şi care adesea nici nu sînt într-adevăr creaţii cît de cît preţioase din

punct de vedere artistic. El moare apoi la azil. sau ca cerşetor, sau într-o casă unde este ținut de milă.

Am fost cu toții de părerea prietenului nostru. Eustațiu chiar din capul locului, pentru că el privea lucrurile artistice drept culmea vieții pămînteşti şi socotea orice strădanie artistică, şi ca strădanie în sine, ca ceva măreț, după cum obişnuia să şi

spună, că binele e bun, fiindcă e bun. Eu am fost de acord, pentru că spusele amfitrionului meu mă convinseseră, iar Gustav a fost poate şi el, — experienţă nu avea, — pentru că socotea drept adevăr tot ce spunea tatăl său adoptiv.

Pornind de la o strădanie care era. oarecum, un scop în sine, de la aprofundarea de către oameni a unui obiectiv, lipsit în

aparență de orice succes exterior, şi căruia cel pătruns de el îi jertfeşte totuşi orice altceva, am ajuns în general la diferite lucruri, care îi merg omului la inimă, care îl împlinesc şi care îi delimitează existența sau frîn- turi ale existenței. După ce am întors pe toate fețele un număr măricel de probleme, aşa cum bănuisem, amfitrionul meu şi-a exprimat următoarea părere :

— Dacă excludem aici toate lucrurile care nu privesc şi nu satisfac decît trupul omului şi partea lui animalică, şi a căror necontenită rîvnire, concomitent cu înlăturarea oricăror alţi factori, c denumim patimă, din care pricină nu poate exista nimic mai greşit decît să vorbim despre patimi nobile, şi dacăsocotim drept obiecte ale celor mai înalte năzuinţe numai ceea ce este mai nobil în om, atunci orice aspiraţie spre asemenea obiecte ar putea primi, poate nu pe nedrept, un singur nume : iubire. In chip de preţuire absolută, concomitent cu o dăruire absolută, nu poţi iubi decît Absolutul; dar întrucît pentru sensibilitatea noastră pămînteană Absolutul este prea inaccesibil, iubirea faţă de El nu poate fi altceva decît adorare, şi de aceea ni s-au dat pentru iubirea pe pămînt crîmpeie ale divinului în felurite întruchipări, cărora ne putem dedica : astfel este de pildă iubirea părinţilor faţă de copii, iubirea soţului faţă de soţie, a soţiei faţă de soţ, iubirea dintre fraţi şi surori, iubirea mirelui faţă de mireasă, a miresei faţă de mire, iubirea prietenului faţă de prieten, iubirea de patrie, de artă, de ştiinţă, de natură, şi în sfîrşit, aidoma unor mici pîrîiaşe care se ramifică din marele fluviu, îndeletnicirile cu unele treburi, oarecum mărunte, cărora, la asfinţitul vieţii, omul li se dăruie adesea, ca unor preocupări copilăreşti, precum cultivarea florilor, creşterea unui singur soi de plantă, a unei anumite rase de animale şi aşa mai departe. îndeletniciri cărora le dăm numele de amatorism. Cel pe care l-au părăsit obiectele mari ale iubirii sau cel care nu le-a avut niciodată şi în sfîrşit cel care nu are nici vreo pasiune de amator, acela parcă nici nu trăieşte, ci doar există. Cred că aşa se rezumă ceea ce numim năzuinţa unor puteri mari înspre ţeluri mari, şi aşa îşi află îndreptăţirea. — După o pauză a continuat: — Epoca în care au fost clădite bisericile de o seamă cu aceea vizitată acum a fost, în această privinţă, cu mult mai măreaţă decît a noastră. Năzuinţa ei a fost mai înaltă, a fost preamărirea lui Dumnezeu în templele Sale, în timp ce acum ne ocupăm mai cu seamă de relaţiile materiale, de producerea materiei şi de folosirea materiei, ceea ce nu este nici măcar în sine o strădanie vrednică de luat în seamă, ci numai relativ, în măsura în care se întemeiază pe o idee mai inaltă. Strădania înaintaşilor noştri mai vechi a fost şi de aceea, îndeosebi de aceea, mai nobilă, pentru că era întotdeauna însoţită de succese, de făurirea unui frumos autentic. Acele temple au stîrnii admiraţie în vremea lor, realizarea lor a durat veacuri în şir, prin urmare oamenii le iubeau, şi acele temple stîrnesc şi acum, chiar şi neterminate sau ruinate, admiraţia unei epoci trezite din somn, care şi-a lepădat întunecarea» dar care n-a răzbit încă pînă la înfăptuiri

cuprinzătoare. Chiar şi strădania înaintaşilor noştri recenţi, care au clădit foarte multe biserici potrivit concepţiei lor despre frumos, dar au desfigurat încă şi mai multe biserici prin nenumărate adăugiri, prin instalarea unor retabluri, prin modificări, şi care ne-au lăsat moştenire un număr foarte mare de asemenea monumente, este mai măreaţă decît a noastră, deoarece a tins şi ea spre înălţarea de lăcaşuri sfinte, spre reprezentarea unui anumit frumos şi a unui anumit spirit-bisericesc, chiar dacă s-a depărtat, în esenţa frumosului, de modelele veacurilor trecute. Chiar dacă epoca noastră trece acum din nou spre sublim, aşa cum pare, nu vom putea realiza de îndată frumosul în arhitectură. La început ne vom lăsa stăpîniţi de simpla imitare a frumosului recunoscut ca atare din epoci mai vechi, iar apoi, datorită încăpăţînării celor nemijlocit însărcinaţi cu această problemă, vor lua naştere lucruri fără noimă, pînă cînd, încetul cu încetul, numărul celor cu o viziune mai limpede va spori, pînă cînd se va lucra potrivit unei concepţii mai cuprinzătoare şi mai temeinice, şi din stilurile arhitecturale vechi vor răsări altele noi. aparţinînd, în mod specific, epocii noastre.

— Biserica vizitată recent, — am spus eu, — are, după părerea mea, o frumusețe intrinsecă, încît este de neînțeles cum de a venit o vreme în care a putut fi nesocotită şi i s-a putut adăuga cîte ceva, poate nu urît în sine, dar sigur neadecvat.

— Patria noastră a avut de înfruntat vremuri vitrege,

— a răspuns el, — care şi-au cheltuit energia numai în vrajbă şi pustiire, şi care au distrus tendinţele mai profunde ale sufletului omenesc. După ce acele vremuri au trecut, lumea şi-a pierdut ideea de frumos şi în locul ei a venit simpla tendinţă a epocii, care nu recunoştea drept frumos nimic altceva decît pe ea însăşi şi de aceea s-a plasat pe ea însăşi pretutindeni, fie că s-a potrivit sau nu. Aşa s-a făcut că s-au intercalat muluri romane sau corintice printre coloane vechi-germane.

— Dar dacă mi-e îngăduit să judec după bisericile pe care le-am văzut, chiar şi printre bisericile vechi-germane, aceasta de la care venim este una dintre cele mai frumoase şi mai rafinate, — am spus eu.

— E mică, — a replicat amfitrionul meu, — dar le întrece pe multe din cele mari. Prin zvelteţea ei, are o tendinţă verticală, ca

paiul grîului, care se leagănă, şi se aseamănă cu paiul şi prin faptul că arcele ei ţîşnesc în sus în chip atît de firesc şi de graţios, la fel ca paiele de grîu. Rozetele din arcadele ferestrelor, decoraţiile de pe capiteluri, de pe nervurile arcelor, ca şi rozeta din vîrful turlei sînt tot atît de graţioase ca diferitele plante care cresc într-un lan.

— De aceea.mi-a şi dat din nou în gînd, — am răspuns eu, — ceea ce mi-a mai dat şi altădată, anume că montura pietrelor prețioase ar trebui s-o facem în spiritul monumentelor arhitecturale vechi-germane, şi că astfel am putea ajunge la forme mai frumoase.

— Dacă vrei să spui, — a replicat el, — că cei care fac monturile pietrelor preţioase ar trebui să se ia după arhitecţii din trecut, care, ca să dureze clădiri solemne şi frumoase, au folosit mijloace simple şi înălţătoare, atunci cred că s-ar putea să ai dreptate. Dacă însă crezi că unele forme intîlnite la clădirile medievale ar putea fi utilizate ditect, la o scară redusă,

ca giuvaeruri, atunci s_ar putea să greşeşti.

— Aşa am crezut, — am răspuns eu.

— Am mai vorbit cîndva despre asta, — a replicat el,

— şi am atras eu însumi luarea aminte asupra artei arhaice ca bază pentru confecționarea podoabelor ; dat atunci nu m-am gîndit numai la arhitectură, ci la artă in general, fie câ este vorba de mobilier, de textile bisericeşti, de textile lumeşti, de pictură, de sculptură, de gravura în lemn şi aşa mai departe.

De asemenea, nu m-am gîndit la imitarea directă a formelor, ci la recunoaşterea spiritului care rezidă în aceste forme, la umplerea fiinţei lăuntrice cu acest spirit, şi apoi la creaţie, pe baza acestei recunoaşteri şi acestei umpleri. Transpunerea formelor arhitecturale în podoabe se loveşte şi de o piedică materială. Clădirile care au pus in lumină în mod deosebit simţul frumosului au fost întotdeauna obiecte mai mult sau mai puţin serioase : biserici, palate, poduri şi, în antichitate, columne şi arcade. In Evul Mediu precumpănesc bisericile ; să răminem, aşadar, la ele. Pentru a înfăţişa caracterul serios şi solemn al bisericii, materialul folosit nu este indiferent. A fost aleasă piatra, materialul din care sînt alcătuite cele mai mărețe şi mai copleşitoare dintre lucrurile care se înalţă : munţii. Acolo un<je munţii nu sînt îmbrăcaţi cu păduri sau cu pajişti, ci apar golaşi, piatra le conferă cea mai înălţătoare înfăţişare. De aceea îi conferă şi bisericii acea forţă impresionanta. în acest scop, piatra trebuie să impresioneze prin suprafaţa sa simplă-şi nu trebuie să fie zugrăvită sau tencuită. Materia-

r iul imediat următor dintre cele cu tendinţă r.7îre înălţimi, [legat de munte, este pădurea. Copacul exercită, după stîncă, cea mai mare putere. De aceea, o biserică poate fi | concepută, în ceea ce priveşte înfăţişarea artistici şi demnitatea, şi din lemn. atîta vreme cît acesta nu este pictat \ sau vopsit. O biserică de fier sau chiar una de argint n-ar

putea să fie decit respingătoare, ar arăta doar ca un lux vulgar, iar de o biserică de hîrtie, presupunînd că li s-ar putea asigura pereților o rezistență de durată împotriva intemperiilor şi că s-ar putea da decorațiilor, prin presare sau prin alte asemenea procedee, cele mai frumoase forme, inima se îndepărtează cu oroare şi dispreț. Forma este legată de material. Piatra este serioasă, ea năzuieşte spre înălțimi şi nu se lasă încovoiată în formele cele mai moi, mai grațioase şi mai răsucite. Vorbesc despre piatra de construcție, nu despre marmură. De aceea, volumeie bisericii, făcute din piatră, se înalță simplu şi vigux-os, iar acolo unde apar forme curbe, ele sint executate cu măsură şi cu o anumită noblețe, şi nu încarcă pereții şi celelalte elemente. în epoca în care au încetat să precumpănească, a încetat şi frumusețea severă a bisericilor şi a apărut stilul grațios. Pentru monturile bijuteriilor noastre folosim metal, şi anume, cu osebire, aurul. Metalul are însă cu totul alte însuşiri decît piatra. Este mai greu şi deci nu poate fi folosit în bucăți mai mari, fără să ne turtească, ci trebuie să' se descompună în alcătuiri gingaşe. în plus, are, dintre toate materialele, cea mai mare maleabilitate şi ductilitate, de aceea îl credem în stare de cele mai cutezătoare intortochieri şi încolăciri şi i le şi pretindem. Prin urmare, formele, îndeosebi cele ale podoabelor de aur, nu pot fi absolut identice cu cele de piatră, dacă vrem ca şi unele şi celelalte să fie frumoase. Dar din spiritul lăuntric al unuia din aceste două materiale, cred eu, putem foarte bine să cunoaştem spiritul lăuntric al celuilalt, şi ar lua naştere lucruri excelente.

Acestei păreri n-am putut să-i opun nimic. Eustaţiu a întărit-o şi mai precis, prin exemplele pe care le-a luat din formele de piatră cunoscute ale unor biserici. A arătat că o construcţie bisericească de piatră, uşoară şi obişnuită, dacă o faci bunăoară din aur, devine de îndată greoaie, inertă şi stingace. şi a mai arătat că forma de piatră trebuie transformată încetul cu încetul, ca să se preteze şi pentru una de aur şi să devină vie şi originală. Mi-a făgăduit că, după ce ajungem acasă, are să-mi arate nişte desene în acest sens. Mi-am dat astfel seama cît de mult au meditat prietenii mei asupra acestei probleme şi cît de deplin au pătruns-o.

— Dar nu numai elementele exterioare ale bisericii noastre sînt foarte frumoase, — a continuat amfitrionul meu, — ci şi figurile sfinţilor de pe retablu şi din firide sînt mai frumoase decît sintem obişnuiţi să le vedem

altminteri **pe cele** contemporane **cu epoca din care datează** biserica. Dacă am spus că sculpturile greceşti au o frumuseţe senzorială mai mare dedt cele medievale, nu înseamnă că nu există şi excepţii. Cunoaştem şi figuri extrem de graţioase din Evul Mediu, şi atunci cînd nu prezintă distorsiuni şi cînd au senzorialitate, ele **sînt,** de cele mai multe ori, mai **calde decît** cele greceşti. In bisericuţa noastră situaţia **este** asemănătoare şi de aceea am luat atît **de** bucuros **asupra mea** restaurarea ei, d& aceea îmi pare **rău** că **mijloacele mele** nu sînt destul de [3] mari ca să **pot realiza restaurarea în întregime** *şi* de **aceea** am stăruit **atîta** să fie **căutate figurile care** lipsesc în firide, pentru **ca să populez** pe **cît posibil** biserica, **deşi** mă cam bătuse **gîndul** că figurile **poate că nici nu fuseseră** terminate **toate şi** că locurile **nu fuseseră ocupate toate.** Poate că **se va ivi** cîndva **o putere superioară, mai** cuprinzătoare, care să redea acestei **biserici, precum şi** altora şi mai importante, **întreaga lor puritate.**

A doua zi am ajuns la Asperhof, şi am spus că n-am să mai pot zăbovi mult aici. Amfitrionul meu a răspuns că, peste cîteva zile, va pleca la Sternenhof şi mă invită să-l însoțesc, şi că pînă atunci să mai stau La el.

Am explicat că, în ceea ce mă priveşte, cîteva zile nu înseamnă bineînțeles mare lucru, dar că doresc totuşi să mă pot întoarce curînd la părinții mei.

In cele din urmă a sosit şi seara dinaintea plecării la Sternenhof şi, într-un moment prielnic, amfitrionul meu mi-a spus :

— **Dumneata** închei **acum** o **legătură** intimă cu cineva apropiat **mie ; se** cuvine deci **să** ştii totul, cum stau lucrurile la Sternenhof, şi în ce relații mă găsesc eu cu Sternenhof. Am să-ți

împărtăşesc totul. **Dar** pentru ca să-ţi găseşti un echilibru şi mai deplin şi să-ţi poţi însuşi cu limpezime cele împărtăşite, am să ţi le povestesc cînd ai să te întorci la Asperhof. Acum ai să pleci, după cum **spui,** la părinţii dumitale, **ca sâ** le aduci la cunoştinţă **cum** ai fost primit şi cum stă treaba. Cind ai să te întorci apoi la J mine, oricînd, ai să fii binevenit şi ai să te bucuri de o j primire călduroasă.

In dimineaţa următoare mă aflam în trăsură cu el, J alături de Gustav, şi ne îndreptam spre Sternenhof.

Acolo am fost primiţi cu aceeaşi amabilitate şi voioşie 1 ca întotdeauna, ba chiar cu mai multă amabilitate şi voioşie 1 ca de obicei. Camerele în care locuisem întotdeauna erau 1 pregătite pentru noi, ca pentru nişte membri ai familiei. 1

Natalia stătea, cu chipul ei fermecător, lîngă maică-sa şi j se uita la prietenul ei mai în vîrstă şi la mine. Am salutat-o f respectuos pe mamă şi aproape cu acelaşi respect şi pe J fiică. Gustav a fost un pic mai sfios ca de obicei şi ne-a 1 r privit, ba pe mine, ba pe Natalia. Am schimbat obişnuitele cuvinte de bun-găsit şi alte banalităţi. Apoi ne-am dus în I camerele noastre.

încă în aceeaşi zi şi în cea următoare, amfitrionul meu a cercetat o seamă de lucruri care ţineau de gospodărirea *m* moşiei, s-a sfătuit despre ele cu Matilda, a vizitat chiar şi j locuri situate relativ departe şi a dat dispoziţii îb numele a Matildei. A inspectat şi lucrările de înlăturare a tencuielii **J** de pe faţadele castelului. S-a urcat personal pe schele, a I examinat precizia îndepărtării crustei şi curăţirea blocuri- j lor de piatră. A verificat cantitatea de muncă executată îl intr-lin răstimp anumit şi a dat dispoziţii pentru viitor. j| La cele mai multe dintre aceste operaţii am asistat cu £ toţii. Eu am fost tratat admirabil. Matilda a fost blinda ?i § răbdătoare ca întotdeauna. Cine nu s-ar fi uitat mai utent i n-ar fi observat nici o deosebire dintre odinioară şi acum. f Matilda fusese întotdeauna binevoitoare, aşa că nu putea | sâ fie şi mai binevoitoare. Am perceput totuşi o deosebire, j îmi vorbea cu inima deschisă ca şi mai înainte, dar acum era totuşi altfel. Cînd era vorba de treburi ale castelului, *t(* ale grădinii, ale ţarinilor, ale gospodăriei, îmi oerea mereu părerea, ca unuia care are un drept şi care este ca un proprietar. Nu căuta, desigur, să-mi afle cît mai temeinic părerea, deoarece amfitrionul meu lua cele mai chibzuite, hotărîri privitoare la toate aceste treburi, ci mi-o cerea fiindcă eram unul dintre ai ei. Dar nu scotea în evidenţă aceste întrebări şi nu le accentua, aşa cum ar fi făcut cineva care le-ar fi pus inadins, ci le punea în mod reflex,

îndemnată de apartenența noastră comună. Pe mine, **această comportare** m-a emoționat grozav. Nici amfitrionul **meu** nu **prea** se purta altfel ca de obicei, căci firea sa **fusese întotdeauna** închegată şi închisă, dar şi el părea **mai cordial** ca altădată. Gustav şi-a pierdut comportarea **sfioasă de la** început. Cu toate că nici acum nu scotea nici

o vorbă, care să fi fost o aluzie la legătura noastră, — **ceea ce nu** făceau nici ceilalți, iar el primise o educație **prea bună,** ca să constituie o excepție, deşi era încă atit **de tînăr,** — se nimerea din cînd în cînd, brusc, alături de **mine, mă lua** de braț, mi-1 strîngea, sau mă lua de mînă şi **mi-o strîngea.** Numai cu Natalia lucrurile au stat cu totul **altfel. Eram** amîndoi mai sfioşi şi mai străini, aproape, **decît fuseserăm** înaintea convorbirii hotărîtoare din grota cu naiada fîntinii. Aveam voie s-o țin de braț, puteam să **stăm** de vorbă, dar atunci discutam despre fleacuri, foarte **departe** de relațiile noastre actuale. Şi totuşi, când mergeam **alături** de ea, simțeam o fericire pe care cu greu aş fi pu**tut-o** exprima prin cuvinte. Totul, — norii, stelele, copacii, **ogoarele,** — plutea ca într-un fel de strălucire, şi chiar şi **făptura** mamei ei, şi cea a bătrînului ei prieten, mi se **păreau** mai luminoase. Faptul că Natalia avea o stare de **spirit asemănătoare,** îl ştiam, fără ca ea să-l spună.

Cînd treceam, la fermă, prin fața porții şurii sau **altei uşi** sau pe lingă un ogor sau prin orice alt loc unde **se lucra,** oamenii se strîngeau, se uitau după noi şi ne **priveau cu aceiaşi** ochi plini de tîlc cu care fusesem privit şi la Asperhof. Mi-am dat aşadar seama că şi aici ştiau toți în ce relații mă aflu cu fiica stăpînei casei. Dacă n-aş fi fost sigur **de acest** lucru, l-aş fi putut deduce şi din respectul sporit al slujitorilor, dar şi aici, ca şi la Asperhof, am băgat de seamă **că ceea** ce se oglindea în trăsăturile oamenilor era ca un fel de bucurie. Trebuie aşadar să fi fost şi aici mulțumiți de ceea ce se pregătea. Asta m-a **bucurat** nespus, **deoarece,** oricare ar fi fost treapta lor **de dezvoltare, este totuşi sigur că, — aşa cum** am **constatat foarte frecvent** în **relaţiile mele cu o** mulțime **de oameni,** — cei **de jos** îi **judecă** adesea **foarte** corect pe cei de sus şi, mai ales atunci cînd se **înfiripă** legături, fie prietenii, fie căsnicii, ei recunosc absolut **just** ceea ce se asortează şi ce nu. Aşadar, faptul că mă priveau şi pe

mine nimerit pentru Natalia m-a umplut cu o bucurie profundă şi .persistentă. Ce părere avea Natalia despre aceste manifestări ale oamenilor, nu mi-am putut da seama.

După ce au trecut astfel trei **zile,** după ce am vizitat împreună cele mai felurite colţuri ale castelului, ale grădinii, ale ogoarelor şi ale pădurilor, după ce am **mai** zăbovit multe clipe şi

în camerele cu picturi şi în cele **cu** mobile vechi şi ne-am bucurat de fel de **fel de lucruri,** » după ce, în sfîrşit, Matilda şi amfitrionul meu **au discutat şi** au pus la punct tot ceea ce mai era de discutat şi **de pus** la punct în legătură cu moşia, s-a hotărît ca plecarea **să ş** şribă loc în ziua următoare. Ne-am **luat** rămas-bun **într-un j** mod asemănător cu cel **în care ne spuseserăm bun-găsit, 3 trăsura a** tras la scară, şi **am pornit înapoi,** în direcţia **din 1** care veniserăm cu patru **zile** în **urmă.**

Eu am călătorit cu amfitrionul **meu** numai **pînă la** j drumul diligenței, iar pe **acesta pînă** la prima **poştă. Acolo** '] ne-am despărțit. El s-a îndreptat, pe **drumuri secundare, 1** spre **Asperhof,** deoarece făcuse de **dragul meu un ocol, iar j** eu am luat-o, cu cai **de poştă, înspre Kargrat. Eram hotă-** \ rît să-mi întrerup acum **eu desăvîrşire treburile la Kargrat s** şi deci să pun să mi se transporte obiectele pe **care le mai ;** aveam acolo. Cînd am ajuns în mica **aşezare mi-am** pus la punct treburile, am poruncit să mi se **împacheteze toate** lucrurile şi le-am expediat. Mi-am luat **rămas-bun** de **la** preotul cu care făcusem cunoştință, mi-am **luat rămas-** bun şi de la gazdele mele şi de la ceilalți **oameni pe care** îi cunoscusem, am spus că nu ştiu cînd am **să mă înapoiez** la Kargrat ca să-mi continui lucrările pe care fusesem silit să le întrerup din cauza unei împrejurări neprevăzute, şi am plecat.

M-am îndreptat acum spre Lautertal, ca să-l vizitez. **Nu** însemna, pe drumul spre oraşul meu natal, decît un **mic** ocol, şi voiam să revăd valea pe care o îndrăgisem. **Mă** călăuzea însă într-acolo, cu osebire, un anumit scop. **Deşi** nu prea trăgeam nădejde să fi avut succes dispoziţia **pe** care o dădusem în vale, să se cerceteze dacă nu cumva **s-ar** găsi completările lambriurilor tatălui meu, nu voiam **to**tuşi să plec spre casă, fără să mă fi informat în această privinţă. Completările dorite nu fuseseră găsite, şi **nici**

o urmă care să mă ducă spre ele nu fusese **descoperită,**

dar am văzut o seamă de oameni pe care îi îndrăgisem odinioară, am zărit obiecte de care fusesem înconjurat în anii trecuţi, spre plăcerea mea, şi am stat cite puţin de vorbă cu unii, fapt care, atît pentru mine, cit şi pentru ei, a fost o desfătare.

M-am dus şi la Mlaştina Roşie. Acolo am găsit lucrările înaintate într-o şi mai mare măsură decît la ultima mea -vizită. Din mai multe locuri sosiseră comenzi, chiar şi din oraşul nostru, unde bazinul cu dalac devenise cunoscut şi se bucurase de succes, şi fuseseră trimise şi scrisori. Veniseră şi nişte străini în acest ținut izolat, făcuseră cumpărături şi lăsaseră comenzi. Am constatat aşadar că aici treburile mergeau mai bine, am privit lucrările şi am mai *V* comandat şi eu cîteva obiecte noi, in parte fiindcă mai i aveam bucăți de marmură frumoasă, din care se putea confecționa cîte ceva, şi pe de altă parte fiindcă în grădina tatei mai lipseau unele piese la parapet sau în alte locuri. Oamenii au fost foarte prietenoşi şi îndatoritori, şi mi-au arătat ce era în lucru, ce îmbunătățiri făcuseră sau mai

i aveau de gînd să facă. Totodată n-au uitat să amintească [faptul că ţinusem întotdeauna la micul lor atelier şi că, în problema îmbunătăţirilor* dădusem multe **îndemnuri** t şi îndrumări. Mi-am exprimat bucuria cu privire la toate acestea şi am făgăduit că, dacă am să mă găsesc prin apropiere, am să dau cu dragă inimă o raită şi pe la Mlaş-tina Roşie.

După această escapadă la Lautertal şi la Mlaştina Ro-
I şie, mi-am continuat drumul spre părinţii mei, fără nici o întrerupere.

3. DEZVĂLUIREA

Acasă, ai mei nu mă aşteptaseră încă, deoarece îi prevenisem prin scrisoare că am să fac, cu amfitrionul meu.

o scurtă călătorie la o biserică veche. îşi mai şi închipui- seră că o să mai trec încă o dată pe la locurile mele din munţi şi că la întoarcere am să mai stau cîtva timp şi la Sternenhof. Greşiseră, însă : deşi fusesem în amîndouă locurile, nu

stătusem prea mult acolo, căci inima îmi dăduse ghes să le mărturisesc alor mei ce am pe suflet. După

ce ie-am mărturisit, au fost mult mai puţin impresionaţi ‖decît mă aşteptam. S-au bucurat, dar mi-au spus că ştiau 1 ce avea să se întîmple, ba chiar că se aşteptaseră de cîţiva ani la cele petrecute acum. în casa cu trandafiri şi la Sternenhof, au spus

ei, proprietarii nu m-ar fi tratat cu atîta prietenie şi bunăvoinţă, dacă nu le-aş fi fost pe plac şi dacă n-ar fi socotit că ceea ce s-a întîmplat acum este un fapt îmbucurător, ale cărui semne prevestitoare le observaseră desigur mai demult. Oricît mi-a plăcut această părere, deoarece exprima gîndurile alor mei faţă de mine, n-am putut totuşi să nu mă gîndesc că numai ai mei priveau astfel lucrurile, tocmai pentru că erau ai mei şi deci mă socoteau vrednic de darul primit. Eu însă ştiam că lucrurile stau altfel, pentru că o cunoşteam pe Natalia şi îi cunoşteam anturajul, deci eram în măsură să judec obiectiv. N^am putut să privesc cele ce mi s-au întîmplat decît ca pe o fericire, pe care mi-o hărăzise o soartă prielnică, şi de care trebuia să mă străduiesc să devin din ce în ce mai vrednic.

Tata a spus că totul e în regulă, mama a tot repetat, ba mîhnită, ba bucuroasă, că nu prea este pregătită pentru un eveniment atît de important, iar soră-mea m-a privit dusă pe gînduri şi iscoditoare.

Mi-am exprimat rugămintea ca părinții să mă ajute acum ca tot ce este de făcut în împrejurările date să fie făcut în

modul cel mai corect, şi mi-am exprimat şi dorința ca, potrivit sfatului tatei, să întreprind o călătorie mai lungă.

— Sînt cîteva lucruri de făcut, — a spus tata. — Mai întîi, cred că ei aşteaptă din partea părinților tăi un gest de apropiere, căci nu se cuvine ca rudele miresei sâ li se Înfățişeze mai întîi ele rudelor mirelui. în plus,i amfitrionul tău

mi-a manifestat multă bunăvoință, pentru care n-am putut încă să mă revanşez. Apoi, amfitrionul tău are să-ți comunice anumite lucruri, pe care le socoteşte necesare ; şi, în sfîrşit, ar trebui într-adevăr, aşa cum doreşti tu însuți, să întreprinzi o călătorie mai lungă, ca să cunoşti mai de aproape, cel puțin în linii mari, oamenii şi lumea. Ceea ce vor face viitoarele tale rude este treaba lor ; vom trăi şi vom vedea. Treaba noastră este acum să îndeplinim ceea ce este de datoria noastră. Cred că ordinea firească ar fi următoarea. Mai întîi trebuie să asculți dezvăluirile prietenului tău, întrucît ți-au fost propuse din capul locului fără condiții. După aceea am să fac împreună cu maică-ta o călătorie la mama logodnicei tale şi cu acest prilej am să-l vizitez şi pe amfitrionul tău. în sfîrşit, poți să le spui că ai dori să porneşti într-o călătorie, ca să-ți desăvîrşeşti cunoştințele. Dar întrucît însuşi amfitrionul tău a spus că înainte de a-ți face el ție dezvăluiri, ar fi bine să ajungi tu la un- calm cît mai deplin, şi întrucît, pe de altă parte, ar fi necuviincios să insişti prea mult, nu poți să te duci acum numaidecît la el şi să-l rogi să-ți facă dezvăluirile făgăduite, ci trebuie să laşi să treacă o vreme şi să-l vizitezi mai tîrziu, poate la iarnă. Şi pentru ca să ajungi mai sigur la calmul necesar, îți propun să mă însoțeşti într-o scurtă călătorie pe meleagurile mele natale şi să pornim curînd. Cînd ai să te duci apoi la iarnă la amfitrionul tău ai să poți să-i duci salutările noastre şi să-i spui că odată cu începutul anotimpului mai frumos venim să-i cerem pentru tine mîna fiicei prietenei lui.

Toți au fost întru totul de acord cu această propunere. Mai cu seamă s-a bucurat mama cînd a auzit că tata a pus la cale de bunăvoie o călătorie, al cărei țel nu l-ar fi ghicit pentru nimic în lume.

— Trebuie să mă deprind, — a răspuns el, — dacă e vorba să fac la primăvară o călătorie în Țară-de-Sus, pînă în vecinătatea munților, o călătorie care ne va duce şi la casa cu trandafiri şi Dumnezeu ştie cît de departe, pentru că oamenii care stau mereu lipiți de casă, odată cuprinşi de dorul drumeției, nu se mai satură de călătorii şi cutreieră un ținut după altul.

Eu, însă, am replicat:

— întrucît Clotilda n-a văzut niciodată' munții, întrucît este cea mai rămasă în urmă în această privință. întrucît i-am făgăduit întotdeauna s-o duc pe munți, şi întrucît, datorită călătoriei mele mai lungi, împlinirea acestei făgăduieli ar putea fi amînată din nou : îi propun ca, după ce mă voi fi întors cu

tata din scurta noastră călătorie, să petreacă împreună cu mine o parte a toamnei la munte. Zilele de toamnă, chiar şi cele de toamnă tîrzie, sînt de cele mai multe ori foarte frumoase la munte, unde ne vom putea roti privirea în văzduhul limpede mai departe decît
este cu putinţă la oraş, in atmosfera zăpuşitoare şi încăr- <!ată de furtună a lunilor iunie sau iulie.

Clotilda a acceptat cu bucurie propunerea, iar eu i-am făgăduit ca, în zilele care vor mai trece pînă la plecarea mea cu tata, să-i precizez tot ce-i trebuie, ca îmbrăcăminte şi alte lucruri, pentru călătoria la munte, obiecte pe care poate apoi să şi le pregătească în ţimpul absenţei mele.

— Dacă, pentru dezvăluirile prietenului meu, am ne- voie de calm, — am adăugat eu, — atunci aceste călătorii pot reprezenta cel mai bun mijloc ca să mi-1 găsesc.

Tata şi mama au fost foarte mulţumiţi de propunerea mea. Mama a spus numai că are să ajute la pregătirile Clotildei şi că are să aibă grijă să nu-i lipsească nimic din cele trebuincioase pentru ocrotirea sănătăţii.

Eu am răspuns că e bine aşa şi că am să iau şi eu în timpul călătoriei toate măsurile pentru ca sănătatea Clotildei să nu fie vătămată.

Am început, într-adevăr, în ziua următoare, să ne sfătuim ce anume îi trebuie Clotildei în călătorie. Apoi, Clotilda şi-a început echiparea. Eu am întocmit o listă a lucrurilor necesare, pe care am completat-o încetul cu încetul. După cîtva timp am socotit că e destul de completă, încît cu greu ar mai fi putut lipsi ceva neapărat necesar.

între timp s-a apropiat şi ziua în care urma să pornesc la drum cu tata.

în zorii acelei zile ne-am urcat în trăsura uşoară de care se folosise tata ori de cîte ori avusese de străbătut distanţe mai mari şi care nu mai ieşise de multă vreme din şopron. La porunca mamei a fost cercetată amănunţit, cu cîteva zile mai înainte, de nişte oameni de meserie, dacă nu cumva are defecte ascunse, care ne-ar fi putut prici- nui necazuri. După ce a fost găsită în unanimitate că e în perfectă stare, mama s-a declarat mulţumită.

Aveam cai de poştă ; îi schimbam în locurile cuvenite şi zăboveam acolo cît ne era pe plac. La apropierea fiecărei seri, tata poruncea vizitiului să oprească încă la lumina zilei, asigura cazarea şi mai făceam o plimbare înainte de cină. în acele zile, în care am petrecut cu tata mai multe ceasuri în şir

fără întrerupere decît oricînd pînă atunci, am stat şi de vorbă cu el mai mult decît oricînd pînă atunci. Am vorbit despre artă, mi-a povestit despre

tablourile lui. mi-a spus cite ceva ce nu ştiam, despre achiziționarea lor. şi s-a întins la vorbă, cu pricepere, despre valoarea lor artistică, a ajuns la cameile lui şi mi-a dat unele

explicaţii, am trecut la cărţi, care ne erau amîndo- rura familiare, le-am cîntărit valoarea, dacă era de natură literară sau ştiinţifică, şi ne-am reamintit reciproc frîn- turi ale cuprinsului lor ; am vorbit şi despre evenimentele vremii şi despre starea statului nostru. In sfîrşit, mi-a povestit despre afacerile sale neguţătoreşti şi m-a iniţiat în bazele şi faţetele lor. Mi-a arătat unele părţi ale ţinutului prin care călătoream şi m-a informat cu privire la soarta unor familii care locuiau într-un colţ sau altul al zonei. Şi aşa, în a patra zi am ajuns la destinaţie. Ţinutul îmi era cu totul necunoscut, deoarece drumeţiile mele nu-mi purtaseră niciodată paşii pe acolo.

La liziera pădurii care mărgineşte nordul ţării noastre se întindea o vale, care fusese odinioară pădure şi care adăpostea acum, în cuprinsul ei, case răzleţe, ogoare izolate, pajişti, rîpe şi ape curgătoare. Una din case. pe jumătate de lemn şi pe jumătate de zid, era casa natală a tatălui meu. Se afla la marginea unei pădurici, rămasă din pădurea cea mare care acoperise cîndva toate aceste ţinuturi. Era ocrotită spre apus de un pîlc de fagi foarte înalţi şi înghesuiţi, astfel că din partea aceea vmtul nu putea s-o sîcîie prea tare ; la răsărit avea ca pavăză o stîncă ; la miazănoapte o lungă fîşie de pădure ; şi dădea, la miazăzi, spre nişte pajişti şi ogoare întinse, a căror producţie de grîne era neînsemnată, dar extraordinar de mare în plante de nutreţ, din care pricină bogăţia principală a localnicilor o alcătuiau turmele. Am tras la hanul din vale, am pus să ni se dea jos bagajele, ne-am comandat camere pentru cîteva zile şi ne-am vizitat apoi rudele foarte îndepărtate, care locuiau acum în casa natală a tatălui meu. Era către amiază. După ce le-am spus cine sîntem, ne-au primit cu multă amabilitate şi au stăruit să punem să ni se aducă bagajele şi să locuim la ei. Numai în urma afirmaţiilor hotă- rîte ale tatălui meu că le-am ştirbi lor tihna fără s-o do- bîndim noi înşine s-au dat bătuţi şi ne-au rugat ca cel puţin să răminem să prînzim împreună cu ei, ceea ce noi am acceptat.

După ce am luat loc cu toţii în încăpătoarea cameră de zi, tata mi-a arătat masa mare de arţar, la care el şi fraţii şi surorile lui obişnuiau să mănînce în copilărie. Masa se învechise, dar tata a spus că se mai află în acelaşi colţ, lu-minată de cele două ferestre şi înveselită de razele soare-, lui, ca şi odinioară. Mi-a arătat fostul său dormitor, situat lîngă această cameră. Pe urmă am ieşit din casă, şi tata mi-a arătat scara care dădea spre cerdacul de lemn din jurul curţii, şi izvorul care îşi mai vărsa încă apa limpede în jgheabul de granit, făcut de străbunicul lui, şi mi-a arătat grajdul, şura şi, în spatele ei, poteca din pădure, pe care, încă pe jumătate copil, părăsise, cu un băţ în mînă, locui natal, ca să-şi caute norocul printre străini. Ara ieşit chiar şi în cîmp şi ne-am plimbat pe acolo. Tata se oprea des şi îşi mai aducea aminte de soiurile de fructe care creşteau în diferite locuri, pe vremea cînd, cu o tăbliţă cu litere negre şi roşii, se îndrepta spre casa de lemn înconjurată de fagi, aflată la o depărtare de un sfert de ceas, la marginea drumului, şi care era şcoala tuturor copiilor din vale. A spus că totul este ca pe vremea copilăriei sale : aceleaşi împrejmuiri, aceleaşi cărări de ţară, aceleaşi şanţuri cu apă şi aceleaşi uluce ale şipotelor. A spus că parcă ar vedea pe

pajişte chiar şi aceleaşi flori de amică, pe care le privise copil fiind, şi cînd m-a condus spre movila de piatră de la marginea ogoarelor, am văzut înălţîndu-se tulpinile de zmeură, iar în jurul pietrelor lăstarii plini de spini ai murelor, şi belşugul de frunze al fragilor, la fel cu cele culese de el în copilărie. De la movila de piatră ne-am dus la prînzul simplu pe care l-am luat la rudele noastre. După aceea am vizitat, împreună cu proprietarul actual, toate acareturile. Tata a spus că în cutare loc taică-său arase, grăpase, săpase, că dincoace maică-sa împreună cu soră-sa, cu slujnica şi cu zilierii cosiseră fînul, că pe dincolo intrau în pădure vacile şi caprele, aşa cum intră acum, şi că ai lui arătaseră pe atunci aşa cum arată oamenii aceştia acum.

, Cînd ne-am întors, ne-am luat rămsa-bun, tata a mulţumit pentru ospitalitate şi a spus că spre seară va mai trece încă o dată pe acolo.

In camera din han, tata şi-a deschis geamantanul şi a scos din el tot felul de lucruri menite să fie date în dar

locatarilor casei în care prînziserăm. Nu-mi adusese niciodată la cunoştinţă ce locatari vom găsi în casa lui părintească ; poate că nici el nu-i cunoştea prea bine. Aşa că eu nu venisem cu daruri. Tata se gîndise însă şi la cazul acesta, şi mi-a dat o seamă de lucruri, îndeosebi ştofe, mici giuvaiericale şi alte obiecte, ca să le împart în casa aceea cu prilejul vizitei noastre de seară. Nu voise să ia cu dîn- sul darurile încă de la sosire, deoarece, cu toate că rudele noastre nu erau dedt locuitori obişnuiţi de pe aceste meleaguri, socotea că ar fi fost o necuviinţă să intre în casă încărcat cu daruri, de parcă ar fi vrut să le spună: „Cred că pentru voi ăsta-i lucrul cel mai de preţ“. Acum, însă, li se îndatorase oarecum şi putea să le aducă mulţumiri pentru buna primire.

în timp ce împărţeam în casă darurile şi culegeam în schimb bucuria şi mulţumirea grupului de destinatari, alcătuit din soţ şi soţie, o fiică şi o bunică bătrînă, — fără a-i pune la socoteală pe argat şi pe cele două slujnice, — s-a lăsat noaptea şi ne-am întors la han.

Am mai rămas încă patru zile în ținut. Tata a vizitat, în tovărăşia mea, multe locuri pe care le îndrăgise cîndva, un mic lac, un bloc de stâncă, de pe care aveai o priveliște frumoasă, un parc în jurul unei clădiri situate nu prea departe, un fel de castel, şcoala de lemn şi mai ales biserica, aflată la o depărtare de o leghe şi jumătate, care era lăcaşul sfînt al văii şi în jurul căreia se întindea Jintiri- mțil, unde odihneau părinții lui. O placă de marmură albă, pe care o puseseră el şi fratele lui, le cinstea amintirea. Tata s-a mai plimbat, la cele mai diferite ore, pe drumeagurile de pe ogoare şi din pădure.

In a cincea zi am pornit la drum, înapoi la ai noştri.

" Am mai trecut dis-de-dimineață pe la rudele noastre. Aşa cum se obişnuieşte în asemenea împrejurări printre săteni, se îmbrăcaseră mai frumos decît în toate zilele şi ne aşteptau. Ne-am luat un cordial rămas-bun. Eu, fiind

- oricum deprins cu drumeția şi cutreierînd multe ținuturi, am făgăduit să mai vin pe aici şi să bat mai des la uşa acestei

căsuţe. Tata a spus că s-ar putea să mai revină sau nu, ca omul la bătrîneţe, care trebuie să se lase în voia Domnului. Rudele ne-au petrecut pînă la han şi au rămas acolo pînă ce ne-am urcat in trăsură. Din cuvintele de bun-ră- mas şi din mulţumirile lor mi-am dat seama că tata le dăduse şi ceva bani. S-au uitat lung după noi.

In timp ce ne depărtam, tata a fost, la început, grav şi zgîrcit la vorbă ; poate că-i era inima grea. Mai tîrziu s-a înfiripat iarăşi o conversaţie, ca atunci cind veniserăm încoace.

In seara zilei a treia de la plecare am ajuns acasă, în oraşul meu natal.

Mama s-a bucurat mult că şederea de unsprezece zile in aer liber a avut pentru tata urmări atît de binefăcătoare. Obrajii nu numai că i se coloraseră într-un roşu sănătos, dar se şi împliniseră, iar ochii îi erau mult mai limpezi decît acasă, unde şi-i ţinea toată ziua aţintiţi în hîrţoagele lui de la birou.

— Âcesta e numai începutul şi o consecinţă a schimbării

mediului asupra componentelor trupului, — a spus tata. — Cu timpul, sîngele, muşchii şi nervii se obişnuiesc cu aerul liber şi cu mişcarea, şi cel dintîi nu se mai înroşeşte prea mult, iar cei din urmă se umflă. Bineînțeles, însă, că dacă stai timp îndelungat în aer liber şi faci mişcare. uitînd cu totul de griji, efectul asupra sănătății este mult mai favorabil, decît dacă stai lipit veşnic de scaun în camere şi-ți frâmînți creierii gîndjndu-te la viitor. Avem să ne bucurăm într-o bună zi şi de această fericire şi cine ştie cit de aproape este acea zi.

— Avem să ne bucurăm dacă ai să ai tu parte de ea,

— a răspuns mama, — căci tu ai cel mai mult nevoie. Noi ceilalți putem să umblăm prin grădină şi prin împrejurimile oraşului ; tu stai tot timpul in camera aceea mo- horită. Dar fiindcă ai spus asta de atîtea ori, odată şi odată tot are să se adeverească.

— Are să se adeverească, mamă, — a răspuns tata, — are să se adeverească.

Mama. ne-a cerut nouă să confirmăm că tata n-a arătat niciodată atît de sănătos şi atît de voios ca după această scurtă călătorie.

Noi am confirmat.

Acum trebuia însă să ne mai gindim şi la o altă călă-, torie, deoarece, în primul rînd, vara acestui an era vara călătoriilor, şi apoi trebuia să punem la cale plecarea mea şi a Clotildei pe munţi. Toamna sosise, după cum putusem constata văzind frunzele de fag din jurul casei siatale a tatălui meu, care se

pregăteau să ia culoarea roşie dinaintea căderii. Nu mai era timp de pierdut.

Clotilda îşi terminase pregătirile, eu nu aveam nevoie de pregătiri, deoarece eram oricînd gata, aşa ci ne-am putut începe neintirziat călătoria plănuită.

Mama m-a îndemnat fierbinte să am grijă de soră-mea, iar tata ne-a povăţuit să ne bucurăm de timpul liber după capul nostru, şi aşa, într-o dimineaţă am ieşit pe poarta casei noastre, odată cu răsăritul unui soare liitipede de toamnă.

N-am vrut s-o expun pe soră-mea, care făcea prima ei călătorie mai mare, atingerii cu alţi oameni, într-o dili- genţă,

pentru că nu se putea cunoaşte dinainte caracterul şi comportarea lor ; de aceea am preferat să călătoresc cu cai de poştă atîta timp cit voi găsi că este cazul, Urmînd ca după aceea să hotărăsc, potrivit împrejurărilor, modul de a ne continua călătoria pe munţi. Acest mod de a călători mai prezenta şi avantajul că puteam opri oriun<je voiam, şi că aveam răgazul să-i explic soră-mi cîte ceva, fără să fiu nevoit să ţin seama de prezenţa nici unui străin. De asemenea puteam să discutăm liber, după pofta inimii, ca între frate şi soră, despre ai noştri, despre casa noastră şi aşa mai departe. Am călătorit astfel două zile. I-am oferit Clotildei răgazuri de odihnă maL dese, deoarece nu era obişnuită sâ călătorească fără întreruperi, şi ne-am încheiat întotdeauna cu mult înainte de căderea serii drumul de peste zi. Am început să vedem munţii mergînd paralel cu noi, la o apropiere de cîteva mile, dar nu erau încă prea importanţi. Am fost extrem de incîntat ştiind-o pe soră-mea alături de mine, în trăsură, văzîndu-i chipul frumos

I şi simţindu-i braţul. Sporovăiala ei de soră şi vioiciunea î cu care primea în sufletul ei curat tot ce era nou pentru ea, m-au făcut să mă simt nespus de bine.

In dimineaţa zilei a treia am lăsat-o să se odihnească. Pentru'după-amiază am închiriat o trăsură şi am plecat de pe drumul diligenţei de-a dreptul spre munţi. Călătoria

I noastră a fost însoțită de o bună dispoziție plină de voio- E şie, şi am vorbit cu Clotilda cîte-n lună şi în stele. Cînd munții albaştri ne-au întîmpinat în văzduhul limpede, cu licăriri lăptoase verzui, ochii ei au avut sclipiri tot mai

prietenoase, iar chipul ei a rămas ațintit asupra peisajului spre care ne îndreptam. După aceasta călătorie de trei zile,

obrajii fragezi i s-au înroşit şi ei, ca şi cei ai tatei, iar ochii i-au devenit mai stralucjtori. Astfel am ajuns în sfîrşit în locul pe care îl menisem eu odihnei noastre de noapte. Pe acolo trecea vuind, cu şuvoaiele sale de munte, verdele Afel, iar vuietul lui mai era sporit de un zăgaz tras pieziş peste albia rîului. Povîrnişuri împădurite începuseră să se înalţe ca nişte spinări lungi, iar deasupra marginii întunecate a unei păduri de fagi foarte înalte s-a şi ivit creştetul roşu al unui munte aprins de văpaia amurgului, dar pe care se întindeau ici şi colo fîşii de zăpadă.

A doua zi am închiriat o teleguță de munte, din cele care slujesc pe înălțimi mai bine ca orice alt vehicul pe alte drumuri decît ode pentru diligențe, şi ai căror cai, fiind obişnuiți cu drumurile de munte, sînt cei mai de nă- - dejde. Ne-am adăpostit într-însa lucrurile cît am putut de bine şi ne-am înfundat din ce în ce mai adînc în munți, % depărtîndu-ne de sclipitorul Afel. I-am spus Clotildei na- jj mele fiecărui munte mai semeț, i-am atras atenția asupra j formațiilor alpine şi am căutat să-i explic culorile, lumi- J mile şi umbrele. Pădurile de foioase au început să se co- I loreze peste tot în roşietic şi gălbui, ceea ce făcea ca abu- | reala de deasupra tuturor masivelor să fie şi mai plăcută, a De îndată ce am ajuns la o anumită altitudine am g schimbat direcția şi ne-am urmat acum drumul de-a Iun- | gul muntelui. După ce au trecut două zile, iar a treia se şi 3 apropia de amiază, din fundul văii ne-au privit apele lacu- > lui Lauter. Am ocolit spinarea unui munte lat, împădurit, J şi punctele luminoase s-au înmulțit tot mai mult. In sfîr- Hj şit, am avut la picioarele noastre, sub rămurişul brazilor, ■ al fagilor şi al arțarilor, cea mai mare parte a oglinzii apei. 1 Am coborît cu teleguța tot mai jos şi mai jos, pe drumea- gul îngust, pînă cînd, după două ceasuri, am ajuns la malul lacului, a cărui apă era atît de limpede, încît am fi putut număra pietricelele din scobiturile lui nu prea adînci. Am mers cu teleguța de-a lungul malului, am înconjurat o mică porțiune a lacului şi am ajuns la han. Acolo i-am plătit vizitiului şi am închiriat, pentru cîteva zile, nişte camere. Am stăruit ca soră-mea să primească aceeaşi cameră în care locuisem eu pe vremuri cînd făceam

măsurătorile lacului Lauter. Eu m-am mulţumit cu o cămăruţă în vecinătatea ei. Cei din han au privit cu uimire fata frumoasă şi, aşa cum s-au exprimat, distinsă,

Lar eu am crescut simţitor în ochii lor, deoarece aveam o asemenea soră. Toţi cei care ştiau să mînuiască o vîslă sau erau deprinşi să-şi pună colţari sau să se folosească de un

alpenştoc, au venit să-şi ofere serviciile. Le-am spus că am să-i chem, dacă vom avea nevoie de ei, şi că atunci ne vom bucura mult de tovărăşia **IOT.**

Mai întîi am instalat-o pe Clotilda cît de cît comod în odăiţa ei. I-am arătat unele locuri importante, pe care le putea vedea de la ferestrele ei, şi i le-am numit. I-am povestit cum am

colindat lacul în lung şi-n lat ca să-i măsor adîncimea şi cum am fost nevoiţi să ne oprim pe apă, ba într-un punct, ba în altul. Şi-a pregătit culori şi undite de desen, ca să încerce dacă nu cumva ar fi în stare să transpună pe hîrtie, fie şi prin contemplarea nemijlocită din cuprinsul odăiței sale, cîte ceva din alcătuirile vizibile din odăiță.

Zilele următoare le-am petrecut făeînd plimbări în împrejurimile hanului de pe malul lacului, pentru ca soră-mea să se deprindă un pic cu aceste privelişti. Vremea frumoasă, prevestită, venise şi a continuat, şi aşa am putut să ne dăruim cu atât mai în voie bucuriei şi plăcerii, pe care ni le procurau plimbările, căci starea sănătății noastre era excelentă, iar temerile mamei şi în parte şi ale mele cu privire la Clotilda nu s-au dovedit întemeiate. Am trimis amîndoi, de aici, scrisori acasă.

în zilele următoare am luat-o pe Clotilda pe lac şi am dus-o în diferite porţiuni ale lui, care, fie că erau frumoase şi impresionante în sine, fie că ofereau privelişti fermecătoare şi pitoreşti. Am ajutat-o cu întreaga experienţă dobîndită de mine în urma numeroaselor mele şederi la munte. Ea a primit totul în adîncul sufletului şi, datorită ajutorului meu, a fost scutită de multe ocoluri, pe care cei ce vizitează pentru întîia oară munţii trebuie să le facă, înainte de a izbuti să le pătrundă măreţia. în călătoriile pe lac ne-au ajutat doi luntraşi tineri, care fuseseră însoţitorii mei permanenţi cu prilejul măsurătorilor Ne-am căţărat şi pe culmi. Pusesem să i se facă soră-mi încălţări care pe dinăuntru erau moi, iar pe dinafară tari

şi rezistente la acţiunea grohotişului aspru. Pc cap purta

o pălărie comodă cu cozoroc, iar intr-o mină un alpenştoc, cioplit anume pentru dînsa. Cînd ajungeam pe creste gustam cu bucurie priveliştea. Clotilda a încercat să şi deseneze şi să picteze cîte ceva după natură, dar rezultatele au fost mult mai slabe chiar decît ale mele, deoarece avea mai puţină experienţă.

După mai bine de o săptămînă am dus-o pe Clotilda, cu ajutorul aceluiaşi vehicul pe care îl avusesem şi pînă acum pe munți, spre valea Lauter şi spre hanul străjuit dc arțari. Acolo am găsit cazare mai bună decît la hanul de lingă lac şi am primit două camere alăturate, vesele şi încăpătoare, ale căror ferestre dădeau spre arțarii dinaintea casei şi ofereau, printre frunzele galbene ale acestora,

o privire spre înălţimile de un albastru vaporos de la sudul casei. Am arătat-o pe soră-mea hangiţei, am arătat-o bătrînului Gaspar, care, la vestea sosirii mele. venise într-un suflet, şi am arătat-o şi celorlalţi, care veniseră şi ei cu toţii. S-a iscat aici o veselie şi mai mare decît la hanul de pe malul lacului ; toţi s-au bucurat că o asemenea fată venise în munţi şi că este soră-mea. S-au oferit s-o slujească şi s-au apropiat de ea cu oarecare sfială. Clotilda i-a privit cu plăcere pe toţi aceşti oameni, pe care i-i prezentasem drept însoţitorii şi ajutorii mei, a vorbit cu ei, a ascultat povestirile lor şi s-a familiarizat tot mai mult cu felul lor de a fi. Am întrebat de dascălul meu de ţiteră, deoarece voiam să i-1 arăt Clotildei, şi deoarece i*nai doream ca ea să audă, cu propriile ei urechi, cît de minunat cintă. Ne adusesem în acest scop în bagaj amîndouă ţite- rele. Mi s-a spus însă că de cînd le povestisem că plecase de la lucrările mele, nici un om, nici în văile mai apropiate, nici în cele mai depărtate, nu mai auzise nimic despre el, parcă intrase în pămînt. I-am spus aşadar Clotildei că n-are să poată asculta pe nici un alt ţiterist decît pe cei locali obişnuiţi. Dealtfel ea mai ascultase asemenea ţite- rişti şi îi păruseră mai atrăgători decît artiştii instrumentişti de la oraş şi decît mine, care sînt poate o corcitură între un artist instrumentist de la oraş şi un ţiterist din munţi. Ne-am instalat în camerele noastre si am început să trăim cam la fel cum am trăit în împrejurimile hanului de pe malul lacului. Am dus-o pe Clotilda în valea Echern,

la meşterul care confecţionase ţiterele noastre. O mai avea şi acum pe cea de-a treia care semăna cu a mea şi cu cea a Clotildei. A spus că veniseră cumpărători de ţitere, care o apreciaseră ; dar aceia fuseseră oameni de la munte, care nu au destui bani ca să poată cumpăra o asemenea ţiteră. Ceilalţi, care au mijloacele necesare, mai cu seamă călătorii, preferă ţitere frumos împodobite, chiar dacă sînt mai scumpe, şi renunţă la cele ale căror însuşiri nu ştiu să le preţuiască. Mi-a cîntat un pic la acea ţiteră şi a dovedit mare iscusinţă ; dar în maniera aceea, sălbatică şi totodată duioasă, în care cînta pădurarul meu hoinar şi care i se potrivea atît de bine tocmai acestui instrumentist, nu ştia nici el să cînte, şi nici nu auzisem vreodată pe cineva cîntînd. I-am spus bătrînului că fata este sora mea şi că are şi ea una din cele trei ţitere despre care susţine el că sînt cele mai bune dintre toate cîte le făcuse în viaţa lui. S-a bucurat auzind asta, i-a dat Clotildei un set de strune şi a spus :

— Sînt cele mai bune țitere ale mele şi vor rămîne, de bună seamă, cele mai bune din cîte am făcut.

Am cutreierat cu soră-mea văile şi cîțiva munți din jurul casei străjuite de arțari, iar Gaspar sau un altul ne era uneori însoțitor şi hamal.

Am condus-o pe Clotilda şi la căsuța în care cumpărasem pentru tata lambriurile, am condus-o în castelul de piatră, în care se crede că se aflaseră ele inițial, şi am condus-o şi la Mlaştina Roşie, unde a putut vedea cum se prelucrează marmura.

Am rămas în hanul străjuit de arțari un timp mai în-

delungat decît în hanul de pe malul lacului, şi toţi oamenii au fost aici şi mai prietenoşi, mai prevenitori şi mai săritori decît acolo. Hangiţa era neobosit de serviabilă faţă de soră-mea. Către sfîrşitul şederii noastre aici am avut zile răcoroase şi ploioase. Le-am petrecut în tihna voioasă a hanului. Dar după înfăţişarea frunzişului copacilor şi după cea a plantelor de toamnă de pe păşuni, după comportarea animalelor şi după conformaţia blănii lor mi-am dat seama că nu venise încă definitiv vremea rece şi neprietenoasă, şi că aveau să mai urmeze neapărat zile calde şi senine. De aceea, cînd vremea s-a mai înseninat din nOu am părăsit împreună cu Clotilda hanul străjuit de arţari şi am pornit spre Kargrat.

Nu greşisem în presupunerile mele. După două zile pe jumătate senine, dar răcoroase, petrecute pe drum, am avut iarăşi, deasupra piscurilor înzăpezite, o zi foarte senină, rece, ce-i drept, în zori, dar încălzită repede după aceea, căreia i-a urmat un şir de zile frumoase şi calde, care au făcut să dispară din nou zăpada de pe culmi şi cea de pe gheţari, lăsîndu-i la fel de vizibili ca vara. în a doua din aceste zile frumoase am ajuns la Kargrat. Călătoria ţinuse atît de mult deoarece parcursesem distanţe zilnice mici şi deoarece urcasem şi coborîsem foarte încet munţii în teleguţă. Ne-am instalat în locuinţa noastră sărăcăcioasă, pe care măreţia şi pustietatea ţinutului o turtea şi mai mult. în a doua zi de la sosirea noastră, după,ce totul a fost pregătit, Clotilda m-a urmat pe gheţarul Simmi. Veniseră cu noi călăuze, hamali de merinde şi de tot ce poate fi necesar sau folositor într-o asemenea drumeţie şi în sfîrşit şi purtători de litieră. în prima zi am ajuns pînă la refugiul Kar. Acolo am rămas peste noapte în cabana dul- gherită din buşteni pentru cei ce escaladează piscul Kar, am făcut focul cu lemnele aduse de noi şi ne-am pregătit cina. A doua zi, odată cu revărsatul zorilor, am pornit mai departe şi am ajuns, în strălucirea dimineţii, pe cupola gheţarului. Era de la sine înţeles că nu ne puteam gîndi să ne căţărăm pe piscul Kar. Am contemplat aşadar aici ceea ce era de contemplat, şi atunci cînd frigul a vrut să ne intre în oase, am pornit înapoi. La cabană ne-am pregătit din nou de mîncare şi apoi am coborît. După ce ne-am întors, Clotilda mi-a căzut la piept, aproape istovită.

în ziua următoare i-am înfăţişat Clotildei mai .multe desene, pe care le făcusem du,pă gheţari, cu muchiile, cu-polele, crăpăturile, aglomerările lor, ca să poată compara, cu amintirea proaspătă, cele văzute cu cele reproduse. I-am atras atenţia asupra multor lucruri, i-am readus multe în memorie şi am menţionat *uci, socotind locul ca fiind cel mai nimerit, cît de mult rămîne reproducerea în urma realităţii. în următoarele două zile am mai vizitat diferite locuri, de unde puteam privi gheaţa şi acumulările de zăpadă ale acestor munţi. I-am arătat Clotildei şi o cădere

de apă de pe un perete de stîncă aproape vertical. După aceea, însă, am început să mă gîndesc la reîntoarcerea noastră la părinți. încetul cu încetul, timpul înaintase atît de mult, încît o şedere pe aceste tărîmuri de mare altitudine nu mai era recomandabilă, îndeosebi pentru o fată obişnuită să stea la oraş. De aceea i-am

propus Clotildei să încercăm acum să ajungem acasă pe drumul cel mai apropiat, pe la şes. S-a declarat de acord. Din următoarea localitate ceva mai măricică am comandat o trăsură, care să ne ducă la prima poştă. Ne-am luat rămas-bun de la hangiţă şi de la bărbatul ei, precum şi de la hamali şi de la călăuze, care mai veniseră la han ca să-şi ia în primire cîte un mic dar, ne-am luat rămas-bun de la paroh, care ne vizitase din cînd în cînd şi ne atrăsese atenţia, din punctul său de vedere strimt, asupra unor frumuseţi, şi am coborît de pe Kargrat cu teleguţa cu un singur cal, pe drumul acela îngust. Ultimul lucru pe care l-am văzut din mica aşezare a fost peretele casei parohiale învelite cu şindrilă şi faţada îngustă a bisericii învelite tot cu şindrilă. I-am spus Clotildei că aceste învelitori sînt necesare ca să ferească zidăria de acţiunea ploii şi a zăpezii, foarte puternică pe aceste înălţimi. N-am mai putut arunca decît

o singură privire asupra celor două clădiri, apoi a intervenit o proeminenţă de teren între ochii noştri şi ele. Am lunecat cu teleguţa noastră foarte repede la vale, printre hăuri sălbatice, şi în sfîrşit ne-a întîmpinat pădurea, care căuta şesurile, şerpuia de-a lungul lor şi era mai primitoare şi mai caldă. înaintam, în legănarea şi scîrţîiala tele- guţei noastre, din ce în ce mai la vale, făgaşele unor pîrtii forestiere dădeau în drumul nostru, aoesta a devenit tot mai sigur şi mai lat, iar pe alocuri mersul teleguţei a fost chiar lin şi liniştit.

Cînd am ajuns în localitatea cu cea mai apropiată poştă, i-am dat vizitiului teleguţei mele ceea ce i se cuvenea, l-am trimis îndărăt şi mi-am luat cai de poştă. Am călătorit drept înainte, pe drumul cel mai scurt, de pe munte către şes, ca să ajungem la drumul mare, care ne ducea spre casă. Munţii s-au făcut din ce în oe mai mici înapoia noastră, soarele blînd de toamnă, care îi lumina, i-a colorat din ce în ce mai mult în albastru, înălţimile care

ne ieşeau acum în cale au devenit din ce în ce mai scunde, pînă cînd am ieşit în zona pe ale cărei întinderi se aflau numai pămînturi folositoare omului. Acolo am intrat pe drumul mare. Pînă aici am călătorit spre miazănoapte, acum am schimbat direcţia şi am luat-o spre răsărit. Aveam şi trăsuri mai bune.

După ce am călătorit o zi pe acest drum, i-am poruncit vizitiului să oprească într-o localitate şi am hotărît să rămînem o zi acolo ; seara şi noaptea ne-am petrecut-o odihnindu-ne. A doua zi, către amiază, am condus-o pe soră-mea pe un deal nu prea înalt. Era o zi frumoasă de toamnă; ceața care învăluise gingaş înainte de amiază atît colinele, cît şi cîmpiile, făcuse loc unei limpezimi de- săvîrşite. Mi-am fixat, cu ajutorul unor şuruburi, luneta de trunchiul unui stejar şi am reglaț-o. După aceea am pus-o pe Clotilda să se uite prin ea şi am întrebat-o ce vede.

— Un acoperiş înalt, întunecat, — a răspuns ea, — din care se înalţă mai multe hornuri solide şi late. Sub acoperiş sînt nişte ziduri, tot de culoare închisă, în care se află ferestre mari, la distanţe egale. Clădirea pare a fi un patrulater.

— Şi ce vezi mai încolo, Clotildo, dacă îndrepţi luneta spre

împrejurimile clădirii ? — am întrebat eu.

— Copaci în spatele casei, ca o grădină, — a răspuns ea. — Acolo, zidurile casei sînt de culoare deschisă, ca cele ale caselor noastre. Apoi văd cîmpii, pe ele iarăşi copaci, ici şi colo cîte o casă, şi, în sfîrşit, vîrfuri, ca nişte nori, asemenea munților înalți de pe

care venim.

— Sînt munții, — am răspuns eu.

— Nu este oare... ? — a întrebat ea, întorcînd capul şi uitîndu-se la mine.

— Ba da, Clotildo, clădirea aceea este Sternenhof, — am răspuns eu.

— Unde locuieşte Natalia ? — a întrebat ea.

— Unde locuieşte Natalia, unde locuieşte nobila Matilda, unde se perindă oameni atît de distinşi, unde tronează splendide obiecte de artă, unde în jurul zidurilor se întinde un ţinut încîntător şi spre care gîndurile mele zboară cu emoţie, — am răspuns eu.

— Ăsta e Sternenhof ! — ;i sput Clotilda. uitîndu-se din nou şi îndelung prin lunetă.

— Te-am călăuzit bucuros spre acest deal, Clotildo,

— am spus eu, — ca să-ți arăt locul în care bate inima mea caldâ şi unde sălăşluieşte o parte profundă a ființei mele.

— Ah, dragul şi scumpul meu frate, — a răspuns ea, — de cîte ori nu-mi zboară gîndurile spre acest loc, şi de cîte ori nu-mi zăboveşte sufletul printre zidurile lui, încă necunoscute mie... !

— Vei înțelege însă, — am spus eu, — că acum nu ne putem duce acolo şi că totul trebuie să se desfăşoare în chip firesc.

— înțeleg, — a răspuns ea.

— Ai s-o vezi, ai s-o strîngi la piept şi ai s-o iubeşti, — am spus eu.

Clotilda s-a uitat din nou prin lunetă, foarte îndelung, şi a examinat totul cu de-amănuntul. Eu i-am îndreptat privirea asupra părţilor care mi s-au părut importante, i-am dat explicaţii

şi i-am povestit despre castel şi despre locatarii lui.

între timp se făcuse amiază; am demontat luneta şi ne-am dus agale spre locuința noastră.

— Nu se poate vedea oare de aici şi casa cu trandafiri a prietenului tău ? — a întrebat ea pe drumul spre locuință.

— De aici nu, — am răspuns eu. — De aici nu se poate zări nici măcar partea cea mai înaltă a locului unde se află casa cu trandafiri, deoarece o acoperă pădurea care e proprietatea

Coroanei şi pe care o vezi către miazănoapte. Cînd ne vom continua călătoria vom ajunge pe o coiină. de unde îți voi putea arăta movila pe care este aşezată casa şi de unde vei putea vedea cu luneta clădirea

Am intrat în locuința noastră, iar în ziua următoare am plecat

mai departe. Cînd am ajuns în locul de unde se putea vedea colina domeniului Asperhof am poruncit vizitiului să oprească, am coborît, i-am arătat Clotildei colina cu casa amfitrionului meu, am pus la punct luneta şi am lăsat-o pe soră-mea să contemple clădirea. Eram însă, aici, atît de departe de Asperhof, încît, chiar şi prin lunetă, casa se zărea doar ca o steluţă albă. După ce am privit-o, am pornit mai departe.

Cînd, după această zi, s-a încheiat şi a treia, am intrat, :ătre seară, cu trăsura, prin poarta casei părinteşti de la narginea oraşului.

— Mamă, — i-am strigat eu, în vreme ce ne venea în intîmpinare, împreună cu tata, care ştiuse de sosirea noastră şi de

aceea rămăsese acasă, — ți-o restitui tea- îără şi înfloritoare.

Într-adevăr, ca şi tata în scurta sa călătorie, Clotilda devenise, datorită aerului curat şi mişcării, mai voinică, mai veselă, iar la chip mai rumenă decît fusese vreodată în oraş.

A sărit din trăsură în brațele mamei şi i-a dat bineţe, şi apoi şi tatei, plină de bucurie, căci pentru prima dată plecase de la părinţi şi rămăsese vreme mai îndelungată relativ departe de ei. A fost condusă sus pe scară şi după aceea in camera ei. Acolo i s-a cerut să povestească, a povestit cu plăcere şi s-a întrerupt des, în timp ce-şi scotea din bagajul adus între timp sus lucrurile pe care le cumpărase în diferite localităţi ca daruri sau suveniruri, sau pe care le colecţionase în unele drumeţii. M-am dus şi eu cu ceilalţi în camera ei, şi după ce am zăbovit cu toţii cîtva timp acolo, ne-am îndepărtat şi am lăsat-o în voia unei odihne necesare.

Pentru Clotilda a urmat acum o perioadă foarte agitată: descria, povestea, se aşeza dinaintea unor desene, le răsfoia, sau desena ea însăşi, şi căuta să reproducă din memorie lucruri văzute.

Dar nici pentru mine această călătorie n-a fost fără urmări. Ceea ce spusesem, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, anume

că, datorită acestei călătorii, voi ajunge Ia un mai mare echilibru, s-a întîmplat în realitate. Clotilda, care privise cu alţi ochi toate lucrurile de mult cunoscute de mine, care preluase totul în sufletul ei cu atîta prospeţime, claritate şi profunzime, atrăsese asupră-şi gândurile mele, îmi insuflase şi mie o anumită prospeţime şl naturaleţe şi mă făcuse să mă bucur de bucuria ei, astfel că am putut să chibzuiesc'parcă mai obiectiv şi mai ferm asupra relaţiilor mele şi să-mi dau seama întrucâtva eu însumi de ele.

Nu convenisem cu Natalia să corespondăm ; nu mă gîndisem la asta şi probabil că nici ea. Legătura noastră

mi se părea atît de sublimă, încît ar fi scăzut în ochii mei dacă ne-am fi trimis reciproc scrisori. Trebuia să ne bizuim pe statornicia credinței in iubirea celuilalt, nu să ne

înjosim prin nerăbdare, şi trebuia să aşteptăm cu încredere desfăşurarea evenimentelor. în felul acesta puteam să mă aflu, cu un simţământ de fericire, departe de Natalia, puteam să mă bucur că totul este aşa cum este şi puteam să aştept tot ceea ce vor întreprinde părinţii mei şi rudele ei.

Clotildei, care voia să împrumute munților, văzduhului, lacurilor şi pădurilor culoarea pe care o văzuse, am încercat să-i dau o mînă de ajutor şi i-am arătat unde greşeşte şi cum ar putea să lucreze din ce în ce mai bine. Ştiam acum că nu se poate reda forța gingaşă a munților, aşa cum ne întîmpină ea în omamentalitatea lor şi că meşteşugul artistului constă numai în cea mai bună aproximare. Am căutat s-o ajut şi în strădania ei de a imita Mul de a cînta la țiteră, pe care îl auzise în munți, şi tonurile caracteristice percepute de ea acolo. Ce-i drept, n-am putut, nici unul din noi, să ne egalăm pe deplin modelele, dar ne-am bucurat totuşi de încercările noastre. între timp am mai fost de două sau de trei ori în vizită la nişte prieteni.

Şi aşa a sosit iarna. întrucît, după sfatul tatei, îmi pusesem în gînd să-l vizitez, iarna, pe amfitrionul meu, am luat totodată şi hotărîrea să mă urc odată iarna pe munți şi, dacă se poate, să mă cațăr pe o culme semeață şi să zăbovesc pe un ghețar. Am ales pentru această expediție luna ianuarie, ca fiind cea mai statornică şi, de cele mai multe ori, şi cea mai senină lună a iernii. Numaidecît după începutul ei am plecat din casa părinților mei şi am pornit cu sania pe zăpada scânteietoare şi orbitoare care acoperea toate cîmpiile şi m-am îndreptat spre ținutul unde trăiau prietenii mei. Vremea fusese,' de zece zile, destul de friguroasă, zăpadă era din bleşug, iar pe drum săniile lunecau întocmai ca prin văzduh. După cum altminteri nu călătoream niciodată altfel decît într-o trăsură deschisă, am călătorit şi acum, înfofolit în blănuri bune, într-o sanie deschisă, şi m-am bucurat de stratul moale care îmi învelea trupul, m-am bucurat de pădurile tăcute, îmbrăcate în promoroacă, de pomii fructiferi acum în repaos, care îşi

întindeau zăbrelele allâe, de casele din care se înălţa fumul ihnit, şi de puzderia de stele care scăpărau noaptea pe <erul întunecat şi rece, mai învăpăiat decît oricînd in limpul verii. Aveam de gînd să dau mai întîi o raită pe nunţi şi apoi să mă duc la amfitrionul meu.

Am călătorit pînă aproape de valea Lauter. Cînd urma ;ă ies de

pe drumul mare, am închiriat o sanie cu un singur cal, deoarece pe drumurile laterale, unde se călătoreşte arna întotdeauna numai cu un singur cal, partea carosabilă este prea îngustă pentru ca să poată alerga unul lîngă iltul, în siguranță, doi cai, şi am luat-o spre vale şi spre nanul străjuit de arțari. Arțarii îşi întindeau în văzduhul iernatic brațele uriaşe, năstruşnic răsucite, desfrunzite şi înzestrate, aidoma unor bărbi, cu crengi subțiri. Hanul cu multe ferestre, datorită coloritului său castaniu in contrast cu stratul de zăpadă de pe acoperiş şi cu zăpada troienită de jur împrejur, părea şi mai castaniu decît de obicei, iar mesele de molid dinaintea hanului fuseseră demontate şi puse la păstrare. Hangița m-a primit cu mirare şi cu bucurie, că am venit într-un asemenea anotimp, şi mi-a făgăduit o cameră călduroasă şi plăcută, în care nu va răzbi nici pic de aer rece de afară, ca şi cum soarele, cînd se va ivi din nori, nu şi-ar trimite razele decît spre ferestrele mele. Am pus să mi se care lucrurile în cameră şi în scurt timp a pîlpîit un foc vesel în sobă, care se alimenta cu lemne pe dinăuntru, ceea ce era o excepție la munte. Hangița dorise această soluție, pentru că din afară accesul la sobă fusese mult prea anevoios. După ce m-am încălzit un pic şi mi-am pus în ordine lucrurile cele mai trebuincioase, am coborît în sufrageria hanului. Acolo se aflau diferiți oameni, care se abătuseră pe aici sau care căutau o mică înviorare şi prilej de conversație. Prin ferestrele, multe şi foarte apropiate între ele, pătrundea lumină din belşug, astfel că razele solare ale zilei de iarnă jucau în jurul meselor, ceea ce era cu atît mai înviorător, cu cît o căldură plăcută, provenită de la buturugile care ardeau în soba mare, umplea camera. Am întrebat din nou de dascălul meu de țiteră, dar nimeni nu auzise nimic despre el. Am întrebat de bătrînul Gaspar ; era sănătos şi, la rugămintea mea, au trimis după el. Am spus că am de gînd să mă urc, de la lacul Lauter, pe cîmpiile glaciare ale

masivului-Echem. La început am avut chef să mă duc pînă la gheţarul Simmi de pe piscul Kar ; dar mi s-a spus că iarna accesul pe Kargrat ar fi foarte neplăcut pentru mine şi că masivul Echern, deşi se află ceva mai jos decît masivul Simmi, este totuşi mai frumos, şi tivit de stînci neasemuit de falnic dăltuite. Toţi m-au

sfătuit să renunț, căci iarna nu-i chip să răzbesc, iar pe munți frigul este atît de cumplit, încît nici un om nu poate să-l îndure. Am tăgăduit aceste obiecții spunînd că iama nu se avîntase încă rumeni pe Echern şi de aceea nu putem sâ ştim nimic sigur.

— Dar putem să ne închipuim, — au răspuns mulți.

— Experiența este încă şi mai bună, — am spus eu.

între timp a sosit bătrînul Gaspar. Cei de față i-au

povestit despre ce e vorba şi atunci m-a sfătuit şi el, cu hotărîre, să renunț. Am spus că mulți cercetători ai fenomenelor naturii s-au aflat iarna pe munți mai înalți decît Echern, şi că au petrecut acolo nopți şi uneori un şir de zile şi nopți. Mi s-a tot obiectat că aceia fuseseră alți munți şi că pe cei de aici nu se poate în ruptul capului. în cele din urmă, bătrînul Gaspar s-a învoit să mă însoțească, numai el singur, dacă țin morțiş să încerc. Dar a fost de părere că trebuie să ne alegem cu grijă vremea. I-am răspuns că am luat cu mine instrumente care îmi arată cînd este de aşteptat vreme frumoasă şi că mă pricep şi eu **însumi** un pic să tălmăcesc semnele de pe cer şi că nici mie nu prea mi-ar plăcea să nimeresc, pe culmi, într-un viscol sau într-o ceață de durată. Toți ceilalți, care mă ajutaseră altminteri cu dragă inimă la lucrările mele de pe munte şi pe care îi chemasem de asemenea la han, au refuzat categoric să mă întovărăşească iarna pe masivul Echern. Lui Gaspar i-am spus că trebuie să se pregătească. I-am adăugat că am la mine diferite lucruri, dintre care şi le poate alege pe cele pe care le socoteşte că ar fi cazul să le ia în drumeția noastră şi că am să-i dau de veste în ce zi urmează să coborîm spre lac. în timp ce toți cei de față vorbeau cu însuflețire despre aceste subiecte, m-am întors în camera mea şi mi-am petrecut seara acolo. Ştiam că vor sta la taifas pînă noaptea tîrziu despre asta şi că, în zilele următoare, încercarea mea va alcătui, pentru întreaga vaîe, subiectul discuțiilor.

Intr-adevăr, nu s-a mai înfăţişat nimeni, care să vrea să ne însoţească, pe mine şi pe Gaspar.

Timpul pînă la începutul încercării noastre l-am folosit cu plimbări prin împrejurimi. Am privit pădurile care acum îşi odihneau splendoarea ; am privit piscurile, pe care zăceau uriaşe

mormane de zăpadă ; am privit peretele masivului Echern, de pe care atîrnau mii de țurțuri, dintre care unii, de grosimea unor copaci, se rupeau din dnd în cînd şi se prăbuşeau în zăpadă, troznind asurzitor ; m-am urcat pe munți şi am contemplat văzduhul iernatic, tăcut, parcă îndesat, şi toate alcătuirile albe, decupate de păduri întunecate, de stânci şi de albastrul catifelat al lanțurilor de munți din depărtare.

Către mijlocul lui ianuarie, cînd vremea este de obicei mai statornică decît oricînd, s-au ivit semnele că timp mai îndelungat vor fi zile frumoase. Un curent de aer cam anemic al zilelor precedente încetase ; stratul cenuşiu de pe țcer dispăruse, iar norilor pufoşi, spălăciți, le urmase un albastru profund. Vîntul sufla dinspre răsărit, frigul se întețise, zăpada scăpăra, iar seara văile erau învăluite în aburul albăstriu şi subțire, care prevesteşte întotdeauna dimineți senine şi un frig din ce în ce mai tăios. Instrumentele mele au arătat o mare presiune atmosferică şi o mare uscăciune

I-am spus bătrînului Gaspar că acum trebuie să pornim la drum. Am luat cu noi alpenştocuri, colţari, frîn- ghii, tălpigi, pături, veşminte, cîte le-am socotit de trebuinţă, o lopată, un topor, vase de gătit şi merinde pentru mai multe zile. Astfel încărcaţi am coborît spre lac. Acolo ne-am împărţit lucrurile în două poveri comode, pentru ca fiecare să şi-o poată duce cît mai lesne cu putinţă pe a sa, şi am aşteptat dimineaţa următoare.

Odată cu mijirea zorilor am pornit la drum şi am intrat cu cizmele noastre foarte înalte, comandate de mine anume în acest scop, în zăpada adîncă a pîrtiilor care duceau spre înălțimile unde voiam să ajungem şi care, nefiind umblate decît vara, nu prezentau acum nici o urmă, şi le ghiceam numai, deoarece cunoşteam foarte bine ținutul. Am mers mai multe ceasuri în această zăpadă adîneă, apoi au urmat nişte păduri, unde era mai puțin adâncă, incit înaintam

mai lesne. Mult grohotiş şi pereţi de stîncă piezişi, care au urmat acum, au avut de asemenea zăpadă mai puţină dedt valea, dar iarna am călcat acolo mai uşor decît vara, căci hîrtoapele şi pietrele mici şi tăioase şi bolovanii dispăruseră sub stratul de omăt. După ce am trecut de prima zonă prealpină şi am ajuns pe podişul Echern, de unde se putea zări iarăşi, foarte jos, în peisajul alb, lacul albastru, întunecat, ne-am tras un pic sufletul. Suprafaţa masivului Echern, sau podişul, cum le place localnicilor să-l numească, nu este însă cîtuşi de puţin un teren plan, ci pare aşa numai în comparaţie cu povîrnişurile abrupte, care alcătuiesc pereţii săi laterali, înspre lac. Constă dintr-un mare număr de piscuri, care stau unul în spatele altuia şi unul lîngă altul, diferite ca mărime şi formă, cu jgheaburi adînci între ele, şi ba se ţuguiesc cu vîrf, ba prezintă întinderi vaste. Acestea sînt acoperite cu iarbă scurtă şi ici-colo cu pini pipernicïţi, şi sînt presărate cu nenumărate blocuri de stîncă. Aici e cel mai greu de răzbit. Chiar şi vara este greu de menţinut direcţia corectă, deoarece formaţiile reliefului sînt foarte asemănătoare între ele, iar un drum bătătorit, bineînţeles, nu există, cu atît mai mult iama, cînd formaţiile sînt acoperite cu zăpadă şi desfigurate, şt chiar şi acolo unde ies la iveală au o înfăţişare neobişnuită şi bizară. In această zonă există cîteva cabane, iar vara se află aici sus turme, care însă, oricît de numeroase ar fi, se pierd pe o întindere atît de mare şi nu se întîlnesc luni în şir unele cu altele. Am ţinut să trecem încă la lumina zilei peste aceste accidente de teren şi, ca să ne menţinem direcţia corectă, ne-am propus să. ne sprijinim reciproc, identificînd împreună ţancurile şi relieful colinelor şi nu- mindu-ne şi descriindu-ne unul altuia formaţiile importante. La capătul superior al podişului, acolo unde încep din nou formaţiile stîncoase mai mari şi unde este mult mai greu să te rătăceşti, se află, împresurată de nişte blocuri mari de calcar, o stînă, numită Păşunea Caprei, care era ţinta drumului nostru din ziua aceea. La marginea urcuşului şi la începutul podişului, unde ne găseam acum, am făcut un popas. Se afla acolo o stîncă mare, aproape complet neagră. Este ciudată nu nUmai datorită acestei culori, ci mai cu seamă pentru că tocmai prin culoarea ei, precum şi prin mărimea ei şi prin forma ei bizară, poate

fi zărită de departe şi le.slujeşte drept reper celor veniţi la vale, peste podiş, dinspre Păşunea Caprei, iar atunci cînd au ajuns la ea, drept semn liniştitor că drumul străbătut a fost cel bun. Întrucît pentru mulţi oameni aflaţi pe podiş, baci, alpinişti, vînători, stîncă este un loc de adunare, de acolo în jos există o potecă bătătorită, încît drumeţul nu prea mai poate greşi drumul care coboară spre lac. Totodată, stîncă are spre răsărit, în partea superioară,

o proeminență, ca o streaşină, numai bună ca să ocrotească de ploaie şi de vîntul violent dinspre apus. Cînd am ajuns acolo, n-am zărit, bineînțedes, nid țipenie de om în preajmă, căci zăpada era intactă pînă la pereții stîncii. Am găsit însă, pe nişte pietre mai mici de sub streaşina ei, unde nu ajunsese zăpada, loc pentru stat jos, şi am dat bucuroşi ascultare acestei invitații, deoarece începuserăm să resimțim oboseala. Gaspar a desfăcut chingile păturilor' şi a scos două cojoace uşoare, dar călduroase, şi alte lucruri îmblănite, menite să ne apere de răceală, în timpul odihnei, trupurile şi picioarele, încinse de atîta umblet. După ce am pus pe noi blănurile, am căutat să ne înviorăm cu mîncare şi băutură. Un pic de vin şi de pîine s-au dovedit îndestulătoare. După ce am isprăvit masa am cercetat termometrul, pe care, numaidecît după sosirea noastră, îl atîmasem de alpenştoc, şi i-am arătat însoțitorului meu Gaspar că aici, sus, temperatura este mai ridicată dedt cea pe care o avusesem în aceeaşi perioadă a zilei pe şesul de lîngă lac. Soarele lumina foarte puternic zăpada, nu adia nici o boare, iar pe cerul albăstriu-verzui nu se vedeau decît vreo dteva fîşii albicioase, foarte subțiri. Totodată, de pe ieşitura stîncii, de unde se vedea lacul, se putea constata aproape cu precizie că jos aerul era nu numai mai dens, ci şi mai rece. Căci oridt de lămurit şi de clar se zărea lacul, de-a lungul pereților lui albi sau cu picățele albe se întindea un abur subțire, cu sclipiri albăstrii, ca semn că acolo aerul nostru de sus, mai cald, se învecinează cu cel de jos, mai rece, aflat încă mai de mult deasupra lacului, unde se forma astfel o uşoară eflores- ceață. M-am uitat numai la higrometru şi la barometru, şi după aceea Gaspar a făcut boccea păturile şi cojoacele, eu mi-am strîns instrumentele, şi ne-am văzut mai departe de drum.

Cu multă băgare de seamă am căutat să determinăm direcția de urmat. în fiecare loc cu perspectivă mai largă ne-am oprit pentru cîteva clipe şi am căutat să cuprindem cu privirea întreaga zonă înconjurătoare şi să identificăm spațiul în care ne aflam. în plus am mai consultat şi busola. în văile şi în vîlcelele dintre diferitele culmi am fost nevoiți să ne slujim de tălpigi. Către sfîrşitul după-amiezii ne-au apărut în față, din zăpadă, crestele mai înalte şi mai întunecate ale masivului Echem. Cînd soarele nu mai avea pînă la orizont decît o distanță egală cu propria sa lățime, am ajuns la Păşunea Caprei, unde ni s-a oferit ochilor o privelişte ciudată. Există acolo un loc, de unde nu mai poți privi înapoi spre lac sau spre împrejurimile lui, dar în schimb ți se deschide, către apus, o perspectivă vastă spre luminişul văii Lauter, mai cu seamă spre valea Echern, unde locuieşte omul care făcuse țiteră mea şi pe cea a Clotildei. înainte de a intra în cabană am ținut să mai arunc

o privire într-acolo, dar n-am putut zări văile. Efectul pe care îl observasem încă de lîngă stînca neagră, produs de învecinarea aerului de sus, mai cald, cu cel de jos, mai rece, se întețise, iar la picioarele mele se întindea o mare de ceață, simplă, orizontală, de un cenuşiu albicios. Părea . a fi imensă, iar eu păream a pluti în văzduh deasupra ei. pintr-însa răsăreau, răzleți, bulbii negri ai unor stînci, iar mai încolo se pierdea în zare ; o fişie de un albastru tulbure, a unor munți din depărtare, şerpuia pe marginea ei» şi apoi urma cerul, foarte curat, galben-auriu, saturat, pe care se afla un soare strident, aproape lipsit de raze, gata să asfințească. Imaginea **era** de o măreție de nedescris. **Gaspar,** care **era** lîngă mine, a **spus :**

— Zău, cucoane, iarna este şi ea foarte frumoasă.

— Da, Gaspar, — am spus eu, — este frumoasă, este foarte frumoasă.

Am stat aşa, pînă cînd a asfinţit soarele. Pentru o clipă, culoarea cerului a devenit şi mai pătrunzătoare şi mai învăpăiată, apoi totul a început să pălească încet-încet şi în cele din urmă s-a topit într-o masă incoloră. Numai culmile uriaşe de la miazăzi, cu gheaţa spre care aveam de gînd să ne îndreptăm, mai iradiau o lumină şovăielnică, în timp ce cîte o stea se ivea deasupra lor. Ne-am dus acum, pe terenul cam greu de străbătut şi rămas aproape în întuneric, spre cabană, ca să ne facem acolo pregătirile în vederea înnoptării. Ca intotdeauna iarna, cînd este goală, cabana nu era încuiată. Uşa avea un zăvor de lemn, foarte uşor de tras. Am intrat, am pus o luminare în felinarul portativ şi am aprins-o. Am căutat încăperea priciurilor Si ne-am instalat acolo. Pe priciuri erau nişte paie, în mijlocul încăperii se afla o masă de lemn negeluit, de-a lungul peretelui era o laviţă fixă, iar lîngă masă una mobilă. Aveam de gînd să ne pregătim abia aici mîncarea caldă din ziua aceea. Dar nu ne-am fi închipuit un lucru : nu se vedea nicăieri nici cea mai mică rezervă de lemne de foc. Aveam la mine, pentru orice eventualitate, nişte spirt, ca să pot prăji, într-o tigaie plată, cîteva felii de friptură, dar am preferat, mai cu seamă pentru a ne încălzi trupurile, să punem pe foc o bucată de laviţă şi să-i oferim apoi proprietarului despăgubiri. Gaspar s-a apucat de treabă cu toporul şi peste puţin pîlpîia în vatră un foc vesel. A fost pregătită o cină, aşa cum o pregăteam adesea în timpul lucrărilor noastre de pe munte ; din paiele de pe pat, din pături şi din cojoace ne-am înjghebat culcuşuri, şi după ce ne-am mai uitat la instrumentele de măsurat, atîrnate afară, în faţa cabanei, ne-am culcat. Chiar şi acum, seara tîrziu, la această altitudine, în pofida cerului senin de tot, spuzit de stele, era mai puţin frig dedt bănuisem.

Înainte de a se fi crăpat de ziuă ne-am sculat, am aprins luminarea, ne-am îmbrăcat din cap pînă în picioare, ne-am pus toate lucrurile la punct, ne-am pregătit un Tnic-dejun, l-am mîncat şi am pornit la drum. Piscul Echem se afla, aproape negru, la miazăzi ; l-am putut distinge bine ţu- guindu-se în văzduhul palid de deasupra crestei Haustein, care ne mai ascundea încă gheţarii. Era iarăşi o zi foarte senină. Cu toate că nu se luminase încă de ziuă, nu ne puteam teme că ne vom rătăci, deoarece aveam mult de Urcat printre stîncile care ne mărgineau traseul de amîn- două părţile şi care nu ne lăsau să ne abatem din drum. Deoarece zăpada se îngrămădise în aceste hornuri, ne-am pus tălpigile şi am înaintat în semilumina zorilor. După un ceas şi ceva de mers am ajuns pe o înălţime, unde perspectiva se deschide din nou şi de unde se întind, către răsărit, nişte cîmpii de necuprins, care, după ce suie destul

de mult, cotesc spre miazăzi pe după o stmcăşi lasă liberă vederea spre coama gheţarului, ţinta noastră. Acesta exercită o presiune puternică de la sud spre nord şi are drept hotar sudic piscul Echem. Pe plaiurile escaladate de noi se luminase de-a binelea ; dar munţii pe care urma să-i zărim la marginea lor răsăriteană,

sub noi, in depărtare, nu se vedeau, ci la marginea cîmpiilor acoperite cu zăpadă se continua, aproape la nesfirşit, o culoare foarte puţin diferită de cea a zăpezii: cea a ceţii. Din ajun devenise dominantă şi mărginea culmea pe care ne aflam ca pe o insulă Lui Gaspar i se făcuse inima cît un purice. Dar eu i-am atras atenţia că cerul de deasupra noastră este cu desăvârşire senin, că această ceaţă este cu totul diferită de aceea care, înainte de ploaie sau de ninsoare, învăluie mai întâi, **în** formă de nori, crestele munţilor, şi pe urmă coboară tot mai jos, adesea pînă la mijlocul coastelor, şi îi înfricoşează pe drumeţi; şi că ceaţa noastră nu este o ceaţă de mare altitudine, ci una de mică altitudine, care lasă libere vîrfurile munţilor, unde e îngrozitor să te rătăceşti, şi care va dispărea de îndată ce soarele se va mai urca pe boltă. **In** cel mai rău caz, chiar dacă stăruie, nu este decît un strat orizontal, care nu se înalţă mai sus de stânca neagră. De acolo în jos, însă, drumul ne este bine cunoscut, trebuie să dăm de urmele propriilor noastre picioare şi să coborîm după ele. Gaspar, care era foarte familiarizat cu viaţa pe munte, şi-a dat seama de temeinicia spuselor mele şi s-a liniştit.

In timp ce vorbeam, într-un loc, la răsărit, ceața a început să se destrame, cîmpiile acoperite de zăpadă au luat

o culoare mai frumoasă şi mai atrăgătoare decît fusese cenuşiul plumburiu de pînă acum, iar în locul cu ceața destrămată a

început să se învăpăieze un punct, care s-a făcut tot mai mare şi pînă la urmă a rămas în plutire, de mărimea unei tipsii, deşi roşu tulbure, dar pe dinăuntru mocnind ca cd mai învăpăiat rubin. Era soarele, care biruise munţii mai puţin înalţi şi străpunsese cu văpaia lui ceaţa. Zăpada a devenit tot mai roşietică, umbrele ei tot mai clare, aproape verzui, iar stîncile ţuguiate din dreapta noastră, înşirate la apus, au simţit şi ele apropiiridu-se strălucirea şi s-au înroşit. Altminteri nu se vedea nimic iltceva decît cerul necuprins, întunecat, complet senin deasupra noastră, iar pe întinderea nemăsurată şi nudă, pe care o pusese aici natura, se aflau numai aceşti doi oameni de bună seamă minusculi. Intr-un tîrziu, ceaţa a început să strălucească la marginea ei extremă, ca nişte metal topit, cerul s-a luminat, şi soarele a ţîşnit din învelişul său ea arama scînteietoare. Luminile au scăpărat deasupra lăpezii, la picioarele noastre, şi s-au prins de stîncă. Ziua zglobie sosise.

Ne-am legat frînghiile de trup şi am lăsat să atîrne o bucată destul de lungă de la brîul unuia din noi pînă la cel al celuilalt, deoarece urma să trecem acum peste un teren foarte înclinat, aşa încît, dacă unul din noi ar fi alunecat, celălalt să-l poată ține. Vara, terenul acesta era acoperit cu numeroase pietre mici şi ascuțite, aşa că trecerea peste ele era mult mai lesnicioasă. Iarna nu se simțea solul, iar zăpada putea să se ducă de-a rostogolul. Cu multă băgare de seamă şi fără a ne sluji de tălpigi, care aici puteau Ei primejdioase, am ajuns cu bine dincolo, am dezlegat frînghiile, apoi, după o drumeție de cîteva ceasuri, am ocolit stîncile şi ne-am pomenit în dreptul ghețarului, pe zăpada veşnică.

In timp ce înaintam pe gheață urmînd făgaşe foarte bine cunoscute de noi, n-am constatat aproape nici o schimbare în comparație cu vara. întrucît şi vara, fie că aproape nici o ploaie care cade în vale nu ajunge pe culmi, fie că acestea au pe ele zăpadă, tot aşa şi acum : pe ghețar era ca vara, şi înaintam pe locuri cunoscute. Singura deosebire era că acum nici un petec de gheață nu ni se arăta dezgolit în culoarea sa verzuie, ceea ce totuşi vara se întâmplă din cînd în cînd. Am zăbovit cîtăva vreme pe gheață şi ne-am luat acolo şi prînzul, alcătuit din pîine şi vin. Sub noi, însă, se petrecuse între timp o schimbare. Treptat, ceața se ridicase, o parte dintre munții mai depărtați sau mai apropiați au devenit vizibili, au dispărut, iar au devenit vizibili, şi în sfîrşit totul ni s-a înfățişat, intr-o adîncă tăcere şi într-o deplină nemişcare, în strălucirea soarelui, fără nici o scamă de ceață, care părea prefăcută ca într-un albastru catifelat, sau ca intr-un licăr auriu, sau ca într-un luciu argintiu, mat şi depărtat. Soarele strălucea-stingher -pe~ boltă, fără tovărăşia vreunui nor. Nici aici nu era frig, ba chiar mai puțin decît simțisem în vale.

După ce am petrecut o bună bucată de vreme pe gheaţă, am pornit înapoi. Am ajuns lesne la ieşirea obişnuită a gheţarului, de tinde se începe îndeobşte coborîşul peste munţi. Am dat de urmele paşilor noştri, care, întrucît pînă aici sas rareori ajung şi animale, se puteau distinge foarte clar pe suprafaţa intactă a zăpezii, şi am mers în continuare după ele. Am trecut cu bine peste priporul pieziş şi am ajuns, către seară, la Păşunea Caprei. Aici se făcuse prea întuneric ca să mai putem zări ceva în jur. Ne-am luat iarăşi, în cabană, cina caldă, ne-am dezmorţit cu rămăşiţele laviţei şi ne-am întremat cu cîteva ceasuri de somn. Dimneaţa următoare a fost din nou senină; în văi era iarăşi ceaţă. Întrucît nici noaptea nu suflase deloc vîntul, n-aveam de ce să ne îngrijorăm cu privire la drumul nostru de întoarcere peste podiş. Urmele paşilor noştri erau absolut intacte şi puteam să ne încredem în ele. Chiar şi acolo unde ne opriserăm la urcare ca să ne sfătuim şi unde ne înfipseserăm în zăpadă alpenştocul lîngă noi, urma mai era perfect vizibilă. Am ajuns la stîncă neagră mai devreme decît credeam. Acolo ne-am luat din nou prînzul şi apoi am coborît povîrnişul abrupt al munţilor, pe sub ceaţa care se ridica văzînd cu ochii şi care nu mai însemna aici cine ştie ce piedică. Termometrul citit la poale arăta într-adevăr un frig mai mare decît înfruntasem pe culmi.

După-amiază ne-am aflat din nou în hanul de pe malul lacului.

In ziua următoare am plecat spre hanul străjuit de arțari din Lautertal. Toți s-au înghesuit în jurul nostru şi au_vrut să afle prin ce am trecut. S-au mirat că expediția fusese atît de simplă, dar mai cu seamă câ frigul, care, chiar şi vara, reprezintă o atît de mare

diferență de temperatură față de căldura din văi, n-a fost prea cumplit. Gaspar ajunsese un om de vază.

Eu am fost însă copleşit de ceea ce văzusem şi găsisem sus. Simțămîntul profund, care dăinuia acum în inima mea şi care mă îndemnase să caut, iama, culmile munților, nu mă dezamăgise.

Ceva sublim îmi năpădise sufletul, ceva aproape tot atît de sublim ca şi dragostea mea pentru

Natalia, ceva ce mi-a înălţat şi înnobilat dragostea, şi, ^ evlavia faţă **de** Domnul Dumnezeul nostru, care a **creat** atîta frumuseţe şi ne-a dăruit atîta fericire, am adormit cînd m-am aflat iarăşi pentru pfcima dată în patul meu din camera confortabilă, a hanului străjuit de arţari.

Nu mi-a părut rău că luasem asupra mea realizarea acestei expediții înainte de a mă fi dus la amfitrionul meu ca să-i fac vizita de iarnă.

Am zăbovit în Lautertal doar atîta timp cît mi-a trebuit ca să văd cele mai importante colțuri ale sale în podoaba lor de iarnă şi ca să

iau măsurile necesare pentru a

i se înlocui proprietarului Păşunii Caprei laviţa pusă de noi pe foc. După aceea am plecat cu sania spre Asperhof. Gaspar îşi luase foarte cordial rămas-bun de la mine. Prin această expediţie îmi devenise şi mai apropiat decît înainte.

Căldura mai mare din straturile superioare ale aerului care fusese mimai un vestitor al apropiatului vînt dinspre sud, se înstăpînise acum pe deplin. Vîntul dinspre sud începuse să sufle pe înălţimi, cu toate că la şes mai era frig. Norii învăluiseră munţii, treceau deasupra ţinuturilor şi scuturau ploaie, care ajungea jos în formă de bobiţe de gheaţă. Cînd am intrat pe poartă la Asperhof, grindina mi-a răpăit în jurul creştetului şi obrajilor.

Sania şi caii au fost duşi la fermă, iar eu m-am îndreptat spre amfitrionul meu. Era în camera sa de lucru şi rînduia nişte file de pergament, din care avea un maldăr mare în faţă. I-am dat bineţe, iar el m-a întîmpinat prietenos, ca de obicei.

I-am spus că, de la ultima mea şedere la Asperhof, am fost

aproape tot timpul pe drumuri. Mai întîi am vizitat Kargratul, întrucît aveam de pus la punct acolo cîte ceva, după aceea am plecat la părinții mei, pe urmă am făcut, împreună cu tatăl meu, o vizită pe meleagurile sale de baştină, apoi am plecat cu soră-mea pe munți, ca să-i fac o plăcere, iar după aceea, cînd a sosit iarna, m-am urcat pe ghețarul Echem, şi acum sînt aici.

— Eşti binevenit ca totdeauna, — a spus el. — Rămîi la noi cît îţi place, şi socoteşte casa noastră ca pe cea a părinţilor dumitale.

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc mult, — am răspuns eu.

A tras de cordonul soneriei, care se afla la picioarele sale, şi bătrîna Caterina a venit sus. I-a poruncit să facă focul în camerele mele, ca să le pot folosi cît de curînd.

— S-a şi făcut, — a răspuns ea. — Cînd l-am văzut pe domnul tînăr că intră cu sania în curte am pus-o pe Lud- mila să aprindă

numaidecât focul, care acum arde, dar mai trebuie să aerisim un pic, trebuie să aducem aşternut proaspăt, trebuie să ştergem praful. Vă rog să aveţi puţintică răbdare.

— E cît se poate de bine, — a spus amfitrionul meu. —■ Ai grijă numai să nu lipsească nimic.

— Zis şi făcut, — a răspuns Caterina, şi a ieşit din cameră.

— Dacă vrei, — mi-a spus apoi amfitrionul meu, —- poţi între timp, pînă ţi se pune la punct locuinţa, să vii cu mine la Eustaţiu şi să vezi ce se află în clipa de faţă in lucru. In trecere mai putem să batem la uşa lui Gustav şi să-i spunem că ai sosit.

I-am acceptat propunerea. Şi-a pus, peste costumul aproape identic cu cel purtat vara, un fel de pardesiu, şi am ieşit amîndoi din cameră. Ne-am dus mai întîi la Gustav, căruia eu i-am dat bineţe. Mi s-a aruncat de gît, iar tatăl lui adoptiv i-a spus că ne poate însoţi la atelierul de tîmplărie. Nu şi-a pus nici un pardesiu, ci şi-a schimbat numai haina de casă cu una ceva mai călduroasă şi a fost gata să ne urmeze. Am coborît toţi trei scara comună şi cînd am ajuns jos am văzut că şi astăzi, într-o zi friguroasă de iarnă, amfitrionul meu umbla cu capul descoperit. Gustav purta pe creştet o caschetă foarte subţire. Ne-am îndreptat, peste terenul acoperit cu nisip, spre tufişuri. Bobiţele de grindină, care aveau o înfăţişare aspră, albă şi brumată, se amestecau cu pletele colilii ale prietenului meu şi îi săreau pe pardesiul nu prea subţire, dar totuşi cam nepotrivit cu străşnicia frigului de iarnă. Copacii din preajma noastră ofteu în vîntul care cobora tot mai jos de pe înălţimi spre văi, ceas de ceas tot mai violent. Am ajuns astfel la atelierul de tîmplărie. La fel ca la prima mea vizită, şi astăzi se înălţa de pe casă o şuviţă de fum, dar nu se ducea în sus, ca atunci, ca o coloană aeriană, dreaptă, ci, de îndată ce părăsea zidăria hornului,

era luată în primire de vînt, era preschimbată în scamă şi zmucită în diferite direcţii. Nu se zăreau nici vîrîurile verzi ale copacilor, de-a lungul cărora se înălţase atunci, ci crăcile lor golaşe se ţuguiau cu nuielile firave ale crengilor şi se aplecau, în vînt, deasupra casei. Pe acoperişul acesteia era zăpadă. Ne-am apropiat, dar n-am auzit nici Un sunet venit dinăuntru, deoarece afară vîjîia vîntul.

După ce am intrat, Eustaţiu ne-a venit în întîmpinare Şi m-a salutat şi mai prietenos, şi mai călduros, decît altădată. Am băgat de seamă că în atelier lucrau cu doi muncitori mai mult ca de obicei. Era pesemne de lucru mult Şi urgent. Căldura, după vîntul de afară, ne-a dat o senzaţie plăcută. Eustaţiu ne-a condus, prin atelier, în camera sa. I-am spus că am venit să stau şi la Asperhof o mică parte a iernii, pe care n-am văzut-o niciodată aici şi pe care am petrecut-o de cele mai multe ori numai la oraş, unde farmecul ei este ştirbit de marea aglomerare de clădiri.

— La noi o poţi vedea în deplina ei desfăşurare, — a spus Eustaţiu, — şi este întotdeauna frumoasă, chiar şi atunci cînd se dezminte într-atît, încît aduce vînturi calde, Hori albăstrii îndesaţi şi ploi torenţiale, în ţinutul lipsit de zăpadă. Dar niciodată nu-şi uită la noi apucăturile în asemenea măsură, încît să devină, ca uneori pe meleaguri meridionale, o parodie a verii şi să aducă zile calde de vară, Precum şi verdeaţă. Atunci, bineînţeles, ar fi insuportabilă.

I-am povestit despre vizita mea pe gheţarul Echern şi i-am spus că am mai petrecut uneori în aer liber, departe de metropolă, cîte o zi de iarnă frumoasă şi friguroasă.

După aceea mi-a arătat cîteva desene adăugate recent la cele dinainte, şi mi-a pus sub ochi nişte proiecţii orizontale şi verticale

şi alte planuri ale obiectelor în lucru. Printre desene se aflau şi unele reproduse după obiecte din biserica de la Klam, iar printre planuri se găseau multe referitoare la restaurările executate prin grija amfitrionului meu în biserica pe care o vizitasem împreună cu el.

Din cameră ne-am dus în atelier şi am văzut obiectele în lucru acolo. Cele mai multe erau destinate bisericii. Apoi am văzut o lucrare de dulgherie, din scînduri de stejar şi de zad. care părea să fie suportul sculpturilor în lemn ale unor lambriuri ; şi am mai zărit şi nişte cornişe,

aparținînd parcă tot unor lambriuri. Ca mobilier era în lucru uni dulap, care urma să fie alcătuit din esențe dintre cele mai felurite, ba chiar, pe alocuri, şi din unele rare, care îndeobşte nu sînt folos te la lucrări de tîmplărie. Am avut impresia că urma să fie foarte mare, dar după formele lui de început nu i-am putut ghici şi înfățişarea. Nici n-am întrebat nimic şi nici nu m: s-a comunicat nimic în legătură cu acest obiect.

După ce am mai stat cîtva timp în atelierul de tîmplă- **rie şi am vorbit şi** despre alte lucruri, în afară de cele **aflate în** atelier sau în legătură cu el, am plecat, iar prie**tenul meu şi** Gustav m-au petrecut înapoi în casă şi acolo **în camerele** mele. în odăi era acum cald, un foc vioi ardea **pesemne în** sobă, **judecind după** trosnetele lemnelor, peste tot **se dereticase şi** se făcuse curat, şi străluceau perdele **albe la** ferestre, aşternuturi albe pe pat şi huse albe pe **mobile,** iar tot bagajul pe care îl adusesem în sanie îmi **fusese** cărat in locuinţă. Amfitrionul meu mi-a spus să **mă instalez** aici după pofta inimii şi apoi a plecat împreună **cu Gustav.**

Mi-am scos lucrurile din geamantane şi le-am împărţit în aşa fel, încît amîndouă încăperile puse la dispoziţia mea să ofere confortul de iarnă la care îndemna căldura din camere. Acesta mi-a fost gîndul, fie că urma să rămîn un timp mai lung sau mai scurt în aceste încăperi, ceea ce depindea de împrejurări pe care nu le puteam prevedea. Cu osebire mi-am rînduit cărţile, ustensilele de scris şi cele de desen, în aşa fel încît toate să corespundă cît mai deplin nevoilor mele, cel puţin pentru moment. După ce am terminat mi-am schimbat veşmintele de călătorie cu altele mai comode şi mai uşoare.

Apoi am făcut o plimbare. Am urcat în grădină, pe drumul meu obişnuit, spre cireşul cel falnic. Privind pîr- tia, bine bătătorită în zăpadă, mi-am dat seama că pe aici se umbla adesea şi că grădina nu era lăsată în părăsire iarna, aşa cum este cazul cu atîtea alte grădini, dar cum nu se întîmplă nici la părinţii mei, cărora grădina le este şi iarna ca un prieten. Chiar şi cărările secundare erau bine bătătorite, şi pe alocuri am văzut că după ninsorile de durată se folosise şi lopata. Arbuştii şi plantele mai firave erau învelite cu paie, tot ceea ce trebuia să stea pe după sticlă era bine ferecat şi apărat prin etanşări, şi toate ră- ^oarele şi toate întinderile acoperite cu zăpadă erau ca înhămate şi ţinute în rînduială de cărările croite în jurul lor. Crengile copacilor, curăţite de promoroacă, se aplecau în vînt şi vîjîiau, înghesuindu-se unele în altele, şi contrastau, cu atît mai întunecate, aproape negre, cu troienele albe din jurul lor. Pe ramurile desfrunzite am putut vedea cu atât mai lămurit cuiburile de lemn instalate în copaci. Dar nu se vedea şi nu se auzea nici una dintre locatarele zburătoare ale grădinii. Erau oare puţine, sau nici una, sau nu puteau fi zărite în furtună, sau se retrăseseră în ascunzători, adică în căsuţele lor ? Vîntul domina mai cu seamă în ramurile cireşului falnic. M-am oprit, sub acest pom, lînga banca de la trunchiul lui, şi m-am uitat spre miazăzi. Rămurişul întunecat al copacilor se desfăşura la picioarele mele, desenat, pe zăpadă ca o ţesătură neagră,

neregulată ; mai încolo se afla casa cu acoperişul ei nins, iar şi mai încolo nimic, deoarece meleagurile mai depărtate de abia şe puteau zări. Printre ramurile golaşe licăreau pete albicioase sau negricioase, după cum ochiul se îndrepta spre întinderi înzăpezite sau spre păduri, dar nimic nu se putea desluşi clar, iar zăpada atîrna de cer în fîşii lungi, ca nişte fire ceţoase, bune de făcut din ele
o ţesătură. Dinspre cireş n-am putut ieşi la cîmp deschis, deoarece portiţa era încuiată, aşa că m-am înapoiat în casă pe alt drum.

In aceeaşi zi am aflat că Roland se găsea aici. Amfitrionul meu a venit să mă ia, ca să mă ducă la el. I se amenajase în casă o cameră încăpătoare. Acolo l-am găsit : picta un peisaj, în culori de ulei. Cînd am intrat l-am văzut în faţa şevaletului, care nu se afla în mijlocul camerei, ci ceva mai departe de fereastră decît se obişnuieşte. A doua fereastră era acoperită cu o perdea. Roland purta un veston de in şi ţinea în mînă paleta şi pensula. Cînd ne-a văzut intrînd le-a pus pe amîndouă pe masa de lîngă el şi ne-a venit în întâmpinare. Amfitrionul meu a spus că mă poftise să vin în vizită, sperînd că Roland nu va avea nimic împotrivă.

— Vizita mă bucură foarte mult, — a spus el, — dar tabloului meu i s-ar putea găsi multe de criticat.

— Cine ştie ? — a spus amfitrionul meu.

— Şi eu îi găsesc multe de criticat, — a răspuns Ro-]and, — aşa încît 'şi alții, care îi cunosc bine subiectul, vor avea desigur şi ei multe de criticat.

Intre timp am ajuns în fața tabloului.

Nu văzusem niciodată ceva asemănător. Nu pentru că aş fi fost de părere că tabloul este excelent, asta nu se putea încă aprecia, deoarece multe detalii erau abia la primele începuturi, şi de asemenea am avut impresia că unele aspecte cu greu vor putea fi stăpînite. Dar în compoziţie şi în concepţie, tabloul mi s-a părut remarcabil. Era foarte mare, mai mare decît sînt, de obicei peisajele, şi dacă n-ar fi fost făcut sul, nici n-ar fi putut fi scos din camera în care lua naştere. Pe întinderea pustie din tablou nu erau munţi, sau puhoaie de apă, sau câmpii, sau păduri, sau oglinda vreunui lac cu corăbii frumoase, ci stînci rigide, care nu se înălţau ca formaţii regulate, ci stăteau înfipte în pămînt ca din întâmplare, ca blocuri şi ici-colc chiar pieziş, ca nişte străini statorniciţi asemenea normanzilor pe teritoriul insulei cucerite. Dar solul nu era ca al acelei insule, sau, mai degrabă, nu ca cel acoperit de holdele de griu vestite în vechime, sau de pomii întunecaţi, darnici în fructe, ci ca un sol sfîrtecat şi polimorf, fără vreun copac sau vreo tufă, cu ierburile scorojite, cu **brazdele** de un alb strălucitor, plin cu grămezi de nenumăraţi **bolovani** de cuarţ, şi cu grohotiş şi moloz presărat **pretutindeni** şi expus soarelui pîrjolitor. Aşa arăta solul **lui Roland,** aşa ocupa el întinderea uriaşă şi aşa era îm- : părţit în porţiuni foarte mari şi simple, iar deasupra lui erau nişte nori, care stăteau, răzleţi şi numeroşi, sclipind şi aruncînd umbre, pe un cer sudic, profund şi fierbinte.

Am zăbovit cu toţii câtva timp în **faţa tabloului** şi l-am contemplat. Roland stătea în **spatele nostru,** şi **la** un moment dat, cînd m-am întors, am **văzut că privea** cu ochi **strălucitori pînza.** Am **vorbit puţin, sau aproape** deloc.

— Şi-a pus în gînd să zugrăvească un obiect pe care nu l-a văzut încă, — a spus amfitrionul meu. — Numai cu puterea închipuirii şi-l ține dinaintea ochilor. Vom vedea în ce măsură va izbuti. Eu am văzut asemenea lucruri, sau mai degrabă unele de acest gen, dar mult mai la sud.

— N-am urmărit ceva anume, — a răspuns Roland, — ci am dezvoltat numai nişte plăsmuiri, aşa cum se găsesc ele în fundul sufletului. Vreau să fac încercări şi cu culori de ulei, care m-au atras întotdeauna mai mult decît acuarela, şi în care se pot înfăţişa fără îndoială lucruri formidabile.

Cînd m-am uitat mai atent la uneltele lui am băgat de seamă că folosea pensule cu cozi neobişnuit de lungi, că prin urmare lucra desigur de la mare depărtare, ceea ce, ţinînd seama de suprafaţa enormă a pînzei, era inevitabil şi reieşea şi din modul de tratare. Pensulele lui erau relativ mari, şi am văzut şi nişte beţe lungi şi subţiri, la capetele cărora erau legaţi nişte cărbuni de desen, cu care, pesemne, desenase. Pe paletă se aflau cantităţi mari de culori.

— Stăpînul casei este foarte îngăduitor, — a spus Roland, — şi mă lasă să-mi fac mendrele aici, în timp ce ar fi de datoria mea să lucrez la desene, de care avem nevoie tocmai acum, şi în timp ce ar trebui să lucrez şi la nişte proiecte, necesare pentru obiectele în curs de executare în clipa de faţă.

— Toate la vremea lor, — a răspuns amfitrionul meu. — Dumneata mi-ai mai întocmit proiecte care îmi plac. Lucrează cum crezi de cuviinţă ; cugetul are sâ te călăuzească.

Deoarece zilele de iarnă erau oricum atît de scurte, şi ca să nu-l mai stînjenim pe Roland, — care stătea dinaintea operei sale şi ale cărui lucruri, răspîndite prin cameră, urmăreau împlinirea acestei opere, — ne-am îndepărtat.

Pe cînd păşeam de-a lungul culoarului, amfitrionul meu a spus :

— Ar trebui să călătorească.

Cînd s-a întunecat ne-am adunat în camera de lucru a amfitrionului meu, în jurul unei sobe bine încălzite. Erau de faţă Eustaţiu, Roland, Gustav şi eu. S-a vorbit cîte-n lună şi în stele, cel mai mult însă despre artă şi despre obiectele în curs de executare. S-au discutat poate şi multe lucruri pe care Gustav nu le înţelegea, — şi dealtfel nici nu s-a prea băgat în vorbă, —

dar conversația cred că a avut totuşi darul de a-l instrui. Chiar şi ceea ce n-a înțeles, poate că i-a iscat idei, din cele care duc mai

departe, sau care sînt păstrate, ca să contribuie în viitor la formarea şi închegarea intelectului. Ştiam prea bine asta din propria mea tinerețe şi chiar din vremea de acum.

Cînd m-am întors în dormitorul meu am simţit cu multă plăcere că în sobă ard buturugile aduse din pădurea de fagi a amfitrionului meu. Mi-am mai făcut de lucru cîtva timp citind şi scriind cîte ceva.

A doua zi dimineața ploua. Turna cu găleata din norii albăstrii,

îndesați, care cutreierau în goană cerul. Vîntul se întețise și ajunsese atît de violent, încît vîjîia de jur împrejurul întregii case. Deoarece sufla dinspre sud-vest, ploaia îmi izbea în ferestre și se scurgea pe geamuri. Dar întrucît casa era foarte bine construită, ploaia și vîntul nu aveau alte urmări decît că te simțeai bine la adăpost în camera ocrotitoare. Este totuși de netăgăduit că furtuna, atunci cînd ajunge la o anumită violență, are măreție și este în stare să înalțe sufletul. Primele ceasuri ale dimineții mi le-am petrecut cu lumină și căldură, ca să le scriu părinților mei o scrisoare, în care le vesteam că suisem pînă pe ghețarul Echern, că fusesem foarte prudent la urcare și la coborîre, că nu pățisem nimic și că din ajun mă aflam la prietenul meu, în casa cu trandafiri. Pentru Clotilda am anexat o filă separată, în care, bizuindu-mă pe cunoașterea ei parțială a muntelui, dobîndită în timpul călătoriei făcute cu mine, i-am dat o mică descriere a escapadei mele de iarnă pe munți. Apoi, cînd s-a mai luminat și a sosit ora micului-dejun, am coborît în sufragerie. Aici am aflat că iarna intră în obiceiul casei ca Eustațiu și Roland, a căror prezență la cina din ajun o socotisem întîm- plătoare, să mănînce la aceeași masă cu amfitrionul meu și cu Gustav. Așa ar fi trebuit să fie și vara, dar deoarece adeseori, în acel anotimp, cei din atelierul de tîmplărie se scoală și-și încep lucrul cu mult înainte de răsăritul soarelui, orele la care devine necesară o înviorare a trupului se schimbă, și de aceea Eustațiu ceruse el însuși ca atunci să-și stabilească singur ora mesei și meniul. Roland, în acel anotimp, este oricum absent aproape în permanență. Eu nu fusesem niciodată atît de tîrziu iama în casa cu trandafiri, încît să fi putut lua cunoștință de această deprindere. Amfitrionul meu, Eustațiu, Roland, Gustav și cu mine eram așadar la micul-dejun. Conversația s-a în-

vîrtit mai cu seamă în jurul stării vremii: cum ar fi trebuit să fie, cum se poate prevedea, cum oste firesc să fie, cum trebuie să se pregătească orice gospodărie în asemenea zile de iarnă ca să-i facă faţă, şi cum se poate suporta cu răbdare, dacă este cazul, asemenea evenimente, ba chiar cum se poate găsi în ele un prilej

de variaţie, deloc neplăcută. După micul-dejun s-a dus fiecare la treaba 1 lui. Amfitrionul meu s-a dus în camera lui, ca să-şi continue acolo rînduirea unor pergamente. Eustaţiu s-a dus în atelierul de tîmplărie. Roland, care avea acum în sfîr- şit destulă lumină pentru pictat, cu toate că ziua era mo- horîtă, s-a dus la tabloul lui. Gustav şi-na continuat învăţatul, iar eu m-am înapoiat în camerele mele.

După ce am petrecut acolo un răstimp, citind şi scriind, şi după ce furtuna, în loc să se potolească, s-a întețit in orele dinaintea amiezii, m-am hotărit totuşi să fac o plimbare în aer liber, aşa cum eram obişnuit. Mi-am ales nişte încălțări adecvate, mi-am luat pelerina cernită, care avea şi o glugă cernită, şi am coborît pe scara de serviciu. **Am |** ieşit prin poarta grilajului şi am luat-o înspre terenul **aco- ;** perit cu nisip dinaintea casei. Acolo, vîntul de la sud-vest m-a luat în primire şi mi-a zvîrlit cu zgomot pe pelerină, pe obraji, în ochi şi pe mîini, puhoiul de picături, **care, j** pentru o ploaie de iarnă, erau deosebit de mari. **M-am |** oprit un pic pe teren şi am privit trandafirii cățărați pe peretele casei. Unele tulpinițe erau ocrotite cu paie, la altele pămîntul de deasupra rădăcinilor era pe alocuri acoperit cu pături, altele erau doar legate strîns, dar la nici una n-am văzut mijloace de apărare neobişnuite, şi toate erau asigurate numai împotriva vătămării prin **vio-,** lență. Zăpada putea să le învelească, aşa cum îi mai vedeam încă urmele, ploaia putea să le inunde, aşa cum am aflat azi, dar nicăieri vîntul nu putea să desprindă o tulpiniță sau o crenguță şi să se joace cu ea sau s-o smulgă. Întregul perete al casei era nevătămat, iar ploaia care îl plesnea nu izbutea să-i facă nici un rău. De pe terenul cu nisip am coborît peste colină. Zăpada simțise puterea ploii relativ calde. Consistența ei pufoasă, catifelată şi moale se pierduse, îi luase locul ceva neted şi gheţos, iar ici şi colo zăceau sfărîmături de gheață crestate, **de parcă ar fi fost ronţăite. Apa curgea la vale, în jgheaburile de omăt pe care şi le scobise, iar în locurile deschise, unde, datorită alcătuirii poroase a zăpezii, nu era înghiţită, se prelingea în jos peste ierburi. Fără să ţin seama de vreo cărare, mi-am continuat drumul prin zăpada fleşcăită. Pe fundul văii am cotit spre răsărit. Am mers mai departe o bucată de drum, am trecut acolo peste pajişti şi m-am lăsat furat de o privelişte aproape splendidă : vîntul, care nu mai putea ridica zăpada, gonea asupra ei ploaia, unele locuri erau gata dezgolite, vălurile sure se rostogoleau la vale ca nişte fîşii, iar norii moho- rîţi treceau deasupra cîmpiilor palide, fără să se sinchisească de omenire şi de lucrările oamenilor.**

In adîncul pajiştilor mi-am îndreptat în sfîrşit paşii spre miazănoapte, în sus, către fermă. Cînd am ajuns acolo am aflat că stăpînul, cum i se spunea la fermă pe scurt amfitrionului meu, fusese şi el în ziua aceea pe acolo, dar plecase. Inspectase o seamă de lucruri şi dăduse cîteva dispoziții. Am întrebat dacă umblase tot cu capul gol şi mi s-a răspuns că da. Abia după ce am vizitat ferma şi am cutreierat diferite încăperi ale ei, mi-am dat seama ce

înseamnă o casă bine construită. Ploaia cădea pe ea ca pe o piatră, in care nu putea să pătrundă şi de pe care n-ar fi putut coji cîte ceva decît în decurs de cîteva veacuri. Nici o crăpătură nu se arăta gata să lase apa să intre şi nici o părticică a tencuielii nu dădea semne de scorojire. înăuntru se lucra ca în fiecare zi. Argații curățau grînele, cu aşa-numita vînturătoare, le grămădeau cu lopata pe de lături şi.le măsurau în saci, ca să fie cărate în hambar. Administratorul supraveghea, dădea porunci şi controla puritatea. Unele slujnice trebăluiau prin grajduri, altele pregăteau nutrețul pe aria de furajare, altele torceau, iar nevasta administratorului îşi făcea de lucru în cămara de lapte. Am vorbit cu toți, iar ei s-au arătat bucuroşi că venisem odată la Asperhof şi în acest anotimp.

De la fermă m-am dus, prin livadă, în grădină. Portița în această parte era descuiată peste zi, chiar şi iama. Am trecut prin ea şi m-am îndreptat spre locuința grădinarului. Acolo mi-am lepădat pelerina ceruită, din faldurile căreia curgea apa, şi m-am aşezat pe lavița albă, curată, din fața sobei. Bătrînul şi nevastă-sa m-au primit GU multă amabilitate. întreaga lor făptură răspindea bună- credință. De vreme îndelungată, aceşti oameni vîrstnici manifestau față de mine un simțământ aproape părintesc. Nevasta grădinarului, Clara, mă privea intr-una, parcă pe furiş, dintr-o parte. Poate că se gîndea la Natalia. Bătrînul Simion m-a întrebat dacă nu vreau să mă duc la sere, ca să văd plantele şi iarna.

I-am răspuns că, în afară de vizita pe care ținusem să i-o fac lui şi nevesti-si, chiar acesta fusese gîndul meu ascuns.

Şi-a pus altă haină şi m-a condus în serele învecinate cu locuința lui. Am privit într-adevăr cu un viu interes plantele, deoarece în trecut mă ocupasem mult cu botanica, şi m-am

interesat şi de starea lor. Am trecut prin toate încăperile, destul de mari, ale serei reci şi ne-am dus apoi în sera caldă. Nu numai că am privit după pofta inimii plantele, dar mi-am găsit şi timp să ascult, amabil, ce mi-a spus însoţitorul meu despre fiecare din ele, şi l-am lăsat să se întindă la vorbă despre cele care erau favoritele lui. Această atenţie acordată spuselor lui şi simpatia, pe care i-o manifestasem întotdeauna, faţă de plantele aflate sub îngrijirea lui, erau, poate, pe lîngă ajutorul dat, chipurile, de mine, la achiziţionarea lui *Cereus* pe- *ruvianus,* explicaţia faptului că avea pentru mine o anumită afecţiune. Cînd am ajuns la ieşirea din sere, aflată pe partea cealaltă a locuinţei lui, m-a întrebat dacă vreau să mă duc şi în sera cactuşilor şi mi-a spus că mi-ar aduce în acest scop pelerina cernită, deoarece am avea de străbătut un spaţiu neacoperit. I-am răspuns însă că nu ţ nevoie, pentru că şi el trece dincolo fără nici o haină de protecţie, că amfitrionul meu a fost chiar astăzi cu capul gol la fermă şi că nu mi-ar strica să umblu şi eu odată cîţiva paşi în ploaie fără nici un acoperămînt pe cap.

— Păi dumneavoastră sînteți obişnuit cu de toate, — a răspuns el.

— Nu, nu sînt obişnuit cu de toate, dar cu multe,

— am replicat eu, — şi putem trece aşa pînă dincolo.

Pînă la urmă s-a lăsat înduplecat şi ne-am dus în sera cactuşilor. Mi-a arătat toate plantele din această familie.
mai cu seamă pe *Psrv.vianus,* care ajunsese într-adevăr
o p'p.ntă splendidă, s-a lungit la vorbă despre îngrijirea

lor pe timp de iarnă, mi-a spus că linele înfloresc încă in februarie, că nu toate suportă un anumit frig, ci că trebuie să stea în compartimentul mai cald al serei, că mai ales au această nevoie multe specii de *Cereus,* şi a trecut apoi la amenajarea serei şi a subliniat ca pe o realizare excepţională faptul că, pentru porţiunile unde geamurile au marginile suprapuse, stăpînul găsise un chit, datorită căruia prelingerea apei în locurile de suprapunere a geamurilor devine cu neputinţă şi se evită astfel căderea unor picături de apă, atît de dăunătoare acestor plante. Mi-a spus că de aceea, şi numai de aceea, se poate întâmpla şi ca, în zilele ploioase şi în zilele în care se topeşte zăpada, sera să nu trebuiască să fie acoperită cu scînduri. ceea ce ar face întuneric şi ar vătăma plantele. Şi că astăzi chiar am putut vedea că pe «o ploaie atît de violentă, nici
o picătură, cît de mică, nu poate să pătrundă înăuntru datorită gravitaţiei.sau vîntului. Pe sera aceasta nu se pun niciodată scînduri. împotriva grindinei e apărată de geamuri groase şi de aonătură, iar atunci cînd sînt de aşteptat nopţi friguroase, se aplică un strat de paie, iar zăpada este îndepărtată cu măturile. M-a minuat şi m-a impresionat într-adevăr împrejurarea că, aici, nu au loc acele "prelingeri de pe acoperişul de sticlă, care îl indispun atît de mult pe tatăl meu. Mi-am pus în gînd să-l rog pe amfitrionul meu să-mi împărtăşească procedeul, ca să i-1 aduc la cunoştinţă tatei. Cînd, la înapoiere, am trecut prin celelalte sere, am văzut că nici acolo nu picura apă, iar însoţitorul meu mi-a confirmat faptul.

După ce am mai zăbovit scurt timp în locuinţa soţilor grădinari şi am stat de vorbă cu grădinăreasa, m-am pregătit de plecare. Grădinăreasa, în timpul cît fusesem cu soţul ei la sere, îmi zvîntase pelerina ceruită şi o făcuse ca nouă. I-am mulţumit, am spus că peste puţin va fi iarăşi mototolită, mi-am luat un prietenos rămas-bun, am primit, la rîndul meu, gîndurile lor bune şi apoi m-am îndreptat spre camerele mele.

Acolo mi-am schimbat cu grijă hainele şi m-am dus la amfitrionul meu. Avea tocmai treabă cu Gustav, care îi dădea socoteală de lecţiile sale de dimineaţă. Am întrebat dacă-mi este îngăduit să intru în camera cu tablouri sau în alte asemenea camere.

— Camera de lectură şi camera cu tablouri, precum şi cea cu stampe, sînt bine încălzite, — a răspuns amfitrionul meu. Biblioteca, sala de marmură şi scara de marmură cred că sînt şi ele destul de calde. Nici una din încăperi nu este încuiată. Foloseşte-le ca la dumneata acasă.

Am mulţumit şi m-am îndepărtat. După cît îi cunoşteam programul zilnic, ştiam că va continua să se ocupe de Gustav.

M-am dus mai întîi pe scara de marmură. Cînd am intrat din culoarul de serviciu în partea de sud a culoarului de marmură mi-am pus, aşa cum era regula aici, nişte papuci de pîslă, care se

aflau în permanență pregătiți, şi am coborît scara frumoasă şi lustruită. Cînd am ajuns la mijlocul ei, acolo unde se afla podestul larg, m-am oprit, căci acesta fusese ținta deplasării mele. Voiam să contempla sculptura veche de marmură. Chiar şi astăzi, in lumina plumburie, care cădea, parcă inertă, prin luminatorul de sticlă şi care în plus era şi mai tulbure din pricina ploii abundente, înfățişarea statuii a fost copleşitoare şi înălțătoare. Fecioara maiestuoasă, altminteri întotdeauna sfioasă şi sublimă, era astăzi, în vălurile fluide ale luminii mai difuze, deşi mohorîtă, totuşi blîndă, iar gravitatea zilei aştemea o undă de gravitate şi pe mădularele ei negrăit de grațioase. Am privit îndelung statuia : mi s-a părut, ca ori de cîte ori o revedeam, şi acum tot nouă. Oricît de puternic mi se întipărise în suflet, în trecutul foarte apropiat, ca o icoană îndrăgită, făptura orbitor de albă a naiadei fîntînii de la Sternenhof, aceea era totuşi

o imagine din vremea noastră şi putea fi receptată cu forţele noastre sufleteşti, pe cînd aici ni se înfăţişa Antichitatea, în deplina ei măreţie şi splendoare. Ce e omul, şi cît de mult se înalţă el, atunci cînd îi este îngăduit să zăbovească într-un asemenea mediu !

Am urcat din nou agale scara şi am intrat în sala de marmură. Mărimea ei, pustietatea ei, strălucirea întu- neeată, — dacă ne este permis un asemenea mod de exprimare, — care, iscată de semiîntunericul alternat cu lumina neclară şi tulbure a acelei zile, îi acoperea rînd pe rînd pereții, le puteai suporta mai uşor după ce con- templai statuia din Antichitate. Mai mult: sala mi-a părut, în ziua aceea întunecoasă, mai mare şi mai gravă de-

cît altădată, şi am stat bucuros îa ea, aproape tot atît de bucuros ca în acea seară, în care, sub fulgerele unui cer de furtună, mă plimbasem cu amfitrionul meu într-însa. M-am plimbat şi acum încolo şi încoace şi m-am lăsat pătruns de impresia produsă de furtuna de afară, cu luminile ei tulburi, de pereții dinăuntru, cu

strălucirea lor mată, şi de amintirea statuii privite cu cîteva clipe înainte.

După un timp am intrat în camera cu tablouri. Pîn- zele stăteau atârnate în luciul mohorît al zilei şi nu-şi puteau exercita întregul efect nid măcar acolo unde artistul folosise cele mai

puternice mijloace ale luminii şi umbrei, deoarece lipsea tocmai ceea ce ajută mai deplin la crearea efectului pictural: puterea unei zile senine şi însorite. Chiar şi atunci cînd m-am apropiat de unele tablouri pe care le îndrăgisem în mod deosebit, chiar şi atunci cînd am luat loc ca să privesc un Guido, pus pe şevaletul din preajma ferestrei, ca să stea în cea mai bună lumină, n-a putut să încolţească simţămîntul pe care altminteri îl stârneau în mine aceste opere. Mi-am dat seama curînd că pricina trebuia căutată în faptul că oricum sufletul meu era stăpînit de un simţămînt cu mult mai elevat, iscat în mine de sculptura din Antichitate. Picturile mi s-au părut aproape pitice.

M-am dus în bibliotecă, am scos din dulap *Odiseea*, am intrat în camera de lectură, unde dinapoia grilei gingaşe a căminului pîlpîia flacăra prietenoasă, care îi dăruieşte pe întuneric lumină şi în timpul iernii din nord căldură, şi unde totul era rînduit cu cea mai mare îngrijire, m-am aşezat la oarecare depărtare de fereastră, pe un scaun moale, şi am început, sub răpăiala ploii în geamuri, să citesc de la primul vers. Cuvintele străine, care, ca viu grai, aparţineau unei vremi depărtate, personajele, care, prin aceste cuvinte, erau aduse, cu toate caracteristicile lor de odinioară, în vremea noastră, s-au alăturat fecioarei de pe scări. Cînd s-a ivit Nausikaa mi s-a părut din nou, aşa cum mi se păruse la cea dintâi contemplare mai serioasă **a** statuii de marmură, că veşmintele materiei rigide se înmlădiază cu gingăşie, că faţa a prins viaţă fremătătoare, că mădularele se mişcă şi că statuia se apropie de mine ca Nausikaa. Dar tot amintirea acelei seri îmi călăuzise şi astăzi mîna spre cuvintele lui Homer din Odiseea, cînd urcasem de pe scară în camera cu tablouri şi nu-mi găsisem într-însa mulţumirea sufletească. Cînd eroii au luat masa în sala aceea, cînd a fost chemat cîn- tăreţul, cînd s-au făcut auzite cuvintele cîntecului, a cărui faimă se ridicase pe atunci pînă la cer, cînd Odiseu şi-a acoperit capul, ca să nu i se vadă lacrimile care îi şiraiau din ochi, cînd, într-un tîrziu, Nausikaa s-a ivit smerită şi cu profunde simţăminte lîngă coloanele porţii sălii, atunci mi s-a alăturat, tot zîmbind, chipul frumos al Nataliei ; ea era Nausikaa de acum, atît de sinceră şi de simplă, fără să se laude cu simţămîntul ei şi fără să şi-l ascundă. Ambele personaje s-au contopit, iar eu citeam şi totodată mă gîndeam, şi ba citeam, ba mă gîndeam, iar atunci cînd, în sfîrşit, n-am făcut timp îndelungat altceva decît să mă gîndesc, am luat iarăşi cartea, care zăcea dinaintea mea pe masă, am dus-o în bibliotecă la locul ei şi m-am înapoiat în locuinţa mea prin sala de marmură şi pe culoarul camerelor de oaspeţi.

Programul dimineții se încheiase.

La masa de prînz ne-am întîlnit din nou toți cei care ne adunaserăm la micul-dejun. După ce ne-am înfruptat dintr-o masă simplă, dar foarte bine pregătită pentru a contribui la buna dispoziție şi la sănătate, aşa cum se obişnuia probabil întotdeauna

în casa cu trandafiri, şi după o conversaţie prietenoasă şi înveselitoare, ne-am sculat de la masă, ca să ne întoarcem la treburile socotite de fiecare din noi ca serioase şi importante, fie că en vorba de dobîndirea unor cunoştinţe, cum era cazul. aproape exclusiv, la Gustav, fie că urmăreau o propăşire pe tărimul artei sau pe cel al ştiinţei, sau o mai chibzuită organizare a modului de viaţă.

Pentru după-amiaza acelei zile fusese programată o treabă deosebită, la care trebuia să vină şi Roland şi de aceea să-şi întrerupă lucrul la tabloul său. Sosise o colecţie de gravuri, oferite spre cumpărare şi a căror vizionare fusese hotărâtă pentru după-amiaza aceea Amfitrionul meu m-a poftit să fiu de faţă. Gravurile se aflau, în două mape, în camera amfitrionului meu. Ne-am urcat, pe scara de serviciu, în camera lui şi am tras masa cu ma-**pele mai aproape** de o fereastră, ca să putem examina mai **bine planşele.** Mapele au fost deschise şi de îndată am **văzut** că cel ce colecţionase planşele nu ştia prea mare **lucru** despre profunzimea artei, nici despre seriozitatea **şi** însemnătatea ei pentru viaţa omenească. Fusese un co**lecţionar** de rînd, care avusese în vedere numai cantitatea **şi diversitatea** pieselor. Acum zăcea in mormînt, iar moş**tenitorii** lui cu siguranţă că nu aveau înţelegere nici **pen- ţru** raporturile artei **cu** viaţa omenească, nici **pentru colecţionarea** de orice fel, şi de aceea îi oferiseră **toate mapele** spre cumpărare amfitrionului meu, despre **care** au**ziseră** că este în căutarea unor asemenea curiozităţi. **Pe lîngă** unele producţii lipsite de orice valoare, **realizate** după moda zilelor noastre, aşa cum se publică. în cărţi **şi** în albume în scopul cîştigului bănesc, şi **pe** lîngă **vreo** cîteva litografii în peniţă şi în cărbune, se aflau şi **opere** mai bune, de azi, şi îndeosebi cîteva piese de mare **preţ** dintr-o epocă mai veche. Amfitrionul meu şi cei doi **asis**tenţi ai lui au spus cu acest prilej despre gravurile în aramă unele lucruri care erau noi pentru mine şi din care am învăţat să cunosc importanţa acestei ramuri **artistice** mai bine decît o cunoşteam înainte. întrucît gravura poate mijloci tălmăcirea operelor marilor maeştri ai tuturor timpurilor, întrucît poate multiplica şi difuza în multe locuri şi în alte epoci un tablou care există numai o singură dată. care se află pentru mulţi oameni în locuri depărtate şi niciodată accesibile lor, sau care, ca proprietate a unui singur om, nu le este accesibil nici măcar tuturor celor domiciliaţi în aceeaşi localitate cu el: ar trebui să i Se acorde cea mai mare atenţie. Gravura, dacă nu ur- **| mează** un anumit curent ajuns la modă în anumite epoci,

[ci năzuieşte să redea sufletul artistului, aşa cum se pre- | zintă el în tablou, dacă înfăţişează nu numai materia, — aşa cum se află ea pe tablou. începînd cu gingăşia obrazului omenesc şi a mîinilor omeneşti, trecînd prin luciul ,mătăsii şi prin netezimea metalului şi mergînd pînă la asprimea stîncilor şi a covoarelor, — ci chiar şi culorile din tablou, folosind linii de diferite feluri, dar întotdeauna dare, trasate uşor şi frumos arcuite, şi care nu trebuie niciodată să fie vagi, niciodată să alcătuiască numai o simplă pată, şi pentru care poate găsi modalităţi noi pentru
fiecare subiect nou : atunci, ce-i drept, nu poate fi pusă alături de pictură, în ceea ce priveşte efectul exercitat nemijlocit asupra privitorilor, dar poate fi pusă pe aceeaşi treaptă cu pictura în ceea ce priveşte evocarea efectului artistic în general, deoarece îşi exercită acest efect asupra unui număr mai mare de oameni şi produce în rîndul celor care nu au posibilitatea să privească picturile repro- duse, un efect artistic cu atât mai profund şi mai deplin, î cu cît este şi ea însăşi mai profundă şi mai nobilă. Acest adevăr mi-1 însuşisem din ce în ce mai temeinic la amfitrionul meu, pe vremea cînd fusesem în legătură cu j dînsul, şi acest adevăr a devenit deosebit de limpede pen- | tru mine atunci dnd au fost parcurse gravurile şi cînd] s-a vorbit despre valoarea lor şi despre mijloacele, căile şi] j efectul artei gravurii în generaL După ce amănuntele planşelor izbutite au fost cercetate cu precizie şi după ce calităţile şi lipsurile lor au fost discutate cu atenţie, s-a | hotărit ca, de dragul pieselor bune, să se cumpere întreaga j colecţie, dacă preţul ei nu depăşeşte o anumită sumă, care a fost oferită şi care, în chip echitabil şi bine chibzuit, putea fi plătită. Planşele proaste urmau să fie apoi distruse, deoarece prin prezenţa lor nu numai că nu ar fi produs un efect favorabil, dar ar fi acţionat negativ şi asupra simţământului celui lipsit de posibilitatea de a vedea lucruri mai bune, pe care, în loc să-l înalţe, l-ar îndrepta într-o direcţie şi mai grosolană şi mai coruptă decît dacă nu i s-ar oferi nimic altceva decît obiectele naturii. Spiritul omului, au spus ei, este întinat de arta falsă mai mult decît de lipsa totală de contact cu arta. Cînd s-a înserat, gravurile au fost puse înapoi în mapele lor, masa a fost împinsă la locul ei, şi ne-am despărţit.

Furtuna mai degrabă se înteţise decît slăbise, iar ploaia torenţială izbea geamurile.

Seara ne-am adunat din nou în camera de lucru a amfitrionului meu ; numai Gustav lipsea, pentru că-şi mai făcea, în camera lui, lecţiile din ziua aceea. înainte de a ne duce la cină,

amfitrionul meu a mai însemnat, în catastifele lui, înregistrările instrumentelor meteorologice, referitoare la presiunea atmosferică, umiditate, căldură, electricitate şi aşa mai departe, iar după aceea a inspectat

întreaga clădire şi a controlat lucrările aflate în sarcina slujitorilor, activitatea lor la această oră şi eventualul efect al furtunii de astăzi.

La cină, după ce au fost potolite în scurt timp nevoile de hrană şi după o conversaţie veselă, s-a mai citit cu glas tare dintr-o carte apărută recent. Se referea, cu precădere, la istoria culturii viermilor de mătase şi a ţesătoriei de mătăsuri, şi cu osebire era tratat capitolul privind felul în care această îndeletnicire a ajuns din Extremul Orient în Siria, Arabia, Egipt, Pdoponez, Sicilia, Spania, Italia şi Franţa. Amfitrionul meu a susţinut că în domeniul producerii acelor ştofe superbe, alcătuite din mătase şi fire de aur sau de argint, — în ceea ce priveşte fineţea, gingăşia şi flexibilitatea ţesăturii, îmbinate cu strălucirea ei caldă, de care ţesăturile de acest soi din zilele noastre se deosebesc atît de mult prin rigiditatea lor şi prin luciul lor aspru, precum şi în ceea ce priveşte avîntul, graţia delicată şi bogata fantezie creatoare a desenelor, — epoca secolelor al treisprezecelea şi al paisprezecelea este cu mult superioară epocilor ulterioare şi mai cu seamă epocii moderne. A spus că el a început prea tîrziu să dea atenţie acestei îndeletniciri din vechime, care este aproape o îndeletnicire artistică. O colecţie de asemenea ţesături ar fi desigur formidabilă, dar el n-o mai poate înjgheba, deoarece ar presupune călătorii prin toată Europa, ba chiar şi prin părţi importante ale Asiei şi Africii şi ar depăşi probabil posibilităţile unui singur om Unele asociaţii sau statul ar putea să creeze asemenea colecţii pentru comparare, pentru instruire, ba chiar şi pentru îmbogăţirea istoriei. în unele mînăstiri bogate, în scrinurile cu odăjdii ale unor biserici vechi şi vestite, în tezaure şi în alte cămări ale unor cetăţui crăieşti şi ale unor castele mai mari se găsesc probabil multe lucruri, care ar putea lipsi de acolo şi care într-o colecţie ar dobîndi grai şi semnificaţie. Cîte n-au ajuns din Orient, după cruciade, în Europa, dacă pînă şi cavalerii de rînd s-au întors de acolo în patrie cu pradă în aur şi ţesături scumpe ! Tot atunci a fost introdus fastul nu numai la sărbătorile bisericeşti, la încoronări, la parăzi, la turnire, dar şi în viaţa de toate zilele, într-o măsură mai mare decît se practicase înainte. Cît de mult ar putea această îndeletnicire sâ arunce o lumină şi

asupra epocii ei de înflorire, epoca zidirii acelor biserici remarcabile, ale căror mărețe rămăşițe mai stîrnesc şi azi admirația noastră ! Cît de mult ar putea să ne deschidă drumul şi spre cunoaşterea artei decorative a acelei epoci, pe tărîmul cioplirii în piatră, în lemn şi în fildeş, ba chiar spre începuturile marilor şcoli de pictură înflorite mai tîrziu în nordul şi în sudul Europei ! Şi, în sfîrşit, cît de mult ne-ar putea călăuzi pînă şi spre unele idei referitoare la felul de a gîndi al popoarelor, la legăturile lor şi la căile lor comerciale ! Acelaşi lucru îl fac doar şi mone-, dele, îl fac şi pecețile şi alte lucruri de categorii inferioare. Roland a spus că de acum înainte va căuta să colecționeze asemenea țesături.

In seara aceea ne-am despărțit mai tîrziu ca de obicei.

In dimineața următoare, după ce m-am sculat, iar lumina zorilor mi-a îngăduit o privire prin ferestre, am văzut zăpadă proaspătă, aşternută peste tot; şi continua să cadă din cer în fulgi deşi, care zburdau în fața geamurilor. Vintul se mai potolise, dar

frigul probabil că se întețise.

Am făcut în ziua aceea, cu toții laolaltă, o plimbare destul de mare. Am umblat prin grădină ca să vedem dacă e ceva de pus la punct acolo, am vizitat serele, am dat pe la fermă, iar seara am continuat să citim din cartea despre creşterea viermilor de mătase.

Ninsoarea ținuse pînă în amurg, apoi s-au ivit pe cer porțiuni senine.

Aşa cum au trecut aceste două zile, au mai trecut apoi Şi altele, dar amfitrionul meu nu-şi începuse încă destăinuirile făgăduite. în afară de timpul pe care fiecare din noi îl petrecuse la

îndeletnicirile sale în locuința sa, am îăcut numeroase plimbări prin ținut, ceea ce a fost cu atît mai plăcut, cu cît, după zilele cu furtună de la sosirea Riea urmase o vreme senină, calmă şi friguroasă. Mă aflam adesea în tovărăşia amfitrionului meu, mă uitam la el cînd îşi hrănea păsările în fața ferestrei, sau cînd avea grijă să li se dea de mîncare iepurilor dincolo de hotarul grădinii. Am făcut călătorii mai lungi cu sania, ca să vizităm nişte vecini, să discutăm cu ei cîte ceva, sau să ne desfă- tăm cu aerul curat şi cu mişcarea. Intr-un rînd am plecat cu amfitrionul meu şi cu cîțiva oameni la un pod, care urma să fie reconstruit la primăvara, căci amfitrionul meu **nu** fusese cruțat şi i se încredințaseră sarcini obşteşti. De

* **cîteva** ori ne-am dus şi în diferite colţuri ale pădurii, ca jş **să** asistăm la tăierea copacilor, care urmau să fie folosiţi

l la construcţii şi la **prelucrarea** lor în atelierul de tîmplă-

I **rie, tăierea trebuind** să **aibă** loc neapărat în acest anotimp.
I Ne-am dus odată şi la Inghof şi am vizitat serele de | acolo ; intendentul şi grădinarul ne-au condus peste tot,
| îndatoritori şi prietenoşi ; proprietarul era plecat la oraş,
E cu familia.

Intr-o zi, amfitrionul meu a venit în locuința mea,
* ceea ce făcea des, fie ca să mă viziteze, fie ca să vadă

* **dacă nu duc** lipsă de ceva. **După** ce **am** stat de vorbă cîtva « **timp despri-** tot felul de lucruri, a **spus** :

— Cred că ştii că eu sint baronul Von Risach.

— Multă vreme n-am ştiut, — am răspuns eu, — dar M acum ştiu, mai de mult.

— N-ai întrebat niciodată ?

— După prima noapte petrecută de mine în casa dum-

* **nea** voastră l-am întrebat pe **un ţăran,** care mi-a răspuns § **că** sînteţi fermierul de la Asperhof. **In** aceeaşi zi m-am

1 **mai** interesat şi la o depărtare mai mare, fără să aflu ni-

I **mic** precis. Mai tîrziu n-am mai întrebat niciodată.

— Şi de ce n-ai mai întrebat niciodată ?

— Dumneavoastră nu mi-ați spus cum vă cheamă.

I **Am** dedus deci că nu socotiți necesar să-mi spuneți nu-

I **mele** dumneavoastră. Ca urmare mi-am impus regula de

conduită că n-am voie să vă întreb, şi dacă n-aveam voie

I **să** vă întreb pe dumneavoastră, n-aveam voie să întreb

I **nici** pe alții.

— în tot ținutul acesta mi se spune „proprietarul de la Asperhof", — a răspuns el, — pentru că la noi se obişnuieşte ca proprietarul unei moşii să fie denumit după moşie, nu după

familie. Numele după moşie se moşteneşte în popor de la un proprietar la altul, pe dnd numele după familie se schimbă odată cu schimbarea proprietarului. în acest din urmă caz, poporul ar trebui să învețe mereu alt nume, ceea ce refuză să facă, deoarece este cu mult prea conservator. Unii localnici îmi spun şi „fermierul de la Asperhof[1]. cum îi spuseseră şi înaintaşului

I meu.

— Am auzit odată, din întâmplare, rostindu-se adevăratul dumneavoastră nume, — i-am spus.

— Atunci ştii şi că am ocupat o funcție publică, — a răspuns el.

— Ştiu, — am spus eu.

— Nu eram făcut pentru asta, — a răsptins eL

— Atunci afirmați ceea ce toți oamenii pe care i-am auzit vorbind despre dumneavoastră îl contestă, — am replicat eu. — Cu toții laudă cariera dumneavoastră publică.

— Oamenii aceia au poate în vedere unele rezultate pozitive izolate, — a răspuns el, — dar ei nu ştiu cîte amărăciuni m-au costat. Ei nu pot şti nici cum ar fi arătat aceste rezultate dacă le-ar fi obținut un altul, cu acelaşi talent, dar cu o mai mare înclinare sufletească pentru dregătorii, sau vreunul cu un talent şi mai mare.

— Asta se poate spune despre orice, — am replicat eu.

— Se poate, —: a răspuns el, — dar atunci nici nu trebuie lăudat numaidecît ceea ce n-a dat chiar greş. Te rog să mâ asculţi. Aparatul de stat, ca şi oricare alt sector public, aşa cum s-a dezvoltat el pînă în prezent; cuprinde un mare număr de persoane.

Pentru a ocupa o funcție în acest aparat, legea cere, şi trebuie să ceară, o anumită pregătire şi o cin urnită trecere de la o treaptă la alta în dobîndirea pregătirii respective. în măsura în care există speranța ca

o persoană, după încheierea studiilor cerute şi a trecerii de la o

treaptă la alta, să-şi găsească de îndată un loc în aparatul de stat şi să urce, după trecerea timpului corespunzător, pe poziții mai înalte, care îi asigură unei familii o întreținere decentă, un număr mai mare sau mai mic de tineri se consacră carierei publice. Din numărul celor care au parcurs cu succes şcolile prescrise pentru formarea lor, statul îşi alege dintr-înşii slujbaşii şi trebuie să şi-i aleagă numai dintr-înşii. Nu încape îndoială că şi în afara acestui cerc există bărbați apți pentru aparatul de stat, unii chiar foarte capabili, dar statul, făcînd abstracție de cazurile excepționale, în care aptitudinea iese la iveală datorită unor împrejurări speciale, nu-i poate alege, pentru că nu-i cunoaşte, şi pentru că fără o cunoaştere mai temeinică a persoanei şi fără dovada certă a pregătirii prescrise dobîn-

dite, ar putea exista primejdia ca lucrurile să se încurce. Dacă cei care au parcurs anii de pregătire sînt apți, statul trebuie să-i preia. Uneori se află printre ei, în număr mai mare, chiar şi talente ieşite din comun, alteori în număr mai mic, iar alteori nuşiai candidaţi de valoare medie. Pe această structură a materialului său uman trebuie statul să-şi întemeieze brganizarea aparatului său. Atribuţiile acestui aparat ar trebui să aibă un statut, care să creeze posibilitatea ca activitatea necesară pentru realizarea scopurilor statului să continue şi să nu sufere nid o întrerupere şi nid o slăbire esenţială, atunci cînd diferiţi funcţionari mai buni sau mai puţin buni ajung rînd pe rînd pe posturile respective. Aş putea să mă folosesc de un exemplu şi să spun că cel mai desăvîrşit ceasornic ar fi cel astfel construit, încît să meargă bine daţă i se schimbă piesele şi i se pun piese mai proaste în locul altora mai bune şi piese mai bune în locul altora mai proaste. Dar un asemenea ceasornic nu cred să fie posibil. Aparatul de stat, însă, aşa ax trebui să funcţioneze, sau, ţinînd seama de dezvoltarea la care a ajuns astăzi, să se lase păgubaş. De aceea este la mintea cocoşului că acest statut al aparatului de stat trebuie să fie sever, că nu poate fi îngăduit ca o iniţiativă individuală să dea conţinutului funcţiei un alt statut decît cel prescris, ba chiar că, ţinînd seama de corelarea întregului, un detaliu trebuie executat mai puţin bine dedt ar putea fi executat dacă ar fi considerat numai din propriul său punct de vedere izolat. Latura sufletească a aptitudinii pentru aparatul de stat, făcînd abstracţie de celelalte aptitudini, rezidă însă şi ea, în părţile ei esenţiale, fie în capacitatea persoanei respective de a îndeplini cu zel sarcina de detaliu, fără a cunoaşte corelaţia ei cu întregul, fie de a avea destulă perspicacitate, pentru a sesiza corelaţia detaliului cu întregul, spre binele şi in vederea realizării obiectivului de ansamblu, şi a duce apoi la bun sfîrşit, cu plăcere şi cu entuziasm, detaliul respectiv. Acest din urmă caz este cel al adevăratului om de stat, cel dintîi este cel al aşa-numitului slujbaş destoinic de stat. Eu n-am fost nid om de stat, nici slujbaş destoinic de stat. Am avut din copilărie, bineînţeles fără să-mi fi dat seama pe atund sau în anii tinereţii, două însuşiri, care se bateau

cap în cap cu cele spuse adineauri. Mai întîi, îmi plăcea să fiu stăpin pe faptele mele. îmi plăcea să-mi fac eu însumi o idee despre treaba pe care o aveam de îndeplinit, şi o şi îndeplineam bucuros cu propriile mele puteri. Urmarea a fost că încă de pe cînd eram copil, după cum povestea maică-mea, preferam să iau o mîncare, sau o jucărie, sau altceva, decît să mi se dea, că mă împotriveam oricărui ajutor, că eram socotit, ca băiat şi ca adolescent, un ne-ascultător şi un îndărătnic, şi că la maturitate eram învinuit de încăpăţînare. Asta nu m-a împiedicat însă ca atunci cînd mi se dădea o sarcină străină, sprijinită pe temeiuri şi pe îndemnuri înalte, s-o primesc ca pe a mea proprie şi s-o duc la îndeplinire cu cea mai mare însufleţire. O dată în viaţa mea am procedat aşa împotriva unei extrem de puternice ijiclinaţii contrare, ca să nu-mi pătez onoarea şi ca să-mi fac datoria. Am să-ţi povestesc asta altădată. De aici rezultă că n-am fost încăpăţînat în înţelesul curent al cuvîntului. şi fără îndoială că nu sînt nici la bătrîneţe, cind îndeobşte omul devine întotdeauna mai blajin. O a doua însuşire a mea a fost că-mi plăcea foarte mult să am dinaintea ochilor succesele acţiunilor mele, ca să-mi pot da seama limpede de legătura dintre intenţie şi efect şi ca să-mi pot organiza pe viitor acţiunile, separate de tot ce le era străin. O sarcină impusă numai pentru ca să se respecte o prescripţie sau ca să se execute o hotărîre era o tortură pentru mine. Urmarea a fost că nu eram în-clinat să execut decît în silă sarcinile, a căror finalitate era depărtată sau nu mi se părea destul de lămurită, în timp ce alte sarcini, chiar dacă ţelul lor nu putea fi atins decît foarte anevoie şi numai prin numex-oase verigi intermediare, le duceam cu rîvnă şi cu plăcere la bun sfîrşit, de îndată ce puteam să mă lămuresc asupra scopului principal şi a scopurilor intermediare şi să mi le însuşesc. în primul caz nu izbuteam să-mi calc pe inimă decît închipuindu-mi că scopul, fie el şi obscur, este totuşi înălţător, şi mă apucam de treabă cu toate forţele, fiind însă înclinat în-totdeauna să dau zor. din care cauză eram calificat şi drept pripit; în al doilea caz, forţele mele se înhămau ele însele la treabă, care era dusă la bun sfîrşit cu maximum de perseverenţă şi cu folosirea întregului timp disponibil, din care cauză eram iarăşi calificat drept încăpăţînat. Cred că

ai văzut în casa asta unele lucruri, din care ți-ai dat seama că pot urmări şi cu multă răbdare anumite scopuri. în general este ciudat şi s-ar putea să tragă mai greu în cumpănă decît se bănuieşte, faptul că, odată cu înaintarea ’în vîrstă, ți se lărgeşte orizontul intențiilor şi te gîndeşti la lucruri aflate la depărtări nemăsurate,

dincolo de orice țel al vieții, ceea ce nu ți se întîmplă în tinerețe, căci bătrî- nețea sădeşte mai mulți pomi şi clădeşte mai multe case decît tinerețea. Vezi deci că pentru ca să fiu un bun slujbaş de stat îmi lipsesc două însuşiri de căpetenie : cea de a îi ascultător, care este o condiție fundamentală a oricărei coordonări de persoane sau de lucruri, precum şi _ cea de a mă putea încadra într-un întreg şi de a munci intens pentru scopuri aflate în afara orizontului meu, ceea ce este în aceeaşi măsură o condiție fundamentală a oricărei coordonări. Am vrut întotdeauna să schimb principiile şi să îmbunătățesc premisele, am vrut să stabilesc singur scopurile şi am vrut să fac fiecare lucru, aşa cum este mai bine pentru sine, fără să văd întregul şi fără să-mi pese dacă prin felul meu de a proceda se creează în altă parte o lacună, care strică mai mult decît foloseşte reuşita mea. Cînd eram de abia ceva mai răsărit decît un băietan am fost îndrumat spre cariera mea, fără s-o cunosc pe ea şi fără să mă cunosc pe mine, şi mi-am continuat-o cît am putut de departe, deoarece tot mă aflam în ea şi-mi era ruşine să nu-mi fac datoria. Dacă s-au realizat cu ajutorul meu unele lucruri bune, acele realizări se datoresc faptului că, pe de

o parte, ţinînd seama de funcţia mea şi de exigenţele ei, îmi desfăşuram activitatea pînă la limita puterilor, şi că, pe de altă parte, evenimentele vremii aduceau cu sine îndatoriri pentru care puteam să întocmesc planurile de acţiune şi să le îndeplinesc eu însumi. Dar cît de cumplit suferearn cînd eram implicat în modalităţi de acţiune potrivnice firii mele, cu greu găsesc cuvinte să-ţi spun acum, şi nici atunci n-aş fi fost în stare să-ţi spun. îmi venea pe atund în minte, mereu şi stăruitor, comparaţia cu o vie-tate înotătoare silită să zboare şi o vietate zburătoare silită să înoate. De aceea, la o anumită vîrstă mi-am dat demisia, în cazul că mă întrebi dacă, în ierarhia aparatului de stat este necesar un număr atît de mare de persoane, şi dar,ă o

parte a treburilor obştești, aşa cum sfnt ele acum, n-ar putea fi preschimbate în treburi particulare şi lăsate pe seama unor corporații sau persoane particulare, pe care acele treburi le privesc cu precădere, ceea ce ar duce la o mai bună organizare a aparatului de stat şi ar îngădui ca unele talente excepționale să se poată valorifica mai bine, spre binele obştesc, în conceperea şi executarea unor planuri : îți răspund că această întrebare este fără doar şi poate importantă, iar răspunsul ei corect este chiar de cea mai mare importanță, dar că tocmai răspunsul corect, în toate amănuntele lui, este una din cele mai dificile probleme, şi nu îndrăznesc să afirm despre mine că aş. fi în stare să dau acest răspuns corect. Totodată, acest subiect este şi cam depărtat de convorbirea noastră de azi, şi-l vom discuta eventual altă dată, dacă ne va duce mintea. Un lucru este sigur : chiar dacă ar fi necesare modificări în actualul aparat de stat şi dacă modificările se vor face în spiritul celor arătate adineauri, situația actuală îşi are totuşi justificare, în cadrul transformărilor generale, cărora, asemenea oricărui lucru omenesc şi chiar şi pămîntului, le este supus şi statul, căci statul este o verigă a lanțului şi deci îi va face loc urmaşului său, după cum şi el însuşi a provenit din înaintaşul său. Noi am mai vorbit de multe ori despre vocație şi că este foarte greu să-ți cunoşti capacitățile atunci cînd trebuie să le imprimi direcția, adică atunci cînd trebuie să-ți alegi un drum în viață. Cu prilejul conversațiilor noastre am avut în vedere mai cu seamă arta, dar la fel stau lucrurile şi în oricare altă îndeletnicire. Rareori capacitățile unui tînăr sînt atît de evidente, încît să se impună atenției şi să ducă la adoptarea profesiunii potrivite. Eu, pe lîngă însuşirile spirituale, pe care ți le-am expus adineauri, mai aveam încă una, deosebită, de natura căreia mi-am dat seama abia foarte tîrziu. Din copilărie avusesem o pornire spre crearea unor lucruri perceptibile senzorial. Simplele corelații şi raporturi, precum şi abstractizarea unor noțiuni, nu-mi spuneau **mai** nimic, nu puteam să le intercalez în mulțimea de creații ale minții mele. Cînd eram încă mic îmbinam cap la cap tot felul de lucruri şi îi dădeam obiectului astfel rezultat numele vreunei localități pe care întîmplător îl auzisem mai des, sau îndoiam o nuia, sau vrejul unei flori, sau ceva asemănător, pînă lua forma unui personaj, şi atunci îi dădeam un nume, sau făceam dintr-un petecel de postav pe nenea sau pe tanți; ba chiar şi acelor noțiuni şi raporturi abstractizate, despre care am pomenit, le împrumutam chipuri, pe care le țineam minte. Şi acum încă îmi amintesc că, fiind copil, auzisem adesea cuvîntul „mobilizare[41]. Primiserăm pe atunci o masă nouă de arțar, ale cărei părți de blat erau îmbinate cu ajutorul unor icuri de lemn, de culoare închisă. Secțiunea acestor icuri se vedea

în grosimea blatului, ca

o figură întunecată, de-a curmezişul rostului, şi acestei figuri îi spuneam „mobilizarea". Acest imbold senzorial, pe care, fireşte, îl au toți copiii, a devenit la mine din ce Sn ce mai clar şi mai puternic, pe măsură ce am crescut. Mă bucura tot ce lua naştere în

chip perceptibil, încolţirea primului firicel de iarbă, mugurii tufelor, înflorirea plantelor, prima pîrgă, primul fulg de nea, vuietul vîntului, răpăiala ploii, ba chiar şi trăsnetul şi tunetul, cu toate că-mi era frică de amîndouă. Mă duceam să casc gura dnd dulgherii ciopleau din bardă lemnul, cînd se construia o colibă, cînd se bătea în cuie o sdndură. Chiar şi cuvintele care desemnau senzorial palpabil un obiect îmi erau cu mult mai dragi decît cele care îl indicau doar în general. Astfel, de pildă, mă impresiona cu mult mai puternic cînd cineva spunea „contele călăreşte un cal pag“ decît „călăreşte". Desenam cu un creion roşu cerbi, călăreţi, cîini, flori, dar de preferinţă oraşe, din care alcătuiam imagini minunate. Din lut umed făceam palate, din coajă de copaci retabluri şi biserid. Acestei porniri eu îi zic plăcerea de a crea. Ea se găseşte, într-o măsură mai mare sau mai mică, la mulţi oameni. Dar şi mai mulţi cunosc plăcerea de a păstra, a cărd varietate vrîtă este zgîrcenia. Nici în anii de mai tîrziu această plăcere nu mi-a dăbit. Odată, cînd m-am mutat în apropiere de frumosul nostru fluviu şi am văzut în prima iarnă pentru prima dată gheaţa plutitoare, nu m-am săturat privind cum iau naştere şi cum se lovesc şi se freacă unele de altele sloiurile mai mult sau mai puţin rotunde. Chiar şi în iernile imediat următoare stăteam adesea pe mal ceasuri în şir şi priveam cum se formează gheaţa, mai cu seamă cea fixă. Ceea ce multora le este atît de neplăcut, părăsirea unei locuinţe şi ocuparea alteia, mie

foii făcea plăcere. Mă bucura împachetatul, despachetatul amenajarea noilor încăperi. în anii adolescenţei a ieşit iveală o altă latură a acestei porniri. îndrăgeam nu nu- ^ai formele ca atare, ci îndrăgeam formele frumoase. Această latură era prezentă de bună seamă încă în pornirea c°pilărească. Culorile roşii, lucrurile în chip de stea sau Multiplu răsucite mă solicitau mai mult decît altele. Pe a*Unci, însă, eram mai puţin conştient de această însuşire. Ca adolescent rîvneam formele, aşa cum rezultă ele, ca volume, din sculptură şi din arhitectură, ca suprafeţe, linii culori din pictură, ca efect al simţurilor în muzică, al s*ărilor morale pe plan uman şi al celor ieşite din comun Pe plan teluric, în poezie. Mă dăruiam cu ardoare acestor f°rme şi eram dornic, în viaţă, de întruchipări care le sea- ttiănă. Iubeam stâncile, munţii, norii, copacii, care le erau Semănătoare, pe cele dimpotrivă le dispreţuiam. Oamenii, aptele şi relaţiile omeneşti care le corespundeau mă atră- Seau, celelalte mă îndepărtau. Mi-am dat seama mai tîrziu c& era în fond firea unui artist cea care se revela în mine Şi care îşi cerea stăruitor împlinirea. Nu ştiu dacă aş fi ajuns un artist bun sau mediocru. Unul mare, însă, probabil că nu, deoarece altminteri este aproape sigur că ta-lentul ar fi răzbit totuşi şi şi-ar fi găsit exprimare. Poate mă înşel şi în această privinţă şi că ceea ce se manifesta era mai degrabă numai predispoziţia de a înţelege arta decît cea a creaţiei artistice. Oricum ar sta însă lucrurile, forţele care acţionau în mine puteau mai curînd să stîn- ienească decît să promoveze activitatea unui slujbaş al statului. Ele cereau forme şi se mişcau în jurul unor forme. Dar după cum însuşi statul este ordinea relaţiilor sociale ale oamenilor, prin urmare nu o formă, ci un cadru : tot roadele trudei oamenilor de stat se referă, de cele mai ftiulte ori, la relaţiile sau raporturile dintre organele de stat sau dintre state, aşadar oferă cadre, nu forme. După cutn, în copilărie, am simţit adesea nevoia să împrumut Moţiunilor abstracte o întruchipare, ca să le pot reţine, tot' şi la maturitate, în aparatul de stat, atunci cînd a fost vorba de relaţii internaţionale, de revendicări ale altor state faţă de noi sau de cele ale statului nostru faţă de altele,

mi-am imaginat adesea statele ca un trup şi o întru-

chipare şi am legat apoi raporturile lor de întruchipările lor. De asemenea, n-am **fost** niciodată în stare să socotesc drept lege supremă şi fir călăuzitor al acţiunilor mele **numai** propriile relaţii sau numai folosul statului nostru. Respectul faţă de lucruri, aşa

cum sînt ele în sine, era atît de mare la mine, încît, pus în fața unor încurcături, a unor pretenții şi a necesității de a aplana unele litigii, nu țineam seama de folosul nostru, ci de ceea ce solicitau lucrurile ca atare, şi de ceea ce era pe potriva lor, pentru ca să redevină ceea ce erau şi să dobîndească ce le fusese luat şi fără de care nu puteau să fie ceea ce sînt. Această însuşire a mea mi-a pricinuit multe necazuri, mi-a atras mustrări din partea unor înalte foruri, dar mi-a adus şi respect şi recunoaştere. Atunci cînd părerea mea era acceptată şi pusă în aplicare, noua ordine a lucrurilor avea stabilitate, deoarece se întemeia pe esența naturii lor, şi aducea statului nostru, deoarece eram feriți de neorînduieli reînnoite, deci de osteneli repetate, un folos mai mare, decît dacă am fi urmărit interesul unilateral, şi am‘primit distincții onorifice, elogii şi avansări. în acele zile ale trudei aprige, cînd mai aveam parte de un răgaz de odihnă şi contemplam, în timpul unei scurte călătorii, silueta măreață a unui munte sau un şir de nori înghesuiți, sau ochii albaştri ai unei țărăncuțe drăgălaşe, sau trupul zvelt al unui flăcău pe un . cal frumos, sau chiar cînd stăteam numai în camera mea în fața tablourilor mele, dintre care, încă de pe atunci, adunasem destul de multe, sau în fața unei statuete: deasupra lumii mele lăuntrice se aşternea o linişte şi o încîntare, de parcă ar fi intrat în matca ei. Dacă a existat în mine o capacitate de creație artistică, atunci a fost cea a unui arhitect, sau a unui sculptor, sau şi a unui pictor, dar sigur nu cea a unui poet sau chiar a unui compozitor. Primele dintre aceste domenii m-au atras din ce în ce mai mult, cele din urmă mi-au rămas mai departe. Dacă ceea ce se exprima în mine a fost mai degrabă dragostea de artă, nu o putere de creație, a fost în orice caz şi o forță figurativă, dar numai aceea de a recepta formele. Dacă acest gen de particularitate îl face fericit în primul rînd pe posesorul ei, după cum şi orice forță, chiar şi forța creatoare, îl priveşte în primul rînd pe posesorul ei, ea se raportează totuşi şi la alți oameni, după cum şi orice forță,

chiar şi ma caractoristică a unui om, nu poate rămîne zăvorită întrinsul, ci se împărtăşeşte şi altora. Este o afirmaţie cu totul greşită, care însă se aude adesea, că orice mare operă de artă trebuie să exercite un efect puternic asupra epocii ei şi că, pe de altă parte, opera care produce un efect puternic este o mare operă de artă, şi că atunci cînd o operă nu-şi produce efectul, nu poaţe fi vorba de artă. Atunci cînd un fragment oarecare al omenirii, un popor, este curat şi sănătos trupeşte şi sufleteşte, cînd forţele sale sînt dezvoltate uniform, şi nu sînt încordate şi active în mod disproporţionat pe o singură latură, acest popor primeşte cu fidelitate şi cu căldură în inima sa o operă de artă pură şi adevărată, neavînd nevoie, în acest scop, de erudiţie, ci numai de forţele sale înnăscute, care recepteazǎ şi păstrează opera ca fiind de o seamă cu ele. Dacă însă talentele unui popor, oricît de înalte ar fi ele, o iau înainte într-o anumită direcţie, sau dacă sînt chiar îndreptate către simpla plăcere a simţurilor sau către viciu, operele care urmează să producă un efect puternic trebuie să năzuiască spre acea direcţie, în care sînt active cu precădere talentele, sau trebuie să înfăţişeze plăcerea simţurilor şi viciul. Operele pure îi sînt străine unui asemenea popor ; el le întoarce spatele. Aşa se explică fenomenul că unele opere artistice alese pot să mişte şi să înflăcăreze o epocă, şi că apoi vine un popor, căruia nu-i mai şpun nimic. Ele îşi acoperă chipul şi aşteaptă pînă ce dinaintea lor trec alte generaţii, care au din nou cugetul curat şi-şi înalţă privirea spre ele. Acestora le zîmbesc şi acestea le duc din nou în temple, ca pe nişte odoare salvate de la pieire. Ea chiar, la unele popoare decadente, înfloreşte uneori, dar foarte rar, ca o rază stingheră, o operă pură, care nu este băgată în seamă şi este descoperită mai tîrziu de un umanist, ca omul drept din Sodoma. Dar pentru ca practica artei să fie păstrată mai lesne, există în orice epocă oameni, cărora natura le-a dat un simţ mai profund pentru operele de artă. Aceştia scrutează cu un ochi mai limpede părţile lor alcătuitoare, le preiau cu căldură şi cu bucurie in inima lor şi le transmit astfel semenilor lor. Dacă pe creatori îi numim zei, atunci aceia sînt preoţii acelor zei. Atunci cînd practicarea artei începe să scapete, ei împiedică apropierea dezastrului, iar atunci cînd, după întuneric urmează să se facă din nou lumină, ei, înaintemergătorii, poartă făclia. Dacă am fost şi eu unul dintre aceştia, dacă am fost menit ca, prin contemplarea unor producţii măreţe ale artei şi ale creaţiei, care mi-au făcut întotdeauna binevoitor cu ochiul, să aduc în inima mea bucurie şi să transmit semenilor mei bucurie, recunoştinţă şi veneraţie faţă de acele producţii, cariera mea de slujbaş al statului

mi-a fost iarăşi foarte stînjenitoart în această îndeletnicire a mea, iar sărăcăcioasele flori tîrzii nu pot ţine locul verii, ale cărei *i* adieri puternice şi al cărei soare cald au trecut fără folos, f E trist că omul nu-şi poate alege atît de lesne drumul care ' să-i fie cel mai nimerit în viaţă. Repet ceea ce am spus ! adesea, şi ceea ce şi venerabilul dumitale tată confirmă,

,, că omul trebuie să-şi aleagă drumul în viaţă de acord cu k sine însuşi, întru deplina împlinire a forţelor sale. Astfel i' îi este şi de cel mai mare folos şi obştii, în măsura în care ! îi poate fi de folos. Ar fi cel mai grav păcat dacă şi-ar alege ; drumul numai şi numai ca să ajungă, aşa cum se spune [atît de des, să fie de folos omenirii. S-ar lepăda de el în- \ suşi şi ar fi nevoit, în majoritatea cazurilor, să-şi îngroape, r în înţelesul propriu al cuvîntului, propria înzestrare. Dar cum stau lucrurile cu alegerea ? Relaţiile noastre sociale ; au ajuns pînă acolo încît, pentru satisfacerea nevoilor *k* noastre materiale, sînt necesari foarte mulţi bani. De aceea, unii tineri se trezesc, înainte ca ei înşişi să-şi dea | seama, în cariere care le asigură cîştigul necesar pentru

I satisfacerea nevoilor menționate. De o chemare profesio- ț nală nu poate fi vorba aici. Şi e rău, foarte rău, iar ome-

I nirea devine astfel din ce în ce mai mult o turmă. Acolo

2
1
3
4

I unde omul mai are posibilitatea să opteze, pentru că nu este nevoit să ia drept criteriu aşa-numita cîştigare a pîinii | celei de toate zilele, acolo ar trebui să fie pe deplin conştient de forţele sale, înainte de a le delimita cîmpul : de acţiune. Dar omul n-ar trebui oare să opteze în tinereţe, fiindcă altminteri e prea tîrziu ? Iar în tinereţe poate el oare întotdeauna să devină conştient de puterea sa ? E greu, iar cei ce au un cuvînt de spus în treaba asta ar tr bui să vegheze ca sâ se procedeze cu mai puţină uşu-rinţă. Dar să lăsăm baltă subiectul acesta. Am vrut să-ţi

spun ceea ce ți-am spus, înainte de a-ti povesti în ce chip sînt legat de rudele viitoarei dumitale mirese. Ți-am spus toate astea ca să poți cumpăni, cît de cît, poziția pe care mă aflu acum. Pentru continuare vom stabili o altă zi.

După această expunere, convorbirea a trecut la alte subiecte, iar apoi am făcut împreună o plimbare, la care a luat parte şi Gustav.

4. SPOVEDANIA

Fără să-i fi adresat vreo invitație sau vreo rugăminte directă sau pe ocolite, amfitrionul meu şi-a continuat în ziua următoare destăinuirile. întrebase dacă îi este îngăduit să stea cîtva timp în camera mea, iar eu, bineînțeles, îi răspunsesem afirmativ. Stăteam

acum amîndoi lîngă un foc plăcut şi molcom, întreţinut de nişte butuci de fag foarte mari şi groşi. Amfitrionul meu s-a înfundat în fotoliul său tapisat şi a spus :

— Dacă eşti de acord, aş dori să-mi închei astăzi destăinuirile. Am avut grijă să nu fim deranjaţi. Te rog să-mi spui dacă vrei să mă

asculți.

— Dumneavoastră știți că acest lucru este pentru mine nu numai o plăcere, ci şi o datorie, — am răspuns eu.

— Mai întîi trebuie să-ți povestesc cîte ceva despre mine, — a început el. — Cred că este nevoie. M-am născut în satul Dallkreuz, in aşa-numita pădure virgină. Dumneata ştii că denumirea de pădure virgină nu prea mai corespunde realității. Pe vremuri, împreună cu întregul ținut care se întinde, ca o formație colinară, de la fluviul nostru spre miazănoapte, pădurea virgină acoperea şi pământurile din Dallkreuz. Pe atunci satul Dallkreuz nu exista, iar întemeierea lui poate că a început odată cu ridicarea cîtorva colibe ale unor tăietori de copaci. Acum, peste întregul ținut deluros se întind holde, pajişti şi păşuni. Şi mai sînt şi cîteva rămăşițe ale vechilor codri seculari. Casa tatălui meu se afla în afara aşezării, în apropiere de alte cîteva case, dar totuşi destul de izolată, ca să aibă vedere liberă spre pajişti, ogoare, grădini, iar la miazăzi spre o foarte frumoasă fişie de pădure albăstrie.

Cînd eram un băietan de zece ani, cunoşteam toţi arborii şi arbuştii din ţinut şi ştiam să le spun pe nume, cunoşteam cele mai însemnate plante şi pietre, cunoşteam toate drumurile, ştiam unde duc, şi colindasem toate aşezările învecinate prin care treceau. Cunoşteam toţi cîinii din Dallkreuz, ştiam ce

culori aveau, cum îi chemau şi ai cui erau. Iubeam grozav pajiştile, ogoarele, tufişurile, casa noastră, iar clopotele bisericii noastre îmi păreau a fi lucrul cel mai încîntător şi mai atrăgător din cîte pot exista pe pămînt. Părinţii mei trăiau în pace şi înţelegere. Aveam o soră, care mă însoţea în hoinărelile mele de copil. Casa noastră, care nu avea decît parter, dar care era albă ca zăpada şi se vedea de departe în verdeaţă, avea pajişti, ogoare şi un petic de pădure. Tata lăsase însă toate astea în seama unor argaţi, căci el însuşi se îndeletnicea cu un negoţ de ir şi pînzeturi, care îl purta în numeroase călătorii. Fiind copil încă, am fost desemnat ca moştenitor al acestor bunuri, dar mai întîi urma să primesc educaţia necesară într-o şcoală. Tata, de cînd îi muriseră părinţii, pe care eu nu-i cunoscusem decît prea puţin, nu mai avea alte rude. Maică-mea, pe care tata o adusese de departe, mai avea un frate, care însă se certase cu ea, deoarece ea, care se trăgea dintr-o familie înstărită, încheiase o căsătorie sub condiţia ei, după cum se exprima el, şi n-a mai putut fi împăcat. Noi nu ştiam nimic despre el, ne feream să-l pomenim, şi adesea nu i se rostea numele un an întreg. Afacerile tatei, însă, propăşeau, încît ajunsese aproape omul cel mai de vază din ţinut. **In** anul după încheierea căruia urma să plec la şcoală, s-au întîmplat mai multe nenorociri. Grindina a pustiit ogoarele, o parte a casei a fost mistuită de flăcări, iar cînd totul a fost refăcut şi pus din nou pe roate, tatăl meu a fost secerat de o moarte subită, neprevăzută. Un tutore delăsător, nişte tovarăşi de negustorie vicleni, care au ridicat pretenţii îndoielnice, şi un proces nefericit, pricinuit de acele pretenţii, au pus-o pe mama în situaţia de a lupta singură cu grijile legate de viitorul nostru. **In** cele din urmă, cînd totul s-a liniştit, mama s-a văzut restrîhsă la strictul necesar. în toamna următoare am fost nevoit să-mi părăsesc casa iubită, valea iubită şi familia iubita. Echipat sărăcăcios şi ţinut de mînă de un elev mai mare decît mine, am străbătut pe jos drumul destul de lung pînă la şcoală. Acolo m-am numărat printre cei mai nevoiaşi elevi. Mama, însă, îmi trimitea atît de punctual tot ce putea trimite, încît, deşi nu-mi prisosea niciodată, aveam totuşi ceea ce-mi trebuia ca să-mi duc zilele. La şcoală exista obiceiul ca băieţii din clasele de sus să-i mediteze pe cei din clasele de jos şi să fie plătiţi pentru asta. întrucît eu eram unul din elevii cei mai buni, mi-au fost daţi, încă din clasa a patra, cîţiva băieţi ca să-i meditez, şi am putut s-o uşurez pe maică-mea de povara

cheltuielilor. După doi ani am ajuns să agonisesc destui banî, încît să fac faţă eu însumi întregii mele întreţineri. Vacanţele mi le petreceam, an de an, cu mama şi cu soră-mea, în casa noastră albă. De luarea în posesie a casei, ca moştenitor, n-a mai fost vorba. M-am gîndit ca, prin cunoştinţele dobîndite, să-mi fac rost de o slujbă şi să-i cedez cîndva soră-mi casa şi pămîntul, ca bani albi pentru zile negre. Şi aşa a sosit vremea să-mi aleg o meserie. Şcoala pregătitoare, obişnuită pe atunci, pe care tocmai o absolvisem, netezea absolventului calea numai spre cîteva cariere şi-l făcea pentru altele mai degrabă inapt decît apt. M-am hotărît să mă fac slujbaş de stat, fiindcă celelalte trepte pe care le-aş fi putut urca pe baza cunoştinţelor mele din acea clipă îmi erau şi mai puţin pe plac. Mama n-a putut să mă ajute cu nici un sfat. Prin economii la sînge îmi încropisem o mică sumă de bani. Cu aceasta în buzunar şi încărcat cu mii de binecuvîntări ale mamei şi stropit cu lacrimile de bun-rămas ale surorii mele dragi, am pornit la drum spre oraş. Am părăsit valea noastră mergînd pe jos şi am căutat în fel şi chip să-mi înăbuş lacrimile gata să mă podidească. De îndată ce zonele noastre împădurite s-au aflat în spatele, meu, de îndată ce soarele de toamnă a strălucit deasupra unor holde cu totul altele decît cele pe care le văzusem în adolescenţă, sufletul mi s-a înseninat şi n-am mai avut nevoie să mă tem câ oricine mi-ar fi ieşit în cale ar fi putut citi pe faţa mea că eram cît p-aci să izbucnesc în plîns. Hotărîrea care mă îmboldise să plec în capitală şi să-mi încerc norocul ca slujbaş de stat m-a făcut să-mi urmoz din ce în cp mai dîrz şi mai repede drumul şi să-mi clădesc mii dc cabiele

strălucite în Spania închipuirii. Cînd am ajuns acolo unde solul Ţării-de-Sus coboară, în trepte mari, spre fluviu şi unde încep cu totul alte forme de relief, mi-am întors încă o dată capul, am binecuvîntat inima de mamă, care se afla acum la aproape o zi de drum în urma mea, am mîngîiat în gînd cu degetele pleoapele frumoase, cu gene lungi, ale soră-mi, care fusese întotdeauna cam palidă, am binecuvîntat casa noastră albă cu acoperişul ei roşu, am binecuvîntat toate ogoarele şi dumbrăvile rămase în urma mea şi prin care trecusem, şi am început să cobor, acum într-adevăr cu lacrimi grele în ochi, drumul adînc, care, şerpuind pe atunci pe sub o boltă înaltă de frunziş, alcătuia una din trecătorile de legătură dintre Ţara-de-Sus şi lunca fluviului. După ce am mai făcut trei paşi, n-am mai putut vedea dedt marginea ţinutului meu de baştină : singurul lucru pe care mai erau ochii mei în stare să cuprindă şi care avea să mă însoţească încă multă vreme. In faţa mea se aflau acum cu totul alte privelişti. M-am simţit îndemnat să mă întorc, ca să mai pot arunca numai o singură dată o privire înapoi. Dar nu m-am întors, fiindcă îmi era ruşine de mine însumi, şi am luat-o la vale, tot mai la vale, iuţind pasul. N-aveam voie să întîrzii, dacă voiam să mai ajung înainte de căderea nopţii jos, la fluviul pe care, a doua zi, un vas urma sa mă ducă mai departe. Soarele de toamnă, gata să scapete, juca printre crengi: cîte un piţigoi îşi făcea auzită chemarea, asemenea celor care mai locuiau şi acum în crîngurile de munte de pe meleagurile mele ; întîlneam dte un căruţaş, câte un drumeţ, dar mergeam mai departe, cu inima grea, şi după ce a asfinţit soarele, am auzit vuietul fluviului, care ajunsese să însemne acum atît de mult pentru mine, şi am privit luciul lui de aur în văpaia amurgului.

Aici, amfitrionul meu s-a întrerupt, dar după o pauză a spus:

— M-a luat gura pe dinainte şi-ţi povestesc lucruri fără importanţă. Dar unele amintiri, oridt de neînsemnate ar fi pentru alţii, sînt atît de vii pentru posesorul lor ajuns la o vîrstă

foarte înaintată, îndt par să cuprindă frumusețea supremă a trecutului.

— Vă rog să continuați, — i-am răspuns eu, — şi să nu mă lipsiți de imaginile care v-au rămas din vremurile

de demult, căci ele pătrund cu mai multă căldură în suflet decît dacu viala ar fi redată ca o umbră searbădă. De asemenea, timpul meu nu este o piedică, dacă nu cumva este drămuit al dumneavoastră. Vă rog deci să nu omiteți nimic.

— Timpul meu este drămuit, — a replicat el, — dar în aşa

fel, încît fie că n-ar trebui să mai fac nimic altceva decît să-mi aştept clipa cea de pe urmă, fie că pot să dispun de el cum vreau. Căci ce-ar mai avea de făcut un om atît de bătrîn ? Ar trebui ca, în cele cîteva ceasuri care i-au mai rămas, să mai îngrijească după pofta inimii nişte flori. Aici, pe moşia asta, nici nu mă îndeletnicesc, de fapt, cu altceva. Pe de altă parte, nici ceea ce vreau să-ţi spun nu este cu totul lipsit de însemnătate, după cum ai să constaţi curînd. De aceea am să-mi reiau povestirea de unde am lăsat-o.

Şi amfitrionul meu şi-a continuat spovedania...

„Noaptea mi-am petrecut-o dormind tun, şi cea dintîi dimineaţă m-a văzut pe uhul din acele vase mici şi grosolane, care pluteau pe atunci în josul fluviului nostru, încărcate cu diferite bunuri, şi care luau şi pasageri. Cîţiva tineri, care îşi aleseseră o profesiune întru totul la fel cu a mea sau poate una asemănătoare, stăteau pe punte şi puneau chiar uneori mîna pe vîsle, în timp ce vasul nostru luneca pe fluviul larg şi înnegurat, iar orăşelul care ne oferise găzduire peste noapte se retrăgea tot mai departe in urma noastră, smulgîndu-se din pîcla dimineţii. Cîte un cîntec, cîte un chiot, venit din ceata tovarăşilor mei de drum, mă răscoleau şi mă făceau şi mai puternic, şi mai dîrz.

Cînd,'în seara zilei a doua a călătoriei noastre pe apă, s-a ivit dintre tufişurile de pe maluri turnul zvelt şi înalt, aproape azuriu, al urbei al cărei cetăţean urma să devin, cînd pasagerii s-au strigat unii pe alţii, arătîndu-şi reciproc monumentul la care urma să ajungem cam într-un ceas şi ceva, inima a prins să-mi bată din nou cu putere. Această emblemă a unor epoci trecute, mi-am zis, care fusese martora atîtor destine mărețe şi răscolitoare, va veghea acum şi asupra destinului tău mărunt, dacă va fi

să se depene în bine sau în rău, iar cînd acesta se va fi încheiat de mult va veghea asupra altora. Ne-am apropiat mai repede de debarcader, deoarece toată lumea trăgea cu nădejde la rame, iar cei mai dîrji o ţineau într-un cîntec ; şi înainte chiar să fi trecut ceasul, vasul nostru a tras la bordura de piatră a fluviului, faţă-n faţă cu nişte clădiri foarte mari. Un elev mai în vîrstă, care locuise doi ani în oraş şi care se întorcea acum din vacanţa petrecută la părinţi, s-a oferit să mă ducă la un han, unde să dorm o noapte, şi să-mi dea a doua zi o mînă de ajutor ca să-mi găsesc o odăiţă cu chirie. Am primit cu recunoştinţă. Sub bolta porţii hanului şi-a luat rămas-bun de la mine şi mi-a făgăduit să mă caute a doua zi în zori. S-a ţinut de cuvînt; nici nu eram încă îmbrăcat, şi el se şi afla în camera mea, şi înainte ca soarele să fi ajuns la amiază, lucrurile mele erau adăpostite într-o odăiţă cu chirie, pe care mi-o găsise. Şi-a luat rămas-bun şi s-a dus să-şi viziteze cunoscuţii. Nu l-am mai văzut mai tîrziu decît arareori, deoarece ne apropiase numai călătoria pe vas şi deoarece cariera lui era cu totul deosebită de a mea. Cînd am ieşit din odăiţa mea, ca să văd oraşul, m-a cuprins din nou o teamă grozavă. Acest uriaş haos de ziduri şi acoperişuri, această neîncetată vînzoleală de oameni, cu toţii străini unii de ceilalţi, dar care trec în fugă unul pe lîngă celălalt, neputinţa de a mă regăsi după ce m-am depărtat numai cu cîteva uliţe, şi nevoia, cînd voiam să mă întorc acasă, de a întreba la fiecare pas cîte un trecător, m-au copleşit cu totul, căci pînă atunci trăisem întotdeauna într-o familie şi mă mişcasem numai în locuri unde cunoşteam toate casele şi pe toţi oamenii.

M-am dus la directorul Şcolii Juridice, ca să mă înscriu la cursurile pregătitoare pentru aparatul de stat. Datorită certificatelor mele excelente m-a primit foarte bine şi m-a îndemnat să nu las ca metropola să mă facă să-mi uit sîrguinţa. Ferit-a Sfîntul! Avînd în vedere mijloacele mele reduse, metropola nu era pentru mine decît o pădure ai cărei copaci nu mă interesau defel, iar prin ciudăţenia ei mai degrabă mă îmboldea la sîrguinţă decît să mă facă s-o uit. In ziua deschiderii cursurilor m-am dus la Şcoală, spre care cunoşteam acum o seamă de drumuri. Acolo era mare forfotă. Se predau toate specialităţile, şi

pentru toate specialităţile se găseau studenţi. Cei mai mulţi dintre ei păreau a fi foarte înzestraţi, culţi şi ageri, aşa încît, convins de puterile mele puţine, am început să mă îndoiesc din nou că voi putea ţine aici pasul cu ceilalţi. M-am dus în sala de curs şi m-am aşezat pe unul din locurile de pe la mijloc. Ora de curs a început şi s-a terminat, aşa cum aveau să înceapă de acum înainte şi să se termine multe alte ore de curs. Toate acestea, ca şi întregul oraş, au continuat să aibă, pentru mine, ceva neobişnuit. Cel mai bine mă simţeam cînd stăteam în odăiţa mea, gîndindu-mă la trecutul meu şi scriindu-i mamei mele scrisori foarte lungi.

După ce s-a scurs cîtăva vreme, am mai prins curaj şi putere. Profesorul nostru, un membru venerabil al Consiliului Şcolii, ne instruia prin întrebări. Eu luam notițe exacte după lecțiile lui. După ce le-a pus întrebări unui mare număr dintre colegii mei, şi cînd mi-a venit în sfîrşit şi mie rîndul, mi-am dat seama că, in specialitatea noastră, nu sînt mai prejos de unii colegi, care mă întreceau la îmbrăcăminte şi la maniere, ci că multora le-o luasem înainte. Asta m-a făcut treptat să prețuiesc modul de viață de la oraş, care îmi rămăsese pînă atunci străin. Pe unii studenți îi cunoşteam încă mai demult, cînd trecuseră înaintea mea de la aceeaşi şcoală pregătitoare, frecventată şi de mine, la cea de aici; cu alții am făcut cunoştință între timp. Cînd numerarul meu, pe care îl chiverniseam cu foarte mare străşnicie, a început să se împuțineze văzînd cu ochii, am fost invitat de unul dintre colegii mei, care îmi era vecin de bancă şi auzise din gura mea că înainte vreme dădusem meditații, să le pregătesc pe cele două surori ale lui mai mici. Văzîndu-ne zilnic, legasem un fel de prietenie şi începusem să ținem unul la altul. De aceea, cînd a auzit acasă că se caută un meditator pentru cele două fetițe, m-a propus pe mine şi mi-a adus şi mie la cunoştință asta. Părinții lui au vrut să mă vadă, el m-a dus la ei, şi am fost acceptat. Pe de altă parte, şi demersurile făcute de mine însumi ca să cîştig ceva bani dînd lecții avuseseră succes. Nu fusese un succes important, şi dealtfel nici nu contasem pe un succes important, dar avuseseră totuşi succes. Astfel se împlinise ceea ce urmărisem prin stabilirea mea în capitală. Trăiam acum fără grija zilei de mîine, mă bucuram în casa prietenului meu, unde eram invitat adesea, de un fel de ambianță familiară, şi mă puteam consacra cu toată rîvna studiilor mele profesionale.

In cea dinții vacanță mi-am vizitat mama şi sora. In geamantan aveam cele mai bune certificate, şi le-am putut povesti maică-mi şi soră-mi şi despre alte succese excelente, deoarece, către sfîrşitul anului de invățămînt îmi mersese foarte bine. La sfîrşitul vacanței am plecat cu inima mult mai uşoară din casa părintească spre oraş decît cu un an în urmă.

După al doilea an de studii nu mi-a mai fost cu putinţă să-i vizitez pe ai mei. Ajunsesem cunoscut în oraş, felul cum îi meditam pe copii le era pe plac multor familii, aveam căutare şi mi se dâdea şi un onorariu mai substanţial. Puteam astfel să cîştig mai mult, puneam mereu cîte ceva de-o parte, ca bani albi pentru zile negre, şi datorită seninătăţii sufleteşti izvorîte din acest curs favorabil al lucrurilor, aveam destulă putere pentru ca, pe lîngă profesia mea, să mă îndeletnicesc şi cu domeniile mele preferate : matematica şi ştiinţele naturii. Un singur lucru era stînjenitor : faptul că familiile unde dădeam meditaţii nu vedeau cu ochi buni întreruperea lecţiilor din pricina cîte unei călătorii. Dar aceasta era la mine o cerinţă fi-rească. Cu familia mea am întreţinut o corespondenţă mai asiduă decît înainte, şi m-am înţeles să n-o mai vizitez din nou decît abia după încheierea studiilor, dar să rămîn atunci cîteva luni în mijlocul ei. Cu această soluţie s-au arătat mulţumiţi şi cei în slujba cărora mă aflam.

Oraşul, care la început mi se păruse atît de înfricoşător, îmi devenise din ce în ce mâi drag. M-am obişnuit să văd mereu oameni străini pe străzi şi în piețe şi să nu întîlnesc decît arareori un cunoscut, ceea ce mi s-a părut grozav de interesant, şi după cum înainte această situație mă strivise, acum mă oțelea. 0 impresie plăcută mi-au produs-o imensele mijloace ştiințifice şi artistice de care dispunea oraşul. Am frecventat colecțiile de cărți şi cele de pictură, m-am dus cu plăcere la teatru şi am ascultat muzică bună. Am resimțit din totdeauna o mare atracție pentru activitățile ştiințifice, iar acum, ținînd seama de situația mea materială îmbucurătoare, mi-am putut-o satisface. Am găsit în colecții tot ce-mi trebuia şi ce n-aş fi putut dobîndi cu mijloacele mele. Întrucît nu mă dădeam în vint după aşa-numitele petreceri, ci îmi aflam desfătarea în propriile eforturi, aveam timp destul şi, deoarece eram- sănătos şi voinic, aveam şi destulă putere. !ntr-o mare măsură mi-au creat satisfacție o seamă de clădiri frumoase, îndeosebi biserici, apoi şi multe sculpturi şi picturi. îmi petreceam zile în şir adîncindu-mă în contemplarea celor mai mici detalii ale acestor obiecte. Mai făcusem cunoştință şi cu vreo cîteva familii, am fost primit la ele şi mi-am lărgit încetul cu încetul relațiile sociale.

Cînd eram în al doilea an de studii s-a măritat so- ră-mea. îl cunoscusem încă de mai înainte pe actualul ei soț. Era un om foarte cumsecade, nu avea patimi, nici deprinderi urîte, ba mai punea mîna şi la treburile casnice, avea o înfățişare plăcută, dar altminteri nu era nimic de capul lui. Căsătoria aceasta nu mi-a ținut nici de cald, nici de rece. Deoarece o iubeam foarte mult pe soră-mea, am avut întotdeauna convingerea că nu se va mărita niciodată decît cu bărbatul cel mai splendid din lume. Dar n-a fost cazul. Mama mi-a scris că noul meu cumnat îşi cinsteşte mult soția, că-i făcuse curte timp îndelungat şi cu credință şi că în cele din urmă îi cîştigase inima. Că locuiesc cu toții în casa noastră şi că de acolo îşi conduce, tăcut şi harnic, micul lui negoț, care îi hrăneşte. Le-am răspuns printr-o scrisoare, în care le-am urat noilor căsătoriți noroc şi fericire, iar pe cumnat l-am rugat să-şi iubească din toată inima soția, să aibă grijă de dînsa şi s-o cinstească, deoarece sînt convins că merită. Răspunsurile au făgăduit totul, după cum şi scrisorile următoare au purtat întotdeauna pecetea unei vieți casnice paşnice şi tihnite.

în aceste împrejurări, într-o bună zi, odată cu ultimele c-xamene, mi-am încheiat anii pregătirii profesionale. Tocmai îmi făceam bagajul, pentru ca, potrivit înțelegerii, să-i revăd pe ai mei, după o absență îndelungată, cînd a sosit o scrisoare de mîna soră-mi. Scrisoarea, care conținea numeroase urme de lacrimi, îmi vestea că mama noastră a murit. Se îmbolnăvise de cîtva timp, boala nu fusese

socotită ca primejdioasă, iar soră-mea şi soţul ei, deoarece mă ştiau prins de pregătirea ultimelor mele examene, n-au vrut să mă tulbure cu vestea bolii mamei. Mama a zăcut astfel zece zile, după care boala s-a agravat repede şi, fără ca ei să se fi aşteptat, a răpus-o. N-au mai putut face altceva decît să-mi transmită trista veste. Am strîns în pripă tot ce mi s-a părut a fi de trebuinţă într-o călătorie şi i-am scris unui prieten două rînduri, în care l-am rugat să împărtăşească cunoscuţilor mei cele întîmplate şi să mă scuze că plec fără să-mi iau rămas-bun. După aceea m-am dus la poştă şi m-am înscris. După două ceasuri nu; şi aflam în trăsură şi, cu toate că goneam ziua şi noaptea şi că, de la ultima poştă, unde drumul cotea spre locurile mele de baştină, îmi tocmisem cai proprii şi călătorisem schimbîndu-i într-una, am ajuns totuşi prea tîrziu ca să mai pot vedea pentru ultima dată rămăşiţele pă- mînteşti ale mamei mele. Fusese înmormîntată. Numai pe veşminte, pe mobile, pe uneltele de lucru de pe măsuţa ei, am mai zărit urmele existenţei ei. M-am trîntit pe o laviţă şi am izbucnit în lacrimi. Era cea dintîi mare pierdere pe care o sufeream. Pe vremea morţii tatălui rtieu fusesem încă prea tînăr ca s-o po[1] resimţi pe de-a-ntregul. Acea primă durere, desi fusesi nespus de sfîşietoare şi crezusem ci\ nu-i voi putea supravieţui, a slăbit zi de zi, împotriva voinţei mele, pînă ce a ajuns o umbră şi, după trecerea cîtorva ani, nu mi l-am mai putut închipui pe tatăl meu. Acum situaţia era diferită. Mă obişnuisem s-o privesc pe maică-mea ca pe icoana supremei purităţi a că- * ruinului, ca pe icoana răbdării, a blîndeţii, a rînduielii şi a dăinuirii, şi mi-ar fi venit greu să-mi închipui că s-ar putea vreodată să fie altfel. De abia acum mi-am dat seama cît de mult o iubeam. Ea, care niciodată nu cerea nimic, care niciodată nu-şi lua nimic şi care, cu modestie. întotdeauna dăruise, care primise orice lovitură a sorţii ca pe o vrere cerească, şi care, cu liniştită credinţă, îşi lăsase copiii în seama viitorului, nu mai era. Inima ei dormea acum sub învelişul de bulgări de pămînt, tot atît de plină de devotament, poate, cum dormise altădată în iatac, învelită de cuvertura albă. Soră-mea era ca o umbră, voia î să mă consoleze, iar eu nu ştiam dacă nu cumva n-are ea mai mare nevoie de consolare decît mine. Soţul soră-mi manifesta un anumit devotament, era tăcut şi-şi vedea de J treburile lui. După un timp am cerut să mi se arate mor-] mîntul proaspăt al mamei, am vărsat acolo şiroaie de lacrimi şi m-am rugat

Domnului pentru ea. Cînd m-am întors în casă, am vizitat toate încăperile în care zăbovise ■ ea în vremea din urmă, mai cu seamă propria ei odăiță, unde totul fusese lăsat aşa cum era cînd se îmbolnăvise j ea. Cumnatul şi soră-mea m-au invitat să stau cîtve timp la ei. Am acceptat., tn partea dinapoi a casei, pe care o îndrăgisem întotdeauna cel mai mult, îmi fusese pregătită o cameră încă dinainte de îmbolnăvirea mamei. Camera o pregătise în bună parte chiar mama. M-am instalat în acea cameră şi mi-am despachetat acolo geamantanul. Cele două ferestre dădeau spre grădină, perdelele albe le mai pusese încă mama, iar aşternutul patului fusese netezit de degetele ei grijulii. De abia m-am încumetat să ating ceva, ca să nu fac vreo stricăciune. Am rămas în cameră, pe scaun, nemişcat, vreme foarte îndelungată. Apoi am străbătut iarăşi întreaga casă. Nu mi s-a mai părut deloc că este aceeaşi casă, în care îmi petrecusem zilele copilăriei. Mi s-a părut grozav de mare şi de străină. Locuința pe care soră-mea şi soțul ei şi-o înjghebaseră în- trînsa nu exista odinioară, în schimb dispăruse camera părinților, care mai dăinuise şi după moartea tatei; de asemenea n-am mai găsit nici camera noastră, a copiilor, pe care, în toate vacanțele petrecute acasă, o mai văzusem în aceeaşi stare ca pe vremuri. Se organizase în clădire o nouă gospodărie. Cînd am ajuns în pod am văzut că fuseseră reparate părțile stricate ale acoperişului, că se pusese țiglă nouă şi că la coame, unde se aflaseră altădată țigle de coamă, rotunde, se folosise noul sistem de etan- şare, cu mortar. Toate acestea m-au durut, cu toate că erau în firea lucrurilor şi cu toate că, în alte împrejurări, de abia le-aş fi băgat de seamă. Acum, însă, sufletul îmi era tulburat de durere şi mi se părea că toate cele de altădată, inclusiv mama, fuseseră date afară din casă.

Începînd din ziua aceea stăteam tăcut în cameră, citeam, scriam, mă duceam în fiecare zi la mormîntul mamei, cutreieram cîmpiile şi cîte un crîng, dar mă ţineam departe de oameni, pentru că-mi vorbeau mereu despre pierderea mea şi mi-o tot scormoneau cu cuvintele lor.

Casa era şi ea foarte liniştită. Căsătoriţii încă nu aveau copii, cumnatul meu, un om paşnic şi simplu, se afla, în cea mai mare parte a timpului, afară din casă, soră-mea se îngrijea, cu singura ei slujnică, de treburile domestice, iar atunci cînd se lăsa seara, uşa dinspre stradă era zăvorită pe dinăuntru cu drugi de fier, şi numai uşa care dădea în grădină rămînea descuiată pînă venea ceasul de culcare, cînd soră-mea o încuia şi pe aceea, cu mîna ei. Fericirea casnică a celor doi soţi părea a fi trainic întemeiată, ceea ce era o alinare pentru rana mea, încît l-am iertat pe cumnatul meu că nu era un bărbat care, printr-o înzestrare deosebită şi prin avîntul sufletului, s-o fi înălţat pe soră-mea la o fericire cerească.

Au trecut aşa cîteva săptămîni. înainte de plecare, m-am mai dus la judecătoria noastră, am renunţat acolo, în favoarea soră-mi, la orice drept de moştenire asupra proprietăţii rămase de pe urma părinţilor noştri şi am dispus ca drepturile mele să fie transferate pe numele soră-mi. Astfel, celor doi soţi le era asigurată existenţa, atîta vreme cît le-o hărăzea cerul ; eu primisem drept parte de moştenire învăţătura şi nădăjduiam ca, prin cunoştinţele dobîndite şi prin tot ce aveam să mai agonisesc, să-mi pot cîştiga pîinea oea de toate zilele. După aceea am plecat înapoi la oraş, însoţit de mulţumirile şi de cele mai calde urări de sănătate ale soră-mi şi ale cumnatului meu.

La oraş am început acum să duc o viaţă foarte retrasă. Adunasem destule economii ca să nu mai fiu nevoit să-mi folosesc decît o mică parte a timpului pentru a da lecţii. Restul timpului îl foloseam pentru mine, studiind ştiinţele naturii, istoria şi ştiinţele de stat. Profesiunea mea propriu-zisă o cam lăsasem baltă. Sufletul îmi era copleşit de ştiinţe şi de artă, de desfătarea cărora nu mă lipseam niciodată. Căutam mai puţin ca oricînd societatea oamenilor. Nevoia de a-mi folosi cu socoteală timpul în vederea pregătirii mele profesionale şi de a-mi agonisi totodată şi mijloacele de trai mă făcuse, încă mai demult, să mă restring aproape numai la mine însumi, şi această viaţă am continuat-o şi acum.

Dar n-a ținut prea mult aşa. La numai o jumătate de an de cînd părăsisem mormîntul mamei mi-a sosit din partea **cumnatului meu vestea că** celor două morminte, al tată**lui şi al mamei, li se adăugase,** în locul de veci al familiei **noastre, un al treilea mormînt** : cel al surorii mele. Nu-şi **Dtiai revenise de la moartea** mamei, **iar o** răceală nepre**văzută o secerase. Cumnatul** imi scria, cuprins, după cum mi-am **dat** seama, **de o** sinceră mîhnire, că acum este părăsit cu totul, că nu mai are nici o bucurie, că are de gînd să ducă o viață singuratică şi că fusese, ce-i drept, lăsat de răposata drept moştenitor, dar că ar împărți cu dragă inimă **cu** mine, deoarece n-are copii, şi singura lui bucurie zace în mormînt, **aşa că nu** mai ține cîtuşi **de** puțin la proprietăți, iar **bucăţica lui** de pîine, care, pentru traiul său simplu, ar putea fi mică de tot, şi-ar agonisi-o pe timpul cît va mai **avea** de trăit, înainte de **a** se putea duce la Cornelia. întrucît omul o iubise foarte mult pe soră- ntiea, întrucît scrisorile ei către mine îmi vorbiseră întotdeauna de fericirea **ei, m-am** bucurat ştiindu-1 stăpînul fiiicii proprietăți şi i-am trimis răspuns că **nu** ridic nici un fel de pretenții şi că-i urez să aibă parte integral de moştenirea lăsată de soră-mea.- Mi-a mulțumit, dar mi-am dat seama, din scrisoarea lui, că nu s-a bucurat din cale-afară de acest dar.

De atunci **m-am retras şi mai mult, şi viaţa** mi-a de-
venit foarte mohorîtă. Am desenat mult, am plămădit din
cînd în cînd şi cîte ceya din lut şi am căutat chiar să în-,
făţişez unele lucruri m culori. După cîtva timp mi-a ve-
nit, de la o **mînă prietenească, invitaţia să locuiesc** la o
fa**milie** cultivată şi **înstărită şi să preiau, în condiţii**
avanta**joase,** o **parte** a **instruirii unui băiat, vlăstar al**
familiei. **Printre** condiții **se** număra şi **aceea că nu** aveam să
fiu **legat** de casă, că puteam lipsi **adesea şi că** puteam chiar
sâ fac mici călătorii. **în însingurarea în** care mă aflam,
Perspectiva unei vieți **de** familie' **a** exercitat asupra mea fel
de atracție, şi am acceptat propunerea, cu condiția să am
dreptul în orice clipă să reziliez înțelegerea. Condiția mi-a
fost aprobată, mi-am împachetat lucrurile, şi după trei zile
am pornit înspre conacul familiei.

Conacul era o casă îmbietoare, situată în vecinătatea **unor** ferme întinse, care **aparţineau unui conte.** Casa se **alia la** o **cale** de **aproape** două **zile depărtare de oraş. Era**

foarte încăpătoare, aşezată la soare, înconjurată de pajişti încîntătoare şi legată de o grădină mare, în care se cultivau în

parte legume, în parte fructe, în parte flori. Proprietarul casei era un bărbat care trăia de pe urma unor rente grase, dar care altminteri nu avea nici o slujbă, sau vreo altă îndeletnicire aducătoare de bani. Aşa îmi fusese zugrăvit, cu precizarea că este un om foarte cumsecade, cu care se înțelege toată lumea, că are o soție de treabă şi grijulie şi că, în afara băiatului, mai este acolo şi o fetişcană. Mai cu seamă aceste amănunte m-au determinat să accept propunerea. Numele meu îi fusese rostit' familiei într-o casă, cu care avea relații foarte apropiate şi unde îi fusesem recomandat cu toată căldura.

La ultima poştă îmi fusese trimisă în întîmpinare o trăsură. Era o după-amiază frumoasă cînd am intrat cu trăsura la Heinbach. Acesta era numele proprietăţii. Am oprit sub bolta înaltă de la intrare. Doi slujitori au coborît scara, ca să-mi ia în primire lucrurile şi să-mi arate camera mea. în timp ce mai eram ocupat, în trăsură, cu scoaterea din bagaj a cîtorva cărţi şi a altor mărunţişuri, a coborît şi stăpînul casei, mi-a dat politicos bineţe şi m-a condus el însuşi în locuinţa mea, alcătuită din două camere primitoare. M-a poftit să mă instalez acolo şi să n-am altceva în vedere decît propria mea comoditate. Apoi a adăugat că un slujitor a fost pus să-mi îndeplinească poruncile şi că atunci cînd voi termina, dacă voi dori cumva să-i vorbesc încă în aceeaşi zi soţiei sale, să binevoiesc a trage clopoţelul şi slujitorul mă va călăuzi la ea. După aceea a plecat, luîndu-şi politicos rămas-bun. Omul mi-a plăcut foarte mult. Mi-am lepădat hainele pline de praf, m-am spălat, am rînduit în cameră numai strictul necesar, apoi m-am îmbrăcat ca pentru o vizită şi am cerut ca stăpîna casei să fie întrebată dacă mă pot înfăţişa la dînsa. Am primit răspuns afirmativ. Am fost condus de-a lungul unui culoar, în care erau atîrnate tot felul de tablouri, am intrat într-o antecameră, şi de acolo în camera doamnei. Era o cameră mare cu trei ferestre, învecinată cu o încăpere îmbietoare, ceva mai mică în această cameră se aflau mobile frumoase, cîteva tablouri, iar soarele de după-amiază era domolit de nişte perdele semi- transparente. Cucoana stătea la o masă mare, la picioarele ei se juca un băiat, iar alături, la o măsuţă, stătea o fată cu o carte dinaintea ei. Părea că citise cu glas tare. Cucoana s-a sculat în picioare şi mi-a venit în întîm- p in are. Era foarte frumoasă, încă destul de tânără, şi ceea ce m-a frapat cel mai mult a fost că avea un păr castaniu foarte frumos, dar ochi foarte negri, mari. Am tresărit un pic, dar n-am ştiut de ce. Cu o amabilitate care mi-a cîş- tigat încrederea m-a poftit să iau loc şi, după ce m-am aşezat pe scaun, a rostit numele meu de botez şi pe cel de familie, mi-a urat aproape cordial bun-sosit şi mi-a spus că dorise mult şi de mult să mă vadă sub acoperişul ei.

— Alfred, — a strigat ea,— vino şi sărută-i acestui domn mîna.

Băiatul, care pînă acum se jucase lîngă ea, s-a sculat, a venit în fața mea, mi-a sărutat mîna şi a spus :

— Fii binevenit!

— Bine te-am găsit, — i-am răspuns eu şi am strîns uşurel mînuța băiatului.

Avea o faţă foarte trandafirie, păr castaniu, ca mai- că-sa, dar ochi de un albastru închis, aşa cum mi s-a părut că-i văzusem la tatăl lui.

— **Acesta e copilul,** de dragul căruia am dorit atît de mult să **vii** în **casa** noastră, — a spus ea. — Nu dorim

neapărat să-i dai lecții, căci pentru asta există profesori care **ne vin în casă, ci** te rugăm să locuieşti la noi şi să-i ții băiatului cît mai des tovărăşie, pentru ca, în afara relațiilor **cu** tatăl lui, **să** mai stea de vorbă **şi** cu un bărbat tînăr, **ceea ce** nu poate să nu aibă o înrâurire asupra lui. Educația **nu este,** de bună seamă, nimic altceva decît rezultatul relațiilor cu alți oameni, şi un băiat, chiar dacă e încă mic, nu trebuie să stea numai cu maică-sa sau numai cu băieți. învățătura este cu mult mai lesnicioasă decît educația. Pentru ca să dai lecții trebuie numai să ştii **ceva şi sâ te** pricepi **să** împărtăşeşti **ceea ce** ştii. Pentru educație trebuie **să fii ceva** Cînd se întâmplă însă ca cineva să **fie** ceva, atunci, socotesc eu, îi vine uşor să şi **educe. Prietena** mea **Adela, soţia negustorului,** al **cărui magazin** se află peste drum **de poarta** cea **mare** a cate-.

dralei arhiepiscopale, mi-a vorbit despre dumneata. Dacă socoti cu cale să-l instruieşti pe băiat la o materie oarecare, lăsăm la latitudinea dumitale cum şi în ce măsură să faci asta.

La aceste cuvinte n-am putut să răspund nimic; mă

înroşisem pînă in vîrful urechilor.

— Matildo, — a spus cucoana, — dă-i şi tu bineţe dumnealui, are să locuiască acum la noi.

Fata, care rămăsese tot timpul pe scaun cu cartea deschisă dinainte, s-a sculat şi s-a apropiat de mine. M-am mirat că era atît de năltuţă : mi-o închipuisem mai mică. Stătuse pe un scaun ceva mai scund. Cînd a ajuns în apropiere de mine m-am sculat şi ne-am făcut reciproc cîte o plecăciune. Matilda s-a întors la locul ei, iar eu mi l-am ocupat din nou pe al meu. Cucoana, de bună seamă, pusese la cale acest salut, ca să facă să-mi treacă îmbujorarea, care de fapt îmi şi trecuse în bună parte. Nici nu aşteptase, probabil, răspuns la cuvintele pe care mi le adresase. Acum m-a întrebat o seamă de lucruri banale, la care i-am răspuns. N-a intrat în amănunte privitoare la viaţa mea sau măcar la familia mea. După ce conversaţia s-a terminat, m-a lăsat sâ plec, spunînd că ar trebui să mă odihnesc puţintel după călătorie şi că ne vom re-vedea la cină. în tot acest timp, băiatul mă ţinuse de mînă, rămăsese în picioare lîngă mine şi îşi înălţase adesea privirea spre chipul meu. Mi-am desprins mîna din a lui, l-am mai salutat o dată, m-am înclinat în faţa mamei lui şi am ieşit din cameră.

Cînd am ajuns în locuința mea m-am așezat pe unul din scaunele acelea frumoase. Acum știam de ce mi se oferiseră condiții atît de bune și cît de grea era sarcina mea. M-a încercat un simțămint de sfială. Purtarea cucoanei îmi plăcuse foarte mult, ceea ce făcea să mă sfiesc și mai mult. După ce am zăbovit un răstimp pe scaun, m-am sculat și mi-am amintit că trebuie negreșit să-i fac o vizită și stăpînului casei. Am tras de clopoțel și i-am cerut valetului care a intrat să mă conducă la stăpînul lui. Valetul a răspuns că domnul plecase în pădure și că se va reîntoarce de abia diseară. Lăsase poruncă să mi se spună să-mi despachetez bagajul, să mă odihnesc și să nu-mi fac probleme din pricina sa, căci'mîine vom putea discuta in voie. Așa incit mi-am schimbat hainele pe care mi le pusesem pentru vizita la doamna casei și mi-am rînduit lucrurile în noua mea locuință. Cu această treabă mi-a trecut, încetul cu încetul, tot restul acelei zile. Cînd am terminat începuse să se însereze. După ce m-am spălat și m-am îmbrăcat pentru cină, slujitorul meu mi-a spus că domnul, care se întorsese acasă, vrea să-mi facă o vizită. Am fost de acord, domnul a venit și a întrebat dacă, în locuința mea, totul fusese pregătit cum se cuvine, și dacă nu-mi lipsește nimic. I-am răspuns că totul întrece așteptările mele și de aceea orice dorință în plus din partea mea ar însemna cea mai mare lipsă de modestie. Mi-a spus că dorește ca intrarea mea în casa lui să fie într-un ceas bun, ca șederea mea în ea să-mi fie plăcută și ca, odată și odată, cînd va fi s-o părăsesc, să n-o părăsesc cu regrete și cu durere. Apoi m-a poftit la cină. Ne-am dus într-o sufragerie foarte veselă, unde s-a servit o cină simplă, însoțită de conversații neprotocolare. Au fost de față stăpînul casei, doamna, cei doi copii și cu mine.

In dimineaţa următoare am cerut să fie întrebat domnul dacă îi pot face o vizită. Am fost invitat să i-o fac, şi slujitorul meu m-a călăuzit la el. Purtam aceleaşi haine de vizită ca şi în ajun la doamna. Cînd am intrat, domnul, care stătea la birou, cu hîrţoagele şi catastifele lui, s-a sculat în picioare, mi-a venit în întîmpinare, mi-a dat bineţe în chipul cel mai prietenos cu putinţă şi m-a condus la o masă. Era îmbrăcat complet şi cu mult rafinament. -După ce am luat loc amîndoi a spus :

— încă o dată, fii binevenit în casa mea. Ne-ai fost. r^omandat cu atîta căldură, încît ne socotim fericiți că ai poposit la noi, că ai să locuieşti cîtva timp la noi şi că îngădui ca băiatul meu drag, căruia îi doresc un viitor fericit, să aibă parte de tovărăşia dumitale. Sper să-ți dai seama curînd că-ți sîntem prieteni şi să ne dăruieşti poate şi dumneata nouă prietenia dumitale. Orînduieşte-ți treburile cum găseşti de cuviință, ogupă-te de ceea ce îți cere viitoarea dumitale profesie şi socoteşte-te, în toate privințele, ca la dumneata acasă. Va trebui să te deprinzi aici cu simplitatea. Nu primim nici aici, nici la oraş, decît pu

ține vizite şi nici nu facem prea multe. Matilda este educată de însăşi stăpîna casei. N-am avut noroc cu educatoarele. De aceea am şi renunțat să-i căutăm Matildei o doamnă de companie. Stă în preajma maică-si, se întâlneşte uneori cu fete de vîrstă ei, şi alteori conversează şi se plimbă cu două

fete mai mari ca ea, bune şi drăguțe. **Altminteri,** se află în plină formare şi-şi petrece timpul cu învățatul. Cum stau lucrurile cu băiatul, ai să vezi dumneata însuți. Ni s-a spus că la oraş ai dus o viață foarte retrasă, şi de aceea am socotit că la noi n-ai să simți prea mult lipsa unei societăți numeroase. Eu mă îndeletnicesc cu vreo cîteva probleme ştiințifice, şi dacă găsim puncte de tangență şi nurți displace să schimbăm cîte | o vorbă în această privință, priveşte-mă ca pe un frate mai în vîrstă, şi nu numai în chestiunile ştiințifice,' ci şi în orice alte probleme.

— Mă simt ruşinat de bunătatea dumneavoastră,

— am răspuns eu, — şi abia acum îmi dau seama de însemnătatea sarcinii ce mi s-a încredinţat în această casă. Nu **ştiu dacă** voi putea să-i fac faţă, fie chiar şi într-o

, mică măsură.

— Poate că n-are să fie greu să-i faci față, — a replicat el.

— Dacă s-ar întîmpla totuşi să nu-i fac faţă ? — am întrebat eu.

— Atunci vom fi atît de sinceri şi-ţi vom spune, **ca**

să hotăxîm apoi ce este de făcut, — a răspuns el.

— Asta îmi ia de-a binelea o piatră de pe inimă, — am replicat eu, — deoarece în felul acesta nu se va putea isca niciodată neîncredere. N-am trăit pînă acum decît în două familii : în cea a mamei mele, căd tata **s-a** prăpădit cînd eu eram încă foarte tînăr, şi în cea a unui bă- trîr şi venerabil

slujbaş, la care am stat, cu casă şi masă, în timpul studiilor. Prima familie îmi este, ca oricărui om, de neuitat, dar şi cea de-a doua tot aşa.

— Poate că are să-ți fie la fel şi a noastră, — a **spus** el. — Acum du-te să vezi casa şi acareturile ei ca **să cu**noşti scena pe care urmează să trăieşti un mic răstimp. Sau dacă vrei să

faci altceva, fă ce vrei. Şi să ştii că la mine poţi să intri întodeauna după placul inimii, fără **să** te anunţi şi fără să baţi la uşă.

Cu aceste cuvinte, convorbirea noastră s-a încheiat, ne-am sculat în picioare, ne-am luat rămas-bun, el mi-a întins prieteneşte mîna, iar eu am ieşit din cameră.

Mi-am pus acum hainele mele de toate zilele şi am cerut să fie întrebat Alfred dacă are timp să mă însoţească şi să-mi arate cîte ceva din casă şi din grădină. Mi s-a răspuns că Alfred va veni numaidecît şi că are timp berechet. Mama lui l-a condus personal pe băiat pînă la mine, şi a mai adus cu ea un slujitor, care avea o legătură de ■chei şi primise poruncă să-mi arate încăperile casei. Slujitorul era un bărbat bătrîn şi părea să aibă în seamă supravegherea celorlalţi slujitori. Mama băiatului s-a depărtat numaidecît. I-am spus cîteva cuvinte prietenoase băiatului, care părea trecut de şapte ani; mi-a răspuns cu spontaneitate şi erei că şi cu încredere. Apoi ne-am dus să vedem încăperile casei. Casa nu era veche, nu era un castel şi părea, să fi fost construită în secolul al şapte- sprezecelea. Era alcătuită din două aripi în unghi drept, între care era un teren presărat cu nisip. Intrarea se afla, însă, în partea opusă, şi de aceea terenul cu nisip, care cuprindea şi răzoare de flori, semăna mai degrabă cu o grădină şi cu un loc de joacă pentru copii, decît cu o cais de acces. Tot aici am văzut şi nişte suluri de pînză, care erau fixate de zidurile casei şi care puteau fi derulate şi întinse, ca să ferească de soare. Casa avea parter şi un etaj. Amîndouă caturile erau străbătute, în lungime, de cîte un culoar lat, din care se putea ajunge în camere. Pereţii culoarelor erau albi ca zăpada, aveau stucaturi, ferestre cu grile frumoase şi, la fiecare încăpere, cîte o uşă castanie, bine lustruită. în multe locuri ale culoarelor erau atîrnate tablouri. Nu erau nicidecum strălucite, dar nici pe departe atît de proaste cum sînt de obicei asemenea picturi de pe coridoare şi de pe scări. Subiectele înfăţişate se învîrteau intr-un cerc restrîns : peisaje, cu vederi din împrejurimi sau cu clădiri ciudate, animale, mai ales cîini, cu accesorii vînătoreşti, vase de bucătărie, sau interioare. Slujitorul cel bătrîn a descuiat unele încăperi, dintre cele folosite, deoarece casa mai avea şi altele. Am văzut o sală mare, cu mobile foarte frumoase, in care, ocazional, se organizau sindrofii, apoi alte camere,

cu diferite destinații, printre care o bibliotecă foarte mare, şi camerele de oaspeți. Toate erau foarte frumos amenajate **şi** ținute curat şi ordonat. După ce am văzut casa, **Alfred** a spus că Raimund, bătrînul slujitor, nu mai este de trebuință, deoarece grădina are să mi-o arate el singur. M-am declarat de acord, i-am dat bună-ziua bătrînului **slujitor** şi am ieşit cu Alfred din casă. Nu vizitasem parte**rul, unde** se aflau bucătăria, camerele personalului şi -alte **dependințe.** Grajdurile şi remizele de trăsuri erau adă**postite,** alături de casă, în clădiri separate. Cînd am ieşit **din** casă am zărit o pajişte de toată frumusețea, străbă**tută** de numeroase alei croite artificial. Pe această pajişte **se** aflau, la depărtări relativ mari între ei, nişte copaci loarte înalți. Spre fiecare ducea o cărare, şi aproape sub fiecare se afla cîte o bancă sau o laviță. Alfred m-a con**dus** spre mai toți copacii şi mi i-a spus pe nume. Pe mine m-a bucurat acest indiciu de memorie şi de atenție. Mi-a **mai** povestit ce drăcii au făcut ei, copiii, ba sub acest co**pac,** ba sub celălalt, şi cum s-au jucat. Copacii erau stejari, tei, ulmi şi o mulțime de peri foarte mari. Acest gen **de pădure** avea ceva foarte atrăgător.

— Singur n-am voie să mă duc la baltă, — a spus Alfred, — pentru că aş putea lesne să cad în apă, şi de-aia nici nu mă duc ; dar azi, pentru că eşti cu mine, avem voie să trecem pe acolo. Hai, am luat cu mine nişte pîine, ca să le dăm de mincare raţelor şi peştilor.

M-a luat de mînă şi l-am lăsat să mă conducă. M-a călăuzit

printr-un mic tufiş pînă la o baltă nu prea mare, care avea ciudăţenia că în apă erau înfipte, la mici depărtări, nişte coteţe de lemn, menite să le servească drept cuiburi raţelor sălbatice. Ceea ce se şi întîmpla cu prisosinţă. Vara nu înaintase încă prea mult, şi am văzut cîte o mamă care înota încoace şi încolo pe apă cu puii ei aproape maturi, dar încă nu în stare să zboare. Pe maluri erau fixate, în diferite locuri, nişte scîndurele pe care li se punea hrana. In apă se mişcau, în număr mare, nişte crapi greoi. Alfred a scos din taşcă o franzelă, a rupt-o bucăţele, a aruncat bucăţelele în apă şi s-a bucurat cînd raţele, precum şi cîte o gură stîngace a unui crap, s-au repezit să le înhaţe. Părea că anume în acest scop mă

condusese spre baltă. După ce şi-a terminat pîinea am plecat amîndoi mai departe. Alfred mi-a spus :

— Dacă vrei să vezi şi grădina, te duc şi acolo.

— Da, aş vrea s-o văd, — am răspuns eu.

M-a îndrumat să ieşim din tufiş şi ne-am îndreptat spre partea opusă a casei, unde era o grădină imensă, împrejmuită cu un grilaj. Grilajul avea o poartă, prin care am intrat în grădină. Ne-au întîmpinat flori, legume, pomi fructiferi pitici şi de spalier. în depărtare am zărit pomi fructiferi mai înalţi şi pesemne de soiuri foarte nobile. Nu i-am spus lui Alfred că grădina mi-a plăcut mai mult decît balta, şi nici n^avea nevoie să ştie. Erau cultivate aici, în chip deosebit de îngrijit, florile care se găsesc îndeobşte în grădini. Nu numai că-şi aveau locurile prielnice ldr, dar erau şi dispuse într-un ansamblu de toată frumuseţea. Cît despre legume, cred că am văzut speciile cele mai bune, care nu se găseau altminteri decît în prăvăliile din oraş. Printre ele se aflau pomi fructiferi pitici. Serele adăposteau atît flori, cît şi fructe. O **alee** foarte lungă, peste care se boltea viţă de vie, ne-a condus în livadă. Pomii se aflau la distanţe corecte, erau bine îngrijiţi, aveau sub ei gazon, şi am găsit şi aici poteci de la unul la altul. Pe latura ei din dreapta, această parte a grădinii era mărginită de un aluniş des, pe care l-am străbătut pe o cărăruie. Dincolo am dat de un loc liber, pe care se afla un pavilion măricel. Era de zid, avea ferestre înalte, acoperiş de ţiglă, iar forma sa era hexagonală. Faţada acestei clădiri era acoperită în întregime cu trandafiri. De zid erau fixate spaliere, iar de spaliere erau legate crengile trandafirilor. Aceştia erau înfipţi în pămînt dinaintea pavilionului, erau de diferite mărimi şi în aşa fel legaţi, încît acopereau în întregime pereţii. întrucît **era** tocmai epoca înfloririi trandafirilor, iar aceşti trandafiri înfloriseră extraordinar de îmbelşugat, părea aievea că în faţa noastră se înalţă un templu făcut din trandafiri şi că în el ar fi fost tăiate nişte ferestre. Erau reprezentate toate culorile, de la cel mai întunecat roşu, aproape vioriu, trednd prin trandafiriu şi galben, şi mergînd pînă **la** alb. Mireasma lor se răspîndea **pînă** foarte **departe. Am** zăbovit îndelung în faţa acestei clădiri, şi Alfred a **stat**

tot timpul lîngă mine. In afară de trandafirii de pe pa vilion, pe tot terenul erau împrăştiate tufe de trandaiii.

Şi arbuşti de trandafiri în răzoare. Se vedea de la prim- privire că erau sădiți după un plan ingenios. Toate tulpi nile purtau tăblițe cu numele lor.

— Asta-i grădina de trandafiri, — a spus Alfred. — Aici sînt o mulțime de trandafiri, dar n-ai voie să rup nici unul.

— Cine îi sădeşte şi cine îi îngrijeşte ? — am între bat eu.

— Tata şi mama,. — a răspuns Alfred, — iar grădinarul îi ajută.

M-am apropiat de toate straturile de trandafiri şi an înconjurat apoi întreaga clădire. După ce am privit totul, am intrat cu Alfred şi în pavilion. Era pardosit cu marmură, pe care erau aşternute nişte rogojini fine de trestie. La mijloc se afla o

masă, iar la pereţi nişte bănci, ale căror şezuturi erau împletite din trestie. In clădire adia c răcoare plăcută, deoarece ferestrele, prin care putea sâ răzbată soarele, aveau staruri reglabile. După ce am ieşit din pavilion, am mai vizitat încă o dată livada şi ne-am dus pînă la capătul ei. Cînd am ajuns la grilajul grădinii, Alfred a spus :

— Aici se termină grădina şi trebuie să ne întoarcem. Ceea ce am şi făcut. Ne-am înapoiat la poarta de intrare, am trecut prin ea, ne-am îndreptat spre casă, iar eu l-am dus pe Alfred la maică-sa.

Acestea erau casa şi grădina din Heinbach, proprietatea

domnului şi doamnei Makloden.

Prima zi a trecut foarte bine, tot aşa şi o a doua, o a treia şi altele. M-am obişnuit cu cele două camere ale mele, iar liniştea rustică mi-a făcut foarte bine in starea sufletească în care mă aflam atunci. în ceea ce priveşte instruirea lui Alfred, lucrurile stăteau astfel : contele, ale cărui ferme erau situate în apropiere

de Heinbach, şi moşierul Heinbach, cum mai era numit acum Makloden, creaseră un fond pentru înfiinţarea unui post de învăţător al comunei Heinbach, cu condiţia ca postul să fie ocupat întotdeauna de un bărbat propus de ei, pregătit în anu-^ite discipline şi care **avea** şi sarcina să le dea lecţii, plătite separat, copiilor casei Heinbach şi celor ai intendentului fermelor. Şcoala şi biserica Heinbach **se** aflau la o ie păr tare de cam o jumătate de milă de **conac.** învăţătorul venea la conac in fiecare după-amiază şi rămînea cîtva timp cu Alfred. Acum, Matilda nu mai lua lecţii cu el 3ecît arareori. Pentru Alfred mi s-a cerut mie să întocmesc programul lecţiilor, ceea ce am şi făcut, în înţelegere cu învăţătorul, care era un tînăr foarte modest şi iestul **de** cultivat. Lecţiile la anumite materii, înainte de toate cele de limba germană, mi le-am -reţinut mie. Aşa a fost pornită activitatea pedagogică şi aşa a continuat.

Viaţa la Heinbach era într-adevăr foarte simplă. Ne sculam odată cu răsăritul soarelui, ne adunam în sufragerie pentru micul-dejun, căruia îi urma ceva conversaţie, şi apoi ne vedeam fiecare de treburile lui. Copiii erau obligaţi să-şi facă lecţiile, pe care Matildei, la unele materii, i le dădea mai cu seamă maică-sa. Tatăl copiilor, ori; se retrăgea în camera lui, unde citea sau scria, ori dădea o raită prin grădină sau pe mica moşie a familiei. Eu, **în** parte eram ocupat, în locuinţa mea, cu lucrările personale, pe care le începusem în oraş şi le continuam aici, **şi** în parte mă aflam **în** camera lui Alfred, unde **îi** supravegheam şi îi îndrumam activitatea şcolară. Maică-sa mă ajuta, şi socotea de datoria ei să stea şi mai mult decît mine în preajma lui Alfred. Prînzul ne aduna din nou **în** sufragerie. După-amiaza era ocupată cu orele de studiu, iar restul zilei era folosit pentru conversaţii, pentru plimbări, pentru şederi în grădină, sau, îndeosebi pe vreme de ploaie, pentru lectura în comun a unei cărţi. Ceea **ce** se putea face în aer liber se făcea de preferinţă în aer liber. în acest scop ne instalam mai ales sub copertinele de pînză fixate pe faţadă, pe care mama copiilor le îndrăgea foarte mult. Stăteam ceasuri în şir acolo, mama copiilor cu vreo broderie, iar copiii cu uneltele lor de scris sau **cu** cărţile lor. Asta se întîmplă mai **cu** seamă atunci cînd soarele de dimineaţă înmiresma aerul, dar **nu** avea încă destulă putere ca să înfierbînte zidurile şi să facă nesuferită apropierea lor. Se mai foloseau şi numeroasele bănci de pe pajişte, dinaintea cărora erau **puse** măsuţe, precum şi interiorul pavilionului îmbrăcat în trandafiri. Uneori se organizau plimbări mai îndelungate, în asemenea zile nu aveau loc lecţii, se hotăra ora plecării, toţi erau obligaţi să fie gata, şi la bătaia respectivă a orologiului se pornea la drum. Vizitam cîteodată un munte, sau o pădure, sau străbăteam văi frumoase şi îmbietoare. Alteori ne duceam şi într-o localitate apropiată, în jurul casei se aflau, la mici depărtări, proprietăţi ale unor familii, cu care locatarii din Heinbach întreţineau relaţii. Uneori oprea o trăsură în faţa casei noastre, alteori a noastră pleca în vecini. Copiii se amestecau cu adulţii. Mama lui Alfred .vedea cu ochi buni, după cum înai spusese, ca o prietenă a Matildei să stea vreme mai îndelungată la ea, dar nu s-a putut hotărî niciodată să-şi lase fiica să plece în vizită la alte familii. Nu voia să se des-, partă de ea. Dealtfel, era de părere că nici Matilda nu s-ar fi simţit la largul ei departe de maică-sa. Dintre arte, la aceste vizite reciproce era preferată muzica. Se cultivau mai

ales cîntul şi pianul, iar pentru muzica de cameră, viorile. Tatăl lui Alfred mi s-a părut a fi un maestru al viorii. Ascultam şi eu asemenea audiţii. Nouă, celor fără treabă, ne plăcea însă foarte mult să-i privim pe copii cum se zbenguiesc pe pajişte şi cum se delectează cu joaca. Pe lîngă toate acestea, mama lui Alfred se îngrijea şi de întinsa ei gospodărie. Le distribuia slujitorilor şi slujnicelor tot ce era de trebuinţă casei, se preocupa de folosirea cu rost şi chibzuinţă a celor distribuite, conducea cumpărăturile şi organiza muncile. Veşmintele domnului, ale doamnei şi ale copiilor erau foarte elegante şi bine executate, dar şi foarte simple. După cină mai stăteam adesea cu toţii o bună bucată de vreme la masă, la taclale, şi apoi se ducea fiecare în camera sa.

Aşa s-a scurs timpul şi încetul cu încetul a venit toamna. M-am obişnuit din ce în ce mai mult cu casa şi m-am simţit zi de zi tot mai bine. Eram tratat cu multă bunăvoinţă. Tot ce-mi trebuia mi se dădea întotdeauna încă înainte de a-mi fi exprimat nevoia. Şi mi se dădea nu numai ceea ce-mi trebuia, ci şi tot ceea ce slujeşte la înfrumuseţarea vieţii. Mi se puneau în camerele mele, în glastre, florile care îmi plăceau, din cînd în cînd găseam

o carte, sau noi ustensile de desen, iar atund cînd am lipsit odată cîteva zile, am văzut, la întoarcerea mea, locuința mea tapetată în culori, pe care le lăudasem cîndva foarte mult cu prilejul unei vizite la un castel învecinat. In timpul plimbărilor, tatăl lui Alfred obişnuia să mi se alăture, mergeam separați de ceilalți şi purtam conversații, în care ceea ce spunea el mi se părea plin de miez. La fel, nici mamei lui Alfred nu-i displăcea să stea de vorbă cu mine. Cînd mă aflam în camera băiatului, învecinată cu a ei, îi plăcea să intre şi să discute cu mine, sau mă chema în camera ei, mă poftea să iau loc şi vorbea cu mine. Ii povestisem treptat toate problemele mele de familie, ea mă ascultase cU luare-aminte şi rostise unele cuvinte care îmi pătrunseseră în suflet şi-mi făcuseră extrem de bine. Alfred mă îndrăgise încă din primele zile, şi apoi această înclinare a sporit. Era, trupeşte, sănătos tun, ceea ce avea o înrîurire şi asupra minții sale, care, în plus, mai era înconjurată de ai săi cu calm şi cumpănire. învăța totul foarte precis şi prindea repede şi bine ; era ascultător şi sincer. L-am îndrăgit repede. înainte încă să fi sosit iama a cerut să nu mai locuiască lîngă mai- că-sa, ci lîngă mine, pentru că nu mai este, chipurile, băiat mic, încît să aibă nevoie mereu de maică-sa, şi pentru că în curînd va trebui să stea printre bărbați. La rugămintea mea, cererea i-a fost împlinită; i s-a dat o cameră lîngă ale mele, iar slujitorul care avea în seamă îndeplinirea poruncilor mele ne-a fost atribuit amîndurora. Trupul lui Alfred s-a dezvoltat văzînd cu ochii, se înălțase în timpul verii, capul îi devenise mai proporționat, iar privirea mai pătrunzătoare.

Astfel a trecut toamna, şi atunci cînd bruma a prins să se aştearnă în fiecare dimineață pe pajişti, ne-am mutat la oraş. Aici s-a mai schimbat cîte ceva Alfred şi cu mine locuiam, ce-i drept, din nou unul lîngă altul, dar în locul cerului şi al munților şi al copacilor verzi, prin ferestre ne priveau acum case şi ziduri. Eu eram deprins cu ele,. din viața mea de orăşean de mai înainte, iar lui Alfred nu prea îi păsa. Au fost angajați'mai mulți profesori, la mai multe materii, iar orele de curs au fost mai dese decît la țară. De asemenea, veneam în contact cu mult mai mulți oameni. Dar şi aid am fost tratat la fel de bine ca la țară. încetul cu încetul am fost socotit ca făcînd parte din familie, şi tot ce se dădea întregii familii mi se dădea şi mie. Mama lui Alfred avea grijă de treburile mele casnice; pe mine mă privea numai procurarea de haine, de cărți şi de alte obiecte personale.

Nici nu se iviseră bine cele dinții adieri ale primăverii, şi ne-am întors la Heinbach. Matilda, Alfred şi cu mine am călătorit într-o trăsură, tatăl şi mama lor într-alta. Alfred nu voise să se despartă de mine, voise să stea lîngă mine. De aceea a fost nevoie să se procedeze în aşa fel, încît Matilda să stea în fața noastră. Cînd trecusem pragul casei Heinbach, Matilda nu împlinise încă paisprezece ani. Acum mergea pe cincisprezece. Se înălțase binişor anul trecut, astfel că avea statura unei fete pe deplin împlinite. Trupul ei era extrem de zvelt, dar foarte armonios. O îmbrăcau mai mult în ştofe de culori închise, care îi stăteau bine. Cînd se îmbrăca în albastru închis, sau în castaniul scorțişoarei, sau în culoarea viorelei, şi rochia îi era tivită cu alb, răspîndea un farmec, care parcă spunea că totul este aşa cum trebuie să fie. Obrajii ei erau foarte fragezi, uşor îmbujorați şi prinseseră să se alungească un pic, gura ei era aproape trandafirie, ochii ei mari erau negri, foarte strălucitori, iar părul castaniu şi lucios era dat peste cap, descoperindu-i fruntea senină. Maică-sa o iubea foarte mult, aproape că n-o lăsa să se depărteze de dînsa, stătea de vorbă cu dînsa, se ducea cu dînsa la plimbare, la țară îi dădea ea însăşi lecții, iar la oraş asista la fiecare oră predată de un profesor străin. Numai cu mine şi cu Alfred o lăsase, vara trecută, să se plimbe adesea în grădină, pe pajişte, ba chiar şi prin împrejurimi. Atunci am colindat cu ambii copii, le-am pus întrebări, le-am povestit, le-am cerut să-mi pună întrebări ei mie şi să-mi povestească. Alfred mă ținea, de cele mai multe ori, de mînă, sau căuta să se agațe cumva de mine, fie şi printr-o nuia cu crăcană, pe care şi-o tăiase dintr-o tufă. Matilda mergea lîngă noi. Eu aveam numai sarcina să mă îngrijesc ca ea să nu facă mişcări violente, care nu-i stau bine unei fete şi care i-ar fi putut vătăma sănătatea, şi să nu nimerească tfi cine ştie ce locuri mn- cirloase sau murdare şi să-şi înmiească încălțămintea sau veşmintele, învățată cum era să fie foarte curată. Rochiile ei trebuiau să fie întotdeauna fără pată, dinții ei spălați, mîinile ei foarte curate, iar capul şi părul îi erau netezite în fiecare zi în chip atît de desăvîrşit, încît nu li se putea găsi nici un cusur. Le-am arătat copiilor munții, cîți se puteau zări, şi le-am spus cum se numesc, i-am învățat să cunoască arborii şi arbuştii şi chiar unele plante de cîmpie, le-am cules pietricele, cochilii de melci, scoici, şi le-am povestit despre felul de viață al animalebr, chiar şi al celor mari şi puterțiice, care trăiesc în păduri depărtate sau şi în pustiuri.

Lui Alfred îi plăceau grozav obiceiurile şi viaţa păsărilor, mai cu seamă cîntatul lor. Se bucura cînd ghicea, după zbor, ce pasăre este, iar atunci cînd răsunau glasurile lor in tufişuri sau în pădure, ştia pe degete care erau cîntăreţii. A învăţat-o niţel şi pe Matilda să recunoască păsările şi, cînd se auzea vreun sunet, o întreba de unde provine.

Eu nu încălcasem niciodată prescripţiile, mamei copiilor şi, datorită acestor plimbări, frumuseţea şi sănătatea Matildei sporeau neîncetat. După ce o lăsase, vara şi toamna, să colinde ţinutul cu noi, i-a dat voie acum să ne însoţească şi într-o călătorie. A stat două zile în faţa noastră în trăsură. Dimineaţa şi seara, vremea mai era încă destul de rece. Eu purtam un palton, iar Alfred o scurtă călduroasă. Matilda avea peste rochia ei de lină, de_cu- loare închisă, din care nu i se vedeau nici măcar virfurile ghetelor, o mäntăluţă, care îi învelea, pînă la bărbie, în- tregul bust, iar pe cap avea o pălărie călduroasă, bine căptuşită, ale cărei boruri largi erau atît de strîns lipite, în-cît nu i se vedea aproape nimic altceva decît obrajii, care se îmbujoraseră şi mai tare în aerul de martie, şi ochii strălucitori. Am discutat toţi trei ce să punem la calc vara viitoare. Conţinutul principal al conversaţiilor noastre a fost însă ceea ce ne propusesem : să observăm toate cîte le întîlneam pe drumul nostru sau în apropierea lui, Să le spunem pe nume şi să le discutăm. Astfel am ajuns în cele din urmă, pe o vreme limpede şi senină de martie, la Heinbach. Copacii din faţa ferestrelor n-aveau încu

frunziş, grădina era pustie, iar cîmpiile nu erau încă verzi, în afară de locurile cu semănături de iarnă.

Cu toate că afară locul era cît se poate de neprimitor, exceptînd cerul albastru, extrem de prietenos, în casă domnea o tihnă intimă. Totul era curat lună şi pregătit pentru primirea locatarilor. Camerele străluceau, geamurile luceau ca oglinda, prin perdele răzbea un soare orbitor de martie, iar în căminuri ardea un foc plăcut. Celor două încăperi ale mele li se adăugase o odăiță de colț, foarte drăguță, şi mi se puseseră în locuință mobile mai frumoase şi mai comode. Se luase măsura ca uşa care dădea din locuința mea în camera lui Alfred să fie permanent deschisă, astfel că amîndouă locuințele alcătuiau acum una singură, iar eu locuiam ca în preajma unui frate mai tînăr. Atunci cînd aveam o treabă de la care nu voiam să fiu deranjat, mă refugiam în camera din colț.

Viața în casa de la țară a început să se desfăşoare acum din nou ca şi vara trecută. Chiar dacă arborii nu aveau încă frunziş, dacă verdeața pajiştilor era încă sărăcăcioasă, iar pe cîmpiile destinate culturii cerealelor glia era încă golaşă, am făcut totuşi dese plimbări împreună. Plecam cu Alfred în fiecare zi, chiar şi pe vreme urîtă, numai dacă nu turna cu găleata. Atunci cînd, după o dimineață limpede, în care țarinile şi acoperişurile mai erau încă albe, urma o zi senină, iar drumurile erau uscate, Matilda venea cu noi, şi o duceam pe movile sau pe timpii, unde cu puțin înainte auziserăm trilurile minunate ale ciocîrliilor. Aceste cîntărețe erau, afară de noi, singurele ființe care populau acum ținutul.

Treptat, albul de pe cîmpii şi de pe pajişti s-a rărit, soarele lumina mai puternic, focul în căminuri nu mai era necesar, pajiştile au înverzit, copacii au înmugurit, iar pe ramurile piersicilor de spalier din grădină au apărut flori stinghere. Cîntăreții văzduhului s-au ivit în felurite chipuri şi culori. Cînd găseam pe undeva toporaşi sau alte flori de primăvară, pe care Matilda nu putuse să le culeagă împreună cu noi, i le aduceam într-un mănunchi acasă, pentru vaza de flori de pe măsuța ei. Drept mulțumire pentru asemenae atenții am primit de ziua mea de naştere, care cădea în primele zile ale primăverii, o danteluță rotundă, brodată de mina ei şi destinată unui sfeşnic de argint pe care mi-1 dăduse mama Matildei.

In sfîrşit, primăvara a sosit în toată splendoarea ei. Anul trecut n-o văzusem pe aceste meleaguri, deoarece ajunsesem aici abia mai tîrziu. Dealtfel, din pricina vieţii mele îndelungate la oraş, nu mai văzusem de mult o adevărată primăvară la ţară. Numai la hotarul teritoriului rural, adică acolo unde se mărgineşte cu oraşul, mai petrecusem cîte o zi de primăvară sau mai prinsesem cîte

o rază de soare primăvăratic. Dar toate astea le împărţi cu mulţi alţii, care ies din oraş la iarbă verde, şi trebuie să le guşti în îmbulzeală şi praf. La Heinbach era singurătate şi tăcere, văzduhul albastru părea necuprins, iar belşugul de flori parcă strivea pomii. In fiecare dimineaţă intrau noi miresme prin ferestrele deschise. Cei din Heinbach au simţit cît de mult mă surprinde şi mă bucură pe mine, cel neobişnuit, această bogăţie, şi au- căutat să mă facă, în fel şi chip, să simt şi mai mult bucuria şi să mi-o intensifice, în fiecare zi mi se înlocuiau florile din locuinţa mea cu altele, nou apărute, aduse din sere. Cînd pe pămîntul golaş se ivea ceva, fie o tufă, fie o floare, mi se atrăgea atenţia asupra ei; petreceam cea mai mare parte a timpului în aer liber şi făceam plimbări mult mai dese şi mult mai lungi ca de obicei. Matilda îmi povestea că a auzit cîntecul unei păsări, că nişte fluturi au trecut în zbor, că un potir s-a deschis într-un tufiş, ba chiar îmi dădea uneori flori, ca să le păstrez în locuinţa mea.

Astfel a trecut primăvara şi s-a apropiat vara. Plăcută îmi fusese viața anul trecut în sinul acestei familii, dar şi mai plăcută mi-a fost anul acesta. Ne-am obişnuit tot mai mult unii cu alții, şi mi se părea uneori că am din nou un cămin de nezdruncinat. Stăpînul casei mă aprecia, mă vizita adesea în locuința mea şi stătea îndelung de vorbă cu mine, mă poftea la dînsul, îmi arăta colecțiile sale, lucrările sale, şi-mi vorbea despre lucruri care dovedeau că mă şi respectă. Mama Matildei era foarte afectuoasă, prietenoasă şi blajină. Imi'purta de grijă ca şi mai înainte, dar acum mai simplu şi aproape ca şi cum ar fi fost ceva de la sine înțeles. Ne aflam adesea cu toții în camera ei şi luam parte la dte un joc copilăresc, sau făceam muzică. Alfred avusese încă de la început multă încredere în mine, această încredere sporise necontenit şi ajunsese apoi absolută. Era un băiat excelent, sincer, curat la suflet, vioi, fără să cadă totuşi pradă vreunei mînii violente, vesel, nevinovat şi ascultător. Avea aproape nouă ani, devenea din ce în ce mai zglobiu şi se dezvolta la trup ca şi la minte. Matilda se făcea tot mai superbă, ajunsese pînă la urmă mai gingaşă decît trandafirii de pe pavilionul spre care ne plăcea atît de mult să ne îndreptăm paşii. Ii iubeam nespus pe amîndoi copiii. Cînd Alfred avea vreo oră de curs, asistam, pentru îndrumare şi supraveghere, şi apoi îi puneam numeroase întrebări în legătură cu cele învățate, ca să nu se facă ulterior de rîs în fața profesorului. Am sporit simțitor numărul de materii la care îl inițiam, am căutat să i le bag cît mai bine în cap, şi le şi învăța mai bine decît înainte cu alți profesori. Părinții lui au asistat adesea la lecții şi s-au convins de progresele făcute. Pe Matilda o luam cu noi în plimbări, nu numai cu multă plăcere, dar şi cu mult mai mare drag decît înainte. Vorbeam cu ea, îi povesteam, îi arătam lucruri aflate în drumul nostru, îi ascultam întrebările şi povestirile şi îi răspundeam la ele. Pe drumuri desfundate sau pe unde era de temut să dăm de umezeală, îi arătam locurile mai bune sau pîrtiile pe care se putea călca pe uscat. Acasă, participam la strădaniile ei. îi priveam adesea desenele şi îi dădeam cîte un s.fat, pe care mi-1 cerea şi îl urma cu **dragă** inimă. Se bucura mult cînd după modificare desenul **arăta mult** mai bine. Eram de față Cînd cînta la pian, şi ascultam atîta vreme cît degetele ei căutau să scoată sunete din strună. îi copiam, cu multă grijă, pe caiete de muzică vreo melodie pe care o auzisem pe undeva şi şi-o însemnase, din memorie, pe note. Acesta era cazul mai cu seamă în ceea ce priveşte țitera, la care începuse să cînte, pe care o îndrăgea foarte mult şi la care făcuse mari progrese. Deseori, cînd scotea melodii fermecătoare de pe strunele metalice, mama Matildei asculta cu atenție, iar

eu şi Alfred nu ne clinteam şi eram numai urechi. Le citeam cu glas tare, ei şi maică-si, din cărţile lor, şi semnalam, prin fîşii de hîrtie puse între file. unele **pasaje** frumoase. Cînd socoteam că ar putea să-i facă plăcere, ii aduceam şi flori, fructe de pădure şi altele.

Vara aproape trecuse, şi toamna bătea la uşă. Făceam atîtea

şi atîtea lucruri, încît timpul ni se părea foarte scurt. Simţeam că sîntem de ajuns numai noi, ca sâ ne umplem orele. Cînd erau de faţă copii străini, cînd se organizau jocuri şi toţi se zbenguiau şi ţopăiau pe pajiştea însorită, Matilda stătea deoparte şi privea indiferentă. Nu ne-am dus nici pe la vecini atît de des ca anul trecut, şi nici nu ne trăgea inima să ne ducem.

Intr-o după-amiază ne aflam tustrei la ieşirea pergolei lungi, care era îmbrăcată cu viţă de vie şi care ducea la livadă. Matilda şi cu mine stăteam absolut singuri la capătul pergolei ; Alfred era sub pomi, unde curăţase mai întîi cîteva plăcuţe din cele atîrnate de trunchiuri şi care se murdăriseră, şi acum aduna nişte fructe căzute, pe jumătate coapte, le făcea grămejoare şi le alegea pe cele sănătoase de cele vătămate. I-am spus Matildei că vara este pe sfîrşite şi că zilele vor deveni din ce în ce mai repede tot mai scurte, că serile vor fi în curînd răcoroase, că atunci acest frunziş se va colora în galben, că se vor culege strugurii şi că, într-un tîrziu, ne vom întoarce cu toţii la oraş.

M-a întrebat dacă nu plec bucuros la oraş.

I-am spus că nu plec prea bucuros, că aici totul e fără seamăn de frumos şi că la oraş, după cum am impresia, totul va fi altfel.

— Este într-adevăr foarte frumos, — a răspuns ea. — Aici stăm cu toții mult mai mult împreună, la oraş se vîră lume străină, sîntem despărțiți, de parcă am fi în altă localitate. Nu cunosc o fericire mai mare decît să iubeşti pe cineva din toată inima.

— Eu n-am tată, n-am mamă, şi n-am fraţi şi surori,

— am răspuns eu, — şi de aceea nu ştiu cum este cînd ai.

— Iţi iubeşti tatăl, mama, fraţii şi surorile, — a spus ea, — precum şi pe alţi oameni.

— Matildo, mă iubeşti tu oare şi pe mine ? — am întrebat eu.

N-o tutuisem niciodată şi nici nu mi-am dat seama cum mi-au ajuns pe buze aceste cuvinte ; părea că au fost puse acolo de o putere străină. De abia le rostisem, şi a exclamat:

— Gustav. Gustav, e nemaipomenit, nici nu găsesc cuvinte să spun !

Pe mine m-au podidit lacrimile.

Atunci a zburat spre mine. mi-a pecetluit gura cu buzele ei fragede şi şi-a încolăcit braţele tinere în jurul grumazului meu. Am cuprins-o şi eu şi am lipit făptura ei zveltă atît de furtunos de mine, încît ni s-a părut că n-am să-i mai pot da drumul. Tremura în braţele mele şi ofta.

De acum înainte, nimic nu mi-a fost mai scump pe lume

decît această gingaşă copilă.

După ce ne-am desprins, cum stătea în faţa mea, învăpăiată de o negrăită sfială, vrîstată de luminile şi umbrele viţei de vie, în timp ce dulcea ei răsuflare făcea ca pieptul să i se ridice şi să-i coboare, am fost ca vrăjit, înaintea mea nu mai era o copilă, ci o fecioară împlinită, căreia îi datoram veneraţie. Am

simțit că mi se strînge inima. După un timp am spus :

— Scumpa, scumpa mea Matilda.

— Scumpul, scumpul meu Gustav, — a răspuns ea. I-am întins mina şi i-am spus :

— Pe veci, Matildo.

— Pe veci, — a răspuns ea, luîndu-mă de mînă.

In clipa aceea s-a apropiat de noi Alfred. N-a băgat de seamă nimic. Am mers amîndoi în tăcere, alături de el, pe alee. Ne-a povestit că denumirile copacilor, însemnate pe plăcuțe de tinichea albe, atîmate cu o sîrmâ de pe craca cea mai de jos a fiecărui copac, erau adesea murdărite rău de oameni, că ar

trebui curățite toate, şi că tatăl lui ar trebui să dea poruncă, spre ştiința oricui spală, curăță sau îngrijeşte altfel vreun pom, sau care execută orice altă lucrare în preajma lui, să fie foarte atent ca să nu stropească plăcuța sau s-o murdărească într-un fel sau altul. După aceea ne-a povestit că găsise nişte mere frumoase de soiul Borsdorf, care, datorită înțepăturii unei insecte, ajunseseră la o coacere mai timpurie aproape completă. Le strînsese grămadă lîngă trunchiul pomului şi are să-1 roage pe tatăl lui să cerceteze dacă nu cumva ar putea fi totuşi folosite. Mai sînt şi multe altele, căzute prematur, deoarece anul acesta pomii sînt împovărați cu prea multe poame şi n-au destulă vlagă să le pîrguiască pe toate. Pe acestea le-a şi adunat, atîtea cîte le putuse găsi în primul şir de pomi. S-ar putea să nu fie bune de nimic. Se mai bucură grozav încă de pe acum de venirea toamnei, cinci toate aceste fructe vor fi culese şi dnd strugurii frumoşi, ruginii, negri şi de un verde auriu, vor fi culeşi de pe grila pergolei. Nu mai e mult pînă atunci.

Am mers cu el de cîteva ori încolo şi înapoi pe alee, fără să vorbim.

Marea emoţie se mai domolise un pic, şi ne-am dus în casă. Eu nu m-am dus însă cu Matilda la maică-sa, cum mă duceam întotdeauna, ci, după ce l-am trimis pe Alfred în camera lui, am hoinărit prin tufişuri şi m-am apropiat mereu de locul, de unde

puteam să văd ferestrele, dincolo de care se afla cea mai scumpă ființă. Mi se părea că, prin dorul meu, pot s-o atrag afară, la mine. Nu trecuse decît o clipă de cînd ne despărțiserăm, şi mi se părea o veşnicie. Eram convins că fără ea nu voi putea exista, că orice clipă, în care n-o strîng la piept pe fata aceea zveltă şi frumoasă, este un bun irosit. Pînă atunci nu ținusem niciodată de mînă altă fată, dedt pe soră-mea, nu schimbasem cu nici una o vorbă sau o privire prietenoasă. Acest simțămînt mă năpădise acum ca o vijelie. Credeam că trebuie să mă duc prin pereți pînă în camera ei, ca s-o văd cum umblă în rochia ei lungă, de culoarea albăstrelei, cu ochii ei strălucitori şi cu gura ei trandafirie. superbă. S-a mişcat perdeaua de la fereastră, dar ea nu era după perdea ; pe geam a lucit parcă un obraz trandafiriu, dar nu fusese decit răsfrîngerea piezişă a începutului amurgului. M-am dus iarăşi printre tufişuri, am trecut prin pergola îmbrăcată cu viță de vie spre livadă ; pergola mi s-a părut acum o minunăție năzdrăvană, ca un palat din Extremul Orient. M-am dus prin aluniş spre pavilionul cu trandafiri ; părea că toți trandafirii sînt numai flori şi flăcări, deşi nu se încolăceau în jurul lui decît frunzele verzi şi tulpinile. M-am întors spre casă şi m-am dus în locul din care ar fi trebuit să se vadă ferestrele Matildei. Matilda s-a aplecat pe una din ele şi a căutat ceva cu ochii. Cînd m-a zărit, s-a tras îndărăt. Cînd i-am văzut făptura dragă, am avut impresia că m-a lovit un trăsnet. M-am dus din nou în tufişuri. înflorea pe acolo nişte liliac, care mărginea o porțiune a pajiştii, şi în mijlocul ei era o bancă, la umbră. Spre acea bancă m-am tot întors mereu. Apoi m-am dus iarăşi pe un petec de pajişte şi am privit ferestrele. Matilda

St s-a apleca din nou în afară. Am repetat amîndoi jocul de

S nenumărate ori, pină cînd liliacul a plutit în văpaia amurgului, iav ferestrele au scăpărat ca nişte rubine. Era ca o vrajă, să împărtăşesc o dulce taină, să fiu conştient de ea ţ, şi s-o oblăduiesc în inimă, ca pe o dogoare. Fermecat, m-am dus în locuinţa mea.

2
2
3
4

Cînd ne-am adunat la cină, mama Matildei m-a între-
bat :

— De ce n-ai mai trecut astăzi pe la mine, după ce te-
ai întors cu copiii din grădină ?

N-am fost în stare să scot nici un cuvînt ca răspuns la întrebare, dar nu s-a dat atenție acestui fapt.

Noaptea întreagă de abia dacă am dormit cîte-ya clipe. Mă şi bucuram de dimineaţa în care o voi revedea pe Matilda. Ne-am întîlnit cu toţii în sufragerie la micul- dejun. O privire, o uşoară îmbuj orare, au spus totul, au spus că ne aparţinem, şi că ştim

asta. întreaga dimineaţă ' * mi-am petrecut-o dîndu-i lecţie după lecţie lui Alfred. Către amiază, după ce iarba şi frunzele se uscaseră, ne-am - dus în grădină. Matilda, ţinînd în mînă o carte în care tocmai citise, a ieşit din casă parcă în zbor, s-a apropiat într-un suflet de noi şi a schimbat cu mine o privire plină de înţeles. S-a uitat la mine cu duioşie, şi am simţit că dragostea mi se revarsă din ochi. Ne-am dus prin grădina de flori şi prin cea de legume înspre pergolă, ca şi cum ne-am fi înţeles să ne ducem într-acolo. Matilda şi cu mine am vorbit despre lucruri banale, dar în lucrurile banale se afla un tîlc, pe care eu l-am înţeles. Ea mi-a dat o frunză de viţă, şi eu am ascuns frunza de viţă la inima mea. Eu i-am întins o floricică, şi ea şi-a vîrît-o în sîn. I-am luat mica fîşie de hîrtie care îi servea ca semn de carte şi am păstrat-o. Ea mi-a cerut-o înapoi, eu nu i-am dat-o, iar ea a zîmbit şi mi-a lăsat-o. Am ajuns la aluniş, l-am străbătut şi am ajuns în faţa trandafirilor pavilionului din grădină. Ea a smuls cîteva frunze veştede şi a curăţat astfel creanga. Am făcut şi eu acelaşi lucru cu creanga vecină. Ea mi-a dat o frunză verde de trandafir, eu am frînt o ramură fragedă, ceea ce de fapt nu era permis, şi i-am oferit-o. Ea s-a întors pentru o clipă şi cînd şi-a îndreptat din nou privirea spre noi, îşi şi ascunsese ramura de trandafir. Am intrat în pavilion ; ea s-a oprit lingă masă şi s-a sprijinit

de ea cu mîna. Mi-am pus şi eu mîna pe masă, şi după cîteva dipe degetele noastre s-au atins. Ea era incandescentă ca o flacără, şi întreaga mea fiinţă s-a înfiorat. Vara trecută îi întinsesem adesea mîna, ca s-o ajut să treacă peste vreun loc dificil, sau ca s-o sprijin pe vreo punte nestabilă, sau ca s-o călăuzesc pe vreo potecă îngustă. Nu se poate spune unde îşi are

obîrşia faptul că, în fața unei inimi, dispar pămîntul, cerul, stelele, soarele, întregul univers, şi mai cu seamă în fața inimii unei făpturi care nu este decît o fetişcană şi pe care alții o mai numesc copilă. Ea era însă ca lujerul unui crin ceresc, fermecătoare, atrăgătoare, de neînțeles.

Ne-am întors în casă şi, înainte de a fi chemați la masa de

prînz, ne-am dus la maică-sa. în preajma ei am fost mai tăcuţi şi mai zgîrciţi la vorba ca de obicei. Matilda şi-a căutat o mică fîşie de hîrtie şi şi-a pus-o în carte, în locul de unde îi scosesem eu semnul. Apoi s-a aşezat la pian şi a apăsat pe cîteva clape. Alfred a povestit ce am făcut în grădină şi i-a împărtăşit maică-si că am rupt frunze uscate şi nefolositoare de pe tulpinile de trandafiri legate de şipcile pavilionului. După aceea am fost chemaţi la masă. După amiază nu s-a mai făcut nici

o plimbare. Părinții nu s-au dus să se plimbe, şi nici eu nu le-an propus lui Alfred şi Matildei să ne ducem. Am luat cartea unui poet îndrăgit, am citit timp îndelungat, şi adesea mi-au apărut în ochi lacrimi fierbinți. Mai tîrziu am stat pe banca din tufişul de liliac şi am privit din cînd în cînd, printre ramuri, locuința Matildei. Acolo stătea uneori la fereastră fata frumoasă ca un înger. Către seară, Matilda a cîntat la pian în camera maică-si, foarte grav, foarte frumos şi foarte impresionant. Apoi a mai cîntat şi la țiteră. Strunele o impresionaseră, pesemne, atît de puternic, încît nu s-a mai putut opri. A continuat să cînte, şi sunetele au devenit din ce în ce mai tulburătoare, iar armonizarea lor din ce în ce mai firească. Maică-sa a lăudat-o foarte. Tatăl ei, care fusese plecat, cu o treabă, în orăşelul din apropiere, a venit şi el într-un tîrziu la mama copiilor şi am rămas cu toții în camera ci pînă am fost chemați la cină. Tatăl copiilor a luat-o de braț pe Matilda şi a condus-o, cu duioşie, în sufragerie.

A început acum o epocă ciudată. In viața mea şi în cea a Matildei se ivise o cotitură. Nu ne înțeleseserăm să ne tăinuim simţămintele, dar le ţineam totuşi tăinuite față de tatăl ei, de mama ei, de Alfred şi de toată lumea. Nu ni le dezvăluiam nouă înşine decît prin semne, pe care le născoceam spontan, şi prin cuvinte, pe care le puteam înțelege numai noi şi care ne veneau pe buze ca de la sine. S-au creat mii de fire, prin care sufletele noastre puteau trece de la unul la celălalt, iar atunci cînd eram în posesia acestor mii de fire, se mai creau alte mii, şi se tot înmulțeau. Adierile, iarba, florile tîrzii ale pajiştii tomnatice, fructele, cîntecul păsărilor, cuvintele unei cărți, sunetul strunelor, chiar şi tăcerea, ne erau soli. Şi cu cit mai adînc trebuia să se ascundă simțămîntul, cu atît mai copleşitor era, cu atît mai dogoritoare era vîlvătaia lăuntrică. Noi trei, Matilda, Alfred şi cu mine, mergeam acum mai rar ca de obicei în plimbări, ca şi cum ne-am fi sfiit să ne urmăm imboldul. Mama copiilor ne întindea adesea pălăria de vară şi ne îndemna să plecăm. Resimțeam atunci o fericire mare, nespusă. Lumea întreagă ne plutea dinaintea ochilor, mergeam unul lîngă altul, sufletele noastre erau legate, cerul, norii, munții, ne zîmbeau, ne puteam auzi cuvintele, atunci cînd nu vorbeam ne pu-' team percepe paşii, şi cînd nu era nici asta, sau cînd stăteam pe loc, ştiam că ne aparținem, comoara noastră era imensă, iar atunci cînd ajungeam acasă ni se părea că a mai fost sporită cu încă ceva de nespus. Cînd eram în casă ne ofeream cîte o carte, în care se aflau simțămintele noastre, iar celălalt recunoştea simțămintele, sau scoteam sunete grăitoare din instrumentele muzicale, sau aşezam la ferestre flori, care vorbeau despre trecutul nostru, atît de scurt şi totuşi atât de îndelungat. Cînd ne plimbam prin grădină, cînd Alfred cotea pe după un tufiş, cînd alerga dinaintea noastră în pergola cu viță de vie, cînd ieşea mai repede decît noi prin aluniş, cînd ne lăsa singuri în pavilion, puteam să ne atingem cu degetele, sau puteam să ne dăm mîna, sau să ne aruncăm într-o îmbrățişare de o clipă, să ne apăsăm reciproc buzele fierbinți

I şi să bîiguim cuvintele :

— Matildo, numai al tău pentru totdeauna şi pe vecie, ^umai al tău, şi numai al tău, şi numai al tău !

■— O, pe vecie a ta, veşnic a ta, veşnic a ta, numai a ta, şi numai a ta !

Aceste clipe erau culmi de fericire.

Toamna înaintase mult. In restul verii nu simţiserăm nevoia de a pleca de la Heinbach. Matilda şi Alfred ceruseră din ce în ce mai puţin să plecăm prin vecini, şi aşa s-a făcut că şi părinţii lor au plecat mai puţin, şi că şi lume străină venise mai puţin pe la noi. Dar atunci cînd se aflau musafiri în mijlocul nostru, cînd şi Alfred lua parte la jocurile şi zburdălniciile copiilor, Matilda era mai indiferentă ca niciodată. Se ţinea departe, ca şi cum n-ar fi avut ce căuta pe acolo. Şi în fizicul ei se petrecuse, în acest scurt răstimp, o mare schimbare. Se împlinise, obrajii îi deveniseră mai purpurii, ochii mai strălucitori. Alfred mă iubea foarte mult. Pe lîngă părinţii săi şi' sora sa nu iubea nimic, pare-se, mai mult ca pe mine, iar eu îi întorceam din adincul sufletului această dragoste.

In sfîrşit, toamna tîrzie i-a făcut loc începutului iernii. După cura plecaserăm foarte devreme de la oraş la ţară, tot aşa am şi rămas acolo pînă foarte tîrziu, dnd anotimpul a fost aproape terminat. Aşteptările lui Alfred se împliniseră. Fructele fuseseră culese, inclusiv strugurii. Pe crengile copacilor nu mai era nici o frunză, iar negura şi frigul împînzeau terenurile văii. Atunci am plecat cu toţii la oraş. Acolo, Matilda era îngrădită mai strîns. Au copleşitr-o profesorii, orele de educaţie şi de curs, lecţiile. Dar întreaga ei fiinţă era mai însufleţită şi mai avîntată, iar eu îmi păream mie însumi bogat, cu mult mai bogat decît proprietarii tuturor caselor, ai palatelor şi ai strălucirii imensului oraş. Nu mai puteam să stăm de vorbă decît mai rar, dar dnd mă întîlnea pe culoar, dnd apuca să-mi spună cîteva cuvinte în camera maică-si, cînd întâmplarea făcea ca să trecem, în mulţime, unul în faţa celuilalt, sau dnd ni se ivea o altă dipă prielnică, atunci ochii ei frumoşi îmi spuneau, atunci dteva cuvinte îmi spuneau, dt de mult ne iubim, dt de statornică este această iubire şi dt de nemărginit se domină reciproc sufletele noastre. A atras acum şi atenţia altor oameni, şi mulţi tineri şi-au aţintit privirile asupra ei; dar atunci cînd lumea era prevenitoare faţă de ea, dnd i se aduceau omagii, dnd era sărbătorită în vreo familie, ea îşi păstra pe de-:

plin cumpătul față de toate acestea, nu rostea nimic drept răspuns, şi ființa ei îngerească îmi spunea, şi numai eu înțelegeam, că ea, cu făptura ei minunată, cu căldura sufletului ei şi cu strălucirea înfloririi ei, mă face fericit numai pe mine, şi că e încîntată că mă poate face fericit. Adesea, cînd mă întorceam din drumuri lungi în oraş şi ajungeam în fața locuinței noastre, mă opream şi priveam casa. Era mai deosebită, era cu totul altfel decît celelalte case din oraş, şi priveam emoționat zidurile, între care locuia făptura pogorîtă din spații extraterestre ca să-mi covîrşească sufletul Matilda vedea că o divinizez, vedea* asta pe aceleaşi tainice căi pe care îmi dădusem seama şi eu de dragostea ei, şi fruntea i se lumina de o bucurie care, de asemenea, era zărită numai de mine. Părinții Matildei au început şi ei s-o îmbrace în ştofe mai alese decît pînă atunci, şi cînd stătea în fața mea purtând veşminte mai distinse, îmi părea mai depărtată şi mai apropiată, mai străină şi mai familiară ca de»obicei.

Intr-o zi, dnd, pentru a-mi vizita un prieten, am coborît pe scara casei locuite numai de familia noastră, mi-a ieşit în cale Matilda. Venise în trăsură, cu maică-sa, pînă în fața casei, mama ei rămăsese în trăsură, iar ea urma să urce, ca să ia ceva de sus. Era îmbrăcată în mătase neagră, pe umeri purta o manteluță tot de mătase, iar de sub pălăria cu voaletă verde i se zărea chipul înfloritor, îmbujurat de frig. Cînd ne-am întîlnit în dosul unui cot al scării, a roşit. Eu m-am speriat, dar i-am spus :

— O, Matildo, Matildo, făptură cerească, toți te doresc, oe are să fie, ce are să fie ?

— Gustav, Gustav, — a răspuns ea, — ești cel mai desăvîrșit dintre toți, ești regele lor, ești cel unic, totul e bine și minunat, și nid o putere din lume nu va fi în stare să

tr ne despartă.

I-am prins mîna, şi un sărut fierbinte, numai de o || clipă, dar cu buzele mele strîns lipite de ale ei, a întărit cuvintele. I-am auzit mătasea foşnind pe scară în sus, în

i timp ce eu coboram treptele. Cînd am deschis, jos, uşa r-dublă vitrată a scării, am văzut trăsura. Prin ferestrele R ei s-a uitat la mine, prietenoasă, mama Matildei. Am sa**lutat-o respectuos şi am trecut mai departe. Nu m-am mai dus la prietenul pe care avusesem de gînd să-l vizitez.**

Cu Alfred mă ocupam cu tot mai **multă** rivnă de ceea ce trebuia să învețe, **eram** din ce în **ce** mai grijuliu ca să-şi însuşească bine **cele** învățate şi, de cîte **ori puteam,,** îl ajutam să-şi facă lecțiile, ca **şi** mai înainte, ba **chiar în-** tr-o măsură şi mai mare. Pe cît **mi-a** fost posibil, **am căutat** să exercit o influență **şi** asupra dezvoltării **lui** în **general.** Stăteam foarte mult de vorbă cu el şi îi țineam **foarte** mult tovărăşie. Ştiind prea bine că țin la el, s-a legat din ce în ce mai strîns de mine, ba chiar s-a legat în modul cel mai intim şi aproape exclusiv de mine. Ca **şi** la țară, locuia şi la oraş tot în preajma **mea.**

In primele zile de primăvară ne-am întors la Heinbach, ca în anul precedent. Se orînduiseră iarăşi lucrurile în aşa fel, încît Matilda, Alfred şi cu mine am **călătorit** împreună într-o trăsură. Alfred stătea iarăşi lîngă mine şi se lipea de mine. Matilda **stătea** în fața mea. Şi aşa am putut să ne **privim** nestinjeniți două zile în şir, cu **ochii dragostei, şi am putut să stăm de vorbă. Şi chiar dacă am** vorbit despre lucruri banale, ne-am auzit totuşi **glasul,** iar prin lucrurile banale răzbea, înfiorat, adâncul **inimii.** Acele două zile au fost cele mai fericite din viața **mea.**

La țară a început acum iarăşi o viață asemenea **celei** din anul precedent. Nu cunoşteam constrîngeri şi **puteam** să ne deschidem mai **lesne** inimile. Ne mişcăm mai în **voie** în camera mamei copiilor **sau** în cea a tatălui lor, **puteam** să dăm cîte o raită prin grădină, puteam să **umblăm sub** copacii de pe pajişte, **şi** puteam **să** facem plimbări. **Cel** mai drag lucru era pergola cu viță de vie. Devenise un sanctuar, crengile ei ne priveau confidențial, frunzele ei ajunseseră martorii noştri, iar prin sinuozitățile ei fremăta cîte un cuvînt plin **de** înțeles **şi** adia cîte **o** boare a fericirii noastre nețărmurite. Aproape tot atît de drag ne era şi pavilionul din grădină. Cîte avînturi ale desfătării nu acoperea el sub pavăza pereților săi ! Iar cînd intram tustrei înăuntru şi două suflete fremătau, ni se părea că stăm **în** el ca într-un templu tăcut. Ne duceam **des în** aceste locuri. Firele **de** legătură s-au înmiit, Matilda devenea zi de zi tot mai superbă, era dorită de alții tot mai fierbinte, dar sufletul ei s-a legat cu atît mai strîns de al meu.

Făceam acum adesea, de unul singur, plimbări foarte lungi. Atunci cind ajungeam atît de departe, încît nu mai puteam zări casa, şi cînd mă opream şi contemplam norii albi, neclintiți deasupra casei, şi cînd priveam pădurea, în spatele căreia se afla casa, mă simțeam răscolit profund. Şi cînd mă duceam apoi într-un suflet spre casă, cînd păşeam între pereții ei, şi o vedeam acolo pe Matilda **şi** recunoşteam la ea bucuria revederii, inima îmi sălta parcă în piept de fericire că aveam parte de o imensă avuție.

încetul cu încetul s-a ivit însă ceva, care îmi sfredelea, ca o năpastă, fericirea. Mă rodea gîndul că-i amăgeam pe părinţii Matildei. Ei nu bănuiau nimic şi nici noi nu le-am spus nimic. Acest simţămînt a devenit, în cugetul meu, tot mai apăsător şi mai neliniştitor. Era ca fatalitatea anticilor, care devine tot mai cumplită, cînd

o atingi.

Într-o zi, cînd tocmai înfloriseră trandafirii, i-am spus Matildei că vreau să mă duc la maică-sa, ca să-i dezvălui totul şi s-o rog să pună o vorbă bună pe lîngă tată. Matilda a răspuns că ar fi bine, că şi ea doreşte asta şi că astfel fericirea noastră se va lămuri şi se va consolida.

M-am dus la mama Matildei şi i-am spus totul, în cuvinte neocolite, dar cu glas şovăielnic.

— Nu m-am aşteptat la asta din partea dumitale şi n-aş fi bănuit, — a răspuns ea, — şi nici nu pot să-ți dau un răspuns. Trebuie să vorbesc mai întîi cu soțul meu. Vino peste un ceas în camera mea şi am să-ți dau răspunsul.

Am făcut o plecăciune, am ieşit din încăpere şi m-am dus în camera mea din colț.

După ce a trecut ceasul, am intrat în salonul de pri- : mire al mamei Matildei, care mă şi aştepta. Stătea la masa ei, în jurul căreia ne adunaserăm de atîtea ori. Mi-a ofc- r rit şi mie un scaun. După ce am luat loc, a spus :

— Soțul meu este de aceeaşi părere cu mine. Ți-am dăruit o încredere deplină, pentru care ne-ai dat temeiuri.

Să na mai discutăm despre asta. Despre un lucru, însă, trebuie să vorbim. Legămîntul pe care l-ați încheiat voi doi este fără rost; cel puțin acum nu i se poate întreve-. dea un rost. S-ar

putea ca amîndoi să fiți în aceeaşi măsură părtaşi la încheierea acestui legămînt Dar nici unul din doi nu v-ați gîndit la urmările lui, altminteri ne-ar veni mai greu să vă dezvinovățim. V-ați lăsat numai tîrîți de simțămîntul vostru. înțeleg. Numai că nu pot să-mi explic că n-am înțeles cu un ceas mai devreme. Am avut atâta încredere, atît de mare încredere în dumneata ! Acum te rog să mă asculți. Matilda mai este încă o copilă, trebuie să mai treacă un şir de ani. în care să mai învețe ceea ce are nevoie să ştie pentru viitoarea ei menire în viață, trebuie să mai treacă un şir de ani înainte ca să priceapă ce este legămîntul pe care abia l-a încheiat. Este vioaie,* a lăsat sufletul să-i fie stăpînit de un simțămînt, care îi place şi care poate că o şi copleşeşte. Se pune întrebarea : s-o lăsăm oare pradă acestui simțămînt în tot timpul în care trebuie abia să întreprindă cele mai de seamă pregătiri pentru viața ei viitoare, sau să fie lăsată mai puțin în voia ei, ca să poată întreprinde într-o justă măsură aceste pregătiri ? Să lăsăm oare ca simțămîntul să continue tot aşa, pînă vom putea să spunem că Matilda este mireasă ? Dacă îl lăsăm să continue, nu se vor ivi oare clipe chinuitoare, deoarece nu va putea să ajungă prea curînd la fireasca sa încheiere, şi nu va aduce oare după sine îndoială, nerăbdare, pripire, supărare şi durere? Şi nu se vor mistui oare acele zile frumoase, senine, liniştite, hărăzite fecioarei în plină înflorire, înainte de a-şi împleti în păr cununa de mireasă ? Unele înclinații premature, deşi îndreptate spre țeluri înalte, n-au ajuns oare adeseori să distrugă fericirea ? Dacă o iubeşti pe Matilda, dacă o iubeşti cu dragoste adevărată, ai putea consimți s-o expui unei asemenea primejdii ? Un dor profund şi un simțămînt răscolitor, continuat ani de zile, nu subminează oare toată vlaga omului ? Şi ce se întîmplă dacă afecțiunea unuia dispare şi celălalt rămîne nemîngîiat ? Sau dacă se istoveşte în amîndoi şi lasă un gol în urma ei ? Aveți să spuneți amîndoi că acest lucru este cu neputință la voi. Ştiu că acum aşa simțiți, ştiu că la voi acest lucru este

poate cu neputinţă, dar am vSzut adeseori afecţiuni care au încetat şi s-au modificat, ba chiar şi simţăminte dintre **cele** mai puternice, care au ţinut piept tuturor silniciilor, **şi** care atunci cind n-au mai întîmpinat altă împotrivire **decît** timpul tenace, etern, distrugător, au fost înfrînte de **această** putere tăcută şi ascunsă. Să lăsăm oare **ca** Matilda, **era** să spun „Matilda dumitale", **să fie expusă** acestei posibilităţi ? N-ar trebui oare s-o lăsăm să se bucure de viaţa **j spre** care priveşte ea acum cu sufletul ei feciorelnic ? **Există** oare o mai mare dragoste decît **aceea de** a nu ţine **j, seama** de propria fericire,' ba chiar de a nu ţine seama de fericirea actuală a persoanei iubite şi de a întemeia, în schimb, fericirea ei liniştită, trainică şi durabilă ? Socot [CE asta este datoria dumitale şi a **Matildei. Nu cred** că-mi **poţi** obiecta că această fericire ar **putea fi** întemeiată pe

o unire încheiată numaidecît. Chiar **dacă averea** Matildei ar fi atît de mare, încît să producă **un venit** familial îndestulător, chiar dacă ți-ai călca **pe inimă** şi ai trăi, măcar cîtăva vreme, de pe urma averii soției dumitsle, fapt de care mă îndoiesc, nu s-ar obține totuşi nimic prin asta, deoarece Matilda, cum spuneam, nu posedă încă acele în-

l suşiri cu mult mai numeroase, pe care trebuie să le posede **I’** **o** soție şi o mamă, şi deoarece, în plus, potrivit părerilor [**considerate** de noi drept o datorie a noastră, cu privire la | **sănătatea** trupească a copiilor noştri, ea nu poate să se mări **e** decit abia peste şase sau şapte ani, şi prin urmare nesiguranța şi primejdia, cum am spus adineauri, v-ar pîndi şi în cazul acesta pe amîndoL întrucît copiii de vîrstă Matildei trebuie să le dea ascultare părinților lor

fără să cricnească, şi întrucît copiii buni, printre care o număr şi pe Matilda, ascultă de bunăvoie, chiar dacă îi doare inima, pentru că au încredere în dragostea şi în judecata mai dreaptă a părinților, aş avea voie să spun

doar atît : că soțul meu şi cu mine ne dăm seama că, pentru binele Matildei, legămîntul încheiat de ea nu trebuie să continue, şi că deci ar trebui să-l rupă ; dar ți-am expus numai temeiurile părerii noastre, deoarece te prețuiesc mult şi deoarece m-am încredințat totodată că-mi eşti devotat, după cum a dovedit dealtfel şi mărturisirea dumitale, pe care, bineînțeles, ar ii trebuit s-o faci ceva mai

devreme. îngăduie-mi să-ţi Spun acum ceva şi despre dumneata. Cu toate că eşti mal în vîrstă decît Matilda, dumneata eşti, ca bărbat, încă mult prea tînăr, ca să fii în stare să apreciezi just situaţia în care te afli. Soţul meu şi cu mine sîntem de părere că dumitale, în măsura în care te cunoaştem, simţămîntul, fără îndoială nobil şi cald, ţi-a inspirat această dragoste impetuoasă pentru Matilda, căreia, chiar şi noi, ca părinţi, trebuie oricum să-i recunoaştem o anumită drăgălăşenie, că acel simţămînt ţi-a apărut ca ceva măreţ şi înălţător şi că, în plus, ţi-a dat atîta fericire, încît, datorită ei,' nu te-ai gîndit la nici o împotrivire, care, dealtfel, ţi s-ar fi părut şi drept o necredinţă faţă de Matilda. Dar situaţia dumitale, privită sub acest aspect, nu poate fi socotită drept îndreptăţită. Eşti încă foarte tînăr şi te afli la începutul unui drum în viaţă. Trebuie acum să-l urmezi, sau, dacă nu-ţi place, să-ţi alegi altul. Un bărbat cu înzestrarea şi cu structura dumitale sufletească nu poate să rămînă 'fără absolut nici un drum precis în viaţă Ai în faţă un timp îndelungat, pe care trebuie să-l foloseşti, ca să ajungi la acea activitate statornică, de care ai nevoie, şi să dobîndeşti acea neatârnare, de care de asemenea ai nevoie, ca să le poţi folosi pe amîndouă pentru înjghebarea unei situaţii familiale durabile. Cîtă nesiguranţă în strădaniile dumitale, dacă ai împleti în ele o afecţiune prematură, şi ce primejdii pentru fiinţa şi inima dumitale, în această afecţiune, care te domină ! Vă va pricinui acum amîndurora o mare durere desfacerea sau măcar amînarea legămîntului încheiat, ştim asta, vă împărtăşim durerea, ne pare rău de voi amîndoi, şi ne facem mustrări că nu ne-am priceput să împiedicăm ca lucrurile să ajungă pînă acolo unde au ajuns ; dar aveţi să vă liniştiţi amîndoi, Matilda va putea să-şi desăvîrşească educaţia, dumneata ai 'să te consolidezi în viitoarea dumitale profesie, şi după aceea vom putea sta din nou de vorbă. Chiar şi fără această afecţiune n-ai mai fi putut rămîne multă vreme în slujba actuală. îţi sîntem foarte îndatoraţi. Cu sprijinul dumitale, Alfred al nostru, ca şi Matilda, au făcut progrese foarte frumoase. Dar tocmai de aceea n-arrî fi putut fi' cu conştiinţa împăcată dacă ţi-am fi prejudiciat, în avantajul nostru, viitorul,

iar soțul meu îşi propusese chiar să stăm de vorbă cu dumneata despre asta. Gîndeşte-te bine la cele ce ți-am spus. Nu-ți cer răspuns astăzi, dar să mi-1 dai în zile'.e următoare. Mai am o dorință ; te cunosc, şi de aceea am să ți-o împărtăşesc. După cum ne-am dat seama, fireşte, din totdeauna, ai asupra Matildei o mare putere, dar făiâ ca noi să-i fi întrezărit amploarea : dacă vorbele mele ți-au produs vreo impresie, foloseşte această putere ca s-o convingi de cele ce ți-am spus, şi ca s-o linişteşti pe biata copilă. Dacă izbuteşti îi dovedeşti astfel, crede-mj,

o mare dragoste, şi ţi-o dovedeşti şi dumitale, precum şi nouă. Pe urmă, cu zelul inerent înzestrării şi stăruinţei, pe care le-ai vădit în casa noastră, apucă-te de meseria dumitale. Te-am îndrăgit cu toţii foarte mult, ai să găseşti din nou afecţiune şi devotament, ai să fii mai potolit, şi totul se va sfîrşi cu bine.

A terminat ceea ce avusese de spus, şi-a pus mîna fru-

moasă, binevoitoare, pe masă, şi s-a uitat la mine.

— Dar eşti alb ca un perete spoit, — a spus ea după cîteva clipe.

Din ochi mi s-au rostogolit cîteva lacrimi. Am răspuns;

— Acum sînt singur cuc. Tatăl meu, mama mea, sora mea au murit.

Mai mult n-am putut să spun, buzele îmi tremurau ce

o negrăită durere.

S-a sculat în picioare, mi-a pus mîna pe creştet şi a spus, printre lacrimi, cu glasul ei gingaş :

— Gustav, fiule ! Tu ai fost, de bună seamă, întotdeauna ca un fiu pentru mine, şi nu-mi pot dori unul mai bun. Apucaţi acum, amîndoi, calea educaţiei voastre, şi dacă într-o bună zi fiinţa voastră coaptă va spune acelaşi lucru pe care îl spune

acum inima voastră fremătătoare veniţi amîndoi şi vă vom da binecuvântarea. Nu stînjeniţi însă prin exacerbarea actualelor voastre simţăminte năvalnice, împlinirea finală, de care aveţi atîta nevoie.

Pentru prima dată mă tutuise.

S-a depărtat de mine şi a făcut cîțiva paşi încolo şi încoace prin cameră.

— Preastimată doamnă, — am spus eu după un răstimp, — nu este nevoie să vă răspund abia mîine sau în

zilele următoare, pot să vă răspund pe loc. Toate motivele 1 pe care mi le-ați înfățișat sînt desigur juste ; cred că lucrurile stau într-adevăr așa cum spuneți; dar întreaga mea ; ființă li se împotrivește, și oridt de adevărate ar fi cele 1 spuse, nu pot să le înțeleg tîlcul. Îngăduiți, vă rog, să treacă un timp, și sâ chibzuiesc apoi încă o dată, ceea ce J nu pot pătrunde acum. Un lucru, însă, îl înțeleg. Un copil n-are voie să fie neascultător față de părinții săi, dacă nu g vrea să rupă pentru totdeauna cu ei, dacă nu vrea să 1 ajungă să-și nesocotească părinții sau să se nesocotească | pe sine. Matilda nu poate să-i nesocotească pe bunii ei pă- 4 rinți, iar ea însăși e atît de bună, încît nu poate să se ne- ? socotească nici pe sine. Părinții îi cer să desfacă acum legăm în tul încheiat, și ea le va da ascultare. N-am să încerc j să schimb, prin rugăminți, porunca părinților. Motivele] pe care mi le-ați expus și care nu vor să pătrundă în ființa | mea, sînt, fără îndoială, bine împlîntate în a dumnea- 1 voastră, altminteri nu mi le-ați fi împărtășit într-un chip 1 atît de categoric, nu mi le-ați fi înfățișat cu atîta bună- i tate și, la urmă, printre lacrimi. Nu veți putea renunța 1 la ele. Noi nu ne-am putut închipui că ceea ce pentru noi ■ însemna o culme a fericirii, va fi în ochii părinților o ne- norocire. Mi-ați spus asta cu cea mai profundă convingere. 1 Chiar dacă ați greșit, chiar dacă rugămințile noastre v-ar 1 fi putut îndupleca, consimțămîntul dumneavoastră, inima dumneavoastră și binecuvântarea dumneavoastră nu ne-ar - fi oblăduit legămîntul, iar un legămînt lipsit de bucuria părinților, un legămînt însoțit de jalea tatălui și a mamei, ar fi un legămînt al jalei, ar însemna un ghimpe veșnic, ■ iar chipul dumneavoastră grav și mîhnit ne-ar fi o mustrare de cuget ireparabilă. De aceea, legămîntul, fie el și întru totul îndreptățit, trebuie curmat, atîta vreme cît părinții nu-1 pot încuviința. Pe neascultătoarea dumneavoastră fiică n-aș putea-o iubi atît de nespus cum o iubesc acum, dar pe cea ascultătoare o voi respecta și, oricît de departe m-aș afla, o voi iubi din adîncul sufletului, cît voi trăi. De aceea vom desface legămîntul, oricît de dureroasă ar fi această desfacere. O, mamă, mamă !... îngă- # duiți-mi să vă spun așa pentru întîia și poate pentru ultima oară !..., durerea este alît de mare, încît nici o limbă

n-o poate exprima, şi nici n-aş fi putut vreodată să-mi închipui cît poate fi de cumplită.

— Recunosc, — a răspuns ea, — şi de aceea mîhnirea care ne încearcă, pe mine şi pe soţul meu, este şi ea atît de mare : fiindcă nu putem s-o cruţăm de această durere pe scumpa noastră copilă, şi nici pe dumneata, pe care te iubim deopotrivă.

— Mîine am să-i spun Matildei, — am replicat eu, — că trebuie să le dea ascultare tatălui şi mamei sale. Astăzi îngăduiţi-mi, prea stimată doamnă, să-mi rînduiesc un pic gîndurile răvăşite şi să mai rînduiesc şi alte lucruri care nu suferă amînare.

Ochii mi s-au umplut iarăşi de lacrimi.

— Ține-ți firea, dragă Gustav, — a spus ea, — şi fă cum crezi de cuviință că e bine, vorbeşte cu Matilda sau nu vorbi cu ea, nu-ți impun nimic. Are să vină o vreme cînd ai să-ți dai seama că nu săvîrşesc față de dumneata

o nedreptate atît de mare pe cît socoteşti poate acum.

I-am sărutat mîna, pe care mi-a întins-o cu bunătate, şi am ieşit din cameră

A doua zi am rugat-o pe Matilda să facă împreună cu mine o plimbare în grădină. Am străbătut prima porţiune a grădinii şi ne-am dus prin pergola cu viţă de vie pînă la pavilionul pe care înfloreau trandafirii. în timp ce umblam aşa, n-am scos, nici eu, nici ea, nici o vorbă, decît că spuneam cît de mult ne plăcea ici-colo cîte o floare, cît de frumoasă era viţa de vie şi cum se înseninase ziua. Eram prea curioşi ce are să se întîmple, Matilda ce aveam să-i comunic, iar eu cum avea să primească vestea. **In** apropierea pavilionului se afla o bancă, pe care cădea umbra unei tufe de trandafiri. Am invitat-o pe Matilda să se aşeze ţ cu mine pe bancă. A luat loc. Pentru prima dată eram

i absolut singuri în grădină şi singuri pe aceeaşi bancă.

Era semnul prevestitor, fie că acest lucru ne va fi îngă- ■ duit, nestînjenit, în viitor, fie că era pentru ultima dată î şi că de aceea ne bucurăm de încredere deplină. Am vă- t zut că Matilda simte asta, căci întreaga ei făptură exprima

& cea mai încordată nerăbdare. Totuşi, n-a provocat, prin j niei un cuvînt, începerea destăinuirilor. O speriase, pe- t semne, înfăţişarea mea, deoarece, cu toate că-mi repeta**sem de nenumărate ori, noaptea, peroraţia pe care aveam de gînd să i-o adresez, acum n-am putut sâ scot nici un cuvînt, şi cu toate că mă străduiam să-mi stăpînesc simţămintele, durerea trebuie să-mi fi fost întipărită pe chip. După ce am stat cîtva timp pe bancă, privindu-ne vîrfu- rile picioarelor şi, ceea ce era de mirare, fără să ne ţinem de mînă, am început eu, cu glasul tremurat şi cu răsuflarea tăiată, să spun care e părerea părinţilor ei, şi că nutresc dorinţa ca, măcar deocamdată, să desfacem legămîntul nostru. N-am intrat în amănuntele motivelor pe care le invocase mama ei, şi i-am spus Matildei numai că trebuie să se supună, şi că sub zodia nesupunerii legămîntul nostru nu poate dăinui.**

După ce am terminat, a fost peste măsură de **uimită.**

— Te rog, repetă-mi pe scurt ce ai spus şi ce **avem de** făcut, — a spus ea.

— Trebuie să împlineşti **voia părinţilor tăi** şi să **des**faci legămîntul cu **mine, — am răspuns eu.**

— Şi asta propui, şi asta i-ai făgăduit mamei, să mă înduplеci ?. — a întrebat ea.

— Matildo, nu să te înduplec, — am răspuns eu. — Trebuie să dăm ascultare, deoarece voia părinților este legea copiilor.

— Trebuie să dau ascultare, — a exclamat **ea, sărind** de pe bancă, — şi am să şi dau ascultare ; dar tu **nu tre**buie să dai ascultare, ei nu sînt părinţii tăi. N-ar **fi tre**buit să vii încoace şi să preiei sarcina de a desface **cu** mine legămîntul de dragoste, pe care l-am încheiat. Ar **;:i** trebuit să spui : „Doamnă, fiica dumneavoastră are să **vă** asculte, n-aveţi decît să-i împărtăşiţi vrerea **dumneavoas**tră ; dar eu nu pot fi silit sâ vă urmez poruncile, eu **am** s-o iubesc pe copila dumneavoastră atîta vreme **cît** voi **mai** avea în mine o picătură de sînge, şi am să mă **străduiesc** din răsputeri să ajung odată şi odată să pot **spune că este** a mea. Şi întrucît nu iese din **cuvîntul dumneavoastră,** n-are să mai **stea** de vorbă cu mine, **n-are să se mai uite** la mine, am **să plec** departe de **aici**; **de iubit, însă, am s-o** iubesc totuşi, **atîta** vreme **cît ţine viaţa asta şi cea viitoare,** n-am **să dăruiesc niciodată alteia un dram** de **dragoste** şi **n-am să renunţ niciodată la ea** !“ **Aşa ar** fi trebuit să

vorbeşti, iar dacă ai fi plecat din castelul nostru, aş fi tiut că aşa ai vorbit, şi mii de milioane de lanţuri nu **m-ar** fi smuls de lîngă tine, şi beată de bucurie aş fi dus **odată** şi odată la îndeplinire ceea ce ţi-a dăruit inima **aceasta** năvalnică. Ai rupt legămîntul înainte de a fi venit **aici la mine,** înainte de a mă fi

condus la această bancă, pe **mine, care te-am** urmat de bună-voie, pentru că nu ştiam **ce ai făcut.** Chiar dacă tata şi mama ar veni acum şi ar **spune** : ,,Luaţi-vă, aparţineţi-vă unul altuia pe veci'V ar

fi **degeaba,** totul s-a sfîrşit. Ai călcat jurămîntul de cre**dinţă,**

pe care l-am socotit mai trainic decît stilpii lumii şi **decît stelele** din tării.

— Matildo, — am spus eu, — ceea ce fac eu acum este infinit mai greu decît ceea ce mi-ai cerut.

— Greu, negreu, nu despre asta este vorba acum, — a răspuns ea. — Este vorba despre ceva, care trebuia sâ se întimple, despre ceva atît ^le firesc, încît mi s-a părut a fi cu neputinţă să nu se întîmple. Gustav, Gustav, Gustav, **cum** ai putut face asta ?

S-a depărtat de mine cu cîțiva pași, a îngenuncheat în iarbă, cu fața spre trandafirii care înfloreau pe pavilion, şi-a împreunat mîinile şi a exclamat, în timp ce îi şiroiau lacrimile :

— Auziți, voi, miilor de flori, care ați privit de sus cînd a sărutat el aceste buze. auzi, tu, viță de vie, care ai ascultat

jurămîntul şoptit al credinței veşnice : l-am iubit cum nu poate exprima nici o gură, în nici un grai. Această inimă este tînără ca vîrstă, dar bogată în mărinimie ; tot ce zvîcnea în ea am dăruit iubitului meu, n-am avut alt gînd decît pe el, întreaga mea viață, care ar mai fi putut cuprinde încă mulți ani de acum înainte, i-aş fi "Jertfit-o fără preget, aş fi lăsat să mi 6e scurgă încet din vine fiecare picătură de sînge şi să mi se smulgă fiecare fibră din **trup,** şi aş fi chiuit de fericire. Am crezut că el ştie

| **asta, deoarece** am crezut că şi el ar face la fel. Şi acum : **mă duce la** plimbare, ca să-mi spună ceea ce mi-a spus.

Orice dureri ar fi venit din afară, orice lupte, orice sufe- ; **rinţe** şi orice încercări, le-aş fi îndurat,'şi acum el..., el... ! | El face cu neputință, pentru totdeauna, să-i mai pot aparține, pentru

că a nimicit vraja care lega totul, vraja care

mi-a zugrăvit dinaintea ochilor, pentru anii viitorului şi pentru vecii vecilor, o comuniune indestructibilă.

M-am apropiat de ea, ca s-o ridic. Am luat-o de.mîn& : mîna ei era ca de jar. S-a ridicat, şi-a desprins mîna din a mea şi s-a dus spre pavilion, pe pereţii căruia înfloreau trandafirii.

— Matildo, — am spus eu — nu este vorba de o încălcare a jurămîntului de credinţă ; jurămîntul de credinţă n-a fost

încălcat. Nu confunda lucrurile. Ne-am purtat nedrept față de părinții tăi, întrucît le-am tăinuit ceea ce am făcut şi ne-am complăcut cu încăpățînare în această tăinuire. Ei se tem să nu pățim ceva. Ei nu ne cer să ne înăbuşim simțămintele, ci numai să amînăm pentru un timp manifestarea exterioară a legămîntului nostru.

— Ai putea, un timp, să nu mai fii tu însuți ? — a replicat ea. — Ai putea, un timp, să faci ca inima ta să nu bată ? Manifestarea exterioară, interioară, e tot una: este dragostea. Dacă nu ştii asta, înseamnă că n-ai iubit niciodată.

— Matildo, — am răspuns eu, — ai fost întotdeauna atât

de bună, ai fost plină de noblețe, pură, minunată, încît te-am închis cu toate puterile în sufletul meu : azi ești pentru prima dată nedreaptă. Dragostea mea este nețărmurită, indestructibilă, iar durerea că trebuie să te părăsesc este de negrăit, nu știam că există, pe pămînt, una atât de mare ; numai una este mai mare, și anume aceea că m-ai înțeles greșit. Nu-mi dau seama cine ar fi trebuit să-ți împărtășească porunca părinților ; e totuna, ei sînt părinții, porunca e poruncă, și tot ce e mai sfînt în noi

' spune că prinților trebuie să li se dea cinstire, că legătura dintre părinți şi copii nu trebuie sfărîmată, chiar dacă ți se frînge inima. Aşa am simțit, aşa m-ara comportat, şi am vrut să-ți spun, în chip cît mai blînd şi mai duios, ceea ce trebuia spus, de aceea am şi luat asupra mea însărcinarea ; am socotit că nimeni nu ți-ar putea spune, cu atîta blândețe şi duioşie ca mine, amarul adevăr, şi de aceea am venit. Din bunătate şi din milă am venit. Datoria m-a călăuzit, datoria îmi frînge inima, şi în inima mea frîntă eşti tu.

-— Da, da. acestea suit cuvintele, — a spus ea, in timp ee suspinele ii deveneau din ce în ce mai puternice şi aproape convulsive, — acestea sînt cuvintele la care îmi plecam înainte cu atîta drag urechea, care mi-au pătruns atît de dulce în suflet, care erau dulci încă de pe cînd tu nu ştiai, în care am crezut ca în adevărul veşnic. N-ar fi trebuit să încerci să mă îndupleci să ne sfîşiem dragostea, n-ar fi trebuit să-ți fie cu putință, chiar dacă ar fi fost de o sută de ori de datoria ta. De aceea nu mai pot să te cred acum, dragostea ta nu e aşa cum mi-am închipuit-o, şi aşa cum e a mea. Am pierdut termenul de comparație, şi nu ştiu cum stau lucrurile. Dacă ai fi spus cîndva că cerul nu e cer, că pămîntul nu e pămînt, te-aş fi crezut. Acum nu mai ştiu dacă să cred ceea ce spui. Nu pot altfel: nu mai ştiu şi nu pot face să mai ştiu. Vai, Doamne, cum de s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat, şi cum de se poate nărui ceea ce socoteam că este veşnic ? Cum am să pot îndura asta ?

Şi-a ascuns fața în trandafirii dinaintea ei, şi obrazul învăpăiat îi era acum parcă şi mai frumos decît trandafirii. Şi-a vîrît cu totul chipul în flori şi a plîns aşa de violent, încît mi s-a părut că-i simt tremurul trupului, sau că un leşin îi va întrerupe durerea. Am vrut să vorbesc, am încercat de cîteva ori să vorbesc, dar n-am putut, pieptul îmi era strivit, iar uneltele graiului neputincioase. Am căutat să-i ating trupul, dar ea, cînd a simțit, s-a smucit într-o parte. Apoi am stat nemişcat lîngă ea. Am băgat mîna goală printre crengile trandafirilor, mi-am înfipt ghimpii lor în palmă, ca să mă uşurez, şi am lăsat să-mi

i curgă sîngele.

După ce am stat aşa dtăva vreme, după ce plinsul i s-a mai potolit, şi-a ridicat faţa, şi-a şters lacrimile cu o

i batistă pe care o scosese din buzunar, şi a spus :

— Totul a trecut. N-are nici un rost să mai rămînem aici. Să ne întoarcem în casă şi să vedem cum au să se desfăşoare lucrurile. Dacă ne întîlnim cu cineva, &ă nu vadă că am plîns atîta.

Şi-a şters din nou ochii cu batista, n-a mai lăsat să-i izvorască alte lacrimi, şi-a îndreptat trupul, şi-a netezit un pic părul şi a spus i

— Sa intrăm în casă.

Cu aceste cuvintc s-a pregătit să pornească spre per- golă, şi am mers alături de ea. Sîngele de pe mina mea nu-1 putea vedea. N-am mai încercat s-o consolez, mi-am dat seama că starea ei de spirit nu era receptivă pentru consolare. Totodată am înțeles că, mîniată împotriva mea, își suportă mai uşor durerea, decît dacă mînia ar fi lipsit. Am intrat în casă, tăcuți. Acolo ne-am dus în camera mamei Matildei. Matilda s-a aruncat de gîtul maică-si. I-am sărutat doamnei mîna şi am plecat.

Tot restul zilei mi l-am petrecut strîngîndu-mi lucrurile, ca să pot părăsi a doua zi casa. Tatăl Matildei a intrat la un moment dat la mine şi mi-a spus :

— Nu te amărî peste măsură, poate că totul se mai sfîrşeşte cu bine.

Dealtfel, motivele lui, pe eare mi le-a comunicat cu amabilitate şi cu blîndeţe, erau aceleaşi ca şi cele ale soţiei lui. Mama Matildei a trecut şi ea pe la mine, a zîmbit întristată, văzînd că-mi strîng lucrurile, şi mi-a dat mîna. Speranţele mele erau mai sumbre decît păreau a fi cele ale acestor doi oameni. Matilda nu mai credea în mine. Întrucît îmi anunţasem intenţia de a pleca a doua zi şi nimeni nu mai obiectase nimic, ca la început, l-am chemat pe Alfred şi i-am spus că n-am de gînd sa plec într-o călătorie mai lungă, aşa cum ar putea crede el, ci că părăsesc această casă pentru un timp foarte îndelungat, poate chiar pentru totdeauna. Şi că se iviseră împrejurări care făceau de neînlăturat acest lucru. Mi s-a aruncat de gît, plîngînd ; n-am putut cu nici un chip să-l potolesc, ■ ba chiar mi-a venit şi mie să plîng în hohote. Mai tîrziu, ca să se liniştească, a fost dus la părinţi, care se aflau în biroul tatălui. Dormitorul lui a fost în noaptea aceea, sub supravegherea unui slujitor, altă cameră. După ce a fost mutat acolo, m-am dus la părinţi şi le-am mulţumit pentru tot binele de care avusesem parte în casa lor. Mi-au mulţumit şi ei şi m-au făcut să întrezăresc unele speranţe. Ne-am înţeles să fiu dus, cu caii moşiei, pînă la cea mai apropiată poştă. Matilda n-a apărut la cină.

A doua zi dimineața a fost încărcată trăsura. Eu eram gata de drum. Mi s-a îngăduit să-mi iau rămas-bun de. la

Matilda. Dar ea a refuzat să mă vadă. De aceea, m-am dus

în locuința mea, i-am întins bătrînului Raimund mîna şi i-am spus :

— Cu bine, Raimund.

— Cu bine, conaşule, — a răspuns el, — şi mult noroc.

— Tu nu ştii, Raimund !

— Ba ştiu, ba ştiu, conaşule... De !

— Rămîi cu bine.

Bl
3

Am coborît scara, iar el m-a însoțit. Jos, lîngă trăsură, se aflau stăpînul şi stăpîna casei şi cîțiva slujitori. Veniseră şi cîțiva oameni de la fermă. Alfred, care adormise tîrziii', mai dormea. Proprietarii casei şi-au luat, în chip exemplar, rămas-bun, iar cei aflați in jur mi-au' urat şi ei fericire şi o voioasă reîntoarcere. M~am urcat în trăsură şi am plecat din Heinbach.

Stăpînul casei îmi spusese cîndva: „Poate că odată şi odată n-ai să părăseşti această casă cu regrete şi cu durere."

N-am părăsit-o cu regrete, dar cu durere da. îşi mai exprimase şi presupunerea că familia lui s-ar putea să-mi rămînă de neuitat. Mi-a rămas de neuitat.

Bl
3

La poştă am dat drumul trăsurii din Heinbach, cea din urmă relicvă din această localitate, şi m-am înscris pentru cursa spre oraşul în care locuisem atîta vreme, în care îmi terminasem studiile, din care plecasem la Heinbach şi în care se afla casa părinților Matildei. Dar n-am rămas în oraş.

In apropierea meleagurilor mele natale se află, în pădure, un

2
3
1
4

ţugui conic stîncos, de pe care se vede pînă foarte departe. Spinarea lui nordică, acoperită cu brazi foarte întunecaţi, coboară lin. Către miazăzi este abrupt, înalt şi rîpos şi dă spre o pădure rară, printre trunchiurile căreia se întind păşuni. Dincolo de pădure se zăresc pajişti şi cîmpii, mai încolo o mlaştină albăstrie, apoi un brîu de pădure de un albastru întunecat, şi deasupra acestuia, în depărtare, munţii înalţi. Din oraş am plecat spre locurile mele de baştină şi de acolo spre acest ţugui stîncos. Am stat pe el şi am plîns amarnic. Acum eram însingurai, cum nu mai fusesem niciodată pînă atunci. Am privit hăul întunecat şi m-am întrebat dacă n-ar trebui să mă arunc

tn el. Icoana răposatei mele mame s-a amestecat cu această închipuire groaznică şi nelămurită şi mi-a devenit ceva drag, la care nu mă puteam abține să mă gîndesc. Mă duceam zilnic pe țuguiul stîncos şi stăteam acolo adeseori ceasuri în şir. Nu ştiu de ce îl căutam. In tinerețe mă urcasem deseori pe el, cu soră-mea, şi ne jucam aruncînd de acolo pietre măricele, ca să vedem cum se învîrtejeşte piatra în cădere şi cum se fărîmă cînd se izbeşte de stînci, şi ca să-i ascultăm pocnetul printre bolovani şi zdrăngăni- tul în grohotişul de la poale. De pe acest țugui nu se zăreau ținuturile în care se afla casa Matildei, nu se vedeau nici măcar lanțurile de munți învecinate cu ele. încetul cu încetul am ajuns şi în alte colțuri ale împrejurimilor locului meu de baştină. Cumnatul meu era un om blajin şi tăcut, cu care, adeseori, nu schimbam în casa mea părintească, într-o zi întreagă, mai mult de cîteva cuvinte.

După ce a trecut o bună bucată de vreme am început să mă gîndesc la plecare şi la lucrările mele profesionale, pe care le dădusem de mult uitării, şi la care, prins de casa din Heinbach, nu m-aş fi gîndit poate încă mult timp.

M-am întors în oraşul în care îmi lăsasem bunurile şi m-am dedicat cu seriozitate carierei, în vederea căreia urmasem de fapt

şcolile pregătitoare. M-am înfăţişat la o instituţie de stat, am fost primit şi am început să lucrez, cu multă rîvnă, pe un post de categorie inferioară. Am dus o viaţă şi mai retrasă ca de obicei. Micul meu salariu şi dobînzile economiilor mele îmi ajungeau ca să-mi acopăr nevoile. Locuiam într-o suburbană, foarte departe de casa părinţilor Matildei. Iarna nu mă duceam aproape nicăieri, decît din camera mea pînă la birou, un drum foarte lung, şi de la birou în camera mea. Masa o luam la un mic birt, aflat pe drumul meu. Pe prieteni şi pe colegi îi vizitam rar ; îmi era lehamite de orice relaţii cu oamenii. Pentru înviorare mă îndeletniceam cu istoria, cu ştiinţele de stat şi cu ştiinţele naturii. Ca să iau aer şi să fac mişcare mă duceam pa zidul de incintă al oraşului sau mă plimbam într-un loc singuratic din împrejurimile capitalei.

Odată am zărit-o pe Matilda. Călătorea cu maică-sa îr.tr-o trăsură, deschisă, pe una din străzile late ale suburbanelor, într-un cartier în care nu m-aş fi aşteptat s-o

intîlnesc. M-am uitat într-acolo, am recunoscut-o şi era cît p-aci să mă prăbuşesc. Nu ştiu dacă m-a văzut. M-am dus apoi la birou şi m-am aşezat la masa mea de lucru.

Bl
3

La început am fost prea puțin luat în seamă de superiorii mei. Lucram exțraordinar de sîrguincios, munca îmi devenise medicament pentru rana mea, şi recurgeam bucuros la acest medicament. Atîta vreme cît toate problemele ivite în îndeplinirea slujbei mele îmi umpleau capul, nu mai încăpea nimic altceva într-însul. Dureroase erau numai orele libere. Nici măcar ştiințele nu izbuteau să-mi abată gîndurile. In cele din urmă, sîrguința mea a atras atenția superiorilor, şi am fost avansat. La început, lucrurile au mers mai încet, pe urmă mai repede. După scurgerea cîtorva ani mă aflam pe unul din posturile mai respectabile ale aparatului de stat, care îndreptățeau stabilirea de relații cu cercurile mai cultivate ale populației oraşului, şi aveam perspectiva întemeiată de a urca şi mai sus. In asemenea împrejurări se încheie, de obicei, căsnicii cu fete din familii distinse, care duc apoi la o viață familială fericită şi onorabilă.

Matilda să tot fi avut acum douăzeci şi unu sau douăzeci şi doi de ani. Vreo apropiere a părinţilor ei de mine nu avusese loc şi, oricît de neobosit iscodeam, n-am observat nici cele mai slabe indicii că ar fi căutat să dea de urma mea. Prin urmare, n-am putut să fac demersuri directe ca să mă apropii de ei, aşa încît am pus la cale demersuri indirecte, care să-i convingă, în modul cel mai categoric, că dragostea mea este neclintită. Am primit, drept răspuns, cele mai neîndoielnice dovezi că Matilda mă dispreţuieşte. Datorită averii ei şi frumuseţii ei de nedescris, primise propuneri de căsătorie dintre cele mai strălucite, dar n-a putut fi înduplecată. Cu o gravitate profundă şi apăsătoare am întins atunci linţoliul peste cele mai sfinte simţăminte din viaţa mea.

. N-aş vrea să te plictisesc povestindu-ţi cum am dus-o mai departe în cariera mea publică. Nu e locul aici şi-ţi este în linii mari cunoscută. Au izbucnit războaiele, am fost mutat, rînd pe rînd, în diferite posturi, am fost pus să fac lucrări cuprinzătoare, călătorii, dări de seamă, propuneri, am fost folosit în misiuni, am venit în contact cu oameni dintre cei mai feluriţi, iar împăratul, mă pot încumeta să spun, mi-a devenit aproape un prieten.

Cînd am fost înălțat la rangul de baron, bătrînul meu unchi Ferdinand a venit, de departe, la mine, ca să-mi facă

o vizită de curtoazie, după cum a spus. Cu toate că nu se , mai interesase de mama mea, ba chiar după moartea tatălui meu, prin indiferența sa. manifestase o oarecare ostilitate față de ea, l-am primit totuşi cu prietenie, deoarece, în însingurarea mea,

la urma urmelor, era singura rudă care îmi mai rămăsese. De atunci am rămas în corespondență cu el. Ce-i drept, veneam în contact cu o mulțime de oameni, şi am făcut cunoştință cu multe straturi ale societății, dar aceste relații erau în parte legături de afaceri, în parte se vîrau în sufletul meu indivizi care nădăj- duiau să urce în rang prin mine, şi în parte întîlnirile erau cu totul indiferente. Dar cît de dificile îmi deveniseră sarcinile, în cît de mare măsură nu eram de fapt nimerit ca sâ le îndeplinesc, despre asta ți-am mai vorbit. încetul cu încetul ajunsesem aproape un om bătrîn. întrucît trăiam mult pe meleaguri depărtate, nu aveam cunoştință de unele situații din capitală

Matilda s-a măritat la o vîrstă ceva mai înaintată. Ţara încheiase o pace durabilă, eu rămîneam mai mult în capitală, şi acolo am săvîrşit ceva, ce va fi pentru mine o mustrare de cuget pînă la sfîrşitul vieţii mele, pentru că nu urmează legile naturii, deşi se întîmplă de mii şi mii de ori în lume. M-am căsătorit, fără dragoste şi fără simpatie. Nu era, ce-i drept, antipatie, dar nici simpatie. Respectul reciproc era mare. Mi se împuiaseră urechile că ar fi de datoria mea să-mi întemeiez un cămin, că la bătrîneţe ar trebui să fiu înconjurat de rude dragi, care sâ mă iubească, să mă îngrijească şi să mă ocrotească, şi care . să-mi moştenească onorurile şi numele. Şi că ar fi şi o datorie faţă de omenire şi faţă de stat. La obiecţia mea că nu simt înclinaţie faţă de nici o femeie, mi s-a spus că înclinaţiile duc adesea la legături nefericite, şi că fericirea durabilă se clădeşte pe cunoaşterea reciprocă a însuşirilor şi pe stima reciprocă. în pofida vîrstei mele mai coapte, nu aveam încă în acest domeniu decît foarte puţină experienţă. Dragostea mea din tinereţe, care fusese atît de

năvalnică şi aproape violentă, nu-mi adusese fericire. M-arn însurat aşadar cu o lată care nu mai era tînără, avea o cultură frumoasă şi o comportare absolut ireproşabilă şi resimţea faţă de mine un profund respect. S-a spus că ara luat o nevastă bogată, fiindcă duceam o viaţă foarte confortabilă, numai că lucrurile nu stăteau chiar aşa. Soţia îmi adusese o zestre

frumuşică, dar eu i-aş fi putut adăuga o avere şi mai mare. întrucît, în traiul meu cumpătat, nu avusesem nevoie de mai nimica, făcusem economii însemnate, mai cu seamă datorită faptului că ocupasem cîndva o slujbă relativ înaltă. Economiile le plasasem in titluri de stat din acea vreme, şi întrucît acestea, după încheierea războiului, se urcaseră simțitor, ajunsesem aproape un om bogat. Am trăit doi ani în această căsnicie şi în ea am aflat ceea ce înaintea încheierii ei nu ştiam, şi anume că fără dragoste n-ar trebui încheiată nici una. Am trăit- în înțelegere, am trăit în respectul reciproc desăvîrşit al însuşirilor bune ale partenerului, am trăit în încredere reciprocă şi în stimă reciprocă, căsnicia noastră a fost socotită exemplară, dar am trăit numai fără nenorocire. Cînd, după doi ani, Iulia a murit, am jelit-o sincer; dar icoana Matildei îmi rămăsese neclintită în inimă. Eram acum din nou singur. N-am mai putut fi înduplecat să închei o nouă căsătorie. Ştiam acum ceea ce înainte nu ştiusem. Dragostea şi simpatia, mi-am zis, au trecut o dată pentru totdeauna pe lîngă inima mea.

La un an după moartea Iuliei a murit unchiul meu şi mi-a lăsat moştenire averea sa considerabilă.

Sarcinile mele de serviciu mi-au devenit, între timp, zi de zi tot mai anevoioase. încă mai de mult îmi dăduse prin gînd că aparatul de stat nu corespunde felului meu de a fi şi că aş face mai bine dacă l-aş părăsi, dar acum, după o mai amănunţită

chibzuinţă şi o mai ascuţită autoanaliză, acest gînd s-a preschimbat într-o certitudine din ce în ce mai puternică, şi m-am hotărit să renunţ la toate funcţiile mele. Prietenii au căutat să mă împiedice, iar unii, pe care avusesem prilejul să-i cunosc ca pe nişte stîlpi de nezdruncinat ai statului şi cu care, în vremuri de restrişte, trecusem prin multe clipe firele, mi-au cerut stă- X'uitor să nu-mi încetez activitatea. Dar am rămas ncc-lin- tit. Mi-am înaintat demisia. împăratul a aprobat-o cu bunăvoinţă şi cu transmiterea onorurilor cuvenite.

Aveam de gînd să-mi înjghebez, pentru ultimele zile ale vieții, o reşedință la țară şi sâ mă ocup acolo cu nişte studii ştiințifice, să savurez arta, în măsura în care aş fi fost apt pentru asta, să-mi cultiv ogoarele şi grădinile şi, ici şi colo, să realizez lucrări de folos obştesc pentru locuitorii din împrejurimi. Uneori aş fi putut să plec la oraş, ca să-mi vizitez prietenii vechi, iar uneori aş fi putut să fatf călătorii în țările mai depărtate. M-am întors la locul meu de baştină. Acolo am aflat că bietul meu cumnat murise de patru ani, iar casa încăpuse pe mîini străine şi fusese pe de-a-ntregul transformată. Am plecat curînd de acolo. După mai multe încercări neizbutite, am găsit locul acesta, unde trăiesc acum, şi m-am stabilit aici. Am cumpărat domeniul Asperhof, am clădit casa de pe colină şi i-am dat proprietății, încetul cu încetul, înfățişarea actuală. îmi plăcuse ținutul, îmi plăcuse acest loc fermecător, am mai cumpărat încă vreo cîteva pajişti, păduri şi ogoare, am vizitat toate împrejurimile, mi-am îndrăgit îndeletnicirea şi am făcut cîteva călătorii în cele mai însemnate țări ale Europei. Astfel mi-a albit părul, în bucurie şi tihnă.

După ce am locuit aici un număr măricel de ani, am fost anunțat intr-o zi că o femeie urcase cu trăsura colina şi că stătea acum, cu un băiat, în fața trandafirilor agățați de pereții casei. Am ieşit din casă, am văzut trăsura şi am văzut şi femeia cu băiatul, care stăteau în fața trandafirilor. M-am îndreptat spre ea. Era Matilda, care, ținînd de mină un băiat şi inundată de şiroaie de lacrimi, privea trandafirii. Chipul îi era îmbătrînit, iar trupul ei era cel al unei femei mai vîrstnice.

— Gustav, tu, Gustav, — a exclamat ea, de îndată ce m-a zărit. — Nu pot să-ți spun altfel decît: tu. Am venit să-ți cer iertare pentru marea nedreptate pe care ți-am făcut-o. Primeşte-mă pentru o clipă în casa ta.

— Matildo, — am spus eu, — fii binevenită pe acest pămînt,

fii de o mie de ori binevenită şi priveşte această casă drept a ta.

Cu aceste cuvinte m-am apropiat de ea, am luat-o de mină şi am sărutat-o.

Ea nu şi-a desprins mîna din a mea, mi-a strîns-o cu putere, şi plînsul ei a devenit atît de violent, încît am avut impresia că pieptul ei, încă atît de scump mie, are să se spargă.

— Matildo, — i-am spus eu cu blândețe, — vino-ți în fire.

— Du-mă în casă, — a spus ea, pe şoptite.

L-am chemat mai întîi pe intendent, sunînd din clopoţelul pe care îl port în permanentă la mine, şi i-am poruncit să pună la adăpost trăsura şi caii. Apoi am luat-o de braţ pe Matilda şi am condus-o în casă. Cînd am ajuns in sufragerie, i-am spus băiatului:

— Stai jos şi aşteaptă pînă ce vorbesc cu maică-ta şi-i potolesc lacrimile, care acum o dor atît de mult.

' Băiatul m-a privit încrezător şi a făcut ce i-am spus.

Am dus-o pe Matilda în antecaifieră şi i-am oferit un loc. După ce s-a înfundat in pernele moi, m-am aşezat în fața ei pe un scaun. Ea a continuat să plîngă. N-am scos nici un cuvînt. După un timp, lacrimile i-au devenit tot mai rare şi mai puține şi în sfîrşit şi le-a şters pe cele din urmă cu batista. Ne-am privit în tăcere. Ea s-a uitat poate la părul meu alb ; eu i-am cercetat chipul. Acesta i se şi ofilise, dar pe obraji şi în jurul gurii stăruiau farmecul lin şi melancolia blinda, care sînt atît de înduioşătoare la femeile ofilite, cînd dinapoia lor se află parcă un cer al frumuseții trecute, care li se mai răsfrînge pe

1 față. Am recunoscut în trăsăturile ei tinerețea strălucitoare de odinioară.

— Gustav, —a spus ea, — iată că ne revedem. N-am mai putut să îndur nedreptatea pe care ți-am făcut-o.

— N-a fost nici o nedreptate, Matildo, — am spus eu.

- Ba da, tu ai fost întotdeauna bun, — a răspuns ea. — Ştiam asta ; de aceea am venit. Eşti şi acuma bun, mi-o spun ochii tăi dragi, la fel de frumoşi şi acum ca şi pe vremuri, cînd au fost bucuria bucuriilor mele. O, te **rog,** Gust v, iartă-mă.

Ah, scumpa mea Matilda, n-am ce să-ți iert, sau *l* **ai** şi tu ce să-mi ierți mie, — am răspuns eu. — Explica-

ția este că n-ai fost in stare să vezi ceea ce era de văzut şi că apoi eu n-am fost în stare să pun piciorul în prag, cind ar fi trebuit. în dragoste se ascunde totul. Mînia ta îndurerată era dragostea, iar reținerea mea îndurerată era tot dragpstea. în ea se află greşeala noastră, şi în ea se află răsplata noastră.

— Da, în dragostea, — a răspuns ea, — pe care n-am putut să ne-o smulgem din inimi. Gustav, în ciuda tuturor celor întîmplate, ți-am rămas totuşi credincioasă : numai pe tine te-am iubit. Mulți m-au dorit, i-am respins ; mi s-a dat un soț, un om de omenie, dar care a trăit alături de mine ca un străin. Eu nu te-am cunoscut decît pe tine, floarea tinereții mele, care nu s-a ofilit niciodată. Şi tu mă iubeşti, îmi spun asta miile de trandafiri de pe zidurile casei tale, şi este o osîndă pentru mine că am venit tocmai în epoca înfloririi lor.

—Nu vorbi de osîndă, Matildo, — am răspuns eu, — şi acum lasă trecutul şi spune-mi care este în prezent situaţia ta. Pot sâ te ajut cu ceva ?

—Nu, Gustav, — a replicat ea, — cel mai mare ajutor. este că tu eşti tu. Situaţia mea este foarte simplă. Tata şi mama au murit de mult, soţul mi-a murit şi el de mult, iar Alfred..., cît l-ai

mai iubit... !

— Precum aş fi iubit un fiu, — am răspuns eu.

— A murit şi el, — a spus ea. — N-a lâsat-nici soţie, nici copii. Casa din Heinbach şi cea de la oraş le-a vîndut încă de pe cînd trăia. Eu sînt acum proprietara averii familiei şi trăiesc singură, cu copiii mei. Dragă Gustav, ţi l-am adus pe băiat... Cum ţi-ai dat seama că este fiul meu ?

— Am recunoscut la el ochii tăi negri şi cîrlionţii tăi

castanii, — am răspuns eu.

— Ți-am adus băiatul, — a spus ea, — ca să vezi că-i seamănă lui Alfred al tău... e leit,... dar el n-are pe nimeni care să se poarte cu el așa cum te-ai purtat tu cu Alfred, care să-l iubească așa cum l-ai iubit tu pe Alfred, și pe care, la rîndul lui, să-l poată iubi așa cum te-a iubit Alfred pe tine.

— Cum îl cheamă pe băiat ? — am întrebat eu.

— Gustav. ca pe tine, — a răspuns ea.

2
3
4
6

N-am putut să- mi stăvilesc lacrimile.

—Matildo, — am spus eu, — n-am nici soție, nici copil, nici rude. Tu ai fost singura ființă pe care am avut-o şi am păstrat-o toată viața. Lasă-mi băiatul, lasă-1 la mine, vreau să-l instruiesc, vreau să-l cresc.

— Ah, dragul meu Gustav, — a exclamat ea, cu accentele cele mai dureroase ale înduişârii, — nici nu-ţi

[închipui cît de adevărat mi-e simţămîntul, care, copilă fiind, m-a călăuzit spre tine, cel mai bun dintre oameni, şi care nu m-a părăsit cît timp am trăit.

2
3
4
8

Se sculase in picioare, îşi pusese capul pe umărul meu şi plîngea în hohote. N-am mai putut să mă stăpînesc, lacrimile mi-au curs şiroaie, am îmbrăţişat-o şi am strîns-o la
! piept. Şi nu ştiu dacă sărutul fierbinte al dragostei din tinereţe pătrunsese vreodată mai adînc în suflet şi înălţase | la culmi mai sublime decît această întîrziată îmbrăţişare [1] a unor bătrîni, în care fremătau două inimi, covîrşite de dragostea cea mai profundă. Ceea ce este pur şi măreţ în
1 om rămîne neştirbit, ca o nestemată, pe vecie.

După ce ne-am desprins, am condus-o spre scaunul ei,

m-am aşezat pe al meu şi am întrebat-o :

— Mai ai şi alți copii ?

2
3
5
0

— O fată, cu cîțiva ani mai mare decît băiatul, — a răspuns ea. — Am să ți-o aduc şi pe ea, are şi ea ochi negri şi păr castaniu ca şi mine. Fata o păstrez, iar pe băiat, pentru că-mi arăți atîta bunăvoință, il las să trăiască în preajma ta cît ai să vrei. Fie ca el să ajungă la fel ca tine. Ah, n-aş fi bănuit ce întorsătură vor lua aici lucrurile.

— Matildo, acum linişteşte-te, — am spus eu. — Mă duc să-l aduc pe băiat, vom sta amîndoi de vorbă cu el prieteneşte.

M-am dus după băiat. Am intrat ținîndu-1 de mînă şi am stat amîndoi de vorbă cîtva timp cu copilul şi alternativ între noi. După aceea i-am arătat Matildei casa,

► **grădina,** ferma şi toate celelalte. Către seară a plecat, ca [**să** înnopteze la Rohrberg. Pe băiat, potrivit înțelegerii, l-a **jluat** cu ea, urmînd să-l echipeze cu cele de trebuință şi să-l pregătească şi, atunci cînd va socoti nimerit, să-l

aducă. Din clipa aceea am rămas în corespondență, şi după cîtva timp mi l-a adus pe Gustav, care mai stă şi acum Ia mine,

şi mi-a adus-o şi pe Natalia, care pe atunci era la prima ei înflorire. Nu se poate închipui o asemănare mai mare ca între această copilă şi copila Matilda. M-am speriat cînd am văzut fata. Nu pot să spun dacă şi la vîrstă pe care o are acum Natalia, Matilda îi semăna tot atît de mult, deoarece pe atunci fusesm despărțit de Matilda.

A început un şir de zile, de luni, fermecătoare. Matilda venea adesa, cu Natalia, să ne viziteze. în primele zile i-am făcut propunerea să înlătur trandafirii de pe zidul casei, dacă-i trezesc amintiri dureroase. N-a fost de acord, spunînd că i-au devenit lucrul cel mai scump şi că alcătuiesc podoaba acestei case. Dobîndise acea blîndeşte şi linişte, pe care dumneata le cunoşti acum, şi această stare sufletească s-a accentuat tot mai mult, pe măsură ce condițiile vieții ei exterioare tindeau tot mai mult să se echilibreze, şi pe măsură ce în forul ei interior, pot să afirm asta, se simțea tot mai fericită. Se înfiripaseră între noi relații prieteneşti. Gustav se obişnuise cu mine, eu cu el, şi din obişnuință se născuse dragoste. Matilda dădea sfaturi în gospodăria mea, eu în administrarea intereselor ei. Ne sfătuiam adesea cu privire la creşterea Nataliei şi luam măsuri de comun acord. Iar în această într-ajutorare reciprocă a sporit şi afecțiunea reciprocă, afecțiune care nu pierise niciodată, care se prefăcuse într-un simțămînt nobil şi profund şi care putea să existe acum pe față şi cu deplină îndreptățire. Aveam iarăşi o persoană pe care s-o pot iubi, iar Matilda putea să-şi îndrepte, pe față, inima, care îmi aparținuse dintotdeauna, spre binele meu şi spre ființa mea.

După un timp. moşia Sternenhof a fost de vînzare. I-am propus Matildei s-o cumpărăm. S-a dus să vadă cum arată. Datorită vecinătății cu mine, precum şi de dragul teilor, care îi aminteau de copacii falnici de pe pajiştea dinaintea casei din Heinbach, a Încuviințat cumpărarea. Moşia Sternenhof avea dealtfel şi o mare asemănare cu casa din Heinbach : era în sine un domeniu foarte agreabil şi îi oferea Matildei, pentru restul vieții ei, un punct de sprijin şi o anumită împlinire. Prin urmare, a fost cumpărată.

2
3
5
6

Cam în acelaşi timp am pus sa se amenajeze în casa mea o locuință pentru Matilda şi Natalia. La Sternenhcf a fost mult de lucru pînă să se pună totul la punct, incit să se obțină un confort plăcut. Dar şi după aceea s-a tot schimbat şi modificat cîte ceva, pînă să ajungă casa să arate aşa cum arată acum. Şi chiar acum, după cum şti:, ici şi colo se mai clădeşte,-se mai consolidează, se mai înfrumusețează, şi aşa are să continue probabil la nesfîrşit. Trandafirii, aceşti martori ai despărțirii şi regăsirii noastre, urmau sâ rămînă, mai cu seamă la Asperhof, pentrj că Matildei îi mersese la inimă faptul că-i găsise acolo. Fiecare epocă de înflorire a trandafirilor şi-o petrecea la mine, iubea peste măsură aceste flori, le îngrijea şi nu mai putea de bucurie cînd izbutea să-mi aducă un soi pa care nu-1 aveam încă. In schimb, am pus să i se confecționeze, în conacul ei, mobilele care îi fac acum atîta plăcere.

Gustav se desăvirşea pe zi ce trecea, şi făgăduia si ajungă cîndva bucuria alor săi. Natalia se făcuse nu numai frumoasă şi superbă, dar şi devenise, în preajma maică-si, pură şi distinSă, cum nu sînt multe fete. Moştenise sensibilitatea profundă a maică-si, dar, în parte datorită firii ei, în parte datorită unei educaţii foarte îngrijite felul ei de a fi vădea mai multă linişte şi statornicie.

Intre Matilda şi mine se înfiripase o legătură ciudată Există o iubire conjugală, care, după zilele dragostei furtunoase, înflăcărate, care îl mînă pe bărbat spre femeie, devine o prietenie duioasă, calmă, întru totul sinceră, mai presus de orice omagii şi mai presus de orice reproşuri, şi care este poate partea cea mai limpede în jocul relaţiiloi umane. Această dragoste s-a născut. Este duioasă, lipsită de egoism, căci fiecare din parteneri se bucură 3e prezenţe celuilalt şi caută să-i împodobească şi să-i prelungească zilele, este gingaşă şi nu pare să aibă nici o obîrşie pământească în sine. Matilda ia parte la fiecare dintre strădaniile mele. Umblă cu mine prin încăperile casei mele, merge cu mine în grădină, priveşte florih sau legumele, îşi face de lucru la fermă şi se uită la produsele ei, se duce în atelierul de tîmplărie şi urmăreşte lucrările, şi este părtaşă 48 arta noastră şi chiar la preocupările noastre ştiinţifice. Eu urmăresc ce se întimplă în casa ei, cercetez cum stau lucrurile la conac, la fermă, pe ogoare, îi împărtăşesc năzuinţele şi părerile şi mi-am pus la inimă creşterea şi viitorul copilor ei. Astfel trăim în fericire şi statornicie, ca într-o toamnă frumoasă, fără să fi existat o vară premergătoare. Colecţiile mele se întregesc, clădirile se desăvirşesc tot mai mult, am atras oameni în preajma mea, am învăţat aici mai mult decît altminteri în toată viaţa mea, distracţiile işi urmează cursul, şi un pic mai sînt şi eu încă de folos..."

După această spovedanie a tăcut. Am tăcut şi eu. Apoi, după o pauză destul de lungă, a reluat :

— M-am simțit îndemnat să-ți împărtăşesc toate acestea, ca să ştii în ce chip sînt legat de familia de la Sternenhof, şi pentru ca, în cercul în care păşeşti acum dumneata, lucrurile să-ți fie

limpezi. Copiii cunosc situaţia în linii mari; de amănunte n-au avut atîta nevoie ca dumneata. Nu vreau să ai secrete faţă de viitoarea dumitale soţie. Poţi să-i împărtăşeşti Nataliei ceea ce ţi-am povestit ; eu n-am putut, după cum cred că înţelegi. Am stat adesea de vorbă cu Matilda cu privire la viitorul Nataliei. Ei îi trebuia un soţ pe care să-l ia din dragoste adîncă. Şi trebuia să existe cel mai desăvîrşit respect reciproc. Prin aceşti doi factori urma să-şi găsească fericirea, care o ocolise pe maică-sa şi pe prietenul ei. Matilda a întreprins călătorii lungi. însoţită de bătrînul Raimund, care între timp s-a prăpădit. In călătorii şi-a căutat şi şi-a şi găsit o linişte mai durabilă. Şi-a găsit-o în contemplarea celor mai de seamă opere de artă ale neamului omenesc şi în studierea multor popoare şi a obiceiurilor lor. Astfel, Natalia s-a întărit sufleteşte, s-a rafinat şi s-a cizelat. A făcut cunoştinţă cu o mulţime de tineri, dar n-a arătat niciodată vreun semn de afecţiune. In felul acesta s-au pierdut pentru ea aşa-numitele mariaje strălucite. Aş fi fost şi foarte îngrijorat dacă aş fi fost nevoit să aleg între tinerii noştri. Cînd ai apărut pentru prima dată la grilajul casei mele şl te-am văzut, mi-am zis : „Acesta este poate soţul nimerit pentru Natalia“. De ce mi-a venit acest gînd, nu ştiu. Mai

tîrziu mi-a venit din nou acelaşi gînd, dar atunci am ştiut de ce. Natalia te-a văzut şi te-a iubit, ca şi dumneata pe ea. Noi ştiam de inco'ițirea acestei afecțiuni reciproce. La Natalia s-a manifestat la început ca un elan mai intens al întregii ei

ființe, mai- tîrziu ca o neliniște oarecum dureroasă. Dumitale ți-a deschis inima către o înflorire mai timpurie a artei și către o cercetare mai profundă a comorilor științei. Noi am așteptat să vedem cum evoluează lucrurile. Spre mai multă certitudine şi spre a pune la încercare trăinicia simțămintelor ei, n-am dus-o înadins pe Natalia, în două ierni, la oraş, ca să iie despărțită de dumneata, ba chiar a fost luată de maică-sa în călătorii mai lungi şi la sindrofii mai mari. Iți dăm bucuroşi fata ii o încredințăm dragostei dumitale şi protecției dumitale. Ai s-o faci fericită, şi ea pe dumneata, căci n-ai să te schimbi, şi nici ea n-are să se schimbe. Gustav va primi cîndva moşia Sternenhof şi tot ce ține de ea, deoarece Matilda a îndrăgit într-atîta casa, încît doreşte ca ea să rămînâ o proprietate a familiei ei, şi ca generațiile viitoare să cinstească ceea ce stăpîna dinții a ctitorit acolo. Ştiu de pe acum că Gustav va face asta şi că se va strădui şi el să sădească în urmaşii lui aceeaşi preocupare. Natalia primeşte din partea mea, pe lîngă banii mei peşin, moşia Asperhof, cu tot ce cuprinde ea. Nu veți necinsti amintirea mea pe aceste locuri... — în timp ce vorbea m-au podidit lacrimile şi mi-am întins mîna spre el ; el mî-a luat-o, mi-a strîns-o cu căldură apoi a continuat : — Poți-să locuieşti aici, la Asperhof, sau la Sternenhof, sau la părinții dumitale. Peste tot ți se va găsi loc. Poți să-ți şi împărți reşe-dința alternativ între noi, şi aceasta va fi probabil cazul, pînă se va limpezi situația. Actele referitoare la transcrierea averii mele pe numele Nataliei îți vor fi înmînate după cununie. Atîta vreme cît trăiesc, ea primeşte o parte, iar restul după moartea mea. In ce priveşte modul în care ar trebui să gospodăriți ceea ce primeşte ea acum, cele mai prețioase îndrumări are să ți le poată da tatăl .dumitale, care are să stea bineînțeles de vorbă şi cu mine despre asta. Natalia primeşte după cununie şi partea care îi revin» din moştenirea lăsată de tatăl ei Tarona.

— Numele Nataliei este Tarona ? — am întrebat eu.

— N-ai ştiut ? — a răspuns el, tot printr-o întrebare.

— Am auzit întotdeauna spunîndu-i-se Matildii doamna de la Sternenhof, — am răspuns eu. — Nu m-am întîlnit nicăieri cu Matilda şi cu Natalia decît la Ster- nenhof, la Asperhof şi la Inghof, unde amîndurora li s-a spus tot timpul pe numele lor de botez. Alte cercetări n-am întreprins niciodată.

-r- Matilda a îngăduit să fie chemată după Sternenhof : a preferat acest nume. Aşa s-a făcut, pesemne, că n-ai auzit altul. Pentru Gustav va trebui să cerem aprobarea ca să-l poarte.

— Dar Tarona, mi s-a spus, n-a fost în oraş tocmai în acea iarnă, în care am văzut-o în lojă pe Natalia, — am spus eu, cu gîndul la Preborn, care îmi adusese la cunoştinţă acest lucru.

— Exact, —a replicat amfitrionul meu, — nu ne-am dus cu trăsura într-acolo decît pentru spectacolul cu *Regele Lear.*

Eram în lojă în spatele Nataliei, dar nu te-am văzut pe dumneata.

— Nici eu pe dumneavoastră.

— Natalia ne-a povestit despre tînărul care i-a atras luarea aminte la teatru, — a răspuns el, — dar de abia după un timp îndelungat ne-a putut confirma că dumneata ai fost acela.

— Nu v-am văzut oare odată, iama, în oraş, după

însănătoşiră împăratului, în trăsură, împodobit cu însemnele dumneavoastră onorifice ? — am întrebat eu.

— Tot ce se poate, — a răspuns el, — am fost pe atunci în oraş şi la Curte. — După o pauză, a spus : — Ei bine, dragul

meu tînăr prieten, ți-am povestit viața mea, pentru că urmează se devii unul de-ai noştri; ți-am vorbit din adîncu' inimii; şi acum încheiem această convorbire.

— Vă datorez mulțumiri, — am răspuns eu, — dar cele auzite mai răsună încă prea puternic în mine şi sînt încă prea recente, ca să pot găsi acuma cuvintele de mulțumire potrivite. Un singur lucru mă impresionează aproape ca o durere, şi anume că, după ce v-ați regăsit, n-ați încheiat cu Matilda o legătură mai apropiată.

La aceste cuvinte, bătrînul a roşit ; a roşit atît de profund şi totodată atit de frumos, cum nu mai văzusem niciodată la el.

— Trecuse vremea, — a răspuns el. — Legătura n-ar mai fi fost atit de frumoasă, iar Matilda cred că n-a dorit-o niciodată.

Se sculase încă mai dinainte în picioare ; acum mi-a întins mîna, mi-a strîns-o călduros pe a mea şi a ieşit din cameră.

Am rămas mult timp pe loc şi am căutat să-mi adun gîndurile. Nu mi-ar Ii trecut niciodată prin minte, atunci cînd am urcat pentru întîia oară spre această casă şi am văzut a

doua zi tot ce adăpostea, că evenimentele se /or desfăşura aşa cum s-au desfăşurat şi că toate acestea sînt hărăzite să devină proprietatea mta. Am mai înțeles acum şi de ce, atunci cînd vorbea de domeniul său, amfitrionul meu folosea de cele mai multe ori cuvîntul „nostru*[1]. încă de pe atunci se referea la Matilda şi la copiii ei.

După ce am mai zăbovit cîtva timp in locuința mea, am ieşit în grădină, ca să fac o plimbare în aer curat şi să las să se stingă în mine ecoul celor auzite.

5. ÎNCHEIEREA

A doua zi, în cursul dimineţii, m-am dus, în haine de sărbătoare, la amfitrionul meu, în camera lui, la o oră la care îl ştiam mai puţin ocupat, şi i-am mulţumit din toată inima pentru încrederea pe care mi-a acordat-o şi pentru preţuirea pe

care mi-a dovedit-o prin faptul că m-a socotit vrednic să devin soțul Nataliei.

— Cît priveşte încrederea, — a răspuns el, — este firesc să nu-i dezvăluim oricărui străin chestiunile noastre strict intime; dar tot atît de firesc este ca şi cel care, în viitor, va deveni o

părticică, aş zice, a familiei noastre, să afle tot ce priveşte această familie. Ţi-am spus esenţialul ; unele mici amănunte izolate, care nu-mi sînt în permanenţă prezente în minte, nu schimbă cîtuşi de puţin imaginea de ansamblu. Cît priveşte preţuirea, în sensul că te socotesc nimerit ca -soţ al Nataliei, dumneata ai, înaintea tuturor bărbaţilor din lume, privilegiul imens că Natalia te iubeşte şi te vrea pe dumneata şi pe nimeni altul ; dar şi în pofida acestui privilegiu, Matilda şi cu mine, căci mi s-a acordat un drept în această privinţă, nu ne-am fi învoit niciodată, dacă felul dumitale de a fi nu ne-ar fi insuflat convingerea că eşti un om cu care se poate încheia o legătură familială fericită şi durabilă. Iar în ceea ce priveşte preţuirea pe care ţi-o datorez independent de această împrejurare, ţi-am dat, după părerea mea, dovezile respective. Deşi mă gîndisem că ai putea fi viitorul soţ al Nataliei, producerea acestui eveniment era foarte incertă, deoarece depindea de ivirea unei afecţiuni reciproce, astfel că gîndul la o asemenea posibilitate nu putea să aibă nici o influenţă asupra purtării mele faţă de dumneata, ba chiar, de-a lungul anilor, s-a dovedit a fi pur şi simplu rezultatul părerii mele despre dumneata.

— M-aţi copleşit, într-adevăr, cu atîtea dovezi de bună-voinţă şi de îngăduinţă, — am răspuns eu, — şi .nu ştiu dacâ le merit, căci n-am cine ştie ce însuşiri excepţionale.

— Judecata cu privire la motivul care generează preţuirea şi simpatia sau dispreţul şi antipatia trebuie lăsată

întotdeauna în seama altora, deoarece, chiar dacă, pînă la urmă, omul ştie, fie şi aproximativ, ce a realizat într-un anumit domeniu, şi chiar dacă este conştient şi de bunele sale intenţii în relaţiile cu oamenii, nu cunoaşte totuşi toate nuanţele firii sale, în ce măsură sint ele îndreptate împotriva altora, le cunoaşte numai pe cele îndreptate în direcţia propriului său eu, iar cele două direcţii sint foarte diferite una de alta. Şi încă ceva, fiule drag : chiar dacă este pe deplin întemeiat ca, în tovărăşia oamenilor, să ma- nifeşti o anumită bună-cuviinţă şi distanţare în îmbrăcăminte şi în celelalte aspecte ale comportării, în propria-ţi familie asta ar fi o povară. De aceea, pe viitor, vino la mine în hainele dumitale de toate zilele. Şi chiar dacă nu sînt o rudă a logodnicei dumitale, socoteşte-mă ca atare, adică socoteşte-mă oarecum ca pe un tată adoptiv. Astfel, totul are să meargă aşa cum trebuie, totul are să se termine cu bine.

La aceste cuvinte mi-a pus mina pe creştet, m-a privit şi avea lacrimi în ochi.

De cîte ori mă întîlnisem cu acest bătrîn, nu văzusem niciodată să i se umezească ochii. De aceea am fost foarte mişcat şi am spus ;

— Ingăduiţi-mi atunci ca, în acest ceas solemn, să vă aduc şi mulţumirile mele pentru tot ce am devenit in această

casă, fiindcă, dacă sînt ceva, atunci aici am devenit, şi împliniţi-mi, în acest ceas, şi o rugăminte, venită din adîncul inimii : îngăduiţi-mi să vă sărut venerabila mină.

— Fie, numai de data asta, — a răspuns el, — sau cel mult încă o dată, cînd ai să te depărtezi din faţa altarului cu

Natalia* odorul inimii mele.

I-am apucat mina şi mi-am lipit-o da buze, iar el şi-a pus-o pe cealaltă pe grumazul meu şi m-a strîns la piept. De emoţie mi-a pierit graiul.

— Mai rămîi cîtva timp în casa asta, — a spus el după aceea, — şi apoi du-te la ai dumitale şi ține-le tovărăşie, căci au şi ei nevoie de prezența dumitale.

— îmi este oare îngăduit să le povestesc alor mei cele împărtăşite de dumneavoastră ? — am întrebat eu

— Chiar trebuie, — a răspuns el, — deoarece părinţii dumitale au dreptul să ştie în ce societate intră feciorul lor prin încheierea unui legămînt sfînt, şi mai au dreptul' să vrea ca feciorul lor să nu aibă secrete faţă de ei. Dealtfel, am să vorbesc şi eu însumi cu tatăl dumitale despre asta şi despre multe alte lucruri.

După aceea ne-am luat rămas-bun, iar eu am ieşit din cameră.

Restul dimineţii mi l-am petrecut cu întocmirea unei scrisori către părinţii mei.

După amiază l-am căutat pe Gustav, care a primit încuviinţarea să vină cu mine într-e plimbare mai lungă prin împrejurimi. Ne-am'întors în amurg, şi a fost nevoit să recîştige la lumina lămpii timpul pe care îl pierduse ziua.

Tot umblind prin hîrtiile mele, pe care încercam să le pun

cîte de cît în ordine, tot întîlnindu-mă cu amfitrionul meu, care îmi dăruia binevoitor mult timp, tot trecînd pe la atelierul de tîmplărie, unde Eustaţiu nu-şi mai vedea capul de atîla treabă, sau pe la fratele său Roland, care folosea fiece clipă senină a zilei pentru tabloul lui, şi, în sfîrşit, tot făcînd lungi plimbări prin împrejurimi, deoarece această iarnă era cea dinţii pe care o petreceam atît de îndelung la ţară, mi s-a scurs vremea pînă către mijlocul lui februarie. Atunci-mi-am luat rămas-bun, mi-am trimis lucrurile la poşta din Rohrberg şi m-am dus după ele pe jos, am aşteptat acolo sosirea diligentei dinspre apus, am primit un loc în ea şi am plecat spre meleagurile mele de baştină.

Am fost întîmpinat, ca întotdeauna, cu nespusă bucurie de ai mei, care mi-au cerut si le povestesc călătoria de iarnă în munți. Le-am povestit-o, şi le-am mai povestit, ir. primele zile, şi ceea ce-mi dezvăluise amfitrîbnul meu. Povestea lui le fusese necunoscută pînă acum.

— Am auzit adesea rostindu-se numele Risach, — t> spus tata, — şi întotdeauna rostirea numelui lui era însoțită de manifestări de respect. Din familia care stăpînea domeniul Heinbach l-am cunoscut în treacăt numai pe Alfred. Cu Tarona am avut cîndva relații de afaceri indirecte.

Relaţiile din tinereţe ale amfitrionului meu cu Matilda fuseseră ţinute pesemne în cel mai strict secret, deoarece nici tata, nici altcineva din cercul cunoştinţelor sale nu auzise niciodată nimic, cu toate că despre asemenea subiecte gura lumii este de obicei mai activă ca oricînd. Este lesne de înţeles că, după legămîntul cu Natalia, povestirea mea i-a impresionat cît se poate de puternic pe ai mei. In plus, îi adusesem tatei şi ceva qe l-a bucurat grozav. In ultimele zile ale şederii mele în casa cu trandafiri mai trecusem pe la grădinar şi-l rugasem să-mi facă rost de reţeta pentru prepararea chitului care împiedică scurgerea apei printre geamurile serei şi deci căderea picăturilor pe plante. Nu deţinea el însuşi reţeta, dar s-a dus la amfitricr.ul meu şi prin dînsul am obţinut-o. I-am povestit tatei cura am făcut rost de reţetă şi i-am înmînat şi modul dă preparare.

— Asta va împiedica pe viitor în sera noastră căderea picăturilor de apă in timpul iernii, — a spus el, — dar şi

mai mult mă bucur că-1 voi putea folosi, ca ultimă noutate, în serele noastre noi, cele din preajma casei de la țară, pe care am s-o clădesc.

Mama a zîmbit.

— Pînă una-alta, pregătiți-vă pentru călătoria la Sternenhof şi la casa cu trandafiri, — a spus tata. — Toate celelalte probleme au fost rezolvate ; pasul care mai trebuie făcut ne stă în față. în primele zile ale primăverii pornim într-

acolo, şi eu am să pețesc în numele fiului meu. Vouă, femeilor, vă place să vă pregătiți pentru asemenea ocazii ; apucați-vă de treabă şi dafi-i zor ; nu aveți timp prea mult înaintea voastră ; numai două luni şi ceva. Ceea ce mai am eu de făcut pînă atunci, voi termina fără întârziere.

Programul tatei a fost acceptat tară condiții, numai că timpul menit pregătirii a fost socotit cam prea scurt. Tata a spus că nu se poate admite nici o tărăgănare, deoarece altminteri ar fi ştirbită importanța evenimentului, ceea ce a avut darul să convingă.

Ne-am pus acum pe treabă şi pe cumpărături şi n-a trecut o zi căreia să nu-i fi fost rezervată o sarcină. Mama a făcut şi pregătiri pentru cazul că noii căsătoriţi vor locui în casa ei. Deşi tata i-a spus că nunta mea va mai fi precedată de marea mea călătorie, ea i-a replicat cu observaţia că nu strică dacă unele lucruri sînt gata mai devreme decît atunci cînd sînt necesare. El a lăsat-o numaidecât să-şi facă în voie mendrele de mamă a familiei.

Către sfîrşitul lui martie, tata a adus acasă o trăsură de toată frumuseţea. Era o trăsură de călătorie pentru patru persoane. Trăsura fusese construită după propriile lui indicaţii.

— Trebuie să-i cinstim pe prietenii noştri, — a spus el, — trebuie să ne cinstim pe noi înşine, şi cine ştie dacă nu cumva

vorn mai avea nevoie şi altădată de această trăsură.

Ne-a cerut s-o cercetăm cu de-amănuntul şi s-o verificăm cu privire la comoditate, îndeosebi pentru bagajul femeilor. Ne-am supus şi n-am putut sâ nu lăudăm construcţia trăsurii. Se îmbinau în ea rezistenţa şi graţia, şi oferea, odată cu înfăţişarea

ei plăcută, spațiu suficient pentru toate lucrurile trebuincioase.

— Eu sînt gata, — a spus el. — Aveți grijă ca pregătirile voastre sâ nu dureze prea mult.

Dar şi femeile au fost gata la timp. Tata hotărîse drept dată a plecării începutul înfloririi pomilor şi al înmuguririi plantelor, şi atunci am şi pornit la drum.

Am parcurs acum, cu toți ai mei, un drum, pe care eu îl străbătusem atît de des, singur sau cu străini în trăsură. Am

călătorit cu cai schimbaţi la fiecare poştă, dar ţinînd seama şi de comoditatea mamei şi a Clotildei. din care pricină zăboveam adesea timp mai îndelungat într-un loc şi parcurgeam distanţe zilnice mici. Ne-a însoţit o vreme foarte frumoasă şi flori albe şi roşietice.

In a patra zi, înainte de amiază, am intrat cu trăsura la Sternenhof. Matilda fusese prevenită de sosirea noastră. Coborîserăm coşul trăsurii, şi toate privirile alor mei, aţintite încă de la mare depărtare asupra colinei pline cu flori, pe care era aşezat castelul, s-au îndreptat spre silueta clădirii, apoi şpre blazonul cu stele de deasupra porţii, spre bolta de la intrare şi în cele din urmă spre Matilda Şi Natalia. care aşteptau acolo ca să ne întîmpine. Am coborît cu toţii. Natalia a fost ba palidă, ba purpurie. Formulele de salut nu s-au lăsat aşteptate. Clotilda şi Natalia s-au aruncat una de gîtul celeilalte şi au plîns. Matilda a îmbrăţişat-o pe venerabila mea mamă şi a strîns-o la piept. **După** aceea, i-a urat, cu multă graţie şi căldură, bun- Venit tatei, i-a întins amîndouă mîinile şi l-a privit, cu nemărginită duioşie, cu ochii ei atît de frumoşi încă. Intre timp, Natalia a prins mîna maică-mi j i-a sărutat-o. **Marna** a înapoiat sărutul pe fruntea frumoasei fete. Tata ’ a vrut pesemne să-i spună Nataliei ceva vesel sau chiar glumeţ, dar cînd a privit-o mai de aproape, a devenit foarte grav şi aproape sfios, şi a salutat-o cuviincios .şi foarte politicos. Probabil că l-a surprins frumuseţea ei sau câ şi-a amintit, aşa cum mi se întîmplase şi mie, de splendoarea cameilor sale. Clotilda a fost şi ea strînsă la piept de Matilda. La mine nu s-a gîndit aproape nimeni. Şi nimeni nu s-a întrebat dacă această primire respecta stric

tele reguli de comportare în societate sau o anumită ordhe ierarhică. Am urcat scara de-a valma şi am fost călăuziţi spre salonul Matildei. De abia acolo li s-au adăugat urărilor de bun-venit cuvinte mai vioaie şi o exprimare mai cumpănită.

— De atîta vreme am ştiut unii de alții şi de-abia acum ne vedem, — le-a spus Matilda părinților mei, după ce i-a poftit să ia loc.

— De mulți ani am avut dorința, — a replicat tai- că-meu, — să-i vedem la față pe oamenii care au fost atît de binevoitori

față de fiul meu.

— Scumpa mea Clotilda, iat-o pe Natalia, — am spus du, prezentîndu-le pe cele două fete una alteia. — Aceasta este Natalia, pe care o iubesc la fel de mult ca pe tine.

— Nu ; mai mult decît pe mine, şi aşa se şi cuvine, — a replicat Clotilda.

— Fii sora mea, — a spus Natalia, — am să te iubesc şi pe tine ca pe o soră, am să te iubesc atît cît poate iubi inima mea.

— Te tutuiesc şi eu, — i replicat Clotilda. — îl iubesc pe fratele meu ca pe propria-mi inimă şi la fel am să te iubesc şi pe tine.

Cele două fete s-au îmbrăţişat şi s-au sărutat din nou.

După ce ne-am aşezat în jurul mesei, i-am spus Nataliei :

— Dar pe mine aproape că nu mă bagi în seamă.

— Ştii doar prea bine ce simt, — a răspuns ea, pri- vindu-mă cu duioşie.

Conversaţia a continuat, într-o formă mai generală, despre acelaşi subiect.

Cele două mame nu se mai săturau privindu-se şi se luau într-una de mîini.

După ce s-a trecut în sfîrşit la alte subiecte şi după ce s-a vorbit despre recenta călătorie şi despre plăcerile şi neplăcerile ei, tatăl meu a spus că mai sîntem cu toţii în veşminte de

drum, că ar trebui să ne retragem şi a întrebat cînd ar mai putea avea cinstea să-i facă o nouă vizită Matildei.

— Nici un fel de vizită. — a replicat ea. — Treceți pe la mine oricînd doriți.

— Atunci, peste două ceasuri, — a ripostat tata.

Ne-am dus în camerele noastre şi tata ne-a spus să ne punem vesmintele testive. După douâ ceasuri s-a dus la Matilda. numai el cu mama, amîndoi îmbrăcaţi ca de zile mari, şi au cerut să-i vorbească. Matilda i-a primit în salonul cei

mare, şi tata i-a cerut mîna Nataliei pentru mine.

După cîteva clipe, Natalia, Clotilda şi cu mine am fost chemaţi înăuntru, şi Matilda a spus :

— Natalio, domnul şi doamna Drendorf ți-au cerut mîna pentru fiul lor Heinrich.

Natalia, care stătea în fața mea într-o rochie atît de festivă, cum n-o mai văzusem niciodată, din care pricină mi s-a părut aproape străină, m-a privit cu lacrimi în ochi. M-am îndreptat

spre ea, am luat-o de mină, am condus-o în fața maicâ-si şi am rostit amîndoi cîteva cuvinte de mulțumire. Matilda a răspuns foarte prietenos. Apoi ne-am dus spre părinții mei şi le-am mulțumit şi lor, şi ne-au răspuns şi ei plini de bunăvoință. Clotilda se simțea foarte stînjenită în rochia ei festivă, ceea ce era cazul şi la aproape toți ceilalți. Tata a spart gheața, îndreptîndu-se spre o Biasă, pe care pusese o casetă. A luat caseta, s-a apropiat de Natalia şi a spus :

— Logodnică dragă şi viitoare fiică, iată, ţi-am adus un mic dar, însă legat de o condiţie. După cum vezi, de încuietoare este înnodată o sforicică, iar de sforicică atîmă

o pecete. Sforicică să n-o tai decît după cununie. Motivul rugăminţii mele ai să-l afli atunci. Pot să te rog să mi-o

îndeplineşti ?

— Vă mulţumesc din suflet pentru bunătate, — a răspuns Natalia, — şi am să îndeplinesc condiţia.

A primit caseta din mîna tatei.

Mama şi Clotilda au făcut şi ele cadouri, iar Matilda şi Natalia au adus din camerele învecinate nişte obiecte, ca să le dăruiască mamei, Clotildei şi tatei. Natalia şi cu nune nu ne-am dăruit nimic. Apoi ne-am aşezat la o masă, şi au început

conversații însuflețite. La urmă, Matilda a spus:

— Aşadar, legămîntul încheiat de inimile copiilor noştri a fost întărit şi de consimțămîntul părinților. Ziua unirii pentru totdeauna urmează a fi hotărîtă potrivit dorinței lor şi acordului nostru.

După aceste cuvinte ne-am despărțit şi ne-am dus in camerele noastre.

Veşmintele festive au fost lepădate şi au început vizitele, aşa cum se obişnuieşte în asemenea împrejurări şi mai cu seamă

atunci cînd se leagă relații atît de apropiate. Matilda i-a condus pe tata şi pe mama în toate colțurile castelului, ale grădinii, ale fermei, ale ogoarelor, ale pajiştilor şi ale pădurilor. Le-a arătat toate camerele casei, camerele de toate zilele, camerele cu mobilele vechi, le-a arătat tablourile şi tot'ce se afla în castel. S-a dus cu ei în grădină : la tei, la toți pomii fructiferi, la straturile de flori, în grota cu naiada fîntînii, la peretele acoperit cu iederă şi în fiecare plantație din cuprinsul grădinii. De asemenea, s-a trecut în revistă, în cele mai mici amănunte, tot ce ținea de cultivarea pămîntului. Spre seară, cînd razele soarelui luminau blînd întinderea înflorită, s-a făcut o plimbare în grup printr-un colț al ținutului. Am parcurs împreună, în repetate rînduri, întreaga lungime a drumului vicinal, şi părinților mei le-a plăcut acest traseu agreabil, unde se putea face mişcare chiar şi în zilele mohorîte, precum şi iama. Tata nu mai contenea cu manifestările de bucurie şi cu elogiile. Matilda şi maică-mea au stat de vorbă adesea şi îndelung şi întotdeauna cu multă prietenie, şi au făcut pesemne schimb de păreri asupra treburilor gospodăreşti. Natalia şi Clotilda au fost aproape de nedespărțit, s-au legat una de cealaltă şi şi-au exprimat în. fel şi chip duioşia, şi deseori, după ce ne întorceam cu toții în castel, ele mai hoinăreau pe vreo alee singuratică a grădinii sau pe vreo potecă de pe ogorul cel mai apropiat.

— Vezi, Clotildo, — am spus eu, — n-am putut să-ți aduc un portret al Nataliei, deoarece nu aveam nici unul; acum o ai in fața ta în carne şi oase.

— îmi place mai mult decît orice >ortret, — a răspuns ea, — dar un portret ar trebui totuşi făcut, ca să ne dăm seama mai tîrziu cum a arătat ea în anii aceştia.

Opt zile nu ne-a lâsat Matilda să plecăm de la Sternenhof, şi fiecare zi a avut cîte un program agreabil. în

1 **a noua** s-au făcut pregătirile **ca să putem porni la** drum cu **toţii spre** casa cu trandafiri. Matilda **şi părinţii mei au**

călătorit în trăsura noastră, iar Natalia, Clotilda şi cu mine în trăsura Matildei.

Cînd am urcat colina, tatăl meu abia şi-a putut stăpîni curiozitatea. L-am văzut adesea sculîndu-se în trăsură şi rotindu-şi privirile. Era o zi senină, dar cu semne de înnourare, pe nişte păduri mai depărtate cădea burniță, nişte raze de soare decupau forme aurii pe coline şi pe şesuri, iar casa amfitrionului meu privea molcom în jos de pe dimbul ei. Atunci cînd am plecat din oraş, totul era acolo în floare, dar în împrejurimile casei cu trandafiri, în pofida timpului pe care îl petrecusem pe drum şi în casa Matildei, epoca de înflorire a pomilor nu se încheiase încă, ci era de abia în plină desfăşurare,.pentru că aici terenul era situat la o altitudine mult mai mare decît oraşul. Pe colină, o parte a grînelor de toamnă crescuseră mari şi din belşug, restul se pregăteau să le ajungă din urmă pe celelalte, grînele de primăvară încolţiseră ici şi colo, iar pe alocuri se mai .zărea încă glia castanie.

Amfitrionul meu primise prin Matilda vestea sosirii noastre. Cînd trăsurile s-au oprit la grilaj, Risach se afla, cu Gustav, cu Eustaţiu, cu Roland, cu jupîneasa Caterina, cu intendentul, cu grădinarul şi cu alţi oameni, pe terenul cu nisip dinaintea grilajului, ca să ne întîmpine. Am coborît şi iată că, în sfîrşit, amfitrionul meu s-a pomenit faţă-n faţă cu tata. Cel dintîi avea părul coliliu, tata un păr mai puţin alb, dar bărbaţi simpatici şi venerabili erau amîndoi. Şi-au întins mîna şi, după ce s-au privit o clipă, şi-au strins-o cordial.

— Fiţi binevenit, de o mie de ori binevenit în pragul casei mele, — a spus amfitrionul meu. — Rareori l-a trecut cineva care să fi fost atît de binevenit ca dumneavoastră, şi rareori am dus într-atîta cuiva dorul, cîţ dumneavoastră. Sîntem de atîta timp în legătură, şi de atîta timp v-am iubit în iubirea fiului dumneavoastră.

— Eu pe dumneavoastră în iubirea tînărului dumneavoastră prieten, — a răspuns tata. — Este una din cele mai plăcute zile din viața mea, ziua care mă aduce sub acest acoperiş. Vin în casa bărbatului pe care îl cunosc prin fiul meu, cu toate că trebuie să-i acord şi omului de stat cea mai înaltă prețuire. Vin împovărat de datoria recunoş-

tinței. M-ati cinstit încă înainte să fi meritat, cît de cît, din partea dumneavoastră, o asemenea cinstire.

— Lăsați asta acum, bucuria a fost doar şi de partea mea, — a răspuns amfitrionul meu. — Iată însă că, atunci cînd eşti stăpînit de o patimă, săvîrşeşti greşeli, mai cu seamă cînd se

întîlnesc doi bătrîni, iubitori de antichităţi. Am greşit neprezentîndu-i stimatei dumneavoastră soţii prima mea urare de bun-venit, cum ar fi fost de datoria mea. Dar, scumpă doamnă, chiar dacă n-aveţi sâ-xni iertaţi pe deplin greşeala, aveţi s-o priviţi totuşi drept o vină mai mică decît ar fi privit-o altă doamnă, deoarece îl cunoaşteţi pe soţul dumneavoastră şi ştiţi cît este de legat de comorile dumisale. Fiţi binevenită, şi cînd spun că am dorit sâ vă văd aici, în aceeaşi măsură ca pe soţul dumneavoastră, spun adevărul adevărat, iar dacă vă îndoiţi de spusele mele, propriul dumneavoastră fiu este martor că vă înşelaţi. Mă bucur să vă pot di:ce în casa mea, daţi-mi voie să vă iau de mînă. Matildo, Natalio, Heinrich, astăzi trebuie sâ fiţi simpli figuranţi, iar domnişoara aceasta, pe care o şi recunosc drept Clotilda, va îngădui s-o iubesc un pic şi pe ea şi s-o rog să răspundă cu aceeaşi afecţiune. Gustav, condu-o pe domnişoara.

— Vă rog să-mi daţi voie să vă conduc, — i-a spus Gustav Clotildei.

Ea l-a privit pe adolescent cu blîndeţe şi a spus :

— Vă rog să fiţi amabil să mă conduceţi.

— înainte de a porni, — a mai spus amfitrionul meu, — priviţi-i aici şi pe cei doi eminenţi artişti ai mei, Eustaţiu şi Roland. Ei locuiesc cu mine pe proprietatea noastră, pe care aş denumi-o Sans-Souci, dacă n-ar fi plină de griji. Iat-o şi pe

buna mea Caterina, care ține în mîini frînele gospodăriei, şi pe intendentul meu, şi pe grădinar, şi pe ceilalți, care nu vor să fie lipsiți de plăcerea de a vă ura bun-sosit.

Tata i-a întins fiecăruia mîna, iar mama şi Clotilda s-au înclinat în chipul cel mai amabil.

După aceea, amfitrionul meu a luat-o de braţ pe

■ maică-mea, tata pe Matilda, eu pe Natalia, Gustav pe Clo- t tilda, şi ne-am dus astfel, prin grilajul de fier, în grădină ■şi în casă. Trăsurile au fost duse la fermă. în casă am fost

■ **conduşi** numaidecît în camerele noastre. Matilda şi Nata-

Ha s-au dus în locuința lor obişnuită. Pentru părinții mei fusese pregătită anume o reşedință alcătuită din trei camere, cu lambriuri de toată frumusețea şi cu mobile dintre cele mai alese. Totul fusese orinduit in aşa fel, încît să se asigure

maximum de confort. Clotilda avea, alături, o odăiță elegantă, tapetată în albastru pal. M-am dus din locuința părinților mei în camerele mele, care erau cele obişnuite. Gustav m-a vizitat aici în prima clipă şi m-a îmbrățişat cu nespusă bucurie şi dragoste.

— Aşadar, totul e sigur şi neîndoielnic, — a spus el.

— Sigur şi neîndoielnic, dacă vrea Dumnezeu, — am replicat eu. — Acum eşti, în fapt, fratele meu scump şi mult-iubit. cu toate că, după lege, n-ai*să fii decît peste cîtva timp.

— Pot să te şi tutuiesc ? — a întrebat el.

— Din toată inima, — am răspuns eu.

— Ei bine, tu, iubitul, scumpul meu frate, — a spus el.

— Pentru totdeauna, atîta vreme cît trăim, şi orice

o-ar întîmplă, — am spus eu.

— Pentru totdeauna, — a răspuns el, — dar acum ‘ schimbă-te repede, ca să nu întârzii. înainte de masa de prînz ne mai adunăm o dată, în salonul de la parter, pentru a ne face urări. Trebuie să mă dichisesc şi eu.

Era aşa cum spusese Gustav, şi fuseseră invitaţi toţi. A plecat, şi atunci mi-am schimbat hainele.

Ne-am adunat în salonul de la parter, în care, atunci cînd intrasem pentru prima dată în această casă, aşteptasem singur, în timp ce amfitrionul meu se dusese să-mi comande

prînzul. Auzisem atunci în cameră cîntecul păsărilor de afară. Pardoseala de parchet era astăzi acoperită în întregime cu un covor foarte frumos. Eustaţiu şi Roland fuseseră poftiţi şi ei la reuniunea noastră.

După ce au venit toţi, amfitrionul meu, care era îmbrăcat la

fel de festiv ca şi noi, s-a sculat în picioare şi a vorbit astfel:

— Adresez încă o dată tuturor celor care ne-au trecut pragul urarea de bun-venit între pereții acestei case. Este

o zi frumoasă. Dacă unii prieteni dragi şi, într-o oarecare măsură, camarazi de luptă, pe care îi mai am, nu se află aici, înseamnă că omul nu-i poate aduna întotdeauna pe toți cei pe care îi iubeşte. Acei ce contează sînt însă aici,

şi sînt aici cu un prilej fericit, de pe urma căruia s-ar putea ivi,

pentru unii, o zi şi mai frumoasă. Dumneavoastră, preastimată doamnă, mama tînărului care, în cîteva rînduri, a locuit sub acoperişul nostru, fiţi binevenită în această casă. Ea v-a auzit adesea numele şi numele virtuţilor dumneavoastră, iar atunci cînd răsunetul celor spuse părea uneori să vestească şi lucruri cu totul altele, însuşirile dumneavoastră au ieşit la iveală în mod inconştient, s-au adunat aici şi au generat respect şi, îngăduiţi-i unui bătrîn euvîntul : dragoste. Dumneata, nobilul meu prieten,... dă-mi voie să rostesc şi acest nume, pe care ţi-1 atribui atît de bucuros,... un creştet cărunt ca şi mine, dar cu atît mai venerabil în respectul copiilor săi, şi de aceea şi în cel al altora, dumneata ai locuit, nevăzut, împreună cu soţia dumitale, în această casă, şi o cinsteşti, întrucît te vede acum, în încăperile sale, în carne şi oase. Dumneata, Clotildo, ai venit încoace împreună cu părinţii dumitale şi te afli, de asemenea, pe proprietatea dumitale. Ţie, Matildo, îţi vorbesc de-abia acum, după ce le-am vorbit celorlalţi, care n-au trecut atît de des ca tine pragul acestei case. Tu ne aduci astăzi ceva ce va fi pe placul tuturor. De aceea, fii cu tot atîta drag întîmpinată şi binevenită, cum ai fost întotdeauna. Fii binevenită, Natalio, şi fit binevenit, Hein- rich ! Eustaţiu, Roland şi Gustav sînt de faţă ca martori ai evenimentelor care se desfăşoară aici.

La aceste cuvinte, maică-mea a răspuns :

— Mi-am închipuit dintotdeauna că în casa aceasta vom fi primiţi ea căldură şi mulţumesc din toată inima.

— Şi eu mulţumesc, şi fie ca părerea bună despre noi să se dovedească statornică, — a spus tata.

Clotilda a făcut doar o plecăciune.

Matilda a spus :

— îți mulțumesc pentru cuvintele tale de bun-venit, Gustav ; şi dacă spui că aduc ceva ce va fi pe placul tuturor, vă vestesc, aşadar, că, acum nouă zile, Heinrich Dren- dorf şi Natalia s-au logodit la Sternenhof. Am făcut drumu] pînă la

tine, ca să-ți cerem consimțămîntul pentru acest proiect. Tu i-ai fost întotdeauna ca un tată Nataliei. Ceea ce este ea acum îți datorează, în cea mai mare parte, ție. De aceea, niciodată n-ar putea-o face fericită un legămînt care n-ar avea deplina ta binecuvîntare.

— Natalia este o fată bynă, minunată, — a răspuns amfitrionul meu. — Datorită firii ei şi educaţiei ei a ajuns ea ceea ce este. S-ar putea să fi adus şi eu o oarecare contribuţie, după cum toţi oamenii de treabă, cu care avem de-a face, adaugă cîte ceva bun fiinţei noastre. Ştii că legămîntul încheiat are consimţămîntul meu, şi că-i doresc toată fericirea. Dar întrucît mă numeşti tatăl Nataliei, trebuie să-mi dai voie să şi procedez ca un tată. Natalia primeşte, ca moştenitoare a mea, domeniul Asperhof cu toate acareturile lui şi cu tot ce cuprinde el, şi mai primeşte, întrucît n-am nici un fel de rude, tot restul averii mele. Succesiunea are loc astfel : Natalia primeşte, în ziua cununiei ei, o parte a întregii averi, odată cu actele care îi confirmă dreptul asupra restului averii, acesta urmind să-i revină în ziua morţii mele. Actele vor mai conţine, pentru prieteni şi slujitori, cîteva daruri, pe care va avea plăcerea să le înmîneze ea. Întucît sînt tată, am s-o şi înzestrez pe scumpa mea fiică, deoarece din partea maică-si nu poate primi decît daruri. Şi trebuie să-mi îngăduiţi un capriciu ; orice împotrivire din partea dumneavoastră m-ar mîhni foarte mult : cununia să fie celebrată la Asperhof. Aici a poposit acum cîţiva ani, pentru prima oară, mirele, aici l-aţi cunoscut, aici a încolţit poate dragostea şi aici, în sfîrşit, locuieşte tatăl miresei, cum l-aţi numit adineauri. Începînd din ziua cununiei, tinerii căsătoriţi vor avea la dispoziţie o locuinţă la Asperhof, dar nu li se va impune s-o folosească. Ei vor fi liberi să-şi stabilească reşedinţa fie la Asperhof, fie la Sternenhof, fie la oraş, fie şi alternativ în două din aceste locuri, sau în toate trei, cum vor.

Tot timpul cît a durat această cuvîntare, Matilda rămăsese la locul ei, cu demnitate şi bună-cuviinţă, după cum şi în întreaga adunare domnea o profundă gravitate. Matilda se străduia să-şi păstreze ţinuta, dar din ochi îi şi- roiau lacrimi, iar gura îi tremura de o puternică emoţie. S-a sculat în picioare şi a vrut să vorbească, dar n-a putut, şi şi-a întins doar mîna înspre Risach. Acesta a ocolit masa, — deoarece un colţ al acesteia îi despărţea, — a apăsat-o cu blindeţe pe Matilda înapoi pe scaunul ei, a sărutat-o uşurel pe frunte şi i-a netezit o dată părul, pe care ea şi-l purta lins şi cu cărare.

După ce Risach s-a aşezat din nou ia locul lui, tata a luat cuvîntul şi a vorbit astfel :

— Mai este aici un tată, care ar vrea şi el să spună cîteva cuvinte şi să pună cîteva condiţii. înainte de toate, baroane

Von Risach, primiți din parte-mi, în numite faml- ^ liei mele, cele mai călduroase mulțumiri pentru oâ ați binevoit să socotiți pe un membru al acesteia vredni£ sâ fie primit ca membru al familiei dumneavoastră. Familiei noastre i s-a făcut astfel o cinste, iar fiul meu Heirtțich se va strădui, fără doar şi poate, să dobîndească toate acele însuşiri care îi sînt necesare pentru îndeplinirea noilor sale îndatoriri şi în general pentru manifestarea acelei dqriîni- tăți umane, fără de care nu poți face parte din pătura mai aleasă a societății. Sper că, în această privință, mă pot pune chezaş pentru fiul meu, şi sperați şi dumneavoastră la fel, întrucît i-ați acordat locul în care se află. Fiul meu va aduce în gospodăria nou înjghebată lucruri deloc neglijabile. In casa mea de la oraş va sta în permanență la dispoziție pentru tinerii căsătoriți o locuință confortabilă şi dacă are să mă tragă inima cîndva să mă mut la țară. ei vor găsi adăpost şi în noua mea reşedință. Propria lor reşedință statornică să şi-o aleagă după placul lor. Mi se pare îndreptățit ca nunta să aibă loc la Asperhof şi cred că nimeni nu se va opune. Şi acum vă mai adresez o rugăminte, baroane Von Risach : să aveți bunătatea de a ne primi pe mine, om bătrîn, şi pe bătrîna mea soție, împreună cu fiica noastră, în cercul familiei dumneavoastră. Facem parte din pătura de mijloc şi am dus, ca atare, o viață simplă, dar neam străduit, în orice împrejurare, să ne păstrăm neîntinate cinstea şi bunul renume.

— Vă cunosc de mult, — a răspuns Risach, — deşi nu personal, şi de mult vă stimez. Dar v-am stimat şi v-am îndrăgit şi mai mult după ce am făcut cunoştinţă cu fiul dumneavoastră. Cît de tare mă bucur că pot să leg relaţii

* mai intime cu dumneavoastră, vă poate spune chiar fiul dumneavoastră şi are să vă dovedească viitorul. în ceea ce priveşte originea socială, am făcut parte şi eu din aceeaşi

i clasă de mijloc. Acțiuni trecătoare, care au fost denumite j

merite, m-au smuls pentru un timp din ea, dar prin fiica mea adoptivă mă întorc în singura clasă socială care e pe potriva rusa. Preacinstite şi venerabile bărbat, ou neîncetată activitate ţi cu o viaţă de familie bine Întemeiată, daca mă socoteşti vrednic, pe mine, care nu am nici una din acestea două, vino la pieptul meu şi să ne petrecem laolaltă, în prietenie, zilele noastre cele de pe urmă.

Cei doi bărbaţi au plecat de la locurile lor, s-au întîlnit la jumătatea drumului dintre ei, s-au cuprins în braţe şi s-au ţinut o clipă strîns îmbrăţişaţi. Cît i-a zguduit pe toţi această scenă a reieşit din faptul că în cameră s-a făcut o linişte de mormînt şi că mulţi ochi s-au umezit.

După ce Risach a plecat de lingă Matilda, maică-mea s-a îndreptat spre ea, s-a aşezat pe scaun alături de ea şi i-a cuprins amîndouă mîinile. Cele două femei s-au sărutat şi au rămas aproape îmbrățişate.

Eu şi Natalia ne-am apropiat acum de Risach şi i-am spus

2
4
5
6

că-i mulţumim din adîncul inimii pentru toată dragostea **şi** bunătatea pe care ni le-a dăruit şi că nu vom avea altă năzuinţă decît aceea de a ne arăta din ce, în ce **mai** vrednici de părerea sa bună despre noi.

— Sînteţi dragi şi prietenoşi şi cinstiţi, — a spus el, — şi

totul se va sfîrşi cu bine.

Ne-am întors la locurile noastre, iar Eustaţiu, Clotilda, Roland, Gustav şi chiar şi părinţii noştri ne-au urat toate fericirile.

2
4
5
8

După aceea, conversaţia a trecut la lucruri mai simple şi mai banale. Unii s-au mai şi sculat de pe scaune şi s-au amestecat cu ceilalţi. Maică-mea purta în ziua aceea, ca podoabă, cîteva din cele mai frumoase camei ale tatei. Amfitrionul meu trăsese adeseori cu coada ochiului «pre ele, dar acum nici el, nici Eustaţiu, n-au mai putut rezista ispitei, s-au apropiat de maică-mea, au privit uimiţi pietrele şi au vorbit despre ele. Mai tîrziu li s-a alăturat şi Roland. Tatei îi străluceau ochii de bucurie.

După ce conversația **a** mai ținut cîtăva vreme, cei de față s-au despărțit şi s-au înțeles să facă o plimbare încă înaintea prînzului. Ne-am dat întîlnire pe terenul cu nisip dinaintea grilajului cu trandafiri.

Ne-am schimbat hainele şi ne-am adunat în fața casei.

Tata, care era pesemne foarte curios să vadă totul în casa aceasta, i se alăturase lui Risach ; s-au oprit amîndoi

în fața tulpinilor de trandafiri, şi amfitrionul meu i-a dat tatei toate explicațiile. Matilda se afla lingă maică-mea. Clotilda şi Natalia se țineau de braț, iar eu şi Gustav, precum şi, din cînd în cînd, Eustațiu şi Roland,- ne țineam în preajma

bărbaților vîrstnici. De la terenul cu nisip ne-am dus în grădină, pentru ca ai mei s-o vadă mai întîi pe aceasta. Amfitrionul meu i-a fost tatei călăuză şi i-a arătat şi explicat totul. Acolo unde maică-mea şi Clotilda au manifestat interes pentru cele văzute, însoțitoarele lor le-au dat lămuriri.

— Dar văd totuşi şi nişte fluturi, — a spus tata, după ce am străbătut o bună bucată a grădinii.

— E aproape cu neputință ca păsările mele să stârpească toți germenii, — a răspuns amfitrionul meu. — Ele împiedica numai răspîndirea lor peste măsură. Dar tot mai rămîn cîțiva

care asigură hrana pentru anul următor. In plus, mai vin fluturi şi de departe. Fluturii ar fi, de bună seama, şi cea mai frumoasă podoabă a unei grădini, dacă omizile n-ar fi adesea atit de dăunătoare trebuinţelor noastre omeneşti.

— Dar păsările nu aduc oare şi ele stricăciuni unora din

roadele pomilor ? — a întrebat tata.

— Ba da, aduc stricăciuni, — a răspuns amfitrionul meu, — şi vatămă mai cu seamă soiurile de cireşi şi alte specii, mai gingaşe ; dar faţă de folosul pe care ni-1 aduc păsările, paguba este foarte mică, şi n-au decît să consume şi ele o parte din

belşugul pe care ni-1 procură, şi, în sfîrşit, deoarece, pe lîngă hrana lor firească, mai primesc din partea mea şi suplimente, iar uneori şi delicatese, imboldul de a-mi ataca poamele se reduce.

Am străbătut cu toții întreaga grădină. Fiecare strat de flori,

fiecare floare mai ciudată, în parte, fiecare pom, fiecare strat de legume, aleea teilor, prisaca, serele, totul a fcst cercetat îndeaproape. Ziua se înseninase aproape complet, iar pretutindeni atîrnau şi îşi împrăştiau mireasma **o** mulţime de flori. Ne-am urcat pînă la cireşul cel falnic şi ne-am întors de acolo privirile înapoi spre grădină. Tata s-a simţit grozav de fericit că poate să vadă şi să contemple toate acestea. Maică-mea cred că n-a acordat lucrurilor din jur aceeaşi atenţie ca tata şi că a vorbit cu Matilda mai mult despre problemele vieţii şi despre viitorul copiilor lor. Tot aşa, nici subiectul conversaţiilor dintre Clotilda şi Natalia nu cred că a fost, în chip precumpănitor, grădina. "

De la cireşul cel falnic am fost nevoiţi să ne întoarcem în casă, deoarece răgazul care ne mai fusese acordat pînă la masa de prînz se scursese. Ne-am dus pentru o clipă fiecare în camera lui şi ne-am adunat apoi în sufragerie.

După-amiaza a fost rezervată pentru vizitarea fermei, a

pajiştilor şi a ogoarelor. Am pornit în grup de la cireşul cel falnic, pe colina acoperită cu grîne şi de acolo pînă la popasul din cîmpie, exact pe acelaşLdrum pe care îl străbătusem eu cu amfitrionul meu, în acea seară, cînd m-am aflat pentru prima dată la Asperhof. La popasul din cîmpie ne-am rotit un pic privirile în jur. Frasinul de-abia îşi scosese primele frunzulițe şi căuta să şi le extindă. N-am putut să ne aşezăm, deoarece lavița era mult prea mică pentru toți. Am luat-o pe drumul pe care mă plimbasem eu cîndva singur cu Natalia. După vizitarea fermei, unde amfitrionul meu i-a arătat tatei de-a fir a păr totul şi i-a explicat cum arătase ferma odinioară, ce schimbări se petrecuseră şi ce anume mai urmează să se facă, ne-am dus, prin pajiştile fermei, pe ogoarele de pe povîrnişul colinei casei cu trandafiri, am înconjurat apoi colina şi arn urcat in sfîrşit spre dumbrava bălții, şi de acolo înapoi spre pîrîul cu arini, astfel că am ajuns din nou la cireşul csl falnic şi de acolo ne-am întors în casă. între timp se înserase. Totul stîmise admirația tatei.

Ziua următoare a fost destinată vizitării interiorului casei, a comorilor sale artistice şi a celorlalte lucruri pe care le cuprindea. Amfitrionul meu l-a condus pe tata mai întii în toate camerele de la parter, după aceea, prin culoarul de marmură, pe scară, la statuia de marmură. L-am însoțit cu toții, în afară de Eustațiu şi de Roland. La statuia de marmură am zăbovit foarte mult. De acolo ne-am dus în sala de marmură, unde amfitrionul meu i-a numit tatei toate soiurile de marmură şi i-a precizat locurile lor de obîrşie. Apoi am vizitat, una după alta, camerele de toate zilele ale amfitrionului meu, camera cu tablouri, cea cu cărți, cea cu gravuri, cabinetul de lectură, camera de colț cu scîndurica pentru hrănirea păsărilor, şi, în sfîrşit, camerele de oaspeți şi locuința Matiidei. A fost vizitată şi încăperea lui Roland, în care se afla, pe un şevalet, tabloul lui aproape terminat. Ca încheiere am vizitat ate-' lierul de tîmplărie şi am cercetat organizarea lui, precum şi tot ce era în lucru acolo. Dacă tata fusese încă în ajun plin de admirație, astăzi părea aproape amețit.. Statuia de marmură îi plăcuse într-atîta, încît a spus că, din călătoriile sale nu-şi poate aminti de multe opere antice, care să fi fost superioare celei de aici. A fost privită şi iar privită din toate părțile, şi a fost comentat fiecare detaliu, ca şi întregul. Tata a spus că el cu asemenea opere de artă nu se poate lăuda nici pe departe, ci numai unele dintre cameile sale ar mai putea fi puse alături de această statuie. Sala de marmură i-a plăcut grozav, şi ideea de a-şi construi şi el o asemenea încăpere i s-a părut extrem de fericită. A apreciat răbdarea amfitrionului meu în căutarea marmurei şi i-a lăudat pe cei care proiectaseră asamblarea ei în aşa fel, încît să rezulte ceva atît de pur şi de minunat. Mobilele vechi, tablourile, cărțile, gravurile, l-au interesat peste măsură ; le-a privit pe toate în amănunțime şi a vorbit despre multe din ele în calitate de amator, dar şi de cunoscător. Amfitrionul meu s-a înțeles lesne cu el, părerile lor adesea au coincis şi adesea s-au întregit, în măsura în care puteau fi rostite păreri într-o societate, unde eşti obligat să te exprimi lapidar. Maică-mea s-a bucurat din adincul inimii de bucuria tatei. Se împlinise aşadar, totuşi, ceea ce îşi dorise ea de atîtea ori, şi anume ca tata să viziteze casa amfitrionului meu, şi se împlinise în chipul acesta fermecător, pe care desigur că nu şi-l închipuise niciodată. Tata a privit cu multă luare aminte tabloul lui Roland, l-a socotit extrem de prețios, a vorbit cu Risach despre

diferite detalii ale lui şi şi-a exprimat părerea că, judecind după această lucrare, Roland s-ar putea să aibă un viitor foarte promițător. Este lesne de înțeles <S amfitrionului meu i-a făcut plăcere să vadă lucrările acestuia privite cu atîta admirație de către un om în. măsură să-şi dea o părere. Cei doi bărbați s-au apropiat tot mai mult unul de altul şi i-au uitat din cînd în cînd, un pic, pe ceilalți. La atelierul de tîmplârie, unde Eustațiu a

făcut pe călăuza, au fost parcurse nu numai toate desenele şi planurile, dar au fost cercetate în amănunt şi întreaga organizare şi modul de lucru, precum şi toate uneltele. Tata a fost întru totul de acord cu cele văzute. Cu cercetarea acestor lucruri a trecut ziua întreagă

A doua zi am plecat cu toții în codrul Aliz, pentru ca amfitrionul meu să le poată arăta părinților mei pădurea care ținea de Asperhof.

Zilele următoare ne-aU reunit în mai mică măsură. Oaspeții şi gazdele s-au răspîndit în funcție de ceea ce îi atrăgea mai

mult. La mine şi la Natalia au venit pe rînd toți locatarii casei cu trandafiri şi ai fermei, ca să ne ureze fericire şi să ne binecuvînteze cu prilejul apropiatei noastre căsătorii. De-abia acum, după celebrarea logodnei, căsă- toria.noastră devenise cert! pentru ei, dar o bănuiseră mai demult din ceea ce observaseră în ultima vreme. Tata a tot revenit asupra celor văzute în grabă, se afla ba ici, ba colo, şi a purtat discuții aprinse cu proprietarul casei. Cucoanele s-au îngrijit de treburile gospodăreşti şi au zăbovit îndelung în preajma Caterinei. Noi, tinerii, am umblat mult prin grădină, am vizitat unele locuri şi am făcut plimbări. In cîteva rînduri ne-am dus la soții grădinari, am stat **o** dată mai mult la masa lor, am cercetat pe îndelete serele şi l-am pus pe grădinar să ne dea explicații despre tot ce se găsea acolo. într-o zi am plecat cu toții şi la Inghof, iar în altă zi, cei de la Inghof au venit la Asperhof. Preotul din Rohrberg şi cîțiva locuitori de vază ai ținutului au venit, de aproape sau de departe, ca să-şi prezinte urările de fericire. Pînă şi unii săteni de prin împrejurimi, şi alții, care mă ştiau pe mine şi pe Natalia, au venit în acelaşi scop.

Am petrecut douăsprezece zile la Asperhof, şi după aceea ne-am pus bagajul in trăsură şi am pornit înapoi spre oraşul nostru de reşedinţă.

Cînd am ajuns acasă Sra început de îndată pregătirea camerelor, ca să putem face faţă în mod demn, atunci cînd ni se

va întoarce vizita. Intre timp m-am pregătit şi pentru altceva, ceva ce trebuia să aibă loc încă înaintea căsătoriei mele cu Natalia : pentru lunga mea călătorie. M-am străduit să-mi fac pregătirile în aşa fel, încît să fiu convins că nu mi-a scăpat nimic esenţial. Eram pătruns de necesitatea de a-mi însuşi, în ţări străine, multe lucruri care îmi lipseau, ca să nu fiu nevoit să rămîn prea mult în urma Nataliei în această privinţă, şi tot atît de pătruns ernm de faptul că trebuia să întreprind singur o călătorie mai mare, înainte de a putea întreprinde una în viitor cu Natalia. Mai aveam de gînd totodată să pornesc la drum numai- decît după ce va fi avut loc întoarcerea vizitei.

întoarcerea vizitei a avut loc la trei săptămîni după ziua în care am ajuns la oraş. O scrisoare ne-o vestise dinainte. Matilda, Risach, Natalia şi Gustav au sosit într-o trăsură frumoasă şi au fost conduşi în camerele pregătite pentru ei. După ce s-au schimbat, ne-am adunat cu toţii în salon, ca să le urăm bun-venit. Primirea în cfi^a noastră a fost la fel de prietenoasă şi de caldă, cum fusese întotdeauna la Sternenhof şi în casa amfitrionului mtu. Pe toate chipurile se citea bucuria, şi toate cuvintele aj. continuat adincirea cunoaşterii reciproce şi a prieteniei legate la Asperhof. Toate plăcerile pe care le puteau oferi oaspeţilor casa noastră şi oraşul li s-au pus la dispoziţie. Ca şi în cele două conace,'a fost arătat şi aici tot ce conţine casa. Oaspeţii au fost conduşi prin camere, au văzut tablouri, cărţi, mobile vechi şi pietre preţioase. Au vizitat foişorul vitrat din colţ şi toate ungherele grădinii. în ce priveşte tablourile tatei, amfitrionul meu şi-a exprimat părerea că. privite ca un întreg, sînt, fără îndoială, mai preţioase decît propria sa colecţie, cu toate că şi el posedă cîteva piese care ar putea fi puse alături de cele mai de preţ din colecţia tatei. Pe tata l-a bucurat această apreciere şi a spus că ar fi formulat şi el una cam la fel; Cameile, a spus amfitrionul meu, sînt minunate, şi crede că nimic nu poate să le egaleze, decît, poate, sculptura de marmură.

—Aşa e, acestea sînt piesele cele mai de preţ din ambele colecţii de obiecte de artă, — a replicat tata.

Sculpturile în lemn din foişorul vitrat îi erau cunoscute amfitrionului meu din reproducerile făcute de mine. S-a apucat totuşi să le cerceteze amănunţit şi le-a lăudat mult, ţinînd seama de epoca creării lor. Frunza mea _de dalac de mamură, aflătoare în jrădină, n-a fost găsită nevrednică de preţuire. Pe tata l-a încîntat nespus preţuirea comorilor sale de către un om ca Risach, şi cred că, de cînd strîngea toate aceste lucruri, n-a avut ceasuri mai agreabile decît timpul petrecut la el de către Risach. Poate că nu i-ar fi mers mai mult la inimă nici măcar clipa în care mi s-au deschis mie pentru prima dată ochii asupra valorii comorilor sale. La mine, pe atunci, nu fusese decît un sentiment ; acum, la Risach, era o judecată.

Ca distracţii în afara casei au fost două spectacol? de teatru, trei vizite colective la galerii de artă. şi cîteva plimbări cu trăsura prin împrejurimi.

în timpul şederii musafirilor la noi a fost hotărit şi termenul celebrării cununiei : urma să-mi iac călătoria plănuită, şi după reîntoarcerea mea să nu mai aibă loc nici 0 aminare. Data precisă avea să fie fixată atunci. După ce am căzut de acord, ne-am luat rămas-bun. De data asia, despărţirea a fost mai grea, deoarece avea să dureze mai îndelung, şi deoarece nu putea fi exclusă ivirea unor întâmplări nefericite în absenţă. Dar ne-am ţinut tari, ne-am ferit

să ne dăm în vileag durerea faţă de martori, chiar şi atît de dragi, ne-am luat rămas-bun şi ne-am făgăduit să ne scriem.

După ce ne-au plecat oaspeţii, mi-am anunţat logodna, prin scrisori, unor familii cu care eram în foarte bune relaţii de

prietenie.

La prințesă m-am dus personal, ca să-i comunic evenimentul. Mi-a zîmbit cordial şi mi-a spus că, odată, dnd rostise numele Tarona, eu roşisem extrem de intens. I-am răspuns că,

atunci, roşisem numai fiindcă îmi atinsese un simţământ profund, dar că pe atunci n-aveam încă habar că Natalia se numeşte Tarona. I-am vorbit şi de plănuita mea călătorie, iar ea a lăudat mult această hotărîre şi mi-a povestit despre modul de viaţă din feluritele capitale, în care locuise odinioară temporar. Mi-a spus pe scurt şi cîte ceva despre înfăţişarea ţărilor respective, întrucît era o mare admiratoare a priveliştilor pitoreşti. Se pregătea tocmai să plece din nou spre lacul Garda, pe care îl mai vizitase de cîteva ori. Aceasta era şi pricina că se mai afla mcâ la oraş, deşi primăvara era atît de înaintată. M-a ru-

gat ca, după ce mă întorc, să mai trec pe la dînsa. I-am făgăduit.

Acum, călătoria mea n-a mai fost amina tă nici o dipă. Mi-am luat rămas-bun de la ai mei şi, într-o bună zi, am ieşit cu trăsura pe poarta oraşului.

Mai întîi am plecat, prin Elveţia, în Italia : la Veneţia, Florenţa, Neapole, Siracusa, Palerno, Malta. Din Malta m-am îmbarcat pentru Spania, ps care am străbătut-o de la sud la nord, cu multe ocoluri. Am lost la Gibraltar, Granada, Sevilla, Cordoba, Toledo, Madrid şi în multe alte oraşe mai mici. Din Spania am plecat în Franţa, de acolo in Anglia, Irlanda, Scoţia, şi de acolo, prin Olanda şi Germania, înapoi în patrie. Lipsisem cu o lună şi jumătate raai puţin de doi ani. Cînd m-am întors era iarăşi primăvară. Mă impresionase priveliştea copleşitoare a Alpilor, a vulcanilor de la Neapole si din Sicilia, a munţilor înzăpeziţi din sudul Spaniei, a Pirineilor şi a munţilor învăluiţi în ceaţă ai' Scoţiei. Mi s-a Întipărit îa suflet marea, lucrul cel mai minunat din cîte există pe p&mînt. M-au înconjurat infinit de multe imagini fermecătoare şi interesante. Am văzut cîteva popoare şi am învăţst sâ le înţeleg firea în patria lor şi, adesea, să le iubesc. Am văzut tot soiul de oameni, cu speranţele, dorinţele şi nevoile lor, am văzut unele aspecte ale traficului internaţional, şi am rămas vreme mai îndelungată în cîteva oraşe importante, unde m-am ocupat de colecţiile lor de artă, de comorile lor de cărţi, de animaţia lor, de viaţa lor sociala şi ştiinţifică, şi de scrisorile dragi venite din patrie şi de cele trimise de mine într-acolo.

La întoarcere am trecut prin împrejurimile domeniilor Asperhof şi Stemenhoî înainte de a ajunge pe meleagurile mele de baştină, aşa că le-am vizitat pa amîndouâ. Toată lumea era bine sănătoasă şi m-a găsit foarte ars d= soare. Aici am aflat şi de o schimbare, care se petrecuse cu tatăl meu şi care îmi fusese tăinuită în scrisori, ca să am o surpriză. Toate aluziile lui, — că într-o bună zi ar putea ieşi la pensie pe nepusă masă, că va locui la ţară înainte să se fi aşteptat cineva la asta, că se vor întîmpla multe lucruri, la care nu se gîndeşte nimeni, că nu se ştie dacă nu vom avea nevoie mai des de trăsura de călătorie, — deveniseră realitate. îşi radiase firma de comerţ şi cumpărase domeniul Gusterhof, situat într-un loc fermecător, . între Asperhof şi Sternenhof, scos la vînzâre şi pe care se şi apucase să şi-l amenajeze. Toată lumea aştepta cu bucurie ziua în care avea să se statornicească, gospodăreşte şi tihnit, pe noua sa proprietate. Nu mi-am îngăduit răgazul de a vizita această moşie, pe care o cunoşteam din exterior, deoarece n-am mai putut îndura s-o ştiu pe Natalia departe de mine, fără să fie nevoie. După o emoţionantă primire şi despărţire am pornit la drum spre părinţii mei şi am călătorit zi şi noapte, ca să ajung cît mai curînd acolo. Ei ştiau de sosirea mea şi m-au întîmpinat cu bucurie. M-am instalat neîntîrziat în locuinţa mea. Mi s-a părut ciudat, dar m-am şi bucurat, sâ-1 văd acum pe tata tot timpul acasă şi tot timpul înconjurat de planuri, proiecte şi desene. în timpul absenţei mele fusese de cinci ori la Gusterhof şi cu aceste prilejuri se dusese des, ca oaspete, la Matilda sau la Risach. Mama şi Clotilda îl însoţiseră de două ori. In aceşti doi ani parcă întinerise. Locatarii domeniilor Sternenhof şi Asperhof veniseră şi ei odată, iama, în vizită la părinţii mei.

încă din prima zi a şederii mele in casa părintească, maică-mea m-a condus în camerele amenajate ca locuinţă pentru mine şi Natalia, în cazul în care am dori să stăm la oraş. Nid nu-mi închipuisem că în casă la noi este loc pentru o locuinţă atît de încăpătoare. Fusese amenajată atît de frumos jşi totodată cu atîta distincţie, încît m-a umplut de bucurie. Am adus vorba, cu acest prilej, de ziua nunţii, şi mama mi-a răspuns că tata crede că acum nu mai există nici un motiv de amînare, şi că de la noi, ca din partea mirelui, ar trebui să pornească iniţiativa. Am rugat ca lucrurile să fie grăbite, şi în ziua următoare au şi plecat scrisorile noastre spre Sternenhof şi spre Risach. Peste puţin ne-a sosit răspunsul, şi ziua a fost fixată potrivit propunerilor noastre. Locul de întîlnire era Asperhof.

Credincios făgăduielii mele m-am dus şi la prinţesă. Plecase la moşie. Aşa încît i-am scris în puţine cuvinte că m-am întors şi totodată i-am comunicat ziua cununiei mele. In scurt timp mi-a Venit de la ea un răspuns, împreună cu un pacheţel cu un dar de nuntă. îmi scria că nu putuse
să tni-1 înmîneze personal, deoarece este suferind de cîteva săptămâni şi de aceea a fost nevoită să plece st 11 **devreme** la ţară. Şi că darul de nuntă fusese pregătit **de** mult. Am deschis **pacheţelul.** Cuprindea
mare şi foarte frumos mărgăritar. Montură nu avea aproape deloc. De mărgăritar erau prinse doar o bară subţire de aur şi o plăcuţă de aur, ca să poată fi folosit ca buton. Gestul nobilei prinţese şi fineţea gustului ei m-au bucurat nespus, deoarece un mărgăritar era, în ochii mei, tocmai e f fi la **piept,** ca
da ..
I-am răspuns, mulţumii **tot** lufletul. '

Pregătirile noastre s-au încheiat curînd, **şi ;** la drum.

'— **Tot ce mai** e de făcut, vom putea **face în** 5 **de la ţară,** — **a** spus **tata,** cu un zimbet plin **de** voioşie.

Am plecat cu ai mei spre Gusterhof. Ne-a întîmpinat o locuinţă mică, dar prietenos amenajată, pe care tata o pregătise provizoriu pentru asemenea prilejuri. -a dat o mare satisfacţie simţăî - **că** lu în propriul nostru conac la ţară. La **acest**
mai mare intensitate, dar **şi** mama s-a bucurat **grozav.** Am **rămas la** Gusterhof cît să ne terminăm pregătirile **şi să** putem ajunge la Asperhof cu două zile înainte **de** cunu**nie. Cînd am** sosit, **Matilda şi** Natalia se **şi aflau** acolo. Ne-am urat un călduros bun-venit şi bun-găsit. **Cu** toţii **eram** cuprinşi oarecum de înfrigurarea **pregătirilor.** Ade**seori,** pe Natalia n-am putut-o vedea decît **pentru** cîteva clipe. Clotilda a fost numaidecît atrasă **şi** ea **de vîrtej.** Ve**neau şi** plecau mesaje, soseau oaspeţi **şi martori. Eu** însumi simţeam un fel de strîngei **de** ii mă.

în după-amiaza primei **zile i-am** găsit, la **ur moment dat,** pe Matilda, pe amfitrionul meu şi pe Gustav **umblînd** în **sus**

şi în jos pe aleea cu tei. M-am alăturat **lor.** După **scurt** timp, Gustav **a** plecat de **lîngă noi.**

— Vorbeam tocmai de faptul că fiul.meu va trebui în curînd să plece de aici şi să cutreiere lumea, — mi-a spus Matilda. — Nu l-ai găsit şi dumneata schimbat, cînd te-ai întors din călătorie ?

— A devenit un tînăr în toată legea, — am replicat eu. — N-am văzut'în călătoriile mele nici unul care să fi

fcst de o seamă cu dînsul. Era un băiat foarte voinic şi a devenit un flăcău la fel, dar cred că mai potolit şi mai blajin. Ba chiar am impresia că şi în ochii lui, care au devenit şi mai strălucitori, zăresc ceva ce aduce cu lîncezeala unei fete.

— Mă bucur că şi dumneata ai băgat de seamă asta, — a

spus amfitrionul meu. — Aşa e, şi e bine că e aşa, deşi e primejdios. Tocmai la tinerii voinici, a căror inimă n-a fost atinsă de nici un suflu rău, se iveşte, la o anumită vîrstă, o stare de lîncezeală, cu efect mai puţin dăunător decît la fetele adolescente. Nu este slăbiciune, ci tocmai un exces de vlagă, care face o impresie atît de fermecătoare, atunci cînd ne priveşte din doi ochi de cele mai multe ori întunecaţi, cu licăr molcom, şi cînd atîrnă, ca un giu- vaier, de două pleoape nevinovate. Dar asemenea tineri, atunci cînd vin zile de restrişte, ştiu să şi îndure, cu un curaj vrednic de cununa unui mucenic, iar atunci cînd patria cere jertfe, ei îşi pun pur şi simplu tînără lor viaţă pe altar. Ei pot fi însă şi tîrîţi spre o falsă înflăcărare şi manevraţi cu rea credinţă, iar atunci cînd un asemenea ochi de adolescent se uită, la timpul potrivit, în ochiul de fată potrivit, izbucneşte cea mai năvalnică, cea mai fierbinte, dar adesea şi cea mai nefericită dragoste, deoarece bărbatul tînăr şi nepervertit şi-o pune în inimă aproape definitiv. După ce se termină evenimentul de azi, mai stăm de vorbă, ca să vedem ce mai trebuie să facem.

— Pâi eu văd şi binele, şi primejdia, — a spus Matilda.

Ne-am întors curînd în casă.

— Ya trebui să cunoască asprimea lumii, care îl va căli, — a spus amfitrionul meu pe drum.

în sfîrşit a sosit ziua nunţii. Cununia urma să se desfăşoare înainte de amiază, în biserica din Rohrberg, în parohia căreia era cuprins domeniul Asperhof. Locul de adunare era sala de

marmură, pe a cărui pardoseală fusese întinsă în acest scop o pînză verde fină. Aceeaşi pînză acoperea şi toate scările. M-am îmbrăcat în camerele mele, am îndreptat o rugăciune către Atotputernicul şi am fost condus în sala de marmură de unul dintre martorii mei. Din partea alor mei veniseră acolo deocamdată numai bărbaţii. Erau de faţă martorii şi cei mai mulţi dintre oaspeţi.

Risach era în haine de gală şi împodobit cy toate decoraţiile. La un moment dat s-a deschis uşa dinspre culoar şi au intrat Natalia cu mama ei şi a mea, cu Clotilda şi cu alte cucoane şi fete. Era îmbrăcată superb, părea presărată cu nestemate, dar era foarte palidă. Nestematele erau în monturi medievale, am remarcat asta, dar nu m-am simţit dispus să le privesc nici măcar o clipă. M-am dus în întîm- pinarea Nataliei şi i-am întins blînd nuna, în semn de bun- venit. Tremura toată.

Amfitrionul meu le-a spus părinților mei :

— Subiectul preferat în conversațiile fiului dumneavoastră au fost pînă acum părinții lui şi sora lui. Cine este un fiu atît de bun va deveni şi un soț bun.

— însuşirile mai alese, care îi chezăşuiesc viitorul, — a spus tata, ■— le-a dobîndit de la dumneavoastră, ne-am dat seama de asta, şi de aceea l-am iubit tot mai mult. Dumneavoastră l-aţi educat şi l-aţi înnobilat.

— Trebuie să răspund ca în cazul Nataliei, — a răspuns

amfitrionul meu. — Personalitatea lui s-a dezvoltat şi orice înrîurire de care a avut parte, mai cu seamă cea a dumneavoastră, a ajutat.

Am vrut să spun ceva, dar de emoţie n-am putut.

Gustav, care stătea în preajma femeilor, s-a uitat la mine, şi eu la el. Era, de asemenea, foarte palid.

Intre timp au sosit rînd pe rînd toţi cei care urmau să fie de faţă la cununie, a sosit ora plecării, şi intendentul a anunţat că totul este gata.

Matilda i-a făcut Nataliei semnul crucii pe frunte, pe gură şi pe piept, iar Natalia s-a aplecat şi şi-a lipit buzele de mîna maică-si. Apoi, fetele au apucat vălul, care ii atîma Nataliei, ca o ceaţă argintie, de la creştet pînă la pămînt, au înfăşurat-o în el, şi Natalia, înconjurată de domnişoarele de onoare şi călăuzită de femei, a coborît scara pe care se afla statuia de marmură. Noi am urmat-o. Cu mine erau martorii mei, Risach şi tata. Partea din faţă a şirului de trăsuri au ocupat-o femeile, mireasa şi fetele ; cea dinapoi bărbaţii şi cu mine. Ne-am urcat, şi convoiul s-a pus în mişcare. Venise multă lume, ca să vadă alaiul de nuntă. Printre privitori l-am zărit şi pe dascălul meu de ţiteră, care mi-a făcut semn agitînd o pălărie verde, împodobită cu pene. Cei mai mulţi dintre locatarii fermei şi dintre slujitorii casei o luaseră înainte şi ne aşteptau în biserică. Unii se aflau şi ei în trăsuri. Alaiul a cobbrit agale colina.

în biserică ne aştepta preotul din Rohrberg. Ne-am dus tn faţa altarului şi cununia a fost celebrată.

La înapoiere, Natalia şi cu mine am venit singuri într-o trăsură. Ea n-a vorbit nimic, vălul i-a rămas dat peste cap, iar din ochi îi şiroiau lacrimi.

Cînd ne-am aflat din nou în sala de marmură, au fost P[1:]se pe o masă lungă, aşezată acolo în aceeaşi dimmeaţă Şi înconjurată de multe scaune, actele privitoare la căsătoria noastră şi la averea noastră. Intre timp însă am luat-o de mîr.ă pe Natalia şi am condus-o, prin camera cu tablouri Şi prin cea de lectură, în bibliotecă, unde am fost singuri. Acolo m-am oprit dinaintea ei şi mi-am deschis braţele.

Eî mi s-a aruncat de gît. Ne-am strîns cu putere în brațe şi am plins amîndoi aproape în hohote.

— Scumpa mea, unica mea Natalia ! — am spus eu.

— Dragul **meu,** scumpul meu **soţ** ! — a răspuns ea. — **Această** inimă îţi aparţine acum pe veci, fii îngăduitor cu lipsurile şi cu slăbiciunile ei.

— Soţia mea scumpă, — am replicat eu, — te voi cinsti şi te voi iubi veşnic, aşa cum te cinstesc şi te iubesc azi. încearcă

sâ ai şi tu răbdare cu mine.

— O, Heinrich, ce bun eşti! — a răspuns ea.

— Natalio, voi căuta să mă lepăd, de dragul tău, de orice defect, — am replicat eu, — iar pînă atunci mi le voi înăbuşi pe toate în aşa fel, încît să nu te rănească.

— Şi eu am să mă străduiesc să nu te mîhnesc niciodată, — a răspuns ea.

•— Totul se va sfîrşi cu bine, — am spus eu.

■— Da, totul se va sfîrşi cu bine, aşa cum a spus cel de-al doilea părinte al nostru, — a răspuns ea.

Am dus-o mai aproape de fereastră şi am stat amîndoi aşa, ținîndu-ne de mîini. Soarele de primăvară pătrundea prin ferestre, încît alături de diamante scăpărau stropii căzuți pe frumoasa ei rochie.

— Natalio, eşti fericită ? — am întrebat-o eu după un timp.

— Sînt, peste măsură, — a răspuns ea. — Ah, dacă ai fi şi tu !

— Tu eşti odorul meu şi bunul meii cel mai de preț pe acest pămînt, — am replicat eu. — îmi pare încă vis, că l-am dobîndit, şi vreau să-l păstrez cît voi trăi.

Am sărutat-o pe gura pe care mi-a oferit-o cu drag. Pe obrajii ei gingaşi se ivise din nou roşeaţa.

în clipa aceea am auzit paşi în camera învecinată, şi EU intrat Matilda, maică-mea, Risach, tata şi Clotilda, care re căutaseră.

— Mamă, scumpă mamă, — i-am spus eu Matildei, d> rindu-mă in întimpinarea tuturor.

Am luat mîna Matildei şi am încercat să i-o sărut. Ma- tilr'a nu lăs?.se niciodată pe nimeni să-i sărute mîna. Acum rni-a dat voie, spunînd cu blindețe :

— Numai de data asta.

După aceea m-a sărutat pe frunte şi a spus :

— îți urez să fii atît de fericit, fiule, pe cît eşti de vrednic să fii şi pe cît doreşte cea care, astăzi, ți-a dăruit o jumătate din viața ei.

Risach mi-a spus :

— Fiule,... de acum înainte am să te tutuiesc, iar tu trebuie să-mi spui la fel ca tatălui tău dintîi,... fiule, dup| ceea ce s-a petrecut astăzi, datoria ta dintîi este întemeierea unei căsnicii nobile, neprihănite şi sănătos orînduite. Tildă să-ți fie părinții tăi ; fii cum sînt ei. Vremurile noastre au mare nevoie de familie, mai mare nevoie decît de artă şi de ştiință, decît de relații internaționale, de negoț, de avînt, de progres, sau cum s-o mai fi chemînd tot ceea ce ne pare vrednic de dorit. Pe familie se întemeiază arta, ştiința, propăşirea umană, statul. Atunci cînd căsătoriile nu duc la o viață familială fericită, în zadar creezi lucrări sublime în ştiință şi în artă, căci le dăruieşti unei generații, care se degradează din punctul de vedere moral, căreia darul tău nu-i mai foloseşte la nimic şi care, pînă la urmă, nu se mai osterfeşte să creeze asemenea bunuri. Dacă te înte- meiezi pe familie,... mulți nu încheie nici o căsătorie şi rea-lizează totuşi „lucruri mărețe,... dar dacă te întemeiezi pe familie, eşti om numai dacă te întemeiezi pe ea cu totul şi fără de prihană. După aceea poți să lucrezi şi pe tărîmul **artei sau al ştiinţei, şi dacă realizezi ceva excepţional şi de înaltă calitate, eşti pe drept cuvînt preţuit; după aceea poţi să-i fii de folos şi vecinului tău în probleme care vă privesc pe amîndoi, şi dacă e nevoie ascultă şi de chemarea statului. Atunci ai trăit pentru tine şi pentru toate vremurile. Urmează numai drumul inimii tale, ca şi pînă acum,**

Şi totul se va sfîrşi cu bine.

I-am întins mîna, el m-a strîns la piept şi m-a sărutat.

Intre timp, Natalia fusese îmbrățişată de maică-mea, de tata şi de Clotilda.

— El va rămîne, cu siguranță, aşa cum este astăzi, — a spus ea, exprimînd pesemne o dorință pentru viitor.

— Nu, scumpa mea copilă, — a spus maică-mea, — el nu va rămîne aşa cum este, tu nu ştii asta deocamdată : el va

deveni ceva mai mult, şi tu vei deveni ceva mai mult. Dragostea devine alta, şi peste mulți ani este chiar cu totul alta, dar în fiecare an sporeşte, şi cînd spui „acum ne iubim cel mai mult“, peste puțin nu mai este adevărat,

Şi cînd, într-o bună zi, în faţa ta se află, în locul tînărului înfloritor, un moşneag ofilit, îl iubeşti, într-altfel decît l-ai iubit pe tînăr, dar îl iubeşti negrăit mai mult, îl iubeşti mai cu credinţă şi mai cu temei.

Tatăl meu s-a întors cu spatele şi şi-a trecut mîna peste ochi.

Maică-mea a sărutat-o încă o dată pe Natalia şi a spus :

— Fiică dragă, bună şi scumpă !

Natalia i-a întors sărutul şi a cuprins-o de gît cu brațele.

— Copii, acum trebuie să mergem la ceilalţi, — a spus Risach.

Ne-am dus în sală. Acolo, Risach a pus nişte acte **în** mîinile Nataliei. Ea le-a pus în ale mele. Tata mi-a dat **şi** el nişte acte. Toţi cei de faţă ne-au urat acum fericire, mai cu seamă Gustav,

pe care, în vremea din urmă, nu-1 văzusem deloc. Gustav a îmbrățișat-o pe soră-mea şi pe mine. In ochii lui frumoşi **au** apărut lacrimi. Apoi ne-au felicitat **Eustaţiu,** Roland, cei de **la** Inghof, preotul din Rohrberg, care mi-a adus aminte de cea dintîi întîlnire a noastră **in** această casă, în seara aceea prevestitoare de furtună, precum şi toți ceilalți.

Risach a spus că acum fiecăruia îi stau la dispoziție două ceasuri, după care țoală lumea trebuie să se adune, pentru o mică gustare, în sala de marmură.

Natalia a fost condusă de domnişoarele ei de onoare spre încăperile maică-si, ca să-şi lase acolo rochia de mireasă. Eu m-

am dus în locuinţa mea, m-am schimbat şi am pus actele sub cheie, fără să mă uit la ele. După aproximativ un sfert de ceas, am intrat în antecamera locuinţei Matildei, am întrebat dacă Natalia este gata şi am rugat-o sâ facă împreună cu mine o scurtă plimbare prin grădină. A apărut într-o rochie de mătase, frumoasă, dar foarte simplă, şi a coborît cu mine scara. Mi-a oferit braţul, şi ne-am plimbat cîtva timp pe sub teii cei mari şi pe alte alei din grădină.

După ce s-au scurs cele două ceasuri, clopoțelul a anunțat începerea mesei. Toți s-au îndreptat spre sală şi fiecăruia i s-a arătat acolo locul pe care să stea. Masa a fost, ca de obicei la Risach, simpiă, dar gustoasă. Cunoscătorii şi amatorii au avut la dispoziție vinuri foarte alese. Niciodată nu avusese loc a masă în această sală, iar fostul meu amfitrion a făcut observația că solemnitatea marmurei trebuie să. se oglindească numai în solemnitatea celui mai ales dintre vinuri. S-au rostit toasturi, ba chiar şi versuri, pentru veşnica fericire a noilor căsătoriți.

— Oare am procedat bine, Nata, — a întrebat fostul meu amfitrion, — că ți-am ales bărbatul potrivit ? Ai crezut întotdeauna că nu mă pricep la asemenea lucruri, dar i-am recunoscut de la prima vedere. Nu numai dragostea este tot atît de iute ca electricitatea, ci şi ochiul cunoscătorului de oameni.

— Dar, tată, — a spus Natalia îmbujorîndu-se, — nu ne-am certat niciodată cu privire la acest subiect, aşa că n-am putut să-ți tăgăduiesc acea capacitate.

— Desigur că aşa ți-ai închipuit, — a replicat el, — dar totuşi am apreciat corect: Heinrich a fost întotdeauna foarte

modest, n-a fost niciodată indiscret sau insistent şi va fi fără îndoială un soț blînd. — După o pauză, a continuat, adresîndu-mi-se acum mie : — Iar tu, Heinrich, să nu te umfli în pene pe chestia asta. La urma urmei, nu-mi datorezi tu absolut totul ? Ai spus odată, cind te-ai aflat
pentru prima oară în casa aceasta, în atelierul de tîmplărie, că drumurile oamenilor sint foarte felurite, şi că cine Ştie dacă drumul care, din pricina unei furtuni, te-a călăuzit pînă aici sus, la mine, n-a fost binecuvîntat, la care Srn răspuns că ai rostit un cuvînt foarte adevărat şi că ai să-l înțelegi mai bine cînd ai să fii mai bătrîn. Dar cine ar îi crezut pe atunci că spusa mea va dobîndi semnificația pe care o are astăzi ? Şi totul s-a petrecut aşa cum s-a petrecut, numai deoarece ai crezut cu încăpățînare că va veni [0] furtună şi că n-ai dat crezare contra-argumentelor mele.

— Tată, aşa a fost să fie, şi cred că însăşi Providența tti-a călăuzit înspre fericire, — am răspuns eu.

— Bătrîna, care în casa mohorîtă de la oraş ne-a fost vecină şi uneori şi musafiră, — a spus tata, — ți-a prezis că are să fie ceva de capul tău ; şi uite că acum nu ai decît fericire, cum spui.

— Celelalte yor urma, ■— au strigat mai multe .glasuri.

— Pe lîngă celelalte virtuți, — a continuat tata, — am descoperit la soția ta o însuşire aleasă : nu e curioasă. Sau nu cumva, dragă fiică, ai şi deschis caseta pe care ți-am dat-o ?

— Nu, tată, am aşteptat pînă-mi spui dumneata s-o deschid, — a.răspuns Natalia.

— Atunci pune pe cineva s-o aducă, — a replicat tata.

A fost adusă caseta. Sfoara cu pecetea a fost tăiată, caseta a fost deschisă, şi pe o catifea albă se afla o bijuterie extrem de frumoasă, cu smaralde. S-a auzit o exclamație generală de admirație. Pietrele, deşi nu se numărau printre cele mai mari nestemate de acest fel, erau nu numai foarte frumoase în sine, dar şi montura lor, fără să predomine asupra pietrelor, era atît de grațioasă şi de gingaşă, încît întregul apărea ca o lucrarfe perfect armonioasă, o adevărată operă de artă. Chiar şi Eustațiu şi Roland şi-au exprimat admirația, şi întru totul Risach. Toți trei au afirmat că n-au mai văzut o lucrare modernă, care s-o egaleze.

— Prietenul tău, dragă Heinrich, a condus executarea acestei bijuterii, — a spus tata. — Am ales smaralde, pentru că tocmai atunci avea smaralde foarte frumoase şi în număr îndestulător,

pentru că, dintre toate pietrele prețioase colorate, smaraldele scot în relief, cu mai multă căl-

dură decît oricare alte nestemate, tonul gâtului şi al obrazului femeiesc, şi pentru că ție iți plac atît de mult smaraldele pure şi de culoare închisă. Şi toate cele de aici sînt pure şi de culoare

închisă. Noi am căutat să le dăm pietrelor o montură lucrată după principiile tale. Numeroase desene au fost întocmite, alese, aruncate şi iarăşi alese. Cel mai iscusit desenator din oraşul nostru a fost, pare-se, omul care a alcătuit pînă la urmă cete ce vezi. După aceea s-a lucrat aproape zi şi noapte, pehtru ca bijuteria să fie gata la timp. Caseta nu trebuia să fie deschisă, pentru ca fiica mea nu cumva să poarte numai de dragul meu, în ziua nunții, această bijuterie şi să-şi neglijeze, spre părerea ei de rău, alta mai frumoasă şi mai de preț, pe care eventual o posedă.

— N-are alta mai frumoasă, — a replicat Risach. — Pe aceea pe care a purtat-o astăzi a făcut-o tot prietenul lui Heinrich, după nişte desene întocmite la rîndul lor după nişte obiecte medievale. Matildo, fii bună şi porunceşte să se aducă bijuteria, ca să le comparăm.

Matilda i-a întins o cheiţă Nataliei, care a adus personal tocul cu bijuteria. Era o îmbinare de diamante şi rubine, gingaşă, pură şi distinsă, ca o operă de artă medievală, realizată in culori. O adevărată vrajă învăluia întrepătrunderea de luciu acvatic şi irizări trandafirii, în forme ingenioase, care nu puteau fi luate decît din închipuirea înaintaşilor noştri. Şi totuşi, după părerea unanimă, bijuteria cu smaralde nu era mai prejos. Artistului contemporan i s-a acordat toată cinstea.

— Dar nici nu există altul în oraşul nostru şi poate nici pe alte meleaguri, care să poată desena aşa, — a spus tata. — Nu se ia după gustul vremii, ci numai după natura lucrurilor, şi are o sensibilitate atît de profundă, încît exprimă suprema gravitate şi suprema frumuseţe. Adesea, figurile lui mă duc cu, gîndul la *Cîntecul Nibelungilor* sau la *Cronica Otonilor.* Dacă omul acesta n-ar fi atît de modest şi, în locul comenzilor, cu care îl copleşeşte lumea, ar face mai degrabă tablouri mari, nu şi-ar mai afla acum pereche şi n-ar mai putea fi pus pe aceeaşi treaptă decît cu cei mai de cearnă artişti din trecut.

• — Păi o bijuterie în tocul ei, — a spus un glas, — este ca un tablou fără ramă, sau, mai curînd, ca o ramă fără tablou.

— Bineînțeles, — a răspuns Risach, — nici un lucru nu poate fi judccat decît la locul lui, şi dcoarece prietenul ineu s-a înfățişat aici ca rival, n-ar fi rău ca... Nata, eşti tu copila mea

dragă ?

— Cu dragă inimă, tată, — a răspuns ea.

S-a sculat de pe scaun, s-a depărtat şi s-a întors îmbrăcată în aşa fel, încît să i se poată pune în jurul gîtului o bijuterie de preț. Mai întîi au venit la rînd diamantele şi rubinele. Cît de splendidă era Natalia şi cît de bine se adeverea că bijuteria este rama ! Tulburat, în cursul dimineții, de simțăminte răscolitoare şi apăsătoare, nu fusesem în stare să acord atenție bijuteriei. Acum am văzut formele acelea frumoase învăluite ca într-o lumină blîndă. Ştiindu-se ținta tuturor privirilor, tînără femeie a roşit, şi abia îmbujorarea ei a conferit rubinelor suflet şi l-au primit şi ele de la ea. Admirația a fost unanimă. După aceea a fost pusă bijuteria cu smaralde. A fost deopotrivă desăvîrşită. Nestemata întunecată, cu profunzimi, împrumuta bustului Nataliei ceva grav, solemn, o frumusețe stranie. în timp ce bijuteria cu diamante părea cucernică, cea cu smaralde părea semeață. Nici una n-a cucerit laurii. Risach şi tata au fost de acord. Natalia şi-a dat jos bijuteria, amîndouă bijuterile au fost puse în tocurile lor, Natalia a plecat cu ele şi a reapărut după cîtva timp în ținuta ei de dinainte.

La bijuteria cu smaralde s-a întîmplat ceva interesant : cerceii rămăseseră în casetă. Bijuteria cu diamante nu avea cercei. Matilda şi Natalia nu purtau cercei, pentru că, după părerea lor, bijuteriile trebuie să slujească trupului. Dacă însă trupul este rănit, pentru ca în răni să fie atîrnate bijuterii, devine el slujitorul bijuteriei.

în timp ce se mai vorbea încă despre nestemate, care este menirea lor şi că pe trup ele apar cu totul altfel decît în tocul lor, Eustaţiu a spus ceva ce mi s-a părut foarte adevărat :

— Care este menirea intrinsecă a pietrelor preţioase nu poate şti, după părerea mea, nimeni : pentru om, ele sînt mai

frumoase ca oriunde ca podoabă pe trupul său, şi anume, înainte de toate, pe părțile pe care le poartă descoperite, apoi pe veşminte şi la tot ce mai vine in contact cu el, ca de pildă coroanele suveranilor, sau armele. Oricît de prețioase ar fi, puse pe obiecte, nestematele par moarte, iar la animale sînt înjosite.

S-a discutat îndelung despre acest subiect şi s-au dat exemple.

—- întrucît astăzi întrecerea noastră a rămas nehotă- rîtă, — i-a spus Risach tatei, — să vedem acum cine va fi în stare să-şi preschimbe, cu cheltuială mai puţină, reşedinţa într-o operă de

artă mai frumoasă, tu domeniul tău Drenhof, sau dacă preferi să-l numeşti Gusterhof, sau eu domeniul meu Asperhof.

— Tu mi-ai şi luat-o înainte, — a ripostat tata, — şi ai aici desenatori buni ; eu de-abia încep, iar desenatorul meu n-are să-mi mai furnizeze, probabil, nici un desen.

— Dacă s-ar întîmpla să n-avem de lucru la Asperhof, am putea fi trimişi cu împrumut dincolo, la Drenhof, — a spus Eustaţiu.

— Chiar şi dacă vom avea de lucru aici, — a răspuns Risach, — am să-i furnizez arme inamicului.

După-amiaza înaintase binişor şi nu mai lipsea mult pînă la înserat. Cina se terminase de mult şi toată lumea stătea la taifas în jurul mesei, aşa cum se obişnuieşte.

De multă vreme încă mă surprinsese comportarea grădinarului Simion, care fusese poftit la masă, împreună cu

slujitorii mai de seamă ai casei şi ai fermei. Celorlalţi li se pregătise o masă la fermă. Il dădusem dimineaţa, ca amintire a zilei de azi, o tabacheră de argint, cu numele meu gravat pe capac. O ţinea acum pe masă şi o tot privea, frămîntîndu-se. Din cînd în cînd îi şoptea ceva nevesti-si, care stătea lîngă el, şi adesea pleca şi revenea. Tocmai se întorsese în sală după o asemenea absenţă. Nu s-a aşezat şi părea că se luptă cu sine însuşi. în cele din urmă s-a apropiat de mine şi mi-a spus :

— După faptă şi răsplată. Şi pe dumneavoastră vă mai aşteaptă astăzi o mare bucurie. — L-am privit nedumerit, dar e! a continuat: — L-aţi salvat de la pieire pe *Cereus peruvianus.* S-ar fi putut lesne să se prăpădească, şi dumneavoastră aţi făcut în aşa fel ca să ajungă în casa asta, şi are să înflorească, azi chiar. Am căutat să-l reţin prin frig, cu riscul să-şi scuture bobocul, şi numai ca să

nu înflorească înainte de azi. Totul a mers strună. Un boboc e gata să se deschidă. Peste cîteva minute ar putea fi deschis. Dacă domniile voastre, cei de faţă, ar binevoi să-i facă serei cinstea...

— Da,- Simioane, mergem intr-acolo, — a spus amfitrionul meu.

Toată lumea s-a ridicat: numaidecît de la masă şi s-â pregătit să se; îndrepte către sere. Simion îndepărtase acolo tot ce se afla în preajma lui *Peruinanus,* instalat acum intr-o încăpere proprie, de sticlă, şi făcuse loc pentru contemplarea plantei. Cînd am ajuns acolo, floarea se şi deschisese. O floare mare albă, superbă, stranie. Toţi, ■ într-un glas, au lăudat-o.

— Pe cît de mulţi oameni au un *Peruvianus,* — a spus Simion, — căci nu este, la drept vorbind, chiar o raritate, şi pe cît de înaltă fac ei să-i crească tulpina, pe atît de rar izbutesc ei să-l facă să înflorească. Puţini oameni din Europa au văzut această floare albă. Acum ea se deschide, iar mîine, la revărsatul zorilor, a şi pierit. Prezenţa ei e de preţ. Am reuşit s-o fac să se deschidă,... şi tocmai astăzi. Este un noroc rar...

Am rămas cu toţii destul de mult şi am aşteptat deschiderea ei deplină.

— Nici nu dă multe Cori, ca plantele obişnuite, — a reluat Simion, — ci întotdeauna numai una, şi poate cel mult încă una, mai tîrziu.

Amfitrionul meu părea într-adevăr că se bucură de floare ; la fel şi Matilda. Natalia şi cu mine i-am mulţumit în. mod deosebit lui Simion pentru darul său excepţional şi i-am spus că nu vom uita nicicînd această surpriză. Bă- trinul avea lacrimi în ochi. Pusese în jurul florii nişte lămpi, care să fie aprinse odată cu lăsarea serii, dacă cineva ar fi vrut să privească planta noaptea. Cu cît priveam mai îndelung floarea, cu atît ne plăcea mai mult. în grădinile noastre nu cred că sînt decit puţine care s-o egaleze în ciudăţenie, în. distincţie şi în frumuseţe. Dintre cei de faţă, nimeni n-o mai văzuse vreodată. In cele din urmă ne-am îndepărtat şi fiecare a făgăduit să mai treacă o dată pe acolo în cursul serii.

La înapoiere, în timp ce treceam prin fața tufişului din apropierea aleii de tei, a răsunat chiar lîngă cărare, din tufe, zvon de țitsră. Risach, care o conducea pe maica- mea, s-a oprit, la fel tata şi Matilda, şi apoi şi ceilalți, care se nimeriseră în preajma noastră. Eu mă apropiasem mai mult de tufiş, cu Natalia, deoarece recunoscusem nu- maidecît sunetele dascălului meu de țiteră. A depănat o melodie compusă de el, apoi s-a oprit, apoi iar a cîntat, apoi iar s-a oprit, şi aşa mai departe. Erau numai şi numai melodii compuse de el, sau care îi veniseră poate chiar în acea clipă în minte. A cîntat cu toată puterea şi cu tot meşteşugul, pe care i le admirasem dâ atîtea ori, ba chiar cînta astăzi parcă mai bine ca oricînd. Părea că nu iubeşte nimic altceva pe pâmint decît propria sa țiteră. Toți cei aflați prin. apropiere au ascultat nemişcați, şi nu s-a auzit nici măcar cel mai mic semn de aprobare. Numai Matilda s-a uitat o dată la Natalia, şi anume atît de semnificativ, de parcă ar fi vrut să spună : „Aşa ceva n-am auzit noi niciodată şi nici nu sîntem în stare să scoatem din strune". Țitera era o ființă vie, care vorbea într-o limbă, străină tuturor, dar pe care toți o înțelegeau. In sfîrşit, • cînd sunetele au părut că nu mai au de gînd să reînceapă, am intrat cu Natalia în tufiş, şi l-am găsit acolo pe **dascălul** n'su de țiteră, stînd la o măsuță, cu instrumentul în fața lui. Haina lui de pinză cenuşie era foarte ponosită, iar pălăria lui verde se afla pe masă, lîngă țiteră.

— Iosife, te afli iar pe meleagurile acestea ? —- I-am întrebat

— Nu chiar, — a răspuns el. — Am venit să vă zic o cîntare de nuntă.

— Ai zis-o, cum nimeni altul n-ar fi putut, — am spus eu. — în schimb îți datorez o bucurie, şi m-am gîndit să-ți fac una, care pentru tine este cea mai grozavă. Ceea ce vreau să-ți dăruiesc nu poate încăpea pe mîini mai bune decît ale tale. Lucrul potrivit pentru omul potrivit. Oricum, îți mai datorez şi o răsplată pentru lecțiile tale. pline de rîvnă şi pentru că mi-ai ținut tovărăşie pe munți.

.— Pentru toate acestea m-ați plătit, iar ceea ce am lâcut azi a fost de bunăvoie, — a spus el.

■— Mai zăboveşte pe aici cîteva zile şi apoi ai să priceşti ceea ce am de gînd să-ți dau, — am spus eu.

—■ Cu dragă inimă, — a răspuns el.

— Ai să fii ținut bine, — am spus eu. între timp s-au apropiat şi ceilalți şi l-au copleşit cu laude pe bătrîn. Risach l-a poftit să rămînă cîtva timp in casa lui. Bătrînul a mai cîntat

cîteva melodii, a uitat aproape că era ascultat, s-a adîncit în cîntatul lui şi în sfîrşit s-a oprit, fără să-i pese de cei din jur, aşa cum făcea întotdeauna. După aceea, noi am plecat mai departe.

L-am chemat de îndată pe intendent şi l-am rugat să-mi facă rost de un mesager, care să fie gata să coboare imediat în valea Echer. Intendentul mi-a făgăduit. I-am scris cîteva rînduri lutierului, am alăturat banii de trebuință, i-am promis să-i trimit mai mulți dacă va fi nevoie Şi i-am cerut să-i dea mesagerului, bine împachetată într-o ladă, a treia țiteră, cea la fel cu a mea şi cu cea a surorii mele. Mesagerul s-a prezentat, i-am dat scrisoarea şi indicațiile necesare, iar el a făgăduit să se folosească de noaptea aceasta şi să se întoarcă în timpul cel mai scurt. Acum am fost sigur de țiteră, dacă se mai găsea acolo.

între timp se înserase de-a binelea. M-am dus cu Natalia şi cu Clotilda încă o dată la *Cereus peruvianus,* care, la lumina lămpilor, era aproape şi mai frumos decît ziua. Simion părea că vrea să stea de strajă lîngă el. Era un permanent du-te-vino acolo. L-am mai auzit încă o dată cîntînd pe Iosif. Cînta în camera cea mare de jos ; am intrat toți : avea dinainte un vin de soi, pe care i-1 trimisese Risach. Toată slujitorimea era adunată în jurul lui. L-am ascultat îndelung, iar Clotilda a înțeles acum de ce dorisem atît de mult, pe munți, ca ea să-l asculte.

O parte a musafirilor au plecat chiar în acea zi, alții aveau de gînd să plece în zorii zilei următoare, iar alții au ținut să mai rămînă.

în cursul dimineții următoare, cînd numărul celor de față se

micşorase mult, au mai ieşit la iveală cîteva daruri. Risach ne-a condus în magazia de lîngă atelierul de tîmplărie. Acolo se amenajase un îoc în care se aflau cîteva obiecte acoperite cu pînză. Risach a pus să fie dezvelit cel dintîi; era o masă sculptată cu măiestrie, şi avea drept

blat marmura pe care i-o adusesem eu cîndva amfitrionului meu, şi de soarta căreia mai tîrziu nu mai ştiusem nimic.

— Blatul este mai frumos decît mii de alte blaturi, — a spus Risach. — De aceea îi restitui, în acest chip, actualului meu fiu,

darul fostului meu prieten. Nici o mulțumire, pînă nu se termină totul.

Apoi a fost dezvelit un scrin mare şi înalt.

— O glumă a lui Eustațiu pentru tine, fiule, — a spus Risach.

Scrinul fusese confecționat prin fupniruire din toate esențele de lemn, care se găsesc în țara noastră. Eustațiu proiectase

asamblarea lor. Obiectul avea o înfățișare extraordinar de atrăgătoare. în timpul vizitei mele de iarnă la Asperhof văzusem lucrîndu-se la acest scrin. Găsisem, pe atunci, drept ciudată această acumulare de esențe, şi nici nu-mi dădusem seama de rostul scrinului. Era destinat păstrării mapelor în camera mea de lucru.

La urmă au mai fost dezvelite cîteva obiecte. Erau completările la lambriurile tatălui meu, ceea ce s-a putut recunoaşte de la prima privire, şi a stîrnit bucurie, dar nu s-a putut deosebi dacă sînt cele autentice sau nişte imitaţii. Risach a lămurit ‘ totul. Erau imitaţii. în acest scop îmi fuseseră cerute mie reproducerile după lambriurile tatei. Roland le căutase zadarnic pe cele autentice. Făcuse măsurători după resturile existente şi căutase locurile unde sâ se potrivească măsurătorile. într-o parte izolată a casei de piatră găsise în cele din urmă nişte dulapi, care corespundeau întocmai cu măsurătorile. Dulapii erau în parte putreziţi şi în parte cu urme ale vătămărilor produse de smulgerea sculpturilor aplicate pe ei. Era acum aproape sigur că adaosurile se pierduseră. De aceea se făcuseră imitaţiile. Cu prilejul aceleiaşi vizite de iarnă VP- zusem şi suporturile acestor sculpturi în lemn : Tata a admirat întreaga lucrare.

— A şi durat mult timp, dragă prietene, — a spus Risach. — De dragul tău i-am dat insă de capăt şi se va potrivi întocmai sau va putea fi lesne adaptată în pavilionul tău de sticlă, numai dacă nu preferi să ți se aducă sculpturile la Drenhof.

— Aşa se va intimpla, prietene, — a pus tata.

Abia acum au fost rostite cuvintele de mulțumire şi de bucurie. Autorii darului au respins orice mulțumire. S-a notărît ca obiectele să fie duse, în scurt timp, la locul lor de destinație.

In ziua aceea şi în cea următoare au plecat, încetul cu

încetul, toţi străinii, şi de-abia acum a început un dulce trai numai printre membrii familiei. Risach pusese să se amenajeze pentru mine şi Natalia o locuinţă foarte frumoasă. Nu putea să fie mare, iar era foarte drăguţă. In cei doi ani, dt lipsisem pereţii ei fuseseră tapetaţi şi si instalaseră în ea mobile noi, de toată frumuseţea. Am hotărît, insă, să ne stabilim reşedinţa la Sternenhof, pînă cînd Gustav îl va putea prelua, pentru ca, pînă atunci. Matilda să nu fie prea singură. între timp aş veni des la Asperhof, ca să mă sfătuiesc sau să lucrez cu Risach, ar Vfeni des şi ceilalţi, şi tot des ne-am vizita aici sau la Gusterhof sau la Sternenhof sau la oraş, iar din cînd în cînd şi locui acolo. Cu Natalia aveam de gînd să fac o călătorie mai lungă. în cazul în care aş lipsi din cine ştie ce pricini, fiecare casă îşi lua asupra sa dreptul de a o putea adăposti pe Natalia. Ţiteristul **a** cîntat în faţa noastră în fiecare zi şi uneori îndelung. In a cincea zi a sosit ţiteră.

I-am înmînat-o, iar el, recunoscînd-o, aproape că a pălit de bucurie. Abia după ce şi-a acordat instrumentul şi a început să cînte ne-am dat seama cît de minunat este, ca ton şi timbru. Risach a poruncit să i se mai confecţioneze o husă impermeabilă de piele, de pus deasupra cutiei. După cîteva zile, Iosif şi-a luat rămas-bun şi a plecat.

Am făcut cu toții o scurtă călătorie la hanul străjuit de arțari, unde eu i-am prezentat lui Risach, Matildei, părinților mei şî Nataliei pe Gaspar şi pe toți ceilalți care lucraseră cu mine. Am rămas şase zile la han. De acolo ne-am dus la Sternenhof. Tencuiala fuseşe acum înlăturată complet de pe toate fațadele, încît clădirea se înfățişa în forma el pură, originară. Şi aici am fost conduşi în locuința care fusese amenajată pentru noi în timpul absenței mele. Era cu mult mai mare decît cea de la Asperhof, deoarece şi conacul Sternenhof era cu mult mai vast. Fusese pregătită ca pentru o gospodărie completă.

De la Sternenhof am plecat la oraş. Acolo am făcut toate vizitele de rigoare în cercurile părinţilor mei şi în cele ale Matildei. Risach i-a prezentat unor prieteni ai săi pe fiica sa adoptivă şi recent căsătorită, precum şi pe soţul ei şi pe mama ei. Am aflat că însurătoarea mea cu Natalia Tarona făcuse vîlvă ; am aflat că mai cu seamă unii dintre prietenii mei, — cel puţin aşa îşi spuseseră întotdeauna, —. s-ar fi exprimat că este ceva de neînţeles. Dragostea Nataliei faţă de mine mi s-a părut în permanenţă un dar, şi de aceea de neînţeles ; dar acum, cînd ei afirmau pe faţă acest lucru, am înţeles că nu este de neînţeles. L-am vizitat pe prietenul meu, fiul giuvaiergiului, care rămăsese cu adevărat un prieten. S-a bucurat din toată inima de bucuria mea. L-am introdus în familiile noastre. Cunoştinţă făcuse încă mai de mult cu toate părţile. I-am mulţumit călduros pentru superba montură a diamantelor şi rubinelor şi pentru cea a bijuteriei de smaralde. Părerea lui Risach şi a tatălui meu l-au încîntat grozav de mult.

— Dacă am avea în număr mare asemenea clienţi, ca aceşti doi bărbaţi, scumpe prietene, — a spus el, — îndeletnicirea noastră ar ajunge curînd la hotarele artei, ba chiar s-ar confunda cu ea. Am lucra cu plăcere, iar cumpărătorii şi-ar da seama că munca spirituală are şi ea valoare, întocmai ca nestematele şi aurul.

Am luat de ia el, drept contra-glumă la scrinul pentru mape al lui Eustaţiu, un ceasornic ornamentat în chip artistic. îl alesese Clotilda. Pentru Roland am comandat un rubin montat pe un inel, ca să-l poarte în amintirea mea şi ca semn de recunoştinţă pentru ostenelile lui, desfăşu-' rate pentru & descoperi completările lambriurilor de pe stîlpi.

— Este oricum un rival al meu, — am spus eu. — o privea adesea îndelung şi cu înțeles pe Natalia.

— Acele priviri au o motivare absolut nevinovată,

— a ripostat amfitrionul meu, — Roland şi-a găsit o drăguţă cu aceeaşi ochi şi cu acelaşi păr ca Natalia. Ne-a spus asta în cîteva rînduri. Fata este fiica unui inspector silvic din munţi şi îl iubeşte grozav. Dar întrucît bietul băiat trebuie să se lipsească adesea multă vreme de privirea ei, o

sorbea din ochi pe Natalia. ca să-şi aline dorul. Ne-a cam dat de furcă tînărul acesta. Ii doresc numai bine. Ar putea să ajungă un artist de seamă, sau şi un om nefericit, dacă flacăra lui, care se îndreaptă către artă, s-ar abate de la țelul ei.

După ce au fost rezolvate toate problemele de la oraş, am pornit cu toţii îndărăt, şi anume spre Asperhof. Sosise epoca înfloririi trandafirilor, şi în acest an urma să fie sărbătorită pentru prima dată de familiile reunite şi cu deosebită solemnitate, ca un act de rememorare a trecutului, dar şi ca unul de speranţă în viitor. Tata urma să vadă ce putere este în stare să exercite abundenţa şi diversitatea, chiar dacă această abundenţă şi diversitate nu sînt altceva decît numai şi numai trandafiri. După încheierea sezonului trandafirilor, tot ceea ce fusese întrerupt de căsătoria noastră urma să revină pe vechiul făgaş.

De abia după ce am ajuns la Asperhof am găsit oarecare linişte. Acolo am avut şi răgazul să mă uit, din cînd în cînd, la actele pe care ni le dăduseră Risach şi tata, şi tare m-am mai mirat. Amîndouă seturile de acte prevedeau pentru noi cu mult mai mult decît bănuiserăm. Risach voia să continue a-şi gospodări casa pînă la moarte aşa cum o gospodărise şi pînă acum, pentru ca, după cum spunea, să se bucure pînă la capăt de toamna vieții sale. Sfatul nostru şi sprijinul nostru, la gospodărirea casei l-ar bucura. O parte importantă a avutului său în numerar ne-o transmisese nouă. Şi întrucît s-ar putea afla adeseori la Asperhof două familii, la acte au fost anexate nişte planuri, cu precizarea că într-un loc frumos, situat între casa ^u trandafiri şi fermă, în nemijlocita apropiere a ogoarelor, urma să fie ridicată o nouă casă şi să se treacă de îndată la construirea ei. Dar şi ceea ce ne transmisese tata era pe potriva întregului avut al lui Risach şi depăşea cu mult aşteptările mele. Cînd ne-am rostit mulțumirea, iar eu mi-am exprimat uimirea, tata a spus :

— Poți fi întru totul liniștit în privința asta ; nu pierdem nimic, nici eu, nici Clotilda. Am avut și eu bucuriile mele tainice și pasiunile mele, obținute cu ajutorul disprețuitei mele îndeletniciri negutătorești, practicată cu discreție și cu modestie. Meseria lipsită de strălucire, are și

ea mîndria ei şi măreţia ei. Acum însă vreau să-mi iau ră- mas-bun de la patima biroului şi să mă dedic doar **micilor** mele jucării, ca să am .şi eu o toamnă ca Risach al tău.

După ce am stat cîtva timp în casa cu trandafiri, Natalia şi cu

mine am iiitrat, într-o zi, la noul nostru tată şi l-am rugat să primească din partea noastră o făgăduială, a cărei acceptare ne-ar bucura grozav.

— Despre ce este vorba ? — a întrebat el.

— Iată, — i-am răspuns noi. — De-ar fi să ne părăseşti în lumea aceasta mai curînd decît te-am părăsi noi pe dumneata, nu dorim să facem nici o modificare în tot ce se găseşte în casă şi pe moşie, pentru ca scumpa ta amintire să rămînă neştirbită şi să fie lăsată moştenire.

— Voi săriți peste cal, — a spus el. — Făgăduiți ceva de care nu vă dați seama ce înseamnă. N-am voie să impun asemenea îngrădiri, de dragul dorinței voastre, căci ar putea avea cele mai neplăcute urmări. Dacă vreți să-mi cinstiți memoria, păstrînd-o în fel şi chip, n-aveți decît, şi sădiți şi în urmaşii voştri acest spirit; dar modificați cît poftiți şi după cum e nevoie. Atîta timp cît trăiesc, noi înşine vom mai modifica, vofti înfrumuseța şi vom clădi cite ceva împreună; vreau să mai am această bucurie, şi prefer să moidific şi să fac şi sâ dreg laolaltă cu voi, decît dacă aş face totul singur.

— Dar dumbrava cu arini trebuie să rămînă neatinsă, ca monument natural al mobilelor frumoase, — am spus eu.

— Puneți acolo o tăbliță cu o inscripție, — a răspuns el, — că se interzice, din generație în generație, să i se aducă vreo

atingere, pînă ce rămăşiţele ei vor putrezi sau pînă ce o rupere de nori o va mătura de pe locul ei actual.

A sărutat-o pe Natalia, aşa cum îi plăcea, pe frunte, iar mie mi-a întins mîna.

2
5
7
8

După ce epoca înfloririi trandafirilor a trecut într-adevăr în chip înduioşător şi spre mirarea alor mei, care nu mai văzuseră niciodată acest spectacol, ne-am luat bun- râmas, reuniunea care ținuse de atîta vreme s-a împrăştiat, şi zilele şi-au reluat scurgerea obişnuită. Părinții mei au plecat cu Clotilda la Gusterhof, unde aveau de gînd să rămînă pînă la iarnă, iar eu m-am mutat cu Natalia la

reşedinţa noastră statornică, la Sternenhof. Aveam să alcătuim de acum înainte familia propriu-zisă a acestci case ;

Matilda urma sâ locuiască *la noi şi să stea cu noi la masă. Gospodărirea proprietății trebuia s-o conduc tot eu. Am **pTeluat** această îndatorire şi am rugat-o pe Matilda să-mi dea o mină de ajutor, în măsura în care consimțea să mi-o dea. Mi-a făgăduit.

Astfel, timpul a reintrat în vechile sale drepturi, şi o viaţă simplă şi uniformă a început să se scurgă săptămină după săptămînă.

Abia toamna a mai avut loc o variație. Verii din casa natală a tatei au venit în vizită la părinții mei, la Guster- hof. Ne-am dus la ei. Cînd au plecat înapoi acasă, tata le-a umplut cu daruri trăsura.

La începutul iernii a fost gata tabloul lui Roland. Din pricina mărimii lui, se putea face sul, avea o ramă mare aurită care se putea demonta, şi a fost aşezat pe un şevalet în sala de marmură. Am plecat cu toţii la Asperhof. Tabloul a fost contemplat şi comentat în fel şi chip. Roland era într-o stare sufletească elevată, parcă plutea, deoarece oricare ar fi fost părerea celor din jurul lui, oricît at fi lăudat ei opera şi ar fi dat îndrumări cu privire la ceea ce ar mai fi fost de îndreptat : Roland, în sinea Iui, spera să fie poate cîndva în stare de a înfăptui ceva cu mult superior, ba chiar ceva formidabil. Risach i-a făgăduit mijloacele necesare pentru a putea călători, şi a dat dispoziţii să se facă pregătiri pentru plecarea lui, cît de curînd, la Roma. Gustav urma să mai petreacă iarna la Asperhof. La primăvară avea să plece, în sfîrşit, în lumea largă.

Astfel au fost create şi înnodate tot felul de fire.

Matilda îmi spusese odată, cînd îi făcusem o vizită la

Sternenhof, că viaţa femeilor este îngrădită şi dependentă, că ea şi Natalia au pierdut sprijinul rudelor, că trebuie să ducă la îndeplinire unele treburi prin propriile lor puteri, ca un bărbat, şi să trăiască în răsfrîngerea vieţii prietenilor lor. Şi că aceasta este situaţia lor, că ea persistă, aşa cum e în firea lucrurilor, şi că toată nădejdea e într-o schimbare. Ţinusem minte aceste cuvinte şi mi le întipărisem adînc în inimă.

Prima parte a acestei schimbări, am socotit eu acum, se şi produsese, iar a doua avea să urmeze odată c.u aşezarea lui Gustav aici. Femeile dobîndiseră în mine din nou un reazem, astfel că se alcătuise din nou un nucleu ferm al existenţei lor ; o nouă legătură fusese înnodată, prin mine, între ele şi ai mei, şi chiar legătura cu Risach cîştigase în profunzime şi în trăinicie. încununarea închegării familiale urma s-o aducă apoi Gustav.

în ceea ce mă priveşte, după călătoria în grup în ţinuturile de sus, mi-am pus întrebarea dacă relaţiile cu prieteni di&gi, dacă arta, literatura, ştiinţa, hotărnicesc şi împlinesc viaţa, sau dacă mai există şi ceva mai îndepărtat, care s-o cuprindă şi s-o umple cu o fericire cu mult mai mare. Această fericire mai mare, o fericire care pare nesecată, mi-a venit acum cu totul din altă parte decît bănuisem pe atunci. Nu ştiu dacă voi fi în stare să ajung departe în ştiinţa căreia nu voiam să-i devin niciodată necredincios, dacă Dumnezeu îmi va acorda favoarea să mă număr printre oamenii ei'de seamă ; dar un lucru este sigur : că neprihănita viaţă de familie, aşa cum o cere Ri- săch, este întemeiată, că va dăinui, în neştirbită împlinire, aşa cum ehezăşuiesc dragostea noastră şi inimile noastre, că eu îmi voi chivernisi avutul şi voi fir şi altminteri de folos, şi că orice strădanie, chiar şi cea ştiinţifică, se desfăşoară acum cu simplitate, cu fermitate şi cu rost,

SUMARUL